

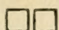


J. Herben

# »DO TŘETÍHO I ČTVRTÉHO POKOLENÍ.«

## DÍL I.

# DO TŘETÍHO I ČTVRTÉHO POKOLENÍ.



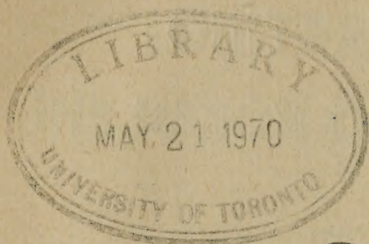
NAPSAL

**JAN HERBEN.**

Druhé vydání.



TELČ.
NAKLADATELSTVÍ * EMIL ŠOLC * KNIHKUPECTVÍ
1907.






Tiskem K. Šolce v Kutné Hoře.

Věnuji knihu tuto příteli svému METODĚJI BEZDĚKOVI, :: učiteli v Čejkovicích, na zpomínku našich studentských let.

Na Král. Vinohradech 20. října 1888. ::

JAN HERBEN.

Douška r. 1907. Nic se mezi námi nezměnilo, příteli, leda že Ty jsi nadučitelem v Rohatci a já redaktorem denního listu v Praze, a že tuto knihu mohou číst už naše děti.

J. H.

## I. STŘÍBRNÁ PODKOVA.

Konečně se r. 1762 naplnilo proroctví mnohých: Pán Bůh nemohl se už na tu bídu dívati.

Urozený hrabě Josef z Czoboru byl veliký marnotratník a veliký ukrutník. Byl pánem velikých statků, k nimž se dostal ženitbou, neboť se přiženil do domu knížat Liechtenštejnů. Hospodaření však ho netěšilo. Zajížděl v letě hluboko do Uher, kdež ho bavily hony a magnátské prostopášnosti, zimu přežíval ve Vídni nebo v Budíně, kde ho poutala společnost sobě rovných hýřilů a krásné ženy.

Přijížďával jen na čas na své moravské statky, a poddaným bývalo, jakoby se byla zjevila příšera, litá saň, která pouštěla strach na celou krajinu. Člověk ten nebyl snad od srdce špatný, byl však svévolný, bujný, rozmařilý a prchlý, někdy snad šílený.

K panství jeho na Moravě neležel celý kraj po řece Moravě až skoro ku Břeclavě a na západní straně až po městečko Klobouky. Jen Čej-

kovice s Prušánkami a Vrbicí náležely Otcům Jezovitům. Ani se Stráží nad Kobylím nepřehlédneš veliké to panství, k němuž v těchto stranách patřily Morkůvky, Brumovice, Krumvíř, Hovorany, Mutěnice — a zase Kobylí, Bořetice, Pavlovice, Němčičky, Šakvice, Rakvice, a všechno až po Lednici — a zase Bojanovice, Lužice, Dubňany, Těšice, Ratiškovice, Poddvorov, všecko s krásnými vinohrady na stráních a polnostmi na rovinách.

A na tomto panství každá dušička se třásla, kdykoli hrabě s divokým dvojspřežením svým vyjel do krajiny.

Divokých koní jeho, jež po čtyřech dával zapřáhat do vozu, nikdo nedovedl říditi nežli hrabě sám. Také jezdil málo kdy cestami nebo silnicí, kudy formani jedou, nýbrž rozjel se na příč nejbujnější úrodou polní, třeba nejtěžší pšenicí. Jako ďábelské zjevení hnal se pak vůz jeho obilím a v povětří vlály hřívy koní a chochol čapky hraběcí.

Než i tak přihodilo se, že robotník zavazel hraběti v cestě. I přetáhl jej dlouhým bičiskem nemilosrdně přes hlavu nebo střelil po člověku, jako střílel po psech neuctivě naň štěkajících, když spřežením svým zděsil vesnici.

Nebylo na tom dosti, že hrabě střílel jako zběsilý a lekal své koně i nemocné lidi v jizbách, on mnohdy z rozpustilosti pálil lidem do oken a chechtal se, kdykoli nevelké okénko sesypalo se pod okap. Stalo se mnoho neštěstí! A proto lidé zalézali před ním do děr jako syslové.

Někdy dal svázati sedláky takové neuctivé dědiny, kde naň psi štěkali, přivézti je na vozích do Hodonína a dal jim vysázeti po 40 ranách. A když

se nasytil bití, vehnal je do Moravy a tam je zavíral v prkenné boudě přes den a noc, ať bylo povětří jakékoliv. Když řeka zamrzla, posílal je na led bosé. Lidé přestáli trest, byli puštěni, mnozí rozstonali se a — mřeli.

Ve všech vesnicích přibito bylo ohlášení, že nikdo nesmí do lesů panských ani vkročit. Při práci zakázáno bylo poddaným zpívat, aby zpěv neplašil mu koní.

Z Hovoran děvče žalo na mezi trávu, když kolem Jeho Milost letěla jako boží posel. Zdvihla se, ale bylo pozdě. Slavná magnátská vrchnost poslala pro ni dráby, protože prý se poddaná neslušně ohýbala, když vrchnost jela kolem. Zavřeli dívku na zámku hodonském, hrabě s ní strhal šaty, mrskal ji a zmrskanou dal namazati medem a vyhnati do zahrady.

Poddaní nebyli jisti životem a kromě Boha neměli ke komu se utíkat o pomoc. Na celém panství nebylo také milosrdného úřadníka ani drába, protože lidé ti stejně se před pánem třásli a aby si zjednali jeho přízeň, nakládali s lidmi nelidsky, tyransky.

Brumovští jednoho z nich zvláště nenáviděli.

Před mnoha lety uběhl ze vsi domkař a krejčí Jan Hrabec, neposedný člověk. Potuloval se za řemeslem svým po světě, vrchnost nevěděla o něm. Ale zanechal tu dva chlapce, staršího Mikuláše a mladšího Mateje. Když se krejčí dlouho ze světa nevracel, chlapci pokládáni byli za sirotky a zapsáni do sirotčí knihy. Oba chlapci měli smutné mládí u cizích lidí. Za to, že přespávali někde a že některá žena na ně prala, naháněli je do práce, na pastvu,

i na drobnou robotu panskou. Bývali nečistí a mladšímu se jinak neříkalo nežli kútkavec. Mikuláš v osmnácti letech zemřel na hodonku.*) Mladším postrkovali a pohazovali dům od domu dále. Zanevřel tak na lidi, stával se zpurným a kde mohl, mstil se: kazil sedlákovi nářadí i dobytek. Stalo se však, že vrchnost výrostka vzala do Mutěnského dvora, odtud do Holíče, a konečně dostal se Matěj do zámku hodonského, kdež štípal s počátku do kuchyně dříví, později přiučil se zahradnictví.

— Kdo by to byl řekl, jaký se z teho kútkavca stal člověk! říkali v Brumovicích, když někdo měl v Hodoníně řízení a viděl Matěje na zámku. A krejčířův Matěj se skutečně změnil. Stal se z něho mladík zdravý, silný a čistotný. Zahradnictví mu sloužilo až radost; také se všeličemus přiučil v zámku. Uměl již i číst a psát, což bylo sedlákům brumovským k neuvěření. Na vojnu ho panstvo nedalo, nýbrž udělalo jej drábem a poslalo do Kobylího.

Brumovští měli se po pěti od tohoto mladého člověka. Mstil se jim za svoje dětství, nikoho nechtěl znáti. S počátku myslili sobě: „Eh co, kútkavec sem, kútkavec tam. Jak ho jednú dostaneme do rukú, však si po druhé dá pozor.“ Ale mýlili se. Hrabec jim nikdy nevlezl do pasti, čím dál, tím hůře jim dělal, ano nabyl nad nimi větší moci, než mohli tušit. Událost tu měli v čerstvé paměti.

Bylo přede žněmi roku 1762, když hrabě Czobor přijel jako ďáblem posedlý do Kobylího. Koně

*) Na zimnici, která dostala v kraji jméno od Hodonína, protože tu v městě nejzuřivěji řádívala.

frkali, kola i kopyta zvonila o kamennou cestu, jež vede vzhůru dědinou, protože koně hraběcí podkuti bývali stříbrnými podkovami i obruče na kolech byly ze stříbra.

Pan vrchní úprkem hnal se z dolního do hořejšího dvora kobylského a dráb Hrabec sotva dechu popadaje za ním. V ruce nesl stříbrnou podkovu, kterou na hrbolovité cestě u dolejší kovárny jeden z hraběcích koní ztratil. Šli cestou z vinohradů lidé kobylští, ale báli se ji zdvihnouti, nerci schovat ji. Žádný nechtěl ji doručit hraběti, neboť se nevědělo, v jakém přijel pan hrabě rozmaru. I nesl ji Hrabec s velikou úzkostí. Přemítal: hrabě prokleje naše špatné cesty a sprášká mne ve vzteku bičem. Ale jiskřičku naděje tajil přece v úkrytu srdce, neboť přemýšlel: stříbrná podkova je stříbrná podkova; hrabě hned takové nenajde a nemá po ruce; možná, že by musil poslat pro novou až do Vídně. A kdyby nějaký tulák ji zdvihl a utekl s ní, chytej ho! I kojil se takovou jiskřičkou naděje, že snad spíše dojde pochvaly.

Hrabě si tu prohlížel dvůr, náležející čejkovským Otcům, kteří tu měli vzorný ovčinec. Stál v průjezdě s vrchním a s několika dráby svými a s písařem vrchnosti čejkovské, švihaje bičíkem kolem sebe, když udýchaný dráb vrazil do průjezdu. Mladý, hezký člověk, prostřední postavy; trochu nazrzlý. Tváře mu hořely od běhu. Šaty měl z modrého sukna, po uherském způsobu šňůrované.

Po dvoře dva sluhové prováděli uřícené koně. Zpozorovali, že náručnímu uletěla podkova, a uvažovali úzkostlivě, jak s pravdou ven před hrabě-

tem. Z úzkosti té vysvobodil je dráb, jejž zahlédli ve vratech, jak v pozdvižené ruce nese podkovu a chce upozornit hraběte na svůj nález.

Hrabě obrácen byl zády k drábovi, poslouchaje roztržitě výklady vrchního; drábové a čeleď stála v uctivé vzdálenosti opodál. Nikdo z nich nepromluvil.

Hrabec rozhlédl se plaše a nevěda ani jak, dodal si srdce, předstoupil před hraběte a hluboce se ukloniv, smekl čapku a druhou rukou ukazoval podkovu.

Hrabě sebou trhnul nevrle a pochopiv mžikem, oč běží, nepřipustil Hrabce ani ke slovu. Vzkřikl na dráby:

— Vypůjčit si lavici!

Dva drábové přinesli dubovou lavici do širokého průjezdu. Hrabě jiskřil hněvivě očima, jakoby ho někdo byl nejvíc urazil:

— Na lavici s ním!

Hrabec třásl se jak osyka a drkotal zuby jako v nejtužším mrazu. Oči se mu vypulily zděšením, ruce ztrnuly, takže podkova upadla na zem a zazvonila. Hrabě se ušklíbnul:

— Pět a dvacet, baratom!

A pásl se na tichém úpění drábově, jenž zůstal bez dechu na lavici ležeti; potom se pohnul a spadl pod lavici.

V milostivé vrchnosti při pohledu tom probudil se humor. Trudovitá tvář hraběcí se usmála, jak by se asi usmál vlk, kdyby se mohl usmáti. Potom Jeho Milost luskla prsty, švihla bičem o holínku lehkých čižem a řekla:

— Osel! Řekněte mu, že hrabě Czobor nesbírá na ulici podkovy, není žid. Ať si ji nechá, osel! Ale hospodář je dobrý, dodal. Pečuje, aby se nic neztratilo. Až se vzbudí, řekni mu, ty vrchní, že ode dneška je v Kobylím mým kancelářským. A zařiď to! — Koně sem!

A jak přijel, tak odjel.

Když utichnul dupot koní a rachot kol, drábové přinesli vodu, polili Hrabce a myli ho, až přišel k sobě. Oddechnul si z hluboka, jakoby se byl topil. Řekli mu, jakou dostal náhradu. Nebylo na něm znát, chápe-li, co se mu praví.

Stud a vztek vřely v duši mladého člověka po této hanebné exekuci. Probíral se z ošklivého sna, a nebyl to sen. Ponížení cítil více nežli bolesti ran. Nemoha pohleděti lidem do očí, zdvihl svou hůl, obrátil se do dvora a vyšel branou nad kostelem ven. Oči zarývaje do země, potácel se nahoru mezi vrby. Drábové a pacholci stáli mlčky a provázeli jej očima, až zmizel.

Vrchní, který vyprovodil hraběte hlubokými poklonami ze dvora a potom se schůdku pozoroval, jak Hrabce křísili, řekl mezi zuby cosi zlostného a spěchal do dolního dvora, kde bylo ústřední sídlo kancelářův a jeho byt. Chvátal oznámit manželce své neočekávanou novinu. Za chvíli věděli ji všichni písaři a všechna čeleď dolního dvora, která nebyla na poli.

V hořejším dvoře pacholci ještě dlouho si postáli pohromadě. Každý měl o té příhodě svůj rozum, každý něco zvláštního při tom pozoroval, co mu teprve nyní napadlo, a vypravování přerušováno na konec již i hlučným smíchem. Událost

již byla vyšperkována podrobnostmi, jak se Hrabec tvářil, co hrabě dělal . . . Bylo konečně i patrno, že by si nejeden z drábů a pacholků dal vyplatit pětadvacet, kdyby za to dostal kancelářství.

I vrchní byl rozčilen. Dlouhými kroky ubíral se dolů Kobylím, potřásal napudrovanou parukou a neklidně točil holí se stříbrným knoflíkem. Paní vrchňová seděla na balkoně. Ohrnula opovržlivě rty, když uslyšela, že Matěj je kancelářským. Mluvila o vrchnosti i Hrabcovi tak sprostými slovy, že by nikdo od dámy toho druhu tak nízkých mravů nečekal. Uráželo ji, že někdejší selský pohůnek, že někdejší zahradnický chasník stane se úředníkem hned po jejím muži v Kobylím největším. Nemohla se vpraviti do toho, jak s ním bude jednat. Dosavad byla jeho velitelkou a zakřikla si na něho jako na jiné dráby: „Mates, šel s dětmi na špacír," „Mates, donesl to a to"; nyní je ten Mates, kterému čouhá sláma z bot, panem kancelářským! Panem kancelářským! opakovala si povýšeným a jizlivým hlasem. A to za trochu ran, dodávala si v duchu k tomu.

I v hlavě Hrabcově vířily myšlenky o těchto věcech, jen že byly jiného rázu. Z vrboví nad Kobylím zahnul v levo a bloudil nevědomky po mezích mezi polnostmi, nevšímaje si cesty. Oči jeho nehleděly na okolí, nýbrž do vnitř, do prsou.

První city jeho byly jen hanba a vztek. Neočekávané darování úřadu nedovedlo přehlušiti žluč v něm kypící, ani z něho necítil radosti. Jen ponížení cítil a bolest v těle. Byl silný člověk, ale div neklesl. Potáceje se tak nevědomky, octl se na kopci, na Strážích, odkud zrak jeho maně padl tam

za jezero, kde na svahu kopce rozkládaly se Brumovice. Snad okolnost ta byla příčinou, že se rázem začal před jeho duševníma očima prostírati všechen jeho dosavadní život. Nikdy nepocítil takového dojmu, když o své minulosti přemýšlel jako dnes. Trpký chléb, který za dětinství jídal v Brumovicích, žduchance a kopance od šafářů i ovčáků v Mutěnicích, když sloužil ve dvoře, pohazování z Mutěnic do Holíče, z Holíče do Hodonína — to vše vystoupilo před ním živě. Ale ku podivu, vzpomínky ty nenaplňovaly ho nyní zvláštní trpkostí; všechno viděl jaksi v mírnějším světle, a bylo to jako nic proti hořkosti, hanbě a bolesti, kterou dnes tak nevinně utržil. Při vzpomínce na toto bití palčivost sevřela mu hrdlo, oči se podlily a tělo se otřáslo. Tak mu připadalo, jakoby se musil na někoho vrhnout a zaškrtit ho, aby vnitřní bolesti ulevilo . . .

Vždyť to nebylo nic tak hrozného, co zakusil v mládí, myslil si. Co pak mohl čekati od lidí, když vlastní otec jej opustil? Připadl obci za břemeno, jako povalovač — proč ho měla chovat jako malované vajíčko? Jistě by se každému tak vedlo jako jemu a bratrovi. Když sloužil v zahradě na hodonském zámku, přišla nějaká zpráva, že otec v cizině zemřel. Odpouštěl mu nyní — ponejprv v životě —, omlouval pojednou i tvrdost lidí brumovských, ba vzpomněl si docela na chvílky z mládí, které ho těšily . . . Veselé kousky chlapecké . . . a staly se tam v Brumovicích . . . Cítil něco jako slabé výčitky, že se rodišti svému mstil a k lidem býval bez milosrdenství . . .

Vždyť mne nezahubili — myslil dále — stal

se ze mne člověk. Nemusím konat ani tak těžké práce jak oni. Opravdu jeho živobytí zdálo se mu být o mnoho lehčí a lepší nežli sedláků, kterým kdysi pásával. Nalézal skoro zálibu ve svém postavení drábovském a pokládal se za něco lepšího.

Bolest v údech se ozvala a přerušivši jeho úvahy, připomněla mu poslední událost z jeho služby. Zaťal zuby a zase palčivost stáhla mu hrdlo. Tesklivá nálada bleskem přešla v prchlivost. Zatmělo se před ním a v ústech pociťoval hořkost krutou jak od pelyňku. Jen vrhnout se na někoho a zaškrtit ho . . . to by ulevilo . . .

Kráčel dále a křečovitě svíraje hůl v pravici, urážel vrchy vysoké trávě a sekal do bodláčí. Po jednom bodláku švihl s takovou chutí, že rozkvetlá hlava jeho daleko uletěla a zapadla do prachu na cestě, k níž se přiblížil. Díval se bezděky na plnou tu růži bodlákovou, podobnou jemnému kartáči, a zpozoroval v prachu vosu, kterou byl poranil a která svíjela se na zemi, nožkami ve vzduchu třepetajíc. Hrabec chtěl ji usmrtiti holí, bodal po ní, ale netrefil. Namířil pozorněji, ale přece jí nerozmáčknul, nýbrž jen za křídlo hlouběji vrazil do prachu. Vosa za křídlo upoutaná k zemi počala se zoufale bránit žíhadlem i kusadly proti holi. Hrabec se trpce usmál bezmocnému jejímu úsilí a pocítil lítost s chatrným tvorem. I vyzdvihl hmyz na holi a utřel jej o vysoké stéblo jakési trávy a dlouho stopoval očima, jak vosa přichází k sobě a jak se pachtí . . .

Pohnul se konečně dále cestou vedoucí mezi obilím, a v hlavě jeho nastal zmatek. Z myšlenek žádná neprorážela tak nad jiné, aby se jí zvláště

chopil. Zase cítil se chlapcem v Brumovicích, vzpomínal na Holíč, viděl se v dolním dvoře kobylském a zase pocítil hořkost v ústech, jakoby se byl napil slané vody z jezera, které se pod kopcem blyštělo, ovroubeno rákosovým a palachovým věncem. Hořkost, málomoc . . . připadal si jako ta vosa, která se bránila jeho holi . . .

Doletěl k němu tlukot kladiv z Holého vrchu, k němuž se bezděky byl přiblížil. Z vrchu toho sedláci lámávali si kamení do základů, když stavěli domy nebo sklepy. Patrně i dnes tam pracují. Blízkost lidí byla Hrabcovi nepříjemná, ať by to byli známí nebo neznámí. Obrátil se tedy nazpět ke Kobylímu a pohlédnuv na nebe, pomyslil si, že je slunce nad západem a že dnes není ve službě. Ptactvo vodní na jezeře halasilo, křičelo a pískalo.

Zalekl se vzpomínky, že by dnes měl býti ve službě. Ani za živý svět! Jistě by po něm lidé házeli tajně pohledy. A zvláště brumovští, ti mu asi přejí hanby, vědí-li už o ní. Budou si říkati: „Tu máš, čerte, kropáč! Přece kdosi na tebe vyzrál." Domněnkou tou tak se rozzlobil, že zase začal hůl svírati v ruce, ale vztek neobracel se na toho, kdo jej dal ztýrat, nýbrž na ty, kteří se mu budou vysmívat. Čím dále kráčel, tím zlostněji myslil na dvoje své odpůrce, na brumovské rodáky a na paní vrchňovou. Jak ta se asi ušklíbá a jak ho přes zuby přivítá . . . Ale nejsem já kancelářským? napadlo mu, a podivil se, že o tom ještě nepřemýšlel.

A pojednou začal víc a více ponořovati se do té myšlenky, a v ní jeho vztek i uražená pýcha začaly nalézati potěšení. Budou míti strach, myslil si. Jen se ušklíbni přede mnou! hrozil v duchu vrch-

ňové, já ti dokážu, že už nejsem tvůj nášlapek. Jak to dokáže, toho si ještě nebyl vědom. A vám zajde smích! obracel se, jako by brumovské měl před sebou na kanceláři a rostl náhle u vědomí své moci nad nimi. Svou moc zatím cítil jen v tom směru, že jim může škoditi. Ať se někdo spálí, já mu zasolím! prodlužoval dále svou představu, a lavice — šatlava — den roboty — míhalo se mu hlavou jako tresty, které stihnou každého, na koho Hrabec sedne. Pýcha a rostoucí radost z nové moci konečně skoro přehlušily prvotní pokořující city, s kterými vycházel z Kobylího; jen bolest v těle ještě nepřehlušovaly.

Ale když minul větřák a podél řady velikých ořechů, jež vrhaly už daleký stín na trávník, vracel se k dědině, přece zase vyhýbal se jíti tamtudy, kde by mohl potkat lidi. Proto přešel trávník na příč zase k vrbám, kdež potkal jen zuřivého ovčáckého psa, a zmolou pod kostelem smekl se do dolního dvora, kde bydlel.

Ve dvoře poblíž kanceláří měl světnici jako jiní drábové a na stravu chodil k ovčákovi. Ovčákova žena také na něho prala. Ani přecházeje dvůr nepotkal nikoho, i oddechl si, když zavřel za sebou dvéře své jizby.

Zatím již slunce sklouzlo za les, červánky večerní líbaly hřeben bílého panského stavení se zelenými okny, které čnělo o patro výš nad kancelářemi a byty dvorní čeledi, které byly v přízemku. Chladivý větřík kýval pootevřenou polovičkou Hrabcova okna a příjemně províval jizbu. Hrabec stanul uprostřed svého bytu, jakoby si myslil: co teď? Skutečně byl v rozpacích. Podivil se své pří-

tomnosti doma v tuto chvíli, kdy jindy ještě dlíval v polích. Neznal skoro jizby své v tomto předvečerním osvětlení, a proto mu všecko připadalo nějak neobyčejné. Nesmekl klobouk, neodložil hůl, nýbrž zamyšleně klepal holí o podlahu. Chtěl i usednout, ale nebylo možno. Stál tedy obrácen zády k oknu, neboť mu bylo protivno hleděti do světla a klepal holí, klepal, jakoby ho zvuk ten těšil. Co se to změnilo u mne? mihlo se Hrabcovi v hlavě, ale nepřemýšlel o tom dále, nýbrž začal uvažovati, zůstane-li doma či půjde večeřet k ovčákům. Ještě se na ničem neustanovil, když se ozvaly kroky přede dveřmi a ve dveřích objevil se mušketýr.

— Pan Mates má přijít k panu vrchnímu.

Nečekaje odpovědi, mušketýr otočil se na podpatku a zase odešel. Hrabec také odpovědi nedal, nýbrž upřeně zahleděl se na dvéře, za nimiž posel zmizel. Ale zvyklý jsa na slovo poslouchati, rychle se pohnul (při tom pocítil bolesti) a jak byl, zaměřil k onomu stavení, jehož hřeben červánky ještě líbaly.

V síni potkal paní vrchňovou, nač nebyl připraven. Bylo mu to nemilé. Ale jak byl ještě zamyšlen, sahal po její ruce dle starého zvyku, chtěje ji políbit.

— Nechaj, nechaj, Matýsku, řekla, ač dosti nápadně nastrkovala ruku, kterou Hrabec mlčky políbil.

— Co pak je to, že se ani nejdou pochlubit? Jdou jen dál — —

Hrabec postavil hůl do kouta v síni a pode-

přev na ni čapku, jak to vždy dělával, zaklepal na dvéře.

— Herein, ozvalo se uvnitř.

I vešel nový kancelářský a domácí paní za ním.

Posadili ho do lenošky, přáli mu k neočekávanému štěstí, pozvali ho k večeři, zavdávali mu červeného vína, při čemž ovšem paní vrchňová vedla hlavní slovo. Vrchní byl důstojně vlídný. Hrabcovi připadala všecka ta sladkost vzácné dámy, jako když si kočka hraje s myší. Paní vrchňová radovala se, že Matýsek bude na ruku pánovi, který by bez kancelářského těžkou službu už málem zastávati nestačil, mistrně otočila řeč na to, že její pán Matýska má rád a všecko pěkně o něm napíše do Hodonína panu inspektorovi i panu hraběti bude podávat dobré zprávy — dávala mu cítiti, že přízeň „jejího pána" je velká věc. Hrabce jinak neoslovovala než Matýsku a způsob ten snažila se mu jednu chvíli objasniti. Poklepavši mu důvěrně na rameno jako školáčkovi a milostivě se usmívajíc pravila:

— Pro mne zůstanou Matýskem, šťastná šelmičko. Přece se nebudou beleidigovat. Mně by to ani nešlo z úst: pane kancelářský. To ať jim říkaj ti chomouti selsky . . .

Hrabec kývnul na znamení, že nic nenamítá.

V těch letech byla v zemi bída všeobecná a rozmnožila se, bylo-li to možno, ještě více dlouhými válkami císařovny Marie Terezie se sousedy. Nicméně panstvo, vrchnosti, žily velice rozmařile a hýřivě. Šlechta zastávala vysoké úřady v říši, zvláště v řemesle vojanském, a co měla času prázdného, to vyplňovala radovánkami, hony, slav-

nostmi a hrami. Všude se roztahoval přepych, jenž se k nám dostal ode dvora francouzského.

Úřednictvo panské a stav městský napodobily své vrchnosti. Nejenom v Brně, i v Hodoníně, v Břeclavě a v jiných sídlech panských úřadů bývaly hodokvasy, ohňostroje, hlučné a veselé schůzky, v nichž si libovalo vyšší i nižší úřednictvo. Za nepřítomnosti vrchností každá mimořádná událost v rodinách úředníkův oslavována s velikým leskem a hlukem. Úředníci nechyběli na žádné církevní slavnosti, na procesích, poutích a posvíceních.

Mezi sebou vystupovali páni úředníci s nekonečnými obřadnostmi a zdvořilůstkami, kdežto proti podřízeným a zvláště proti stavu selskému chovali se hrubě a drsně. Ostatně poddaní o zdvořilosti nestáli. Horší bylo, že tomuto úřednickému panstvu nestačily prostředky na lesklé a přepychové živobytí a na rozmařilé i nádherné zařízení bytů, v nichž tísnily se skříně, pohovky, taburety, zrcadla, parádní lože pod nebesy, sošky porcelánové a stříbrné trety. A tak pod uhlazeným a lesklým povrchem skrývala se bezcitnost a nepočestnost.

Tak žilo i panstvo vrchních i v Kobylím a zvláště v Hodoníně. Kdo chce vyhrát peníze, které mu nepatří, musí hrát falešně. A k falešné hře je potřebí spoluhráčů. Proto i vrchní kobylský potřeboval spoluhráče v kancelářském, a to byl nyní Hrabec. Bylo třeba vyždímat na poddaných více, než právo a spravedlnost připouštěly. Tudíž ke hráčskému stolku musil být volky nevolky přizván Hrabec, třebas zjemnělé mravy a pýcha úřední musily se poněkud snížit k nevítanému povýšenci.

V celém dvoře nikde se nesvítilo, jen u vrchních. Mezi písaři zpráva o tom, co se stalo v horním dvoře, způsobila poplach. Poplach ten rozšířil se i na nižší panské služebníky jako byl šafář, poklasný, hospodář, ovčák, ponocný a starší ženatí drábové. Všichni byli naplněni závistí k Hrabcovi, protože byl z nich nejmladší. Proč jsem já nenalezl tu zatracenou podkovu? myslil si každý z nich. Největší zklamání potkalo nejstaršího písaře. Od jara, co starý kancelářský byl v zemi, dělal si laskominy na uprázdněný úřad a hleděl si získat milostivý pohled nejen u paní vrchňové, nýbrž i všech služebníků dvorských. A měl již úřad jako v kapse, zvláště co mu šafář šel na ruku. Udělal si totiž nějaké dluhy u šafáře, ošatil se čistě, přinášel milostivé paní presenty — však až bude kancelářským, odprodá se nějaká fůra obilí pod rukou a šafář nepřijde zkrátka! Jindy přicházíval ven na pole a když mu vrchní řekl: „Jdou, Franc, na louky a vemou tu holotu heftem," plnil rozkazy jeho věrně. Jak přišel na louky, pořád a pořád huboval: „Vy lenoši, to jste toho nasekali od rána, hejbejte se a hrabte . . . Vy, šafáři, přetáhněte toho chlapa na kraji, ať si popílí . . . Jak to, darebáci, sečete, nic vám neubývá? Že vám zapíšu za celý den jenom půlku . . ." Letos od jara, když býval venku a slunce pražilo, sedával pod stromem někde stranou, poslal si pro víno a k robotníkům přišel jenom zažertovat. Leda když viděl přicházeti vrchního, tu ovšem skočil na nohy, vyhrožoval a klel zase jako na horách . . .

Teď mu sklaplo, Hrabec zbořil jeho zlaté

zámky. Proto zalezl dnes do svého bytu, aby neviděl kyselého obličeje šafářova.

Druzí dva písaři seděli doma po tmě. Měli společný byt. Dlouho se zlobili, že budou mít nad sebou sprostého drába, láteřili, přemýšleli, jak si bude počínat . . . Když již usínali, jeden z nich ještě se probral a povídal:

— Prosím tě, snad neumí ani pořádně psát? Jak pak napíše pas?

— Jak? zlostně odtušil druhý. Poručí a napíšeš ho ty.

Prvý zlostně zaklel a hleděl usnouti.

Když nový kancelářský pozdě ukládal se na lůžko, rozohněn jsa dobrým vínem a laskavostí vrchního a vrchňové, připadal si opravdu slavnostnějším a větším člověkem. Cítil, že ho potkalo něco velikého. Včera měl u ovčáků mléčnou kaši, dnes u vrchního kuřátka; včera byl u všech Mates, dnes Matýsek, a když mušketýr za ním dvéře zavíral, řekl už: „Dobrú noc, pane kancelářský.“ Zamyslil se o své službě, jak lacino k ní přišel a lekl se myšlenky, kdyby zase byl shozen a musil se vrátit mezi čeleď. Už cítil jen pýchu, na hanbu docela zapomněl. Usínaje znenáhla, pociťoval sice ještě bolest na těle, bavil se však zmatenými vzpomínkami na večeři, vosu, mušketýra . . .

*

Příhoda s podkovou a darované kancelářství, to vše rozletělo se bleskem po dědinách. Brumovští slyšíce to již večer na robotě, pomyslili si: „Včil mu teprvá naroste hřebínek, a co to bylo, dokáď se chlapčisko povalovalo u nás!“ Každý se rozpo-

mínal, že mu přece nějaké dobrodiní udělal . . . ale ten . . . toho sotva zpomene . . .

Hrabec časně ráno druhého dne probudil se s hlavou lehkou, bolesti sotva cítil. Oblekl se svižně a vyšel do zahrádky, která vroubila dvůr při cestě vedoucí na příč Kobylím k Bořeticím. Nikdy snad nepocítil takové rozkoše z krásného jitra, nikdy mu ptáci tak líbezně nezpívali. V tom ranním vzduchu jakoby se roznášela vzdálená hudba.

A jako jitro, tak celý den byl pro Hrabce svátkem. Vrchní uvedl jej do úřadu i do nového bytu, do něhož nějaký nábytek milostivá paní mu zapůjčila; písaři, šafáři, ovčáci, poklasní z obou dvorů přicházeli rozpačitě přát mu štěstí a za poledne přišourali se i muzikanti z Kobylího a vyhrávali mu pod okny. Odpoledne vyšel na pole; ač chodit na pole nebylo teď jeho prací, ale zvyk je druhá přirozenost. — Právě pracovalo se na brumovské straně v sadivu. Robotníci utichli, když se Hrabec přiblížil, zastavili se v práci a dívali se zvědavě na něho, což ho trochu mátlo, ale přece mu lichotilo. Konečně dodal si starší jeden člověk z Kobylího srdce a zavolal mu na uvítanou:

— Přejem vám štěstí, pane kancelářský.

Druzí na to zahučeli něco, určitě nebylo slovům rozuměti.

— Rádo se stalo! odpověděl Hrabec a hned se zapálil, neboť se mu zdálo, že se jeho odpověď nehodí. Ale ať přemítal tak nebo jinak, nic si nemohl vymyslit, co vlastně říci měl a co by se mu bylo líbilo.

Postál, porozprávěl se šafářem a odešel.

Když toho dne Hrabec octl se na lůžku v novém svém bytě, k němuž patřily ještě dvě prázdné světnice, cítil tu sice jakousi opuštěnost, ale konec konců bylo mu ještě příjemněji nežli včera. Na večeři byl zase u vrchních a zase cítil štěstí svého úřadu. Mrzelo ho, že tak hloupě odpověděl Kobylákovi, i to, že nikdo z rodáků brumovských nepřišel a neřekl: Čerte, ďáble, přejeme ti štěstí. Byl přesvědčen, že to udělali ze zlosti. Usínal s myšlenkou, že na přízni vrchního všecko závisí. Nikdo by ho ze služby nemohl vykousat jenom vrchní, kdyby o něm psal do Hodonína, že se k takovému úřadu nehodí. Když ho přepadl tajemný strach, že by přišel o službu, vystoupil mu až pot na čele. Ale, dětino, pomyslil si, kdo by se opovážil ceknouti proti hraběti z Czoboru, který tě dosadil?

Událost tato stala se r. 1762, v poslední rok panování hraběte z Czoboru.

Nový kancelářský dovedl proti sobě popudit rychle obec brumovskou na život a na smrt. Byl-li dříve surový jako dráb, byl mstivý nyní jako úředník dvojnásob. Rozděloval je na nejtěžší robotu, přidával jim po půldni roboty v týdni, nebo celý den roboty připisoval jim za půldne. A to všecko na pokyn pana vrchního. Svědomí Hrabcovo umlčovalo se pýchou jeho, že mohl ukázat svým sourodákům, čím je. Byl přesvědčen, že ho proklínají a proto chtěl zlomit jejich zlost, aby přišli prosit. Oni se však nepokořili, nýbrž říkali o Hrabcovi: „Udělali cigána králem a on nejdřív svýho otca oběsil."

Hrabě z Czoboru cítě, že se rozloučí brzo se svými krásnými statky, poslední rok stával se zu-

řivějším, než kdy před tím. Doba žní a sklízně r. 1762 končila šťastně, neboť se urodilo, ale hrabě nedbal toho. Bil úředníky, střílel po lidech a vyváděl divoké kousky, až vlasy vstávaly. V tom zuboženém, šlapaném, ulekaném lidu vzpěnila se přece žluč. Červené záře na nočním nebi zvěstovávaly po panství, že zas některý panský dvůr neb aspoň stoh hoří. Kdo zapálil? Sedláci byli souženi, ale nepřiznali se. Vypálili dvůr žižkovský, spálili čejcký i se sýpkami. Ano sedláci z Mutěnic tajně v noci obklíčili panské sídlo, kdež hrabě přenocoval, a zapálivše střechu, chtěli ukrutníka zabít. Ale hrabě unikl jich rukám do polí a na věčnou výstrahu ztrestal dva vzbouřence způsobem strašným. Dal je naházeti do hašeného vápna a přivázati je ke kamenům, aby se hnouti nemohli, až v pekelných mukách vypustili duše.

Konečně se však naplnilo proroctví mnohých: Pánbůh nemohl se už na tu bídu dívat.

Panství hodonské dostalo nového pána. Dobře měli ti, kteří pozorovali, že si drábové i kancelářští úředníci po delší čas něco tajemně šeptávali. Hned za svítání v neděli po všech svatých přiběhl dráb z Kobylího do Brumovic. Na to, když lidé vstávali, bubnoval brumovský posel a oznamoval slavnostním hlasem novinu brumovským, že je koupil císař pán a že urozený pan hrabě Czobor přestal býti jejich vrchností. Všichni poddaní voláni byli, aby přišli do Kobylího, kdež jim po hrubé mši svaté na úřadě všechno bude oznámeno.

Josef hrabě z Czoboru opravdu dohospodařil.

Vévodkyně Savojská, rodilá kněžna z Liechtenštejnů, teta jeho, pohnula před časem marnotratníka k tomu, aby jí svěřil dohled na panství a správu statkův, ale brzo správu tu úředně složila, totiž r. 1755, neboť poznala marnost svého namáhání. Hrabě z Czoboru 13. prosince téhož roku odevzdal vrchní správu svých moravských i uherských statků hraběti Kryštofu Cavrianimu, ale ani ten nic nespravil. Nakládal na vůz po klásku, kdežto Czobor po snopech shazoval; tak vůz zůstal opět prázdný. Hrabě z Czoboru chytl se také spekulace, přikoupil si roku 1760 ještě sousední strážnické panství, které hrabě Magni zadlužil a zemřev, zanechal nezletilé siroty; země prodala to panství k Hodonínu za 780·410 zlatých rýnských. Hrabě Czobor i jeho správce Cavriani chtěli klín vyraziti klínem, ale rozbili oba. Již za rok Cavriani musil zemskému úřadu ohlásiti kridu a úřad nyní prodal obě panství — Hodonín i Pavlovice — císaři Františkovi, choti císařovny Marie Terezie. To se stalo na podzim r. 1762. Stála obě přes milion. Císař pán držel již tehdy Holíč a Šaštín v Uhrách od roku 1749, a tak veliký kus země spojen nyní v jedno mohutné panství. Hraběti z Czoboru zůstala Strážnice a ještě kdesi malý krajíc chleba.

Do Kobylího svolán byl tedy poddaný lid — tu neděli po všech svatých r. 1762 — ze všech blízkých a k panství příslušných dědin. Jiní zase svoláni byli do Pavlovic a do Hodonína. Všichni vyslechli tu zprávu radostně, rozveselili se, vypili kde co bylo, a vraceli se s výskáním domů. Pravilo se v ohlášení, že dosavadní pořádky zůstanou při starém a všichni že mají dále starých úřadů pan-

ských poslušni býti, ale neděle ona přece stala se svátkem.

Když zástup brumovských poddaných podvečer vrátil se domů, rozbil trdlici panskou, do které poddaní za trest svíráni bývali, strhl na dveřích kostelních vyhlášku, kterou se zapovídalo vkročiti do panských lesův, a dráb v Brumovicích bydlící neopovážil se vystrčiti hlavu, boje se větších výtržností.

*

Radoval se kde který člověk na panství hodonském, že je Bůh osvobodil z toho otroctví a zbavil je toho strašného tyrana.

Byl také svrchovaný čas, nemělo-li krásné to panství do kořene zpustnouti podruhé jako zpustlo za předešlých válek.

Vítěz bělohorský mohl se ovšem zamyslit nad osudem českých zemí vůbec a bylo nad čím se zamyslit právě v našem kraji tomu, kdo znal dějiny jeho. Šlechta sice opanovala nad lidem už před Bílou horou, už na konci XV. století za slabých dvou Poláků na českém trůně, ale byla-li země ujařmena v dědičné poddanství šlechty, poddanství to bylo přece z největši části násilím. Šlechta sama odpykala za násilí popravou na Staroměstském náměstí, neboť císař Ferdinand II. zvítězil nad ní jen proto, že lid ji opustil a vydal na smrt. Povstání proti císaři bylo dílo stavovské, nebylo bojem ani za národ ani za náboženství. A když i lítostivě přiznáme, že páni a rytíři čeští r. 1618 bojovali za svobody zemské, že tedy vedli ústavní boje proti úkladům a násilnostem panujícího rodu, nepřizná-

me, že lid český byl by měl z vítězství jejich dost malý zisk.

Ale po bitvě bělohorské z násilí stalo se právo a zákon. Vítěz bělohorský vydal poraženou zemi v plen šlechty cizokrajné a vojenským dobrodruhům a postavil ji pod poručenství církve římské vedené jezovity. Nová ústava pokořené země — Obnovené zřízení zemské — zavedla v českých zemích jenom dva druhy lidí — pány a nevolníky. Nevolnictví sedláků stalo se zákonem zemským. Ferdinand II. popustil uzdu zvůli vrchnostem, ale jak zvůle rostla, viděti bylo z toho, že panstvo žádalo už na jeho nástupci, císaři Ferdinandu III., aby se vzdal i práva audienčního, aby nepřijímal prosebníků, kteří přicházeli k trůnu žalovat na nesnesitelná břemena nevolnická. Již císař Leopold I. byl nucen ujímat se sedláků v našich zemích, neboť vyskytlo se i takové panstvo, že dávalo stříhat vlasy žen selských a prodávalo je pro svůj důchod.

Když nastoupila na trůn císařovna Marie Terezie, bylo již všeobecně patrno, že Obnovené zřízení a mír vestfalský byly neštěstím říše, trůnu, zemí i poddaných. Strašné dějiny nevolnictví jsou strašnými dějinami české šlechty. Panovníci byli první, kteří poznali, kde vězí vina obecné bídy. Císařovna Marie Terezie odhodlala se být prostřednicí mezi vrchnostmi a šlechtou. Co se v českých zemích vyvinulo, už nebylo jen dědičné poddanství, jaké zákon uznával, jehož povinnosti a závazky vězely na půdě — už venkovský lid stal se tělesně nesvobodným. Když se lidé selští množili, vrchnost viděla v nich jenom přírůstek a

nové příslušenství svého hospodářství jako telat nebo slepic, s nimiž mohla nakládati po libosti. A došlo i k tomu, když nějaká vrchnost na svém statku měla nedostatek pacholků, že jiné vzdálené dala za pacholka dvě děvečky a snad i několik zlatých přidala, a ti vyměnění nevolníci musili opustit rodiče, bratry a sestry a sloužit novému pánu bez reptání a odvolání. Třeba takovému zběsilci, jako byl Czobor, spíše divoch kočovného plemene nežli šlechtic. A on od r. 1749 soužil tento kraj!

Postůj, poutníče, jdeš-li tímto krajem, postůj tam na vrchu Stráži nad Kobylím, rozhlédni se kolem a zaplač nad tímto krajem. Jaká to ubohá spoušť. Tady stály kvetoucí někdy osady obývané lidem zdravým a silným; tady se černala dobře zoraná pole a kvetly tučné louky; tu rozléhal se veselý hlas a zpěv pastevců při hojných stádech koní, krav i ovcí. A hle, jak osady prořídly, komíny zmizely, pole zarostla úhorem, po lukách rozlily se rybníky a vychrtlé stádko dobytka krčí se ve stínu vrboví.

Tam mezi Brumovicemi a Krumvířem spustla vesnice Divice a zanikla beze stopy, vesnice Harasice leží v popelu ještě a v rumech. Něco polí obděláno po obou, vrchy proměnily se v lada a dva rybníky panské Haraský a Odměrák zabírají víc a víc luk a živí panské ryby. Směrem k východu od nich nad potokem ždánským Kloboučky, osada pustá; role od ní něco Krumvířští a něco Brumovští obsívají a 36 louček naměřeno ke čtvrtlánům kobylským; v dolině na potoku ždánském za Kloboučky je pustý Šenstráz. A hle tam Čejč, pusté městečko, po němž viditelný

je pouze dvůr panský. A kdyby bylo možno dohlédnouti dál, tedy za Morkůvky zmizela pod zemí vesnice Topolany a vyrůstá nad ní háj, za Hovorany zmizela vesnice Mokroňovice, sotva bys našel místo, kde stála. Mezi Rakvicemi a Pavlovicemi spustla a zanikla ves Trkmanice, u Dubňan ves Jaroňovice, mezi Mutěnicemi a Bojanovicemi veliká ves Kapanice vzala za své a jiná ves Vsisko docela již zarostla lesem.

Postůj, poutníče, ještě chvíli a pohleď třeba z dálky na vesnice zbylé. Jak jsou chatrné, smutné, zanedbané, kořist větrů a bídy duševní i hmotné! Když začala neblahá válka třicetiletá, Kobylí mělo 109 domů a 710 obyvatelů — tohoto roku 1762 má domů obydlených 29 a lidí v nich 190; Brumovice měly tehdy domů 51 a obyvatelů 330, tohoto roku mají 26 domů jen a lidí 170. V Krumvíři sklesl počet domů z 41 na 10 a lidu ze 270 na 60. Jak vypadají Bořetice a Pavlovice! V Bořeticích bývalo osadníků 350 v 59 domech, nyní lidu pouze 100 v domech 29; Pavlovice roku 1620 byly větší než Hodonín, domů měly 166 a obyvatelstva 1100 osob, kdežto dnes — 33 komínů tam ční a lidu pod nimi bydlí ne víc než 220. Vrbice scvrkla se na polovic, Němčičky ze 600 lidu mají 290. Co je z Čejkovic? Měly před válkami 470 obyvatel a domů 73, dnes 260 v 39 nuzných chatrčích. A protože není robotních sil, které by panská i svá pole dovedly obdělati, z kraje tohoto tvoří se krajina rybníkovitá. Staré rybníky rozvodněny a nové vrchnost zakládá. Rozšířily se veliké rybníky Nesyt u Hodonína, Písečný u Lužic, jezero u Kobylí, Zbrod u Mutěnic, oba Jaroňovské,

Kopanský u Čejkovic, Haraský u Brumovic — a nové lesknou se pod Brumovicemi Odměrák, Horní rybník u Pavlovic, Trkmanský za Pavlovicemi, k Hornímu rybníku připojilo se jezírko Němčické a Bořecké, u Rakvic je nové jezírko panské, v gruntech šakvických tři rybníky panské, Krumvíř má tři panské rybníky a pode dvorem čejckým vlní se pověstný Bezedník, v němž ryby leknou a k žádnému užitku není, přece však se zachovává. Hle, kraj zpola liduprázdný!

A všichni ti, kteří zmizeli, položili život za vlast a její dobro. Mnozí zahynuli ve válce třicetileté jakožto obět svého náboženského přesvědčení. Byli Husity, Luterány a někteří z nich i Čeští Bratři. Bratři Čeští měli sbor svůj v Kobylím, do něhož scházeli se i zbožní sousedé z okolních vesnic; jiný sbor měli v Krumvíři, v Mutěnicích a Dambořicích. Když císařská vojska v těchto cípech řádila pod vůdcem Dampierrem r. 1619, vypalovala vsi evandělické, plenila domy, zabíjela muže a prznila dívky a mladé ženy. Vojsko uherské potom nešetřilo nikoho, ani katolíků. V Kobylím byl i sbor Novokřtěnců, také v Dambořicích, Šakvicích, v Podivíně, a vesnice Divice byla v rukou těch Taufrů celá. Ti první vyhnáni byli ze země po bitvě bělohorské, osadníci původu německého, lidé pilní, pracovití, šetrní a dovední. Žili tak, že všechny věci byly všem společné, vyráběli porcelán a majoliku (toufar), opatrovali znamenitě vína a výtečně provozovali všechna řemesla. Lidé pokojní a střídmí a bohatí. Jen přezdívka Habáni po nich zůstala v kraji. Dne 8. září 1622 císař vypověděl je ze svých zemí, někteří odešli na Slovensko, jiní

až do Sedmihrad. Potom vypověděni všichni evandělíci, pokud nezahynuli, a vylidnění kraje dovršeno vpády tatarskými a kuruckými, neboť odkudkoli z Uher, z Polska a Rakous pohnulo se vojsko, chodilo tímto cípem jako po mostě. Sta a sta lidí Tataři a Maďaři odvlekli do zajetí a nikdy jich nevrátili. Poslední vpády za povstání Rakoczyho II. proti císaři staly se do krajiny naší r. 1706 a 1707, jeho Kurucové poplenili všechny vesnice od uherských hranic až po Kyjov a Hustopeč s ukrutností a nelidskostí hodnou jen divokých hord. Některé tajné evandělíky vypátrali ještě za panování císaře Karla VI. a dcery jeho Marie Terezie Otcové jezovité čejkovští a diváčtí a vyštvali je do Pruska. Museli utéci ubozí ti lidé, jestliže nechtěli ztratit hlavu a hrdlo. A neblahé vrchnosti jako Czobor dokonávaly dílo zkázy.

Těm, kteří zbyli, osud připravil život nevolnický, bídný a nevlídný. Lidé utíkali ze statků někde a raději se dávali mezi loupežníky, cigány a podloudníky tabáku a soli. Zaplač, vítězi bělohorský, máš-li slzy, zaplač i ty, nevolný člověče slovácký!



## II. ZA NOVÉ VRCHNOSTI.

Tak tedy panství hodonské mělo novou vrchnost. Poddaní byli povýšeni z hraběcích na císařské, a když se s klobouckými potkali o trzích na víně, nemálo si na tom zakládali. Panství hodonské koupil císař František I. Lotrinský, manžel Marie Terezie. On neměl účastenství ve vládě v zemích rakouských, dědičkou trůnu českého, uherského a zemí rakouských byla Marie Terezie a ona také skutečně panovala; František nosil jen korunu římského císařství a neměl co dělat. Byl však muž neobyčejně pohyblivý, živý, důmyslný a spekulační. Nemaje tedy starostí o trůn, chápal se všelikých jiných zaměstnání. Stal se bankéřem, obchodníkem v obilí, spekuloval s pozemky a byl největším evropským lifrantem pro vojsko. Zejména v Uhrách a v Čechách nakoupil mnoho statků, zakládal na nich továrny a zveleboval je; na př. v Holíči, v Pardubicích, v Poděbradech, v Březnici; tyto statky už roku 1754 vynášely mu na 126.000 zlatých rýnských. Peníze ty císař František zase rozpůjčoval na směnky a na zástavní listy, neboť i

v Německu a v Italii měl banky pod cizím jménem vedené. V Sasku byl nájemníkem daní státních a za války sedmileté byl dodavatelem vojenských potřeb pro obě armády, pro rakouskou i pruskou; všecko lifroval: koně, zbraně, uniformy a čeho bylo třeba.

Nedržel dlouho panství hodonského, neboť zemřel v srpnu r. 1765. Jeho dědicem byl nejstarší syn císař Josef II. V tu chvíli, když František I. umřel, rakouský stát sám byl mu dlužen 22,000.000 zl. rýnských. Josef II. zdědil tyto úpisy a první jeho skutek byl, že všechny ty úpisy na 22 milionů hodil do ohně a zbavil tím stát dluhů velmi těžkých.

Vrchnosti samy sebe nazývaly otci svých poddaných a poddané svými dětmi, ale byli to nešťastní otcové a ubohé děti. Za panování císařovny Marie Terezie ulevovalo těm ubohým dětem. Sedlák opravdu však ještě zůstal božím stvořením a nic víc. Majitelem půdy nebyl, vystěhovati se nesměl, syna oženiti neb dcery vdáti nesměl, dokud vrchnost nesvolila, syna na řemeslo dáti nesměl, což teprve na studie — a kde by byl vzal náklad? Vždyť někdy od pondělka do soboty nepustili ho z panské práce. „Sedláče, můj jsi, můj — říkala vrchnost — a kdyby dub vyrostl na tvých zádech, i ten je můj."

V ty časy veliké naděje lid selský začal skládati na syna císařovnina, na prince Josefa, jehož matka hned v září r. 1765 učinila spoluvladařem v říši své, když mu bylo 24 let.

Bylo to na počátku podzimku léta 1769,

když Martin Mikšán vrátil se z formanky brněnské a přinesl odtud novinu do Brumovic.

— Slyšeli ste už o tem, co udělal ten císařovnin chasník? letělo po dědině z prostředka k oběma koncům.

— A co?

— No, že pomohl sedlákovi tam blízko u Brna orat, když viděl, že už nemože a povídá temu sedlákovi: „Chudý sedlák — chudá země, chudá země — chudý kníže."

— Je-li možná?

Mikšán všem to potvrdil a pokládal se za šťastného člověka, že takovou novinu do dědiny přinesl. Slyšel o tom v Brně, když stáli s vozy u magacínů. Ale nevěřil tomu. Pomyslil si: A co ti to udělá, když na zpáteční cestě tam zajedeš? Dojel tedy do Slavíkovic, mluvil i s tím sedlákem, který se jmenuje Ondřej Trnka, a viděl ty brázdy, které princ vyoral.

— Aby mu Bůh dal štěstí a zdraví, říkali lidé a mnozí plakali řaďostí.

Čekali však, čekali dlouho, a nic se neměnilo.

Nezměnilo se nic ani na panství hodonském. Uplynulo osmnácte let od r. 1762, co přišla nová vrchnost, a všecko skoro zůstávalo při starém. Úřady panské zůstaly v Kobylím, a mezi úředníky panoval starý život, neboť vrchní, kancelářský, písaři, šafář, poklasný i drábové zůstali, jak byli před tím.

Také lid poddaný se nepolepšil, ani nepohoršil.

Brumovice se trochu sice popravily, neboť byla pokojnější léta; z pustých vesnic přibylo obci i nových polností. Jen jméno brumovských luk uka-

zovalo, kde stávaly Divice a jen potoku, který od Morkůvek protékal pod Harasicemi, zůstávalo jméno Haraska a poslední chalupa z Harasic stála pod břehem při cestě do Klobouk. Kloboučky ztratily se beze jména. Na rumech jejich panští rybáři dělávali si oheň, když na podzim nastala chladna.

Nezměnilo se za osmnácte let ani nepřátelství mezi kancelářským Hrabcem a jeho rodištěm. V srdci Hrabcově kdysi začalo se kvasit, ale nevykvasilo se k lepšímu. Tenkráte, když začaly proskakovat pověsti, že majetník panství, pan hrabě z Czoboru udělal krídu, Hrabec toho půl roku chodil jako bez ducha. Byl přepadlý, hubeněl a stranil se lidí. Všichni pozorovali, že se s ním cosi děje. Hned ho popadla zuřivost a nakládal s lidmi, kteří mu přišli do kanceláře, jako zběsilý; hned však měnil se tak, že chodil jako beránek a mluvil s nimi, jak by zlata ukrajoval. Ani vrchní a vrchňová nemohli pochopit, co se s Hrabcem děje. Nikdo netušil, že je to strach o chléb. Hrabec byl si vědom toho, že úřad mu spadl jako hruška do klobouka, že si ho nevysloužil a proto nedůvěřoval, že při změně nové vrchnosti zůstane kancelářským. „Lehce nabyl, lehce pozbyl," hučívalo mu v uších. V té bázni hleděl přísností získat si ještě větší přízeň vrchního a tím odporučení u nové vrchnosti. Ale jindy zdávalo se mu zase, že by mu mohla pomoci i přízeň a oblíbenost u poddaných. A tak se potácel z jedné krajnosti ke druhé.

Mlýnský kámen spadl mu se srdce, když přišel od nové vrchnosti dekret. Potvrzení své za-

čal přičítati lásce vrchního, ačkoli vrchní o svou kůži zažil o málo méně strachu co Hrabec. Ale Hrabec žil v tom domnění a pokládal za svou povinnost odvděčovat se. Proto stal se slepým nástrojem vrchního na úkor lidu poddaného.

Strach o místo zanechal potom v povaze Hrabcově památku. Probudil se v něm neznámý dosud rys jeho povahy — hrabivost. Tehdy napadlo mu: „Kdybys přišel s chleba, bude z tebe žebrák." Této myšlenky nyní již nemohl střásti se sebe. Začal ždímati do své kapsy, kde mohl, pečoval o tajný zisk a to tím spíše, když zpozoroval, jak vrchní je dost už zazobaný.

V zevnějšku Hrabcově za těch osmnáct let stala se změna. Udělal se z něho statný muž, mohlo se říci švihák, ačkoli byl už čtyřicátník. Začal se nosit jako většina „pánů Franců" — jak lid venkovský panským úředníkům přezdíval. Dobře mu svědčel třírohý sváteční klobouk, bílé punčochy a lehká španělka se stříbrným kováním, kterou rád ve vzduchu hvízdal. Ba, co nového — i na jméně Hrabcově znáti bylo novou modu. Z kanceláře panské ve Vídni, odkud dopisy přicházely jen německé, v některých přípisech úředních pan kancelářský nazýván byl — snad omylem — Mathias Harabes.

Paní vrchňové se to velice zalíbilo. „Schön, schön," povídala. Od té doby vedle: „Matýsku, jdou," začala říkati také: „Koukaj, Harabes," jak jí napadlo. Písaři slyšíce svou nejvyšší instanci, oblíbili si také tak říkati a psáti, až se stalo, že i Hrabec někdy se podpisoval: Mathias Harabes.

Poddaní čekali, čekali dlouho na lepší časy, zatím mnohým se konečně i přitížilo.

Za nové vrchnosti nastalo hned v prvních letech nové rozměřování rolí a to na ten způsob, že se láníkům něco rolí odňalo a pololáníkům i čtvrtláníkům něco přidalo, ale tak, že platy milostivé vrchnosti se tím zvýšily.

V Brumovicích k rozměřování přihlížel Hrabec, a jemu se přičítala vina o tento nový přívažek. Na sloupě v obecním hostinci přibit byl od roku 1770 nový robotni pořádek, podepsaný vrchním a kancelářským M. Harabasem, v němž stálo:

„Nejprve od nového léta do svatého Jána sedlák jest povinen páru koními tři dni robotovati, jestli by pak v nedostatku koní jeté roboty odbyti nemohl, tehdy na pěší robotu povinen bude 4 dny posílati dotud, pokud by jeté roboty odbývati nemohl. Od svatého Jána do sv. Václava 3 dni s potahem a 3 dni pěšky, však ale v čas žniva, sena vození a jiných pilných časech musí po sv. Jáně s potahem jedenkaždý sedlák celý týden robotu odbývati.

Čtvrtníci ale od nového léta do sv. Jána 3 dni pěšky odbejvati, od svatého Jána do sv. Václava celej tejden pěšky i také v čas žniva, sena vození, každého setí, vína vození na jetou robotu vypraviti.

Více jedenkaždý sedlák i také čtvrtník stříhání ovec o sv. Jiří, o sv. Václavě, na každý hon, rybníkův lovení, vinobraní, jsou mimo a krom roboty povinni taková díla vykonávati.

Na žatí pšenice jedenkaždý sedlák jest povinen každýho týhodne jeden den po dvou osobách na robotu vypraviti, ostatní dni po jedné osobě, až do vyjíti týhodne.

Sedláci a čtvrtníci jsou povinni jedenkaždý ročně 4 lokte příze napřásti, který by ale nenapřadl, tehdy místo příze a mimo roboty pošle do vinohradů v jeden den kopati.

Podsedníci jsou povinni od svatého Jána do sv. Václava týhodne 4 dny, a od sv. Václava do sv. Jána 2 dni robotovati. Item jedenkaždý má ročně 4 lokte příze napřásti. Na hon, rybníkův lovení, vinobraní jsou mimo a krom roboty povinni posýlati.

Při tom se poznamenává, že všichni sousedi brumovští z gruntovních rol povinni jsou desátý mandel milostivé vrchnosti svými koni odvézti. Kromě těch sedlákův, kteří jsou pod kněžským desátkem, ostatní všichni dávají milostivé vrchnosti desátý mandel. Také z Harasic, Divic a Klobouček jakožto z pustých rol osmý mandel milostivé vrchnosti každý svým potahem, krom roboty, odvézti má."

* * *

Takové vyhlášky nevisely jen v Brumovicích, nýbrž na všech dědinách hodonského panství. Roboty v nich obsažené znamenaly úlevu proti otroctví z doby czoborské; jestliže však brumovští a jiní přece reptali, dělo se to proto, že očekávali úlevy větší. Roznášeloť se plno zpráv, že císařovna velice se stará, aby všechny vrchnosti ulevily svým

poddaným, a že na císařských panstvích stane se počátek.

Však ani z těch malých úlev po chvíli nezbylo poddaným nic. O to se postarali páni úředníci svými praktikami. Když po dlouhých válkách za Marie Terezie nastal trochu klid, panovnice opravdu obrátila přední zřetel k poddanému lidu. Nejdříve upravila krajské úřady tak, že je odňala šlechtě a svěřila svým úředníkům zeměpanským, krajským hejtmanům, lidem zkoušeným v právech, nezávislým, kteří přestávali víc a víc hájit jen zájmů vrchností. Hejtmané krajští měli uloženo bránit lid před útiskem vrchností, před přetěžováním robotami, kancelářskými poplatky, poctami a jinými břemeny nesvědomitými. Spory mezi vrchnostmi a poddanými patřily před soud krajských hejtmanů. Vrchnosti se bouřily proti novotě a mařily zákony císařovniny, ale ona jmenovala r. 1776 dva generály za komisaře — hraběte Wallisa do Čech a d' Altona na Moravu —, aby udělali pořádek v zemi. Stalo se to hlavně proto, že r. 1775 vypuklo v Čechách nebezpečné povstání sedláků, které jen s nouzí od vojska mohlo být potlačeno. Toto povstání české a hlad v zemi urychlily také vydání robotního patentu císařovnina, který nařizoval vrchnostem zakládat urbáře, v nichž měly být zaznamenány a sepsány povinnosti a břemena poddaných, jaké byly zavedeny patentem roku 1738 a ničím víc neměl býti lid selský obtěžován. Tyto seznamy měly být pravidlem a zákonem a úřady císařské dohlížely, aby nebyly překračovány. Pozdvižení českých sedláků konečně ukázalo, že zapáleno bylo nejen pro robotu, nýbrž i pro víru a

nejen pro svobodu tělesnou, nýbrž i pro svobodu přesvědčení náboženského.

Na panství hodonském nebylo té krutosti a toho rasování od příchodu nové vrchnosti, jako za dřívějších časů nebo jako na jiných panstvích. Byly vrchnosti, které dávaly ženy, dcery a děvečky poddaných svých stříhat a prodávaly vlasy jejich parukářům, aby získaly peníze; byly vrchnosti, které svým poddaným prodávaly za veliké ceny všechno, čeho poddaní v běžném životě potřebovali (mouku i sůl) a zase od poddaných kupovaly výrobky domácí za cenu, kterou si samy stanovily; byly vrchnosti, které předpisovaly poddaným lidem, kolik piva, vína a kořalky musejí odebrat z panských šenků na křtiny, na svatby, na posvícení; byly vrchnosti, které vysokými pokutami stihaly každého poddaného, o němž zvěděly, že utratil nějaké peníze na panství cizím, když na příklad šel přes pole za kmotra nebo za svědka na svatbu. Takových případů nebylo u nás, a přece vrchní kobylský i jeho pravá ruka Hrabec dřeli bez nože.

V sobotu dopoledne bývalo řízení v kanceláři kobylském, a taková sobota bývala nejednou soudným dnem. Přicházeli sedláci se svými žádostmi, a to znamenalo, že přinášejí peníze. Tu přicházel kobylský půlláník Hanáček a předkládal svůj kšaft, protože poslední vůle nebyla platna, jestliže na ní nebyl podepsán vrchnostenský úřad, to jest pan vrchní. A za to bral poplatek. Tu přicházel brumovský Vávra Formánek se synem, jehož mínil oženit se selskou dcerkou Ledahudcovou z Brumovic, a prosil vrchnost o povolení. Vrchní ovšem

povoloval, ale brával vysokou taxu, vyšší, než bylo předepsáno, a brával po straně úplatek za rychlé vyřízení a p. Při povolování sňatků lidí chudších, zvláště těch, kteří nebyli v žádné obci usedlíky, vrchní měl zvláštní vyděračský fortel. Dal sice povolení ke sňatku a přijal jménem vrchnosti i taxu, která se odváděla do panské pokladny. Ale hned po svatbě přidělil mladého ženáče do dvora pavlovského za drába a ženičku jeho nechal v kobylském dvoře sloužit, že je jí tam pilná potřeba. Rozumí se, že nešťastní lidé žebronili a upláceli po straně vzácného pána ze svých skrovných úspor, aby je buď oba dal do Pavlovic neb oba ponechal v Kobylím. Horší byla druhá část řízení. Polesní, hajní, baštýři a hotaři přiváděli a ohlašovali provinilce, které za týden přistihli při škodách nebo na krádeži, kteří na robotě odmlouvali, kteří v šenku v noci se ožírali a rozpustilé výtržnosti způsobili; přicházeli čeledínové zahálečni, děvky sprosté a hubaté, ovšem často i bezúhonní lidé selští i hoferští bez rozdílu, na které si náhodou písař nebo šafář panský zasedli. Vrchní se spoluúředníky svými rozdával tresty v levo v pravo, a tresty ty okamžitě bývaly vykonávány karabáčem. Od karabáče nebylo odvolání.

Hrabec otevřel si jiný pramen příjmů než vrchní. Brumovští sedláci museli jezdit daleko na robotu. Z pozemků pusté vsi Klobouček, pokud nebyly dány sedlákům pod plat a pod desátek, zůstala veliká „Paní lúka" (Páně louka), která se sekala k panské ruce a za poslední selskou loukou (36 louček bylo naměřeno ke čtvrtlánům kobylským) byl Hrud, jejž brumovští povinni byli orá-

vat. A nejen to, museli obdělávat svými potahy i panské pozemky v okolí Čejče. Dlouhými cestami ráno na vykázaná místa a večer cestami domů ztrácelo se mnoho času. V hlavě Hrabcově uzrál vychytralý plán. Jedné soboty dal svolat všecky sedláky brumovské na kancelář do Kobylího a vyložil jim, že takhle dál býti nemůže a že císařská vrchnost poručila robotovati na vzdálených místech dle hodin; že tedy nebude se jim od příštího sv. Jana Křtitele do sv. Václava čítati robota na tři dni v týdni s párem koní, nýbrž na 36 hodin v týdni. Prý pacholci jezdí na robotu lenivě jak se smůlou a ještě k tomu za poledne mnoho času prozahálejí krmením dobytka.

— A tak bude nový pořádek, povídal Hrabec.

Sedláci postoupili k sobě těsněji do kouta na poradu, a bylo zřejmo, že reptají.

— Co je? zakřikl špičatě Hrabec.

Sedláci stáli v koutě kanceláře, přidusili hlas a jen prudkými posuňky odmítali nové nadělení. Potom předstoupil čtvrtník Pavel Peřina před Hrabce a že nemohlo-li by ostat při starém?

— Nemože, pravil Hrabec, a pasta, dodal pansky. Takové je poručení nejmilostivější vrchnosti císaře pána.

— Ale snáď by vzácný pán vrchní a pán Hrabec mohli vyložit císaři pánu, že sú brumovští robotama svázaní tak dosť a že totok nové počítání je těžké . . .

— Já, já — vyhrkl Hrabec — já se mám za brumovské přimlúvat? Já? Nevěděl bych, co ste mně dobrého kdy udělali . . . Pasta a punktum, dodal po pansku zase a skončil řeč.

— Ej, ej! ozval se zlostně Jan Chudý, jediný tehdy láník mezi brumovskými sedláky.

— Kemu to není recht, s tým budeme vědět, jak zatočit! vzkřikl Hrabec a pozdvihl ke stropu svou hůl se stříbrným kováním.

— Ej, ty kútkavče jeden! ozvalo se pohrdlivě z úst Chudého, jenž se nedovedl opanovat při hrozbách Hrabcových. Co za kútkavca to bylo a včil jak se to naparuje!

Hořce skončil tento odpor láníka Chudého, nejbohatšího sedláka brumovského. Drábové zadrželi ho ve dvoře, vrchní přečetl mu z artykulů, které při obnovování úřadů každoročně se v obecní hromadě čítávaly, že neuctivé a vzdorovité řeči vedl proti úředníku panskému, a odsoudil jej s líbezným úsměvem šest hodin na osla.

Příští pondělí vykonán ortel. Aby snad ani rychtář brumovský ani dráb neměli ohledů k zámožnějšímu a váženému sedláku, poslán rychtář a dráb kobylský do Brumovic, aby trest provedli. Před obecní hospodou v dědině stály ustavičně dva podivné nástroje. Jeden z nich slul trdlice; její nohy byly zakopány hluboko v zemi, a spodní část byla nehybná. Hořejší část se vyzdvihovala, a když se vyzdvihla, bylo v ní vidět větší díru pro krk a dvě menší díry pro ruce. Druhý přístroj měl podobu dřevěného nemotorně vyřezávaného osla na vysokých nohách; hřbet oslí byl sřezán tak na ostro, jak to jen dřevo sneslo.

Obě tato mučidla uvedena o jmenovaném pondělí v činnost. Jedna z děveček služebných přistižena byla rychtářem po klekáni čili „po zvonění na pokoj" — na záletech s čeledínem a od-

souzena při sobotním řízení do trdlice na půl dne jakožto osoba necudná. Ubohému děvčeti dráb a rychtář pomohli prostrčit hlavu a ruce vyřezanými děrami a potom hořejší díl trdlice přitiskli k dolejšímu a zamkli je na zámek. Děvče bědovalo a křičelo, potom jen těžce vzdychalo a zůstalo v trdlici půl dne zavřeno. Láníka Chudého přivedl dráb kobylský k oslu. Rychtář u něho čekal. Chudý šel dobrovolně, zamračeně hleděl do země a nikoho si nevšímal. Dráb přistavil žebřík k oslu, a Chudý mlčky vystoupil po něm a usedl obkročmo na oslí hřbet. Ostří hřbetu zařezávalo se znenáhla do masa lidského. Komu byl přisouzen trest ještě větší, tomu drábové přivazovali na každou nohu ještě těžký kámen. Diváci starší, čeledínové a všeteční pohůnci, kteří zevlovali na děvče uzamčené v kládě, tiše se vzdálili. Chudý nebědoval, vůbec hlas nevyšel z jeho úst, jen žíly naběhly mu na čele a tetelily se. Ponuře hledě před sebe a zpocen vyseděl si šest hodin na oslu.

Tak byl zlomen všeliký odpor brumovských sedláků proti nespravedlivému počítání robotních dnů na hodiny. Mnozí odtud robotovali dle předpisu a mnozí si nadlehčovali způsobem, o který vlastně Hrabcovi šlo. Po straně totiž strčili mu někteří nějaký zlatý na výkup z přespočetných hodin, někteří mu v noci dovezli po vědře starého vína. Láník Chudý nesklonil se a robotoval dle předpisu se svou čeledí. Od té potupy však, co seděl na oslu, a ještě k tomu vedle nezachovalé děvčice, zamračil se v duši, s nikým nemluvil, nikam nevycházel mezi sousedy. A usýchal vůčihledě jako churavý strom. S počátku chodil aspoň

někdy v neděli do kostela do Kobylího hubený, kostnatý, žlutý, později zanevřel i na kostel a na kněze. Přestal se holit a vlasy sobě stříhat, nepřevlékal se do svátečních šatů, až vypadal pustě jako poustevník z lesů. Nemluvě obcházel svůj dům, na pole posílal jen ženu a čeleď, neboť dětí neměl. Vypadal strašlivě jako smrt, kde se objevil. Konečně ulehl. Zakázal ženě své volat kněze, když mu bylo zle, jen někdy hluboce vzdychal a zarytě snášel své bolesti vnitřní. Umřel jednou v noci, nezaopatřen svátostmi; ale kněz přes všechnu patrnou zatvrzelost Chudého neopovážil se pochovat ho na místě nesvěceném. Do roka umřel Chudý od osudného pondělka, a všichni cítili, že umřel na hanbu, kterou v sobě nosil. Jméno Hrabcovo vyslovováno s největším opovržením v rodišti jeho.

* *
*

„Není lepší než udělat jako Lampart," říkali mnozí, zatínajíce zuby. To znamenalo dáti se mezi zbojníky, neboť o zmizelém sousedu brumovském Lampartovi nemysliIi jinak, nežli že utekl do hor ždánských neb uherských a že žije mezi zbojníky. Karel Tvrďoch, který za obec jezdíval na panskou formanku do Kyjova, pečetil, že ho poznal na silnici za Mistřínem. Jiní zase mínili, že se přidržuje té bandy, která přepadává panské povozy u Žarošic v lesích, kde říkají za „bílým vlkem".

Lampart jim proto častěji připadal na mysl, že bylo stále slyšeti o zbojnických kouscích. Zvláště zbojníci z uherské strany byli odvážní. Zachytli

panské vozy u samého Hodonína. Vozy ty jely z Vídně a na nich bylo složeno mnoho bohatství, které patřilo do zámku, aby císařská rodina měla všechno pohodlí, až by do Hodonína přijela. Potom bylo slyšeti, že zbojníci čtvrt roku ze svých skrýší nevycházeli na zboj, jen hodovali, pili a hejřili s milenkami v horách.

Zemská policie číhala na ně, ale vracela se do Brna s prázdným. Za to chytila neočekávaně jinou kořist.

Zvláštní příhoda potkala dva sousedy brumovské a v celé obci způsobila veliký ruch. Jednoho večera roku 1780 — bylo to v letě — sedláci zdejší zabavovali se stejným způsobem jako za dvacet let. Přijela řada vozů z roboty, uličkami vraceli se pěší, nastal ruch a šum, červené šátky a bílé kosárky míhaly se po dědině v šeru. Vesnici naplnila vůně z kuchyň jako vůně čerstvě pečeného chleba. Zvonilo klekání, lidé smekli a modlili se, dobytek byl poklizen, a poněvadž bylo před nedělí, život neutuchl hned z večera. Chlapi postávali pohromadě, neboť měli namířeno do hospody, svobodní laškovali stranou.

Šla dívka, švarná a hodná, okolo jednoho chomáče mužských.

— A co dělajú tatínek, Hevo? tázalo se jich několik rázem.

Dívka se trochu zarazila a tiše odpověděla:

— Sú kdesi v humně, poklúzajú.

— Ať idú mezi nás, řekni jim.

— No šak.

Chlapi na sebe mrkli. Oni věděli, že Heva zapírala a že soused Bula jistě není doma. Bula

skoro každou sobotu v zimě v letě toulával se na noc, a byl tak v pověsti jako veliký pytlák. Když o tom před ním ukáplo slovo, zamžoural svýma chytrýma očima a nechal každého při tom. Po něm s flintou a se smečkami zacházeli mladí sousedé Bednářík a Dýščenský.

Chlapi sebou pohnuli k hospodě, po dědině ozval se dupot koní, jež chlapci vedli na noc na pašu, z kteréhosi domu vycházel pronikavý křik, jakoby muž bil ženu. Znenáhla však utišoval se život v dědině a zalétal sem ruch, a šum z jezera, z něhož vanul chladivý větřík.

Soused František Bula opravdu nebyl doma. Byl se po klekání vytratil k lesu, opatrně stoupal po pěšinách a plížil se ostražitě podle houštin. U morkovských Přestavlků zahnul dolů, zašel daleko za Morkůvky a směřoval polními stezkami ke Kloboucím, postávaje ve stínu a pátravě ohlížeje se po cestách jedním svým okem a šeptaje modlitbu:

Kdož ochrany Nejvyššího
v skrýši jeho užívá,
ten v stínu Všemohoucího
bezpečně odpočívá

— — — — — — —

— — — — — — —

Neb andělům svým o tobě
Bůh ráčil přikázati,
že na všech tvých cestách
tebe vždy mají ostříhati.

Nebyl to pytlák, toť jasná věc. Co by honil v těchto končinách a proč by obcházel Morkůvky až sem? František Bula myslil na duši a nikoli na zvěř.

Byly doby, kdy celý tento moravský kraj oddal se učení Mistra Jana Husi, spáleného na hranici kostnické. Stará víra katolická vzala za své. Když mstitel Mistra Jana, nepřemožitelný Žižka, táhl krajem naším do Uher, nenalezal v našem kraji odporu, jen přívržence. A po stu letech skoro každá vesnička v našem kraji, jmenovitě na hodonském panství páně z Lipého, mohla se vykázati podobnou listinou, jaká psána byla pro Kobylí, Brumovice a Krumvíř:

— Já Čeněk z Lipého a na Hodoníně, nejvyšší maršálek království Českého, známo činím tímto listem, že jsem poníženě žádán od poddaných mých v dědině řečené Kobylím nad jezerem, též v Brumovicích a v Krumvíři bydlících, těch, kteříž jsou Jednoty bratrské, abych jim tu milost učinil a obdarování na dům jejich bratrský, v kterémž kněži a čeládka byt svůj mají, také i na sbor tu při něm k náboženství jich právě křesťanskému vystavený dal a jej osvobodil . . . (od poplatků atd.)

Datum na Hodoníně v sobotu den památky svaté Panny Kateřiny r. 1581.

Když později velcí páni čeští pozdvihli se proti císaři a uvrhli v neštěstí všechen národ, i náš kraj zalíval se krví a nad dědinami zdvihaly se rudé záplavy ohňů, které rozžíhaly surové roty puštěné na lid. Po nezdařeném povstání zdejší šlechta vyhnána ze země, do Čejkovic a do Divák přišly stanice jezovitské, a tak naše dědinky ze dvou stran byly jako svázány řetězem ohnivým a po dobrém i po zlém odvraceny od víry. Jezoviti ze svých

sídel Čejkovic a Divák toulali se po krajině, trápili lidi a pálili knihy.

A přece jen skrývalo se na panství hodonském před očima Jezovitův i před ramenem vrchností světských mnoho „ukrytého semene", jak poslední biskup Jednoty bratrské, Jan Amos Komenský, nazýval roztroušené stádce Bratří v Čechách i na Moravě. Skryli bibli bratrskou a knihy nábožné do země a kam mohli před očima slídičův a jen při ucpaných oknech v noci čítávali z nich rodinám svým.

Z takové rodiny pocházel Bula. Zachoval v srdci svém víru starých Bratří a utvrzoval ji v mladých, často již kolísajících sousedech, v Dýščenském a Bednáříkovi. Kromě nich bylo několik rodin nejistých, které nikdy k nové církvi horlivě nepřilnuly. Bula o nich věděl, ale nezval jich a nedával se jim poznati.

Za hraběte z Czoboru prozradili se staří kacíři v Morkůvkách, Brumovicích, v Kobylím, Muteniních . . . Pronásledování nastalo jim po nezdařeném útoku Mutěnských. Tehdy nepatrný zbytek kacířů mutěnských a kobylských vzal navždy za své. Zhynuli, „když na Pána a jeho svaté evandělium přišla vichřice," dle proroctví Komenského.

Za to zbylé rodiny v Brumovicích a Morkůvkách i za nového panství císařské rodiny tím byly ostražitější. Útočištěm kacířů z panství hodonského byly Klobouky, ležící mimo panství. Po cestách tajných, polem, a pod všelikými záminkami putovali tito kacíři z Brumovic, Morkůvek, z Krumvíře i odjinud do postranní uličky kloboucké, kdež

v domě Pilátově jako duchové se shromažďovali na modlitbách.

František Bula mnoho let již plížíval se do Klobouk touto cestou, nejčastěji sobotami, kdy se scházeli všichni bratří přespolní. Nikdy nechodili brumovští jednou cestou a nikdy nechodili všichni tři najednou do shromáždění, nýbrž jeden podle pořádku zůstával na stráži v obci. Bednářík chodíval do Klobouk pravidelnou cestou k větřáku, Dýščenský pod úlehle polní stezkou, načež u hraniček vklouzl na morkovskou cestu, kdežto Bula přicházíval mezi vinohrady jako z Polehradic.

Nehněval se Bula na to, že jeho i přátely pokládali druzí sedláci, kteří přece vypozorovali jakési tajné spády jejich, za odvážné pytláky, naopak posilňoval je v té víře tím, že občas ukazoval jim oka, někdy také pušku. Kdysi v noční tmě vrazil v lese na suchou větev a ztratil oko. Sedláci povídali si: „Dobře mu tak, co se tárá po lesách noční dobú? Jestli pak to zaječisko stojí za to?"

Když se octl Bula v úvozu již nad Klobouky, zdálo se mu, že slyšel zahvízdnutí. Rychle uhnul z chodníka a skrčil se ve vinohradě za vysokou hlavu révy. Přikrčen ani nedýchal. Napínal zrak i sluch, zdálo se mu, že srdce příliš mu bije a že z chodníka je sem vidět. Po čtyřech smekl se opatrně kousek dále. Ve chvilce ozvalo se opět znatelné hvízdnutí zvláštního způsobu. To je znamení, poznával Bula, ale nemohl porozuměti, co se děje, zdali další cesta není bezpečna či je stopován. Hvízdnutí vycházelo již u samých vinohradů. Bula pořád ještě se nehýbaje, poznal již, že je to Bed-

nářík, který dnes také šel do Klobouk a dával znamení, hvízdaje nápěv známých prvních čtyr slov táborské písně: „Kdo jste boží bojovníci." I ozval se podobným hvízdnutím, načež přišlo jiné hvízdnutí, které znamenalo: Neboj se a pojď.

— Co je? zašeptal Bula, vycházeje z úkrytu a opatrně zdvihaje nohy, aby nezakopnul do hlav.

— Přišla výstraha, abychme shromáždění dnes nechali. Běžím z Klobúk.

— Od keho?

— Když se Pilát večír vrátil s pole, našel ve světnici kus uhlazené kůry, kterú k němu nekdo hodil oknem. A na ní stálo napsáno: „Byďte dnes doma, hledajú Ječmínka." Proto nás Pilát povracel domů. A kdo, myslíš, dal to znamení?

— Nevím.

— Lampart nejspíš, jak Pilát myslí, lebo zná jeho způsoby. Šel jsem teda túto cestú, abych tě vrátil.

Byla tichá, vlažná, občerstvující noc. Noční poutníci opatrně vraceli se jednou cestou k Brumovicím. Nemluvili spolu, nýbrž oddávali se svým myšlenkám a tiše se modlili. Po chvíli přijal je chladný les morkovský pod svou střechu, lesní králík zadupal, zaplašen jsa nočními poutníky, polekal i nějaké ptáče, jež píplo a zaletujíc od cesty vráželo do větví . . .

V Brumovicích zatím bylo veliké pozdvižení. Zrovna v tu dobu asi, co Bula s Bednaříkem sešli se u vinohradů a vraceli se domů, četa žandárů vrazila do dědiny. Rozestavili se u všech uliček,

aby nikdo nemohl do polí a pět mužů začalo hledati Ječmínka.*)

Úřady zemské měly namířeno na Polehradice, Morkůvky, Brumovice a Němčičky, neboť dostaly tajnou zprávu, že v okolí viděny byly podezřelé osoby, které nejspíše náležejí prohnané rotě loupežnické z lesů ždánských. Roty ty vybraly prý si za cíl zámeček v Horních Bojanovicích. Urozené sestry z Bukůvky, staré panny, majitelky zámečku bojanovského, škrtily na svých poddaných a sklepy měly přeplněny vínem. Zbojníci prý pásli po příležitosti.

Nic nebylo nalezeno podezřelého v Brumovicích, až tu najednou žandáři z uličky od Tabačova vedou spoutaného Bulu a Bednáříka. Žandáři zastavili je u vsi, když se vraceli cestou od lesa a zatkli je, protože se nemohli vykázat, proč v noci brousili mimo dědinu. Nepomohly žádné řeči a přímluvy sousedů, oba sedláci odvedeni do Kobylího a odtud druhého dne do Brna do vyšetřovací vazby pro podezření, že drží se zbojníky a hlavně s Lampartem.

Pláč a nářek rozléhal se v domě Bulově i Bednáříkově. Sedláci kroutili hlavami a říkali:

— Ti zajíci se jim nevyplatili.

— Aji Dýščenskému včil zajde chuť.

„Myslivost je šlechtická kratochvíle," pravil

*) Starodávný zvyk, hledati tajemného krále Ječmínka, zahynul dávno a také slavnosti zahynuly. Ale zvyk ten stal se pomůckou zemské policie, která z nenadání vpadla do některého kraje, prohledala cesty, skrýše a vesnice, kdyby se tu snad skrývaly podezřelé osoby, špehouni a zbojníci.

jeden patent z roku 1681 a při tom názoru zůstalo i století XVIII. „Polesní a hajní obzvláštní pilnost míti mají o potoky rybní, aby v pokoji zůstávaly, tolikéž k lesům i rybníkům a loukám pilně dohlédati mají," pravil poddanský artykul. A byl-li někdo přistižen při lapání ryb v jezeře nebo v obou rybnících brumovských, v Haraském nebo v Odměráku, nebo vůbec při pytlačení v lesích a na polích za hraběte Czobora, býval prostě trestáván na hrdle. Poddaní od té doby nosili strach v údech. Sedlák nesměl ani zvěř plašit ze svých polí, nechtěl-li býti trestán co nejkrutěji. Tím méně směl nositi zbraň střelnou, ba ani zelených šatů, kteréž nařízení mezi Slováky ovšem bylo zbytečné. Pastýři, jmenovitě ovčáci, směli sice míti psy na pastviskách, ale tak, že jim ulámali drápy na předních nohách a že jim musili zavěšovat na krk na loket dlouhé klacky, překážející psům v běhu.



## III. TOLERANČNÍ A NEVOLNICKÝ PATENT.

Jak zaplesalo „ukryté semeno", když konečně na podzim roku 1781 vyšel z nařízení císaře Josefa II. zákon, v němž se ohlašovalo: „Nekatolíci buďtež úplně rovni katolíkům, vyjímaje veřejné vykonávání služeb božích!"

Jakoby je přes noc vydupal, ukázali se v našem kraji kacíři a tajní Bratři. Zdvihli hlavy v Bohumělicích, Hostěradkách, Bošovicích, Borkovanech, v Morkůvkách, Brumovicích, v Krumvíři a našly se rodiny i v Kobylím před očima úřadů, kde by toho nikdo byl nečekal. Tento zákon císařův jmenoval se toleranční patent.

Toleranční patent Josefa II. byl největší událostí pro český národ od bitvy bělohorské. S tímto patentem zároveň totiž Josef II. odstranil protireformační misionáře a zastavil protireformaci, ono nelítostné a nemilosrdné pronásledování pro víru, které zhubilo a znemravnilo náš národ. Zdálo by se, že císař neuvolnil mnoho srdcí

lidských, když v Čechách a na Moravě přihlásilo se k evandělickým vyznáním, helvetskému a luteránskému, jenom 100.000 osob, ale v pravdě toleranční patent uvolňoval celý národ český a prospěl více tomu obyvatelstvu, které zůstalo katolické, nežli tajným do té doby evandělíkům, protože prospěl většině. To pronásledování jinak věřících sourodáků sourodáky katolickými škodilo nejvíc zajisté většině národa našeho, neboť vštěpovalo národu surovost, zarytou tupost, krvežíznivost a rozvíjelo v povaze jeho nejtemnější pudy. Chudák sedlák robotou sehnutý, platy svázaný, třesoucí se před panským karabáčem, pronásledoval jiného takového chudáka sedláka — protože mu to kázali v chrámě — a vylívaje si nelidsky na spolubratru svém evandělickém všechen nadržený vzdor a vztek, domníval se, že tím slouží Bohu. Tak byl při tom otupen, že ani nepřemýšlel, může-li se týráním a krve prolíváním Bohu sloužit. Jaký by to byl Bůh, aby potřeboval takových obětí! A jak hrozné výjevy se dály. To dnešního člověka bolí sice, čte-li o té době před vydáním patentu tolerančního, že sedlákovi, u kterého nalezeny evandělické knihy, úřady odňaly statek i děti a poslaly ho do Benátek na galeje; čte-li, že jiného sedláka evandělíka úředníci panští připekli v huti na plechovém pekáči, až chuďas z toho zemřel, a žena jeho že nucena byla držet v ruce na provázku bibli, kterou jezovitský misionář prutem mrskal jako knihu ďábelskou; čte-li, že kněz katolický dal mrtvého sedláka, po jehož smrti v domě nalezena byla bible kralická, vykopat z hrobu, vyvézt za hranice obce a pochovat u cesty hraneční jako

vzteklého psa. Ano, bolí to. Ale hrozněji bolí a lítostí nás naplňuje, slyšíme-li, že lid, že sousedé přepadali domy svých podezřelých sousedů, že je vypalovali a lidi mordovali; že sedláci naši slídili po tajných roznášečích knih zapovězených — misionáři a kolportéři takoví chodívali po Moravě přestrojeni za sekyrníky mlynářské prodávající mlynářské potřeby, a nosívali nábožné knihy často zapečené v chlebě — a sedláci honili je jako zločince; čteme-li, že otec z pomsty udal vlastního syna úřadům jako ovci prašivou a čteme-li, že taková byla nedůvěra mezi lidmi, že ani muž a žena nevěděli o sobě, ač byli oba tajní evandělíci, až oba pod rozličnými záminkami z domu odešli a k úžasu vzájemnému se shledali s pláčem oba v tajném shromáždění evandělíků, jež se konávala v hlubokých lesích, ve sklepích nebo v domích, jejichž okna peřinami byla ucpána, aby světlo a zpěv jich neprozradily. Dějiny vypravují, že nejvíce „ukrytého semene" zachovalo se mezi našimi mlynáři, kteří na svých samotách při řekách a potocích nebyli tak kněžím a úředníkům na očích. Lid selský, štvaný faráři a misionáři s kazatelen, liboval si v pronásledování svých sousedů, stával se otrlým, bezcitným a surovým a to byla nejhorší kletba jeho povahy. Okolní národové proto pohlíželi na nás jako na národ nehodný práv a svobody, jako na národ tupý, kleslý a zlotřilý, jemuž se dobře děje, že je národem otroků. To nikdo neví, jak náboženské surovosti zkazily naši povahu a naplnily ji úskočností, nevěrností a potměšilostí.

Povolením svobody náboženské nepatrnému

zlomku bývalých Husitů císař Josef II. sňal s celého národa našeho hanbu, kterou dobrovolně na sobě nosil a kterou si bezděky dělal. Potlačování škodí stejně potlačovatelům jako potlačovaným. A ten zlomek osvobozených na konec zase prospěl celému národu. Když císař Josef II. současně uvolnil selskému lidu v poddanství a učinil jej schopným myslit a chodit do škol, tu náš lid tehdejší v hladu a žízni po knihách vzdělavatelných byl rád, že aspoň ti evandělíci zachovali něco dobrých starých knih a že je vykopávali ze země, že vykrajovali zapečené z chleba, vydlabávali z trámů na půdě, ba vyhrabovali i z hnoje. Za panování císaře Josefa II., kdy se začalo v českém národě zase myslit a číst od doby bělohorské, byly to především knihy starých evandělíků, které národu posloužily.

Brumovští sedláci Bula a Bednářík trpěli ve vězení v Brně, na Špilberku. Uplynuly podzim a zima roku 1780, jaro i leto roku 1781, a vězení jejich nekončilo, neboť pořád na nich lpělo podezření, že náleželi k lupičské bandě, ač oni když byli vyslýcháni, tvrdili, že nikdy nebyli zbojníky. Kde se tedy toulali té záhadné noci sobotní? Na to nedávali odpovědi. Podezření na ně vzrostlo, když z jara r. 1781 v Polehradicích chyceni byli dva zbojníci a ti se přiznali, že jejich banda měla mnoho členů v okolních dědinách . . .

Kobylský vrchnostenský úřad nevěřil, že by Bula s Bednáříkem byli loupežníky. Ostatně ani prohlídka vykonaná žandáry v jejich domech neukázala nic podezřelého, ba ani pušky nebo prach střelný u nich nalezeny nebyly, aby bylo ospra-

vedlněno podezření, že jsou pytláci. Oba hospodáři byli bezúhonní a vážení. Proto vrchnostenský úřad dožadoval se na vyšetřujícím soudě zemském v Brně, aby oba sedláci byli propuštěni. Přímluvné listy nebyly nic platny, třebas přicházely z panství císařského.

Na podzim roku 1781 vězňové vyzáblí a utrápení převezeni se Špilberka dolů do mírnějšího vězení v městě, v zemském domě. Ale byli rozděleni, Bula do jiné cely, Bednářík do jiné. V každé měli několik spoluvězňů. Bula byl v cele, ve které seděli sedlák Kučera a syn jeho z Heršpic od Slavkova. Tito heršpičtí pykali za to, že misionářská komise ze Slavkova nalezla v jejich světnici bibli v trámě pod stropem. V okolí Slavkova bylo mnoho tajných evandělíků, zejména v Heršpicích a Rašovicích. Scházívali se u Kučerů bez překážky mnoho let, neboť k nim patřil i rychtář heršpický Maláč a sám rektor slavkovský, člen misijní komise; tento rektor včas dával výstrahy rychtáři, kdy přijde do Heršpic komise, aby se bratři varovali. Avšak sedlák Kovářík, jeden z příbuzných rodiny, která se vystěhovala do Berlína v uplynulých letech, zviklal se v náboženství evandělickém a zpronevěřiv se bratřím, vyzradil Kučeru i jeho bibli.

Bulovi se srdce třáslo v těle při těch zprávách, než ničeho o sobě nezjevil.

V podobné společnosti octl se i Bednářík. Z Kunštátu byli dopraveni do zemského domu někteří měšťané městečka Olešnice při českých hranicích. Hned prvního dne z modliteb jejich Bednářík poznal drahé souvěrce. Znenáhla se obe-

znamovali vězňové a otvírali srdce před sebou. Olešenští vězňové jmenovali se Jakubec, Pelíšek, Míchek, Staněk, Veiner a Koupý; náčelníkem jejich byl Řehoř Jakubec. A tam na moravských horách k Poličce mnoho prý je tajných evandělíků, dověděl se: v Prosetíně, v Rovečíně, v Borové, v Telecím a kolem Jimramova ve všech dědinách.

— My už jsme tu podruhé, vypravoval Jakubec Bednáříkovi; ponejprv byli jsme sem přivedeni roku loňského na udání faráře a kaplana našeho a bylo nám zle. Teď se však nebojíme, neboť naše věc je u císaře pána.

— Aby Bůh nebeský dal, řekl Bednářík smutně, ale já se bojím, že nás tadyk umořijú.

— Neboj se, bratře! těšili ho spoluvězňové a vypravovali mu své příběhy. Tak co se jim stalo: scházívali se tajně na schůze a konávali pobožnosti. Jeden z konšelů, František Veiner, měl uloženo od kněží olešenských, aby slídil a podezřelé osoby pozoroval. Veiner pozoroval je a poznal všechny, ale místo aby je udával, přidal se k nim a prudce rozdmýchával se v něm oheň a bojovnost za pravdu. Ale jak rychle vzplanul, tak rychle dohořel. A jistě on byl asi příčinou, že na faře olešenské dověděli se o všech odbojných měšťanech a kuchařka farská veřejně mluvila, že ti a ti jsou berani a Jakubec jejich biskupem.

Řehoř Jakubec přišel na faru a ptal se kaplana, jakým právem děvečka z fary o něm mluví, že je biskupem. Kaplan řekl: Vy jste tím biskupem, neboť všechno vím o vás. Ale brzy se vás zbavíme. Jakubec: Ne tak brzy, pane kaplane! Kaplan:

A kdyby vás dvacet bylo. Jakubec: Ó nás je víc. Kaplan: A kdyby třeba třicet. Jakubec: Nás je ještě víc. Kaplan: Buď si vás třeba šedesát. Jakubec: Ó ještě více je nás.

Podle domnění kaplanova obecní úřad pochytal a do městského vězení uvrhl osm měšťanů a odevzdal je na Kunštát úřadům. V domech vězňů v Olešnici vykonána prohlídka, pobrány knihy jejich závadné a oni sami odvezeni do žaláře do Brna. Vyšel rozsudek nad nimi mírný: aby se vrátili domů a napříště poslušni byli faráře olešenského. Vězňové odpověděli soudcům: „My se chceme držet zákona Páně," a jak domů přišli, hned Řehoř Jakubec odebral se do Vídně, dal si tam od evandělického agenta napsat prosbu a doručit ji císaři Josefu II. Císař Josef II. četl ten „památní spis" a poslal jej guberniu do Brna, aby vyšetřilo, zdali jest pevné přesvědčení těch, za které Jakubec spis napsati dal. „A tak jsme tu všichni teď, jsme sice u vězení, ale ne vězni a doufáme, že osvícený císař otevře nám brány svobody."

Bednáříkovo srdce roztálo. A zase on udiveným spoluvězňům vypravoval, jak ukryté semeno zachovalo se na panství hodonském i na panství kláštera Zábrdovického v Kloboucích a jak se scházívalo u Jakuba Piláta klobouckého. Když pak poznovu volán byl k výslechu, vyznal, že osudné oné noci sobotní s Bulou byli v Kloboucích na pobožnosti evandělické. Bula byv vyslýchán po něm, také se přiznal, když slyšel, že soudruh jeho už vyjevil pravdu. Podrobnosti obou se shodovaly, jen vězňové nikoho z ostatních nevyzradili. Vězení jejich ihned se ulehčilo, ba konečně dáni do společné

cely, když heršpičtí a olešenští bratři byli posláni domů.

Toho roku 1781 císař Josef II. zdržoval se v Tuřanech u Brna v táboře vojenském, a tam vyhledali ho a jménem evandělíků prosili za svobodu Řehoř Jakubec z Olešnice, Jan Bartušek z Nosislavě, Jan Olšák ze Vsetína a Josef Kaplan z Březin u Telecího.

V říjnu 1781 vydal císař Josef II. toleranční patent, a po jeho vydání sedláci brumovští Bula i Bednářík byli propuštěni domů. Opakovalit ještě jednou při výslechu své výpovědi a k nemalému svému úžasu třetího dne potom dostali svobodu. Na zpáteční cestě už v Kloboucích dověděli se o radostné zvěsti a tím více radovali se ze shledání s rodinami a přáteli svými.

Brumovští otvírali oči. Kdo by to byl tušil, že Bula, Bednářík a Dýščenský nechodívali na zajíce!

První náboženská obec evandělická na Moravě utvořila se v blízké Nosislavi a měla asi sto rodin hned začátkem roku 1782. Z našich vesnic sbor evandělický utvořil se také do konce roku 1782 v Kloboucích, ale pro veliká protivenství vrchnosti a sousedů nemohl stavěti kostela svého; po čtyři léta evandělíci našeho kraje konávali služby boží ve stodole Jakuba Piláta.

Konečně dvorským dekretem darována byla nové církvi panská bednárna, kterou si církevníci upravili na modlitebnu, faru i školu. Panskou budovu darovat nové církvi bylo možné proto, že císař Josef II. brzo po vydání tolerančního patentu vydal nový patent, kterým zrušil všechny zbytečné kláštery. Za zbytečné prohlásil kláštery, jejichž

mniši a mnišky nic nedělají a vedou jen rozjímavý život; zrušil tedy všechny kláštery obojího pohlaví, které ani škol nedržely, ani nemocných neošetřovaly, ani nekázaly a nezpovídaly. Dne 12. ledna 1782 odzvonilo v Čechách 74 klášterům, na Moravě 40 klášterům zbytečným a mezi zbytečnými nalezen i klášter Premonstrátů v Zábrdovicích u Brna se 40 zahálečnými řeholníky, jejichž statky přes to byly veliké. Patřily k nim: městečko Klobouky a vsi Bohumělice, Borkovany, Zábrdovice, Bukovina, Křtiny, Ochoz, Proseč, Žeravice, Židenice, Zbejšov a Olomoucká ulice na předměstí brněnském. Odhadnuty byly na 464.417 zl. a udělána z nich dvě panství: Klobouky a Zábrdovice. Panství kloboucké s Bohumělicemi a s Borkovany později (r. 1820) koupili bratři Augustin a Ignác rytíři z Neuwaldu za 204.200 zl. stříbra.

V době po zrušení panství klášterního evandělíkům na Kloboucku polevilo. Povolali si za kazatele Pavla Šlachtu z Lučence v Uhrách a horlivě scházeli se na pobožnosti. V neděli časně z rána vycházeli asi z deseti domů brumovských evandělíci a stoupali po cestě k oběma větřákům, které zbyly po vesnici Divicích, a kolem zchátralé chalupy, jež zbyla po vesnici Harasicích. V ranním slunci mihotaly se pestré kroje mladých, bílé šatky stařen a žluté kožichy mužů směrem ke Kloboucím. Tváře hořely všem vnitřní radostí a zápalem. Byl to pohled nový a nezvyklý na této cestě. „Ti všichni chodívali na zajíce", smával se Dýščenský sedlákům brumovským, když na to přišla řeč. A jako z Brumovic, tak přicházeli do Klobouk i s jiných stran. Morkůvky přihlásily se k evandě-

líkům skoro celé až na několik rodin slovenských, které tam přestěhovány byly z uherského Holíče a z okolních vesnic panství holíčského.

Ve sboru klobouckém shledával se Bula někdy i s Kučery heršpickými, otcem a synem, neboť heršpičtí vynikali zvláštní horlivostí. Chodili do Klobouk dlouhými lesy a vstávali v zimě třeba o čtvrté hodině a svítili si lucernami na cestu lesní; vyšlapali si chodník kratší cestou, který podnes slove „helvítským chodníkem". Byla to doba nového života, rozvlažení a vzkříšení.

Po letech vypravoval Kučera zajímavou příhodu Bulovi. Politický úřad slavkovský zavedl pátrání v Heršpicích, zdaž je někdo ještě živ z příbuzenstva toho Kovaříka, jenž se za Bedřicha II. vystěhoval do Berlína. Kovářík ten v Němcích velice zbohatl a poručil dědictví své rodině v Heršpicích pod podmínkou, je-li ještě evandělická. Ale Kováříkové heršpičtí byli zatím katolíci.

Veliké zjitření v okolí způsobili pojednou noví čeští přistěhovalci, kteří evandělický sbor kloboucký sesílili. Asi čtvrt hodiny východně od městečka Klobouk stál dvůr. Tento dvůr od zemského úřadu byl po roce 1781 rozparcelován na drobné živnosti selské, a všechny parcely zakoupeny byly od přistěhovalých Čechův, o nichž nikdo nemůže pověděti, jak o dvoře zvěděli a čím na Moravu přivábeni byli. Nová od nich založená vesnička dostala jméno Kašnice dle úředníka, jenž parcelování řídil. Osada ta skládala se ze samých evandělíků.

Díky Bohu s císařem Josefem nejen duším i tělům lidu poddaného svitly lepší časy. Sotva uvol-

nil poněkud duším, vzpomněl i na to ztýrané lidské tělo a vydal r. 1782 v lednu patent o zrušení nevolnictví. Radost, velebení a jásot zazněly po dědinách, jako když Mojžíš národ izraelský vyvedl z otroctví Faraonů. Jen tak mohlo se státi, že cizí vystěhovalci ukázali se na Kašnici. Prvním patentem císař pomohl některým, druhým patentem všem, neboť udělal lidi z těch, kteří už dávno lidmi nebyli.

Vrchnostenské úřady ztratily hlavu, když vyšel ten druhý patent. Hlava hořela i kobylskému vrchnímu i všem nižším úředníkům. Co z toho pojde? lekali se, když lidé poddaní třetí den již světili svátek. Hrnuli se do kostelů k oltářům, tři dni dávali na oféru a konali modlitby za císaře. Práce stála, a úředníci nesměli lidem v radosti jich překážeti. Ani paní vrchňová neopovážila se ohrnovat nos a prskat pyšně po sedlácích, kteří se stali občany.

V evandělickém chrámu Páně v Kloboucích rozdávala se podobizna císařova. Když ji brumovští přinesli domů, líbali ji katolíci nekatolíci.

Jakési nevražení na evandělíky s počátku nastalo v Brumovicích po prohlášení tolerančního patentu. Stály ovšem dvě nestejné strany proti sobě, deset rodin proti šedesáti. Ale jakmile vyšel patent o zrušení nevolnictví, který přišel jako zjevení z jiného světa, nebylo kdy na sváry. A také přišly nové starosti s uspořádáním obce. Z panství hodonského uvolněným sedlákům postoupeno v pravé vlastnictví 500 jiter výborné půdy, 150 jiter vinohradův a 100 jiter lesa. Mimo to připadla Brumovicím část dědictví po zpustlých osadách a to

z Harasic tři lány, z Divic přes půldruhého, z Kloboučelk sedm lánův. Tak měla obec 16 pololáníků, 16 čtvrtláníků, 20 podsedníků, chalupníků starých 20 a nových 12, ostatek podruhův asi 6 rodin. A nevražení úplně přestávalo, když od náboženského fondu přišla pomoc a katolíci brumovští roku 1784 vystavěli si faru a dostali vlastního faráře, takže nemusili chodit do Kobylího. Tak i jim dostalo se výhod, aby evandělíkům svobody jich nezáviděli.

Jen ve vzdálenějších dědinách, kde evandělíků nebylo, udržovali se všelijaké povídačky o nových vyznavačích víry kacířské.

Jednou robotovali brumovští za terezovským dvorem, na Kopansku. Jeden Slovák z Hovoran pořád po oku pokukoval na Bulu, když blízko něho nakládal na vůz, a prohlížel si jej od paty do hlavy.

Bula to zpozoroval, a když to nepřestávalo, povídá Slovákovi:

— A co ty tak na mě pořád čučíš?

— Enem tak, rozpačitě odpověděl Slovák.

— No co, ukradl sem ti neco?

— Veď není zle, jej veru jaká řeč — e — e, kroutil se Slovák.

— Jakživ neviděls člověka? durdil se Bula.

— No šak nehněvajte sa — e —e — koktal Slovák — za to nic . . . Ale já sem — e — e dycky čul, že vy helvíté máte na čele — e — e rožek a proto vám aj povídajú „barané“ — e — e. Že praj podívaj sa — povídali mi doma naši — e — e — až tam budeš na panském s nejakým Brumovčákem Bulú — — tak mu rožek — e — e trčí

pod širákem. Tož čúhám, čúhám, a vy nic — e — e. A ste vy, nehněvajte sa, opravdovský helvít — e — e?

Bula se trpce usmál a řekl jen potichu:

— Hlúpý člověče.

Tak přeletělo nad Brumovicemi dvacet let. Nové řády působily skoro zázračně. Nikdo by snad Brumovice byl po těch letech nepoznal. Dědina vypadala, jak by ji někdo byl vysmýčil a svátečně oblekl. Domy prokoukly, stavení stála pevněji, humna i zahrádky ohraženy byly dřevěnými ploty. Dědinou vedla rovná cesta, louže a stoky bezmála zmizely. Za kostelem vypínalo se nové stavení farní s velikou zahradou, nově upravenou podél hřbitova. Pod kostelem upravena jedna chalupa na školu.

Do sedláků jako by někdo byl nalil nové krve. Chodili rovněji, líp se šatili a začali nositi opasky, nabité penězi. Bohatli. Na dědině začalo se žíti bujněji a hlučněji, neboť bylo z čeho. Ale také se hospodařilo; sedlák věděl, že pracuje na svém, pro sebe a pro své děti. Radost bylo se podívati na majetek pudmistra Tomáše Beneše, Martina Jakubčíka, Josefa Kňůra, Cyrila Jordáňka, Josefa Kupky, Martina Musila, Františka Výnosa, Josefa Ráčka a Františka Buly. Z hospodářů stali se hotoví magnáti, kdežto někdejší magnát a vrchnost jejich hrabě z Czoboru jako žebrák kdesi u příbuzných, kde žil z milosti, zemřel v zapomenutí r. 1780.

Za tu dobu něco nového stalo se s úřady vrchnostenskými. Císař Josef II. koupil r. 1783 Čejkovice, a protože ležely uprostřed velikého jeho panství, přeložil do Čejkovic úřady panské. Ně-

kdejší sídlo jezovitů proměněno v zámeček, nad jehož hlavní branou octl se veliký nápis: Oberamt.

* * *

Hned roku 1783 začaly se vrchnostenské úřady stěhovat z Kobylího do Čejkovic. Panství hodonské značně se zvětšilo a zaokrouhlilo, jak od roku toho ve své celosti podnes trvá.

Hodonín, město i panství, vyženil v polovici XVII. století hrabě Bedřich z Oppersdorfu, šlechtic přišlý ze Slezska. Manželka jeho Anna Helena Jakardovská ze Sudic byla z dobrého rodu moravského, jehož členové často zastávali vysoké zemské úřady. Tento Bedřich z Oppersdorfu přikoupil k Hodonínu od své tchýně paní Jakardovské r. 1671 Kobylí a Čejč (za 22.000 zl. rýnských), r. 1676 ještě přikoupil panství Pavlovice od Václava Bernarda Bartodějského z Bartoděj (za 50.000 zl. rýnských) a konečně r. 1681 přikoupil i ves Rakvice se dvorem, ovčínem a vinicemi (za 28.000 zl. rýnských) od Karla Antonína Zellera z Rosenthalu. Když panství své pan Oprštorf potom roku 1692 prodával vladaři Janu Adamovi z Liechtenštejna, pochopíme, že stálo 720.000 zl. rýnských. Vždyť k panství patřil Hodonín, město a zámek s výzbrojí, kostel sv. Vavřince na náměstí, židovské město, sladovna, pivovar, přívoz s prámy a lodicemi. Patřily k panství Mutěnice s kostelem, Čejč s panskou tvrzí, dvorem a ovčínem, vesnice Krumvíř, Brumovice a Morkůvky, ves a zámek v Kobylí s kostelem a lisovnou, ves, kostel a

panská tvrz v Pavlovicích, vesnice Kurdějov s kostelem, Lužice, Těšice, Bojanovice s kostelem, Zaječí s kostelem a přikoupeným dvorem, Šakvice s kostelem, Horní a Dolní Němčice, Hovorany, Dubňany, Ratiškovice, Bořetice s kostelem, Rakvice s kostelem, 3 jezera, 23 rybníků, 10 dvorů, 9 ovčinců, hřebčinec v Mutěnicích, včelíny, štěpnice, bažantnice, zahrady ovocné, 17 doubrav s duběnkami, horenským a hradním právem, k tomu pak mýto v Hodoníně a v Rakvicích. Mimo to uvedeny v kupní smlouvě pusté vsi nám již známé: Kukvice, Vsisko, Kopanice, Trkmanice, Harasice, Divice, Kloboučky, městečko Čejč, Mokroňovice a Jaroňovice.

Rokem 1783 přibylo k Hodonínu panství Čejkovské, a roztomilý zámeček někdy víčkovský a později jezovitský stal se sídlem úřadů panských místo zámku kobylského. Panství Čejkovské bylo neveliké, ale zdatné; patřívalo k němu městečko Čejkovice se dvorem, vsi Prušánky a Vrbice, pusté vsi Potvorov a Roztrhansko, Šenstráz, vesnice Ulvy, Laprsdorf a Plumlůvky u Vrbice, po kterých většinou zůstala jen jména polí, lesů, vinohradů a rybníků. — Panství to míval pán Jan Adam z Víčkova, rodu starožitného, člen té šlechty evandělické, která způsobila povstání proti císaři Ferdinandu II.; pán čejkovský po porážce s mnohými jinými odsouzen byl ke ztrátě hrdla i statků. Sám prchl do ciziny, manželce jeho vykázán chudý příjem ze tří dvorců čejkovských, a statky připadly císařskému fisku. Totéž stalo se i s jeho druhým panstvím, s Polehradicemi a Diváky. Císařský komisař pobělohorský na Moravě kardinál olomoucký Fran-

tišek z Dietrichštejna, dohodil tyto zabavené statky Jezovitům; panství čejkovské r. 1622 dostali lacino (za 20.324 zl. moravských) Otcové z Olomouce, panství divácké ještě laciněji Otcové z Brna. Čejkovští jezoviti přikoupili si ještě za 8000 zl. mor. dvůr v Kobylí, který patříval zemanu Mikuláši Čechočovskému, jenž také jako povstalec proti císaři propadl svým majetkem. Jezoviti zařídili se v Čejkovicích se vším pohodlím, ačkoli nemohli statku svého vždy užívat v klidu pro časté vpády Turků a Tatarů z uherské strany. Přes to čejkovské panství bývalo jako sýpkou obilní pro celou jižní Moravu. V letech 1726—1727 ukryto bylo v panských jamách čejkovských obilí za 50.000 zl. a rozprodáváno draze v čas nouze po celé skoro zemi. Čejkovice s příslušenstvím byly jako tučnou ovčírnou; v nich samých chovalo se ročně 1500—1700 ovcí, v Prušánkách 1500—1600 a v kobylském dvoře 800 ovcí; vlnu kupovali odtud Františkáni z bechyňského kláštera v Čechách. To byla pozemská odměna horlivých otců za dílo konané pro nebe, za obrácení kacířů v jižní Moravě k církvi samospasitelné, o kteréž se Čejkovice dělily s Diváky. V době, kdy se jezovité usídlili na zámku víčkovském a začali konat misie, měli v rukou velikou duchovní správu, neboť ani v Kobylí, Bořeticích, Pavlovicích, ani v Hovoranech a Mutěnicích nebylo farářů katolických, za to většina obyvatelstva byla evandělická.

Roku 1773 dopadla ruka papeže Klimenta XIV. na Tovaryšstvo Ježíšovo. Papež vydal bullu, kterou zrušil tovaryše Ježíšovy jakožto řád církvi škodlivý a nebezpečný, a tak i jezovité čejkovští

musili opustit své teplé bydlo. Panství čejkovské připadlo fondu studijnímu, od něhož koupil je císař Josef II. roku 1783 za 252.150 zl. rýnských a připojil je k rodinnému císařskému panství Hodonínu. A tak tedy onen nápis nad vchodem do zámku čejkovského O b e r a m t hlásal tuto změnu výmluvně.

Církev katolická připisovala si zásluhy o to, že Čechové byli poraženi na Bílé Hoře; říkala o sobě také, že ona jediná je samospasitelná a vede národy ke štěstí a pokoji; církev katolická osobovala si úkol, že ona jediná je schopna polepšit lidstvo, odstranit zlo se světa a založit království boží na zemi. Proto císař Ferdinand II. odevzdal jí národ český do kázně, aby na něm prokázala, co umí a co dovede. Všecko dal církvi k ruce: sám sebe i s celým státním zřízením dal jí do služeb a plnil všecko, čeho si přála. Dal jí úřady státní k službám, dal jí soudy, dal jí vojsko, dal jí statky a moc světskou. Vrchní rozum a vrchní dohled měli v církvi členové Tovaryšstva Ježíšova. Jak za sebou nastupovali panovníci rakouští až do Marie Terezie, tak všichni stáli ve službách církve a jezovitů. I Marie Terezie stůj co stůj chtěla dovršit pokatoličení českých zemí a vyplenit kacířství z nich. Začala vydávat patenty proti podezřelým kacířům, a kdo byl usvědčen, toho dávala převážet do Uher nebo do Sedmihrad. Tak byla zabrána v tuto úlohu katolické císařovny, že neviděla, kterak pronásledování posledních evandělíků v Čechách a na Moravě prospívá úhlavnímu nepříteli jejímu, králi pruskému Bedřichu II. Jemu záleželo na tom, jakmile začal války proti

Marii Terezii, aby si získal zbytky českých protestantů. Zval a volal je dílem do Pruska a do Slezska, neboť mohl pracovitými osadníky zalidňovat své pískové a neplodné země; dílem sliboval ochranu a pomoc těm, kdož zůstali v zemi. Císařovna myslila, že nepříteli vyrazí zbraň z rukou, když dá tajné protestanty ještě bedlivěji vyhledávat a jako zločince pronásledovat. I z našich krajův odešli někteří do ciziny pro své náboženství, rodina Kučerova a Kovářikova z Heršpic i některé rodiny neznámého jména z našich dědin. A na „ukryté semeno", na tajné v zemi zbylé evandělíky, dopadla vládní ruka nejkrutěji potom, když války skončeny.

Jak si vedli panovníci, tak si vedly všechny vrchnosti. Všechna šlechta vychována byla v horlivosti katolické, její úřady sloužily církvi na panstvích, zejména paní a dívky předstihovaly se v pobožnosti a horlivosti, v rozšiřování bratrstev a řádů modlíčkářských. Zakládány kláštery, kaple, kříže, boží muky; lidé poddaní vstupovali do bratrstev, pořádali procesí a pouti blízké i vzdálené, kvetly slavnosti májové, průvody, umírající lidé zakládali fundace pro kostelní potřeby a poroučeli peníze na mše za své duše hříšné — všecko měla církev a kněži, co jen duše ráčila. Nikdo nerušil pořádek, nikdo nepodvracel učení, nebylo nepřátel.

Takto vládla všemohoucně církev nad dušemi i těly lidskými 150 let; a po těch 150 letech shledalo se, že království boží nebylo založeno v českých zemích, naopak bída tělesná a tma duchovní. Stát byl nad bankrotem, nemaje peněz, nemaje daní od poddaných, a lid byl podoben spíše mlu-

vící zvěři nežli obrazu božímu, vyssátý robotami až do morku kostí svých. Místo náboženství rozšířily se pověry, čáry, kouzla, a lid pásl se na upalování čarodějnic a čarodějníků. Pokud byly školy v zemi pro lidi vzdělané a pro vyšší vzdělání národa, byly nejhorší na celém světě kromě snad Španělska. Ze škol vycházeli lidé, kteří uměli latinsky sice brebencovat, jinak byli zatmělí, pověrčiví a tupí. Pro jezovitskou censuru nebylo možno vydati v Rakousku pokrokovější knihy. Lidé pokročilejší stěhovali se z říše pryč a lidé poddaní utíkali ze statků, protože nemohli snésti břemen. Kdyby nebyl nastoupil na trůn osvícený panovník Josef II. a nebyl uvolnil lid selský tělesně a hmotně a nebyl povolal k úřadům osvícené vzdělance, byla by zahynula říše navždy a především byl by vyhynul národ český. Proto národ český už nikdy snad, bude-li znát své dějiny, neuvěří nikomu, že církev vedená jezovity může mu přinést blaho a štěstí a že může založit království boží na zemi. Přišly doby, že Tovaryšstvo Ježíšovo opět bylo vzkříšeno a že opět roztáhlo sítě na český národ . . .

Tak i Hrabec odstěhoval se z Kobylího do Čejkovic. Podle panských způsobů a panského kroje nebyl by tenkrát už nikdo tušil jeho původ; tím méně byl by kdo v obratném a chytrém úředníku hledal někdejšího výrostka z Brumovic, kterému říkali „kútkavec". Vzdělání měl málo, ale co scházelo, to dosadil panským chováním, neúnavnou přičinlivostí a chytrostí. Vůbec byl to „chytrý ďábel", jak sedláci o něm na panství říkali.

Že byl „chytrý ďábel", to se ukázalo, když se

najednou začal ohlížet po nevěstách, ačkoli byl více než padesátník. Začal projížděti panství křížem na kříž, strojil se a byl vlídný k nepoznání. Myslilo se, že zabrousí do zámku hodonského nebo někam do města, aby si vybral družku života vychovanou po pansku v rodinách úřednických nebo měšťanských.

Ale Hrabec si našel nevěstu ve svém rodišti, v Brumovicích. Neměla panského vychování, měla však truhličku s tolary. Z těch, kteří začali na svém výborně hospodařit, byl sedlák Martin Jakubčík mezi prvními. Začal hospodařit na půlláně a v deseti letech ještě půllán přikoupil. Nosíval i na role opasek nabitý tolary. Manželka jeho byla Výnosova a byla jediná dcera ze statku také velikého. Roku 1792 umřel bohatý Jakubčík a brzo na to i starý hospodář Výnos, takže vdova po Jakubčíkovi držela lán a po svém otci půllán. Jakubčice byla hospodyní nad svého nebožtíka muže. Ale nemohouc nyní dohlížeti na tak rozsáhlá pole, prodala jeden půllán, což jí nikdo neschvaloval. Měla totiž dva chlapce výrostky a děvče na vdaj, takže každému z nich mohlo připadnouti po půllánu anebo všecko chlapcům, a sestru svou Evu mohli vyplatit pěkným podílem. Jakubčice byla babizna lakomá, nepřejná, nesrstná, které bylo líto každé slámky, již dostávali mlatci a každého zrna, jež nasbíraly na jejím poli chudobné děti. Třásla se před každým člověkem, kdo jí do statku přišel, škorpila se s nádenicemi, se služebnými dívkami, a konečně si tedy odprodala „půl starosti", aby na druhou polovici líp mohla dohlížet. Peníze uložila do truhly pod sedm zámků, a sedávala na ní jako ďábel na pokladech.

Pan kancelářský ucházel se o ruku dcery její Evy, obyčejné selské dívky, a dostal ji. Na přídanek dostal slušné věno, ač méně nežli očekával, takže i on hrdlil se s lakomou tchýní. Děvče se vzpíralo a plakalo. Než u Jakubčíků panovala přísná poslušnost, a tak se milá dívka podrobila osudu, který v kostele brumovském byl spečetěn na podzim r. 1798. Vystěhovala se za kopec do Čejkovic a stala se pani kancelářskou.

Paní kancelářskou stala se jen pro svět; doma byla spíše služkou pana kancelářského. Hrabec byl víc než dvakrát tak starý jako manželka jeho; jaká páska měla je spojovat? I chodila a popravovala po domě jako duch, zamklá a tichá. Do městečka mezi lidi nechodila leč v neděli a ve svátek do kostela, čejkovští sotva ji znali. Když jiné ženy chodívaly na besedy, ona jako stín vklouzla do zahrady zámecké, která jí byla nejmilejším útulkem. Tam ji Hrabec vždycky nalezl nebo sem mohl vždycky oknem zavolat, když ji postrádal. Nemůže se říci, že by se k ní choval tvrdě, ale co tyto dvě duše k sobě poutalo, byla přece jen — nutnost a časem zvyk. Mladá žena nerozuměla životu, do kterého ji postavil muž, ale přivykala, plníc pomyšlení muže svého.

Matka její nikdy ji v Čejkovicích nenavštívila. Pro lakomost nevytáhla nohy z baráku ani v neděli, jen aby se někde něco neztratilo, aby třeba chlapci neoráželi hrušky.

O tom, že Hrabec s matkou se o peníze hrdlí, Eva jen něco tušila a nepídila se po tom, neboť jí to bylo lhostejno. Svoje sny pochovala v Brumovicích.

Časem se mladé kancelářské zastýskalo po práci. Ježto se však na stav její neslušelo, aby kopala na poli jako jiné selky, musila se spokojit jen zahradou, kterou kancelářský s vrchním měl rozdělenu na polovic. Tam mladá žena od jara do zimy měla co přehrabovat a přerývat, sázet a podvazovat. Vedle toho všecku svou ostatní péči věnovala pěstování drůbeže. Dvorek kancelářských hemžil se hejnem kuřat, slepic, kachen, husí, perliček i moráků. Kdykoli se paní tohoto hospodářství zjevila na posledním schůdku bytu, zdvihal se veselý křik té havěti, jež hnala se hospodyni naproti, a to byla její největší radost.

Paní vrchňová dívajíc se na to z okna, tajně ohrnovala rty nad sprostou selkou; ovšem do očí chovala se k ní vlídně a blahosklonně, třebas již neklepávala Matýskovi na ramena jako školáčkovi.

Bylť se Hrabec už poslední léta v Kobylím vymanil ze slepého poslušenství a k vrchnímu choval se bezmála jako rovný k rovnému. Věděliť navzájem o svých spádech. Táhli za jeden provaz, co se ze sedláků dalo vytáhnout, a proto si nepřekáželi.

Brumovicím ulevilo poněkud, když Hrabcovi přišly z ruky, za to Čejkovicím stal se zase metlou. Jeho zištnost byla nenasytná, a sedláci sami ho kazili. Jak se jim začalo dobře vodit, tu hned začaly také podmazánky. Ten chtěl syna dáti na řemeslo — podmazával; ten by rád syna osvobodil od vojny — podmazával; ten vyťal v panském háji dubec a hajní ho chytli — podmazával; ten kradl ryby z rybníka a rybáři ho lapli

— podmazával. Kdo maže, ten jede, říká se a plnilo se to u pana kancelářského.

U pana vrchního plnilo se to ještě větší měrou, neboť u něho bylo třeba podmazánek mastnějších. „Chudý sedlák — chudý kníže", říkával císař Josef. Mohlo se také říkati: „Bohatý sedlák — bohatý vrchní," neboť panství císařské, jehož správcem byl pan vrchní, bylo především pro něho zlatým dolem. Dokud byl živ císař Josef a jezdíval na své panství, jako roku 1785, úřady se bály trochu, ale po smrti jeho bylo jim zase hej!

Zejména Čejč vrchnímu byl trnem v oku; vrchní byl tenkrát už staroch šedivý, ale šediny jeho neměly cti.

Čejč měl výjimečné postavení na panství a málo sypal. Podnikavý a pohyblivý císař František Lotrinský když koupil panství hodonské a nalezl na něm městečka i vesnice válkami zpustlé, umínil si osadit je lidem francouzským, svými krajany. Rovněž tak své statky v Uhrách. Domácího lidu v říši rakouské k takové kolonisaci nebylo. K vyzvání císařovu vybralo se mnoho rodin z Franche Comté a z Burgogne a r. 1763 přijely až do Vídně. Když však uslyšely po velikých štrapacích dosavadní cesty, jak je do Uher ještě daleko a jak je země ta smutná, raději se mnozí vrátili. Zbylých 60 rodin upokojil císař tím, že je poslal na Čejč. Na Čejči však kromě dvoru panského a lázní s novou hospodou, které r. 1761 vystavěla hraběnka Czoborová, nebylo příbytků, a proto noví osadníci zatím bydleli v panských stodolách, co lidé poddaní ze sousedních vesnic museli jim pomáhat stavět domy a chalupy. Chladna podzimní a zimní

prvého roku způsobila mezi přistěhovalci chatrně ubytovanými mnoho nemocí a všeliký nedostatek i mnoho bídy, takže ještě některé rodiny vrátily se do Francouzska a některé pomřely.

Francouzové stěžovali si na zlé poměry u císařovny Marie Terezie a syna jeho, když císař František r. 1765 umřel, a tu jim poskytnuta opravdová pomoc a obnoveny jim všecky výsady, které jim kdysi byly slíbeny; zejména měli výsadu, že nebyli povinni robotu konati, ani větší naturalie odváděti vyjma 35 měřic obilí ze všech polí a po čtyřech mírkách čili achtelích z každého domu, mimo to na penězích z obce 23 rýnských 40 krejcarů. Jinde sedláci musili odváděti přízi, ale Čejčanky dlouho se nemohly naučiti s kolovratem zacházet. Čejč také tím bohatl, že tu vedla silnice z Uher k Brnu, na které bylo živo, a že sem přenesena r. 1784 poštovní stanice z Rakvic. Z toho všeho vrchní chtěl kořistit.

Asi osmého roku po smrti císaře Josefa dal si vrchní zavolat rychtáře Claudia Gréesa a jiného staršího sedláka Flosa. Když přišli na zámeček, měl se k nim laskavě jako nejstarostlivější otec a ptal se jich:

— Máte-li spis od císařovny Marie Terezie, že nemusíte na robotu, ani platit?

— Máme, přisvědčili starci dobrodušně.

— Může vám spis shořeti, starostlivě pravil vrchní, ano shořeti. My, kteří to víme, můžeme se minouti náhle; co potom? Přijdou mladí a neuvěří vám. Proto byste si měli uschovati jej zde na zámečku.

Oba stařici uvážili důvodnost jeho slov.

Vrátili se tedy na Čejč a druhého dne přinesli mu listinu do kancelářské truhly na zámečku čejkovském. Pan vrchní ji přečetl, prohlédl pečeť a kýval spokojeně hlavou, ale najednou začal se jeho laskavý obličej měniti v posměšný. Vzal svíčku, rozsvítil ji, jakoby měli staříci přísahati nebo co a náhle zmačkav listinu, přiložil ji k plameni a houkl na polekané Francouze:

— Tu máte svoje práva! Ode dneška budete robotovat a platit jako druzí, rozumíte?

Starci stáli zděšeni, že by se v nich krve nebyl dořezal. V tom okamžiku otevřely se zlehka dvéře a v nich objevil se lišácký obličej kancelářského Hrabce, jenž se stal svědkem tohoto výstupu.

— Pane vrchní, vykřikl Grées, toť máme svědka, my víme, kde svoje práva hledat. Pojď, Flose, — tady sú lupiči.

Vrchní s kancelářským na sebe pohleděli dlouhým pohledem, porozuměli si a beze slova se rozešli . . . Ale tolik cítil Hrabec radostně, že má vrchního pod kloboukem pro všechny případy . . .

* * *

Asi po půl letě od této události přiběhl v podzimní odpůldne mlatec z Brumovic a přinášel smutnou novinu paní kancelářské, že maminka leží v posledním tažení. Bylo sychravé a pochmourné počasí podzimní, které jí přitížilo, záduch jí sedl na prsa, takže očekávali každou hodinu konec. Opatrovala ji podruhyně, žena jednoho z mlatců, kteří u ní vydrželi po smrti nebožtíkově. Paní kancelářská nemohla k matce. Byla právě v šestinedělí

s chlapečkem a na tom visel její život. Raději by umřela, nežli od něho se pohnula.

Kancelářský Hrabec však dal sám rychle zapřáhnout pár koní, vzal s sebou dva písaře a tryskem uháněl po cestě k Čejči a odtud do Brumovic.

Zdálo se, že tchýně již je studená, když pan zeť s oběma písaři stanul u lůžka staré Jakubčíkové. Pan zeť nahnul ucho nad její ústa a pohleděv ostře na své písaře pravil:

— Dýchá ještě.

Potom namočil svůj šátek ve džbáně a přetřel tchýni několikrát obličej, který byl žlutý a vystupovaly na něm tmavé skvrny.

— Ještě k sobě přijde, prohodil. A obrátiv se k oběma chlapcům — švakrům svým, — kteří netečně stáli u kamen a pohlíželi s nepochopitelným výrazem na matku i na podivné chování švakrovo, velitelsky zavolal na ně:

— Skočte pro víno do sklepa, to maminku vzkřísí!

Chlapci pomalu vyšourali se ze světnice. Na to jeden z písařů prostřel honem na stole čistý papír, vytáhl ze šosů péro a inkoust. Pan kancelářský hledě k lůžku mluvil hlasitě, jakoby s tchýní rozmlouval:

— Musíte udělat poručenství, maminko, které musí být podepsáno úřadem. Jak by se děti pořádaly, kdybyste je vy nerozsoudily, jak to chcete mít?

Na to jal se písaři diktovati, kdežto druhý písař mlčky poslouchal. Při tom pan zeť stál skloněn nad lůžkem, jakoby naslouchal šepotu stařeninu.

— Ve jménu nejsvětější Trojice, amen. Já Mariána Jakubčíková poroučím duši svou Bohu milosrdnému . . . .

— Komu porúčáte, maměnko, statek, lán?

— — — —

— Pravda že chlapcům, každému na polovic?

Jakubčice přikývnula hlavou, že souhlasí.

— A co porúčáte, maměnko, Evě?

— — — —

— Pravda že porúčáte, aby jí každý z chlapců splatil ze statku pět tisíc rýnských?

Jakubčice zase hlavou přisvědčila.

— A komu porúčáte, maměnko, hotové peníze?

— — — —

— Porúčáte je svým synům?

— — — —

— Či porúčáte je Evičce? Všechny peníze?

Stará pohnula hlavou.

I sepsána závěť a podepsána svědky, dvěma písaři.

Nastalo zbouření po dědině, že pan Hrabec v den pohřbu hned od kostela musil sednout do vozu a ujet z dědiny, aby ho lid nekamenoval.

Sotva pak bylo po pohřbu, sebrali se Tomáš Beneš, František Bula a Josef Ráček, tři nejsmělejší sedláci ze vsi a šli do Čejkovic k panu vrchnímu žalovat Hrabce pro podvod, neboť synové Jakubčíčini, ač nebyli plnoletí, svědčili, že matka jejich byla již mrtvá, když pan švakr začal se jí vyptávati a písař psáti. A dva ti chlapci i s podruhyní, která nebožku k smrti opatrovala, hotovi byli odpřisáhnouti, že viděli pootevřenými dveřmi,

kterak pan kancelářský pod peřinou nebožce hlavu pozdvihoval a písaři falešný kšaft diktoval. Na to chtěli zdvihnout tři prsty k nebi, neboť neposlechli švakra a neběželi do sklepa pro víno, nýbrž v síni zůstali a viděli dobře přivřenými dveřmi, co se dálo.

Vrchní poslouchal žalobníky ledově. Kabonil obličej, zlostně lítal zrakem po všech koutech a když domluvili, zařval na ně:

— Vy chcete žalovat na takového hodného pána, darebáci? Seberte se a marš odtud, neboť bych vás mohl přivést na kriminál. Pamatujte si, že váš selský císař dávno umřel a že sme zase páni!

Bula se chtěl ozvati a otvíral ústa.

— Mlčet, ty šelmo helvítská! zahřměl vrchní a zavolav ze sousední jizby dráby, dal sedláky vyhnati ze zámečku. Všichni poznali, jak pan kancelářský pana vrchního měl v kapse . . .

Večer bylo u tabačovského žida v Brumovicích hlučno. Povídalo se u stolů, jak sedláci v Čejkovicích pořídili, a klnulo se pánům, až se hory zelenaly. Sedláci pili na zlost a každý měl nějakou radu. V hospodě bylo dusno od tabáku, rozlité gořalky a nevětraného vzduchu.

U jednoho stolu v koutě pil se haldamáš. Fanta prodal Peřinovi krávu, a pití bylo obřadem po každé koupi a prodeji. K nim přisedl si Ráček a stařeček Cejgr, kteří byli za svědky, a všichni pili jako duhy. Cejgr rozveselil se a vzpomínal starých časů, chlubil se hrdinskými kousky a haněl nynější mladý lid. Byl to stařec nízké, ale zavalité postavy, záda měl široká jako stůl a ramena jako válce. Býval za mlada veliký silák a rváč. Nahnul si širák do týla a drže sklínku s hrdlem

před ústy, přehlédl zrakem celou hospodu před sebou a povídá:

— Co vy víte, vy ste chlapci protivá mně... vy ste kočky . . . ale za mých časů? Já sem byl u nevěsty v Želeticích. Chlapci želečtí měli zlost, že jim přebírám děvčicu, sešli se a chtěli mě zbít. Postavili se u zahrádek a kterýsi volá: „Jurko, si tu?" Děvče zacpalo mně hubu, abych se neozýval. Ale jářku: „Ná tož?" „Poď k muzice!" volali mě. Ona zase bránila: „Pro Boha tě prosím, Jiříčku, nechoď, oni ti vybijú." Ale já nic. Povídám jí: „Teho bijú, kdo se dá, obuj se a poď taky." Bránila se, ale šli sme. A já tancuju celý večír, skáču, zpívám, a želečtí chlapci kolem mne jako sršáni. Najednú sem viděl, že si začínajú cosi šuškat. Vyskočím na stůl a povídám: „Tož, chlapci, který se chce bít, ať ide." Hned přišel mi zavdat stárek jejich a povídá: „Vidíš, Jurko, my sme tě chceli bít, ale dyž ty si takový pacholek a nebojíš se, budeme s tebú karamádi." A všeci si se mnú pozpřipíjali a veselili sme se až do bílýho dňa.

Ale už nejni takových lidí. To vínečko už tak nehřeje. A můj kamarád Zborovský v Břeclavě, to byl paďoch. Slúžil u hospodářa a utáhl vůz za dva páry koní. Stehna měl vyvříté jako baně a když zavýskl u hospody, bylo ho slyšet na dvě hodiny cesty. Ten šel jednúc po břehu Dyje a na vrbě ve vodě seděl hastrman. „Polez ven!" zavolal na něho Zborovský, ale hastrman žblunk, už byl pod vodú, enom bubliny nad ním vyskočily. — Ej, nás brumovských všady se báli, když sme s huslistú přišli na hody . . .

— A kolik si, strýče, trúfáte uzdvihnút, zamísil se kdosi.

— Ja, kdož to ví.

— No přece tak.

— A jednú vezli tadyto kameň mlýnskej do Nových Mlýnů a skáceli pod křížem. Piplali se, piplali; já se k temu trefím a povídám: „Dáte máz vína? Že co by ne? No tož chmac kámen a bác s ním na vůz a jeli.

— Ale včil už tej síle nemáte, zase kdosi prohodil.

— Co ty, lačbo? rozčertil se staroch. A nahnuv si gořalky křičel: „Takových deset jako ty ešče po večeři sním. Ty si moje toť — (ukázal prstem pod nos.) Šak poďte!" A vyskočiv z lavice, uchvátil souseda po levici a po pravici vyzdvihl je ke stropu jako peří. Od ostatních stolů zavzněla pochvala a viděti bylo kývání hlavou. To starocha rozradovalo. „A stúpnite si tak" — — poručil oběma těm, které pustil z ruky a ukazoval, aby se mu postavili na dlaně, jež držel při zemi. Chlapi stoupli mu na dlaň a přidrželi se jeho ramen. Cejgr se narovnal a nosil je po hospodě jako svíčky.

— A vidíte, drábi kobylští vás přece svázali v kozla a zřezali, řekl zase pokušitel.

Starochovi zasršel oheň z očí a zastyděl se. Usedl klidně na lavku a dumal jako pro sebe:

— Ja ba, cos mohl tenkrát s něma začat? Dva zabiješ, dvacet jich naroste jak temu drakovi. Šak sem já si nejednú pomyslil: Pomordovat vás, bestie! — Ale pomoci se nedovoláš. A tož bývala jedna rada: S pánama pokoj a přátelství. Kdo má

hodně přátelů, aji do nebe se spěš dostane. Kdyby člověk byl mohl jít k císařovi požalovat, ale nepustili tě. Dyť už Pánbůh se nemohl na to dívat, jak byl člověk robotama svázaný. Proto Bůh poslal Jozífka — — — ej ale šak on žije. Já vím, co vím. Včílkaj už sú jiný čase. Já su starý, ale vy to možete dočkat, že se ukáže, až zase bude zle. Sú takovy proroctvia, že se z každej metle bude platit dáňka... Ale co — hodil naráz rukou, jakoby zaháněl těžké myšlenky od sebe a zapil. Po chvilce zase se zamyslil: Ja, ja, včil sú jinší čase. Včil se pořádný člověk nemosí bát. Kdo má dušu, je člověk, tenkrát byl hovado. Co by ses bránil? Co vybojuješ? Ale jak si člověk, máš čest a sílu a všechno. Tenkrát sedlák byla psota, žebrota, nášlapek, utěkal z gruntu hladem — hladný voják malú vojnu vyhrá, já to vím . . .

Od vedlejšího stolu, kde seděli mladší sedláci, hlasitě bylo slyšeti:

— Tak to nenecháme. Co pak smi sirotky okrádat? Pecúch to napše, aji třeba Bula a zanesem to do Brna.



# IV. MATĚJ PECÚCH.

Lid moravský nevěřil, že císař Josef II. roku 1790 zemřel. Ještě padesát let po jeho smrti věřilo se po vesnicích, že byl odstraněn s trůnu nedobrovolně a buď že je uzavřen někde v klášteře nebo sám zmizel a že žije tajně v neschůdných zákoutích své říše, ale vrátí se, až nadejde vhodný okamžik. Byli lidé, kteří se domnívali, že císaře Josefa II. někde viděli a že s nimi rozmlouval.

Již za matky jeho, ještě více však za jeho časů vžila se ve smýšlení lidu českého nálada, které v příštích časech bylo možno litovati, kterou však zavinili právě ti, kteří jí později nejvíc zaklínali. Kromě patentu o nevolnictví císař Josef II. vydával všecky své patenty, nařízení a vlastnoruční listy beze sněmů a bez souhlasu zastupitelstva zemského. Císař sněmů vůbec nesvolával a nedal se ani na království České korunovat. Tímto jednáním omezoval a znevažoval velice zřízení zemské a politickou samostatnost království českého. Zavedl osobní samovládu, politický absolutism, jakého dříve nebývalo. Nedělil se o moc v říši

a o zákonodárství společně se sněmy, jak nové názory žádají. Totéž činil Josef II. v Uhrách, kde zrušil na čas i samosprávu stolic, ale musil ji zase povolit, neboť bouřila se nejen sebevědomá šlechta, nýbrž i lid. Česká šlechta sice reptala, ale nebouřila se, protože to byla cháska ze všech národů sehnaná, původně přízní císařů do země nasazená a statky obdařená, bez citu pro práva země; ale i kdyby se byla bouřila proti císaři, lid český byl by šel s císařem proti ní na život a na smrt. Tato česká šlechta užívala sněmů, pokud na ně chodila, jen pro své zájmy a pro ujařmování lidu. Lid český se sněmů přímo bál, těch sněmů, které měly býti ochránci svobod a práv zemských, na které jiní národové byli hrdi a žárlivě jejich ryzosti střežili. A hned první sněm moravský i český, jak Josef II. zavřel oči, zase vypadaly tak jako za starších časů. Po Josefovi nastoupil na trůn mladší jeho bratr Leopold II., nepřejný novotám josefinským; po dvou letech zemřel, a trůn zdědil prvorozený syn jeho František II., přestrašený revolucí francouzskou a bojící se každého živějšího šelestu ve své říši. Sněmy hned za Leopolda II. horempádem zvrátily bezmála všecko dobré, co Josef II. budoval, a především poddanské poměry zhoršily. Šlechta, vrchnosti, vymohla si na novém panovníku osazení zemských soudů a jiných úřadů svými osobami a shledávala všecky prostředky, aby se zase dostala k moci. Kněžím dáno přísné nařízení, že mají co nejčastěji kázat, kterak robota je spravedlivá a ustanovení božské; kde by slova kněží padala na skálu, mělo se užít vojska proti vzdorovitým a podezřelým vesnicím. František II.

schvaloval ještě víc než otec jeho nová opatření, protože právě byl polekán revolucí francouzskou, jež provolala práva lidu, popravila krále, odstranila šlechtu, prohlásila říši za republiku a posílala nenáviděné šlechtice i kněze v zástupech na popraviště. Panovník i stavové našich zemí sešli se v úzkostech a ve strachu, neboť císaři i šlechtě hrozila, jak se domnívali, stejná hrůzovláda lidu, kdyby se pozdvihl.

Znenáhla bylo cítit v celé říši nového policejního ducha. Potlačováno všechno, co budilo nejistotu. Za císaře Josefa II. dostaly se k úřadům a vlivu osoby učené, osvícené a pokrokové, osvícenci, jak se jim říkalo. Osvícenci naplnili nejen úřady státní, nýbrž řídili i školství, ba zavládli i v církevních úřadech. Ti šmahem za nového ducha odstraňováni, a kteří zbyli, sešněrováni přísnými opatřeními. Svoboda tisku také zastavena. Ani svobodomyslní kněži nestrpěni v úřadech; v Praze na vysokých školách odstraněn šlechetný kněz profesor Bolzano, v Litoměřicích sesazen svobodomyslný biskup Hurdálek, smělejší kněži uvězněni a pozavíráni do klášterů.

Aby lid byl držen na uzdě, o to se staraly vrchnosti nejvíc a měly pevnou oporu na stupních trůnu. Česká šlechta zas jednou měla volnou ruku a dokázala, že zasluhuje nejhorší pověsti v celé Evropě. Již Marie Terezie na sklonku života zanevřela na její nezlomné sobectví a tyranství; psalať o šlechtě té svému synu: „. . . . Sedláci jsou výstřednostmi vrchností rozjitřeni do nejkrajnější míry. Vrchnosti však za těch 36 let, co panuji, uměly se stále tak vytáčeti jako nyní a tak

věc navlíkati, že si člověk nemohl učiniti jasno, a poddaný pořád byl držen v dosavadním ujařmení . . . Útisky těchto ubohých lidí a tyranství, pod nímž úpějí, jsou známy a dokázány." Josef II. srazil šlechtě hřebínek a proto všechna brutálnost šlechty vzkypěla, když nenáviděný císař zemřel. Vracelo se staré sobectví a hnětení; bylo několik jmén ve šlechtě české, na něž potomstvo nemůže hledět leč s ošklivostí. Po napoleonských válkách přestalo poddanství s robotami v Prusku, v českých zemích potrvalo ještě skoro půl století. V takové šlechtě lid český nemohl viděti ochránce práv zemských a nemohl mít důvěry ke sněmům zemským, na kterých ona rozhodovala. A to byla ta neblahá nálada našeho lidu, nálada oprávněná, budiž komu libo nebo žel.

Jediná myšlenka nevzala za své úmrtím císaře Josefa II., idea našeho národního vzkříšení z pobělohorské pohromy. Za Josefa II. se národ český probudil, jako se křísili jiní národové evropští. Hnutí národů jiných čelilo však jen proti „staré vládě", proti středověkému feudalismu a duchovní tmě. Hnutí českého národa přibralo sobě však také myšlenku vzkřísit v poddaném člověku nejen občana, nýbrž i jazyk národní a vědomí, jaký jsme byli národ v minulosti slavný a jak nehodný je stav, ve kterém národ tehdy vězel. O národnost českého lidu, o práva jazyka jeho v životě veřejném a ve školách pečovali osvícení mužové čeští Josef Dobrovský, Martin Pelcl, Faustin Procházka, Jaroslav Puchmayer a soudruzi. Tito mužové cítili ponížení lidu, bolesti jeho a všeobecný hnět národa oloupeného Jezovity o vzdělání a čest.

I proti nim obrátila vláda Františka II. a šlechta česká své podezření a jala se potlačovat jejich úsilí. Než potlačit národní české probuzení už se žádnému násilí nepodařilo, protože bylo ohraženo touhou po pravé osvětě, po pokroku k lepšímu a bylo založeno na lidu samostatnějším a občansky uvědomělejším. První ony muže české, kteří osvícenství lidské svázali s úmysly probudit národ, nazýváme právem krásným jménem „národní buditelé" a s pýchou zaznamenáváme jména sedláků na venkově a drobných měšťanů v městech, kteří jejich úmysly chápali a je přijímali. Proto u vážnosti zůstane i jméno sedláka Matěje Pecúcha z Čejkovic.

Čejčtí Francouzi zdvihli žalobu na vrchního, který je tak úskočně připravil o jejich práva. Nic jinak vrchní nežádal, než aby každý kolonista splácel z domu, který byl pomocí panských úřadů vystavěn, dluh 300 rýnských, a aby konal takovou robotu, jakou konali poddaní v sousedních dědinách. Když kolonisté neposlechli, zavíral je dům podle domu a na jejich domy dával věšet tabulky, že jsou na prodej. Čejčtí poslali žalobu do Vídně k nejvyššímu úřadu nad císařskými panstvími. Když odpověď delší čas nepřicházela, a milí osadníci nic vyvzdorovati nemohli, všecka obec naléhala na Gréesa a Flosa, aby šli do Vídně. Staroši cítili povinnost svou a chtěli nasadit i život na to, aby jim potomci nemohli vyčítat, že oni ta stará francouzská práva zašantročili. Cítili vinu na sobě proto, že vrchnímu slepě důvěřovali. A tak vydali se do Vídně žalovat, kdyby třeba až k císaři pánu.

Ve Vídni bloudili, až je odkázali kdesi na

pravý úřad a v něm na starého pána s šedivou hlavou, který tuze pěkně s nimi mluvil francouzsky, divil se tomu, jak se na Moravu dostali, a na všecko se důkladně přeptával. Na konec poklepav Gréesovi na rameno, pravil kolonistům laskavě francouzsky:

— Jděte, milí Francouzi, s pokojem domů. Nežli domů přijdete, bude všecko v pořádku.

Tři dni trvala žalobníkům zpáteční cesta domů, neboť byly veliké závěje sněhové; ale sotva dorazili na Čejč, v patách za nimi roznesla se novina z Čejkovic, že staroch vrchní se otrávil. Přinesli novinu tu sousedé, kteří v zámečku seděli ve vězení a kteří okamžitě byli puštěni.

Nedalo mnoho lámání hlavy, aby každý uhodnul příčinu náhlé smrti vrchního. Potvrzovalo se, že z Vídně přišel nějaký veliký list. Dle všeho vrchní volán byl k odpovědnosti..., a on, nežli by přežil hanbu, aby byl z panství vyhnán, skončil samovraždou. Paní jeho mlčky lomila rukama, děti s nikým nemluvily. Kancelářský Hrabec zapečetil jeho kancelář, propustil čejcké osadníky ze šatlavy a kázal písaři okamžitě napsati do Vídně zprávu o tom, co se stalo, a zvláštní posel ještě týž den nesl ji do Vídně.

Zatím co mrtvola vrchního ležela v domě a hluboké ticho zavládlo v celém zámečku, Hrabec podobal se živé mrtvole, bloudící chodbami smutného domu. Hrůza a strach lomcovaly jím jako nejsilnější zimnice. Nemyslil jinak, nežli že i jeho poslední hodinka na císařském panství odbila. On jediný znal obsah dopisu, kterým vrchní okamžitě byl ze služby propuštěn a kterým se mu nařizovalo všechnu správu odevzdati do rukou komisaře, který

z Vídně do Čejkovic přijede, a ovšem hned vězně propustiti. Byl přesvědčen Hrabec, že brumovští také již byli ve Vídni, jestliže jejich žaloba u krajského úřadu dobře nebyla přijata. Očekával s hrůzou komisaře, jehož první slova asi budou: „Vy půjdete za vrchním . . .“

Komisař přijel právě v den pohřbu. Vida, co se stalo, ustrnul. Přehlídnuv knihy, pokladnu a spisy, odevzdal plnou moc do rukou Hrabcových. Vrchní pochován byl u zdi hřbitova čejkovského, ačkoliv jiní zoufalci nesměli být pochováni na místě posvěceném.

Hrabec přicházel k sobě . . .

V několika dnech vrátila se mu všechna duchapřítomnost a chytrost. Znamenal z chování komisařova, že žaloba brumovských leží asi v Brně na krajském úřadě, nikoli ve Vídni v ústřední kanceláři panství císařských. Komisař ničeho nevěděl a projevoval Hrabcovi plnou důvěru. To bylo veliké štěstí pro Hrabce, i začal zimničně pracovat, aby od sebe odvrátil podobnou pohromu, jaká přikvačila na vrchního, jehož rodina brzy po pohřbu odstěhovala se kamsi do Čech, odkud pocházela, nikdo se nestaral kam . . .

Bylo před vánočními svátky, když dva těžké vozy zarachotily po zmrzlé cestě z Čejkovic a zaměřily k Čejči. Na jednom naložena byla pětítka starého vína, na druhém srnec, několik zajíců, slanina, velký koš drůbeže a ještě větší bedna vajec pečlivě naskládaných v sečce — vše, co vítaného poskytnouti mohl čejkovský kancelářský darem. Byl to dar jistému pánu na — krajském úřadě v Brně.

Po Třech králích přijel do Čejkovic komisař krajského úřadu v Brně, a brumovští žalobníci obesláni na koncelář. Komisař s laskavým úsměvem oznámil panu kancelářskému, že přichází vyšetřit žalobu brumovských, ubytoval se u kancelářského, výborně stoloval a tiskl obžalovanému ruku jako nejlepšímu příteli.

Na krajských úřadech zavládly od smrti císaře Josefa II. příjemnější mravy vůči vrchnostem a jejich úřadům. Poddaní dostali od císaře Josefa II. právo stěžovati si na útisky pánů a na libovůli úřadů. Sedláci, dokud císař žil, často dovolávali se této pomoci a dostávali nejednou za pravdu, i když vrchnost snad byla v právu, protože nové úřady rády dávaly svou moc pocítit pánům. Jakmile však císař zavřel oči, úřadové rázem zpozorovali, že je příjemnější stát při pánech a jejich úřadech. Toho smýšlení byl asi také komisař, neboť hodoval a bavil se roztomile u Hrabce — zatím co brumovští sedláci mačkajíce rozpačitě beranice čekali a čekali na výslech.

Když se již stmívalo, jako mimochodem otevřely se do kanceláře dvéře, a rozjařený komisař změřiv sedláky od paty k hlavě, tázal se jich:

— Odkud jste?

— Z Brumovic, odpověděli.

— Co tu chcete?

— Byli jsme předvoláni . . .

— Aha, tvářil se komisař, jakoby si byl teprve vzpomněl, vy jste z té rebelantské vesnice, která slavné úřady obtěžuje. Podruhé si to dobře rozmyslete. Jděte domů a buďte rádi, že nedostanete na kůži. Měl bych sto chutí vyprášit vám kožichy,

aby vám podruhé zašla chut . . . abych vám vyhnal z hlavy vaše buřičství . . . Marš!

Ukázal vyjeveným žalobníkům na dvéře a vztáhnuv ruku, setrval v tom hrozivém postavení, až se sedláci z kanceláře vyklidili zahanbeni a zapáleni rozhořčením.

Takový byl konec brumovských žalob na Hrabce. Přemýšlejíce o spravedlnosti vraceli se za tmy sedláci do Brumovic a jeden z nich prohodil na cestě:

— Můj nebožtík otec, dej jim Pán Bůh věčnú slávu, říkávali mně: „Chlapče, to si pamatuj, chceš-li múdrým být: S kurvú se nehádej, s pánama se nesuď a kněza v uctivosti měj.“ A je to na mú dušu tak.

Do nedávné doby kancelářský Hrabec míval ještě takové chvíle jako před lety, když byl strýzněn v průjezdě horního dvora kobylského. Když trápil lidi, cosi mu říkalo: Nedělej to! S počátku jeho kancelářské služby přehlušoval jeho lepší úmysly strach o chléb. Co pak on uměl? Našel po svém předchůdci asi padesát starých zápisů a předpisů, dle kterých sedlákům sepisoval namáhavě nové spisy, pro které musili chodit na kancelář — to bylo všecko. Když chtěli něco těžšího, zavolal písaře a řekl mu:

— Napíšú to, já nemám dnes kdy.

Písaři na sebe po straně hněvivě mrkli a vzpomněli si na onen hovor, jejž vedli v den Hrabcova povýšení na kancelářského.

Hrabce nebylo tajno, že jeho neschopnost lidé znají a proto se zapsal s duší s tělem nebožtíku vrchnímu, aby se mu zalíbil. Plazil se před ním,

aby se udržel v úřadě. Ale nebyl tak tupý, aby nepocítil, že jednání jeho není dobré. Proto se v něm ozýval naráz onen hlas: Nedělej to! Na konec však přece vítězil hlas druhý, který mu šeptal: Co z tebe bude, když přijdeš z chleba? Budou se ti vysmívat a budeš žebrákem do smrti. Tento druhý hlas děsíval Hrabce i ze sna.

Držel tedy s pány, a jak oni, tak také on jednal se sedláky a s lidmi poddanými vůbec — tvrdě, nelidsky. A přece často cítil, že k těm pánům nepatří, že patří k těm, které trápí. On necítil ani nemyslil tak jako vrchňová a písaři, naopak když vrchňová v nějaké zlosti lála selské pakáži, chomoutům, hovadům . . . Hrabec rděl se při těch nadávkách, jakoby padaly také na něho. Tehdy vždycky cítíval, že je z téhož plota kůl jako ti, kterým platilo opovržení paní vrchňové. Hlas krve to tedy byl, který mu říkával: Nedělej to! a tento hlas krve stal se mocnějším v Hrabcovi, když úřady se odstěhovaly do Čejkovic, a Hrabcovi tak brumovští rodáci přišli nejen z očí, nýbrž i trochu z mysli. Zase rád vzpomínal v tajnosti na skotácké dni svého dětství... Když i pozdější události mu připadly na mysl, stávalo se mu lhostejnějším, přejí-li mu brumovští neco dobrého nebo ne. V té době i strach o chléb mizel, jak již vzpomenuto, neboť prohlédnul všelijaké pletichy vrchního a měl ho tak pevně v hrsti, že se nemusil báti jeho nemilosti.

Časem začala se Hrabcovi ošklivěti všecka ta panská služba, podlízavost a poníženost, kterých dopouštěti se musil každý úředníček panský, aby si získal milostivý pohled vyšších. Zvláště co se Hrabcovi byl narodil syn, začal se v něm ozývat

s velikou silou hlas: Zbohatni! Starej se, abys nikoho nepotřeboval! — Hrabec představoval si, co sám vystál a děsil se myšlenky, že by také syn jeho prodělati měl všecky ty ústrky, pokoření a nepoctivost, jakou prodělal otec, nežli se k něčemu dostal.

Aby syn jeho nemusil býti za nášlapek cizích lidí jako někdy otec, aby nebyl živ z milosti nebo nemilosti jiných, k tomu se Hrabec chopil prostředků zrovna tak špatných jako dříve, když se chtěl udržet v úřadě. Jeden zlý duch vyšel ze srdce jeho, ale brzo se vrátil a přivedl s sebou sedm jiných duchů zlých. Aby si zahospodařil veliký majetek, myslil, že účel posvěcuje prostředky. Ten hlas mamonu pravil mu, že dobře jedná, když bere úplatky a okrádá vrchnost; ten hlas dokazoval mu, že dobře jedná, když si získává peníze podvodným kšaftem po své tchýni Jakubčici; a ten hlas navždy učinil jej nepřítelem nejen těch brumovských sedláků, kteří se proti jednání jeho postavili, nýbrž nepřítelem každého, kdo se této lakotné náruživosti jeho stavěl v cestu.

Soud s brumovskými udusil poslední jiskry v srdci jeho, třebas vyhrál. On opravdu jejich odpor pokládal za urážku, za útok a za opovážlivost.

* * *

Když se Hrabec zbavil brumovských, začal mu v cestě překážeti Matěj Pecúch. I to, co Pecúch dělal, Hrabec pokládal za nepravost proti sobě. Přistřihovat sedlákům hřebínek, — to Hrabec pokládal za moudré — sic jak jim hřebínek naroste,

hned si mnoho troufají a potom je s nimi už potíž. Raději tedy zalívat plamínek, než je z něho plamen. Proto kde mohl, Pecúchovi podrýval půdu.

Matěj Pecúch byl sedlák v Čejkovicích, že takový byl v dalekém okolí k pohledání. Vyrostl tu v Čejkovicích, oženil se tu a stal se z něho nejen hospodář rozšafný, nýbrž i čtenář a písmák. Byl člověk velice smělý, podnikavý a jak říkali o něm — tvrdý. To znamenalo, že se nedá a svou provede, když si něco vezme do hlavy. Byl ještě mladý hospodář a již byl od obce zvolen roku 1785 pudmistrem v Čejkovicích. Roku toho zvláštní příhoda pomohla mu k veliké cti a slávě v celém okolí.

Časně ráno na den sv. Václava r. 1785 přijel od Hodonína do Čejkovic hezký kočár a z něho vystoupili u zámeckých schodů dva páni. Jeden oblečen byl v myslivecké šaty, druhý měl modré šaty premované stříbrnými portami. Prohlédli si zámeček a jezovitskou komoru umrlčí, kde několik Jezovitů tlelo, potom objeli pole a k polednímu vrátili se na zámeček.

Ovšem nežli se vrátili, nastal veliký chvat a ruch na zámečku i v městečku. Na zámečku čistili, rovnali, uklízeli a v kuchyni pana vrchního šlo o překot. V městečku přebíhali lidé, zastavovali se jen na slovíčko, oblékali sváteční šaty a staří mladí nedočkavě tlačili se k vratům zámeckým.

Císař Josef II. byl v Čejkovicích — to byla novina, která se bleskem rozletěla. Lidé dychtili viděti ho z blízka. Mušketýr panský přivřel vrata a bránil lidem do dvora. Zatím sousedé čejkovští na rychlo se smluvili, že předstoupí před císaře, aby mu za všecko dobré poděkovali. Ustanovili

mladého pudmistra Matěje Pecúcha, aby k císaři mluvil a vyjevil mu, co jim na srdci leží.

Když sousedé v bílých kožiších vážným krokem jako patriarchové vkročili do brány, mušketýr je pustil bez říkání do dvora. Oba páni zrovna zjevili se na pavlači a vidouce lid ve bráně, sešli se schodů a šli sedlákům naproti. Vrchní, kancelářský a písaři šli v malé vzdálenosti za pány. Mladší pán něco promluvil ke staršímu, načež ten premovaný pokynul mušketýrovi, aby všechen lid pustil do dvora.

Když sedláci přišli až před pány, smekli klobouky a klekli na koleno před tím, který měl tak krásné premované šaty. Ostatní zástup učinil podle nich.

— Vstaňte, vstaňte! řekl ten se stříbrnými portami a byl jako pomaten.

Sedláci se poklonili a nevstávali.

— Vstaňte, opakoval znova týž pán, toto je císař pán! — a ukázal na štíhlého pána v mysliveckých šatech s lehkým kloboukem na hlavě.

Vrchní a ostatní úředníci, kteří stáli za pány, také ukazovali posuňky na štíhlého myslivce, usmívajíce se při tom, že sedláci klekli před lokajem.

Sedláci povstali udiveni, že se mýlili. Císař Josef sám usmívaje se vlídně, popošel v před a řekl:

— Dobře, dobře. Co mi nesete?

— Přejeme Vaší Císařské Milosti zdraví, štěstí a boží požehnání, neboť jste pravý otec nás poddaných lidí, promluvil Pecúch a ostatní pokyvovali hlavami. Při tom Pecúch co nejvíce se snažil mluviti podle písma.

— Jak se máte?

— Když Pán Bůh zdraví dá, Císařská Milosti, včil dobře, zase Pecúch odpovídal. Ale bývalo nám hůře, dokáď Vaše Císařská milost nepanovala. Včil je nám lepší, jenom prosíme o jednu milost —

— Co si přejete? přerušil Pecúcha císař.

— Císařská Milosti, neračte se hněvati na nás hlúpé lidi, ale tech nových pohřebů kdyby nebylo.

Sedláci horlivě přisvědčovali. Pecúch těmi pohřby mínil patent císařův, který se toho roku prováděti začal a jímž přikázáno bylo, pochovávati zemřelé ne v dřevěných rakvích, nýbrž zašité do plátna. To vzbuzovalo všude v krajině zlou krev, skoro vzbouření.

— Proč? podivil se císař. Je to užitečné!

— Kdyby nakrásně, Císařská Milosti, pokračoval Pecúch, ale je to tak v nás, že se nám to nelíbí.

— Považte, sedláci, v mé říši je 20 milionů lidí a z těch 70 tisíc ročně umírá. Kolik to dřeva pohnije v zemi a toho dřeva je škoda. Ale když shnije plátno, pomůže se tím chudákům v horách, kde lid se živí lnářstvím a plátenictvím.

— Císařská Milosti, nehněvejte se na nás, ale my už jsme tak v tom vyrůstali a bolí nás ta novota. Ty pouti, proceství, odpustky . . . ty nechť třeba zahynou; ale když nám v rodině někdo umře — na to by neměl býti žádný zákon — — nevím, jak bych se jináč vyjádřil, Císařská Milosti. Pecúch horlivě zastával svou věc a zarděl se ohněm, který pocházel z vnitřního přesvědčení.

Císař svraštil trochu čelo a nic neříkal. Sousedé i lidé v zástupu, kteří každému slovu rozuměli, báli se už, že ho Pecúch snad rozzlobil.

Kdyby toho ne, soused Šťavík již chtěl se také vmísiti do řeči a prositi císaře pána, aby také zrušil ten zákon, že se nemá zvonit na mračna, když je bouřka. Ale vida mráček na císařově obličeji, nechal toho a jen přestupoval nepokojně z nohy na nohu.

Císař Josef začal se ptáti na jiné věci:

— Jaká je úroda, sedláci?

— Císařská Milosti, letos špatná, odpovídal Pecúch a druzí šeptali po něm: Ba špatná.

— Na vašem i na mém?

— Ano, Císařská Milosti, už loňský rok byl špatný. Napřed veliké zimy a sníh, potom moc vody. V letě přišla sucha — ryby v rybníkách pokapaly (krom Vašich poctivých hlav) a smrady z nich veliké šly. Letos zase zima byla veliká, ovoce pomrzlo a žně teprvá 30. července začaly a ještě bylo zima, že se ženci někdy zahříti nemohli a v srpnu rukavice nosili. Tož tak pšenice platí 4 rýnské, rýž 3 a 15 krejcarů. Bylo by s nama zle, kdyby nebylo těch sýpek, které Císařská Milosť na našem panství nám zříditi ráčila.

— Jste s nimi spokojeni? s potěšením pravil císař.

— Velice modlíme se za Vaši Císařskú Milost.

Zdálo se, že císař již přeje si rozprávku ukončiti, proto se Pecúch zamlčel.

Císaři Josefovi patrně líbil se mladý černooký a kučeravý sedlák, který stál před ním s jakousi důstojností a zardíval se jen, kdykoli cítil, že odporuje svému panovníkovi. S jakousi libostí hleděl na švarného řečníka a otázal se ho:

— Jak se jmenuješ?

— Matěj Pecúch, zdejší pudmistr.
— Umíš dobře mluviti, čteš knihy?
— Čtávám tak někdy — —
— Snad umíš německy?
— Neumím, zavrtěl Pecúch hlavou.
— Tak jaké knihy čítáváš? podivil se císař.
— V naší mateřinské sepsané. Neco jsem kúpil po pátrech Jezovítech, které Císařská Milost ráčila u nás zrušiti, a neco mám z Prahy od „Třech divých" — —
— Jak ty víš o Praze? podivil se císař.
— My víme o Praze jak o Vídňu, Císařská Milosti, jenom že Praha jaksi patří nám — — Pecúch chtěl říci „nám Čechům", ale nemohlo mu to přes rty, neboť cítil, že sousedé tomu nerozumějí, co mluví najednou o Češích, a vůči císaři nemohl nalézti pravého slova, aby vyjádřil, že v Čechách i na Moravě je jeden národ a Moravané že jsou Češi.
— To je hezké, zakončil císař sám a přehlédnuv všechny kolem stojící, pokynul jim milostivě rukou a řekl otcovsky:
— Mějte se dobře.
Srdce bušilo sedlákům v těle. Nevěděli však, co říci a jak se mají s císařem pánem rozloučiti. Některým blyštěly se slzy v očích, jiní pohybovali klobouky, ale nikdo nehnul se s místa, až se za císařem zavřely dvéře na pavlači. Potom se sice rozestoupili, ale zůstali v hloučcích pohromadě ve dvoře. Až když císař pán opět sešel do dvora a vsedal do kočáru, všichni smekli a volali za vozem srdečně:
— S pánem bohem.

Srdce jim přetékala, třebas neměli jiných slov než svůj prostý pozdrav, jak ho mezi sebou užívali.

Na tuto návštěvu po léta se vzpomínalo. O Pecúchovi bylo po té mnoho řečí, jak směle si počínal a co císaři pánu pověděl. Jedna tetka vyslovila své podivení nad tím, že císař tak prostě byl oblečen jako myslivec a že tak přívětivě rozmlouval se sprostými lidmi. „Já," pravila, „myslila sem si, že s císařem ani nejni možná mluvit; to že člověku zima a horko běhá po zádech, a když se na člověka podívá, že by zahynul úzkosťú. A on zatím jaký — bože hned bych plakala, když si vzpomenu, jak s tým Pecúchem řečňoval."

* * *

Císař Josef II. zvěděv, jaký neslýchaný odpor lid ve všech zemích jeví k novotám jeho o pochovávání, jimiž se dotýkal bytosti lidu a starých zděděných mravů, odvolal tento patent hned roku následujícího. V Čejkovicích nemyslili jinak, než že si pamatoval Pecúchovu řeč, a to Pecúcha velice pozdvihlo. Roku 1788 vydal císař patent o sýpkách kontribučenských, a část zásluhy také se za ně přičítala Pecúchově řeči.

Do té doby bylo se sýpkami tak: Vojnami, kterými sedláci velice trpěli, stalo se, že nemohli někdy ani tolik obilí uchrániti, aby jim zůstalo na osetí. Některé rozumné vrchnosti v takové nouzi zapůjčovaly sedlákům obilí, ale po žních braly od nich osmý díl více, což měly býti úroky z půjčky. Tohoto osmého dílu však si nenechávaly, nýbrž ukládaly jej na sýpkách pro budoucnost. Císař Josef II. zavedl snad první takový po-

řádek na svých panstvích. Roku 1788 k tomu přidal pro celou zemi patent, aby se sýpky všady zavedly a každý poddaný aby skládal do nich třetí díl své výsevky tři roky po sobě. Tím způsobem každý majetník už r. 1791 měl na sýpce tolik obilí, že kdyby byla nouze dolehla, měl svého vlastního obilí v záloze s dostatek. V pozdějších letech nahromadilo se obilí tolik, že bylo prodáno a z peněz utržených vznikly nynější kontribučenské fondy.

Sedláci poznali užitečnost sýpek a divili se, jak Pecúch hned tenkrát užitečnost jich předvídal.

Pecúch stal se však trnem v oku kancelářskému Hrabcovi a všem pánům. Od roku 1789 přicházely na něho dokonce noviny z Prahy, které tam vydával jakýsi Václav Kramerius. Pecúch všechno to četl a druhým půjčoval. To by pánům nebylo vadilo, jako neříkali nic těm schůzkám a besedám, které v neděli po požehnání sousedé u Pecúcha mívali; ale mezi sedláky začal se jeviti podivný duch! Nebyli už tak ponížení, ledacos věděli líp nežli sám vrchní, a co Hrabce nejvíce mrzelo, v kanceláři od nich neviděl ani mizerného kuřete. Kdyby sem tam nebylo ukáplo z jiných dědin, kancelářský byl by sežloutnul hněvem.

Jindy se kancelářský povyšoval, když se dověděl od vrchního nějaké noviny a mohl se chlubiti sedlákům vědomostmi: „Vyšel patent takový a takový..., zemřel komandant Laudon...", nyní sedlák jen čířil zuby a řekl:

— To já dávno vím.

— Odkáď?

— Z Pecúchových novin.

Opravdu dovídali se sousedé všelikých novin u Pecúcha, jak o tom svědčí také jeho zápisky. Zvláště když roku 1792 vypukla ve francouzské zemi revoluce a král francouzský byl popraven, u Pecúcha bývalo v neděli jak na ležení. Zápisky Pecúchovy zachovaly se ve velké knize s režným papírem, která nejspíš patřívala zdejší jezovitské knihovně a měla původně tento nápis: „Kniha nebo poznamenání pánů bratrů a paní sester arcibratrství svatého otce Františka Serafinského, založeného a vyzdviženého v městečku Čejkovicích etc. 1702."

A první část knihy je také věnována rubrikám, v nichž zapisována rok od roka jména „pánů bratrů" a „paní sester", jak se galantně říkalo čejkovským strýcům a tetkám. Druhé polovice veliké knihy však Matěj Pecúch užil k poznámkám a zápisům svým. První zápis Pecúchův je k roku 1771 a druhý k roku 1773, kdež chladně o šesti velebných otcích, kteří z Čejkovic odešli, poznamenal: „Dne 15. listopadu 1773 páni pátři Jezoviti museli panství i řeholu opustit a Petrínský řád přijat. Pro památku toto se poznamenalo."

Rodina Pecúchova byla velice spořádaná. Měltˇ Pecúch dobrou hospodyni a později jediné děvčátko, které bylo otcovým potěšením.

Pecúch uměl i dobře psát a dělal si výtahy ze všeho, co se mu líbilo. Hrabcovi začalo ubývat presentů také proto, že mnohé žádosti, reversy a přípisy obstarával sousedům Pecúch, jak se z novin poučil. Hrabec ovšem neznal se tolik v písmě, za to, co písaři napsali, brával však pěkné peníze.

Když toho všeho páni na zámečku měli po krk, Hrabec vypátral aspoň, odkud Pecúch noviny

dostává, a páni objednali si je také. Byla to zvláštní podívaná, jak i Hrabec celé hodiny ležíval v novinách a v knihách, aby ho sedláci nezahanbili. Písaři a praktikanti brávali s sebou noviny na procházku i na pole, aby nezůstali pozadu.

Jak řečeno, veliký shon po novinách nastal v Čejkovicích, když vypukla ve Francii revoluce. Do Čejkovic přibíhali horlivější sedláci a mladší hospodáři i z přespolních dědin. Přicházíval z Brumovic chovanec Krátký, ba až z Podivína mladý hospodář Kudlík. Krátký byl sirotek z Kašnice. Jeho rodiče, kteří se z Čech na Kašnici usadili, umřeli tu náhle, když chlapec jejich sotva běhati začínal. V tu dobu zemřela také Františkovi Bulovi jediná dcera Eva, švarná již dívka, a Bula vzal si chlapce po Krátkých za vlastního čili za chovance a tak říkalo se chasníkovi „chovanec".

Tenkrát žárlení pánů na Pecúcha vzalo na sebe nebezpečný ráz. O Pecúchovi nikdo nemohl říci, že soudí o revoluci tak nebo jinak, že by snad sousedy popichoval, ale Hrabec, když se vhodná příležitost naskytla, utrousil sem tam před vrchním slovíčko podezření . . . myslil, že by sedláci neměli o takových zlých příkladech ani slyšeti, aby se nenakazili . . .

Pravda bylo, že Pecúch reptal proti Krameriusovi, jenž spílal Francouzům ve svých novinách a v „České Expedici" vydal r. 1793 spis dle německého od Jana Rulíka složený: „Strom francouzské svobody" . . ., ba začal sbírat peníze na výpravu proti Francouzům v městech (Vysoké Mýto dalo 877 zl., Polička 1500 zl.), mezi poddaným lidem (na panství litomyšlském sebral 1390 zl.)

i mezi studenty. Nač Pecúch reptal, bylo to, že tohoto pozdvižení lidu užívá se proti svobodě poddaných, které sotva darem císaře Josefa II. okusili, a pro upevnění hnusné roboty, která sedláka ohýbala k zemi.

Ustrnul zvláště, když mu přišly do rukou knihy Františka Vaváka, sedláka z Milčic. To byl sedlák chytrý a mnoho uměl, ale dal se zneužít za slepý nástroj vrchního z Poděbrad nebo odkud a hyzdil každé svobodnější hnutí nebo smýšlení.

Jednu knihu Vavákovu vypátrali brzo i páni na zámečku. To byl pro ně trumf. Svolavše jedné neděle lid z okolních dědin do dvora, četli jim kusy z ní a do každé dědiny určili prostřednictvím farářů po pěti vázaných výtiscích. Lidé vrtěli hlavami, když se ve dvoře sešli, nad takovými nebývalými schůzkami a ptali se jeden druhého: Co se to děje? Nač to?

— Z poručení pana vrchního, zněla odpověď.

Jeden z písařů, který měl silný hlas, četl s pavlače, že spis, jejž každý poddaný má znáti jako otčenáš, jmenuje se: „Tma ve dne jako v noci na rozumu lidském, v národu francouzském učiněná, aneb: Nynější vojna francouzská v Čechách mezi sedláky v sprostných rozprávkách uvažovaná . . .“

Příčinou té revoluce francouzské že je filosofie, knihy, konštituce a svoboda, to bylo rozuměti z knihy, z níž písař četl.

„Tuť napsali převeliké množství — tak o Francouzích stálo v knize Vavákově — libomudrctvím sice omalovaných, ale uvnitř svobodným duchem páchnoucích knih, že jak je kdo četl, tak se v my-

sli rozviklal a od svého jakéhokoliv náboženství a od starých pravidel odstupovati začal. Tu mu již byl kostel daleko a pán bůh příliš vysoko, modliti se mrzel, chudými pohrzel, písmo svaté zavrhoval, o učení víry pochyboval, všecka stará ustanovení za blud měl a za mámení, církevní řády a pobožnosti měl za zisk kněžský a za bláznovství, nechutnala mu žádná řehola, tato jen u něho zněla pomsta: Rozum lidský vyjasněný, nemá být ničím mámený. Místo kněh pobožných napletli bezbožných, užívali všech a všelikých ouskoků vymyšlených . . . a . . . lid na rozumu a v pravém smyslu pomátli. Každého roku něco nového vymysliti, tím chuť lidskou a mysl a duši zajímajíce, však v tom nebyla nežli samá makavá lež, lektání uší, záhuba náboženství a dílo ďábla. A tenhle jest byl začátek všech illuminátů, kteří se z toho semene i zde po celé Evropě zrodili. Potom vymohli od krále a sami svou mocí sepsali jistou konštituci . . . a tuť sobě můžete pomysliti, kdo v takových knihách vězí, jak a k čemu má své srdce připravené, a toť máte dílo francouzských illuminátů a všeho toho grunty z Francouz pocházejí."

Aby lidem bylo srozumitelno, proč se jim taková kniha odporučuje, písař četl jiné místo, kde Vavák psal o selském zbouření v Čechách v březnu 1775:

„. . . . Byla tu víra, která každému svědomi vázala, mravy učila, za zlé skutky peklem hrozila, za dobré nebem těšila, byla tu bázeň řádného zemského řízení, množství vojska v zemi ležícího, z plného věku všech práv — avšak přece co zhýralci, podruzi, chasníci a mladí sousedé činili, čeho

se nedopouštěli, že nad tím každému moudrému srdce v těle se třáslo? Kam přišli, z každého domu jednoho mužského míti chtěli; pakli se to hned nestalo, okna, kamna roztloukli, co se jim kde líbilo, to vzali, v hospodách, pivovarech, vinohradech pivo a kořalku vypili, nádobí potloukli, na kněze se potřásali, holemi k hlavě hrozili, v zámcích a kancelářích listy svobody mocně míti chtěli, hospodářské oficíry, písaře s sebou brali, je tloukli a prali . . . i za vlasy rvali. Kdo s nimi jíti nechtěl, anebo se někde schoval, anebo něco činiti se zbraňoval, ten nemilosrdně byl bit. Ó jakého to bylo na cestě od lidí moudrých, jenž přinuceně šli, doma od matek, manželů a všeho ženského pohlaví naříkání a kvílení, od dětí pláče a křiku! U těch pak buřičů byla veselost, výskání, chlastání, proklínání, sakramentování a již s dobrým svědomím říci se mohlo, že jest to ďábelská rota. Podruzi a pacholci nehledali v tom již nějakou robotní, ale všech zlých a zapovězených skutků svobodu . . ."

Lid český v některých krajích se zbouřil roku 1775 proto, že nemohl snésti otroctví svých vrchností a protože si přál náboženské svobody, — a Vavák pro ubohé ty lidi, třebas v zuřivosti spáchali i mnoho zlého, neměl ani jiskřičky citu, ani kouska srdce, soptěl proti nim jako zběsilý.

Pecúch, který přítomen byl podivnému shromáždění, pomyslil si v duchu: „Bláhoví, takovým způsobem chcete si získat důvěru lidí?"

Písař ukončil čtení chvalozpěvem na robotu, jejž napsal Vavák, sám sedlák, a zakončil slovy Vavákovými: „Robota jest spravedlivý a hned od počátku vymíněný a mezi vrchnostmi a poddanými

smluvený ourok, který poddaní své vrchnosti za grunt anebo statek sobě k užitku od ní s tou výminkou daný, slušně a spravedlivě vybývají a vybývati mají."

Pecúch přitočil se ke kancelářskému, když se lidé vytráceli a probodávaje ho planoucíma očima, řekl:

— To je vaše dílo a je to svitná haňba.

— Co se opova — —

— Hanba je to, Pecúch zaskřipěl zuby. Vy jste z nás, vy nejste z té krve jako ti druzí frakaři a škrabáci, ale vy jste se převrhl, když na nás nasazujete. Váš otec když nemohl týrání snést, utekl do světa — a Vy na sedláka pletete bič.

— Ej ty — —

— Odrodilec jste, jak takovým lidem v písmách říkajú.

— Tak se mluví se mnú? vypjal se zlostí syptě Hrabec.

— O já se nebojím, pánečku, odpověděl Pecúch. Dávám, co je císařovo císaři a co božího Bohu; ale sú lidé, kteří Bohu nedávajú nic a císařovi ještě ukradú . . . Já nejsú slepý . . .

K horší srážce tehdy nedošlo. Pan vrchní nadrobil si s čejckými a Hrabec s brumovskými. Oba páni hádali, že Pecúch má prsty v sepsání žalob na ně, ale opatrnost kázala jim mlčeti. — Když po smrti vrchního r. 1799 dosazen byl nový vrchní, pouhý Němec, ten se již méně staral o Pecúcha. Řevnivost zůstala jen písařům s Hrabcem v čele, ale i to záští doutnalo jen jako žížlavý uhel pod popelem, protože přišly vojny a s nimi strach a bída.

Nikdo nezažil tolik strachu, co páni, kteří kaž-

dou chvíli buď se skrývali nebo ztráceli hlavu, když se vojsko francouzské ukázalo na blízku. Bylo třeba obilí, mouky, chleba, píce, přípřeží a vojáci vždycky nejdřív tlačili na pány v zámečku. Páni slibovali sedlákům hory doly. Byli samá láska a samá sladkost.

Pecúchovi v čas vojny přálo štěstí. Měl veliké zásoby obilí a draze je prodal, takže nad míru zbohatnul. Když vojna skončila, Pecúch měl truhličku plnou peněz a nikdo mu nemohl vyčítat, že jich špatně nabyl.

Za to páni, jak mír nastal, už zase nikoho neznali a nechtěli nic věděti o bonifikaci čili o náhradě za přípřeže a za škody válečné, kterých se až hrůza naslibovali.

Sedláci se radili a všichni na tom zůstali, aby páni, co slíbili, vyplnili. Hlásili se na kanceláři, že nic nechtějí leda své p r á v o — slovo, které po staletí nevyšlo ze selských úst. První byli na kanceláři sami čejkovští. Deset nejvážnějších sedláků předstoupilo před vrchního a předneslo mu svou žádost a upomínku.

Jeden z písařů tlumočil vrchnímu po německu, co sedláci chtějí. Vrchní poslouchal, poslouchal, ale když písař přeložil slova, že sedláci nechtějí žádnou milost, nýbrž jen své právo, rozlítil se, jak ho dosud nikdo neviděl. Zapálil se, až hořel, křičel, soptěl a chytal se za hlavu a div se na Pecúcha nevrhnul. Sedláci slovům jeho arci nerozuměli, jen z posuňkův uhodli, co je. Písař vysvětlil jim, že páni nic dáti nemohou, protože z Vídně nic nepřišlo a proto aby šli s Pánem Bohem.

Vrchní práskl zuřivě dveřmi za sebou a odešel z kanceláře. Sedláci mlčky odcházeli.

Když sestupovali do nádvoří se schodů, Hrabec myslil, že je řada na něm, aby také on sedláky vyplísnil. Postavil se velkopansky před nimi a oslovil přísně Pecúcha:

— To's ty spískal.

Pecúch se zapálil, že kancelářský zpupně najednou jemu tyká jako svému poklasnému, kdežto v čas vojny býval pokorný jako služebník, a hněvivě se obořil na něho:

— S tebú my nic nemáme, ty jsi páté kolo u voza.

— Pásl sem s tebú husy, sedláku? vykřikl zase uraženě Hrabec, že mu Pecúch tyká.

— A já s tebú svině, že mně tykáš? Já dobře vím, že s tebú v Brumovicích zacházeli jako s oklúkem. A tady se vypínáš? Já jsem s jinačíma pánama mluvil . . .

Bázlivější sousedé tahali Pecúcha za rukáv, aby se mírnil, ale on pohněván osopil se na ně:

— Co se bojíte, ovce? Keho? Kdo jedná dobře, platí dáňku a nechce nic než svoje, ten se nemosí bát nikeho na světě kromě Pána Boha. Ty čase přijdú ješče, kdy takoví „páni Franci" budú se před sedlákem plazit, protože držíme zem a ta nám ostane — ale takové pány odfúkne čas jako plevu — — dnes sú tady, zejtra jinde.

Přítomný písař hleděl přestrašen z jednoho na druhého a boje se, aby něco neutržil, vytratil se ze dvora. Za to sem tam z maštalí začali se zjevovati pacholci na prazích a z některých dveří zvědavě vykukovaly hlavy.

— Šak ty skrotneš! vypravil ze sebe na smrt bledý Hrabec a hroze rukou obrátil se pryč.

— Uvidíme! řekl Pecúch hrdě a odcházel s ostatními.

Hrabec v duši své hořel pomstou. Byl tak pokořen a ponížen Pecúchem, že nemohl na ten okamžik zapomenout. Od té chvíle tím více hledal příležitost, aby Pecúcha mohl zničit; kul plány zchytralé, ale nebylo možná. Ba přišel čas, který Hrabce uvrhl v horší ještě stav a oslabil jeho moc.

Ale nežli se to stalo, aspoň trochu zlosti vylil si na jiných.

Sedlákům našim dlouho se snilo o té bonifikaci, která jim slibována byla za škody a za přípřeže, které dávali v čas francouzské vojny. Byli ve svém očekávání posilňováni zprávami, že také jinde na Moravě, ba i v Čechách sedláci o to žádají.

Konečně začali se domnívati, že císař pán slíbenou bonifikaci pánům asi dávno vyplatil, ale úřady ji zadržují. Umínili si tedy, že budou na pány důtklivěji dorážeti.

Začátek učinila deputace sedláků brumovských. Mezi staršími sousedy přišel na čejkovský kancelář i chovanec Krátký, jenž zastával hospodáře Bulu. Krátký byl šohaj velice prudký a neuměl jazyk držet za zuby. I vmísil se do řeči, když starší sedláci pánům svou žádost přednášeli a ti dokazovali, že nic dáti nemohou, a vyhrkl ze sebe neopatrně ono podezření, které všichni sedláci v duchu měli.

Se špatnou se potázal. Vrchní hned ho kázal vzít do železz a vysadit mu pět ran. Hrabec pak přiložil polínko:

— Tu bujnost mu vyženeme z hlavy. Ty chodíš k Pecúchovi do učení — my tě pošlem do učení na vojnu.

Přes to, že Krátkému patřil čtvrtlán v Brumovicích, poslán byl na vojnu, neboť vrchní uposlechl Hrabcova návodu.

*

Tak si Hrabec sice shladil žáhu, ale sobě přece nepomohl.

Rakouská říše musila si vykoupit mír s císařem Napoleonem za veliké oběti a to za oběti zemí, lidí a peněz. Těžko bylo platit sedlákům ještě nejaké náhrady. Nemilosrdně požadovaná náhrada útrat válečných měla za následek, že skoro všecky hotové peníze přišly ze země a že peníze papírové velice klesaly. Tím vláda pohnuta byla k vydání velikého počtu bankocedulí, o kterých ještě dosud staří pamětníci vypravují.

Velice zbohatli po válkách mlynáři, vozkové a všelijací dodavatelé pro vojsko. Byl to zvláštní čas. Kolísání a skákání cen působilo, že lidé byli jak ztřeštěni. Některé — i sedláky — posedl duch špekulace, hráli na burse; jiní dali se na hýření a na prostopáš, neboť ceny obilí stouply na výšku neslýchanou. Peníze působily jako rulík. Sedláci byli opojeni a omámeni, a vyváděli kousky až hrůza. Když jeli z trhu, vezli si haldy bankocedulí, takže selští chlapci nebo furiantští hospodáři cedulemi si fajfky zapalovali, mladé ženské kupovaly si zlaté spony a drahé šperky na krk, jakých dříve na vesnici nebylo vídáno, v některých dědinách sedláci začali v kočárech jezdit do kostela. A tato horečka zachvátila skoro všechny sedláky na pan-

ství hodonském až na málo výjimek. Horečka strhla i kancelářského Hrabce do špekulací, do nichž strčil všechny své nastřádané i vyženěné peníze.

V zimě z roku 1810 na rok 1811 nastalo uleknutí. Opatrní hospodáři, kteří své peníze nesvěřili špekulaci, ukazovali si na Krameriusovy noviny, kde již před lety stálo, že papírové peníze jsou znamením revoluce.

— Enom si přečtite, říkali, co roku 1793 napsal: „Hlavní příčinou revoluce francouzské jest, že se na začátku XVIII. století francouzský lid jako hmyz na teplém povětří počal množiti a plemeniti. Lidu tím více přibývalo, jelikož déle než za 50 let žádné války ani moru v zemi té nebylo. Lidu se nedostávalo doma výživy, i musel jí v cizině vyhledávati. Avšak i po tom vyvandrování ve Francii stále nouze a bída byla. Z ciziny přivežené obilí museli Francouzové platiti zlatem a stříbrem, jež sobě doma nahraditi nemohli, proto zavedli tedy doma minci papírovou."

— Není to včil zrovna tak? Už máme samej papír!

Lehkověrní bavili se báchorkami, že zlato a stříbro se ztratí ze života, zlatníci a stříbrníci že musejí z rozkazu císaře pána zastavit práci, aby papír lidem dostačil. Ale nebavili se dlouho. Když státní dluh stal se nesnesitelným, císařská vláda vydala 20. února 1811 finanční patent, kterým papírové peníze padly na pátý díl dosavadní ceny. Tato strašná listina rozeslána byla z Vídně do všech zemí zapečetěná tak, aby ji zemští úřadové teprve 15. března ve stejnou hodinu otevřeli a v celé říši rázem oznámili.

Hrabec hltavě naslouchal každému slovu patentu a stanul jako zkamenělý sloup, když začal chápati jeho obsah. Jen několik lidí stalo se boháči, statisíce — a mezi nimi Hrabec — pozbyli všeho a stali se přes noc žebráky.

V Čejkovicích, v Brumovicích i jinde stihlo toto neštěstí několik osob, ač nikoho nezhroutilo tak jako Hrabce. Chodil s očima vytřeštěnýma, chytal se za hlavu, nemluvil na lidi, a v celém jeho domě zavládlo tajemné, hrůzné ticho, jakoby měl mrtvolu v domě. Manželka nemluvila vůbec, neboť jí se muž s důležitými podniky nesvěřoval. Ale úzkost i její srdce svírala a to k vůli synovi, jehož velice milovala.

Dva pacholci od volů vidouce zničeného Hrabce přecházeti dvůr, šťouchli do sebe lokty a jeden ukázav naň bradou povídal:

— Šak nemáme nikemu nic zlého přát, ale na mú dušu tehoto vydřiducha mně nejni líto.

— Ani mně ne, potakal druhý.

— Když si vzpomenu, jak on ten mamon shraboval, skoro bych myslil, že si pozúfá.

— Pravda, ten by dal za peníze život.

— Esli to neudělá, tož jenom k vůli Flidryškovi.

Tímto Flidryškem míněn byl jediný syn Hrabcův Friedrich, kterého otec od šesti let měl ve školách v Hodoníně a nyní prvý rok ve Strážnici u Piaristů. Otec (v tom i matka s ním souhlasila) chtěl míti z něho studovaného pána, aby se nemusil potloukat po panských službách . . .



## V. HRABEC V RODIŠTI.

Krásný den vstával z lehoučké páry jako usmívavé dítě z bělostných peřinek. Vesnice probouzela se s ním. A když se mlhy tratily, jakoby někdo pozdvihoval závoj, který Brumovice halil; obrysy jejich vystupovaly napřed zhruba, potom podrobněji, až se zjevil celý obrázek i s rámcem.

Tím rámcem byl širý, malebně zbarvený kraj.

Průvodčí pěti těžko naložených vozů, které vrzaly po prašnaté cestě z Terezova, mohli se bavit půvabným obrázkem, jejž poskytovaly Brumovice, vystupující z páry, ale nezajímalo jich to.

Ranní čerstvý chládek vanul vrbovím z jezera, z něhož k formanům dorážel tlumený šum vln, šelestění šáchoru a palachu, křik, kvik a piskot vodního ptactva a občas plesknutí kaprův, kteří zablyskli se nad vodou jako stříbrní. Zjev ten byl vozkům nový, a proto spíše poutal jejich pozornost, pokud viděli na jezero, nežli širá krajina.

Byly první dni letní, a země rozvinula v plné nádheře všechnu sílu a krásu, která v ní dřímá. Když vozy dojely k Hatím, otevřela se po pravici

dolina, kterou protékal silný potok ždánský mezi pestrými lukami. Bylo radost podívat se na ně! Jeden z pacholků, patrně svobodný, nemohl odolat, seskočil s cesty a utrhl si několik květin za klobouk.

— Co ti tá tvoja vypověděla? škádlil jej ženatý vozka od zadního vozu.

— A máte vy voničku? odtušil zase ten, který květiny trhal.

— Co já, smál se zadní, za mě ju po chvíli bude nosit syn.

Potom stoupali do kopce ke dvoru „Rovinkám" a při samém dvoře zahnuli v levo směrem k Brumovicím. Koně jeli řadou za sebou, a vozkové šli pospolu při druhém voze.

— Mám tak nejak rozeschlej vůz, že kdybychme měli do Brumovic ešče hodinu, už bych si netrúfal dojet — začal jeden z vozků řeč.

— A co je věc, já bych ani voza nelitoval, enom když tú ploščku odvezem do Brumovic, řekl na to soused trochu potichu a ohlédl se kolem cesty.

— Beztak, řekl na to jiný.

Na ostatních bylo pozorovat, že úplně souhlasí a že dávno v této věci mají jedno mínění.

— Ale já bych opravdovskú ploščku přece rád jednú viděl, zahájil řeč zase jeden z vozků. Slýchávám od vojáků, jak od tej žúžele v kasárňách zkusijú, ale jakživ sem teho neviděl.

— Ani si nepřej. Vypadá to jako (a sehnuv se, chytil v trávě broučka) — toť — tá kravička. — — Když nemá co žrát, je ti to chudé jako šupina, ale jak se napije krve, nabotná zrovna jako

fazula. Ta se nám napila krve tam důle, když sme stáli protiv Bonapartovi . . .

— Šak tá naša taky se napila liďom krvi dosť, doložil ten, který by nelitoval vozu, a významně mrknul očima.

Když přijeli na pastvisko, Brumovice ležely před nimi jako na dlani.

V pravo vyhlídka směrem k Morkůvkám dolinou a poněkud více v pravo nad dolinou bělala se cesta do vrchu ke Kloboucím.

Jeden z vozků zahleděv se v tu stranu, pravil:

— Já ešče pamatuju zbořenisko po Harasicích, tam kúsek od klobúckej cesty.

Když se ostatní podívali, ukazoval jim zmršťkem, kde ležívaly Harasice.

Nyní již nebylo tam znáti ani zdí, ani plotů, ani stodol, jen v roklině proti sobě čněly dvě řady černých děr, začazené to vchody do někdejších sklepů. Kdo tam hledal, našel i vrstvy popela a roztroušené kamení, ukazující, že tam někdy stávaly příbytky lidské. Kus pak od spustlé vsi, pod písníkem, při cestě ke Kloboucím vedoucí, zbyla ubohá dřevěná chalupa. Ta patřívala někdy k Harasicím; nyní v ní býval obecní pastucha, stařec zkušený a moudrý a známý.

Podivná to byla chatrč, děti se jí bály. Stála na kořenech veliké lípy a byla jako srostlá s tímto ohromným stromem. Neboť když vítr kolébal košatou korunou lípy, chalupa klátila se také podle taktu, jak ji kořeny pozdvihovaly. Před chatrčí krčilo se vychrtlé stromoví, zbytek po nějaké zahradě, ale nyní už bez plotu; jen živý plot zůstal.

Vozkové viděli z daleka sotva střechu této staré chalupy. Kolkolem pak prostíraly se úlehle, na nichž nebylo viděti človíčka.

Když pohleděli na dědinu, padl jim do očí nejdříve kostel se širokým průčelím a drobounkým oknem.

— Náš kostel je pěknější, pronesl jeden hlasitě.

— Mhm, přisvědčil jiný, a více se jim v horku nechtělo povídati.

Ostatek Brumovice šířily se po svahu na levo od kostela, méně směrem proti divickým větřákům. Kdo je znal delší čas, poznal hned, že dědina naše vzrostla za posledních pět a dvaceti let. Nové chalupy pod kostelem a nové střechy vykukující v cípu sem k polím ukazovaly, že nových osadníků mnoho přibylo. Vrchnost usazovala tu Slováky z uherského panství jako v jiných sousedních dědinách. A rádi se do Brumovic i cizí lidé zakupovali, neboť pole tu jsou úrodná a výnosná.

Mimo polohu na stráni nebylo nic na dědině pěkného a docela nic zvláštního, co by se formanům bylo líbilo. Selská stavení stála z obou stran cesty, chalupy a lisovny kupily se rozházeně za nimi nahoru do kopce i dolů k velikému brodidlu, k „jezírku", jež vroubeno bylo několika opelíchanými topoly. V humnech zelenalo se ovocné stromoví, okolí vsi však bylo holé. Říkalo se, že Brumovice leží na zdravém vzduchu, neboť vítr je dobře profukoval. Nad obyčejná stavení vynikal opravdu jen kostel, stojící na kopečku směrem k Morkůvkám, kostel dosti neúhledný, jejž vrchnost hodonská vystavěla už v letech 1716—1720. Bývala

tu kdysi jenom kaplička, ale roku 1716 zvláštní příhoda pomohla Brumovicím ke kostelu.

Kněžna Liechtenštejnská Marie Antonie, manželka divokého Czobora, jela tímto krajem, a splašili se jí koně. Hnali se příkop nepříkop, cesta necesta — v úzkostech slíbila paní kostel postavit na tom místě, kde se koně zastaví. Koně vyběhli na kopeček a tam u kapličky lidé je zastavili. Tak povstal kostel, který po své zakladatelce posvěcen jejímu jmenovci svatému Antonínu paduánskému.

Brumovice měly ovšem později i faru, ale té nebylo viděti, neboť schována je za humny a za stodolami statků selských blízko kostela.

Dříve Brumovští neměli faráře a patřili do Kobylího; ale nedělalo to dobrou krev, zvláště mezi chasou. Bitky i v kostele samém nebyly nic neobyčejného. Faráře kobylského brumovští také neměli rádi, neboť táhl s úředníky za jeden provaz. Šidili ho při desátcích, jak mohli a pořád s ním byli na kordy. Ano v okolí kolovala i povídačka, jak faráře uctili po vinobraní.

Když prý bylo jednou po vinobraní, pacholek farářův s kostelníkem přijeli z Kobylího vybírati desátek z vína. Vůz jel podle lisoven, a každý sedlák odměřil tolik a tolik mázů a vlil do farní lejty. Ale jaké bylo podivení farářovo, když pacholek přivezl do Kobylího lejtu vody! A to se stalo tak. Každý sedlák si myslil: „Dá-li můj soused víno, můj máz vody snadno se ztratí.“ Když pak si to jeden vedle druhého zrovna tak pomyslil, farář ovšem pochodil zle. Za to prý v neděli, když o hrubé vystoupil na kazatelnici, brumovští mohli hanbou shořet, jak je zpsul. A tenkrát prý se za-

řekli, že nebudou poslouchat cizího, ale chtějí mít svého kněze, protože se styděli ukázat v Kobylím. Dostali ho po roce 1784.

Školy dokonce vidět nebylo, protože Brumovští chystali se stavět školu teprve na rok. A tak letos v zimě naposled ještě byla škola pod kostelem v rožní chalupě, kdež vyučoval děti bývalý jeden voják, který vlastně byl povoláním krejčí a muzikant. Jen v zimě, když látal sedlákům koženice a spravoval kožichy, učil také děti, které přicházely z lavic k jeho stolečku a odříkávaly před ním písmenka. Učily se čísti z knížek, jaké jim rodiče dali: z Jenofefy, z Rybrcoula, z Meluziny, z Enšpigla a kdo co měl. Učitel za to dostával trochu obilí, stravy, slaniny, slámu na došky a všelijaké odpadky.

Jeho ctihodná manželka byla porodní babičkou a proslavenou doktorkou v šírém kraji. Pomáhala dobytku, při čemž popuzovala na sebe neméně ctihodného pastýře, zaháněla čáry a úroky, spravovala zlámaniny a hojila úrazy. Kolikráte do roka zahrčel žebřinový vůz pod jejími okny, co k ní přiváželi nemocné z cizích dědin, z Morkůvek, Němčiček, Krumvíře, z Kobylího a ještě z větší dálky. Tím vydělala mnohem více, nežli muž její učitelským nuzačením.

Ani uprostřed dědiny nic nevynikalo a nepoutalo naše vozky. Všechno mělo stejný nátěr jako v jiných dědinách.

Byla pilná práce právě ve vinohradech i na poli. Ale na selských polích bylo zpola prázdno. Sem tam, kudy jeli, viděli ohnutého kopáče nebo těžkopádný pár koní. Všichni skoro lidé z dědiny

byli dnes na panském a to v jinou stranu. V dědině v takové dni zůstávaly jen děti a baby, které je opatrovaly, mrzáci a nemocní, kteří už nebyli k ničemu.

Panovalo tedy v dědině ticho, přerývané jednotvárnými zjevy, kterých si nikdo nevšímá. Kdo pak si všimnul toho, že po dědině kolem selských stavení proháněla se smečka psů a kousala do uší ušípané, kterým se v louži na dvoře nelíbilo a proto si vyšly do dědiny na procházku. Svině bránily se chrochtajíce, ale málokdy opanovaly pole.

Na dolním konci bloudila od zahrádky k zahrádce dvě hříbata a tele, které se někomu odvázalo v chlévě. Strachu před hříbaty nebylo, protože děti uchýlily se vesměs před střelami slunce do humen. Hříbata plašila jen husy a kačeny, které při zdích oštipovaly planou trávu nebo prostrkovaly dlouhé krky mezi šprle u zahrádek a okusovaly děvčatům kvítí. Z uličky pojednou vyšel chlapec asi sedmiletý s bičem v ruce. Zašvihl na ně nebojácně, hříbata tryskem pádila v jinou stranu. U jednoho plotu však vrazila do hejna kačen, které poplašeny zdvihly křídla a vrážely křičíce do zdi. V kotouči prachu nebylo lze s počátku ničeho rozeznat, potom se objevilo, že na bojišti zůstala jedna z kačen pošlapána, nemohouc s místa. Bila pravým křídlem o zemi a smýkala se pomocí něho s místa za družkami, které ji v neštěstí opustily. Bloudící tele na ten rej dlouho hledělo vyjeveně, potom směšně vyhodilo zadkem a dalo se z dědiny do polí. Mohlo se pustit do polí i humnem některým, neboť nebylo plotů, ale to mu nenapadlo. Když zahrčely vozy našich formanů, podívalo se

na ně ještě pitomě, ale nabaživši se brzo pohledu toho, bralo se svou cestou.

Po tomto výjevu zase rozhostilo se v dědině ticho. Slunce s čisté oblohy pražilo již a vysušovalo kaluže, které se mnohým sedlákům prohlubovaly u vrat výtokem ze dvorů. Holubi těžce přelitovali v tom horku se střechy na střechu, ani nezavrkali, ač bylo sotva osm hodin. Oknem kdesi doletoval do dědiny dětský pláč.

Formani zajeli uprostřed dědiny k selskému statku s pošitou střechou beze vší pozornosti v dědině a bez nějakého znamení, že by tu přebývali lidé. Tři vozy vjely na dvůr, dva stanuly před zahrádkami. Jen koně formani vypřáhli a zavedli také na dvůr.

Když bylo k jedenácté hodině, stařena Hovězáková vyšla z domu, přirazila zlostně bránku za sebou a hubovala. Dvě děti, košilatý chlapec a větší děvčátko v těžké kasani, chytaly se jí bázlivě za šorec. Stařena nesla něco na talíři a přikrývala to zástěrou. Byla to šedesátnice, ještě silné postavy a pevné chůze. Obličej měla skoro mužský, tvrdý a skoro nehezký.

Postála u sousedových zahrádek, klnula pořád jako husar a pěstí hrozila do sousedových oken. Byl to patrně dozvuk nějaké šarvátky, kterou svedla se sousedkou dříve na dvoře. Bylo jen rozuměti, že se týkala slípky, která zanáší u sousedův, a že sousedka zpěčuje se vydat vejce na její hůře snesená. „Já ti dám vajec, čarodenico černá, pekelná, aby ti hrom ruku urazil a uderil aji do tvej duše černé, ohnivé, přepálené, střevnaté — " zuřila stařena.

Ale z domu nikdo jí neodpovídal. Šla tedy zvolna dále, děti okolo ní, a přešla přes cestu na druhou stranu. Cestou nepřestávala hubovat. Její křaplavý hlas bylo dokonce slyšet ještě ze síně od Jordáňků, kam vešla a kde patrně svou příhodu někomu hlučně vypravovala.

U Jordáňků bylo smutno. V jizbě bylo cítit plíseň a nečistý vzduch, jakkoli obě okna byla otevřena. Ve světnici nebylo uklízeno, kolem lůžka natroušena sláma.

— Tak je u nás, milá kmotřenko, řekla hospodyně, jakoby nepořádek chtěla omluvit. — Leží, leží a nemá to konca — ukázala na lůžko, na němž odpočívala živá kostra.

— Jak je vám dnes, kmocháčku? otázala se stařena kostry, přistupujíc k lůžku a podávajíc nemocnému ruku.

— Ja, Bože, jak by mně bylo, vítám vás, sednite si, kmotřenko zlatá. Stařena neposlechla. Odkryla talíř a držíc jej před nemocným, suše povídala:

— Donesla sem vám kuřátko, kmocháčku, kdybyste vzali na ně chuť.

— Ale, kmotřenko, jakú škodu si s nama děláte, kvapně odpovídala hospodyně. Jemu už nepomože nic, kdyby samý holúbjata jedl. Už mu je marno co dávat. Enom Pánbůh pomože. Je to trápení, práca stójí, já se nemožu od něho pohnút, děti sú maličké. Už aby ho rači Pán Bůh k sobě vzal.

— Boží pravda, přisvědčoval nemocný. Bože, já sem zase dneskaj měl noc. Tým suchým kašlem všecko mám v sobě otřasený. Už vysychám na

prach, v pravém prsi jakoby mě neco žralo. Uschnu jako strom. Myslím si: „Tebe se červi nenažerú v hrobě.“ Jednu chvílu v noci myslil sem si, že už temu trápeňú bude konec, tak zle se mnú bylo. Co udělám, milá kmotřenko, protiv Pánu Bohu? Ale kdyby mě hneď Pán Bůh všemohúcí vzal, hneď v túto hodinu, ani slovečka neřeknu.

Nemocný ležel už přes dvě léta, měl „suchú nemoc“. Když na podzim před dvěma lety lovili jezero panské, nastudil se a ulehl. Stařena Hovězáčka s mužem nosili děti jeho ke křtu a on zase s manželkou svou dětem její dcery stál za kmotry.

Stařena vypadala, jakoby spěchala, nesedla si, jen pořád říkala, že ji doma práce čeká. Ale opravdu zapovídala se s nemocným. S její tváře zmizel drsný výraz a všecka zlost. Když litovala nemocného, jakoby vrásky její mluvily s ní, tak dobrotivě krabatily se jí kolem úst. Vypravovala, jak nikdy se nemá zoufat a ztrácet důvěra v Boha. Jak v Hovoranech jedna dívka deset roků stonala a vyschla, jen ji do hrobu položit. Radil každý, co věděl, všecky baby z okolí u ní byly. A tu se jí jednou zjevila bílá paní, krásná jako květ, usmála se na ni a řekla jí: „Už jsem tě vyprosila, děvečko moja.“ A dívka na druhý den jako lusk.

A zase mluvili o tom, jak druzí z nenadání umírají. Nemocný měl pokojný výraz tváře, jaksi čistý, prostý všech lidských vášní, i ze slov jeho vanul klid.

— To máte jako s Miklíkem, povídal. Došíl ke mně letos z jara, donesl mně máz vína a nutil mě:

— Zavdej si, bratříčku!

— Bratře, nemožu.

— Ale já ti přeju zdraví, začal zas on a napil se na moje zdraví. Potom seděl tak protivá mně, viděl sem, jak má nade mnú lítosť a povídá: „Bratříčku, narodili sme se v jednem roce, v jednem roce sme se ženili, ale ty už novýho vínečka pít se mnú nebudeš." Tak mně povídal. A tu naráz slyším: „Miklík se rozstonal —" a za tři dni byl na desce.

Žena nemocného zatím se vytratila a popravovala něco na dvoře. I kmotřenka se konečně trhla, a když děti políbily ruku nemocnému, odešla.

Nemocný byl unaven a přišlo mu vhod, že si mohl oddechnouti. Zrak jeho plaše těkal po stropě. Ani nevěda, šeptal to, co si myslil v tu chvíli. — Podívejme se, přemítal, psí hlavu by lidé strčili na túto kmotřenku. A sú to aj mrcha ženská. Pobijú celý dům . . . Zase toulaly se oči jeho po světnici, zapomněl, o čem přemýšlel. Zpomněl si však opět a nemohl si nic zlého vzpomenouti na kmotřenku. Sú toto hodní lidi — zase šeptal — co se enom mě nanavštěvujú a nanosijú. Stařeček starý v neděli kuře přinesli v hrnku a dvě jabka . . . A náhle myslil na to, jak se to spraví asi, aby jabka přes zimu až do léta vydržela . . .

S tím usnul.

Mimo Jordáňka ještě dva lidé byli nemocni v Brumovicích. Lukášův výrostek měl hodonku, která ho trápila již od jara. Ale ten se přece táhal po stavení a za čas vyhříval se na slunku.

Než co chybí sedlákovi Husákovi, nikdo vlastně nevěděl. Říkali, že ho přešel zlý vítr. Byl to pijan a bijan, kterému před tím každý raději

chodil s cesty. Ale najednou ochromnul na všech údech a ležel bez vlády doma. Lidé ho málo litovali. Dokud byl zdráv, říkával: „Já, kdybych se rozstonal, udělám temu krátkej konec. Udělám si smrť a bude.“ Jakú smrť? trnuli lidé. „Jakú? Třikrát po sobě se ožeru, až to ve mně chytne a bude po mně.“ To je řeč — zakřikovali jej rozvážnější —, má-li člověk vypustit takovú bohapráznosť z huby!

Nemoc přišla, a Husák ležel nyní sklíčen, s nikým nemluvě tam v tom domě, s něhož vítr kus střechy utrhl a nikdo toho nespravil. Na svůj „krátký konec“ zapomněl, a baba učitelova třikrát přes den musila k němu dobíhat.

Tetka Hovězáčka jdouc mimo Husákův dům vzpomněla si na nemocného. S počátku napadlo jí: „Co je ti po lumpovi,“ — ale hned na to šeptalo jí cosi do uší: „Je přece chudák. — Za to, co dělal, ať si sám zodpoví; ale včil je chudák.“ I umiňovala si, že zítra Husáka navštíví a zase jemu něco připraví.

V tu chvíli vynořil se z polí na dolním konci u Brumovic jiný vůz, který se blížil dědině touž cestou, jakou jeli formani. Podle kroje kočího vůz náležel ještě k téže výpravě, kterou jsme pozorovali od Terezova k Brumovicím.

Na voze seděly kromě selského vozky tři osoby, patrně rodiče a syn. Syn, mladý chasník, asi dvacetiletý vrtěl se po pravici vozkově na kozlíku; byl oblečen po pansku a dle tehdejšího kroje trochu po šviháčku. V zadu seděl starý muž, šedivý a zarostlý hustými tvrdými vousy, které však pod bradou splývaly v silnou štětku, jako staří ře-

meslníci dosud nosívají. Podle zachovalého zevnějšku a podle pohybů nehádal bys mu víc nežli 60, ale opravdu byly mu již 74 léta. Oblečen byl též po pansku, tak jak se tehdy úředníci nosívali. Paní nejméně po městsku přistrojená, s hlavou v černý šátek zavázanou, byla patrně ženou jeho a matkou chasníka před ní sedícího. Mohlo jí býti 45 let. Výraz tváře její byl mdlý a skoro netečný přes to, že pátravě pozorovala všechno, kudy jeli a všímala si kdejaké maličkosti, časem upozorňujíc na ni buď muže nebo ukazujíc synovi rukou hned v tu, hned v onu stranu.

Oči starého bloudily jen po dědině a hledaly dům s červenou střechou, patrně cíl cesty. Když střechu vyhledal, ulpěl na ni a jak se říká zahleděl se nevědomky, ani nemrkaje.

Mladý pán všimnul si nejdříve širokého průčelí a zvláštní budovy kostelní, ale znudilo jej to pozorování. Potom pohlížel na drobné chalupy, hleděl do maličkých malovaných oken a vůbec zevloval jaksi všetečně na všechno, co se mu namanulo na krátké cestě od Boží muky k jezírku.

Vůz jejich nedal se totiž cestou, kterou formani před ním jeli, od Boží muky do Hrachůvky a odtud do dědiny, nýbrž přejel trávníky a vjel do Vašinovy uličky, kudy zdála se být kratší cesta k domu s červenou střechou.

Touto uličkou s vozy se nejezdívalo, neboť byla od vody vymleta a sotva pěším lidem schůdná. Pacholek cizí to nevěděl a z pánů na voze rovněž nikdo.

Kočí ještě si vesele zapraskal bičem a mlaskl na koně, neboť dobrý mrav káže, aby se přes dědinu

nejelo jak (odpusťte) s hnojem. Koně zdvihli hlavu a klusem zahnuli do uličky. Několik vteřin cesta ušla v uličce, ale najednou otevřel se místo cesty járek, ba spíše vyschlé koryto po potoku, zmoly, břeh, kamení a snad všechny překážky, které vozku mohou dohnati k tomu, aby je proklínal do horoucího pekla.

Když vůz uvázl a již ani o píď pokročiti nemohl, ani nesměl, aby se neskotil, panstvo sestoupilo s vozu (vozka seskočil dříve) a stálo v rozpacích. Otočit se nebylo možná, neboť ulička je úzká, couvat bylo hůře, nežli jet ku předu a proto vozka zlostně pobízel koně, jak mohl, slovem i bičem, div prostraňků nepotrhali.

Ale koně ani s prázdným pohnout nemohli.

V tom okamžiku stařena Hovězáková vracejíc se od nemocného, stanula nad uličkou v dědině a dívala se na vězící vůz. Neznala, kdo je to. Vnoučata držela se sukně a také zevlovala.

Mladý Hrabec chtěje ukončit nepříjemnou zastávku, pohnul se od vozu a přiblíživ se Hovězáčce, houkl na ni, jak byl zvyklý rozkazovat:

— Skočte, babo, pro nějaké chlapy, aby nás vytlačili.

Hovězáčka podepřela si boky a zaškaredivši se, měřila mladého pána od hlavy k patě.

— A hleďme si, hleďme! co su já obecní, abych sháněla? A na to bych se na mú dušu podívala, aby lecjaký sopláň si řekl: „Skočte, babo . . .“

Mladý pán se zarazil a chtěje svoje přenáhlení zamluvit, pravil mírněji, jen vyčítavě:

— Máte to pěkné cesty, člověk může krk zlámat.

— Šak tě tu byl čert dlužen, pochábe nevycválaná!

— Co to povídáte, tetko?

— Já povídám, kdo sem neumí, ať sem neježďá. A stále uraženým zrakem měřila holobrádka, dudlajíc mezi zuby, které jí ještě zbyly.

Mladík vida odpor stařenin, také se rozzlobil patrně, byl dosud zvyklý, aby ho lidé poslouchali. A pustil se do stařeny:

— Chodijú od vás na moresy do Chropíně, babo? A je celá dědina tak hodná jako vy?

— Jaké dals Pochválen, takové dostals Na věky, odsekla stařena.

— Víte vy, kdo my jsme?

— To mně nepřidá, esli vím lebo nevím.

— Víte vy, my jsme z Čejkovic z kanceláře a stěhujeme se do Brumovic.

— Ej do hroma, tož tak, vykřikla udivená babice, Hrabec! To ste měli hneď v Čejkovicích hnáty zlámat, abyste se nedostali ani přes hraničky. Tady sme vás potřebovali . . .

Zlostně bručíc jako medvědice hnula se s místa.

Mladý pán strnul nad babiným přáním, ale ještě než mohl promluviti, ozvalo se z uličky:

— Flidrišku! Flidrišku!

Volala ho matka, pozorujíc synovu svádu se stařenou, kterou poznala, a bolestně jsouc dojata přivítáním, které ji potkalo v domově. Očekávala přátelské pohledy známých, se kterými rostla, a upřímná pozdravení od těch, kteří ji aspoň znali jako dítě. Těšila se na dědinu, na kostel, na hřbitov, na pole a malovala si v duchu, že tady začne nový život, lepší, rodinný — s mužem i se synem.

Ale to přivítání . . . I starý Hrabec pozoroval, co se děje, a bylo mu nevolno.

Dole v uličce, na tom konci, kudy sem vůz vjel, zjevily se nějaké osoby, špinavé, otrhané a osmahlé. Byli to cigáni, tři mužští a dvě ženské.

— Vinšujem ščasný dobrý deň, velkomožný pán, poníženě proším — oslovil starého Hrabce nejstarší z cigánů, mačkaje bázlivě kulatý klobouček v ruce.

Nikdo si ho nevšímal.

— Vězá, vězá, velkomožný pán? pokračoval podlízavě a dotěrně cigán.

— Cigáni, pomožte to vytlačit, napadlo starému.

— Len rozkážú, velkomožný pán, pravil cigán a dodal tázavě: „Šak aj šestečka bude? bude velkomožný pán?"

— Bude, přislíbil starý Hrabec.

Cigán zavolal důtklivě po cigánsku na své dva průvodčí a mrkl na ně, aby poslechli, opřel se v zadu do vozu, druzí dva nazdvihli po jednom kole a tak vůz spíše vynesli nežli vytlačili z uličky.

V dědině dal jim starý Hrabec nějaké drobné, sám pak se ženou i synem sedl zase na vůz, a v minutě stáli před domem s červenou střechou, za jehož vraty bylo zmizelo před tím tré naložených vozů, kdežto dva dosud stály před zahrádky s nábytkem.

Když zahrčel vůz s panstvem před okny, pootevřely se dvéře od statku, jakási podruhyně vysísla ven a oznamovala dovnitř:

— Už sú tady!

Na to vyšli mezi zahrádky i někteří z vozků, pokrajujíce si chléb křiváky a přikusujíce slaninu.

To všecko zase dělo se beze vší pozornosti v dědině a bez nejmenšího znamení, že by tu kromě staré Hovězáčky přebývali i druzí lidé. Všude jako po vymření.

Konečně přece živý člověk vyšel z blízkého statku. Byli to stařeček Šebesta, starý sedlák a kostelník. Kostelnictví bylo jeho zálibou, ne povoláním, byl prvým kostelníkem vůbec, co vrchnost faráře dosadila a dřevěnou zvonici před kostelem vystavěla. Stařeček ubíral se ke kostelu a za malou chvíli bylo slyšeti poledne, jež v horkém, pálícím vzduchu znělo mdle a nevesele.

Na hlas zvonu přišlo s polí něco lidí do vesnice, ale proto jen maličko stala se živější. Okolo vozů Hrabcových minulo několik osob, které by snad rády zvědavost svou byly ukojily, kdyby spěch jim nebyl bránil. — —

A jako dopoledne mrtvě uplynulo, tak i po poledni dědina zůstala jak po vymření. K osobám, které jsme za ten čas na dědině viděli, za odpoledne přibyly ještě dvě, učitelova žena, chvátajíc za svým povoláním, a stařeček Ševela jdoucí za svým zvykem.

Bylo parno, žhavý vzduch tetelil se, jakoby sálal z veliké peci a opékal zemi jako pecen chleba.

Stařeček Ševela, výměnkář z velikého statku, již dávno nechodil na robotu ani nepracoval na vlastním. Byl to muž nízký, suchý, ruce i krk měl žilnaté, obličej vráskovitý, ale ne smutný. Měl už veliká léta, ale nebyl shrben; v zimě v letě chodil

v krátkém, dole ocabraném kožiše a vždy vydrovku na hlavě. Kožichem tím se i v noci zakrýval.

Kožich byl nerozlučným společníkem stařečkovým také na každodenní cestě do sklípka, kdež se stařeček posilňoval hltem vína. Napracoval se v životě do vůle, nechť pracují teď synové a vnuci: on si už hověl. Když tak přišel do sklepa, chlapci ho rádi chytali a věšeli se mu na paty. Býval ť v tu dobu dobré míry, jakož písmo svaté praví, že víno obveseluje srdce člověka.

I dnes chlapci shrnuli se za humny a posedali na práh sklípku, dováděli a křičeli. Stařeček vyšel ze sklepa na práh a přinesl asi židlík vína v koštýři. Jak chlapci seděli, tak pustil každému hlt na jazyk, ostatek vysrknul sám. Byli to chlapci ze sousedstva, z příbuzenstva a tři vnukové. A tak míval s nimi svou zábavu i svou robotu. Dával jim hádat hádanky, povídal o vojnách a vysvětloval, nač se ptali. Dnes nejinak. Ale konečně ho to omrzelo. Proto jak obyčejně začal na ně strážiti past a zahanbovati je.

— Stařečku, ozval se bělohřivý vnuk od neštovic trochu poďubaný, povídejte, jak ste chodívali na divoký svině do lesů.

— Na svině? Až jindová, zdráhal se děd.

— Ale rači dnes, žebronili chlapci.

— Nechce se mně.

— Stařečku, žaloval náhle jeden z chomáče, toť Jurka povídá, dyž nebudete povídat, že vám víckrát nepůjde pro tabák.

— Strela do něho! A ty taky nepůjdeš, Jožko? ptal se stařec.

— Já — já — co by ne, odpovídal žalobník.

— No tož vám budu povídat o zajícách.

— No nechť, přijali chlapci slib s uspokojením, sesedli se do půlkruhu a již nedutali.

Stařeček vyklepav krátkou hovoranku, nacpav si znova, zapálil ji a začal:

— Tak vozili sme jednú s nebožtíkem tatú hnůj, odpusťte. Vozili sme ho na díle. Voza ho, uvidím já dojížďaja k cestě, zajíca jak telacko. „Ej ale — povídám já — tato, chyťme my ho, zdá se být jakýsi hlúpý." No tata se nedali dvakrát pobízat a tak sme ho začali nadhánět. Ale on mrcha neutěkal, enom tak jaksi poskakoval před nama. „No ale tisíc strel okovaných do tebe, pomyslím si, budeš ty dovádět? A chyťňa širačisko s hlavy, chlóp ho, už byl pod širákem. Tu máš, jářku, byď podruhé chytřejší."

Dovezli sme ho teda dom živýho. Nebožtík tata přikázali mamince, aby ho prej s máčkú upekli. Dojedeme my na poledňa dom a už od súsedových čujeme, jak zajíc pěkně voní. „To si mama dala záležet na něm," povídali tata. Spravja koně idu já do izby a k trúbě, odkáď ta vůně razila. Otevřu, kastrol prázný, enom trochu máčky na dně. „I ký parom tě, snad ne kočka!" Podívám se na granec a tu paprčky zaječí, odtáď na lavce, odtáď na zemi a ze zemi na okně tlapky. „No ale jářku, snad z kastrola naposledy neutekl?"

Idu teda po draze dál od okna na dvůr a dál až za stodolu. Dívám se a tu vidím trčet ze slámy enom ocásek z milého zajíca. Chytím já teda ten ocásek, vytahuju, už byly nohy venku. Ale on začal sebú kmásat, takže mně enom zadek v hrsti

ostal a předek zalízal do slámy dál. No jářku, co budu běhat pro našich, sním já ho sám. A co nesním, ať si jiný donde vytáhnút ze slámy. Potom idu dom a povídám mamince, co se s tím zajícem stalo. „Bodej do čerta, povídajú matka, sú já přece hlúpá, zapomněla sem ho zabít. No už je tentam." „Nic to, maminko, povídám, kdo si chce pochutit na něm, ešče předek trčí ve slámě . . ."

To všecko stařeček tak vážně spřádal, ani se neusmál.

Chlapci otvírali ústa i oči, vrtěli se a poslouchali jako kázání. Některému mihl se úsměv po tváři — jako že nedůvěřuje stařečkovi, ale podezření mizelo, když stařeček tak opravdovsky vypravovali. Pochybnost rostla zase ke konci v hlavě snad všech, ale nevěděli, jak si to všechno vysvětlit.

Stařeček pásl se na jejich rozpacích a teprve když se v duchu nasmál, vydralo se mu z krku: chachacha.

— To nemože být! chlapci křičeli na něho.

— Kdo nevěří, ať tam běží, posmíval se stařec.

— Ej ale vy nemáte lhat, to je hřích.

— Hřích je v Uhřích, smál se dědeček.

A tak, když se stařečkem nemohli nic spravit, rozprchli se od sklepa, a stařeček byl také rád, že se jich splel.

Když se chlapců zbavil, zamkl visací zámek u sklípka a kráčel humnem domů.

Nic se nehýbalo v dědině za dlouhou dobu.

Živější ruch panoval jen v domě s červenou střechou, který dnes dostal nové obyvatelstvo z Čejkovic. Dvě najaté ženy z chaloupek a mistr truhlářský, který byl částečně i zedníkem, pomáhali

skládat a rovnat přivezený nábytek do těsných dvou světnic, do síně a do komory selského statku.

Bylo patrno, že tento dům nebyl zařízen pro pohodlí a nejméně se hodil pro rodinu panskou, která přivykla prostranným jizbám čejkovského zámečku. Ale jaká pomoc. Nebylo na správu času; sotva že nový majitel dal před příchodem svým roztrhanou střechu doškovou shoditi a stavení pokrýti křidlicí, aby půda nezamokala.

Slunce již bylo nad západem, když náklad všech pěti vozů byl složen do nového stavení a vozkové společně zapřahali koně k odjezdu.

Sotva pak umlklo veselé jich praskání a rachot kol, pod křížem směrem od Kobylího ozvalo se mocnější práskání pastýřského kocaru: pastýř hnal s pastvy ze zadního žlíbka. Kráčel důstojně napřed se psem a dobytek tlačil se za ním. Dva chlapci dohlíželi v zadu. V dědině začal se dobytek rozcházeti jako školáci, každý houfek svou cestou do chaloupek, každá kráva do svých vrat. Někde, kde nikoho nebylo posud doma, krávy stály u vrat rýpajíce zeď svými rohy nebo škrabajíce si masité lalochy o zahrádky. Jinde stará kráva vrazila hlavou do půl vrat, že se samy otevřely, a tak dostala se na dvůr.

Znenáhla plnila se ves.

Sedláci přijížděli a přicházeli z roboty a s polí, leckde ozval se hovor, hvízdání, jednotlivé výkřiky. Sem tam lidé stavěli se do chomáčků a horlivě si vypravovali.

Přihnal také ovčák a rozdělil ohromné stádo po dědině. Ovce zdvihly prach na cestě, že se na chvíli všechno zamhlilo.

Nad dědinu snášel se vlažný večer, vzduch byl lahodný, obloha byla pokryta bílými beránky a po chvíli všecka naplnila se jakousi příjemnou vůní. Sem tam z komínů vystupoval kouř, kde se v domech vařila večeře (k obědu se v letě nevařívalo) a vůně vycházející z domů slila se v jednu, jež připomínala vůni čerstvě pečeného chleba.

V domě s červenou střechou nevařili. Ani nebylo nikomu z nových obyvatel do jídla. Bylo jim všem spíše, jakoby se byli octli u vyhnanství a ne ve vlastním obydlí. Těsné jizbičky s malinkými okny, úzká síň, tmavá komora s oknem, co sotva kočka se protáhla — vše působilo tísnivě na Hrabce, jeho ženu i Friedricha. Ale u každého z nich nepříjemná ta tíseň měla jiné kořeny . . .

*

Ze všech tří nově přistěhovalých osob jen jediná stěhovala se do Brumovic ráda a to byla Hrabcová. Nevlídné přivítání a patrná ze všeho nenávist k jejich rodině rázem odfoukly její krásné sny a postavily jí obraz škaredé skutečnosti před oči.

A přece znenáhla její duše se upokojovala a zase kochala se ve vzdušných obrazích, které v mysli její rodila smíšenina vzpomínek i dojem skutečnosti. Znala dobře tento dům, do něhož se vracela, jako dítě — bylť to jeden z domů jejího nebožtíka otce. Na tomto domě sice nebývali, nýbrž mívali tu nájemníka. Humna však s ovocným stromem neužíval nájemník, to bývalo rejdiště dětí. Přes všechny svoje zkušenosti a přes trpké dnešní dojmy mimovolně se usmála, když uzřela některá místa v domě, při nichž musila si vzpomenouti na některá dětská

skotáctví. A vůbec pořád viděla všechno spíše se starým zařízením z doby dětství nežli nynější stav domu. Humno táhlo se do kopečka a zakončeno bylo stodolou, po jejímž každém boku pnul se veliký ořech. Prostředkem humna šla stezka a s obou stran stezky košatily se hrušky, jabloně a trnky. Ale Hrabcová pořád a pořád ještě viděla tu i sklípek, jehož vchod stíněn býval hustým křovím chebzovým (šeříkovým), ačkoli po něm nebylo už památky. Zrovna tak nemohla si představit, že zmizel v druhé řadě stromoví domek z vepřovic, v němž nebožtík otec pálíval slivovici a nebožka matka vařívala trnky (povidla). Viděla bezděky známé tváře, které navštěvovaly otce v boudě a ještě více vzpomínala na veselé večery, kterých v čas vaření trnek užívala mládež, větší i menší, v době lízačky. Jakoby to všecko před týdnem byla zažila!

Hrabcová cítila se zase po mnohých letech doma. Okřívala v tomto selském stavení, jakoby se byla probudila z dlouhého ošklivého snu. Tím snem byl její život strávený v Čejkovicích. Bydlela tam ve výstavném panském domě s velkými okny, dlážděným dvorem a zahradou, ale ona srostla se životem takového statku, po němž dnes opět chodila. Všemu rozuměla, co kolem sebe viděla, se vším uměla zacházeti, co kolem ní leželo, stálo neb viselo. Pravda kravárna, ovčírna i koplín byly prázdné, ale to všechno spraví si v několika dnech a zařídí pro sebe hospodářství, které ji odjakživa těšilo. V duchu již slyšela, jak krávy z hluboka oddychují a jak v koplíně slepice se sváří . . .

V jakési blahé nedočkavosti přecházela stavení, dívala se do chlévů a do všech koutů.

Večerní mír lil do srdce jejího pokoj. Když zazněl na zvonici tenký hlas večerního „Anděl páně“, obrátila se směrem ke kostelu, sepjala ruce a tiše se modlila. Na obloze vyskakovaly třpytné hvězdičky a rojily se jako včely i zdálo se, že slyší jejich bzukot. V tom velebném tichu, které prostřelo se nad celou vsí, libovala si duše její a tak byla unesena do jakýchsi vyšších končin, že jí tak jednu chvíli připadalo, jakoby anděl byl zašuměl nad ní a rozséval ten svatý pokoj na celý dům.

Ze zadumání toho vytrhl ji hovor mužův se synem. Probrala se náhle a bylo jí to nemilé. Neboť zase upamatována byla na všecky nepříjemné dnešní známky jejich příchodu, na nevlídné pohledy a nepřítomnost svých nejbližších příbuzných, s nimiž tak ráda byla by se potkala.

Myslila na svého bratra a na jeho děti, kteří se jí nikdy nestranili. Bratr, když přijíždíval na kancelář nebo na trh do Čejkovic, vždycky rád u ní pobýval a děti jeho těšívaly se na návštěvy u štědré čejkovské tetičky.

Dnes však se neukázal, nepřišel jí přivítat. Pohněval se také na Hrabce . . . Doufala aspoň, že příjezd jejich bratra udobří, nestalo se . . .



## VI. MLADÝ HRABEC.

Mladý pán Hrabec pocházel také s místa na místo, ale s jinými city nežli matka. Nemohl nikde minuty vydržeti, všecko ho tu mrzelo. Všecko bylo sprosté, selské a zanechávalo v srdci jeho prázdnotu, s jakou přijel. Nejvíc vzpomínal na babu Hovězáčku a pokaždé v něm vzkypěla uražená marnivost. Vyčítal si, že jí neuměl líp odseknout, ba vůbec nějak ji potrestat, ale za to se připravoval, až ji potká, jak jí pořádně vycinká.

Na Čejkovice nerad myslil. Pálila ho tam země pod nohama, přes to do Brumovic stěhoval se ještě neraději. Připravoval se na jiný život, jemu byl vhod ten život úředníků hospodářských, jejich zábavy, vtipy a způsoby; ale vůle otce svého zlomit nedovedl a tak se podroboval osudu. Bude dělat, co přijde a co se dá. Stoje na náspích, hleděl též na humno, na hvězdnatou oblohu, viděl, jak matka sem tam šuká a strašně zíval . . .

Starý Hrabec seděl ve světnici a nevšímal si nikoho z nich. Byl si prohlédnul stavení před večerem, změřil délku zdí, aby dle toho mohl roze-

stavit nábytek, ohledal zámky na dveřích a závory na vratech a tím zahájil svou starost o nové hospodářství. Hrabec byl ze všech stísněn nejvíce, když uvážil, co má za sebou a co má před sebou.

Do Brumovic nestěhoval se dobrovolně, nýbrž byl vyštván. Tu chtěl hledat útočiště před nehodami, které jej po delší dobu pronásledovaly a div nezlomily. Ku podivu však, svědomí nehryzlo ho, sobě výčitek nečinil žádných, nýbrž stále a stále viděl před sebou jen lidi, kteří ho do těchto konců přivedli a kteří byli jeho nepřáteli. Všechno jeho nitro hořelo nenávistí k původcům jeho zahanbení a pokoření a jestliže co rovnalo se této nenávisti, byla to touha po mstě. Sám sobě připadal jako mučedník, jako trpitel, jako pronásledovaný . . .

S hořkostí loučil se s Čejkovicemi. Toho netušil, že v Čejkovicích s nemenší hořkostí myslí na něho.

Po zdrcujícím neštěstí, které jej potkalo roku 1811, Hrabec nějaký čas žil tiše, zrovna v úkrytu. Svoje povinnosti vykonával jako stroj. Ničeho si nevšímal a byl by rád, aby si lidé ani jeho nevšímali. Uzavřen do sebe nesl tíhu pohromy a uráželo jej, když ho někdo politoval, ač se to málokdy stalo. V takovém politování cítil spíše výsměch. Z každé rány doposavad brzo se vzpamatoval, ale poslední, zdálo se, že nepřežije. Také na zevnějšku jeho bylo pozorovat lhostejnost ke světu i utrpení. Začal se nosit nedbale, na šaty nehleděl, často chodil shrben, a vrásky naskakovaly na jeho tváři, která nápadně žloutla.

Výsledek dlouhého hloubání byl — přes to že se mu bránil z celé duše — syna strhnout ze

studií. To byl nejbolestnější krok, k němuž se odhodlal. Váhal a váhal zase, ale nebylo vyhnutí. Naštřádané peníze, ať byly naštřádány dobře i špatně, ležely pochovány v prokletých bankocedulích, a pouhé služné nestačilo na to, aby na syna nakládal i sobě aspoň něco na stará kolena zabezpečil.

V tomto zlém postavení ponejprv radil se i se svou ženou. A žena k jeho podivu přimlouvala se za to, aby Friedricha vzal domů. Jemu nešlo do hlavy, jeho mohlo schvátiti to předsevzetí, a žena jeho takřka myšlenku tu vítala . . .

Hrabec ovšem neuměl se vmyslit v srdce matčino, které bylo opuštěno a potřebovalo lásky jako lampa oleje. Srdce Hrabcové potřebovalo, nemělo-li vyhasnout, aby aspoň někoho mělo při sobě, koho by zahřívalo teplem a mohlo snít o jeho budoucnosti, když neměla lásky k muži a ničemu jinému; a zase v opuštěnosti své potřebovalo bytosti, která by se k ní přitulila, jejímu hnutí rozuměla a tak navzájem splácela, co duše lidská duši jiné může spláceti. Kdož jiný mohl to býti nežli vlastní dítě?

Ona byla nevýslovně nešťastnější, když Hrabec synáčka odvezl z domova. Vlastní opuštěnost byla snad menší nežli stálý strach, aby chlapce mezi cizími lidmi nic zlého nepotkalo, jak se mu asi vede, je-li zdráv, jak se chová . . . Když nyní Hrabec tázal se jí o radu, jak naložit s chlapcem, div že nezaplesala . . .

Hrabec skoro plakal lítostí, že syna musí dát na hospodářství, čeho se kdysi tak hrozil; že syn jeho musí projít všechen ten hnusný život a lopot, jak jej zakusil na sobě; manželka jeho však v duchu si myslila: Nechť se jen přiučí hospodář-

ství, Pán Bůh dá, že se při tom nezkazí. A my mu snad přece nějak pomůžeme, aby si někde zakoupil domek a čisté hospodářství — myslila při tom na Brumovice — aspoň bude na svém, nikoho se nepotřebuje bát a co si zahospodaří, bude jeho. Říká se „Sedlák páchne hnojem“, ale to jsou maličkosti, za to žije na svém.

Rozhodnuto. Školní rok končil po žních, a milý Friedrišek přistěhoval se do Čejkovic se vším činem.

Doma nechali ho rok, a po vinobraní roku příštího pan kancelářský odevzdal jej pod opatrnost svému známému do Holiče, kdež bývalý studentík prodělati měl první praksi. Hošík byl ještě jako panenka, a v tom věku nehodil se k žádné jiné službě nežli v kanceláři něco opisovat. Bylo mu sotva 14 roků.

Když mu bylo 18 let, povýšen byl na skutečného písaře kancelářského s nevelikým, ale pevným platem. Tehdy starý Hrabec vyprosil si u představených, aby syn jeho v této hodnosti přeložen byl do Čejkovic. Tak se konečně splnila i touha matčina, aby synáček trvale byl jí na blízku a aby rodina jejich zůstala pohromadě.

Žila tedy rodina Hrabcova (— jinak jich lidé nejmenovali, třeba pan kancelářský úředně se podepisoval Harabes —) pro sebe na zámečku čejkovském. Důvěrných styků neměla ani s jinými rodinami úřadnickými, ani s rodinami selskými. Friedrich byl jako příručím otcovým a větším dílem v kanceláři jej zastupoval.

V kancelářské povolání zasvěcen byl v Holiči dokonale. A nebylo to umění tak hrozné, že by mu bylo hlavu mátlo — trochu s lineálem zachá-

zeti a trochu pérem rubriky vyplňovati; na všechno, čeho sedláci potřebovali, byly v kanceláři předpisy sto roků staré a starší. K umění kancelářskému náleželo také na lidi poddané nevrle se mračit, pansky funět a utrhovat se jako z řetězu; na to nebylo sice předpisů v kanceláři, ale „páni Francové" dědili to jeden po druhém ode dvou set roků.

Kdyby byl přišel mezi tu panskou společnost i poctivý, hodný a spořádaný mladík, musil se naučit s vlky výti. Nejistota služby a otroctví pokazily nejpevnější mladou povahu. Vyšší úředník chechtotem odbýval jeho rozpaky, házel mu nejtěžší práce na krk, kterých sám nedovedl, sekýroval jej při každém nevinném poklesku, ve společnosti dělal si z něho pošklebky — a kde se odměna udělovala, tam ten mladík nikdy nebyl jmenován.

Možná, že mladý Hrabec nebyl zlého srdce, když jako študentík strčen byl do té peleše úřednické; ale takový perný cvik měl za sebou v Holiči a přiučil se mu. Tam za Moravou zacházelo se s poddanými Slováky a Kopaničáři o mnoho hůře nežli v Čejkovicích. Starý Hrabec mohl se od syna skoro přiučovat, jak se má úředně zacházet s robotným sedlákem.

Přišel člověk z Bořetic na kancelář odpoledne, zaklepal potichu, zavíral lehounce dvéře jako duch a stanul poníženě u dveří ani nedýchaje. Friedrich sedě za stolem otcovým, mrkl po příchozím a vida člověka v chudobném kožichu, škrábal dál brkovým pérem, až skřípalo.

Člověk čeká, přešlapuje s nohy na nohu, pokašlává, aby na svou přítomnost upozornil. Když to trvá čtvrt hodiny a půl hodiny, poddaný dodá

si odvahy, zašoupne nohou, odkašle a ozve se poníženě, že by chtěl od úřadu listinu pro svého syna, aby ho mohl dát na řemeslo . . .

Mladý pán, zrovna výrostek ještě, zdvihnul mrzutě obočí, zaškaredil svou pěknou tvář k nepoznání, prohlédnul si prosebníka ještě jednou a vida, že z něho nic nevytluče, osopil se:

— Čekat, nemám kdy.

A zase škrábe a škrábe, div z brku jiskry nelítají, bručí si pod nos a člověka si nevšímá, jakoby ho tu ani nebylo.

— Poníženě prosím, odváží se poddaný zase za půl hodiny mluvit, až z Bořetic su já, kdyby mně to ráčili vyhotovit, abych nezatměl . . .

— Vem si oči do hrsti, stará trúbo, vykřikl Friedrich.

— A prosím poníženě, když já mám vlčí mhlu.

— Hrom tě zapal, chlape, budež už držet hubu? vyskočí rozlícen mladý pán. Až se zeptám, potom odpovídej . . .

Poddaný se ukrčil, z vedlejší světnice pootevřel kterýsi písař dvéře a nakukoval, na koho se hromobití sype a — zase ticho; slyšet jen skřípání péra na tuhém papíře. Člověkovi proniká uši a zdá se mu, že rozeschlé kolo vozní nemůže ošklivěji skřípat a řezat do uší než takové proklaté... péro. Takové hrobové ticho rozlehlo se v kanceláři, že bylo slyšet bzukot každé mouchy, která po kanceláři přeletěla. V tom tichu čpěla jakási zastaralá plesnivina a vlhkost jako v šatlavě. Bořečák čekal, zabavoval se tou plesnivinou a sledoval mouchy...

Po dlouhé chvíli mladý pán zdvihne hlavu od

psaní, škubne sebou a vychrlí na uděšeného Bořečáka sílu nadávek:

— Ty sakramente, co tu ještě čumíš, když jsem ti řekl, že nemám dnes kdy.

Poddaný zahanben, že je plísněn jako pes, rdí se, omlouvá, couvá ke dveřím a prosí poníženě, kdy teda má přijít . . .

Když se bílý, ošumělý kožich jeho po třech dnech zase objevil na prahu kanceláře, a člověk opět prosil poníženě o propuštění svého syna, aby jej dáti směl do města na řemeslo sedlářské, mladý Hrabec div prosebníka neudeřil.

— Už jsi tu zas? rozkřikl se na něho. Takové hovado selské myslí, že kancelář je jenom pro ně.

Teprve po velikém lání usedl, zaznamenal si jméno Jakuba Bařiny a syna jeho Tomáše, číslo chalupy a účel prosby . . . všechna práce trvala dvě minuty . . .

— Za tři neděle si dondi pro vyřízení! Těmi slovy skončil se výslech, a mladý pán nevšímaje si díků Bařinových, zahrabal se do jiné práce, jakoby neměl ani minuty nazbyt.

Když Bařina se vytratil šťasten, že synovi pomůže snad k lepšímu životu, Friedrich vytáhl porcelánovou dýmku z přihrádky, zapálil si a vyloživ se z okna, zevloval po zahradě. Vypouštěl z úst veliké kotouče dýmu a hrál si s nimi, jako dělávají lidé, kteří mají dlouhou chvíli.

Takovým způsobem mladý Hrabec učil sedláky přemýšlet o tom, čeho je třeba, aby se žádosti rychle vyřizovaly. Na první pohled poznal, kdo by něco mohl klopit a podle toho jednal s lidmi. Present, to bylo ono divotvorné slovo, které působilo,

že pan Friedrich býval jako med sladký. Ale poněvadž se před matkou ostýchal, nebyly to presenty do kuchyně, nýbrž do ruky a do kapsy, které sedláci jako maní zapomínali na jeho stolku. Mladý pán potřeboval peněz, aby mohl v neděli dojíždět do veselé společnosti do Hodonína a každé středy odpůldne na Čejč, kde se podobní mladí úředníci sjíždívali k veselým zábavám.

V Čejkovicích byl život mladému hejskovi opravdu nudný a dlouhou chvílí se skoro trápil: v Hodoníně však a na Čejči aspoň jednou za týden vyhodil si z kopýtka. Tam se žilo, karbanilo, hejřilo, výskalo a utrácelo všechno, co starší písaři a mladí kancelářští za celý týden vytloukli na sedlácích. Při tom bavili se historkami, jak kdo líp na sedláky vyzraje.

Hrabec byl mezi nimi nejmladší, často platíval za ostatní, neboť měl radost, že ho přijímali do cechu, ač byl ještě holobrádek.

Leže teď v okně bloudil mrzutě očima v dálce, neboť tento týden nic mu do kapsy neukáplo. Vylil si zlost na Bařinovi, ale to mu nepomohlo. Obličej jeho měl nudný, prázdný výraz, a tento výraz činil jej šeredným.

Začal myslit sem tam, nic ho nepoutalo . . . Byl by tak lenošil ještě dlouho, kdyby za vinným lešením nebyl se zjevil černý šátek. Trhl sebou od okna, když poznal, že je to matka.

Zapálil se a byl v rozpacích, ačkoliv byl úplně samoten a nikdo ho neviděl.

Poměr mladého Hrabce k matce byl zvláštní. Kdežto s otcem byl jako kamarád a každému svému posuňku navzájem si rozuměli, na blízku matky

bývalo mu nevolno. Matka svého jedináčka milovala náruživě; jak se říká, visela na něm, byla přesvědčena, že je to nejhezčí a zároveň nejhodnější dítě na světě. Ba co více, matka měla k synáčkovi svému úctu, viděla v něm člověka, který byl ve školách, rozumí učeným písmům a tak jí to připadalo, jakoby byl z vyššího druhu lidí, ke kterým se jiní přibližovat mají jako k posvěceným. Jsou takové matky, že svým synům, sotva byli „na panáčky" vysvěceni, ruce líbávají.

Friedrich znal tuto lásku matčinu a její domněnku, že on je nejhodnější dítě na světě. Býval proto velice sevřen. Byl by se před ní nerad prozradil, dával si pozor na jazyk, aby nevypustil z úst ošklivého slova; zacházel s lidmi, jak jí viděl na očích, držel na uzdě prostořeké vtipy... Opravdu v matčině přítomnosti se styděl za svoje mravy a nebyl schopen sprostého nápadu. Cítil někdy takový stud před matkou, že se jí nemohl podívat do očí a přece nevěděl, odkud se to bere. Je to slabost lidí zkažených, že v očích dobrého člověka chtějí se skvíti barvami cnosti a přičiňují se, aby si to dobré mínění u něho zachovali, kdežto ze špatné pověsti v kruhu dobrých známých dělají si čest, ba ještě se blýskají. Zároveň je to kouzlo šlechetných duší, že šíří kolem sebe takovou čistotu, které poskvrniti se neopováží ani nejzpupnější prostopášník.

Proto i teď Friedrich odskočil od okna, aby se nepotkal s matčinými zraky.

— Pfuj, pomyslil si, stoje u psacího stolu zamyšlen, chovám se jako školák . . . Durdil se na svou slabost . . . pátral po příčinách . . . a nedopátral se, neboť je hledal mimo sebe. Aby se po-

lepšil a nebyl před matkou farisejem, toho předsevzetí neměl.

Nevesel vyšel z kanceláře a zabloudil do polí. Přemítal už o nedělním výletu do Hodonína a matčiny oči vypustil z mysli.

Trvalo přes rok, nežli mladý Hrabec jakž takž v Čejkovicích přivyknul ke spokojenosti otcově a nesmírné radosti matčině. Začal chodívat na procházky do hájku směrem k Vrbici, chodíval do městečka a časem našel si jakési soudruhy. Spřátelil se se dvěma myslivci mladšími, s mlynářem a s mladším úředníkem z Čejče, který někdy odpoledne přijížďval do Čejkovic. Společnost tato byla lepší než hodonská a mohla časem mít dobré následky pro povahu mladého Hrabce. Přátelé zacházeli občas i na velkou hospodu proti kostelu k muzice mezi chasu. Čejkovská děvčata byla velmi švarná, a mladým pánům líbilo se škádlit je a pohrávat si s nimi, třeba ze zástupu chasníků některé oči svítily hrozivě na ně. Mladý Hrabec hleděl všelijak udobřit si chlapce, rád poplatil zavdanou, ochotně se k nim měl na kanceláři a nejvíc mu prospělo, že si naklonil pudmistrova syna, který byl prvním stárkem.

V tu dobu Matěj Pecúch již nebyl pudmistrem, nýbrž Hantoš Krupica. Roku 1817 složil Pecúch úřad, protože již mu byl břemenem. Kdo uváží všechny starosti, uzná, že býti pudmistrem za tehdejších časů nebylo pochoutkou. Když přišla tedy na jaře 1817 obnova úřadů, a sousedé sešli se k hromadě na radnici, řekl jim, aby si volili mladšího. Raději dal sto zlatých na obec za odstoupenou.

Volba v obcích dála se tak, že valná hromada jarní (v pozdějších letech listopadová „účtová hromada"), do které sešli se všichni sousedé, učinila návrh, koho chce míti pudmistrem, fojtem a konšely. Úřady panské návrh obce buď schválily nebo prostě vyškrtly osobu, která se jim nelíbila a na místo ni napsaly někoho, kdo se jim líbil.

Pudmistr tenkráte zastával úřad velmi těžký, neboť zastupoval sousedy proti úřadům, dostával od vrchnosti rozkazy pro obec a musil chodit každou sobotu ke správě na panský kancelář. Za to měl několik krejcarů. Některých rozkazů panských nemohl splniti, protože sousedé se vzpírali, a proto býval někdy za obec do panské šerhovny zavřen. Pecúchovi se to nestalo, ale v pamětech některých našich vesnic zaznamenáno bývá často: „Pudmistr seděl v šerhovni za ubec a ubec musila zaplatit za to útraty"; často žádný soused nechtěl býváti pudmistrem a proto sousedé z pořádky pudmistrovali rok po roce; ano najdou se zprávy, že pudmistr utekl z gruntu a byl zase od sousedů chycen a do areštu zavřen. Pecúch úřad svůj zastával tak mužně a správně, že v nejhorších časech ani kancelářský Hrabec nedovedl na něm najít chyby. Mimo některé výstupy neměl s úřady nic a sousedé čejkovští neuváděli ho zbytečně do nesnází.

V letech těchto tyranství už nebylo tak veliké, a proto Pecúch postupoval místo jinému.

O výhody svého úřadu nestál. Jiní pudmistrové držívali se svého úřadu všemi čtyřmi, neboť úřad nesl s sebou takové milosti, že pudmistr nemusil konat roboty ani pěší, ani jeté, ani přípřeže nedával, ani vojáků nedostával na byt. Také synové

jeho snadno uklouzli bílému kabátu. Na tom všem Pecúchovi nezáleželo. Syna ani neměl a robotu již nějak s pacholkem odbude. A že ani to dlouho trvati nebude, dobře tušil. Dcera jeho dospívala ve sličnou dívku, za kterou se obracely oči mládenců. Byla jedinou dcerou z dobrého statku, jakých bylo málo, a proto nebylo pochybnosti, že rodičům Bětku brzo někdo z domu odvede.

S počátku sousedé nechtěli slyšet o složení úřadu, ale když Pecúch takový veliký dar na obec věnoval, zvolili Antonína Krupicu, který dávno býval při Pecúchovi konšelem čili radním a na čas i rychtářem.

Se synem tohoto Krupice tedy spřátelil se mladý Hrabec, neboť byli rovesníci. Krupicův syn byl stárkem a měl mezi chasou velké slovo. A tak mladý písař i s přáteli nejednou se v kole s chasou proskočil, s děvčaty zalaškoval, chasu počastoval.

Najednou počalo se šeptat po městečku: „Však on na kteréhosi čechmana smýšlá!"

V císařské hody, které z poručení císaře Josefa II. slavívaly se po skončení ročních prací na podzim, baby sedící v hospodě pod okny strkaly hlavy dohromady:

— Všimly ste si, tetko?

— Čeho?

— Ná, co ste slepá? Bětka Pecúchova mu padla do oka. Podívejte se na ně, jak ju v kole ovádí . . .

Tajemství bylo prozrazeno a bylo pravdivé. Bětka byla dívka, jak by ji malíř vymaloval, jako růžička. Mladý Hrabec točil se kolem ní, kde mohl, a Bětce se také líbil. Mladý Hrabec byl štíhlý pa-

náček, pod nosem pučelo mu první měkké chmýří, čistě se strojil a i v hodonské společnosti pokládán byl za šviháka. Mladá láska kvasila v obou jako víno a vstupovala jim do hlavy. Proto jí už nedovedli utajit před cizími zraky.

Chasa to nerada viděla, že jí pán odvede hezké a bohaté děvče.

Starý Hrabec také zpozoroval synovy spády a těšil se z nich. Jak by ne! Děvče z takového majetku, jediné dítě, a dobře vychované . . . to musil přiznati. Matka zvěděvši tajemství od staré služky, zaradovala se teprve v hloubi srdce svého. Nepřála by si většího štěstí na světě, než aby Friedrišek přiženil se na pěkný statek, nechal služby panské a zavedl si hospodářství na svém. Bětuška Pecúchova líbila se jí velice a ráda by se stala její tchýní. Neříkala synovi ničeho, ale točila se kol něho jako kvočna, mazlila se s ním a ráno i večer modlívala se dlouho za něho, aby mu Bůh dal štěstí.

Avšak kancelářský znal dobře tvrdou hlavu Pecúchovu. Nemyslil, že dceru svou dá synovi jeho tak honem a že zapomene na staré záští. Proto věděl, že i jemu nastává povinnost obměkčovat trochu starého tvrdohlavce. Tvrdohlavosti Pecúchovy se i Friedrich obával, a proto byl by rád Bětušku samu co možná sobě získal, aby se jí tak zalíbil, že by od něho nechtěla živou mocí upustit, až by otec povolil . . .

Šnořil se, nadbíhal jí, tiskl ji ruku v hospodě a vymýšlel si nejzamilovanější jména pro ni. Dívka se neprotivila. V zimě r. 1819 myšlenka na ženitbu v mladém Hrabci uzrála. S počátku mu snad nešlo

než o peníze — aspoň ve společnosti přátel svých hodonských a čejckých o svých záletech jen vtipkoval, a také přátelé jeho na celou věc hleděli jenom jako na veselý kousek. Ale časem úplně myšlence přivykl a Bětušku i do opravdy měl rád... Že ona ho má ráda, tím byl jist: ale což kdyby Pecúch nesvolil?

V adventě, když nebylo veselostí a nikde si s Bětkou nemohl postáti, napsal jí psaníčko a podstrčil jí je do ruky, když šla na roráty.

Bětuška zářila štěstím, když si potají v komoře přečetla krásnou cedulečku, na které tuze pěknou rukou napsáno bylo, co sobě pan písař nejpěknějšího uměl vymyslit pro selskou dívku. Psaníčko znělo:

> Znám krásnú zahrádku, ve které krásné kvítí roste, ale nejkrásnější jedna růže, a to je má drahá Bětuška. Abych ju viděl, její andělskú tvářičku, její černovlasú hlavičku, kraj světa bych šel. Abych ju dostal, celý svět bych za to dal, neboť bez ní musí mně puknúti srdce, musím umříti na tom světě. Leť psaníčko, leť, k mej milej zaleť — jesli se také souží a po mně touží.
>
> Friedrich Harabes.

Čisté slzy radosti vstouply nevinné duši do očí, když taková sladká slova četla. Byla tak šťastna, že na nic jiného nemyslila než na to psaníčko. Schovala si je do truhly, a jak mohla odskočit, zase běžela znova si je přečíst. A potom si je raději ukryla za ňadry, aby se častěji mohla na ně podívat. Když podvečer dávala kravám, tak jí přišlo sladce u srdce, že se jí slzy zase perlily v očích, a ona vroucně objala laločnatý krk stra-

koše, u které právě stála. Kráva ji odhodila hlavou, a Bětuška div se hlasitě nezasmála sama sobě.

Celý ten den neměla stání, poskakovala jako srnka po domě, usmívala se a zase zamýšlela v nevinné rozkoši. Matka několikrát podívala se na děvče úkradkou, ale pomyslila si: „Bláznivé děvčisko, mladost — radost". Když však Bětka připravovala kolovraty na večerní přástky a zazpívala si nevědomky, pohoršilo to matku, že ji káravě změřila a okřikla:

— Co děláš? Takové pěsničky se zpívajú v adventě?

Bětku jak by studenou vodou polil. Zarazila se, změnila barvu a ztichla.

Slova matčina způsobila veliký obrat v celé Bětčině hlavě. Srdce se jí náhle sevřelo úzkostí a hanbou, jakoby ji někdo byl přistihl při hříchu. A již celý večer nešly jí z hlavy nejlítostnější myšlenky. Cítila vinu na sobě, že skrývá před mamičkou tajemství. Snad to není hřích, že jí pan písař psal, ale možná že přece jedná proti vůli rodičů. Jak pak, jestli se otec rozzlobí — — všechny ty staré věci mezi otcem a Hrabcovými teprve teď jí vystoupily před oči. Byla hned skoro jista, že otec jí zapoví mluvit s Friedrichem. Bázeň a leknutí z toho, co se stane, lítost z toho, čeho se už dopustila, padly na její srdce jako mlýnský kámen. Připravila kolovraty už mlčky a div se nepotácela.

Nevečeřela — necítila hladu. Když potom pustila kolovrat, trhala se jí nit — neboť nemyslila na práci.

— Co ty si tak rozpálená? všimnul si jí otec.

— Bolí mě hlava, tatínku, zašeptlo děvče.

— Bolí ju hlava . . . a zpívá si . . . poznamenala matka nedůvěřivě.

— Tak náhle to na mne spadlo.

— Jdi si lehnút, řekl otec. Matka ti uvaří neco, zahřej se . . . Tak chodívajú na člověka nemoci.

Když Bětka ulehla a představila si starostlivou tvář otcovu, jak mluvil o nemoci, teprve se jí srdce mohlo utrhnout. Usedavě si zaplakala; podivná tesknost skličovala ji a nač pomyslila, všechno bylo smutné, jakoby měla umřít.

Druhý den vstala před svítáním, neboť nemohla spát nepokojem, pracovala zase, ale až do neděle byla tak špatná, že všichni čekali nemoc.

V neděli odpoledne odběhla ke kamarádce, a když byly o samotě, vzala ji okolo krku a všechno jí vyzradila. Našly kus papíru, a Bětka napsala mladému Hrabci odpověď, kterou si za ten týden vymyslila. Nepsala nic o lásce, nevěděla, jak jinak jej má nazvati než Milý Flidrišku, a místo psaní napsala písničku.

Pod našima oknama
rozmarýn zakvítá,
chodívá k nám šohajek,
ode mně ho pítá.

Nepýtej ho ode mně,
ode mně od samej,
pítej ty ho od otca,
od mamičky mojej.

Já mám takých rodičů,
co mě rádi majú,
popros ty jich, šohajku,
oni ti mě dajú.

Do rohu lístku podepsala se smutná písařka: Alžběta Pecúchová, ani slova víc.

Její kamarádka slíbila jí, že psaní mladému pánu tajně doručí. Bětce po tom psaní hned bylo lehčeji; jakoby jí ten mlýnský kámen byl padl se srdce. Jen nyní dychtivě očekávala, co její milý udělá.

Byl to trpký lék na srdce písařovo. Hledal příležitosti promluvit s Bětuškou, a ta se dříve nenaskytovala až na ostatky čili „na fašaňky", jak se říkalo. Starý Hrabec i matka podle některých známek těžce nesli, že se synovy námluvy nějak hatí, ale rady nevěděli. Friedrich toužebně čítal dni do ostatků, aby se dověděl, psala-li mu to psaníčko sama ze sebe či návodem starých. Do té doby nevěděl, co počít.

Chasa slavívala ostatky velmi hlučně a vesele. Muzik bývalo několik v Čejkovicích. Nejen selští chlapci a pacholci, nýbrž i menší pohůnci mívali hudbu pro sebe. Chlapci umluvili se již některou neděli masopostní o tom, kdo bude „muziku držet", zvolili si stárky na udržování pořádku a sjednali se s hudebníky. Ti, kteří „drželi muziku", ručili za všechny vynálohy. Ale málo kdy dopláceli. Z toho, co vybrali od děvčat a od ostatní chasy, jež přišla tančit a nedržela muziky, pravidelně ještě něco zbylo, oč se rovným dílem podělili.

V neděli ostatkovou stárci šli prosit v poledne

pudmistra o muziku. Pudmistr věda od malička, jaký bývá obyčej, svolal již úřady k sobě, jakoby k poradě, má-li chase povolit. Stárci přišli před pudmistra a prosili jeho i poctivé pány úřady o muziku i „právo". Právo chasy záleželo v tom, že pudmistr i konšelé postoupili stárkům moc udržovat pořádek nad chasou, soudit přestupky a starat se o pokoj v obci.

Po poledni začala již muzika na hrubé hospodě. První cesta její byla k pudmistrovi pro „právo". Odznakem práva byla jakási hračka na způsob panny, kterou zatím už děvčata-stárky ošňářily, a hladká, březová hůl. Právo položilo se potom v hospodě na stůl a pravomoc k němu měl první stárek nebo pudmistr. A hned potom se vesele tančilo, zpívalo, výskalo, až se okna třásla.

V koutě za stolem seděli hudebníci: dva houslisté, cymbalista, basa a klarinet. Jeden z houslistů, který byl primáš, měl nad sebou zavěšeny také gajdy (dudy), na něž některé kousky taneční hrával, obyčejně po půlnoci. Byl to Slovák dle kroje odjinud, měl dlouhé vlasy cestičkou uprostřed rozdělené a aby mu nepadaly ze spánků do očí, jak si hlavou do taktu vesele pohazoval, svázal si je černou nitkou kolem hlavy. Byl to šprýmař a nevyčerpatelný zpěvák.

Jeho veselé nápady uváděly hospodu do smíchu a vybízely chasu k žertům. Jeden z těchto žertů stal se osudným zamilovanému Hrabcovi a zbořil jeho zlaté zámky, které si od muziky sliboval.

S duší nedočkavou Friedrich blížil se s oběma čejkovskými myslivci a s čejckým úředníkem velké hospodě, odkud zaznívala již hudba a šum. „Na

perutích lásky se vznášel," jak říkají básníci. V paměti měl naskládáno mnoho a mnoho řečí pro Bětušku; mnoho hodin nespal, co si je vymýšlel a jak s ní promluví, srovnával. Byl také vyšňořen jako ženich. Hned jak se objevil na prahu hospody, zahlédl mezi děvčaty Bětčin kvítkovaný fěrtoch.

V tom okamžiku však hudba ustala a jeden ze šprýmovných chlapců předstoupil před stárka a žaloval zvučným hlasem na jiného chasníka, že jim právo pohaněl a smíchy si z něho tropil.

Milý chasník hned byl odsouzen k pokutě pěti mázů vína a k tomu, aby „právem" dostal několik ran. Položili chasníka na lavici a žertem odbyli lehkou exekuci. Smáli se ženáči i staříci a stařenky ze všech koutů se také rozjařily. Smál se i pan písař a jeho společníci.

Když však Friedrich přecházel hudebníky a chtěl vkročit do vedlejší panské světničky, pohleděl mimoděk na „právo", vzal je nedbale do ruky a směje se jaksi pohrdlivě této dětinské hračce, ukazoval loutku přátelům. Potom si zavdal na uctěnou od stárka, při čemž muzikanti hráli slavně „hore", vědouce, že groš jich nemine.

Zatancovalo se opět a zazpívalo. Tyto ostatky zvláště byly veselé, protože někteří chlapci, kteří byli k vojsku odvedeni, loučili se s muzikami. Bylo to loučení na dlouho, neboť tehdy služba vojenská trvala, pokud k ní voják byl schopen. Lidé mívali s mladíky útrpnost, i chasa je vyznamenávala, ale také je pravda, jestli odvedení rekruti nenarukovali hned, že v obci nadělali svévole a všelikých prostopášností až do pohoršení.

Mladý Hrabec právě si chtěl zatancovat. Ale když si chtěl vybrati Bětku, nebylo možná dostat se k ní. Šla z ruky do ruky, z kola do kola, po tři tance nemohl se k ní dostat. Snad mu to chlapci dělali naschvál. Jíti k ní, když se netančilo, neměl smělosti, aby se celá hospoda na ně neobracela. Stál u dveří světničky, kde s hosty seděl a opíraje se o veřeje mrzutě bodal očima po hospodě.

Před stárky předstoupil pojednou jakýsi ferina a žertovně žaloval, že „pán ze zámečku" právu jejich se posmíval, je haněl a všetečně do ruky je bral, když vcházel do hospody. Chasa s počátku byla zaražena, ale hned potom se rozesmála a s ní celá hospoda. Zraky obrátily se na mladého Hrabce, jenž se zapálil jako pivoňka a nevěděl, má-li se usmívat či zlobit. Nemyslil na to hrubě, co se děje a co to znamená.

Stárci vyslechli žalobníka a vynesli rozsudek, že pan písař má být přísně pokutován na penězích.

Tu však zdvihlo se mezi chasou reptání. Někteří z rekrutů, kteří dnes měli svou vůli, horšili se na to. A jeden z nich pravil:

— A proč nepřinde taky na lavicu?

— Na lavicu s ním jako s druhýma, volali druzí, šak je to špás!

— Mlčet, tady mám já právo! rozdurdil se stárek Krupica.

Tím by snad byl výstup skončil. Ale rekrut Petráš, který byl nejnezvedenější ze všech, přiskočil k písaři, objal jej v půli a přenesl jej jako pírko přes práh z panské světnice do hospody. Postavil bránícího se Hrabce před chasu a zvolal:

— Tu ho máte, dejte mu jich taky pár vysázet.

Všechno se chechtalo. Kdyby písař byl býval v dobré míře, byl by chladnokrevně snesl žert, ale jsa podrážděn svým nezdarem s Bětkou, vytrhl se z ruky rekrutovy a dal Petrášovi poliček.

To změnilo vzezření celé hospody. Všechno se pohnulo, zahučelo, vzkypělo, jakoby vichr zaburácel lesem.

— Co, liskat? vykřikli rekruti.

— Petrášu, nedej se! volal jeden.

— Chaso, mějte rozum! okřikoval stárek.

O sloup však břinkla láhev a roztřískla se po zemi, rekruti shrnuli se kol písaře jako sršáni, ostatní chasa za nimi. Myslivci přiskočili bránit Hrabce, jenž stál jako stěna bledý a mdle šermoval rukama. Hned se chumáč tlačil ke zdi, hned hrnul se z hospody. Přimísila se děvčata i stařeny, křik, napomínání a klení rozléhalo se, hudba hrála zuřivě, ač nikdo o ní nestál — nastal zmatek a vřava k nepopsání.

Když se chumáč roztrhl, písař ze zámečku i myslivci scházeli v hospodě, kde však stály proti sobě dvě strany chlapců stejně silné. Jedna držela při stárcích, druhá při rekrutech.

— Ty nám nebudeš rozkazovat! kasal se Petráš na Krupicu.

— A budu! Kdo je pánem při muzice?

— A necháš liskat vojáka?

— Však já bych to byl spořádal po dobrém, odpovídal Krupica.

— Císařský muž se nesmí nechat bít.

— Kdo je císařský muž? trochu posměšně řekl stárek.

— Já su to — Petráš udeřil se pěstí do prsou,

až zaduněla. Já budu slúžit za obec. A ty se budeš povalovat za pecú, ty . . .

— Řekni to ešče jednú.

— Třeba stokrát. (Chalupničtí a hoferští synkové často se domnívali, že za selské synky byli odvedeni.)

Už se zase vyhrnovaly rukávy a zdvihaly ruce, a kdosi ze selských zanotil válečné heslo:

Čejkovský stárečku, buď veselý,
neboj ty se rany uderení,
budeš-li se rany bát,
budem všeci uhybat,
budeme zahanbeni . . .

V té ráně v hospodě zjevili se úřadi, pudmistr, fojt, konšelé a s nimi 12 sousedů, ozbrojeni silnými holemi a ti v pravý čas zabránili krveprolití.

Poněvadž pak bylo patrno, že s těmi rekruty ostatky neskončily by po dobrém, pudmistr chase odňal „právo", a s úřady druhými vzal si starost o pokoj, pohroziv, že i muziku zakáže, stane-li se nějaká výtržnost . . .

Teprva teď šeptalo se mezi mužskými i mezi chlapci, co stařeny a ženačky dávno zpozorovaly, že Běta Pecúchova, jak se stal ten výstup, utekla z hospody. Útěk byl tím nápadnější, že děvčata ten večer platívala za celý rok muzice, a proto žádná dívka nesměla chybět, aby se neřeklo, že celý rok zadarmo tancovala.

— Tož přece ho má ráda? potakali si lidé.

— Oh, ta je bez tak pro pána, ta nerůstla pro sedláka, mínili někteří beze vší zlomyslností.

— Ja šak ba, řekl starý kterýsi člověk, bylo by jí škoda pro sedláka, je jak obrázek.

— Ale temu Hrabčiskovi bych jí na mú dušu nepřál — takový pocháb, dříč — to jabko nepadlo daleko od stromu, boží pravda.

— Taky jí ešče nemá, ozval se někdo, jenž starého Pecúcha dobře znal.

Celá dědina věděla o tom, jen Pecúch ještě nic netušil. Bývalý pudmistr čím dále, tím více zavíral se před světem, sedával nad knihami, zapisoval a málo mluvil se sousedy. Ovšem i stáří mu trochu bránilo — míval v nohách loupání — a tak raději kutil doma. Dlouho by ta věc nebyla zůstala před ním tajemstvím, neboť tetka některá byla by se jistě aspoň před Pecúškou prořekla; ale zatím Pecúch zvěděl plnou pravdu od starého Hrabce samého.

Starý Hrabec uznal za dobré přispět synovi na pomoc, když uslyšel, co se stalo. Tolik ihned uhodnul, že po té ostudě masopostní, po synově přenáhlení a po jeho vyhazovu, nebude Friedrichovi možná lehko ukázati se v městečku. A kdyby se i nebál hanby, jít přímo k Pecúchovi na námluvy přece by se neosmělil.

Již delší čas kancelářský Hrabec, potkávaje starého Pecúcha, pozdravoval ho jako maní napřed a vlídně se tvářil, což nebývalo zvykem mezi nimi, ačkoliv se dosti často stýkali, pokud Pecúch pudmistroval.

Časem bylo to tak nápadné, že si Pecúch pomyslil: „Co pak má za lubem ta stará liška?"

Náhodou potkali se hned v postě, brzo po masopostní hospodské ostudě. V postě začínalo jarní setí, teplejší vzduch rozehříval už půdu, a Pecúch také si vyjel na pole, rád si i na stará kolena

zaoral. Když se k polednímu vracel s koňmi, Hrabec střetl se s ním, jak by ze země vyrostl, kdesi cestou od Poddvorovska.

Pozdravil Pecúcha a podával mu ruku. Pecúch pokývnul hlavou, viděl i Hrabcovu ruku, ale tvářil se, jakoby oběma rukama musil držet opratě a nemohl Hrabcovy ruky přijat.

— Z oračky? začal Hrabec vlídně.

— Mhm, Pecúch na to krátce i dosti nevlídně.

Hrabec vida chladnou tvář sedlákovu, stáhl obličej k úsměvu sladšímu, jako když rodiče rozmazlené děti udobřují, a co nejroztomileji začal mluvit:

— No, no, súsede Pecúchu, snad se nebudem do smrti škorpit? Už jsme na to staří a možeme na své mladé hlúpoty zapomenút, ne?

— Jaké hlúpoty?

— No všelico se šustlo mezi nama, ale voda to vzala, nač se kabonit?

— Já se nekabonim.

— Kata ne, hledíte na mne — — škaredě — — (chtěl vlastně říci: „jak byste mě chtěl sníst").

— Kdo škaredě hledívá, dobře myslívá.

— Jářku teda, odpusťme si, na to Hrabec a zase podával Pecúchovi ruku.

Pecúch zase jako by neviděl.

— Proč pak ste tak nakvašený? vyčítal Hrabec a dodával uraženě: Aspoň zdvořilí k sobě možeme být.

— Co by ne, zdvořilost i kočku těší, řekl kysele Pecúch.

— Vidíte a já vám ruku podávám . . .

— To je mně právě divná věc, řekl důrazně Pecúch, že se tak naráz o selskú halenu trháte, vy — —

— Jaká selská halena? Sedlák a sedlák je rozdíl, přítelíčku. Spořádaných sedláků si vážím více než pánů. Dokaváď je člověk mladý, mívá na očích bělmo.

— Já sem byl, chvala Bohu, vždycky snáď spořádanej — vrtěl hlavou Pecúch — a ježďal ste po mně.

— Nebylo to tak zlé a jak vidíte, chcu to napravit.

— Ale já vám nevěřím, odpověděl rozhodně Pecúch.

Hrabec byl v koncích. Zamlčel se, kroutil hlavou a nemohl si na nic zpomenout, jak řeč jinak otočit. Bezděky mu vyklouzlo z úst:

— To sem si nemyslil, že ste takový furiant.

— Každej sám sobě hrabě, odpověděl s úsměvem Pecúch.

— Mějte rozum, milý Pecúchu; hrabě nehrabě: ale když my sme se kdysi pohněvali, nemusí to zostat na věky. Majú se hněvat snáď i naše děti?

Po těch slovech Hrabec si oddechl a podíval se bystře na Pecúcha. Slova ta měla na Pecúcha opravdu překvapující účinek. Vykoulil oči a udiveně upřel je na obličej Hrabcův. Uhodnul okamžitě, kam bije, ale nemohl tomu ještě uvěřit.

— Jak to? řekl zdlouhavě a zastaviv koně trhnutím ruky, stál skoro vyzývavě proti kancelářskému.

— No, co bych zapíral, odhodlaně povídal

Hrabec, můj syn dorůstá, není to chlapík k zahození a vaša Bětka je už děvče na vdaj, dobře by se k sobě hodili . . .

Za řeči té Pecúch změnil barvu. Byl zrovna omráčen vyznáním kancelářského. Zadíval se napřed kamsi do dálky a potom jakoby se mu rozjasnilo v hlavě, ťukl si dlaní do čela. V obličeji zbrunátněl, ústa stáhla se mu v úsměšek škodolibý a pohrdavý.

— Tož na to vy smýšláte se svým hodným synáčkem? Pánbůh odvrať ode mne všecko zlé!

— Je to něco zlého?

— Och, milý člověče, já se v kožuchu nedám vehnat do vody, popuzeně zvolal Pecúch. — Tak tady máme, více pro sebe mumlal a nedíval se na Hrabce. Pátral honem v paměti své, zdali o tom Bětka ví, zdali na ní nic nezpozoroval. Nic si nezpomínal a upokojil se.

— A co proti mému chlapcovi máte? rozpřádal Hrabec houževnatě.

— Co? zdlouhavě opáčil Pecúch otázku a potom postaviv se přímo jako před přísahou, jedním dechem pronesl své rozhodnutí: Co? Já bych rači svýmu děckovi provaz hodil na krk, než by mělo přijít do vašeho rodu. Vy ste zapřel svú krýv, váš syn vrhne se po vás a z té zkažené krvi jakživo nevykvete nic dobrýho, abyste to věděl. Moje dítě uvedli byste leda do neštěstí a toho Bůh nedopustí!

Hrabec ucouvnul a ztrnul nad tímto záštím a nad touto kletbou, které dýchaly z každého Pecúchova slova. Krev se mu hnala k hlavě, stud jím lomcoval, zdvihal obě ruce, jakoby se chtěl vrhnout na svého protivníka a uškrtit ho; ale přece zase

zpomněl si na cíl této rozprávky, na svého syna... I zašeptal sotva slyšitelně a mírnivě:

— Mějte rozum . . .

— Já mám rozum, chytil se slova podrážděný sedlák a zase tak pohrdlivě měřil Hrabce.

— Nezapomínejte — — — začal Hrabec a hledal slovo, které by měl dále říci.

— A nezapomínejte vy, skočil mu do řeči Pecúch, který čím dále tím méně se ovládal. Jako se nedá spojit oheň s vodú, tak naša krýv se nedá s vašú smířit, to vám povídám.

Pokořený kancelářský konečně se také již necítil. Když Pecúch tak prudce chopil se jeho slova: „Nezapomínejte vy" a zase mluvil o krvi, již se mu dělala černá kola před očima a nejasně přicházelo mu na vědomí, že se stane neštěstí. Když však Pecúch umlknul a trhnuv opratěmi hnul se s místa, dostavila se stará Hrabcova chladnokrevnost . . . Chtěl se tedy aspoň nějak s Pecúchem rozejít, jako by se nic nebylo stalo, a proto začal lhostejným, panským způsobem:

— Zkušenost mě poučila, že . . .

— Mně taky! obrátil se prudce Pecúch za Hrabcem. Kdybych svú dceru dával vašemu synovi, vyhodil bych svú zkušenost oknem. A to já neúdělám, panečku.

— Vidím, že se sedlákem nic není, pichlavě Hrabec volal za Pecúchem.

— Dobře, že to vidíte.

— Půjdem každý svú cestú.

— Já už idu! volal Pecúch posměšně.

— Budete teho jednú litovat!

— Já? vykřikl Pecúch tak prchlivě, až koně se ulekli a div ho nestrhli na zem . . .

— Pamatuj si to! skřípal zuby Hrabec a odcházeje rychle napříč přes pole, pohrozil Pecúchovi za zády holí.

Ale Pecúch již odjížděl, neohlížeje se, a po chvílce zmizel Hrabcovi s očí.

Pecúch přijeda domů, hned si zavolal Bětku k výslechu. Výslech byl krátký. Vyznala se před otcem i před matkou a přiznala se, že má Hrabcova syna ráda. Vidouc hrozivé mraky na čele otcově a oči zlostí zalité, zaplakala lítostně, neboť viděla, že láska její nerozkvete, a slíbila, že poslechne svých rodičů. Zármutek dceřin dojímal otce a ještě přilíval ohně do vzteku starého sedláka, takže hrozně proklínal rod Hrabcův a vypouštěl z úst slova, kterých nikdo od něho dosud neslyšel. Jediné dítě by mi zkazili a svedli, tanulo mu na mysli, a proto hněval se hned zase i na to dítě, odvrátil se od plačící děvčice a odešel do své světničky.

Zarmoucená dívka chtěla se vrhnout do náručí matčina a znovu prosit za odpuštění, ale neosmělila se. I utekla na dvůr, ukryla se do kravína a položivši hlavu v bok té strakoši, kterou nedávno byla objala, usedavě štkala. Slíbila sama sobě, že na mladého Hrabce zapomene . . .

A také se mu vyhýbala, co byl v Čejkovicích; leda že ho z okna několikrát viděla . . . učila se trpět a zapomínat. Někdy probudila se v ní zpomínka a byla by ráda zvěděla, co říká Friedrich jejich rozloučení . . .

Rodinný výstup u Pecúchu nezůstal tajem-

stvím. Dívka služebná vyslechla ze síně tolik, aby celá obec hned zítra mohla si o tom povídat. A také si povídala.

Starý Hrabec neprozradil ani ženě ani synovi, co se mu s Pecúchem přihodilo. Za to pojednou začal synovi bránit, zrazovat jej z úmyslu — mladému otevřelo to oči více nežli co jiného. Poznal, kolik uhodilo a zahořel jako otec v hloubi srdce svého proti Pecúchovi, neboť nepochyboval, že byl odbyt. Před lidmi tvářil se jako otec. Stavěl se, jakoby si námluvy byl rozmyslil. A starý hlasitě před lidmi říkal: „Co by taková selská dívka byla pro mého syna?" Friedrich zase začal jezditi do Hodonína a na Čejč.

Když Bětuška zvěděla od děvčat, co Friedrich říká a jak se chová pohrdlivě, odpadl jí od srdce, a jen s lítostí zpomínala na tu cedulečku, která ji kdysi tak omámila. Poznávala, že pan písař neměl k ní pravé lásky, že si s ní jen zahrával, a stydívala se chodit mezi děvčata k muzikám. Požalovala svou lítost jediné své karamádce a zavřela své srdce i zpomínkám.

Roku 1820 po žních stalo se v Čejkovicích něco neslýchaného. Přijel nějaký pán a dva žandáři do městečka a v pravé poledne, když Pecúch zrovna s rodinou svou seděl u oběda, prohlásili Pecúcha za zatčeného, zpřevraceli všechny jeho truhlice, almárky a rošty, pobrali do bedny a naložili na vůz knihy jeho i papíry a odvezli to všechno i s ním do Brna. Zděšení, pláč a nářek rodiny jimi nehnul. Marně se Pecúch dotazoval: „Co jsem udělal?" Odpovídali krátce: „Však se dovíte v Brně."

Lidé rotili se v zástupech a ptali se polekaně jedni druhých: „Co se to stalo?“ — Nikdo neznal odpovědi. „Co enom měl v tech knihách?“ přemítali.

— Neco zapovězeného jistě, mínilo se obecně.

— Snad nějaky čarodějnicky žalmy měl? hádali se ve spolek muži i baby.

Ještě více zmatku v městečku přibylo, když přišly noviny, že toho dne zatčen byl také v Podivíně mladý sedlák, ještě svobodný, Pavel Kudlík, a v Brumovicích chovanec Krátký, jenž byl už tehdy z vojny propuštěn a ženat seděl na domě po nebožtíku Františkovi Bulovi. Učitel, mlynář a všichni, kteří trochu se rozuměli „v písmách“, usoudili, že všichni tři patřili k nějakému tajnému spolku, ke svobodným zednářům čili „frajmaurům“.

A měli pravdu. Všichni tři naši sedláci udáni byli v Brně, že jsou „Jakobíni“ (revolucionáři) nebo „svobodní zednáři“. Pecúch kromě toho, že je nevěrec a svádí lid od katolického náboženství. Za císaře Františka I. byla v Rakousku taková hrůza proti svobodnějším myšlenkám, že nikdo si netroufal pozvednout hlavy a říci nějaké ostřejší slovo, aby nebyl prohlášen za buřiče a tajného spiklence, který drží s francouzskými revolucionáři nebo s italskými karbonáři, z nichž mnozí uvězněni byli v podzemních kasamátech na Špilberku. Tam na Špilberk dostal se i Pecúch s Kudlíkem a Krátkým a stále byli vyslýcháni, aby se vyznali, že jsou v tajných spolcích.

Nic nepomohlo ujišťování a přísahání, že jsou nevinni. Úřady tehdejší a komise, které slyšely

trávu růst, nechtěly uvěřit sedlákům. Spisy a papíry Pecúchovy dány byly ke zkoumáni mladému duchovnímu správci špilberské trestnice P. Jiřímu Vrbovi. Ušlechtilý tento kněz byl krajanem uvězněných, byl rodák z Mutěnic, a velice se osudem sedláků našich zabýval. Zajel si do Čejkovic na faru (proč, o tom v Čejkovicích nikdo neměl tušení), přeptal se v Podivíně i v Brumovicích a poznal, že ubohé ty lidi jen ze msty někdo uvrhl do neštěstí.

Po čtyřnedělním pátrání a vyslýchání vyšla skutečně pravda na světlo jak olej na vodu, že sedláci jsou nevinni. Dokázalo se, že vzájemné schůzky jejich neměly jiného účelu, leda že si navzájem půjčovali knihy české, ve kterých však nic nebylo shledáno státu aneb církvi nebezpečného. Farní úřady vydaly svědectví, že jsou to lidé spořádaní a hodní. Některé výroky ve spisech Pecúchových uznány sice za podezřelé a dostal za ně přísnou důtku. Co se však pravověrnosti týká, Pater Vrba vydal Pecúchovi skvělé svědectví, ano všechna udání zaplašil poznamenáním míst slavné komisi ze spisu, jejž Pecúch právě toho roku byl vlastnoručně psal proti jakýmsi Bludným Bratřím a jehož konec zněl: „Ostatně nesuďme žádného, bůh jest nejvyšším súdcem všeho národu. Čiňme spravedlnost, varujme se hříchů, milujme boha nade všecko, bližního svého jako sebe samého. Co nechcem, aby nám lidé činili, nečiňme také jim; nech je žid neb turek a jakékoliv víry aneb docela žádnej, přec náš bližní jest. Ubližovat bez příčiny žádnému není dovoleno, nýbrž je nařízeno milostivě odpúšťat. Odpustíme-li my, bůh nám taky

odpustí a jestli kdo neodpustí, Kristus pán praví, že mu také nebude odpuštěno." (Dne 14. aprila 1820.)

Všichni tři vězni v jednu hodinu byli propuštěni. Kdo je udal, nedopátrali se, ale zřejmě jim bylo naznačeno, že kterýsi vrchnostenský úředník z čejkovského zámečku.

Nebylo pochybnosti, kdo to byl. Když se Pecúch šťastně vrátil do lůna své přestrašené a zoufalé rodiny, a sousedé z jeho úst slyšeli celou příhodu, začali na oba Hrabce ukazovat prstem a pokřikovat na ně: „Udavači!" „Lumpi!"

Ba lidé plivali před nimi, když se jim nemohli z daleka vyhnout.

Hrabcům, otci i synovi, nastaly zlé časy; psí hlavu na ně lidé strkali, a právem i úřednictvo se jich štítilo, a sám vrchní, jak oba dobře cítili, ztratil k nim všechnu dosavadní vlídnost. Hrabcová zpozorovala nové výbuchy nenávisti k jejich rodině, ale bála se doptávati, co se stalo. Domnívala se, že muž nebo syn nejspíše nechtíc někomu ublížili, a lidé se jim mstí opovrhováním. Příčinu takových příhod viděla ne ve zlé vůli mužově nebo synově, nýbrž v nešťastném tom úřadě — — —

Ale Hrabce nikdy v životě neopustilo štěstí. Právě v tu dobu, kdy s Pecúchem navždy se rozešel na cestě od Poddvorovska, umřel náhle v Brumovicích jeden ze švakrů jeho, jeden z bratří ženy jeho Evy.

Byl to člověk neženatý, zarputilý a nemluvný, veliký podivín. Rozumí se, že k Harabesovi přes práh nikdy nevkročil, nikdy se naň nepodíval a pana švakra nikdy k sobě nezval. Byl zosobněná

nenávist k čistému panu kancelářskému a vtělený odpor k lidem vůbec. Proto se neoženil. Jmění jeho, čtvrtlán, byly by asi zdědily děti bratrovy. Ale náhle ho ranila mrtvice, takže umřel bez pořízení. Přijel s pole uhřát, vešel do sklepa pro víno, chlad ho zabil. Umřel bez poručenství, a tudíž úřad rozdělil jeho statek mezi zákonné dědice — bratra a sestru, jež byla ženou pana kancelářského z Čejkovic.

Kancelářský Hrabec v té době plné hanby, kdy nemohl hlavy v Čejkovicích vystrčit, uvítal brumovské dědictví jako spásu. Věděl, že ani v Brumovicích neujde tomu, aby naň neukazovali prstem, proto by nejraději byl se odstěhoval na kraj světa, ale nenahodil se žádný kupec na Jakubčíkův dům. Že v Čejkovicích nezůstane, již se svatosvatě rozhodl. I vzdal se úřadu svého jako kancelářský a syn jeho jako písař a stěhoval se v krátké době do Brumovic. Srovnal se s druhým švakrem tak, že mu zůstalo sedlisko a za to méně polností. Sedlisko dal na honem pokryti novou střechou, a protože v Čejkovicích neměl stání, ještě přede žněmi roku 1821 přestěhoval se do dědiny, v níž se narodil.



## VII. NA ROZCESTÍ.

Byl to perný a trpký převrat v životě Hrabcově to jeho přestěhování do Brumovic. Byl již stařec a měl zvykat novému životu, životu pro něho těžkému a odpornému. Z úředníka vrchnostenského, který byl od mladosti zvyklý sedlákům poroučet, stal se naráz sám sedlák. Měl poslouchat, konat robotu, měl platit daně a ještě starat se o své vlastní, orat, kopat, mlátit jako druzí sedláci.

První čas prožil starý Hrabec jako ve snu, zrovna jakoby byl zaklet býval do nějaké jeskyně. Chodil po domě jako mátoha a nemohl se vpravit do nového života. Nedával se do řeči ani se ženou ani se synem; jen uvnitř se hryzl.

Hrabcová kutila a šukala v novém hospodářství a bývala unavena do večera, že sotva dopadala na lůžko. Podařilo se jí najít v horních chalupách ženu, která jí pomáhala místo dívky, a byla tu ona jediná ve svém živlu jako ryba ve vodě.

Mladý Hrabec mohl se ukousat dlouhou chvílí a ošklivostí k novému životu. Zdálo se mu, že splesniví v tom starém baráku. Jak ráno vstal,

až do večera hledal nějaké rozptýlení v tom „brlohu", jak dům nazýval, ale nic se mu nehodilo.

„Zpropadené hnízdo!" myslíval si pokaždé, když se vydal na obhlídku baráku. Prohlížeje stavení, nezdržel se potupného úsměšku: zdi jeho z ulice i ze dvora křivé, pěchované a nízké, že rukou dosáhl na zástřešky, které podloženy byly nad okapem pod červenou křidlicí; ve zdích do dědiny tři drobná okénka, dvě do velké jizby a jedno novější do světničky, kde dříve bývala vlastně komora. Nad okny zavěšen byl na povříslech ohňový hák. Rozviklané dvéře vedly do síně, do které světlo vnikalo jen jakousi štěrbinou nade dveřmi. Všude páchla plesnivina a vlhký vzduch, protože dům aspoň dvacet roků nebyl větrán.

Před okny stála hruška a po ní nahoru plazil se starý rozprýskaný keř vinný, takže až v koruně vidět bylo běložluté květy révy.

Uvnitř domu podle stavení táhly se náspě, vyvýšený totiž chodník, jenž chráněn byl došky, aby domácí suchou nohou, když prší, mohli do chlévů a zároveň aby nepršelo na hrnce a hospodářská nářadí, kterých u Hrabců ovšem ještě teď mnoho neměli. Náspě byly upěchovány žlutou hlínou a v ní upevněnými kusy křidlice, které zbyly po pokryvačích. Po pravé straně od síně stály chlévy, a proto tu byly náspě dlouhé, kdežto směrem k vratům, kudy vozy vyjížděly pod kůlnu a do dědiny, měřily sotva pět kroků. Uprostřed dvora důl na hnůj, za dvorem humno čili zahrada, oddělená ode dvora děravým plotem.

Ve světnicích ještě méně mohlo se mladému líbit. Ze síně vedly do nich nízké dvéře, že vcháze-

jící člověk musil se hodně ohnout; v jizbě zelená kamna s kamnovcem, v koutě chlebová pec, v rohu za stolem almárka, do zdi upevněná, nad stolem obrazy a pod nimi černá lištva s malovanými hrnky a talířky, jaké za starodávna milovali, strop z dubových nerovných trámů, podlaha pěchovaná — „to je díra pro sysly," myslíval si Friedrich s bolestí, když to vše uvážil.

Nejsměšnější byly mu dva staré obrázky na skle malované, představující sv. Izidora, za něhož anděl orá, zatím co světec dlí na mši v blízkém kostele, a svatou Jenoféfu v lesní pustině, kde žije lesními kořínky, odívá se do kožešiny, kdežto malého synáčka kojí laň . . . Oba obrazy zbyly tu po dřívějším majiteli.

Kterýsi den odpoledne mladý sňal obrázky se zdi a vylíval si na nich zlost; maloval všem osobám dlouhé kníry!

Matka šukajíc po domě, trefila se k tomu a uražena zastavila se před ním:

— Co to děláš? Že se nestydíš! A slzy vyhrkly jí z očí, že nemohla mluvit.

— Snad vám není líto tech panáků?

— Je. Sú to stará památka po mých rodičech, lítostivě potřásala hlavou matka.

— Takových památek tu máte . . . toť pec, na které líhali, tady halmárku, kde schovávali umaštěné spisy, tam — a tu mu přišlo do smíchu hlasitého, když ukazoval z jizby na domovní dvéře. Když už se do vůle nasmál zaražené matce, pořád ještě ukazoval na závoru a obrátil svou řeč v posměšný vtip:

— Buďte tak hodná, maminko, a dejte mně hádat:

„Přišel k nám vedlejší pacholík,
chytl našu dívku za lelík.
Co je to, Friedrichu?“

Matka se obrátila a vyšla mlčky síní na dvůr.

Ona hádanka, kterou Friedrich tak posměšně matce říkal, týkala se starých závor. Dvéře mívaly takové dřevěné závory, které se z venčí otvíraly pozdvihnutím tyče, jež zapadla v zub. Tyč pak pozdvihovala se zatáhnutím za provázek konopný, jehož konec visel dírkou ven. Když nechtěli, aby se někdo do síně dostal, vtáhli provázek do síně a dvéře byly zamčeny. Těchto závor týkala se hádanka, jež se obyčejně dává malým dětem.

Matce bylo nesmírně líto, že se syn její všemu posmívá.

A tuto lítost pociťovala nyní skoro každý den, pozorujíc chování synovo. Pravda, syn nevyrostl mezi selským lidem, nýbrž mezi pány, ale přece se nemusil smát takovým věcem — už k vůli matce. A není to nic k smíchu, myslila si, co pak je zlého na těch selských věcech? Pochopovala, že syna trápí dlouhá chvíle a nezvyklý život, ale nečekala, že bude tak necitelný, že si ze všeho bude dělat šašky.

Mladý spával v malé světnici, staří ve velké. S denním pořádkem na dědině mladý pán nemohl se spřátelit.

Celá ves probouzela se za svítání, sotva byly čtyři hodiny. Nejdřív ozvalo se klekání, potom pastýři vyháněli do stáda, první kravař, po něm druhý pastýř ušípané, potom ovčák a poslední hu-

sař, jakýsi chlapec. Dupot, bučení, kvikot a křik a k tomu volání čeládky budily mladého pána ze spaní, neboť nechtělo se mu časně s lůžka. Po chvíli žhavé slunce opřelo se do okna, probudilo všecky mouchy ve světnici, a ty začaly rej po jeho obličeji. Much se v letě nesplaješ — vyženeš-li je teď, naletí jich za chvíli z ulice, kudy se dobytek honí, celý roj a bzukot jejich zní jako ve včelíně. Z toho vonného, rosného, občerstvujícího jitra, jež probouzelo dědinu, z toho mladý pán neměl leda — těžkou hlavu.

Ještě nedozněl hlahol pastýřovy trouby, čistý, melodický, jenž se ranním vzduchem nesl jako hlas probuzeného dítěte dne, ještě zněl smích děvčat a ženských za některou dívkou, která zaspala a teď hupky doháněla kravaře, již ozvalo se nelítostné bušení na dvéře; dráb Batík už svolával na robotu. Palice bijící do dveří byla by zbudila mrtvého z hrobu. A dům vedle domu vycházeli robotníci a scházeli se u lipky při „boží muce". Zvonku kostelního si nikdo nevšímal, jen nějaké stařenky s nebeklíči belhaly se ke kostelu a některý výměnkář. Ti potkávali se s pacholky a s hospodáři, kteří vedouce koně z noční pastvy, povolávali a pokřikovali na sebe. Zvláště když chlapcům padla do cesty dívka jdoucí na trávu, nebylo konce pokřikování a škádlení.

Ticho dostavilo se v dědině k osmé hodině, a ticho bylo mladému Hrabci snad ještě trapnější nežli ranní křik, při němž si aspoň ulevoval nadávkami. V tom tichu přes dvacet stavení bylo slyšeti, kde se psi rvou, nebo kde prasata kvičí — ostatek těžké, lenivé ticho. Někdy si mladý krátil

dlouhou chvíli tím, že si vyšel ke stodole do stínu ořechův a odtud sledoval v dalce hejna kroužícího ptactva nad jezerem a přeletující tiše nad dědinou k lesu. Omrzely jej však i tyto jednotvárné dojmy, vracel se domů a zevloval oknem do dědiny. Co uvidíš?

Před polednem vracela se děvčata s trávy ohnutá pod velkými nůšemi. Mladý pán bavíval se trochu pohledem na ně, posuzoval je všetečně, žádné neznal. K jedenácté zablinkal zvonek „do školy". Sem tam vyklouzl ze vrat nějaký nečesaný klučina s něčím knize podobným pod paždí, jistě ani deset jich nechodilo do školy, která určena byla na tuto hodinu před obědem v chaloupce pod kostelem. A s děvčaty jak by smetl, neboť těm nebylo školy teprve třeba.

Až k poledni trochu oživla ves, aspoň někdy. Směrem od Klobouk ozvalo se volání z několika hrdel: „Kuřát, vajéc, kůzlat, holóbjat — prodát..." Lišnáci od Brna čili kuřenčáři to šli. Ti mívali v těch letech hody v Brumovicích a vůbec v dědinách ležících při jezeře. Pět i šest ženských a několik mužských bývalo tu jako na ležení. Měli veliké výdělky; neboť i zámožní někteří sedláci pytlačívali na jezeře a prodávali kořist kuřenčářům.

Plavat uměl kde kdo, a myslivci s hajnými jezera neuhlídali. Břehy byly porostlé pravým lesem sítí a palachu, v nichž pytláci nalézali skrýše. Mladý lid, když se chystalo k muzice, nachytal vodní drůbeže a draze jí odprodal. Zrovna na vozy mohl odvážet, co se na jezeře napytlačilo. Pytláci uměli se i obratně skrývat pod vodou jako potápky,

jiní ovazovali se šáchorem a trávou, takže pohybujíce se pomálu ve vodě, ušli slídivému zraku myslivcovu. Za tmy a v noci čekávali na ně Lišnáci v hluboké cestě vedoucí k lesu, která dle nich nazvána „kuřenčářkou".

Když se Lišnáci zjevili na dědině, chlapci pokřikovali za nimi: „Kdy bude súdnej deň?" Říkalo se totiž, že soudný den nastane, až všichni Lišnáci, potulující se po Moravě, budou doma: ale chytří obchodníci málo škádlení toho dbali, raději roztráceli se po domech, kde hospodyně i chasa za poledne je očekávala.

Mladý pán zahlédl někdy oknem i starou Hovězáčku, která s vnoučaty zase mířila k Jordáňkům a od nich zastavila se také u Husáka, navštěvujíc nemocné, ale neosmělil se vyjít mezi zahrádky, aby jí oplatil, co jí byl dlužen, jen si to schovával pro ni.

Také učitelová v tmavém městském šátku mihla se dědinou. A kdyby mladý pán z venčí byl pozoroval život na dědině, nebyl by mu ušel ani stařeček Ševela v opelichaném kožichu, když podle svého obyčeje odpoledne šoural se k svému sklípku.

Ruch zase nastával až večer, kdy se lidé vraceli s pole a z roboty a chlapci vyjížděli na koních na noční pastvu. Od prvního května pásávalo se v nocích na pastvisku blízko jezera; když se někdy voda vylila, také ve žlíbku pod lesem. To trvávalo celé léto až do všech svatých.

Večer přinášel s sebou také křik jezerního ptactva, jež se sletovalo na vodu a jeho křik zalé-

tal do dědiny, že cizí člověk nemohl tomu přivyknout.

Jinak lidé večer sedávali na prazích domů nebo na lavečkách mezi zahrádkami, za šera večeřívali i s čeládkou, svítit v letě nikdy nebylo zvykem. Nanejvýš v hospodě blikalo nějaké světýlko jako bludička.

Ve středu a v sobotu dospělá mládež potulovala se po dědině, chlapci škádlívali se s děvčaty, a někteří vezmouce se kolem krku, přecházeli od jednoho konce ke druhému a do půlnoci zpívali.

Víc než za celý prvý týden nepřihodilo se nic rozčilujícího, až v sobotu v poledne. Hlásní v noci z pátku na sobotu chytli dva zloděje, Veselého a Buryška, kteří se podkopali do komory k sedláku Korčákovi a brali mu maso, sádlo, mouku i šaty. Hlásní svázali zloděje do kozla a zavřeli do šatlavy. V sobotu dopoledne pudmistr a úřad obecní v obecní světnici na hospodě je vyslýchali a potrestali bitím. Oba zloději vedeni byli potom v pravé poledne přes dědinu, majíce kradené věci uvázány na krku, až se prohýbali, za nimi šel obecní posel s bubnem a vodil je po dědině na výstrahu ostatním. Děti v houfu za nimi, lidé vycházeli, ukazovali na ně prstem, nadávali a hrozili jim pěstí. Potom zavedeni jsou oba zloději do hospody a tam pověšeni pod páždě hrubými provazy na trám, kdež viseli před očima celé obce. Viseli jako lotři s obličeji skřivenými a zrudlými, od ran krvaví a v šatech rozedraných, jak se bránili.

Událost tato vylákala z domu i Friedricha Hrabce. Viděl odsouzence, jak s ponurými pohledy vyhýbali se zrakům diváků a sténajíce sná-

šeli urputně svá muka i hanbu. Když byl mezi zvědavci, lidé ustupovali od něho a prohlíželi si ho zrovna jako ty zloděje. Proto se brzo vytratil a zavřel se doma.

Týž den byl jaksi dnem trestů. Kobylský farář kterýsi den šel pomimo starého pastuchy brumovského, jenž se v zadním žlíbku povaloval se svým ušípaným stádem. Vedro bylo nesnesitelné, byla naděje na bouřku. Pastýř pozdraviv duchovního, povídá:

— A co, velebnej pane, zmoknem?

— Nebude-li pršet, nezmoknem, žertoval kněz.

Tato odpověď pastýře dopálila, že se zapomněl a nehledě na posvěcenou osobu, řekl zlostně:

— To mohlo tele říct a kráva mohla mlčet.

I přišel rychtáři rozkaz od vrchnosti, aby pastýř za neuctivé a hrubé zlehčování duchovní osoby přísně potrestán byl kládou. Kláda stávala tehdy u rychtáře pod kůlnou a odsouzený musil v ní seděti, maje nohy ve dvou děrách tak sevřené, že se pohnouti nemohl. I vsadil pudmistr pastýře na několik hodin do klády a potom odsoudil jej k robotě obecní, takže po celou sobotu musil spravovati přes dědinu járek, kterým hnojůvka ze dvorův odtékala. I pastýř měl diváků dosti, kteří jdouce pomimo posmívali se mu a dráždili jej; ale postihl si přece na někom. Nějaký výrostek zubě se čuměl na pastýře. Pastýř vida, že není svědků, rychle odpásal řemen a přetáhl několikrát posměváka přes uši, že upaloval až strach a rozumí se, nikomu se nepochlubil.

Starý Hrabec měl starosti. Blížily se žně. I na jeho domě vázla robota, kterou zatím vykonával

podle úmluvy švakr jeho, ale ode žní počínaje, měl se o ní starat Hrabec sám. Na tu pilnou dobu každý sedlák musil mít pár koní, jinak býval od vrchnosti trestán. A nikdy nebyl jist, že si své obdělá. Pomyslil si třeba: „Zejtra zasejeme a zavláčíme na chobotě" a vypravoval pacholka, v tom Slovák Batík večer čaganem zabouchal na okno: „Kdo je doma? Zajtra sa pojede na panský díl! Bude sa sít!"

Když starý Hrabec zaslechl hlas Batíkův a jeho tlučení u sousedů, pokaždé píchlo jej u srdce. Žně byly zrovna přede dveřmi. Upamatovávalo na ně i to, že někteří sedláci tajně užínali si už žita. „Na obřísla" říkali, ale lidé věděli . . . „Ano, na obřísla do krku." Nemajíce sedláci někteří totiž mouky na chléb, mlátili předčasně z nového a mleli doma na ručním mlýnku, neboť mouky těžko bylo kde vypůjčiti. Před lidmi zakrývali to tím, že si na žně připravují povřísla.

Dům Hrabcův měl vykonávat dva dni roboty jeté v týdni podle úmluvy se švakrem za pole, kterých Hrabec užíval. Bylo třeba především koní a pacholka k nim. O koně nebyla by potíž, neboť se blížil hustopecký trh, který byl na koně vyhlášený. Ale pacholka nebylo možná sehnat. Co plecheho, to sloužilo již u sedláků, a kdo užívá svobody už před Štěpánem, to je ostatní pacholek, a takového ani Hrabec nechtěl. Zrovna tak Hrabcová nemohla dostat služebné dívky, neboť dívky dosluhovaly a měnily službu až na nový rok, v roce pořádná dívka nešla ze služby.

Jednoho dne večer, když celá rodina byla po-

hromadě, starý Hrabec začal mluvit o svých starostech s hospodářstvím a s čeledínem.

— Snad ty trochu práce také zastaneš, řekl k Friedrichovi. Bylo to slovo, které dlouho nechtělo starému z úst.

Friedrich ani se nepohnul, buď že neposlouchal nebo nerozuměl.

— Trochu s koňma zacházet, není nic krkolomného, jednú ty, jednú já... opakoval myšlenku jinými slovy. A to „jednú já" řekl jen proto, aby v synovi zbudil myšlenku, když se otec neostýchá sedlačiti a je starý muž, starý úředník, že jako ani syn nemusí . . .

Friedrich teď teprve pochopil, co míní otec a skutečně se urazil. Neměl tušení, že by otec žádal na něm kdy sprostou selskou práci.

— To není práca pro mne . . . orat . . . ozval se s odporem.

— Erb ti nespadne, i císař Josef oral, odpověděl starý, který jsa na odpor připraven, tuto odpověď dávno měl přichystánu.

— Císař oral pro zábavu a císařem ostal. Ale vy ze mne chcete udělat pacholka . . . s bičem chodit . . . To jsem si nemyslil. Kdybych to byl věděl, byl bych se ohlídal po službě . . .

— Kde? Tady nikde nic nedostaneš, když nás ti Čejkovští všady roznesli.

— A co já? Kdo mě zná? Já jsem jim moc neudělal!

— No mlč, tys jich nehladil. Sedláci tě majú dobře zapsaného.

— Však já k sedlákům prosit nepůjdu; to by mi scházelo!

— Ale sedlákovu dceru bys byl chtěl? A to byl všeho začátek; kdyby ses nebyl spúščál a nic s mrchú nezačínal...

— Tatínku, řekl rozhorleně Friedrich, na mne nic nesváďějte. Začátek všeho bylo to psaní do Brna . . . Jenom si zpomeňte, že já sem si to nevymyslil.

— Mám hodného synáčka, řekl jedovatě starý mezi zuby a kousal se zlostí do pysků, — — — pěkně jsem si ho vychoval . . .

— Pěkně, na pacholka v Brumovicích . . .

Otec se styděl a matka touto hádkou rozlítostněná choulila se u kamen. Syn však tvrdošíjně stál na svém a v zlosti byl schopen otce svého urazit ještě horšími výčitkami, že mu zkazil život . . . Šedivá hlava pálila starého, odpor synův a dotýkání se nejcitlivější stránky z minulosti nedávné pohoršovaly jej, že nikdy se necítil tak zničen. Byl by syna nejraději rozsápal na kusy.

Pokyvoval hlavou, mumlal nesrozumitelná slova a konečně začal hlasitě naříkat:

— Kde jsem se to dostal na starý kolena . . . Začal jsem jako chudák, dřel jsem se jako pes, než jsem se nečím stal, a můj roztomilý synáček hanbí se za prácu!

— Váš otec byl krejčířem v Brumovicích a můj otec byl kancelářským v Čejkovicích, odpověděl posupně mladý, to je velký rozdíl. A já mám zase mezi tu psotu . . . odkud jsme vyšli . . .

— Flidrišku, nemluv tak — ozvala se tiše matka, aby tě Pán Bůh nepotrestal; nevíš, do jakých konců dojdeš. Možná, že budeš nekdy rád, kdybys byl jak ti sedláci . . .

— A co vy temu rozumíte! odbyl Friedrich matku.

— Tož já temu nerozumím? lítostně řekla matka a umlkla.

— Nech ho! starý okřikl ženu a vyšel zlostí se třesa ze světnice.

Asi týden Hrabcovi na sebe nemluvili, báli se o sebe zavadit pohledem, který by jim připomínal tu hádku. Starý hledíval zamyšlen do sebe, matka plaše po domě šukala jak obyčejně, mladý se zarytě zlobil, opovrhoval vším a nekonečně se dále nudil.

Nedělo se na vsi nic rozčilujícího, také nikam nechodil, jen z oken a mezi zahrádkami zevloval jako dříve. Teprve ke konci týdne stalo se v dědině opět něco rozčilujícího, ba něco hrozného, co ho zaujalo aspoň na chvíli.

U Zálešáků měli pilnou práci. Sedlák byl vdovec, ale měl několik dětí po nebožce, která v zimě umřela. Kutili cosi tak pilného ve stavení, že nikdo nedával pozor na děti, z nichž nejmladšímu sotva byl rok, batolívalo se po domě . . . Jdou najednou hledat dítě — nikde ho! Prolezli humno, dvůr, chlévy, krmníky a najdou jen nožičku trčeti ze slámy u svinského krmníka. Dítě se nejspíše přišouralo ke krmníku, svině ho k sobě vtáhly a daly se do ubožátka . . .

Musili Zálešáka držeti, aby si něco neudělal. Byl to sedlák velice hodný, rodinu měl spořádanou, a takové neštěstí ho potkalo! Co Brumovice stojí, nikdo nepamatoval tak hrozného divadla.

Zálešák plakal, vlasy si škubal, volal dítě po domě, ale nebylo pochybnosti, co se s ním stalo.

„Kdyby mně bylo umřelo, aspoň bych viděl jeho hrob, ale tak!"

I najal si deset chlapů a poslal je do lesa, aby vykáceli několik stromů. Co měl dřeva z nich, dal naložit na vůz a poslal s tím pacholka na své pole „u tří oříšků", kudy se chodí do Klobouk. Všechno to dřevo z lesa složili na velikou hranici. Potom Zálešák zapřáhl do jiného vozu, schytal svoje svině, svázal je silnými provazy a přivázav je k vozu, táhl je přes dědinu ke „třem oříškům", kdež je na hranici podpálil za velikého sběhu lidí.

Na toto divadlo hleděla snad celá dědina.

Na den sv. Trojice Hrabcovi mužští vypravili se ponejprv do kostela; dosud jich lidé mezi sebou neviděli, jen Hrabcová sama ve všední den někdy chodívala a sedávala v lavici. V neděli ovšem musila pokleknout u lavice, protože v lavicích každá hospodyně měla své místo, kterého nikdo zasednouti nesměl, kdo ho neměl zaplaceno. Mladá jedna hospodyně vystoupla však z lavice minulou neděli a řekla jí:

— Panímámo, sednite si, já mám mladší nohy, možu stát.

Hrabcová zpěčovala se, ale na konec nemohla to odepřít. Byla však mladé ženičce z té duše povděčna, neboť to byl první skutek laskavý, vlídný a přátelský, který v dědině poznala.

Neděle na sv. Trojici byla druhá neděle, co Hrabcovi bydleli v Brumovicích; starý i mladý vypravovali se do kostela jaksi bezděky, jakoby se to rozumělo samo sebou, když v celé dědině zavládnul ruch sváteční. Byla krásná neděle, zvony

hlaholily slavnostně, na dědině mihaly se sváteční šaty ženské i mužské.

Když odsezváněli, starý Hrabec oblekl černý kabát, mladý ho následoval a společně, ač nemluvíce, kráčeli dědinou, potom přes krchov do zákristie. Stará Hrabcová potěšila se v duchu, když viděla syna vypravovat se do chrámu Páně a nemohla svou radost zamlčet.

— Jdi, jdi, Flidrišku, s tatínkem! povídala mu v síni. A po chvíli dodala: „A také se pomodli na dobrý úmysl. Už to s nama mosíš nejak snášet."

Friedrich se udiveně za matkou ohlídnul, nerozuměl dobře jejím slovům.

Když Hrabcová sama vystupovala po schodech ke hřbitovním vrátkům, děvčátko asi desítileté, které patrně u kříže čekalo, z nenadání políbilo jí ruku a pravilo překvapené Hrabcové:

— Tetičko, maminka vám zkazujú, abyste si sedly do jejich lavice, víte, do druhé u korúhvě,

— Ty si Jakubčíkova?

— Ano, je mně Zuzana, tetičko.

— To si hodné děvče. Řekni mamince „Pán Bůh zaplať" a dondi se k nám přece podívat. A co je mamince, stonú?

— Stonú, sú u nich učitelka dneskaj.

Hrabcová pochopila. Kráčela vedle děvčátka ke kostelu a bylo jí u srdce spokojeněji, neboť vzkázání švakrové jí rozradostnilo.

— Zuzanko, tu máš krejcary, jdi do zákristie a dej na modlení: „Za zemřelé rodiče, za zemřelého bratra, za šťastné navrácení, na dobrý úmysl a za dušičky v očistci... Pamatuješ si to, děvečko moja?"

— Ano, tetičko, řeklo děvče a jako srnka odskočilo k zákristii.

Když Hrabcová prošla chasou a ženami k lavici, viděla, že kostel už je plný. Muzikanti na kruchtě ladili nástroje, učitel co chvíle pomáhal jim na varhany, v kostele šířila se ze zákristie vůně kadidla, hned na to kostelník zablinkal a lidé zazpívali z kancionálů „Mluv, pane, neb žádá tebe slyšet sluha tvůj."

Pan farář vystoupil na kazatelnu . . .

To všechno mladému Hrabci bylo dosti nové, neboť dávno v kostele nebyl a z blízka vůbec církevních obřadů nikdy nepozoroval. Kdežto dnes viděl kněze oblíkat a modlit se, kostelníka plného starostí zapisovat otčenášky, jak ženy a děti přicházely dávat na modlení, připravovat missál a dohlížet k ministrantům, kteří rozfukovali uhlí v kaditelnici, až byli rudí.

Kázání ho nedojímalo. Potom následovaly všeliké ohlášky a otčenášky. Mladým trhlo, když pan farář dospěl k slovům, které kostelníkovi bylo našeptalo děvče Jakubčíkovo. Jako bleskem svitlo mu, v hlavě: „To se nás týká. Rodiče — bratr — navrácení — a — — — dobrý úmysl." — Zachvěl se trochu, slyše, jak celá obec modlí se za jejich rod a za něho a nemohl zapřít, že je dojat. Pohlédl po oku na otce, zraky jejich se potkaly a přisvědčily si. Ale byl na omylu Friedrich, domýšleje se, že si s otcem porozuměli. Starým Hrabcem také něco trhlo, nikoli však otčenášky, nýbrž následující ohlášení knězovo, že po nebožtíku Klenovském je prázdné místo v první lavici a po nebožtíku Pilátovi místo ve třetí lavici. Pohled starého pak

znamenal: „Ano, koupíme si obě místa, abychom nemusili v zákristii stávat.“

Po celé služby boží Hrabcové zabývali se každý svou myšlenkou. Ale o mši nestáli už v zákristii, nýbrž seděli v poboční lavici u oltáře, která bývala vyhražena pro panstvo a pro farní hospodyni. Pan farář totiž po kázání zpozoroval oba pány v zákristii a dav se s nimi do řeči, omlouval se dobrácky a ukázal jim na lavici.

Hrabcová odcházela z kostela posilněna důvěrou a nadějí, že jejich život v Brumovicích přece snad bude jiný.

Tato mše měla veliký vliv na všechny členy rodiny Hrabcovy, a následky toho zjevily se hned příští dni.

Starý Hrabec ještě té neděle po požehnání zašel si na faru a dlouho se s farářem bavil. Záminkou bylo mu, že šel koupit místa v lavicích. Koupil obě, a co více, koupil si přátelství s farářem. Měltˇ Hrabec posud dar pěkné řeči, lichocení a přetvářky. Farář brumovský, jehož německé jméno farníci si nepamatovali a jmenovali jej „Nički takle tutom“ podle slov, která pořád do řeči pletl, byl dobrák od kosti, důvěřivý ke každému, světa a lidí naprosto neznalý. Mluvil česky dosti špatně, neboť byl rodák z německé krajiny, od dětství vyrostl v Brně a skoro ničemu, jak lidé na venkově žijí, nerozuměl. Ležel jenom v knihách, z fary takořka nevycházel. Také mnoho psával a hrával si na housle. Jedinou procházkou byla mu zahrada a práce kolem včeliček. Farníci zvali ho na úvodky a na svatby, ale nikdy nepřišel, neboť nemiloval hlučných společností, tuze rád

si jen tak důvěrně pohovořil, všechno rád zvěděl a všechno zase dále povídal.

Byl živ střídmě, ba skoro nuzně. Fara brumovská je pouhá lokálka, ale při svém živobytí farář přece ještě uhospodařil, a říkalo se o něm, že má ve své kaplánce (tak říkali jedné světničce) pod podlahou pěknou truhličku tolarů. Pan farář uhospodařil přes to, že mu nikdo „nepřidal", to jest při jeho dobráctví okrádal jej, kdo mohl: sedláci, nádenníci, kuchařka, čeleď i kostelník. Jestliže mu to někdo nadhodil, nevěřil tomu. Nemohl věřit, že by lidé lhali nebo kradli, přetvářky od přímosti neuměl rozeznati. Byl jako dítě. „Bože, to sú kněz, říkali lidé, kdyby jim člověk řekl, že třebas naša kráva měla dvanást telátek, aji temu ničky takle tutom uvěřijú." A bylo to pravda. Kterýsi soused jednou napálil jej vypravováním o neštěstí, které potkalo chudobnou vdovu v Morkůvkách, že měla totiž na zimu ve sklepě složenou kadečku zelí a všecko jí zkysalo. Farář žasl nad neštěstím, litoval ubohé vdovy a kdo k němu přišel, každému o tom neštěstí ničky takle tutom vypravoval.

Hrabec choval se k duchovnímu uctivě, vypravoval, jak to na úřadech chodí, kdo z pánů bratrů má kde čáku na větší faru na patronátě hodonském. O sobě povídal, že ho služba omrzela a že by rád jedl chléb na svém, který nejlíp chutná. A farář radoval se, že často si mohou nyní pohovořit. Byl i rád, že má s kým mluvit německy.

Hrabcová po požehnání uklidila modlitby, vzala si jiný, domácnější šátek a rozhodla se jít k bratrovi a švakrové, s nimiž se dosud neviděla. Šla s třesoucím se srdcem a přece s důvěrou, že se

jí podaří aspoň rodinu spřátelit s mužem. Kdyby bratr i zalupoval očima na ni, dá mu dobré slovo . . . A co se švakrové týká, musí jí poděkovat za její dnešní laskavý skutek.

Nalezla rodinu bratrovu pohromadě. Všichni byli velice zaraženi, když vešla do jizby. Bratr však vstal hned od stolu a přivítal ji upřímnými slovy: „Vítám tě k nám, sestro." Švakrová zástěrou setřela do dlaně nějaké odrobínky se stolu a také jí udělala krok naproti, podávajíc jí ruku. Děti jeden po druhém líbaly tetičce ruku, chasník asi šestnáctiletý, děvče asi čtrnáctileté, potom Zuzanka, která s tetičkou u kostela mluvila, potom ještě děvčátko asi šestileté, ale zavalitý kluk v „psím oděvu" (šaty z jednoho kusu šité), jenž se na trnoži pasoval s huňatým psem, ani se nehnul.

— A Martinku, ty nedáš tetičce pac? povídala mu matka, co zatím Hrabcová sedala si na legátku pod hodiny.

— Nedáš! odpověděl chlapec rozpačitě a vyvaloval na neznámou tetičku oči veliké jak holubí vejce.

— No, to si pěknej paholek! přísněji na něho otec.

— Paholek, opakoval si zase chlapec, hledě s jednoho na druhého ještě více zaražen.

— Pojď ke mně, Martinku, volala Hrabcová a nahnula se k němu, tetička ti neco dajú. A sahala do kapsy.

Martinek vstal a rozpřáhnuv se pravou rukou na pac, levým rukávem zajel si pod nos a povídal:

— Velikú, držte!

Dal tetičce velikou pac, a tetička začala jeho

a obě starší sestry jeho podělovat obsahem své kapsy: sušenými černými švestkami, cizími ořechy a fíky, což děti jakživy neviděly.

— Ale co jim to dáváte! zbraňovala švakrová, kdežto bratr mírně se usmíval udiveným dětem.

— Mosím, mosím, povídala šťastná Hrabcová, aby mně Martinek podruhé zase dal tak velikú pac. A vzavši chlapce těžkého jako žok pod ramena, zdvihla si jej na klín a hladila mu bělovlasou hlavu. „To je mlíčnák!" žertovala, ten je z našeho rodu, po tatínkovi.

— Já nejsu mlíčnák, utrhl se kluk.

— A co si?

— Martinek, řekl chlapec rozhodně a bez vyzvání začal ukazovati tetičce na bratra a sestry: „To je Václav, to je Apolena, to je Zuzana, to je Šefka (Jozefka) a ešče budeme mět Janíčka . . .

— Jak to, Martinku? pravila Hrabcová, usmála se a hledala odpověď v očích švakrové. I otec se smál a starší děti po něm.

— Toť u Krupičků, povídala na to Zuzanka, majú Janíčka, chůva se s ním u našich zahrádek hrává a tož Martin chce taky Janíčka. A když pořád plakal, tož sme mu museli slíbit, že budeme mět taky Janíčka.

Švakrová a Hrabcová zase po oku na sebe mžikly a nechaly děti povídati kde jakou maličkost, o níž se domnívaly, že tetičku zajímati musí.

V nejpříjemnější náladě, které původcem byl Martinek, začalo uvítání a rozprávka, která se s počátku točila kolem věcí lhostejných. Děti se zatím vytrácely z jizby, až staří zůstali o samotě.

Již se smrákalo, když Jakubčíkovi švakrovou

vyprovázeli mezi zahrádky z besedy. Jakubčíková ráno byla opravdu nemocná, v poledne jí však ulevilo, takže mohla ještě chodit. Hrabcová takořka omládla tímto dnem, neboť mraky, které nad rodinou visely, byly rozehnány. Slíbila švakrovou navštívit zase zítra, když ona nemůže z domu, aby nebyla samotná. A švakrová zase slibovala, že pošle děti k Hrabcům . . .

Mladý Hrabec hned po obědě neměl doma stání a šel na Čejč, kdež přece měl s kým promluvit. Vyhledal starého přítele, omleli „hloupý kousek" čejkovský a zasedli „na sklípku" do veselé společnosti.

Ve všední dni na to choval se doma mírněji sice, ale přece zarputile. Právě nedělní odpoledne prožité v kruhu starých známých působilo, že zpomínky na starý život v něm okřály a že se domnělého pacholkování doma přímo hrozil. S matkou se nerad potkával o samotě, opakovaly se v něm známé dojmy, kdykoli jí měl pohleděti do očí. Nemůžeme urazit člověka, o kterém víme, že se za nás modlil, byť to byl i člověk cizí: a Hrabec měl před sebou matku. S otcem ani po neděli nemluvil a skoro na něho zanevřel.

Jednoho dne, bylo to ve středu po sv. Trojici, přihodilo se, že mladý Hrabec brzo se probudil, ustrojil se a vyšel z dědiny. Jak mu to napadlo, sám nevěděl. Lidé radují se z léta jako včely: rozběhnou se po práci. Mladý pán také se radoval, když ne jako včela, aspoň jak otylý čmelák. Byl den krásný venku, včera tichý deštík spadl na krajinu, smyl prach s obilí a květin, a dnes všechno se usmívalo, zářilo, plesalo a dýchalo nevýslovně

sladkou vůní, vůní jakési rozkoše a jakéhosi nám lidem zatajeného štěstí země. Mladý Hrabec vyšel z dědiny u pastoušky, u „písníka“ zahnul na pravo do předního žlíbka. Kráčel dosti lhostejně a rákoskou utínal vrchy trávě, která se vypínala při cestě, nebo švihal po černožlutých čmelácích, kteří mu kol hlavy kroužili a hnali naň útokem. Než brzo nemohl odolat účinkům krásného dne. Zastíniv si dlaní oči, rozhlídnul se k jezeru, k holému vrchu, na ždánské lesy, bloudil zrakem po stříbrné hladině jezerní. Když byl oslněn září její, obrátil se a těkal po kolebině, kterou měl před sebou. Ranní vánek nesl chlad do lesa, a mladý pán cítil jeho zdravou sílu. Ptactvo po stromech tikalo, cvrlikalo, pískalo, šveholilo, konipásci a trpělky poletovaly před ním, z meze do cesty prostírala se mateří douška, jakoby si přála, aby lidé po jejím vonném koberci šlapali. Hrabec se jí vyhnul a vybral si pěšinku. Avšak na úzké pěšince svými kroky vyplašoval sta a sta motýlků, koníčků, mušek a broučků, kterých také div nepošlapal. Sluníčko líbalo zemi s takovou vroucností, že Hrabci tak připadalo, jakoby pod těmi polibky odpryskovaly ze země šupiny a každá šupinka ožila v motýlka, koníčka, mušku nebo zlatého broučka a všechno to jakoby radovalo se ze štěstí života, zvučelo a dýchalo silným životem. Mladík ohlas té radosti a života pociťoval ve svých vlastních žilách a zardělých tvářích. Všechna lhostejnost zmizela, a on stával se maně jako jedním z brouků této šťastné přírody.

Nejen že se přestal nudit, začal pohlížet za skřivánkem, jejž vyplašil z obilí a jenž vznášeje

se do výše třepetavým letem, švitořil něco jako nábožnou písničku. A tam zase jiný a zase jiný visel ve vzduchu jako mihotavý puntík. Písně skřivánků, cinkot cvrčků, tichý šum křídel vodního i lesního ptactva, jež brázdilo vzduch mezi jezerem a lesem, jakési volání pasákův u lesa: to vše splývalo v akkord, jakoby někde pod horou hudebníci ladili nástroje . . .

Přes cestu proti Hrabci vyrazil zajíc a slepě pádil k němu. Mladý pán zatleskal do dlaní, dupnul oběma nohama a rozběhl se s křikem po trávníku za ním. Takovou dětinnou radost z toho měl, dávno něčeho podobného v sobě nepocítil. I sešel k potoku, jenž žlíbkem hrčí od studánky, kde pastýř stává s kravami, kráčel nazdařbůh a cosi veselého se ho zmocnilo, že začal pohvizdovat po ptácích, napodoboval hlasy jejich a pozoroval, jak udiveně vykukují na něho z větví, nemohouce pochopit, kdo to s nimi zpívá.

Pastýř ve žlíbku dnes nepásl. Mladý Hrabec zastavil se u srubů studně, vytáhl si okov vody a napil se okrajem z něho, namočil si obě ruce v dubovém korytě, umyl si tváře a utřel je šátkem. Všecko jej zajímalo a všemu rozuměl, co kolem sebe spatřil. Na „prostředních" a na „zadních" lidé podvazovali ve vinohradech révu a utínali nadbytečný vzrůst úponků: přál si, aby jeden ten vinohrad byl jeho, aby byl ženat, aby měl roztomilou ženušku, s níž by také v té zeleni vinohradské pracoval, co zatím buclaté, košilaté děti kolem nich by dováděly . . . Před jeho očima mihla se postava Bětušky Pecúchovy, usmál se a zachvěl . . . a zbyla mu lítost na dně srdce. Ale zpomínka zmizela a

neotrávila v něm onu vnitřní slast, která se rozlívala celou jeho bytostí.

— — — Obraz se změnil a zdálo se mladému pánu, že sám byl kdysi takovým košiláčkem a dováděl ve vinohradě kolem matky, jež po očku pohlížela s mateřskou láskou na jeho šťastnou hru. A tak mu připadalo, že to bylo zrovna tam v tom vraně zeleném vinohradě s velkými třešněmi a broskvemi . . .

V takovém blouznění octl se Hrabec na pokraji lesa. Kráčel dále, ale držel se při kraji: hlubina lesní působila naň tajemnou bázní. Zašel kousek a usedl do trávy v hlubokém stínu. Tu v lese všechno ještě jásavěji zářilo, šuměji zvučelo, jakoby slavilo velikou přírodní slavnost. Větřík pohyboval se ve křoví a ve stromech a každému lístku cosi šeptal, ptactvo poletovalo s tichým štěbotem, jakoby se bálo někoho zbudit, zvláštní kouzlo, ba jakýsi slastný smutek vanul z hloubi lesa. Hrabec díval se na čisté nebe, jež někde prosvitlo mezi klenutím stromů, stopoval vrány a straky, jež tiše veslovaly od lesa a hned zase bavil se poutí zabloudilého lesního mravence, jenž přiběhl k jeho botě a zhrozil se jí jako ohromné černé obludy, která se mu postavila do známé cesty. Obrátil se a prchal zděšeně.

Nikdy by si Hrabec nebyl pomyslil, jakou slast člověk může zažít, dýchaje s přírodou. Nikdy nepocítil v sobě toho vděčného vědomí, jež se v člověku ozývá za to, že žije a že patří k tomu životu, jenž kolem něho proudí, dýchá a veselí se. Hrabec byl si vědom, že se mu otevřely oči na cosi, čeho nikdy nepoznal, ač nemohl najít smyslu

té hádanky. Jen tolik se mu zdálo, že by tu mohl žít, pracovat a veselit se s životem, jejž cítí a jenž ho činí blaženým. Pochopoval, že snad ti lidé z dědiny, kteří se plahočí, drou a umírají, také cítí to, co on: žijí a tím jsou snad šťastni.

V tichu lesním hluboko a daleko na druhé straně rozlehla se rána. Les si oddychnul, listí se zachvělo, vrány zdvihly se se stromů a zaskřehotaly polekaně, drobnější ptactvo písklo, a zase nastalo ticho.

Rána vytrhla Hrabce ze zadumání. Byl tomu nerad, ale zvědavost jeho byla napjata. Patrně pytlák, neboť po ráně neozvalo se trojí písknutí, kterým hajní naznačují svou vlastní ránu, když vypálí po kolčavce, krahujci nebo docela po lišce, aby druzí hajní poznali, že výstřel není podezřelý. Na blízku ozval se hustý dupot a hned mihla se před Hrabcem krásná, štíhlá srna s mládětem, prchajíc do selských ochozí z panského lesa. Za hodnou chvíli znova zachrastil les, a Hrabec popošed ke křoví, kudy se někdo prodíral, poznal hajného. Hajný brumovský Drtílek, osmahlý a uřícený stanul zaražen před Hrabcem, a na tváři jeho zračil se vztek.

— Co se stalo? ptal se Hrabec.

— Raubšík, potvora člověk, v samé seči vypálí na srnu.

— Trefil?

— Mladú srnečku. Neviděli ste nikeho?

— Ne.

— Taková potvora člověka uvede do neštěstí. Zrovna je pán hore v lesi, čítá výstavce — já přindu ešče z chleba.

A již prodíral se na kraj lesa, chvátal číhat na cesty, kdyby někdo vyšel z lesa a zaměřil k dědině.

Hrabec zašel do panského lesa, a skutečně potkal později rozzuřeného myslivce kobylského, jenž klnul, řval a nadával, až vlasy vstávaly.

— Vyženu ty chlapy, to jsou hajní? Pod nosem mu pytlák ustřelí srnčí, Kreuzdonnerwetter! Ať chcípnou hlady, když neumějí hlídat — — Verdammtes Volk!

Hrabec se s myslivcem dobře znal, teď však nebylo s ním řeči. Proto pustil se z lesa, vyšel na mez, která dělila hranice brumovské a morkovské, a poněvadž se mu ještě nechtělo domů, šel po dlouhé mezi až k potoku Harasce, který svlažuje louky morkovské. Potok byl obrostlý vrbovím, byl toto léto skoro suchý, neboť mlynář pod Morkůvky chytal kde jakou kapku vody na mlýn. „Tady není raků," pomyslil si, přecházeje a prohlížeje potok.

Uvažuje o příhodě v lese, přemýšlel, vyžene-li myslivec Drtíka či ne. Byl přesvědčen, že člověk ten je vlastně nevinný, neboť kdo za pytláka může? Potom si Hrabec ulehl pod břeh potoka, složil ruce pod hlavu a zevloval na modrou oblohu, chráněn jsa vrbami před slunečními paprsky. A má-li ten hajný hodně dětí, co začne? Bude žebrák. Bylo mu ho líto, ačkoli ho vlastně neznal. Myslivcovi nemůže nikdo poroučet ani zakazovat, jak má jednat. Tak si Hrabec rozkládal tu ránu v lese a její následky a na konec si pomyslil, co by dělal sám, kdyby byl hajným..

Tato myšlenka zmocnila se ho kleštěmi a naplnila jej zlobou a lítostí. Čím více se v ní zamo-

tával, tím více poznával, že je to neštěstí, když člověk nic neznamená . . .

Z myšlenek svých vyrušen byl šramotem, kroky a hlasy lidskými, jež přetrhly jeho dumání. Za hlavou jeho na louce patrně usadili se nádenníci něčí, kteří sem sešli s vinohradu na přesnídávku. Hrabec mínil se už zdvihnout k domovu; blízkost lidí mu však vadila a proto zůstal ležet pod břehem, kde nebyl s louky pozorován.

Na louce usadila se skutečně rodina, několik nádeníků a nádenic. Rozsadili se dílem do stínu veliké kupy sena, dílem dvě děti zalezly pod vrbové křoví, které jeden z nádeníků nad nimi spletl ve stříšku. Tu jako v boudě seděly a pokřikovaly. Mladý pán viděl je, když nepozorovaně pozdvihl hlavu. Hospodyně přinesla přesnídávku, sýr, chléb a víno. Hospodář i dělníci mazali si na chléb a víno pili z velikého hlíněného čepáku.

— No, dej nám Pán Bůh zdraví všeckým vespolek! pravil jeden z nádenníků. Aby se nám letos vínečko zas tak uvařilo jako lůní!

— Pěknú pohodu má, podotýkal jiný.

— Ale šak stojí taky práce!

— Naši nebožtík tatínek říkávali, vmísil se jiný hlas do řeči, že vinohrad potřebuje napřed motyky a potom modlitby. A není to pravda?

— Pambíčku, řekl ženský hlas, vinohrad žádá desaterú prácu, a žádný pole nechce tolej hnoja, odpusťte, jako vinohrad.

— Maminko, ukrojte mně ešče močínku, prosilo děvčátko z vrboví.

Hospodyň ukrojila dvě močinky, tenoučké skyvy chleba, polila je vínem a volala na děti:

— Tu máte každej jednu.

— Janíčku, rozmluvila se jiná nádennice, že nespočítáš, kolik prácí se dělá ve vinohradě?

— Deset, řekl chlapec.

— A které sú to?

— Ó já vím. Z jara se řeže rýv (réva), potom se kope postnica (kopačka v půstě), zaklúká se kolí, podruhé kope, potom se musí no — trhat z hlaviček cúnky, co nemajú květů, smítat, smítat — zpomněl si na slovo, ale teprv měl spočítané prsty na jedné ruce. I natáhl prsty levé ruky a zase začal zpomínat: Šístá práca je zasej kopačka, potom se podvazuje, co děláme včil, a potom už enom se zahrabe a srovná, když hrozny začínajú zaměkat a potom je vinobraní a potom po vinobraní vytáhá se kolí a složí. Tím spočítal i druhých pět prstů.

— Vinobraní, to ty nejradši, pravda? zubila se nádenice, a Verunka taky, pravda?

— Mhm, smály se obě děti.

— Ale včil zas já vás budu zkúšat, řekl hospodář a otec, jenž se zalíbením pohlížel na chlapce asi desítiletého a sedmiletou děvčičku.

— A řekni, Janíčku, tatínkovi: „co pak je na lúce škola?" žertem prohodil chasník, patrně pacholek.

— Mně se zdá, že ty sám máš ze škole strach, smál se pacholkovi hospodář.

— Tož Janku, řekl otec už vážně a skoro přísně, který člověk podle písma svatého první vštípil vinici?

— Noe po potopě světa, odpověděl chlapec.

— A kde je potom zasej řeč o vínu a hroznech?

— Když židi blúdili 40 roků na púšti, zase rychle věděl chlapec a začal odříkávat, jakoby četl: . . . . Mojžíš poslal posly, aby prohlédli zemi kananejskou a řekl jim: „Shlédněte, jaká je země ta, úrodná či neúrodná, jestli na ní stromoví či není? A buďte udatné mysli a přineste nám z ovoce té země.“ A byl tehdáž čas, v němžto hroznové zaměkali . . . Tu se chlapec zastavil a zpomínal.

„I přišli poslové až do údolí Eškol,“ napověděl mu otec. Chlapec přikývl a už byl doma i pokračoval zase rychle: „a tam uřezali ratolest s hroznem jedním jahodek plným a nesli jej na sochoře dva; též jablka zrnatá i fíky té země. A vrátivše se vypravovali: „Přišli sme do země, kteráž v pravdě oplývá mlékem a strdí; a toto je ovoce její.“

Co chlapec odříkával, všichni nádeníci se ztišili, lpěli na jeho ústech, někteří zároveň s ním pohybovali pysky a jiní přikyvovali hlavami. Obličej otcův byl mírný a matčin vyjasnil se radostí.

— A měli židé v uctivosti vinohrad? ptal se zase otec.

— Měli, přisvědčil chlapec. V neděľu říkali sme v knize Mojžíšově, že Mojžíš zakazoval, aby neseli na vinice směsici rozličného semene, že by ji poskvrnili, tak nejak . . .

— A na chudé pamatoval? Jak temu říkáme?

— Oslíz, věděl chlapec. O tem Mojžíš taky přikázal: —

Chlapec nemohl si zpomenout.

— Máme nechat chudé lidi oslizovat nebo ne? pomáhal mu otec.

— Máme.

— A nevíš, kde je ve Starém zákoně o tem řeč?

— Už nevím, zapýřil se chlapec.

— V pátej knize Mojžíšově stójí — poučoval hospodář chlapce a patrně i dělníky, kteří také rozpačitě hleděli jeden na druhého — tam stójí psáno: „Když bys třásl olivy, nebudeš shledávati po každé ratolesti za sebou; příchozímu, sirotku a vdově to zůstane. — Když bys sbíral víno na vinici své, nebudeš paběrkovati jahodek za sebou; příchozímu, sirotku a vdově to bude.“ Tak to tam stójí.

— Ano, přisvědčil chlapec.

— A co ty, děvečko moja? pravila matka k děvčátku, ty nám nic nepovíš z písma svatýho? Mateřská spravedlivost žádala si, aby také děvče ukázalo, čemu se naučilo a pochvala aby spravedlivě se rozdělila na obě děti.

— Já nevím, řekla Verunka stydlivě, zakrývajíc si ústa rukou.

— Jak pak v Novém zákoně měli vinohrad v uctivosti? A kdo nejvíc vinohrad posvětil svými slovy? A dej ty prsty od huby!

— Pán Ježíš, zašeptalo dítě.

— Jak to?

— Pán Ježíš o víně při večeři Páně řekl: „Toto jest krev má.“

— To je hodná panenka! volali dělníci jeden přes druhého a uzardělému děvčátku tak očička zářila radostí. Děvčátko snad nerozumělo všemu, ale bylo vidět, že je z přísné rodinné školy.

— Ešče neco, Janku, řekl přísně otec. Onehdá sem slyšel, že chlapci vybírali hnízda. Je to hřích lebo nejni?

— Je to hřích.

— Pamatuješ si, co písmo svatý praví?

— Ano. „Když bys našel hnízdo ptačí před sebou na cestě, na jakémkoli stromu anebo na zemi, s mladými neb vejci, a matka seděla by na mladých aneb na vejcích: nevezmeš matky s mladými; ale hned pustíš matku, a mladé vezmeš sobě, aby tobě dobře bylo a abys prodlil dnů svých."

— A co to tam stójí: „mladé vezmeš sobě?"

— No třeba užitečné ptáky, když ale sú naše a ne cizí.

— A maminko, začalo děvčátko žvatlat, Tomáš (rozumělo se asi sousedův) strhl hákem hnízdo laštůvkám, a v něm byly vajíčka a rozbily se a v nich byly maličký laštovičky. A ty starý pořád okolo téj kůlny obletovaly a pískaly.

— Vidíš, to ony ty starý tak naříkaly. To je hřích.

Mladý Hrabec skoro všechno slyšel a poslouchal to s velikým podivením. Nebyl by si nikdy pomyslil, že tak rodiče učívají svoje děti na poli místo školy. „To budou helvíti, soudil, neboť pořád majú biblu na jazyku." A však by neškodilo ani, myslil dále, kdyby ten selský lid měl více citu. Jak si představoval toho více citu, bylo patrno z toho, že si zpomněl při tom na starou Hovězáčku . . .

— Tož zas do vinohradu! bylo slyšet hospodáře, už jsme si dost poseděli. Maminka nám tu nechá sotůrek se svačinú, víno si zakopeme pod střešňu, a na večír připraví nám dobrú večeřu.

— A já bych račik šla dom s maminkú, žebronilo děvčátko.

— Tož tak, Verunko, tobě se nechce do práce? prohodila stará nádenice. Ty bys chcela enom špacírovat jako ten mladej Hrabcůj? Ten si enom špacíruje po polách.

Friedrich napjal sluch. Bylo patrno, že ho ti lidé z morkovských vinohradů pozorovali, když scházel hraničkami dolů k potoku.

— Milá brachu, ten to može dělat, vmísil se muž nádeničin, Hrabcovi majú myslím tolej peněz, že možú hneď hraběnce Stražovskej vzkázat, zač jim prodá svoje panství. Ale sedlák mosí rolí zalívat potem a Pánbůh dýščem, potom se mu dobře daří.

— Naša súsedka, co u Hrabců dělá, — opět bylo slyšet hlas nádenice —, povídala, že ten mladej vám furt enom ruku v kapsách a zbla křížem v domě nepřeloží, jak je shnilej. Sestro milá, povídá, už sem si myslila, že mu řeknu: „Člověče, že vám nejní líto teho promárněnýho dňa? Dyť každej člověk, chce-li být na světě, aby pracoval. A kdo nepracuje, snáď aby ani nebyl na světě."

— A nemluvme o tom. Já o Hrabcech nerad slyším, mrzutě řekl hospodář. Ti neudělali jakživ nikomu nic dobrýho, jak starej tak ten mladej. Mně dvakrát uvedli do neščestí, a co z teho majú? Nic. Je s něma dost zle už včíl. Já myslím, že s tým mladým nepřistěhovalo se do Brumovic nic dobrýho. Jak enom on se tu osmělí! To je takový strom, kterej neponese ovoce dobré. Je mu to vidět z očí. Onehdá sem ho tak enom zahlídl mezi zahrádkama.

— A jak se ho zbavíte? mínila nádennice.

— Ubec jich nesmí přijat mezi sebe, kdyby co!

Hrabec rudnul v obličeji při slovech babiných a ještě víc při hospodářových. Bál se teď pohnout i dýchat, aby nevěděli, že je jim na blízku. Poslední slova hospodářova zanikala, neboť již odcházel od příkopy. Ale podle všeho ještě o něm povídali...

Když nastalo úplné ticho, mladý Hrabec povystrčil hlavu z příkopy a vida, že všichni jsou již na podolkách vinohradů a že stoupají do kopce a obráceni jsou k němu zády, plížil se ještě veliký kus příkopou a potom vylezl až u rybníka z vrboví, odkud spěšně kráčel chodníkem ke kostelu. U studýnky zahlédl ženu v tureckém šátku, která spodní cestou také se vracela do dědiny; patrně byla to táž hospodyně, která na louku přinesla snídaní a nyní šla z louky. Od studýnky vyšla na cestu vysázenou mladými topoly a směřovala do dědiny. Kdyby byl Hrabec někoho z dědiny potkal, byl by se rád optal, kdo je ta selka, aby poznal, kdo se tak o něho stará, ale nepotkal nikoho. Přešel u farské zahrady do dědiny a vedle mlatů směřoval domů. U jejich mlatu překročil přílazek a octl se v humně doma.

Vracel se velmi roztrpčen a zahloubán do řečí, které byl bezděky vyslechnul. Poznal tak z úst několika lidí, co se asi všude v Brumovicích o jejich rodině a o něm povídá.

Z té ranní rozkoše, kterou zažil na cestě k lesu, nezbylo nic, a bylo mu toho všeho velice líto. To ranní jeho pohnutí podobalo se dojmům, jež v neděli pocítil v kostele při otčenáškách; oboje do srdce jeho vlévalo nové, lepší city. Přes to, že všechen život na dědině byl mu dosud odporný a cizí, neboť neuměl žít, jak druzí žijí, nalezl v ne-

děli a dnes aspoň takové chvílky v něm, které by život zdejší osladily. Snad by přivyknul. Kdyby se oženil, kdyby se stal sedlákem a starý život vypustil z mysli, možná že by tu našel spokojenost jako ti druzí. Již mu ten život na dědině nevypadal tak, jakoby tu byl za živa zakopán. Když je člověk svým pánem, zařídí si všechno po své vůli a chuti a to také za něco stojí!

Ano, ale být svým pánem! vracelo se mladému Hrabci na mysl. Být svým pánem, k tomu scházelo mu mnoho, jak si myslil. Předně a hlavně bohatství. Jakým pánem byl by on na tom necelém statku, který zdědili? Kdyby se aspoň jměním vyrovnal lepším sedlákům zdejším! Ale hle, jak by se druzí majetníci po něm vozili: zaslechl to zřetelně z úst sedlákových! „Ubec jich nesmí přijat mezi sebe, kdyby co!" Kdyby byl tak bohat, jak ti bláhoví myslí, nač by se o to staral, přijmou-li ho či ne? Ještě by k němu lezli . . .

Bez bohatství je člověk jako ten — Drtílek hajný. Přece jen člověku — to konec Hrabcova mudrování — má-li být spokojen a šťasten, nestačí vděčné vědomí za to, že žije, nýbrž musí něco znamenat. Že by takový Drtílek, takový obecní pastucha nebo nějaký podruh, který nemá než co si vydělá, mohl být šťasten a spokojen, o tom mladý pán docela pochyboval.

Takto přemítaje, octl se doma na dvoře. Z kravského chléva právě vycházela podruhyně Vojtíšková, která matce jeho pomáhala, když neměli dívky. Nesla hrotek čerstvě nadojeného mléka a ohlížela se po cedítku.

Hr, zavřelo cosi v mladém Hrabci, a již se

chtěl na ženu osopit, že roznáší o něm klevety. Ale vida klidnou a přívětivou její tvář, byl jaksi odzbrojen, takže nemohl rázem chopit se příhodného slova.

— Pochválen buď . . . Dej Pánbůh dobrý poledňe! pozdravila ho posluhovačka, a hned jak obyčejně měla na jazyku řadu otázek, na které, jak se zdá, nečekávala ani odpovědí. A kde pak byl náš mladej pán? Blunkal se po polách? No aspoň mu bude dobře chutňat . . .

Mladý zavíral bránku a neodpovídal. Zlobil se na ženu, že doma se k němu lichotí a venku ho roznáší.

Vojtíšková už byla ve svém živlu. Nebyla to ženská ani zlomyslná ani pomluvačná, ale taková repetuša, jak jí říkali. Všecko ráda zvěděla, na všecko měla nějakou pranostiku a jazyk měla jak na obrtlíku. A tak už mladého zasypávala:

— Ja šak, když je člověk zdravej, nad to nejni. Jak ten Likenštán (Liechtenštein) povídal: kdyby býval enom v takovej chalúpce, co by na něho nepršelo, a kdyby suchej pegáček jedl a byl zdravej, že by mu to bylo milejší než včíl. Co včíl? Má stříbra a zlata, a co z teho? Dal by milion peněz doktorovi, který by mu pomohl, a všecko márný.

Mladý poslouchal a neposlouchal. Přecházel k naspím, a posluhovačka vedla svou:

— Dnes je k obědu salát, musím to prozradit. Já su veliká salátnica; mladej pán taky? Když je dobrá kyselá smetana na něj . . . Ale mezi pánama panuje enom ocet, to není tak chutný.

Vidouc, že se mladý mračí, přešla na jinou věc:

— A co nic pořád nepovídáte? Jak se obila ukazujú a jak vinohrady, když ste to zvizitírovali? Kdyby enom Pánbůh dal času, aby lidi mohli dělat, pravda? Chudáci nekeří, keří majú tak syna na vojně, a je jich málo, ti hupkem pracujú, aby to do žní strhli; lebo jak začnú silný roboty, to by vinohrady mohly zarůst jak les, žádnej nemá kdy. — Střešní je málo, ne? Lůní vám v Haraských, — to je tam na morkovskú stranu, snáď víte, — tam bylo střešní, jako když rukávy ověšá. A letos skoro nic, protože se lůní přenesly; tak se s něma haluze lámaly . . . Je ve vinohradech hodně lidu?

— Je, konečně mladý ponejprv babě odpověděl.

— A kde ste byli, pod zadníma?

— Pod zadníma ve žlíbku, aji pod Haraskýma.

— Ja, nad tú horu nejni u nás, z Haraských je nejlepší víno, protože sú obrácený k polednímu.

— Poslúchejte, tetko Vojtíšková, čí je to vinohrad hned z kraja od Brumovic, co má na podolku tolik stromů?

— Ten? To je chovanca Krátkýho. Dostal ho se ženú, ona je z Morkůvek Krhánkova. Má pod vinohradem aji lúku, co s ňú dostal. A šak se mně zdá, že tam Krátkej aji dnes smítá s nádeníkama. Viděla jsem jich za svítání, jak šli pomimo oken . . .

— Krátký? zamyšleně opakoval Hrabec.

— Krátkej, přisvědčovala horlivě repetuše. On je helvít, víte, a tuze na svú víru drží s celú rodinú. Měli byste ho vidět, jak má ty děti zvedený. U něho bývá v neděllu modlení, Krátkej je jako nad tema ostatníma . . . Ale na našu stránku nic

neříká, s každým se spřahne . . . Lidi u něho rádi dělajú, každej by chcel byt u něho mlatcem. V tech knihách vám leží pořád. Aji se proto dostal na Štymberk — — tu se babka náhle zarazila ve své prostořekosti a zapálila se až po uši.

Tato trapná pomlčka mladému více prozradila, než baba tušila. Baba pomohla si konečně tak, že začala spěšně sundávati cedník, jenž na sloupě visel, a jak by nic prostodušně repetila dále:

— No lidi povídajú tak aji tak. Všecko se liďom nemože věřit; kdo ví, proč se tam na konec dostál.

Mladému Hrabci bylo toho dost a byl by nejraději viděl, aby se baba na místě propadla. —



## VIII. SLAVNOST BOŽÍHO TĚLA.

Při obědě téhož dne mladý Hrabec povšimnul si, že matka je nad obyčej smutná. Právě po několik dní bývala plná veselosti a zářila spokojeností. Hleděl zpytavě z matky na otce, zdali se nepřihodilo zase něco nepříjemného, nač musili býti pořád připraveni; než nikdo z rodičů nepromluvil.

Po obědě vytratil se mladý za matkou do síně, neboť pocítil k ní velikou soustrast, přistoupil k ní, když vcházela do komory, a tázal se upřímně:

— Co je vám, maminko?

Matka byla zaražena otázkou, neboť pozornosti od syna neočekávala.

— Ja co, milej synu — a nemohla promluvit. Mladý trpělivě čekal a pátral v jejím obličeji, neboť hádal něco velmi zlého. Chlapče, řekla matka najednou, jakoby zapomněla, nač se jí syn ptal a objavši jej kolem krku, položila hlavu na jeho rameno a štkala: „Chlapče, hleď, abys napravil, co tvůj tatínek udělal. Já z teho budu mět smrť . . .

Proč nás enom ti lidi majú tak v nenávisti? Byď hodným člověkem . . .

— Co zas? prohodil stísněně syn, jenž byl výstupem matčiným rozechvěn. Ještě nikdy si mu tak bolestně nepostěžovala, ještě nikdy nedržel jí tak ve svých loktech. Snad v životě svém ponejprv pocítil vědomí, že syn matce má být podporou a že je povinností jeho odvracet od srdce mateřského všecko, co je zarmucuje a bolí.

Na otázku jeho vypravovala matka, jak připravovala na zítřejší den obrazy a roucha, protože u jejich domu od jakživa o božím těle stával oltář. I za nebožtíka bratra jejího, třeba byl neženat, strojíval se oltář na domovních vratech, neboť to si vzaly na starost ženy a děvčata z přízně nebo z kmotrstva. Ale jí že dnes ženy ze sousedstva vzkázaly, aby si nechala svoje panské obrazy a šátky, oltář že bude jinde, u Krupičků, Hrabcovým že ony toho nedovolí. „Takovú haňbu mně udělajú!" hořekovala zarmoucená Hrabcová.

I mladý cítil jakousi urážku v tom jednání, ale ne příliš jasnou, podle žalosti matčiny čekal něco horšího.

— Nic si z teho nedělejte, maminko! řekl jí na potěchu. Však oni si k nám přivyknú. Prohodil to více ledabylo a nemyslil velice na to, co mluví.

Odešel do své světničky, shodil kabát a vrhl se na kraj postele. Venku bylo vedro jako v peci, tu ve světničce bylo chladněji. Poslední událost málo jej rozčilila, ale byla přece jedním z dojmů, které mu dnešní den také zkalily. Přemítal o všem znova, bloudě očima po stropu; při tom dlouho setrval v jakémsi polosnění a polobdění.

V hlavě jeho panoval zmatek, i když tvrdě usnul; něco se mu vznášelo před očima a nemohl se k tomu skrze mlhu prodrat. Dva světy bojovaly v jeho hlavě: starý svět obestíral jej mlhou a nový svět dorážel na ni. Otrava vstříknutá do jeho srdce v mládí bránila se a pěnila proti krvi zdravé, jež tlačila se k srdci.

Mladý Hrabec se nepokojně převaloval, a divné obrazy hnaly se jeho hlavou. Hned se mu zdálo, že je knížetem, že si vystavěl nádherný palác a v něm lednickou věž, se které rozhlídal se pyšně po světě a ukazoval se milostivě lidem, aby se mu klaněli. Ale nic ho to netěšilo: byl by rád měl křídla, aby se mohl vznášet ve vzduchu . . . A hned již opravdu měl křídla a letěl v povětří jako pták. Čerstvý vzduch lahodil jeho tělu (— matka byla právě zvenčí pootevřela okno do jeho jizby —) a Hrabec koupal se v něm pln rozkoše. Vznášel se jako nad brumovským lesem v údolí, které panský les dělí od selského. Uprostřed údolí šuměla ohromná řeka, které posud nikdy neviděl, měkkým, zádumčivým šumem. Na březích trčely strmé, ostré balvany a vysoké skály, kterých tu nebývalo. Stromy na stráních šelestily a něco si vypravovaly, uklánějíce se k sobě se stráně na stráň přes vodu. Hrabec letěl, letěl a uvázl nejednou za křídlo na strmé jedné skále zrovna nad prohlubní řeky. Křídla mu v tom nebezpečí zmizela a on zachytil se pravou rukou za skálu, takže celým tělem visel mezi nebem a hlubočinou. Již nebyl pták, byl obyčejný člověk. Začal křičet o pomoc. Na jeho křik začalo se v lese hemžit lidu jako mravenců. Mohli mu snadno po-

dat ruku nebo provaz a vytáhnout jej na skálu. Poznával po tvářích, že jsou to brumovští, kobylští, čejkovští, bořečtí a jiní z panství.

Místo pomoci jen si na něho ukazovali.

— To je jestřáb! volal někdo.

— To je červavý ořech! volal jiný.

To všechno bylo nešťastníku nepochopitelno a proto vždy úpěnlivěji volal. V tom ho opustily síly, a tělo jeho padalo do řeky. Smrtelný pot vyrazil mu na celém těle, lapal vzduch a zajíkal se. Letěl, letěl, nedoletěl, neboť se probudil.

Promnul si rychle oči a rozhlídnul se uděšeně na pravo i na levo po světničce, nemohl se zpamatovati, kde je a co se s ním děje. Oddechnul si z hluboka, když úplně procitl a zaplašil pusté ty obrazy, které ho pronásledovaly. Byl zpocen, že se mu vlasy lepily na čelo, jakoby si byl hlavu ve vodě namočil; veliké krůpěje kanuly mu po lících. Nemohl se zdržet, aby se neusmál, ačkoli byl ještě všecek přestrašen a polekán, tak strašlivému snu, jaké míval jen za dětinství.

Otevřely se dvéře a vcházela posluhovačka.

— Ščastlivý dobrý odpoledňe vinšuju, mladý pane, zubila se svým známým způsobem Vojtíšková. A jak měla ve zvyku, vedla svou dále: „A chlapeček neplaká, dobře se vyspál, na červeno, pravda?“

— Na červeno! odsekl mrzutý mladík.

A co pak se mu pěknýho zdálo?

— Zdálo se mně o vás, tetko, zlomyslně odpovídal mladý.

— Och, prosím vás, neplkocte. Vám se zdává

o mladých. O nejakej paničce z Hodonína, to tak . . .

— O vás se mně zdálo, opakoval Hrabec.

— Ale jdite — a co?

Mladý byl v pokušení, aby jí řekl, že ji viděl na metle jako čarodějnici do pekla letět, ale zase se opanoval jako před polednem, když viděl dobromyslnou tvář a usmívavé její dobrácké oči. Dnes si ponejprv líp této matčiny posluhovačky povšimnul a viděl, že je to žena asi padesátiletá, zdravá a silná, jež za mladu jistě bývala velmi sličná. Její měkká, dobrácká tvář a šedivé, laskavé oči činily ji milou, třeba svým štěbetáním stávala se často obtížnou. Čelo a obočí její v některém okamžiku prozrazovaly však odhodlanost a pevnost. Mladého Hrabce zajímalo pozorování snad proto, že se chtěl povyrazit, a proto dal se také do řeči s Vojtíškovou, jež začala ukládat do truhly čistě vyválené prádlo. Z truhly páchla vůně jakýchsi sušených květin, které matka ukládala mezi prádlo, aby také vonělo.

— A proč vy se nevdáváte, Vojtíšková? začal mladý.

Vojtíšková se narovnala u truhly a překládajíc kus prádla z ruky do ruky, udiveně pohlídla na tazatele. Zapálila se jak děvče, a drobné vrásky u očí jakoby se byly zachvěly. Mladého Hrabce až tak vážné vzezření její překvapilo, že začal rozvažovat, neřekl-li něco neslušného.

— Já myslím, že vy ste vdova? polotázavě dodal ke své první otázce.

Vojtíšková nabyla po této otázce svého dobrá-

ckého výrazu a když poznala, že ji mladý pán neškádlí, odpověděla:

— Ano, já su vdova, už od svýho osmnáctýho roku; to by mladej pán neřekl.

— Jak to? divil se Hrabec.

— Už je to tak, odtušila žena.

— A jak dlúho ste byla vdaná?

— Ani sem nebyla vdaná, řekla důstojně a vrtěla hlavou.

— Jak je to možná? divil se mladý a připadaly mu všelijaké myšlenky o Vojtíškové. Snad se nezachovala nebo tak něco . . .

— To se mně stal takovej špás, usmívala se žena, ale k obšírnějšímu vypravování se neměla, nýbrž sklonila se nad truhlu a skládala prádlo dále.

Mladý Hrabec byl ve svém podezření tím více utvrzen. Poněvadž se však obával, že otázky jeho snad mrzí posluhovačku a že ona o svém poklesku hanbí se vypravovat mladému všetečnému člověku, zabočil jinam, aby to zamluvil:

— A jak ste tak byla živa, tetko?

— Ja, co bych nebyla? pozdvihla se zase nad truhlou Vojtíšková. Nic mně nechybělo. Mám kde přespat a na živobytí si vydělám. Pánbůh mně dál zdraví a tak sem si nikdá nehoříkala.

Zavřela truhlu, neboť byla s prací hotova, a usmívaje se na Hrabce, jenž jejími odpověďmi nebyl nijak poučen, odcházela ze světničky. Mladý pán připadal jí jako chlapec, který takovým věcem nemůže ještě rozumět. Svým obyčejným štěbetavým způsobem loučila se s ním, když zavírala dvéře:

— Na tak, hore, hore, chlapečku, panimáma už přistrojila svačinu. Kdo bude zahálet, nedostane jest.

Mladý Hrabec skutečně skočil na nohy, jak odešla, nedalo mu pokoje, co slyšel. Vojtíšková jevila se mu v jiném světle než dosud, a život její velice učinil jej zvědavým. „Co pak to asi zažila tato repetuša?" myslil si. „Ani povídat o tem nechce?"

Když bylo po svačině, a otec odešel ze světnice, mladý vypravoval matce o svém hovoru s Vojtíškovou a dotazoval se jí na osud posluhovaččin.

— Holečku, to je roba velice hodná a spořádaná, řekla mu matka. Ale vzala si do hlavy, že se nevdá. Když jí bylo osmnáct roků, byla hezká dívka a měla ráda nějakého chasníka Horňáka. Oba slúžili u Vašinů. Když jednú na podzim chytali na vojnu, chytli teho milého Horňáka a odvedli jí ho. O Lojzce, jináč se Vojtíškové tenkrát neříkalo, mysleli, že ztratí rozum, co ta lítosťú vyváděla. Čekala ho dvanáct roků z vojny, až chlapci brumovští, kteří se potom vrátili, donesli jí smutnú novinu, že ten její v talianskej zemi umřel na súchotě. Vzkázal jí pozdravení a poslal jí pěknej hedbávnej šátek na památku. Mysleli, že se Lojzka včíl vdá, když je Horňák v zemi, Lojzka ale žádnýho ani vidět nechcela. „Když nemám byt teho, kemu sem se zaslíbila," říkala, „už zostanu tak." Dej si pozor, na veliký svátky nosívá na hlavě ten hedbávnej šátek od Horňáka . . .

„Tož to je ten špás?" žasnul Hrabec, zpo-

mínaje na slova Vojtíškové. A ta ženská temu řekne špás! To jsou divní lidé mezi těmi sedláky.

Slavnost božího těla konána s muzikou a velikou slávou. Počasí samo bylo sváteční, obloha čistá, mírný větřík a vůně letního dopoledne. Hrabcovi byli všichni v průvodě i v kostele. Hrabcové srdce při tom usedalo žalem, když průvod minul jejich dům, a ona si představila, jak za malička u jich domu býval oltář, a jak kněz od něho dával požehnání. Proto byla by se málem zavřela doma, aby nebyla lidem na očích. Ale odevzdala se tomu pokoření.

Obou mužských Hrabcových nic zvláštního se netklo až po kázání. Mezi ohláškami farář totiž zvěstoval s kazatelny, že po nebožtíku Klenovském místo v první lavici koupil pan Matěj Harabes a po nebožtíku Pilátovi syn jeho pan Friedrich Harabes.

Zpráva ta už v kostele způsobila šum. A což teprve po službách božích: všichni na to reptali! Nejvíce se kasal a zlobil sedlák Dusil. Ten byl už kolik roků ženáč a ještě pořád stával s chalupníky u kropeníčka. Nyní mu dva nebožtíci udělali místo, a než se nadál, Hrabcové ho předběhli. Láteřil, soptěl a zuřil na kněze i na Hrabce.

Tento sedlák Dusil měl velice škaredou povahu; říkali mu také „ostuda člověk". Kde byl, málo kdy zůstalo tam opravdu bez nějaké ostudy. Hned se hádal a bil, protože v každém slově cítil urážku. Společnost sedí třeba v hospodě a mluví se o koních, o úrodě, o dětech, jak to bývá. A najednou někdo vypravuje o svatbě a pochvaluje sousedovy koně:

— Cakryš, ty vaše hříbata šly jako srnky na tej Kučerovej svatbě.

— No ba, bylo radosť se dívat na ně," přisvědčí někdo jiný.

V Dusilovi už se pění žluč, neboť se domnívá, že to jemu naschvál chválí někdo cizí koně. Zapálí se, udeří na stůl a křičí:

— Mordie, tož tak, jeho koně šli a moje nešli? Jaký múdrý! Ty rozumíš kozám a ne koňom, abys věděl, trumbelo!

Vymlouvají mu, že ho nikdo nechtěl urazit a že jeho koně jsou parádné koně, ale Dusil už je jako jed:

— Já se obrážet nedám, herdek zaňátom, a kdo se mojich koní ešče dotkne, ten je syn smrti. Moje koně, co? Císař pán by se za ně nemosel stydět, a takovej mlachuba, kerej neví, jak se na koňa dívat, bude něco předřikůvat . . .

Uražený nedá si dvakrát líbit nadávky Dusilovy a už jsou v sobě.

A tak to s Dusilem bývalo skoro při každé schůzce. Když sousedi chtěli s ním míti svatý pokoj, raděj se všemu vyhnuli, co ho dráždilo. Také slova „ostuda" nevypustili z úst, neboť Dusil věda, že mu tak říkají, čepýřil se při něm hned, jako by ho na nože bral.

Tohoto Dusila tedy farář i Hrabcové poštvali si na krk. Mimo to Dusil byl kvartální piják. Třeba čtvrt roku býval střídmý a vyhýbal se hospodě. Ale najednou ho to chytne jako zlý duch a nedostaneš ho týden z hospody. Pije, lumpačí, dělá výtržnosti, huláká po dědině, nespí doma a jenom by se s každým bil. Když mu domácí jdou s ce-

sty, pobije se s kuřenčáři, s vápeníkem, s řezníkem a koho v hospodě napopácí.

Na boží tělo po poledni Dusil na požehnání už nešel. Seděl v hospodě obecní a pil. Sousedé přicházejíce do hospody po požehnání, našli ho za stolem, hlavu podepřenu na loktech, tvář zarudlou a oči zakalené. Hleděl před sebe a říkal si: gut, gut, gut. „Už ho to drží," povídali si očima. Zavdali si s ním, ale nikdo si k němu za stůl nesedal. Znenáhla plnila se hospoda.

Přicházel také nádeník Dusilův na trochu vína a posmeknuv klobouk, pozdravoval hospodáře. Dal si nalít holbu a nesedl si, nýbrž stál zády opřen o nálevnu.

Dusil si ho prohlížel od paty k hlavě, zapil, utřel se rukávem a rozkřikl se po něm:

— Ale ty knote jeden. Co su já prašivej, že ty si ke mně nesedneš? Hned si tu lapni! A ukazoval prstem na místo u stolu proti sobě.

— Mně se nechce sedět, hospodářu, vymlouval se Burian, chcu ešče růst. A co mně nadáváte?

— Kdo ti nadává, Františku? Mordie, řekni enom, kdo ti nadává, já mu povím. Ty si můj nádeník, spořádanej nádeník, a já se tě zastanu. Enom si pojď sednút, Františku! A to mluvil Dusil tak milostným a přátelským hlasem, jakoby s dítětem.

Burian uposlechl. Postavil sklenici a znova ťukl na střechu svého klobouka.

— Na, Františku, zavdej si, hodně si zavdej, abys věděl, že máš hodnýho hospodářa.

Burian si zavdal a podal Dusilovi svou skle-

nici navzájem. Dusil přikládal ji už k ústům, ale v té začal ukazovat na stoly ostatní a křičet:

— Podívej se, Buriane, ti všecí sú smotlaši. Žádnej si ke mně nesedl, jako bych byl prašivej, co mě ten pop tak uctil. Ale já to tak nenechám, milion hromů a koček, já to všecko pomorduju.

Sousedé od jiných stolů pošilhávali na Dusila, nikdo však na urážku neodpovídal.

— Víš ty co, Buriane, jdi k nám a doveď sem mojeho pacholka. Když já mám u žebračky (lavice, na které sedávají v zadu v kostele žebráci kostelní) s pacholkama stávat, ať se mnú pacholci aji pijú. V cuku ať se obleče a je tu.

Burian dopil, ohlídl se potajmu na sousedy a odešel. Patrně neměl úmyslu vrátit se do hospody.

Dusil sedě sám, velebil svoje koně a svého pacholka.

— Moje koně, to sú jako moje děti. A proto si já za pacholka nevezmu každýho trúbu, to mosí byt pacholek vybíranej jako voňavej hřebíček! Kdybych já viděl, že on na koně promluví křivý slovo, tož mu zakrútím krk. U mě nesmí koňa šlahnút, u mě biča nenajdeš. Kdyby moje koně zňátřili v maštali bič, utrhnú se a jakživ jich nenajdu. Tak má být kůň vedenej a ne jako ty vaše kočky, aby o ně zmršček olamal, než přejede dědinu. Jak sem já byl v Brně, tak tam ti fúsáči oči na nich mohli nechat. Co stojijú ty koně? povídá jeden. Ale ty panáku dřevěnej, povídám já, co sú moje koně na prodej? Tož tak. Ale obrok, obrok to dělá, nech vám pacholek řekne, vy byvoli; u mně se má kůň lepší než v císařskej maštali, lepší, povídám! Ani vy se tak nemáte jak moje

koně a ste sedláci. Já bych mandlí svojim koňom nelitoval, ale vy, vy máte faky na zdechnutí. Vrany se nad vama vznášijú, když jedete do pola.

Sousedé poslouchali a neposlouchali; byliť takovým výkladům zvyklí. Mluvili mezi sebou a sem tam hodili po Dusilovi jen okem. Zatím co Dusil pořád ještě svou vedl, sedlák Šlancar odsedl od jednoho stolu a volal cosi hospodského.

Hospodský se neukazoval a proto Šlancar se zdvihl k nálevně.

— Aha, kmocháček Šlancar! podivil se Dusil. Pěkně vítám!

Rodiny Dusilova a Šlancarova se kmotrovaly, ačkoliv už skoro nevěděly proč, nějak tuze vzdálené kmotrstvo to bylo.

— Vítám vás taky, opáčil Šlancar nepříliš potěšen.

— Na šak, kmocháčku, teho dubca, co ste odvezli z ochoze, ten měl byt můj, teho ste mně vzali.

To byla stará rána mezi Dusilem a Šlancarem. Oba se přeli delší čas o jakýsi dubec a už v zimě jednou vybouchali si v lese pro něj topořiskama.

— Co s dubcem zasej? čiřil se sice Šlancar, ale ne od srdce.

— No, tož ten dubec měl byt můj.

— Ej, kmocháčku, nebyl.

— Ale šak sem si na něm udělal lisku.

— A vy, kmocháčku Dusile, vzal jsem já vám nekdy, co by za neht vlezlo? Možete to říct?

— A povídám já?

— No a povídáte, že ten dubec byl váš.

— A nebyl můj?

— Já sem si lisku na něm vyřezal a ne vy.

— Kmocháčku, víte vy co — Dusil přiskočil k Šlancarovi, a každý myslil, že už se chytnou — víte vy co? Na tento prst nemám vás dosť. (Ukazoval při tom posměšně malíček levé ruky).

— No nechť, řekl na to Šlancar, jenž se rázem postavil jako na obranu. Když však Dusil se neosmělil, Šlancar ubíral se k nálevně. Bylo vidět, že se jen třásl, a přece se přemohl.

Dusil usedl na své místo, zahleděl se na sklinku červeného vína, která stála před ním, a za chvíli zase začal měkce, jakoby naříkal:

— Ale jejda, když já sem si na nic nepomyslel, a dyť ten dubec byl přece můj. A ten kmocháček mně ho vezmú . . .

Tak pro sebe bručel, na Buriana i na pacholka zapomněl, a pořád pil jako duha. Když se setmělo, už nemohl hlavy unést na ramenou a složiv ruce křížem na stůl, usnul, až chrápal, jak by pilou řezal. Až když hosté se už vytráceli, a hospodský chtěl zavírat, tu Dusila dřímota přešla. Živou mocí nechtěl domů ještě, nýbrž poručil si máz vína. Lidé schválně se pozvytráceli, aby se s Dusilem nedostali do řeči. Hospodský zbyl s Dusilem sám. Převáděl ho, aby šel spat, jak mohl, tím však jenom víc a více Dusila uváděl do zuřivosti.

— Ty sloto hospodská, co ty mně budeš porúčat, křičel Dusil a bouchal na stůl; šak já vím, co dělám. Si ty můj pán, co?

— Ale dyť já vám neradím ke zlýmu, strýčku! opatrně namítal hospodský.

— Mlč a nalej, lebo! —

Hostinský v pantoflích odšoupal se do nálevny a dlouho se nevracel.

— Já tě naučím, ty dušo krčmářská! rozzuřil se Dusil, chytil legátku a začal mlátit do všeho, co se mu namanulo. Několik sklenic rozlítlo se na střepy.

Hospodský vida nezbytí, přinesl rychle máz vína a třesoucí rukou stavěl plecháč na stůl. Myslil si v duchu: aspoň se dorazí a potom ho vynesu ven.

Dusil začal si nahýbat a očihledě umlkal ve svém vzteku. V opilosti nadával faráři a Hrabcům, kterým sliboval, že jak kterého potká, sekerou mu hlavu rozrazí. Na konec už jen mumlal nesrozumitelná slova a upadal do němoty. Hostinský vyvedl jej s nesmírným namáháním před dvéře, posadil jej na schůdky u hospody a zamknul.

Dusil nespal doma. Prospal do svítání na schodech. S prvním ruchem denním se probudil, promnul si oči a pocítil palčivou žízeň v útrobách. Začal bušit na hospodu, až vybouřil hostinského. Nebylo zase vyhnutí — šenkýř musil nalívat znova. Ale ne víno, slivovici chtěl Dusil na lačný život. Stupka za stupkou ztrácela se v něm. Vzduch byl v hospodě po včerejšku k zalknutí: všechno páchlo kouřem a jakousi syrovinou, což však Dusilovi nevadilo.

Ospalý hospodský opíral se v nálevně o sloup a dospával po přestávkách poslední verš, o který jej Dusil připravil.

— A nespi jako kočka pořád! rozzlobil se Dusil a volal na něho. Nejsu já dobrej hosť? Nemáš ty si mě všímat, mrcho šenkýřská? Ty máš být po-

řád okolo mě, a když já poručím, máš nalívat: „Tu máte, strýčku Dusile, popřejte si!"

Rozumí se, že takovými řečmi hospodského rozebral. Trochu kysele se tvářil, ale dával se s Dusilem do řeči:

— No šak já vám přeju, strýčku Dusile, ale když dondete tak časně!

— Časně, přikyvoval Dusil. Slivovice tak jej už rozehřála, že vstal a začal přecházeti po hospodě, svíral pěsti a rozkračoval se bojovně. „Cakryš, dnes su tak nagurážený, povídal, dnes se mosím pobít."

A jak přicházeli nádenníci nebo chasa na skok do hospody, když šli na pole, už každému něco dělal na příkoř, potahoval za šaty, špičkoval a zlobil, že by se málem byl s některým schytl. Když neměl koho dopalovat, škádlil dívku, která hospodu zametala.

Potom vyšel mezi dvéře ven z hospody a pokřikoval na lidi, kteří se kolem ubírali do práce. „Už je zase v tem", povídali si a nevšímali si ho.

Když hnal kravák pomimo, Dusil opřel si ruce v bok a posuzoval dobytek. Krávákův chlapec vyháněl býky na pastvu zvláště (býkovna bývala v obecní hospodě) a to k rybníku na louku. Když Dusil prohlídnul býky, zmocnil se ho vztek:

— To sú mně za býci? Žebra jim može počítat! Milion set hromů, to máme pudmistra, jak on na ně dohlídá! A potom vrhl se za pasákem, kterého chtěl zbít. „Tak ty krmíš býky, lačbo jedna, já ti všecky vlasiska vyškubu. Esli to kdo viděl, no počkej!"

Rozběhl se za pasákem, který ovšem nelenil a vzal nohy na ramena. Dusil po něm chtěl hodit kamenem, ohlížel se po cestě a našel jen velikou hroudu, kterou však v dlani rozmáčknul na prach. Proto tím více klnul a ulevoval svému vzteku. Zahřál se, a tím opilství více vstupovalo do hlavy, až se mu jazyk pletl.

— Vy býci, vy obecní pudmistři, nadával, nejni vás hanba? Když já budu mět krávu, já ju k vám nepovedu, já ju povedu do Terezova. Vy ste přednosti? Vy ste býci? Ej ale povím já vám, až dondu na rúbku! (Na jaře a na podzim úřadi vykonávali sčítání dobytka v obci; počet udaný v každém domě označoval se vruby vyřezávanými do holí. Na to o valné hromadě sypalo se dle toho obilí pastýřům, a slavnost ta se zapíjela. V těchto hromadách si sousedé všecko pozvyčítali, co kdo měl proti komu a proti úřadům.) —

Tak pil a řádil Dusil celý den a zase doma nespal. Nespala doma ani žena jeho, a děti jeho pozalízaly do slámy nebo do sena na hůře, aby jich tatínek nenašel, kdyby přišel opilý domů. Když Dusil přicházel v takovém stavu domů, bijával ženu i děti, třískal nábytek, hrnce a sklenice. Spousta a boží dopuštění zůstávaly po něm, nářek utrápené manželky a ubohých dětí zalítaly až k sousedům, nikdo však neopovážil se zakročit, neboť s nepříčetným opilcem nebylo žertů.

Tak i ve čtvrtek večer na boží tělo, i v pátek po něm, když chlapec Dusilův, poslaný do hospody na výzvědy, vrátil se plačky domů, že „tatínek už sú zase v tem", žena Dusilova vykradla se k některé sousedce na smutný nocleh, a děti za-

lezly do sena. Dům opatrovala jen dívka služebná s pacholkem.

V sobotu Dusil začal svůj chlast od repetyce. Táž nemoc, která Dusilem lomcovala třetí den, popadla také starého pastuchu, jenž pásal obecní ušípané čili vepřový dobytek. Říkali mu „starej pastucha" na rozdíl od syna jeho, který za otce zavdy „úřad" zastával. Tak starý pastucha také v sobotu octl se v hospodě a dal se do pití. Zapíjel nějakou mrzutost, kterých také míval dost, naposledy, jak víme, s kobylským farářem.

Přišel do hospody, halenu na levém rameně a klobouk na stranu. To bylo znamení, že už si někde přihnul. Pořád halenu pomikoval na vrch, neboť mu padala, a pořád si klobouk víc a víc narážel k uchu. Koutky měl špinavé od močky a ještě si rezavou tu tekutinu rozstíral po obličeji rukávem, kdykoli se utíral.

— Ej zase jeden ožrala! vítal jej Dusil radostně. Včil tu budú dva ožrali. No zavdejte si, Soldáne!

Soldán se mračil, vzal plecháč a notně si vina nahnul. Potom si dal nalít a zase zavdal Dusilovi a nepromluvil dosud slova.

— Je to pořádek, povídal zase se smíchem Dusil, děcka pasú a starej si sedí v hospodě! Já nemám takovýho zastání. Ale šak já se do teho obuju a všecko podělám. Moje děcka nesmijú říkat: „My sme měli otca lumpa."

Pastucha ani nemrkl okem. Byl velice čímsi zaměstnán, že Dusila ani neposlouchal.

— To se vám pije, Soldáne, na mú dušu, za-

čal Dusil zase po přestávce, takový stádo jako Brumovice nemá žádná ubec.

— No ba, jaký stádo. Jakživ ste většího neviděl? odmlouval naráz pastucha a rozvázal. Začal velice nadávat na sedláky, že mu neplatí za kance, ani obilí mu nedávají. „Pět měřic mám mezi liďma a včil přede žňama toto dostanu.“ Ukázal při tom palec prostrčený mezi dva sousední prsty.

— A co, šak já sem zaplatil! rozdurdil se Dusil.

— No zaplatil, přisvědčoval pastýř.

— A nezaplatil?

— No zaplatil!

— Ná co teda chceš? (už začal Dusil pastýřovi tykat). Nedal sem já ti čtvrť ječmeňa a co od plemenice?

— A říkám co?

— Tak teda. Tož co mně vyčítáš?

— Ná dals ty mně věc, než mně patřilo? dohřál se pastýř a začal sedlákovi také tykat. Dals ty mně půl měřice?

— Nedal.

— Tož taky mlč.

— Milion set hromů a koček, a patří ti věc? Cos ty mně extra pásl, že chceš věc? Nepásl sem jako druzi súsedi? Co ti ešče patří?

— Nic mně nepatří.

— Tož co se cápeš, moráku zamazanej?

— Ale ty nikdo! vyskočil pastýř, až se mu halena opravdu s ramena svezla. Byl to člověk starý, ale silný jako ze železa. Rozpřáhl se na Dusila a v tom hrozivém postavení měřil sedláka od paty do hlavy.

— Ná co? zpřímil se také Dusil.

— Ani tě kůň tak nekopne, jak já tě liščím, hrozil pastýř.

V tom zablinkalo poledne od kostela a v tichu letním zaletělo také do hospody. Oba opilci smekli klobouky a pomodlili se zbožně „Anděl páně“.

Potom usedli pokojně proti sobě, jakoby na všecko zapomněli. Chvílemi si zavdávali a začali si navzájem vypravovat svoje stesky.

— Ale, bratříčku, povídal naráz Dusil, co my se vadíme? Ublížil sem ti nekdy?

— Ublížil sem já ti nekdy? odpovídal pastucha.

— Ale kde! Co se máme vadit? Ale ty lumpy, ty Hrabce já mosím pomordovat, ti mně ublížili.

— A co? tázal se pastýř, který o nedělní události nic nevěděl, neboť nechodíval do kostela.

— A co je ti po tem, trumbelo? rozčertil se sedlák. Udělali neco tobě, že se do teho pleteš? Ty máš svoje a já mám svoje. Ej, — dal se pojednou Dusil do zpěvu:

Pastýřovi patří kocar, hůl,
čerstvá voda, chlíb a sůl,
a když to všechno dostane,
to je hodnej chasník svůj!

— Tož ty mně nedáš pokoja? vyskočil Soldán zase, popuzený touto nevinnou písničkou, a lísk milého Dusila, až mu hlava udeřila o zeď. Hospodský, vida to z nálevny, uskočil do světničky a jen přivřenými dveřmi díval se na opilce, mezi něž se nechtěl míchat. Dusil zpamatovav se, začal se zdvihat, pastýř však rychle přiskočil, srazil jej na lavici a zmáčknul mu levou rukou ohryzek, až mu oči vylízaly, a pravou bušil do sedláka jako do žita. Dusil

nemohl se bránit ani křičet, neboť ruka pastýřova držela jej jako železné kleště. Snažil se kopat, ale kopal jen do stolu. A pastýř jak ho mlel, tak ho mlel.

— Pusť mě! vydralo se Dusilovi konečně z úst.

Pastýř pustil. Dusil nabrav dechu a postaviv se na nohy, zuřivě rozběhl se na pastýře. Zaryl mu ruku do vlasů a druhou škrábnul jej po tváři. Pastýř byl obratnější a silnější a jak ucítil škrábnutí, hned Dusila odrazil, udeřiv jej pěstí od spodu do nosu, že se Dusil převalil jako špalek. Potom jej na zemi několikrát ještě kopnul.

— Tu máš, ostudo jedna! řekl pastýř chladnokrevně a sedl si na své místo.

Dusilovi hrnula se krev z nosu. Dlouho trvalo, než se těžce se země zdvihl, neboť před očima měl tmu. Vyvrávoral zakrvácen z hospody na dvůr. Tam si ulehl dolů tváří na poskládané dubce a plakal, velice plakal.

Přišel hospodský, natáhl ze studně putynku vody a postavil ji u Dusila, aby se umyl. Studená voda opilce trochu občerstvila, že se zase dostával do kuráže a začal vyhrožovat.

— Počkej, lumpe stará, já ti dám ostudu!

Hospodský převáděl ho a vymlouval mu, že to nic nebylo, že Soldán jenom nějak zavadil o nos, aby si z toho nic nedělal a nechal Soldána na pokoji. Dusil však popadl ohromné poleno a letěl s ním do hospody.

Pastýře už tam nebylo. Vyletěl tedy Dusil do dědiny, aby ho dohonil. Po pastýřovi ani slechu, neboť odešel vzhůru uličkou. Dusil nevrátil se do hospody, nýbrž přecházeje po dědině sem tam a

mávaje polenem, nebe i peklo, všecky svaté i ďábly bral za svědky, že tu starou mrchu ožebračí, všecky hnáty jí zpřeráží . . .

Když pojednou zašel v dědině dále směrem ke kostelu, zrak jeho padl na dům Hrabcův. Žluč se v něm zpěnila a přešla na jiný předmět, na Hrabce.

— A to všecko neščestí stalo se pro tyto milionský potvory ledajaký, a já se s nevinným člověkem casnuju. Ale počkejte!

Přišel až před Hrabcův dům, chytl se zahrádek a volal:

— Poďte sem, vy černý obludy. Poďte sem, já vás naučím v kostele sedět. Kde ste? Vylezeš ty plesnivče, ty kancelářská dušo proklatá, ty drábe jeden! A kde je ten střapáč, ten hastrman, ta mladá kanália?

Trvalo dlouhou chvíli, co zahrádkou lomcoval. Čím tišeji bylo u Hrabců, tím větší rostla zuřivost Dusilova.

— Tož vy se bojíte, sloty? chechtal se opilec. Tu máte za to! A rozehnav se polenem praštil jím Hrabcům do okna. Poleno jedním koncem vrazilo do zdi a urazilo jí kus, druhým koncem narazilo na rám okna, že se všecky tabulky s břinkotem sesypaly.

— Tož tak! chechtal se radostně Dusil, tak já vám budu dycky dělávat. Potom obrátil se od svého díla a potácel se zase k hospodě. Než nedošel k ní. Přepadal jej spánek, až oči zavíral. Postál chvíli na cestě jako v myšlenkách a potom otočil se směrem ke svému domu a vešel domů vraty.

## IX. CESTA NA LEVO.

Uplynulo více nežli čtvrt roku od Dusilovy výtržnosti.

Bylo již dávno po žních, bylo koncem měsíce září, když jednoho dne z rána brumovský farář se svým kostelníkem Šebestou vraceli se z Morkůvek domů.

Šli vrchní polní cestou, kudy se nyní nechodívá, a když došli na kopeček, odkud rozkládá se pěkný pohled do dálky, uvolnili trochu krok, a na konec pan farář docela se zastavil, aby se rozhlídl po okolí. Byl čistý, jasný den, třebas už podzimní. Podzimní jitra podobají se jarním: sluneční paprsky zápasí s chladnými větry, jenže smutné jsou podzimní krásy, když vítr vane po strniskách!

Všude, kudy kráčeli, táhla se již zoraná pole mezi vlhkými strnisky pšeničnými, která na zorání čekala. Na podolcích však tmělo se zahnědlé turkynisko, čpějící jakousi plísní, a střídavě s ním svadlá, sotva znatelná bramborová nať. Někde právě kopali brambory a pálili oheň, do něhož

zakutávali si brambory na pochoutku. Kde na starších zoraniskách vyrostly podrůstky ze zoraného zrní, tam pasáci přeháněli husy a krčili se do halen. V okolí nebylo stromu, ani ptáček nezacvrlikal. Blízké vinohrady zažloutlé a zrudlé, s hojnou úrodou stály ještě nedotknuty. Hotař však měl sotnou práci s černými hejny špačků, po nichž buď střílel z krátké pistole, nebo zaháněl je pronikavým pískáním: „Hájím, hájím, hájím ...“

Studený vítr províval kraj.

A přece, když sluneční paprsky ozářily krajinu, usmívala se. Usmívala se tím ztrnulým úsměvem, jakým zakrýváme někdy bolest a žalost. Pan farář cítil tento smutný úsměv přírody a přemítal, jak asi miláček jeho Gessner, německý básník, vyjádřil by ve svých selankách tento dojem podzimu. Jak smutně dojímaly by ho zahnědlé daleké lesy, prázdná pole i hluchá luka, co on teď na několik hodin cesty viděl kolem sebe!

Pan farář byl mužíček těla sloboučkého, nepatrný postavou a obličej měl úzký se špičatou bradou. Světlé vlasy, bleděmodré oči a vráskovitá tvář činily jej starším, než byl. K tomu přispíval také jakýsi starostlivý výraz tváře. Ale pohyby měl živé jako rtuť, ani chvilky pokojně nepostál. Starostlivá tvář jeho pak každou minutu měnila se podle toho, nač právě myslil, jako u dítěte.

Kostelník Šebesta byl proti němu pravý opak. Vysoký byl jako hora, složité tělo činilo jej těžkopádným a hřmotným, proti knězi vypadal jako lamželezo. Když vedle sebe kráčeli, zdálo se, že farář zrovna hopkuje vedle sedmimílového kroku kostelníkova. I vzezření Šebestovo bylo pravou

protivou ke knězi; byl člověk zamračený, až nevlídný, a právě dnes podobalo se, že má na jazyku něco pro kněze velmi nepříjemného.

Byli asi ve stejných letech, kolem padesátky, jinak ve všem sobě nepodobni.

Dnešní procházka farářova mohla překvapit každého, kdo znal obyčeje jeho. Nevycházelť farář nikdy pěšky tak daleko a nikdy nevyhledával si společníka. Pořádek jeho na celý den byl velmi jednoduchý a všichni farníci jej znali. Se slepicemi chodil spát, se slepicemi vstával. Jak za svítání odsloužil mši svatou, sedával doma v knihách a po obědě zas až do večera. Jedva za poledne a někdy podvečer prošel se zahradou několikrát sem tam. Aby si vyšel do polí, ovšem ne daleko od dědiny, to se stávalo zřídka kdy. A vyšel-li, pořád se zastavoval, hlasitě si něco odříkával anebo nepozvedl hlavy z knížky. Několikrát vyšel si náhodou, když se hnala bouřka. Lidé povšimli si toho dobře, i byli od té přesvědčeni, že „z tech knížek zahání mračna", neboť kráčel proti bouřce a nic nedbal hrozivého hukotu. Mračna potom vyhnula se Brumovicím a kroupy spadly na pravo a na levo, jenom ne na dědinu.

Na celý den nebo dokonce na několik dní farář nevzdaloval se ze své fary nikdy. Jestliže třikrát čtyřikrát do roka pozván byl k „pánům bratrům" na svátek nebo na visitaci, zavčas vracel se ke svým ovečkám pln starosti.

Dnes byl pohřeb v Morkůvkách, a to bylo příčinou tak časné procházky. Proto také kněz oblečen byl ve svůj talár, jenž stářím hrál do zelena, a kostelník nesl přes levou ruku přehozenu ro-

chetku a v prstech kvadrátek. Musili jít pěšky, neboť pro pilnou panskou robotu z celé dědiny neměl kdo faráře zavézt a odvézt.

Tato procházka vítána byla kostelníkovi; několik neděl už tlačilo jej něco na srdci, co by byl panu faráři rád rozhodně pověděl, a neměl příležitosti. V kostele nechtěl znesvěcovat posvátné místo světskými věcmi a na faru schválně nešel právě od té chvíle, co ho ta jistá věc rozmrzela. Cestou do Morkůvek dnes ráno neosmělil se pana faráře vyrušovat, neboť farář zabrán byl celou cestu v modlitby a ve čtení breviáře.

Teď šli už nazpátek více než půl cesty, a i to řeč pořád se točila jinam k veliké mrzutosti Šebestově. Když konečně pan farář odtrhl se od pohledu na krajinu, v tu chvíli Šebesta umínil si začít svou epištolu. Pan farář z celé dědiny nikoho si více nevážil nežli tohoto sedláka a starého otce jeho, který vlastně byl kostelníkem, kdežto tento syn zastával za otce jenom těžší služby, jako dnešní. Tento „mladý Šebesta" byl člověk přímý a velice prudký. Ve své upřímnosti býval tvrdý a bezohledný a všechno tak hřmotně vyřizoval, jakoby se vadil. Nic spravit nebo vyjednat potichu, vždycky křičel a vždycky hartusil, takže farář s počátku míval z něho až strach. Když se do Brumovic dostal a všeliké nové pořádky podle svého do kostela zaváděl, hledíval vždy na mladého Šebestu, co ten tomu řekne. A když Šebesta řekl: „To sme odjakživa dělávali tak a tak," pan farář podrobil se starému zvyku ochotně; když Šebestovi něco nebylo po chuti, durdil se a reptal tak hřmotně, že by se pan farář za nic nebyl odhodlal udělat

něco na příč. „Páni bratři" slyšeli o tom a škádlívali jej proto, že v Brumovicích je farářem Josef Šebesta, ale farář nedbal a kostelníka poslouchal, jen aby se ho neslyšel vadit.

Tak tedy Šebesta si odkašlal a chtěl promluvit.

— A co budeš dělat dnes, Jozífku? zeptal se náhle kněz a zmátl mu koncept, když už měl řeč na jazyku.

— Budu namáčet lejty k vinobraňú, odpověděl nakvašeně Šebesta.

Kněz udiveně pohlédl na svého průvodce, pomysliv si v duchu: Co se zase zlobí? Ale jsa zvyklý takovému tvrdému hlasu, pokračoval klidně v otázkách.

— U nás taky popravíš nádobí, ničky takle?

— Já nevím, zamumlal kostelník, a chtěl přímo vyložit: Velebný pane, abyste věděl, ten váš novej pořádek na faře se mně načisto nelíbí. Dokáď ten novej hospodář u vás bude panovat, ani k vám nepáchnu, a proto vám to povídám tady. Sotva však pověděl: „já nevím", zdvihla se před nimi s meze postava, jakoby ze země vyrostla. Mladý muž ve vysokých botách s čaganem v ruce kdesi tam seděl pod mezí a čekal na ně. Když se přiblížili, nepozorujíce ho, mladý muž vstal jim naproti a zamával čepicí.

Kostelník se zlostí otřásl. Byl by se nejraději hned na podpatku obrátil, aby se s tímto člověkem nepotkal, ale nemohl přece rochetku a kvadrátek hodit knězi a odejít. Proto zůstal, jen hlasitě zaklel.

— Co se ti stalo, Jozífku? otázal se farář.

— A šlápl sem na žábu! odsekl kostelník.

Mladý muž tvářil se, jakoby nic nebyl slyšel, znovu hluboce smekl klobouk a poníženým jaksi hlasem pozdravoval:

— Gehorsamster Diener, Humillimus servus, reverendissime domine! (Ponížený služebník, veledůstojný pane!)

Šebesta se odvrátil a potrhoval levým ramenem, což číníval vždy, kdykoli se zlobil.

Farář poděkoval mladíku za pozdravení radostně, neboť nemohl se mu nikdo více zavděčiti, nežli když naň promluvil latinsky.

— Gratias (Díky), a co dělá můj milý hospodář? Quomodo vales, amice Harabes? (Jak se vede, příteli Hrabče?)

— Poslal jsem nádenníky kopat brambory, důstojný pane, odpovídal oslovený česky, neboť latinsky tolik neuměl ze svých krátkých studií ve Strážnici, a půjdu za něma. Ale pomyslil jsem si: Půjdu naprotiv velebnému pánu, zeptat se, jak se vyspal a jak mu ranní procházka pochutňala.

— Bravo, bravo, Harabes! poklepal mu kněz vděčně na rameno. Je pěkný den ničky, pohoda k práci a já rád dlím v této . . . ničky takle tutom, a nemoha najíti slova, dopověděl německy: „in der Natur" (v přírodě), kterou můj milý Gessner tak líbezně naučil mne milovati. Glauben sie mir, dodal německy, nie findet man die Natur so schön, nie schlägt das Herz so frei, nie fühlt man sich so glücklich, als wenn man Gessners Idyllen liest. Já chválím — ťukl Šebestu na ruku —, abyste rozuměl, venkovskou krajinu ničky takle, já miluju dobré lidi . . . Jak krásný pohled jsme

měli na př. tam s kopečka, ničky takle tutom, není-li pravda, Šebesto?

Šebesta ani neodpíral, ani nepřisvědčoval.

— A jak vy se máte, pane kostelníku? promluvil mladý pán také k sedlákovi.

Šebesta jakoby neslyšel.

To mladého neodzbrojilo. Rozuměl mlčení velmi dobře, přes to však mluvil dále, jen že tak otočil řeč, aby Šebesta nemusil odpovídat a přece aby se zdálo, že spolu rozmlouvají. Knězi opravdu ušlo, že tito dva lidé patrně se mají rádi jako pes s kočkou; takových věcí si nevšímal.

— Včil sú hospodáři páni, začal mladý Hrabec znova, včil sú hrdí! Všecko s polí doma, skřichy plné, to sú boháči!

Kněz přikyvoval: Pravda, pravda!

— O jakých pánech to mluvíte? Tady nejni žádnej pán! osopil se kostelník. To si tak myslijú hlúpí lidi, že sedlák je po žňách nejbohatší. Já říkám, že v tento čas je sedlák nejchudší. Když nemá zaseto a zasázeno, nemá nic, protože co má doma, može mu — Bůh nedopusť — shořet a on može jít po ptaňú.

— To je svatá pravda! přizvukoval zase teď Šebestovi farář, kterému se smysl kostelníkovy řeči velice zalíbil. Zrovna s pýchou hleděl na svého kostelníka za tuto vtipnou řeč. Ovšem nemohl pozorovat, jak mladý Hrabec zapálil se až po uši při slovech Šebestových o „hloupých lidech".

— A já mosím tadytok! řekl najednou Šebesta a ukázal bradou dolů na prostřední podolek. Možete to vzít na faru, pravil příkrým hlasem

k Hrabcovi, nedívaje se na něho a strkaje mu rochetku i kvadrátek do rukou.

Nikdo patrně nechápal, proč Šebesta musí jít zrovna tamtudy, a Šebesta to také neodůvodnil. Nejméně již rozumoval o tom kněz. Ovšem mladý Hrabec dobře cítil, že Šebesta vlastně uhýbá se jeho společnosti.

— S pánem Bohem! posmekl kostelník klobouk na jedno ucho, a nepolíbiv knězi ruku, zahnul v levo brázdou.

Farář i Hrabec kráčeli k dědině a rozmlouvali o novém pořádku na faře, který dle Hrabcova ujišťování měl celé obci stát se vzorem. Kněze podrobnosti nezajímaly. Společně vešli do zahrady, která činila podzimní dojem jako celá krajina. Tam, kde z jara bujela vonná jatelina, trčelo jen strnisko, růžové keře opadaly, a stromy počínaly žloutnout a řídnout. Některý den vanul podzimní vítr už tak jedovatý, že který list políbil, ten sežloutnul a spadl.

Mladý Hrabec složil v kaplánce rochetku a kvadrátek a hned odcházel. Hospodyně farní vyprovázela jej nenávistivým pohledem a když zavřela za ním dveře, zabručela hlasitě: Co ten náš panáček s týmto pochábem má? Už z něho dělá kostelníka!

Hrabec věděl, že hospodyně zažehnává jej jako zlého ducha, ale právě proto choval se i k ní co nejzdvořileji; s nekonečnými lichotnými poklonami odcházel z fary.

Asi třicet krokův od fary zastavil se na staveništku, kde panoval čilý ruch a kde otec jeho dohlížel na zedníky, nádenníky a baby, jež pomáhaly při stavbě nové školy. Mlčky skoro postál s otcem,

prohlížel lhostejně to i ono, poklepal sem tam hůlečkou a potom pohvizduje si, nedbale kráčel dolů Hrachůvkou na farářovo pole.

V dědině províval znenáhla teplejší větřík a vzmáhalo se horko, ono poslední podzimní horko, které nebývá trvalé a nesnesitelné. Z některých mlatů zazníval pravidelný klepot cepů, většina stodol však již byla zavřena a obilí ve skřichu. Ve vrchních humnech mlátilo se u Ševelů, a stařeček Ševela jak obyčejně měl právě nějakou potyčku s chlapci, kteří na něho teď prudce doráželi. Stařeček chtěl po snídaní něco mlsného vypravovat mlatcům; aby se zbavil „bosých" posluchačů, mrkl na mlatce a povídá z ničeho nic: „Pomyslite si, chlapi, co se mně nestalo. Idu já vám podle Závisti s pola a neco se blýská v trávě. Kuťa lelky, co to? Shýbnu se — kladinet! Podívám se dál — zasej tam leží jakási píščala! Kde se to tu enom vzalo? Aha, povídám si, to šli nejací muzikanti, myslím byli opilí, tož to polámali a potratili. Nechcelo se mně proto shýbat a tak sem to tam u Závistí nechal . . ."

Chlapci, kteří se u stodoly kočkovali, tak vyvalovali oči z důlků a stříhali ušima, když stařeček vypravoval. A sotva dopověděl, hup na nohy a hnali se hledat klarinet a píšťalu. Rozumí se, že nic nenašli a rozzlobeni stáli nyní ve vratech stodoly a sypali na stařečka výčitky:

— Stařečku, vy ste zaséj lhali . . .

— Ale vy nezbedi, kdo to može říct?

— Povídali ste nám o tech muzikantech.

— Vám o muzikantech? O jakých? Dyť sem

já s vama ani nemluvil! Šak sú tady svědci na to; no řeknite, chlapi, esli sem slovečko chlapcom řekl!

— Stařeček vám nic nepovídali, dosvědčovali proti chlapcům mlatci.

— Ale vám to povídali! pokřikovali chlapci na mlatce.

— Tož vy tak? podivil se a rozhněval na oko nejmladší mlatec. Tož vy poslúcháte, co my si tadyk povídáme mezi sebú? A již odpasoval řemen. Chlapci nedočkali odpásání, nýbrž odskočili na břeh nad stodolou a odtud jako rozčepýření brabci doráželi na šibalského stařečka. — —

Jinak panoval na dědině obyčejný život. Velikou, novou událostí bylo právě jenom stavění školy.

Toto stavění školy mělo veliký význam pro obec, ale největší význam pro rodinu Hrabcovu. Život u Hrabců se změnil, a jejich postavení v obci bylo upevněno, co se škola začala stavět. Lásky jim nepřibylo, právě naopak; ale starý Hrabec naráz zastupoval vrchnostenský úřad, a proto nebylo rádno ublížiti mu.

V čas největších starostí u Hrabců, co si počnou o žních, starý Hrabec dostal dopis z kanceláře vrchnostenské, aby přišel do Čejkovic. Trochu v něm hrklo: co to bude? Nenašla se snad nějaká chyba, nemají za ním nějakou pohledávku? Obával se nejvíce svého zástupce, který býval už v Kobylím tehdy písařem, když Hrabec dostal povýšení a který nikdy netajil se nechutí k Hrabcovi, ani když jako starý muž stal se konečně jeho nástupcem. Poněvadž by formanky v Brumovicích nebyl dostal za živý svět, Hrabec ustrojil se a vy-

bral na cestu před svítáním, aby ho nikdo neviděl. Šel i polními cestami.

Když vstoupil v Čejkovicích do dvora, kde tak dlouho žil, všechno mu již připadalo cizí za těch několik měsíců. Jindy vykračovával si tu pánovitě, dnes měl nejistý krok i pohled. Bylo by mu bývalo nepříjemno vidět některé známé tváře, proto se ani po dvoře nerozhlídnul. Když bral za kliku u kanceláře, zima ho rozrazila na zádech a připadal si bezmála, jakoby šel prosit.

Ale byla to šťastná věc, pro kterou Hrabce volali. Pan vrchní měl podivný vrtoch: umínil si do zimy vystavět školu brumovskou, na kterou se již dlouho úřad i obec připravovaly. A ku práci mělo se přistoupit hned, třeba bylo přede žněmi. Vrchnost dávala řemeslníky a všecky potřeby stavební jako dřevo, kamení a vápno, obec byla povinna dodat práci. Aby se však nekradlo při stavbě a panské úřady aby nebyly šizeny, starý Hrabec postaven byl za dozorce nad stavbou. Bylo mu uloženo, aby si koupil pár koní a s nimi dovážel materiál stavební jako jiní sedláci, vedle toho aby obstarával menší formanky panské. Za dohled mu odpuštěna byla robota jetá i pěší a mimo to určen mu plat za práci, kterou vykoná svým povozem.

Na konci června zedníci začali už kopat základy ke škole na trávníku mezi hřbitovem a farskou zahradou. Vlastně nebyli to pořádní zedníci, jen dva z nich znali se v tom řemesle, jak se patří; ostatek, co vrchnost sehnala, to byli všelijací poběhlíci a tuláci z panství, kteří zasluhovali šatlavy. Obec musila jim dávat obydlí a na svůj náklad je stravovat, pokud budou na stavbě zaměstnáni.

Hrabec šťastně přestál žně. Poněvadž sedláci v nejpilnější ten čas nestačili svážet materiál, dělníci byli by musili zahálet. Toho využitkoval starý Hrabec a posílal je na svoje pole. Jeden z mladších nádenníků jezdil s koňmi za pacholka, takže mladý Hrabec zůstal ušetřen ježdění s nimi, čeho se tak hrozil. Druzí žali a sekli, vázali, sváželi a na konec i vymlátili. Z domácích podruhů Hrabec najal k nim jen Poláka Vojtu a němého Bartoše. Nádenníkům dával stravu a trochu kořalky na přilepšenou, Vojtovi a Bartoňovi po dvou groších na den. Polák Vojta, který se sem přiženil po Napoleonských vojnách, byl nenapravitelný starý hulán, jemuž groše se nezdržely v kapse, a Bartoňovi pobrali je příbuzní, u kterých spával; byl to člověk do práce jako kůň, byl napolo však němý, hluchý i slepý a vykonával práci jen po paměti.

Když starý Hrabec začal dohlížet na stavbu, zavdy potkával se s farářem, buď když se kněz vracel z kostela anebo když přímo si také zašel stavbu prohlížet. Za takových příležitostí stávalo se, že pan farář stýskal si ničky takle tutom na zlé časy. Bylo to více ze zvyku nežli z nutnosti, neboť duchovní pastýř brumovský žil velmi skrovně, odíval se prostě a náruživostí, které by stály peníze, neměl, leda knihy, a tudíž zlých časů nezažil.

Starý Hrabec chytil se jednou tohoto nářku farářova a vyslovil domněnku, že by se snad více mělo na farské hospodářství dohlížet, že by měl panovat na faře lepší pořádek, ze kterého by si snad i sedláci brali příklad, že by . . .

— A jak to ničky? podivil se kněz.

— Kdybych důstojného pána neurazil, věděl bych radu, mínil Hrabec.

Ta rada byla, aby si důstojný pán vzal mladého Hrabce za hospodáře. Nechce za to žádné odměny pro syna, nýbrž činilo by mu jen potěšení, aby vysoce váženému příznivci mohl posloužit. Neváhal ovšem i na to — dosti upřímně — poukázat, že mladý člověk má mít nějaké užitečné zaměstnání a nikoli Pánu Bohu ukrádat čas lenošením. Pan farář se velice zdráhal, zdráhal — ale výmluvnosti Hrabcově neodolal. V duchu myslil si Hrabec: „Ať si chlapčisko pracuje, třeba zadarmo, však přízeň knězova také za cosi stojí!" A konec konců v nejtajnější hlubině srdce jeho ozval se starý duch, jenž našeptával: „Možná, že se z farského hospodářství časem něco dá i vymačkat! Až bude Friedrich jednou hospodařit na svém, může si farní pole pronajat . . . to by byl čechman, aby se to knězi nezalíbilo!"

Ve žně už mladý Hrabec na faře rozkazoval. Doma opravdu neměl práce, co by za řeč stála.

Starý duch se z fary brumovské vystěhoval a začal se šířit nový duch. Pan farář Bücherle přistěhoval se do Brumovic roku 1816 a žil na faře s hospodyní a děvečkou. Za hospodyni vzal si jakousi obstarožnou vdovu z příbuzenstva svého, také rodem Němku, služebná dívka podle řeči pocházela odněkud „z majdalenských hor" za Brnem.

Pan farář podle rozumu svých oveček byl veliký podivín. Tímto slovem oni mínili označovat jeho chování, ba celý jeho život, ale tak jim připadal, jakoby byl z jiného světa. Ničemu na dědině nerozuměl a načisto nehodil se mezi „tak tento

lid"; každý ho ošidil a každý se mu aspoň v duchu někdy musil zasmát. Kuřeti neublížil, o srdce by se byl s každým rozdělil, ale každé dítě ho mohlo vyvést „na kalenicu". Takový byl dětinský a směšný.

Byla to věc přirozená. Než sem přišel Pater Bücherle za duchovního pastýře, představoval si vesnici jako ráj a sedláky jako pozemšťany, kteří žijí v rajské nevinnosti. Myslil, že najde čisté domky, a tichá loubí z větví spletená, na jejichž střechách blaženě vrkají holoubci a pod nimiž šťastně žijí zamilovaní pastýři a pastýřky. Kolem domků čekal sady, trávníky a lučiny, na nichž prohání se a čistými zvonky vyzvání brav i skot vesnický. Když své farníky a osadu spatřil, byl velice pomaten. Našel dědinu dosti nespořádanou, plnou kalužin a zmolí, mnoho domů roztrhaných, do nichž slunce svítilo střechou, farníky osmahlé, upracované a hrubé. Děcka povalovala se v prachu kolem fary. Chasa pod večer nefoukala na milostné píšťalky, nýbrž podle obyčeje svého zpívala po dědině, což by pan farář málem byl prohlásil za hulákání. On vesničany vídal v duchu jako šťastné pozemšťany, kteří chodí čisťounce oblečeni, milují se navzájem jako bratři, nemají surových vášní a pořád jen líbezně zpívají, ať na ně doléhá strast i slast. Tak o tom čítával od mladého věku. I chtěl tu býti rádcem těchto šťastných lidí a spolušťastným obyvatelem rajského venkova. Filemon a Baucis, dva starouškové ze starých bájí, tanuli mu na mysli; Daphne, Milon, Mirtil, Idas, Damon, Chloe, Menalkas, Erythia . . . líbezní to pastýři a pastýřky, pěvci a pěvkyně z německých básní míhaly se

mu před očima; v duchu radoval se i žalostnil s něžnými milenci Václavem a Boženou, s rybářkou Milislávkou a šlechetným bohatým rybářem Dobrodilem, o nichž české selanky čítával.

Farníci brumovští neměli arci tušení o tom, že Pater Ničkytakletutom má tuto podivínskou převrácenost z knih. Oni nevěděli, že šlechetný jejich farář jest odchovanec takových škol a takových myšlenek, které tenkráte v celém světě učené lidi bavily a hlavy jim mátly.

Tehdejší čas byl velice překotný, samá bouře, samý převrat, samá novota. Po francouzské revoluci, ve které král i královna odpraveni a všechen dosavadní pořádek v říši a mezi lidmi zpřevrácen byl a novým nahražen, následovaly krvavé války Napoleonské, jež pamětníci i v Brumovicích, ležících nedaleko Slavkova, ovšem z blízka zažili; potom rozšířily se všelijaké nové spolky po světě, jež vlády a úřadové přísně stihali. Z Brumovic samých Krátký odseděl podezření, že je v tajném spolku. Na konec mnozí hleděli uniknout z toho ošklivého skutečného světa tím, že hledali útěchy a odpočinutí v přírodě, mezi venkovským lidem. Když duše byla unavena i otrávena, myslili, že nejlíp jest utéci se na venkov mezi selský lid, u kterého zachovala se nevinná prostota, nezkaženost mravů, nábožnost a tím také spokojenost. Někteří spisovatelé začali popisovat venkov jako nebeský ráj. Vymýšleli obrazy ze života, představovali lid, jak si to vše toužili míti, ale jak toho nebylo. Těm vybásněným lidem dávali jména latinská a řecká a spisům takovým říkalo se selanky neboli idylly. Někteří čtenáři se tím ovšem popletli. Za-

pomněli, že to všecko je vybásněný svět, že sedláci nejsou podobni andělům a nejsou bytosti bez masa a krve, nepodrobení křehkostem a chybám.

A tak i Pater Bücherle, odchovanec takových básní, když poznal Brumovice, najednou viděl holou skutečnost před sebou. Poznal, že sedláci jsou lidé tak hříšní jako druzí, jsou marniví a zlostní, jedí a pijí, hašteří se a bijí, jsou leniví a potměšilí, že nemají kdy oblékat se v bělostná roucha, neboť musejí v tvrdé zemi pracovat do úpadu doma i na robotě; nenalezl citlivých pastýřů a pastýřek, kteří jen na fujary pískají a kozičky dojí, ani šlechetných rybářů a rybářek v čisťounkých šatkách.

Pan farář brumovský vyrostl v městě. Venkovanů nikdy před tím nepoznal. Jen na školách i v bohosloví zamiloval se do selanek německého spisovatele Salomona Gessnera a z těch selanek oblíbil si život vesnický. V Brumovicích ovšem nikdo nemohl rozuměti, když oslovoval některého děda: „Můj milý Filemone“, když některé babě řekl: „Má milá Baucis“, a když na děvčata usmíval se slovy: „Líbezná Dafne!“

Nenaleznuv, co chtěl, přičítal vinu tomu, že Brumovice dlouho byly opuštěny, bez kněze a bez učitele; proto asi mravy jejich sesurověly. I mínil je vésti k tomu životu, který se mu líbil v knihách. Nejdříve ujal se umouněných děcek, které se kolem fary prášily. Bral jedno po druhém na faru a dal je mýti.

Jednoho z kluků asi osmiletého, jehož hlava vypadala jako chumáč, vzal za ruku a povídá:

— Dítě, proč se nečesáš?

— Ná co, je neděla? podivil se kluk.

Ale farář nedbaje udivení jeho, vzal jej na faru a hodně zkrátka jej ostříhal.

Večer přiletí na faru podruh Zaklúčil, vede ubrečeného kluka za ruku a nedav ani pořádně pozdravení, pustí se do kněze:

— Prosím poníženě, pane falář, tož oni ho tak ošmikali?

— Ano, já! odpověděl kněz ochotně a sebevědomě, že učinil dobrý skutek, ač zaň díků nežádá.

— Tož tak na mú dušu? Tož když ste z něho udělali opicu, tož si ho včil aji živte!

Zanechal kluka před udiveným knězem a zmizel z fary. Ustrnulý farář pořád neměl tušení, že se prohřešil proti starobylému mravu, a že v ostřihání rozcuchaného kluka spočívá smrtelná urážka.

Kdežto větší kluci hezky z daleka se od té doby faře vyhýbali, drobných děcek nápadně přibývalo u zahrady, u vrat, na schodech a před okny. Celým horním chaloupkám pan farář málem by byl měl zastávat chůvu. Pro lomoz a křik, pro pláč a vřískání, jež kolem fary se celý den rozlíhalo, milý kněz nemohl ani studovat, ani psát. I byl rád, že kostelník Šebesta se do toho vložil a děckám několikrát pořádně našlehal, aby se jich fara zbavila.

Sotůrkář Sadil chodíval roztrhaný až hanba po dědině. Pan farář pozoroval jej několikrát oknem, když se potloukal kolem fary, zavolal si ho jednou a dal mu z útrpnosti dobré svoje černé kalhoty. Sadil otvíral oči, přinesl drahý dar domů, rozložil jej na stole a povídá si: „Kde bych já

mohl nosit takovej panskej háb? Dyť se to na chudobnýho člověka ani nepatří! To se prodá a kúpí se plátna!" Rozčilen tím nápadem zaskočil si do Tabačova k židovi Bulfovi, jenž právě tenkrát zařizoval si na horním konci drobný obchůdek s kůžkami, kořalkou a kořením, tam pil na počest výborného kněze, až musil domů bez knězových kalhot i bez plátna. Vyhýbal se potom okolí fary, a v černých farářových kalhotách o šábesu parádil se žid.

Herzánova prasata, toho Herzána, co bydlel pod kostelem, potulovala se v plné svobodě celý čas po dědině. Neznámo, proč je pastýř nebral do stáda; také neznámo, proč nejmilejší jejich výlety směřovaly do farské zahrady, kam se snadno prodraly živým plotem, kde rozrývaly záhony a pustošily květiny i jatelinu.

Pan farář navštívil Herzána a káral ho:

— Co ty si nepostavíš chlívek, Herzánku?"

— Ja, Bože, vzdychal chlap, kde bych já vzal na chlívek? U nás nejni jak u pánů.

Pan farář uvažoval chudobu jeho a pomohl mu. Ale netušil, čině dobrodiní, jaké zlé následky ono přinese za sebou. Lidé se na faru zrovna hrnuli: ten chtěl také na chlívek, jiný vypůjčoval na zimní kožuch, ti neměli co jíst, a s lidmi se ani dveře nezavíraly. Konečně musil milý kněz hledat rady u Šebesty a u své kuchařky, co počít? Rozhodná hospodyně zakročila důrazně: ani lidem neotevřela, jakmile zaslechla, oč přicházejí. Upadla tím „černá Mari" — byla trochu snědá — do špatné pověsti v obci, že je lakomá jak chrt. Ale jiné pomoci nebylo, a Šebesta s tím souhlasil.

Než ještě horší následky se dostavily. Pan farář svým dobročinným rozdáváním zbudil obecné mínění, že má peněz jako železa, až neví, kudy kam s nimi, že mu snad odněkud járkem tekou. A potom mohl desetkrát ohlašovat milým farníkům, že je potřeba korouhve do kostela, že lavice jsou rozviklané, sedláci říkali: „A co, ať dá, šak má."

Ano odměňovali se mu posměchem. Sedlákovi Juráskovi, jenž měl bujná hříbata, kdykoli jel s vozem pomimo faru na krajinu, hříbata zaskočila do farní zahrady a podupala tam nejpěknější záhonky. Pan farář počkal si mezi dveřmi na sedláka, aby ho vlídně napomenul.

— Co to, Jurásku, ničky takle tutom? To se nepatří, aby hříbata mně kazila zahradu.

— Hříbjata? Sú to sloty! Enom jich račijú chytit, velebnej pane, přisvědčoval sedlák, chytit jich a hodně jim vyšvacat, víckrát tam nevběhnú.

Panu faráři teprve po dlouhé chvíli rozleželo se v hlavě, že on by měl honiti hříbata, a velice ho to bolelo.

Po prvních nezdarech svého apoštolování v Brumovicích P. Bücherle dospěl poznání, že si s farníky nerozumí. Shledával vinu na sobě, že nezná způsobu, jak by nejúčinněji měl působit na srdce svého stádce, že nedovede se vpravit do toho, jak oni žijí, myslí a cítí. I rozhodl se vzít na pomoc knihy Fryčajovy a Gallašovy. Víme již, jak někteří učení a moudří mužové zahořeli láskou pro myšlenku, že každý národ má se učit a vzdělávat ve svém jazyku národním. Byla to myšlenka nová a neslýchaná, neboť do té doby panoval u nás skoro všude německý jazyk. Kdo chtěl být lepším

člověkem, musil umět německy. Všecky úřady a školy byly německé, ano i do některých venkovských škol zaváděli němčinu jako něco vyššího a lepšího. Jazykem sedláků každý pohrdal a styděl se zaň. Proto i sedláci pachtili se po němčině, aby se z nich stali lepší lidé. A tu ta hrstka mužů, mezi nimi také někteří kněži, začala horlit proti tomu. „Náš jazyk je krásný jako jiný, začali volat, je posvěcený svatými věrozvěsty, kteří slovanským jazykem víru Kristovu nám hlásali, a je proslavený mnohými slavnými muži a panovníky českými". I jali se sbírat zapomenutý skoro jazyk náš ve starých knihách a skládali nové knihy pro poučení lidu.

Pater Bücherle tomuto hnutí, tomuto probuzování národa, skoro nerozuměl. Znamenal podle nadšení těch mužů sice, že děje se něco neobyčejného, ale ruch ten doznívál k němu jen jako hukot vzdálené jarní bouřky. Jenže jsa srdce jemného, tolik uznával hned, že povinen jest ovečkám sobě svěřeným všechnu oběť přinášeti. Proto třeba byl původem Němec, horlivě přiučoval se jazyku českému; vycházeje do zahrady nebo do polí často vedle svých německých a latinských knih čítával v „Hlasateli", jejž z Prahy kupoval a učíval se z paměti českým skládáním Vojtěcha i Jana Nejedlého, Josefa Jungmanna, Pelcla a jiných vlastenců. Luciana Samosatenského hovory a některé selanky české, z nichž Milislávky a Boženy, Václavové a Dobrodilové přirůstali k srdci jeho, byly mu zamilovaným čtením.

Na Moravě farář obřanský P. Tomáš Fryčaj a lékař Heřman Gallaš v Hranicích náleželi k těm,

kteří svými spisy mravně chtěli působit na moravský lid. Některými jich knížkami kochal se P. Bücherle již jako bohoslovec; i byl přesvědčen, že spisy jejich budou působit také na brumovské farníky. Proto zavedl mezi nimi Fryčajův „Kancionál" a Gallašovu „Muzu moravskou". Kancionál byl pro potřebu kostelní, Muza pro světskou: bylyť v ní básně na všechny události celého dne, co zpívat se má při mytí, česání, oblékání, co ve žně, na oračce, při pasení dobytka; básně povzbuzující ke křesťanským i občanským cnostem. Nápěv vyhledal se v kancionálu, k němuž každá píseň odkazovala.

Pater Bücherle učil písním těm v kostele i doma. Zval si v sobotu a ve svátky večer některé sousedy a předehrával jim písničky na housle. Dětem dával pamlsky, sušené ovoce a jablka, když uměly odříkávat některé jeho oblíbené verše. Skoro každé dítě v Brumovicích tehdy umělo říkati z „Muzy moravské":

Člověk způsobu vlídného,
tichého a zdvořilého
vždy sobě v světě dosti
získá cti a náklonnosti.

Neb člověka zdvořilého,
byť byl stavu sprostého,
všichni sobě váží lidi —
rádi mají, rádi vidí.

Sedláci také zavděčili se mu, když uměli říkat chválu selského stavu, jak ji Gallaš zbásnil:

Ze vsi pocházejí: kuřata,
husy, kačeny, selata,
moráci, tučné holubi —
pro nádherných pánů huby!

Kdož sejry, máslo působí
leč sprostné sedlské roby?
Kdož do měst nosí smetanu
a sladkou ovocnou manu?

A přece mnozí mrzáci
směli říct: žeť jsou sedláci
jen nemravná chamovina,
na níž všudy lepí špína.

V jedné věci P. Bücherle nesouhlasil s „Muzou moravskou" a to s tím, že reptala proti poutím, zrovna jako císař Josef II. nerad jich viděl. V poutích pan farář shledával velikou krásu a nábožnost, když staří mladí v zástupu kráčejí polem a prozpěvují chválu Pánu Bohu jako skřivánci v poli. A proto každoročně sám vodíval procesí do Žarošic.

U starých lidí pan farář s písněmi, zvláště nábožnými, pochodil ještě, ne tak u svobodné chasy. Ta byla nenapravitelná a mnohou trpkou hodinku způsobila svému duchovnímu pastýři, když musil slyšet, jak ona jenom ty svoje rozpustilé a dle jeho náhledu neumělé pěsničky zpívá, jimi se baví a veselí a napravit se nedá.

Světským věcem pan farář nerozuměl a nestaral se o ně jakživ. Jsa po rodičích i dosti zámožný, nebyl odkázán na to, co mu vynáší fara. A proto hospodyně, kostelník, služka, nádenníci i

sedláci poctivě se s ním dělili. Celá tato společnost musila si ovšem být na ruku a vzájemně se podporovat. A kdyby snad někdo byl i knězi přišel se žalobou, nebyl by tomu P. Bücherle najisto věřil.

Jak se žilo tenkráte na brumovské faře!

Pan farář svolal si sousedy z nejbližšího okolí fary, něco chasy a nádenníky svoje na večer do fary. Tu seděli okolo stola ve velké světnici s oknem do zahrady, a velebný pán předzpěvoval jim nějakou svou písničku a přehrával jim ji na houslích. Jak pěkně uměl na struny přebírat, to bylo až k podivení. Ale jakživ toho nikdo v Brumovicích neslyšel, aby někdo hrál jenom na tři struny jako pan farář hrával bez e. Hrál a hrál, lidé poslouchali a pokoušeli se po něm zpívat. Mnoho se jim ty pěsničky nelíbily.

— A co tak budem sedět se suchú hubú? zažertoval některý host.

— Je pravda, mně taky vysychá v hrdle, přisvědčil druhý. A milá hospodyně dovtípivši se, už mrkla na dívku:

— Terezko, natáhni vody.

Terezka odběhla na dvůr a donášela každému po hrnku a postavila hrnky před hosti. Oni popíjeli, rozjařili se a dostávali chuť nejen do zpěvu, ale snad i do tance. Bylať v malovaných hrnkách ne voda z farářovy studně, nýbrž vínečko z farářova sklepu. Hospodyni to hryzlo trochu, když se hrnky často prázdnily i durdila se v duchu na selskou nenasytnost, ale tu oběť musila přinášeti k vůli sobě samé. Někdy se až i pan farář podivil a řekl:

— To vám ta vodička chutná. Dejte mně taky, Mari, ničky takle tutom!

Hospodyně ani dívka nepřišly do rozpaků. Odskočila jedna nebo druhá, nabrala čerstvé vody ze studně a donesla ji také v malovaném hrnečku. „Jako nektar", přichvaloval si dobráček, a hosté horlivě mu přisvědčovali: „Jako malvaz." A když se víno ze sklepa takto ztratilo, nádoby naplnily se vodou a řeklo se později: „Máme to neštěstí, víno nám zvláčkovatělo, nehodí se než vylít je." Na víno hlavní opatrovatel byl kostelník, který je ve sklepě jako znalec stáčel, dolíval a čistil. Rok od roka nezůstávalo ho ve sklepě víc, nežli co bylo třeba na mše svaté, ačkoli farář měl vlastní vinohrad a od sedláků dostával desátek z vína.

Pacholek kostelníkův vozil, odpusťte, hnůj na farářovo pole; hospodyně držela si krávy a ušípané, i stačilo ho až nazbyt na pohnojení rolí. Milý pacholek však jeda kolem vlastního pole, vyklopil nejednu fůrku na svoje. A při tom pořád něco trhal na koních. Přijel domů a naříkal:

— Velebný pane, to se mně stala škoda. Jak se koně vzchopili do kopečku, všecko mně na nich popraskalo — to je škoda!

— Ale ničky takle tutom, to je dílo! Ten řemenář, ten špatně pracuje — jak pak je tomu dávno, co jsem ti dal novou správku?

A už ťapkal do kaplánky pro peníze, aby zaplatil pacholkovi náhradu, že se mu stala při farské práci škoda. Aby se přesvědčil a škodu prohlídnul, ani mu nepřipadlo. On vůbec ničeho se nedotkl, s čím zacházeti neuměl; zvláště do stodoly nevkročil, když se mu mlátilo neb odvádělo. Ničky takle, říkal, já nesmím po zrní šlapat, když okolo něho nedělám. A když přece někdy s po-

čátku chtěl poznat, jak se mlátí, musili mu před mlatem a všude na mlatě čistě umést, aby ani na zrnko nešlápnul.

Řekl „Pomáhej Pán Bůh", díval se na obilí a ptal se:

— Ničky takle, jak pak toho bude? Hodně, hodně?

Kuchařka, která ho provázela, odpověděla, kolik měřic a on byl spokojen. Netázal se, jak to umí odhadnouti, nic.

Rozumí se, že kuchařka měla už dobře odpočítáno, kolik ona prodá a kolik zbude na faře. Mlatci na sebe též nezapomněli a šidili zase ještě kuchařku. Když nikdo nedohlížel, zastrkali do slámy pytle obilí pro sebe a v noci si je tajně odnesli na ramenou; nebo zavázali si široké nohavice dole u kotníkův a v nohavicích odnosili zrní za několik měřic. Stalo se jednou, že farář je překvapil, když kradli. Bůh ví, jak se stalo, zamanulo se mu jít kolem mlatu. Zastavil se a vidí, jak jeden z mlatců po provaze vytahuje míru pšenice na hambálky a druzí mu ji ze země nazdvihují.

Polekal se více nežli mlatci.

— Ničky tutom, co to děláš, Francku?! zavolal na toho, jenž rozkročen na trámech táhl břemeno nahoru.

Francek zdřevěněl, div nespadl. Ale duchapřítomnost dostavila se jednomu z pomahačů:

— A my sme se, velebnej pane, založili o pět mázů vína, že to nevytahne.

— Jej, jej, jej, Františku, pusť to, ať si něco neuděláš, lekal se dobrý kněz.

— Já to mosím vytáhnút, já mosím sázku vyhrát, to nejni nic naplat! zpamatoval se Francek.

— Ale já ti radši to obilí dám, jenom to pusť. Zaplať sázku a nech si obilí, ničky tutom; máš ženu a děti, abys se nezmrzačil!

Mlatci se pod kůží smáli, Francek pšenici dostal a slezl spokojeně s hůry. Druzí mu nezáviděli, neboť měli každý pro sebe už dávno míru nahoře schovanou.

Nechodě po dvoře ani do chlévů, věděl jen od kuchařky, že mají dvě kravky a koliksi ušípaných. Jak se dobytku daří, o to se nestaral; při tom od své hospodyně neslýchal než samé nářky. Šidila ho, jak mohla. Viděl třeba po ulici běhat telátka.

— Taky máme telátka? ptal se do kuchyně kuchařky.

— Ach, my nemáme, velebnej pane, všeci majó, ale naše krávy só jalový.

— To je škoda ničky takle tutom!

A zase přišel:

— U kostelníků mají prý deset prasátek, povídal mi dnes Šebesta. Kdy my budeme mít, my nic?

— Ach, velebnej pane, odpovídala kuchařka, snad od jedné prasnice, ale tá druhá nebude mět nic.

Kněze to uspokojilo a na víc se netázal. A zatím telátka od krav i selátka od jedné svině dávno byla prodána a zpeněžena. Když byl v kostele, řezník přišel a odvedl si je; ostatně kdyby ho snad byl i na dvoře zastal, nebyl by se ptal, co to znamená.

Jen jednou padl na šibalství, ale i to skončilo pro hospodyni šťastně. Řezník nevědomky přišel do fary v jinou hodinu, než měl. Hospodyně ani služka zrovna nebyla doma, jen P. Bücherle sám. Když farář řezníkovi otevřel, řezník hned v síni začal se dušovat a zaklínat.

— Ať mě hrom zabije na tem místě, velebnej pane, esli se neokradu!

— A ničky, co byste se okrádal? užasnul kněz.

— Co? A jak neokrádal? Dám-li za to telátko šest rýnských, je do Boha zaplaceny, eščе se okradu. Ale deset? To nejni svědomí.

— My nemáme telátko? udiveně prohodil kněz a prohlížel si milého řezníka, zdali není podnapilý.

— Co byste neměli? Dvě máte . . . Za to větší dám, co možu, nemožu to dělat se škodú.

— Ale ničky takle to je zvláštní . . . Můj zlatý, já nechci, abyste se okrádal, ničky takle tutom.

Řezník vysázel šest rýnských, vyvedl si ze chléva tele sám, a pan farář radostí div neposkakoval. „A my máme telátka, hleďme ničky takle tutom, kdo by to byl řekl, to mě hospodyň chtěla překvapit. Ale ničky takle překvapím ji já!" A pořád si hopkal po síni, jak ho to těšilo.

Položil v kuchyni šest rýnských na stůl a připsal k nim na lístek: „Za telátko"; a když hospodyně se vracela z vesnice, schoval se za dveřmi svého pokoje a pozoroval, jak bude překvapena.

Hospodyně vidí peníze, přečte lístek, zbledne leknutím a ruce jí klesnou.

— Cha, cha! zavznělo z farářovy jizby. To sem vás překvapil, Mari? Co? volal velebný pán

a smál se s dětinskou radostí hospodyni. Mari nemohla se zpamatovat, neboť nejdříve se ulekla, že je prozrazena, druhým dílem řezník nestydatě ji napálil. Nežli mohla vypravit slova ze sebe, pan farář se zamyslil a povídá:

— A ničky takle, jak se to stalo, Márinko, že sme dostali telátka? Vždyť ste onehdá naříkala, že krávy máme jalové?

— Včera do rána, jak vejdu do kravína, přes noc už byly v chlívě! . . . zakoktala hospodyně.

— A to je radosť ničky takle, to je radosť! veselil se pan farář v jednom kuse. Měl radost celý den, že farské krávy do rána dostaly telátka a že jedno hned tak zpeněžil. A pořád se usmíval, když si ještě zpomněl, jak kuchařka byla překvapena.

Takový byl život na brumovské faře za těch časů. Mladý Hrabec přišel a všecko zpřetrhal jako nová metla, když se dostane do pavučin. Fara dostala docela nového ducha. Jak se stal hospodářem, přinesl na faru velikou knihu; všecko, co tu leželo a běželo, sepsal, nadělal v knize rubrik a do těch potom zapisoval každý hřebík a každý trojník mezi příjmy a vydání. Od týdne do týdne toho popsal několik stran, na každé straně dole cosi spočítal, potom odčítal a P. Bücherlovi oznamoval výsledek: kolik práce se podělalo, kolik měřic obilí se vymlátilo a co se dá stěžiti na trhu. Takový pořádek zavedl se na faře: všecko zapsat a všecko na svém místě.

Když bylo po žních, pan farář ničky takle tutom jen plesal, jak výborně se letos hospodařilo. Že v letech předešlých obilí měl méně a práce víc, to všechno přičítal neumělosti svých nádenníků, ni-

koli nepoctivosti... Mladý Hrabec stal se tak pravou jeho rukou a miláčkem.

Kuchařka ovšem hleděla na milého hospodáře jiným zrakem. Zalupovala očima, když s ním musila jednat; a když ho z nenadání musila potkat, utrhla se, jakoby ji had uštknul. Vždyť ten roztomilý hospodář i do jejího hospodářství se pletl a div jí neodděloval. Věděl o každé libře másla, zapisoval každou kopu vajec od slepic, neřku aby selátka a telátka mohla prodávat pro sebe jako dříve. Ale čím více ho nenáviděla, tím zdvořileji a uctivěji mladý pán choval se k ní, jakoby ničeho nepozoroval. Proto ho nenáviděla tím hůře.

Mezi jiným hospodář zavedl nový pořádek ve výplatě všem, kdo pracovali něco pro faru. Nádenníkům i vozkům začalo se vyplácet v penězích. Jindy vedle několika krejcarů dělníci dostávali hlavně snídaní, oběd a večeři. Všeho bylo do syta, takže se při tom obživily i děti nádenníků. To přestalo a nastaly peníze, strava žádná. Mnozí se z toho napřed radovali, že si za peníze mohou koupit, co se líbí a čeho v domácnosti potřebují, ale nebylo v tom nic dobrého. Koupili si to ono, nikdy se však tak pořádně nenajedli, ani dětí neobživili jako dřív. A nepořádnější ještě i peníze probili — ženám a děckám nezůstalo leč suchý chléb a voda. A jakou práci udělá člověk, když se pořádně neživí? —

Tato novota přišla odtud, že některý den, když nebylo co dělat na stavbě ani na Hrabcově domě, poslali podavače na faru něco kutit, aby se nepovalovali. Ti ovšem pracovali za pakatel a nejraději viděli peníze, protože bývali u žida jako na ležení.

Reptalo se na to, protože se to dělo na úkor domácích lidí, kteří ztráceli obživu na faře. Ale když to jemně nadhodíš, farář ničky takle nedovtípí se. Kostelník chystal se všecko panu faráři rozložit, ale nenašel vhodné příležitosti. Zvláště to jej hnětlo, že dělníci rovnou z fary běhají k židovi . . .

Nádenníci teprv neměli lásky k hospodáři, protože si zvykal i na pole za nimi docházet jako dráb. Zastavíš se v práci, a hned napomíná; zazpívají, on se chechtá jejich hlasu nebo písničkám a vůbec nemá rád zpívání, protože zdržuje v práci. Nelíbí se mu ani kroj a pořád má kdesi cosi vystavovat. Proto jich práce netěšila, když nad nimi postával, mlčeli němí před ním, a když odešel, zrovna si oddechli. — — —

*

Když se kterýsi z nádenníků dnes postavil a díval se na stín ke kostelu, kolik může býti hodin, zahlédl mladého Hrabce, jak od boží muky si vykračuje k nim na farářovo pole.

— Už zasej ten pokušitel ide, povídá.

— Já nevím, jakej je to člověk, dyť je jak z nelidí, přidal jiný a také se podíval v tu stranu k dědině.

Mladý Hrabec, když odešel od školy, zaháněl celkem dlouhou chvíli tím, že se potloukal po polích. Proto kráčel nedbale, točil si holí a pohvizdoval pořád, ani nevěděl co. Chvílemi uvažoval, má-li si zajít v neděli na Čejč . . . potom mu projela hlavou myšlenka na děvčici, kterou nyní o žních častěji vídal. Byla to Kupkova, ještě ani nevěděl, jak jí říkají; vídal ji však na poli, neboť

mají přes tři nebo čtyři pole od Hrabců. Taková vysoká, ztepilá, velké oči a tělo bílé jako labuť. Kudy jde, jakoby kolem ní bylo jasnější všecko. Obrátí se, pohne rukama, zaševeli, jakoby každá žilka v ní zahovořila . . .

Jak je to divné i na dědině, pomyslil si Friedrich. Ta Čejkovská... Pecúchova byla jak taková skromná květina a tato Brumovčanka, když se podívá, jako královna. Podívá se a cosi rozkazuje; až krev vstupuje do hlavy, když ji potkáš . . .

A fi! utrhl se na sebe v duchu. Už zase blázním. Já to cítím, že tu začínám v tom pelechu sedlačit. Mech na mně naroste do roka, jestli odtud nějak nevyklouznu. Zahloubal se trochu do svého postavení a rozčiloval se.

— Co si to ten panáček smyslili, že se jim ten větroplach tak zalíbil? přimísila se do hovoru mužských na poli jedna z nádennic.

— Aha, máš to chytrýho ďábla, jak se ti ten umí přilísat a nadlízat. Už aji na púť ide. Co ten na púti? říkali lidi, dyž se procesí sešlo u kostela. A přece šíl. Ida okolo kříža ani širúcha nikdá nesmekl, ani se nepřežehnal. A do kostela, na modlení? — šlo mu to jak psovi pastva. A včílkaj vidíš ho, ide na púť do Žarošic. To už aby ho farář viděl.

— Ja kdyby ho v deseti kostelách světili, ďábel ďáblem bude, doložil mrzutě k tomu prvý nádenník.

Ženské však nepřestaly.

— A když se zvoní poledně, tak vám včíl smeká a modlí se jako nábožnej člověk. A před-

tím enom se zvonom posmíval, že prej zvonijú: hrnky — žblunky, hrnky — žblunky. Považte si to.

— Ná šak ani mně se tyto naše zvony nelíbijú, řekl na to mladý nádenník, který se posud nebyl ozval. Naši stařeček, Bůh jim odpusť, dycky banůvali, že prej kdysi obec brumovská vyměnila tyto zvonky za kobylské, keré tak pěkně hrajú...

— Kdoví, je-li to tak, nadhodil kdosi.

— A už prej jednú se ty zvony samy vrátily do Brumovic a zase jich vyměnili; nevím, co nám Kobylští na ně přidali.

— Já temu nevěřím, zase řekl pochybovač.

— Věř lebo nevěř, naši stařeček to říkali, že ty kobylský zvony visívaly na našej zvonici. Dyž byly ty prajzské vojny za císařovny Marie Terezie, tož jednú z rána všecí lidi odešli do pola; no, jak to bývá v pilnú prácu. A najednú se nepřítel vyvrbí od Hustopeč přes les, bylo jich, až se černali jako kavky. Z tejto strany — (ukázal při tom na jezero) bývali sme dycky dobře skováni. Tož jak ti Prajzi se hrnú s vrchního pola do dědiny, najednú ozvú se zvony z Brumovic, a všecí lidi zdvihnú hlavy od práce. Bože můj! pomyslel si každej, dyť to sú kobylské zvony a zvonijú u nás? A co nám dávajú znamení? A hneď každej nechal všeho a běžel do dědiny. Už teho, pravda, moc neposkovávali, co neměli poskované, ale aspoň byli při domě, aby uhlídali chraň Pán Bůh ohňa, lebo vojáci, tem nejni nikdá co věřit. Dali jim pět jalovic a třicet škopů, a vojáci tahli dál. A mily zvony visijú na starým místě, kde visívaly a kobylské vrátily se zasej do Kobylího. Lidi nekeří, co dělali pod Světlýma, vypráveli, jak ty zvony vi-

děli běžet po lúkách. A na půl cestě pod kuřenčářskú cestú se potkaly a jeden ten maličkej z Kobylího nemohl se honem vyhnút, zavadil o náš a trochu pukl. Dyž potom zase ty zvony vyměnili, z teho puklýho nebylo nic, dali ho přelít.

V tom přiblížil se už Hrabec a vypravovatel zamlknul, jak by uťal.

Na pozdravení jeho odpověděli krátce a hleděli si práce. Jindy pálívali ohně a pekli si „korotvě, postřílané motykú", letos nikdo neměl chuti k tomu.

Friedrich asi čtvrt hodiny postál, okouněl sem tam a zíval. Potom si namířil přes pastvisko a šel se dívat na jezero, jak divoké ptactvo přelituje a kapři sebou mrskají nad hladinou.

Mnohem více nenáviděli Hrabce od posledních příhod někteří sedláci, kteří dělávali faráři formanku; hospodářstvím Hrabcovým byli sice nemnoho zkráceni, za to však velice uraženi. A všickni sedláci ovšem mrzeli se na starého, který na škole hlídal každou lať jako čert duši. Hrabec svým potahem faráře vozil, kde bylo třeba, Hrabec mu oral, Hrabec vyvážel, odpusťte, hnůj, Hrabec už připravoval faráři i nádobí na vinobraní; a na školní stavbě starý fůry odpočítává, cihly odpočítává, každou putýnku vápna musí vidět... všecko Hrabec a Hrabec. A krejcar pětkrát obrátí druhým, aby se nepředal.

Kteréhosi to dopálilo, když Hrabec dával cihly postříkávat vápnem a řekl mu:

— Enom postřikujte! Aji čítané ovce vlk bere!

Dávali pozor, zdali Hrabec sám nekrade.

Nevypátrali nic, což jim bylo až nepochotelno. —

Když po žních přišla sobota před svátkem Panny Marie na nebe vzaté, kdy se v Brumovicích „zaráží hora“, Hrabec nebyl pozván mezi sousedy, jakoby do obce nepatřil. I on měl sice vinohrady mezi jinými sedláky, avšak ke slavnosti ho nepřipustili.

Když přišla doba podzimní „rúbky“, sousedé Hrabcovu domu se vyhnuli, ačkoli rúbka obcházela se dům od domu. Tři nebo čtyři sousedé všady počítali dobytek v dědině i v chalupách, počet krav, telat a vepřového dobytka v každém čísle vyřezávali na zvláštní hůl, na který i číslo domu bylo vyřezáno. Hrabcovi nesměli tedy vyháněti dobytek s ostatními.

Když Hrabce vynechali při rúbce, tím méně pozvali je na „sýpku“. To byla výroční hromada obce, při níž rozdělovalo se obilí pastýřům, hotařům, učiteli, kováři, hlásným a vůbec všem obecním služebníkům. Při tom sousedé zapíjeli celoroční námahu, veselili se a dováděli. Když byla úroda slabá, sýpka bývala „tichá“ (trvala v úterý a ve středu); když Pán Bůh požehnal, sýpka bývala „zpívaná“ a trvala od pondělka do pátku do půlnoci. Tak i roku 1821 začali u pudmistra v pondělí hodovat a nepřestali v obecní hospodě až v pátek, mnoho vína se vypilo, mnoho husiny se pojedlo. Když byli hodně rozveselení, začalo se mluvit o Hrabcech, co s nimi v obci. Láteřil kde kdo: Dusil, Šebesta, Mikulič, Kupka, ale pudmistr přetrhl jim řeči.

— Co budete kazit brebencováním sýpku?

Šak za súseda nejni žádnej z nich přijímaný a nebude. Ti nepatřijú mezi nás.

— Vzít karabáč a vypráskat jich odsúď! horlil Dusil, kterému vězela zlost v kostech.

— To nemože byt, chlácholil ho Krátký, na to nejni právo.

— A na to bych se podíval, aby nebylo právo! rozčiloval se Dusil odporem.

— Ale k ničemu jich nevolat, to se može.

Ukázalo se hned v advent, že v tom všichni byli za jedno. Na první roráty scházívali se nábožně súsedé a to proto, že mše svatá bývala obětována za obec. Aby na to nikdo nezapomněl, obecní posel musil večer obejít všecku obec a každému domácímu, pokud byl katolík, připomenout památný den. Obecní posel chodil s hrkavicí, zabušil na domovní dveře nebo na okna a zavolal:

— Kdo je doma? Zejtra na roráty! Mša svatá bude slúžená za obec, abyste nezapomněli!

U Hrabců posel nezabušil. Mužským to bylo snad lhostejno, nikoli Hrabcové, která se po takové příhodě vždycky mohla v slzách rozplynouti. A když někoho z dědiny potkala — však málo vycházela z domu leda do kostela — nemohla se mu podívat do očí.

Na advent roku 1821 dům Hrabcův dlouho pamatoval. V první mlhové prosincové dni starý Hrabec se roznemohl a ulehl. Už po čtyři nebo pět roků, dokud byl v Čejkovicích, bývalo mu zle a to pokaždé v letě. Vypovídal mu žaludek. Nechtěl už jaksi vařit, a když bývala veliká horka,

jak co přijal, hned zvrátil. Než k podzimu bolesti pokaždé přešly, a Hrabec se zvetil. Ba přes zimu tak se vždy zotavil a spravil, že o chřadnutí nebylo řeči. Teprva letos žaludek tvrdošíjně mu vypovídal službu. Na podzim občas bolesti začaly ho trápit, a teď na zimu konečně musil ulehnout slabostí. Bylo s ním čím dál smutněji. Přivezli mu doktora z Hodonína, ten předepsal prášky a lehká jídla, nemoc však se nehnula. Starý ležel a vysychal . . .

Za tmavé, tiché noci, v dobu mezi dvanáctou a jednou hodinou, když všechno nejtvrději spalo v dědině, když ani hlásný neobcházel, zahoukla jednou střelná rána, která skoro celou obec vyděsila ze sna. Rána vypálena byla Hrabcům do oken u velké světnice, v níž staří spávali. Broky roztřepaly okno a zaryly se do zdi v koutě u kamen. Jen několik odrazilo se jich od kamen a roztřiklo se po světnici, nikomu však neublížily.

Vyběhl mladý i pacholci ze sousedních domů, po pachateli nebylo stopy. Byloť vypáleno — což teprve za svítání se zjistilo — z humna protějšího Kučerova domu, na kterém však v tu dobu nikdo nebýval. Pachatel humnem i zmizel, a živá duše ho neviděla.

Nastalo pátrání po puškách, prohlížení domů a vyšetřování podezřelých osob. Že rána nevyšla náhodou, nýbrž ze msty, o tom nikdo nepochyboval. Hádalo se na Dusila, který Hrabcům vždycky nejvíce vyhrožoval, ale Dusil dokázal hned na místě hodnověrnými svědky, že v tu dobu ještě seděl v Kašubově lisovně na víně a za celou noc že nehnul se odtud. Teprve když se v nočním

tichu rozlehla rána, všichni vyběhli ze sklepa poděšeni, co se děje.

— Koho ještě máte v podezření? vyptával se vyšetřující žandár mladého Hrabce.

— Všecky! vykřikl zuřivě Friedrich a otřásl se zlostí na celém těle.

Jestliže nikdy neměl ani lásky ani příchylnosti k brumovským sedlákům, jistý soucit s nemocným otcem a trpící matkou i vlastní jed, který v něm už vřel od letní výtržnosti Dusilovy, když jim polenem praštil do okna, od této chvíle vzkypěl u mladého Hrabce v nesmiřitelný hněv a zapřisáhlé nepřátelství ke všemu, co kolem sebe viděl. Duše jeho zarůstala trním.

Starý Hrabec chřadnul vůčihledě, učinil poručenství a před vánocemi umřel. Byl již stařec letitý, bezmála v Brumovicích poslední z těch starých lidí, kteří pamatovali časy před císařem Josefem II.

Pomřeli už úřadníci, kteří s ním zároveň sloužili ještě na dvoře kobylském až na jednoho, který na konci života svého stal se Hrabcovým nástupcem v Čejkovicích; pomřeli už vrstevníci z Brumovic, kteří s Hrabcem rostli a „kútkavců" mu kdysi nadávali; i nad pudmistrem Tomášem Benešem i nad Františkem Bulou i nad silným Cejgrem i nad Tvrďochem, Kupkou a jinými rostla tráva u brumovského kostela. Na podzim předešla jej také stařena Hovězáková. Zůstávali ze starých pamětníků stařeček Ševela a Šebesta a v Čejkovicích Matěj Pecúch, už také shrbený a šedivý, v zátiší připravuje se na rozloučenou s tímto světem.

S Hrabcem domíralo to staré pokolení, které zažilo smutné ony doby, kdy člověk robotný neplatil vrchnostem víc než tažný dobytek krom té drahé duše; kterému za císaře Josefa zasvitly jiskřičky lepších časů, a které mnoho sice i potom ještě přetrpělo za válek francouzských: ale přece nad krajem zatemnělosti boží slunce stále výš a výše vycházelo a rozehřívalo tvrdou kůru, jež dusila duše i těla.

Ubohé bytosti před rokem 1781 trpěly a sotva chřestily svými okovy. Ale z člověka, pokud žije, přece nevypleníš jádro, které v něm klíčí k dobrému. Bylo zaházeno kamením a zarostlé plevelem: než jak malinký deštík spadl, už vypučelo. Tu rosu přineslo panování císaře Josefa II. Když potom od západu zahřměly jarní bouře k nám revolucí francouzskou, země naše už byla zkypřena. Kdo se dožil let dvacátých minulého století, už viděl zase bytosti, které měly lidské sebevědomí, nebály se, pracovaly na svém a pro své děti, měly čest a věřily v budoucnost.

V Hrabcovi bojoval starý svět s novým, a a kvas byl silnější. Tím obtížil svou duši. Štěstí pro národ, že Pecúchů bylo více v něm.

U kostelníků Šebestů známí sešli se na besedu. V zimě je na besedy čas. Ženské spustily kolovraty, mužští zapálili silný kroucený tabák, pašovaný z Uher, a mluvili o Hrabcovi, který ještě ležel na slámě.

Stařeček Šebesta vypravovali o tom, jak Hrabec našel podkovu v Kobylím. Mladým už znělo vypravování o hraběti Czoborovi jako pohádka.

— Dyž si já tak všecko představím, povídali

stařeček, jak on se převrhl na pána a pyšnil se nad nama, dycky mně napadne naše humno za nebožčíka otca. Měli jsme v něm pěkný ovocný strom, ale jedna hruška zplaněla. Druhé stromy nesly ovoce, až se prohybaly, a planá hruška nic — trpké hrušky leda. A za to košatila, vyrostla nade všecky a dusila ešče aji druhé stromy na blízku. My děcka tak sme se na ovoce třásly, a planej hrušky si žádnej ani nevšimnul. Dyž ju tatíček vyťali, žádnej jí nebanoval. To bylo s kancelářským, Bůh mu odplať, zrovna tak: Planej strom! Pyšná koruna, ale kdo polituje? Dobrýho neudělal nikomu, co by za neht vlezlo.

Všichni se dali do poznámek o nebožtíkovi a všichni se srovnávali v jedné myšlence, že není každému dáno, aby po něm zůstalo jmění a sláva; aby zanechal výstavné domy, které po stu letech ještě budou ukazovat, kdo je budoval, nebo aby psali o něm kroniky a písma, jak mocný byl muž a jak se ho báli! Ale každému — i chudému i bídnému — je dáno, aby lidé po něm zatesknili a staří aby řekli dětem: „Pamatujte si děti, to byl hodný člověk." Nic s sebou do hrobu nevezmeš, jen čisté svědomí; nic po sobě nenecháš, jen dobré jméno. Všechno zaroste trávou, všechno odfouká vítr. Zůstane-li rodina a děti, kterým smrt tvoje zaryje se do srdce, bolest jejich ulevuje, řeknou-li sousedé a známí: „Škoda nebožtíka!"

To byla myšlenka o smrti z hlavy stařečka Šebesty, a všichni mu dávali za pravdu.

A co s mladým Hrabcem? Po Hrabcovi zbyl v Brumovicích syn, o kterém již za živobytí starého říkali: „Jaké dřevo, taký klín, jaký otec, taký

syn." Starý zabloudil, a v chybách rostl jako chlapec. Nikdo neplakal po starém v Brumovicích, protože ho nikdo nemiloval. Švakr Jakubčík smířil se jaksi taksi sice s nebožtíkem, ale to udělala více dobrá duše sestry jeho. Před lidmi však nesměl zastat se příbuzného, aby mu neřekli: „Ty si taky z teho plota kůl?"

— Tadyk se narodil a tadyk umřel, ale nic dobrýho po něm neostalo! povídali si jako pro sebe stařeček Šebesta, svěsili hlavu a přemýšleli asi, co oni udělají, až ta bezzubá kosou podetne život . . .

Podivno, jak starý Hrabec sám loučil se se světem. Na žaludek chytla se rakovina — nebylo pomoci, cítil to. Tělo hynulo, než rozum zůstával zdravý, a to byla nejhorší věc. Rozum v poslední hodiny právě jakoby největší sílu napjal ke konečnému rozhodnutí těžké úlohy, zmítal sebou a hledal útočiště pro zmírajícího, však marně. „Hle, tak zmizíš, pravil rozum Hrabcovi, jako kámen ve vodě. Nač jsi se po celý život dřel? Zmizíš, zapadneš!" A žádné jiné pravdy rozum nemohl mu odhalit, žádného nového světla nemohl mu před očima rozžehnout. A přece se tyto staré pravdy jevily Hrabcovi jako něco docela nového, co ponejprv slyší, když jemu samému nastávalo rozloučení se životem. „Kdyby člověk mohl začat znova, jistě by jináč žil," pomyslil si a zatesknil po životě. „Teprvá, když mosím jiným dělat místo, zdá se mi, jak svět je krásný. Že sem o tom nikdy nemyslel?" Křečovité bolesti působily palčivost, ale touha vrátit se zpět do života byla palčivější. Srdce začalo se ozývat . . .

Divné krásy mihaly se mu před očima. Sedneš někam stranou v polích. Sluníčko pohlíží člověku tak upřímně do očí, až zamžikáš; větříčkové jako děti kolem tebe poskakují; potok kutálí kamínky s vrchu, zahrabává si je do písku ve svém járku a hrčí jim ukolébavku, jak by je uspával. Mušek a broučků poletuje jako jisker kolem tvé hlavy, bzučí to a laškuje s tvými myšlenkami, které se proměňují také v broučky a bzučí. A na stromech drobní divní ptáčkové švitoří, shazují na tebe lístky . . . některých nevidíš, ozývají se jen kdesi daleko v modru. Též daleko v kraji kdosi houká... Všechno šumí, dojímá tě, dýchá na tebe, nejsi na světě sám, jsou tu i jiní s tebou, něco je i nad tebou, neboť slyšíš let křídel velikého ducha. Všechno je život jeden, jak dobře bylo by lze žíti . . . s jinými . . .

Naráz světlo vyhaslo mu v očích, jen ještě nějaké ohnivé hvězdy mihly se tmou. Cosi v něm prasklo . . . „Mlýn se zastavuje," chtěl zvolat. Křečovitě sebou škubnul a bez ducha zůstal v rukách štkající ženy. Friedrich stál ztrnulý u lůžka, jak by přirostl na jedno místo. — —

Vyneslo se do dědiny za nějaký čas po pohřbu, že nebožtík měl raka. Zpráva ta způsobila zděšení. Nikdy o takové nemoci v Brumovicích neslýchali.

— Jak je to? chytly baby Vojtíškovou a obstoupily ji dychtivě.

— Ach, božinku můj, nepřeju teho na světě ani nejhoršímu člověkovi. Myslila při tom na bolesti a vysýchání těla Hrabcova, které zůstalo kost a kůže. Ona viděla ty útrapy, neboť opatrovala sta-

rého; ona pozorovala den ze dne, jak se ztrácí. Že se ptají na raka, neporozuměla.

— A je to pravda, že měl teho raka už prej deset roků? A že mu žral vnitřnosti? A že prej aby ho ta potvora netrápila, mosel jí dávat každej deň půl funta masa čerstvýho, a to maso nosil za ňadrama? Kdyby prej jednú byl vynechal, už bylo zle? Tak se hrnuly otázky na milou Vojtíškovou.

Vojtíšková se zamyslila, může-li to být pravda.

Ženy byly přesvědčeny, že Vojtíšková všecko dobře ví, a možná i že raka viděla, ale nechce s barvou ven. —

— Deset roků raka v sobě! začaly zase baby vykřikovat hrůzou.

— Ba esli ne víc! povídala jedna. Esli to neměl od mladosti. Říkajú, že kdo takovú . . . věc nosí, mívá štěstí. Zapíše se temu pro štěstí. A on měl štěstí hned v Kobylú s tú podkovú, jak to stařeček Šebesta vyprávěli . . .

— Ach, to je za štěstí! mínila Vojtíšková. Vzal neco do hrobu? Ani zbla, jako já nevezmu, ani ty nevezmeš, sestro milá. Co má kdo za ňadrama, teho žádnej nevidíme.

Baby se rozešly a mrzely se na Vojtíškovou, neboť byly jisty, že ona by mohla moc povídat, ale že nechce. Nejspíš už jí dobře zalepili toto... ukazovaly si na ústa.



# X. NOVÁ RODINA HRABCOVA.

Svatba odbyla se u nevěsty v Kobylím s obvyklými obřady a obyčeji. Chasa domácí zalikovala cestu, aby ženich musil vykupovat nevěstu, když ji domácím mládencům odloudil, střílelo se z bambitek i třeba koňům pod nohy, svatebníci zpívali a hodovali: potom posedali na vozy a se slávou stěhovali nevěstu do Brumovic.

Na prvním voze seděla svobodná chasa kobylská i brumovská, totiž z příbuzenstva ženichova i z příbuzenstva nevěstina; na druhém seděl ženich s nevěstou a se dvěma černě oblečenými pány, kteří nevěstu v jednom kuse škádlili; na třetím voze seděli svatební rodiče, na čtvrtém svědci, kmotři a vůbec staří lidé, na pátém zase veselá chasa. Výskalo se, zpívalo, střílelo a červené víno ve sklenicích pěnilo se nad hlavami.

Pohodu měli svatebníci dobrou. Zima roku 1825 končila v masopustě silnými lijáky. I před svatbou ještě několik dní lilo s nebe, jakoby oblaka se zemí provazy byla svázána; v den svatby — včera — se vyjanilo, a dnes obloha

modrala se jak umytá. Slunce trochu sice studené ještě, ale jako omládlé, rozehřívalo se samo radostí nad pěkným dnem. Černá země, atlasově hebká, hýbala se pod povrchem, jakby samo srdce země už zabušilo jaru na uvítanou.

Pole hemžilo se oráči, kudy vozy jely. Zaznívalo volání, praskot bičů a hvízdání. Připravovali půdu na jařiny, a všichni svorně a v jedné trati. Když svatebčané jeli na blízku, oráči zastavovali pluhy a mlčky prohlíželi si svatební vozy. Některý i zavolal něco, čemu v šumu a hluku nebylo rozumět. Frn-frn-frn zafičelo někde pár koroptví, které se krčily za mokrými hroudami a vyplašeny byly dupotem koní. —

Na cestách však ještě stála voda v kolejích a i v celých kalužinách; járkem ze žlíbku hrčela silným proudem a vymlela cestu až do celiny. Když svatební vozy vjely do některé kaluže, špinavé krůpěje a kusy bláta stříkaly až na vozy, do očí a po šatech. Vozy skřípaly vesele i hněvivě, lítaly se strany na stranu, kdykoli zahřměla rána z bambitky a koně se plašili. Šťastně však svatebníci dostali se ke kříži nad písníkem, a odtud do dědiny už to šlo v jednom trysku.

Průvod zastavil u Hrabcova domu, v němž byla zatím hospodařila stará Vojtíšková se švakrovou Jakubčicí. U zahrádek stál zástup zvědavých, starých i mladých, v čele všech muzika, která hned spustila, jakmile vozy vjely do dědiny. Svatebčané posedali k obědu, a znova začalo veselí, zpěv, hudba a tanec. Teprv druhého dne přespolní hosté vrátili se z Brumovic.

— No tož hledá po celém háju a utne na

samém kraju, povídaly si baby u zahrádek, když uzřely nevěstu v kobylských šatech.

— Co by taky dělal s paničkú na selském gruntě?

— To už si taky mohl vzít bár aji zdejší děvčicu nekerú.

— Zavoněla mu Helena Kupkova, ale ona nechcela ani slyšet o pánovi. Že dyby byl sedlák, ano; ale pána že nechce, že se k němu nehodí. A starej Kupka jakej dělal křik, když jednú vstane časně ráno a vidí, že chasa na peklo udělala ze sečky chodník od Hrabců až ke Kupkově zahrádce!

— Kdo ví, esli by zabraňoval včil, po dvúch rokách?

— Ja beztak ne, milá dívko, včil si Hrabec už jináč stójí, co má ty pány u sebe.

Žádné z bab nebylo pod padesát let, ale stará Lukášková říkala všem, které s ní rozmlouvaly, „milá dívko".

— Ta Kobylanka mu taky donese pěknú pomoc. A potom ten dohled v domě! Už to šlo jeden čas s něma tuze s kopca. Jak nejni hospodyně v domě, to jakoby scházel v jizbě stůl. A každej si dělal, co chcel. Mladej se brúsil po světě, kdeby enom nejakú nevěstu si našel, a stará už nestačily. Už taky nejsú mladica.

— To bývá dycky tak: Jiným pomáhal, sobě neuměl. Co z teho měl, že tak faláře stavjal na nohy?

— Já myslím — začala opět Lukášková, která ostatním říkala „milá dívko", ale nedopověděla, co myslí —

Byly by snad ještě mnoho klevetily, kdyby po-

zornost jejich bleskem nebyla obrátila se na jiný zjev. Lidé vybíhali na ulici od spodního konce, a kdo náhodou byl venku, zvědavě se zastavoval. Jel chalupník Horňák s trakařem, na kterém měl složeny dva pytle obilí, patrně na větřák — zastavil se; u Zvolských otevřela se vrata a z nich vylítla husa, kterou hospodyně vyháněla — hospodyně však hned za ní vyběhla též a dívala se; mužští, kteří pili v hospodě, vyhrnuli se před dům a prohlíželi si podivné příchozí.

Dva příchozí dorazili do Brumovic, kráčeli dědinou a na všechno pohlíželi s účastenstvím, jakoby něco hledali. Zdálo se, že dědinu znají a nejsou v ní ponejprve.

Oba byli sice statní (staršímu mohlo býti ke čtyřicítce, mladšímu asi 30 roků), ale oblečeni byli ošuměle a patrně byli zmořeni dlouhou cestou. Kroj jejich byl sehnán ze všech konců světa. Starší měl zelenou kazajku městskou, šňůrované úzké gatě, klobouk, pokud bylo lze rozeznati, slovenský od Břeclavy. Mladší měl černý klobouk s ohromnou střechou a otočený širokou umaštěnou pentlí, kabát panský s krátkými rukávy a výložky, kalhoty z hrubého režného plátna. Oba opírali se o těžké hole a na zádech měli po ranci.

— Kdo pak nás první pozná? zašeptal mladší staršímu, a oči mu svítily radostně.

Starší neodpovídal. Šedé zavlhlé oči jeho bloudily po mužských, kteří se vyrojili z hospody, a hledaly známé tváře. Byl unaven, umořen, udřen, a srdce přece div nevyskočilo mu z prsou, když se kolem podíval. Nejraději byl by hned padl všeckým kolem krku.

Sedlák Martin Mikšán, který pohlížel pronikavě se schodkův od hospody na příchozí, rozhrnul najednou rukama zástup, postoupil o krok před ostatní a zvolal:

— Ej Pane Bože, to je Froliš!

— Froliš? opakovali v zástupu.

A již všichni hrnuli se ku příchozím za Mikšánem, kterému starší příchozí podával ruku a vítal se s ním radostně. Obklopili je oba a tlačili se k Frolišovi. Tento Froliš tu před více než patnácti roky sloužíval. — Potom chytli ho na vojnu a nikdo o něm neslyšel. Byl to hodných rodičů syn, osiřel, když byl výrostek, a tak od patnácti roků sloužíval u Mikšánů. Býval veliký ferina, ale spořádaný šohaj, a všichni ho litovali, když ho úřadi r. 1809 chytli a odvedli k vojsku. Hlouček zvědavých rostl, takže ti, kteří přibíhali, neviděli ani příchozích a ptali se:

— Co je to?

— Froliš Lebedůj vrátil se z vojny.

— A kdo je ten druhý? začali se zvědavci konečně také poptávati. Všichni na něho hleděli a nikdo nemohl uhodnouti.

Byl to statný mladý muž, rovný jak prut a černé oči jen mu hrály. Něco panského bylo v jeho chování. Usmíval se na zvědavé a pravil:

— Mě už neznáte? Já su Sedlinský, co pásíval ovce.

— Jejda, opravdu! vykřikli mladší, kteří s ním byli vrstevníci, je to on.

— Ale pravda, přisvědčovali okolostojící. Kdo by ho tak poznal!

Někteří se nemohli upamatovat a vrtěli hlavami: „Jakej Sedlinskej?"

— Ale u Sklenářů pásíval ovce. Babuše Sedlinské syn, šak otca neměl .... Jednou, když pásl jako chlapčisko ovce na pastviskách, utekl od nich. Povídalo se napřed, že se utopil v jezeře. Chlapci však, kteří s ním vyrůstali, pověděli, že dávno sliboval, jak uteče do světa. Tu ho máte včil, jakej pěknej člověk se z něho udělal!

Strýc Mikšán vedl si oba příchozí domů. Celý zástup je až k zahrádkám doprovázel a někteří vešli s nimi také k Mikšánům.

Do večera dědina věděla osudy obou. Froliš ležel v Uhrách na tureckých hranicích a potom v Talianské zemi, a Sedlinský za nedlouho dostal se s ním k jedné kompanii. Sedlinský prý si zasteskl tak u těch ovec; den za dnem honit, v horku i v dešti hlídat pod širým nebem a nic jiného pracovati nemožno. Když blesky se křižují a hrom rachotí — býti venku sám; když v dědině se lidé radují — býti venku sám; rozběhl se tedy jednou a utíkal až blízko k Vídni do Rakous. Tam v nějakém mlýně vzali ho do služby. Když se řemeslu vyučil, odešel do Vídně, hledal službu, hledal, ale marně. Najednou přiletěla do residence zpráva, že císař Napoleon Bonaparte utekl z Elby a že začíná vojnu. I náš císař začal sbírat vojsko. Co neschytali, to zverbovali. Sedlinský také se dal. A tak jednou při řeči poznali s Florišem, že jsou z jedné vesnice. Té vojny měli po krk oba. Smluvili se, a když Floriše propustili z vojny, Sedlinský s ním tajně utekl přes hranice. Bloudili v nocích, opatřili si šaty jak mohli, aby vypadali jako van-

drovní, spávali ve slámě, kde našli stohy, nebo v osamělých krčmách, ptali chléb a vodu, až se doplížili do Rakous a do Moravy. Froliš dělal to k vůli kamarádovi.

Svatba Hrabcova dělila se takovým způsobem o pozornost se dvěma vysloužilými vojáky, kteří se z čista jasna vrátili z vojny.

Ještě mnoho dní nemluvilo se skoro o ničem v Brumovicích leč o vojácích. Každý den jinam byli pozváni, aby všichni z vlastních úst jejich slyšeli noviny o světě. Sedlinský mimo to byl litován se všech stran, neboť matka jeho, Bůh jí odpusť, velice se trápila pro něho a zemřela snad ze zármutku nad tím, že se ztratil.

Taková věc zajímala konečně i pány, kteří u Hrabce bydleli, ale vtipkovali o tom mezi sebou po německu, že prý:

— Vodí je po dědině a ukazují si je jako medvědy.

U Hrabců se zatím s příchodem nevěstiným až tak mnoho nezměnilo. Hospodářství v rodině, jmenovitě v kuchyni, obstarávala ještě stará Hrabcová a mladou jen zasvěcovala; na polích kromě oračky, kterou obstarával pacholek, mnoho práce nebylo; páni, kteří v domě bydlili, vyměřovali právě bůhví kde a jak den po svatbě odjeli, tak se nevrátili až v sobotu večer.

Friedrich se s mladou svou ženou takořka neznal před svatbou. Až do svatby promluvili spolu nanejvýš třikrát. Potom byli oddáni, odvezli je pod jednu střechu, k jednomu stolu a k jednomu manželskému loži. Bez poznání málo lásky! Už spolu žili kolik dní, mladá žena styděla se svému

muži podívat do očí, vykala mu, a když s ním seděla, mluvila o všedních věcech, klopíc při tom oči k zemi nebo hledíc stranou.

Byla to osůbka drobné postavy, červeňoučkých tváří jak višně a z černých očí zářila jí cudnost, dobré srdce a skromnost.

Vychování u Dvořáků kobylských bylo velmi přísné. Starý Dvořák byl boháč, měl již ženatého syna, který s ním bydlil pod jednou střechou a s četnou již rodinou jídal s rodiči společně za jedním stolem, však Dvořák hospodařil sám. „Já sem taky byl čekancem dvacet roků", říkal, když se mu zdálo, že syn už by ho rád viděl ve výměnce. Všechno v domě chodilo po vůli starého. Děti i vnuci musili poslouchat, jak jenom mrknul očima. Ani žena se neopovážila odporovat. A když starý řekl: „Hanyšo, brumovský Hrabec by tě chcel," rozumělo se, že děvče volky nevolky podrobí se vůli otcově.

Stará odvážila se namítati:

— Ale dyť ho hrubě nezná?

— Zvykne si.

— Bylo slyšet, že si Hrabcovi špatně stojijú.

— Temu já lepší rozumím. Snáď nejsu slepej? odpověděl starý důrazně.

Při tom zůstalo. Hanyška viděla svého ženicha ponejprv o námluvách, při nichž nemohla pro rozpaky skoro ani promluvit s ním, jaký to byl proti ní pán; schovala se do kuchyně, zaplakala si a odevzdala se do vůle boží.

Stará Hrabcová si nevěstu z duše zamilovala, jak ji na svatbě pozorovala. Povaha její líbila se jí, jakoby to byla vlastní dcera její. A mladá také

ucítila ve své tchýni srdce příbuzné. Pořád byla kolem ní jako kuřátko a dívala se jí na oči, aby každé přání její mohla vyplnit.

Ani staré Vojtíškové, která již načisto srostla s Hrabcovým domem, nebylo jinak, než jakoby ona byla vdávala svou dceru. Pořád repetila s mladou, pořád ji obskakovala. Když viděla oba mladé na blízku sobě, neobešla se, aby jim nezalichotila, nebo jich nepoškádlila.

— To sú mě holúbci! Jejda, jako dvě hrdličky! Jak vám to svědčí! Já už su starej blázen a mám radosť! No pěknej párek, to budú pěkný diťátka! Mladí tvářili se, jakoby Vojtíšková mluvila neslušné řeči, vskutku však oběma bylo to trochu milé, že někdo třetí se mezi ně vkládal a vlastně je sbližoval takovými důvěrnými narážkami.

Hrabec sám byl velice spokojen se svou volbou. Žena přinesla mu hotových tři tisíce zlatých a dvě pěkná pole na brumovské straně. Sama byla příjemná, odevzdaná a pracovitá. Víc si nepřál. Již před svatbou měl ji opravdu rád. Jakási nerovnost mezi nima nevadila mu, vždyť mu nezbývalo než stávat se sedlákem.

Rostoucí náklonnost, ba opojení líbánkových dnů působilo na jeho mysl jako rosa a činilo z něho člověka skoro zcela šťastného. Minulé dni tak se mu zavřely jako sen.

Ženitba ukončila u Hrabce několik špatných roků, v nichž hodně zvážněl a tak vystřízlivěl, že si toho snad nebyl ani vědom.

Po smrti otcově byl s počátku jako bez hlavy. Stávalo se mu, jakoby se mu byly myšlenky zasta-

vovaly. Všechno hospodaření padlo na jeho bedra. Musil koupit nový vůz, pluhy a bránu, kosy a motyky, zjednat si stálého pacholka ke koňům a dívku k dobytku. Při tom sám kus po kuse odkládal své panské šaty a nahražoval je prostějším městským krojem, takže podobal se spíše řemeslníku než pánovi.

V hospodaření neměl ani první ani druhý rok štěstí. Jinde měli u sedláka mlatce, on nechtěl v domě lidí. Sedláci obdělávali svým mlatcům pole, zaseli, topivo dovezli, a ti i s ženami po celý rok pracovali u nich jako na svém. Dostali tolik a tolik měřic obilí z nového a byli zaopatřeni. U Hrabce všechno platilo se penězi, a dělej si s nimi, co chceš. Co plechého, všechno šlo k sedlákům, neboť pro rodiny bylo to výhodnější. Hrabec musil brát za vděk všelijakým poradkem. Byl rád, když byl čas pilný, že dostal i známého zloděje Burýška, který se chlubíval, že peřinu pod hlavou ukrade, jak si usmyslí. Když se škola dostavěla, staří pomahači se rozprchli do světa, a Hrabcovi zůstal z nich jen jakýsi Němec z Kurdějova, zaměstnáním tulák a povalovač, který pracoval jen, dokud neměl co jíst, spával v letě v humnech ve slámě a v zimě buď v býkovně na hospodě nebo s hlásnými v baště u kostela. Jedinou dobrou vlastnost měl, že nekradl.

Když lidé viděli strakaté Hrabcovo nádennictvo Vojtu, Bartoše, Němce (— jak se jmenoval nevěděli a říkali jen „Nemec"), Burýška a podobné, říkali: „Hrabcova garda ide".

Když se rok s rokem sešel, hospodářství nevyneslo skoro nic. Štěstí, že Hrabec měl zahospo-

dařený z roku 1821 nějaký groš. Jinak by se byl musil zadlužit.

Z cizího krev neteče, to byla zásada placených nádenníků Hrabcových. Oni dostali své peníze a jak práce jejich vypadá, to jim ani v patě neleželo. Když kopali, tráva rostla jim za zády; oře-li pacholek, dělá brázdy na dva prsty; žnou-li, třetinu zrní vydrtí kosou; mlátí-li se, oklepou snopy svrchu, ostatek zůstane ve slámě. Hrabec dohlížel, ale šalebné práci jejich nerozuměl. V dědině se lidé jen smáli: „Aha mladej Hrabec hlídá, aby jeho gardě práca neutekla."

Od starodávna býval mezi sedláky obyčej, že všichni v jednu stranu stejně pole obdělávali. Všichni v jednu stranu seli pšenici, žito, ječmen, v druhou stranu sadili a také ve stejnou stranu jednu trať na úhory nechávali. A vinohrady ovšem nejvíce měli pohromadě. Se stejným souhlasem a pořádkem začínalo se pak stejně osívat i stejně sklízet. Kdo vyšel do polí, Hrabcův díl poznal na první ránu: samý pýř a plevel, obilí o píď bylo kratší než sousedů z obou stran; vinohrad — žlutý; turkyň — zakrslá, protože všechno dusila tráva. Kopačka i oračka nestály za nic, jen aby se zdálo. Ano, z cizího krev neteče. Mlatci u sedláků také pracovali na cizím, ale přilnuli k poli, neboť ono i je živilo.

Vojtíšková div neplakávala, když tu spuštěnost viděla.

— Že to neřeknete hospodářovi? povídal jí jednou strýc Sklenář. Nic mně po tem nejni, ale nemožu se na to dívat, jak ti tu prácu pohlavkujú.

— A když s ním nejni řeč. Pořád se blunká,

hledaja nevěstu. A nejradši by myslím odtáď utekl. Už byl kdesi až v tech huťách hledat službu.

Dodala si však při nejbližší příležitosti srdce a zastavila v síni Hrabce.

— Byla sem dnes na podolku v prostředních, šak nehněvejte se, nic mně do teho nejni.

— A co je? zarazil se Friedrich.

— Nehněvejte se, co chcu říct, lebo na vašu škodu nesmýšlám.

— No tak co?

— Vyžeňte tu gardu z domu, dokáď vás nepřipravijú na žebrotu. My budeme mět pěkny vinobraní. A slzy jí už tekly po tvářích plnými proudy.

— Nerozumím vám.

— Šak byste porozuměli, kdybyste viděli ten vinohrad na prostředním. Bože, ti lidi nemajú svědomí. Já sem s něma kopala postnicu. Než sem si ukrojila močínku chleba, kde jim byl konec. Než sem za něma dokopala, ani sem hrbta necítila. Prosím tě, povídám Burýškovi, co tak letíte? Co ste na robotě lebo kopete na akord? Dyť vám nemožu stačit? A včil se to ukázalo. Nad kolena už je tráva, kde kopali. A vinohrad je jak lúka, za chvílu bude jako les. Prstem lidi na nás ukazujú, jací sme blázni!

Hrabec se styděl, že ho baba kárá, otočil se na podpatku a práskl za sebou dveřmi.

Ale Vojtíšková porozuměla, že utíkal vlastně hanbou a že jenom nevěděl, co by na to řekl.

Stalo se někdy, že Vojtíšková třeba nechtíc o to hospodářství zavadila u přítomnosti mladého i staré Hrabcové.

Hrabcová upřeně pohleděla synovi do očí, jakoby se ptala: „Co budem dělat?" Mladý mlčel, ze všeho však bylo lze pozorovat, jak se uvnitř žere. A tím častěji odjížděl z Brumovic na dva na tři dni. Bylo patrno, že ho doma země pálí pod nohama.

Roku 1824 vedlo se Hrabcovým nejhůř. Bylo jim tak špatně, že nemohli ani ječmene odprodat. Sklidili polovičku toho, co druzí. Stará Hrabcová musila se odhodlat k tomu, že zašla k bratrovi a na daně i na živobytí musila vypůjčit tři sta rýnských.

Zůstalo to tajemstvím v dědině, ale sedláci nebyli slepí, aby neviděli, že Hrabcovi to jde od tisíce ke stu. Jakmile s ním musili míti útrpnost, už ho méně nenáviděli. Také jim mladý za všechen čas stébla na příč nepoložil. Sotva se toho roku po smrti starého Hrabce ukázalo, že má co dělat se sebou, mladý hned složil hospodářství na faře, což také trochu sedláky smiřovalo.

Když hospodářství mladého za čtyři roky po smrti starého Hrabce sláblo, mnozí se škodolibě radovali z toho. „Podívejte se, když ho páni nedržijú, co je z něho?" Byli však i takoví, kteří mu nic zlého nepřáli a jen nad ním filosofovali: „Ja, ja, ono pole dobře rodí, po kterém hospodář chodí," povídal strýc Maicner, veliký mudrlant a mudrc, který na všechno měl svou „pranostiku". „Chápejte mej řeči: Úrodná je zem, kterú hospodář kluče.... Hospodář a jenerál z knih, čerta po nich."

Koníček, splašený člověk a velice romantický, mínil, že přece jen Hrabcovi budou velmi bohatí;

že snad mají peníze zakopané a proto jim nezáleží na tom, zdali hospodářství co nese nebo nenese.

— Ale jdi, balamuťo, řekl mu Sklenář, já mám hlubokú studňu, a když pořád pro vodu chodím, vytahám ju. A u Hrabců to trvá na štvrtej rok.

Léta, ve kterých všechno toto se událo, byla vůbec velmi zlá; ale přece nebyla tak zlá, aby dobrý hospodář nebyl mohl spořádaně na svém statku vydržet, zvláště pamatoval-li na zadní kolečka. Mladý Hrabec však nebyl takový hospodář jako druzí sedláci. On posud vždycky toužil zbohatnout jinými cestami. K rolnictví neměl lásky, a nevěřil, že pole může ho dobře uživit. Proto všecky kouty vysmýčil, kde by si jinou službu opatřil. Stará Hrabcová marně mu domlouvala. Lekala se, že syn jednoho dne usedlost prodá a vystěhuje se pryč. A ona by ráda svoje kosti složila tam, kde se narodila, kde odpočívali rodiče její i bratr i muž. I Vojtíšková chodila, jak by jí žíly podřezal. Měla ráda svou hospodyni, trpěla s ní a všechen nezdar tak ji bolel, jakoby její vlastní dům hynul.

Jednoho dne Hrabec vrátil se z Brna s jasnou tváří. Radil se dlouho s matkou a pohnul ji k tomu, aby od strýce Jakubčíka vypůjčila mu ještě tři sta zlatých. Jakubčík povolil a u Hrabců začalo se přestavovat. Ke světničce s jedním oknem upravila se ještě jedna světnice s dvěma okny hledícími na dvůr; vydláždili náspě, před práh položili kamenné schodky a všechno zrovna po pansku vyčistili. Ještě ani všeckno pořádně nevyschlo, a k Hrabcům nastěhovali se dva páni z Brna.

Byli to inženýři.

— Co tu budú vyměřovat? ptali se lidé navzájem.

— A myslím začnú s jezerem... mínili jedni.

— Pola budú měřat... pověděl kdosi. Že prý to Vojtíšková slyšela od nich.

Přednosta přisvědčil, že budou měřit pole. A dotvrdil to tím, že obecní posel s bubnem velmi důtklivě brzo všem od slavných úřadů dával po dědině na vědomost, že přijeli páni inženýři z Brna udělat obci nový katastr. Nařizovalo se všem přísně, aby v ničem pánům nepřekáželi, všechno jim náležitě vysvětlovali a kde možná jim pomáhali, neboť pracují pro dobro obce. V tom směru zvláště úřadové obecní dostali přísné rozkazy.

Inženýři sami přičinili se, aby sedlákům vysvětlili, proč přišli. Hrabec zavedl je na radnici mezi úřady a sousedy, a všechno se tam vyložilo. Inženýři vysvětlili, že po vojnách francouzských císař pán potřebuje peněz, daně že málo vynášejí. Všude že je chudoba a bída, sama Vídeň že drahotou neví, kudy kam. Na podzim roku 1814 panovníci celé Evropy sjeli se do Vídně, aby zjednali pořádek ve světě, když císaře Napoleona zavezli na ostrov Elbu a potom na sv. Helenu. S panovníky a jejich družinami sjelo se mnoho panstva, cizozemců a vzácných osob. S počátku, pravda, konaly se slavnosti, kvasy, veselosti, ale po neúrodě r. 1816 že všecko kleslo. Za rok od podzimku do podzimku 1817 v samé residenci císařské ztrávilo se o 27.000 věder vína, 54.000 věder piva, ale co hlavního, o 215.000 měřic pšenice a žita méně nežli roku předešlého, protože ho nebylo. Jak pak teprve venku! V Čechách v horách i na

Moravě při uherské straně lid časem nemá ani brambor a sotva od kořínků je živ.

Proto přece že sedlákům se daně nezvětší. Císařské úřady vyšetřily, že sedlák platí daní, co může. Mezi daněmi selskými a vrchnostenskými však že je veliká nesrovnalost. Páni i sedláci platí stejným dílem císařskou daň dle výnosu polí, ale že vrchnosti užívají skutečně plného výnosu své země, kdežto sedlák je zkrácen, protože ze svého musí platit pánům desátky a ještě robotu dávat.

Sedláci otvírali oči.

Proto císař pán vydal 27. prosince 1817 patent o opravě daně; ne tak, aby se sedlákům zvýšila, nýbrž aby se spravedlivě rozdělila mezi pány a poddané. A také polní hospodářství selské že ani nemůže se pozdravit, když na něm lpí tak veliká břemena! Proto nařízeno jest inženýrům, aby v celé říši půdu znova změřili a komise aby spravedlivě výnos každé tratě udaly. Podle toho rozvrhne se nová daň. Na Moravě že všude začalo se měřit rokem 1824 a jak se všechno vyměří, nastane třídění a odhadování daně dle toho.

Taková řeč sedlákům šla k duhu. Všecka bázeň, která na ně přišla, jak uviděli pány na dědině, spadla s nich a jazyky se jim rozvázaly. Byli by pány zalili vínem a udusili pečínkami. Ku podivu byli zdvořilí, uctiví a srdce jim změklo jak máslo.

Sedlák Mikulič pány zrovna obskakoval, lichotil i Hrabcovi sladkým hlasem a první si je po té schůzi pozval na víno do presúza.

Koníček se podnapil, výskal a radoval se, že „šak aji ty desátky s robotú čert brzo veme".

Starý fojt Ráček podle obyčeje svého seděl po celý čas té schůze sehnut za stolem, podpíral hlavu o koleno, všecko poslouchal a slovíčka nepromluvil. Až když odcházel, těžkomyslně zakýval hlavou a jakoby prorokoval nebo výstrahu dával, řekl: „Ať je to tak lebo tak, pamatujte si, že donde na moje slova.“ To bývala stejná řeč u něho vždycky, co ho znali. Proto si toho nikdo nevšímal.

Za to strýc Maicner uvažoval všecko a něco mu nešlo do hlavy. Nemohl pochopit, jak se ta dáňka odhadne, až se všecko odměří. Není-li v tom chlup?

Inženýři hned ho vyváděli z pochybností. Vláda císařská že dá zhotoviti katastr a základem daně že učiní prostřední výnos každé geometricky změřené trati, která se zařadí podle úrodnosti a dobroty do první, druhé nebo třetí třídy.

— Poctiví páni, nemějte mně za zlé, škrabal se Maicner za uchem, snáď to dobře povídáte, ale já tej pěsničce nerozumím. My sedláci máme slabej rozum...

Hrabec pochopil, že inženýři mluví tuze učeně a proto sám Maicnerovi vysvětloval:

— Poslúchejte, strýčku. Až měřání bude hotový, donde sem komis, kerá zná celú Moravu a zem rozdělila na třídy podlivá úrodnosti. První třída bude ta, kde sú pola jako třeba na Hanéj, kde sú rola třikrát lepší než u nás; poslední třída bude někde v horách, kde nemajú než ovesnej chlíb a zelí. Komis donde do Brumovic a pozná, do kerej třídy naše pola patřijú, nekteré snad do dobré, nekteré do prostřední a nekteré do špatné.

Maicner pokyvoval, že dosud chápe.

— Do teho novýho katastru komis teda zapše: rola v této trati patřijú do první třídy, tato rola do druhej, tato do třetí. A z každého toho rola bude teda inačí dáňka, z dobrýho větší, ze špatnýho malá a ne jako dosavaď ze všeckých stejnaká.

— A co když komis chybí?

— Každá obec a každej majitel podlivá svýho archu pozná, esli se mu stala křivda. Taky chyba se može stát, co by ne. A proto bude ustanovena lhůta k reklamaci. Obec može reklamovat, že komis zařadila neco do první třídy a že to patří do druhej třídy. To se znova vyšetří a rozsúdí.

— Tak by to byla spravedlivá věc.

— Až se reklamace — tech bude jistě hodně — vyřídijú, komis bude odhadovat dáň podle žní. Po žňách sčítá na jednem polu mandele, dá na zkúšky mandel vymlátit a podlivá teho, kolik sype, vypočte se, kolik jeden joch (jitro) rodí zrna. To udělá v každej třídě. A protože roky se měnijú, vezme se nejhorší rok, kdy obilí nejmíň platilo. Od tej ceny odrazí, co sedláka stojí obdělávání, práca, semeno — a z teho snadno vypočítá, co sedlákovi pole vynáší, to se jmenuje čistý výnos.

— Už su doma! přichvaloval si Maicner.

— Na mú dušu, dobře to vymyslili, potakovali druzí.

— Ale aji proti temu obec može reklamovat, kdyby komis vysoko čítala čistej výnos. A teprvá potom vláda řekne: Ten sedlák dostává ze svojeho pola tolik a tolik čistýho výnosu. A proto vyměřáme mu takovú a takovú dáňku.

— Zaplať Pánbůh, když tak... řekl uspokojený strýc Maicner. A to bylo i pro druhé dostatečným znamením, neboť Maicnerovi věřili, že v botách nevleze do vody.

Zeměměřiči ubytovali se u Hrabce na dlouhou dobu. Hrabec s nimi začal chodit po polích jako jejich příručí s mapami, triangly a řetízky. Kde si nevěděli rady, zavoláni byli obecní sádčí, kteří znali každou píď země. Potom měřili pole v Morkůvkách, v Kobylím, na Terezovsku, ale v Brumovicích měli stálé sídlo v novém bytě, který jim Hrabec zavčas připravil. Měli tu také lepší kuchyni, než by dostali někde jinde u sedláků. A zejména v neděli odpočívali v bytě pohodlně zařízeném.

Hrabec nejen že bral plat bezmála jako inženýři, když si ho vyžádali na úřadě k ruce, nýbrž pomohl si také k vážnosti v obci.

Za půl roku splatil dluh a ještě se mu dobře vedlo. Nemoha dohlížet na hospodářství, ponechal si jenom několik mír pole na setí, na sadivo a jednu louku, ostatek na tři roky pronajal sousedům. Ti pohnojili hladná pole, pořádně je obdělali, a pole byla jako druhá.

Nikdo už nechtěl si Hrabce pohněvat. Naopak „kdo maže, ten jede," pomyslil si jeden vedle druhého. První byl Jurka Mikulič. Vzal pány i s Hrabcem do sklepa a častoval je jako knížata. Domníval se, že inženýři mohou každému naměřit po libosti a že mohou také uškodit. Potom Mikulička musila nachytat kuřat, nahledat vajec a natlouci čerstvého másla, a dívka to zanesla večer k Hrabcům. Mikulič přišel s ní, donesl pánům z Brna velikou láhev vína, jako že aby neměli za zlé a

pamatovali na něho... však pantáta Hrabec už vijú, kde sú jeho rola... že on rád se odvděčí...

Inženýři nezahodili. Řekli „dobře, dobře" a měli se jako na posvícení. Za Mikuličem přišel Koníček, přišel Kňůrek... skoro každý podmazával. Lidé poddanští to jinak neuměli.

Jeden z inženýrů byl ještě mladý člověk, ulízaný a živý jako rtuť. Nebylo mu přes třicet let. Vlasy měl rozčesané cestičkou uprostřed hlavy a vzadu nad týlem česal si je vzhůru. Jak přišel z pole, pořád se parádil a strojil, pomádou přimazoval vlasy i vousy, které si na bradě dělil ve dvě křídla. Voněl jak z apatyky. Byl podle řeči z Čech, neboť pořád říkal „tejď", „prauda", „hlauně". Ten se dělil se soudruhem svým jen o to, co se hned hodilo na stůl.

Ostatek jako vejce a máslo druhý posílal do Brna své rodině, neboť byl ženat. Byl to Němec asi padesátiletý, zarostlý zrzavými vousiskami až po oči. Vousy měl jako strnisko a vlasy mu stály jak ježovi. Nebyl skoro za celý den střízliv, leda když vstával. A to již hned začal denní pořádek slivovicí a rumem. Ruce se mu třásly, oči mu slzely a nos měl jako paprika červený. Také silně šňupal. Při tom byl dobrotisko člověk. Na zevnějšek nedržel: kabát měl samé skvrny a boty na jednu stranu sešlapané, o to všecko nic nedbal.

Po brumovských sedlácích podmazávali morkovští, kobylští a vesnice vedle vesnice, kam páni zeměměřiči postavili svoje nástroje. Na vozy toho bylo, co se k Hrabcům pod rukou nanosilo. Některý sedlák tajně vtiskl pánům do ruky i peníze, aby na něho měli ohled. Inženýři tvářili se k tomu,

jakoby to byla povinnost sedlákův a mastili si v krku.

Když byli o samotě, zrzavý Němec hledě na koše presentů liboval si jednou:

— Nicht wahr, Kamerad, wir führen ein Leben wie der junge Herrgott in Frankreich.

— Ich habe nichts dagegen, smál se Čech.

— Ja, ich auch nicht, aber Eseln sind sie doch.

— Schrei nicht...*), okřikl jej Čech, neboť za dveřmi ozval se šramot, jakoby k nim někdo přicházel.

Kterousi neděli po hromnicích brumovský rechtor hrál v Kobylím o muzice. Byl výborný houslista a sestavil si z mladších chasníků čtyřhlavou kapelu. V pondělí odpoledne, když se byl doma prospal — na školáky dohlížel ten den jeden ze starších chlapců školních, který také nováčkům písmenka vysvětloval — hodil se do polosvátečních šatů a zašel si k Hrabcům. Dlouho seděl, zavdával si, ale proč vlastně přišel, to pověděl mladému po mnohých oklikách až na odchodu, když vyšli do síně. Že jako v Kobylím u Dvořáků majú děvčicu jako květ, že už je na vdaj a Dvořák by nebyl od toho....

Dostal zpropitné a šel.

Hrabec s inženýry brzo potom jako maní zabrousil do Kobylího, mihl se kolem Dvořákovy

*) — Není-li pravda, příteli, žijeme jako mladý Pánbůh ve Francouzsku.

— Já nemám nic proti tomu.

— Ani já ne, ale osli jsou to přece.

— Nekřič...

lisovny, Dvořák byl v ní a zavolal je. Tak začala ona známost Hrabcova, která skončila šťastně svatbou.

Po svatbě „pantáta" Hrabec (říkala mu tak i ženuška jeho) už dokonce přijat byl od sousedstva na milost; a když se ucházel k jaru o přijetí do obce, našel horlivého přímluvce v Mikuličovi, přímluvce i v Maicnerovi, a ti získali většinu sousedů pro něho. Když jistota dozrála, Mikulič s Koníčkem přišli pro Hrabce a vedli jej do hromady na obecní hospodě.

V hospodě byla shromážděna skoro všecka obec. Pudmistr, mladší pudmistr a fojt neboli rychtář seděli uprostřed stola pod obrázky. Po stranách jejich zasedli úřadi ostatní: sádčí, horenský, kostelní hospodář a jiní jako apoštolové. Na lavicích kolem dokola hospody posedali sousedé a občas strkali hlavy dohromady. Klobouky a čepice měli na hlavách, jen tenkrát, kdykoli některý předstupoval před úřady, smekal. Bylo ještě zima, už všichni však chodili bosí; botů ani slavný úřad nenosil. Zrovna úřadi rozhodli nějakou rozepři mezi dvěma sousedy, když „pantáta" Hrabec vstoupil do hospody, veden oběma sousedy. Smekl klobouk a stanul hned blízko dveří.

Mikulič a Koníček také smekli, předstoupili před úřady a Mikulič mluvil:

— Poctiví páni, pane pudmistře a páni úřadi! Přicházíme k vám od ubce, kerá nám dala svolení. Je tu mezi nama mladej sedlák, kerej nám ešče nejni rovnej a mosí bez klobúka mezi nama stát. Chce s nama být od včilka za jedno a proto ubec se usnesla, aby byl za súseda přijatý.

Pudmistr vyslechl prosbu důstojně a řekl:

— Když ubec tak chce, ať jen súsed předstúpí před stůl.

Hrabec učinil několik krokův a bezděky, jak byl zvyklý u pánů, lehounce se uklonil.

— Když chcete být za súseda přijatý, mluvil opět pudmistr, slibujete, že budete dycky hodným, spořádaným a úřadu poslušným súsedem?

— Slibuju.

— Když budete súsedem, mosíte se v lásce bratrskej chovat ke všem súsedom a v uctivosti mět úřady obecní; ale taky starších súsedů poslúchati a jim poslúžiti. V domě svém jako dobrej hospodář zachovávati mosíte pořádek, děti svoje, dá-li vám Pán Bůh, křesťansky vychovávat a kárat, na čeládku dohlídat a k rodičom jako hodnej syn se chovat, ve výměnce jich neutiskovat. Slibujete to všecko?

— Slibuju, pravil Hrabec, ač se pýřil až na čelo, neboť si připadal jako školák.

Pudmistr domluviv, začal šeptat k úřadům po obou stranách, kolik se má novému sousedovi uložiti „za přijatú". Obyčejně se ukládalo velice mnoho, aby soused musil prosit o slevení a dokázal tak hned na místě, že prositi umí. — — Ukládalo se cizím čili přespolním dvě vědra vína (domácím jen vědro), každému sousedu maz kořalky, deset pecnů chleba, kus slaniny a několik šrůtek uzeného masa. Pudmistr se usmál a řekl:

— Usnesli sme se na tem, aby „pantáta" Hrabec na přijatú mezi nás dal štyry vědra vína, deset pecnů chleba, kus slaniny a pět šrůtek z komína. Slibujete?

— Slibuju.

Řekl to hlasitě a rozhodně a neměl se k prošení. Mezi úřady i mezi sousedy na lavkách nastal šum radostný, neboť je čekal veselý den. „Ten nemá prosa", žertovali. Pudmistr pomlčel chvíli, čekaje, že Hrabec přece snad poprosí, aby mu slevili. Když však neviděl na něm té vůle, vstal za stolem, podal mu přes stůl ruku a končil obřad:

— Dej vám teda Pánbůh štěstí!

Hrabec dal klobouk na hlavu a obešel celou hospodu od úřadů počínaje, neboť každému musil podat ruku. Zůstal nějakou dobu s nimi; Mikulič držel ho jako v kleštích, zasypával ho lichocením a byl by se s ním bezmála zbratříčkoval. Nastalo pití, radování a veselost do bílého rána. Mezi sousedy scházel však Krátký, Sklenář, Mikšán, Šebesta a Kupka, kteří se protivili tomu a nechtěli za Hrabcovu přijatou pít ani veselit se.

Za obecního písaře a zároveň posla přijat byl v této hromadě Froliš Lebeda, starší z vojáků, kteří se vrátili zrovna v den Hrabcovy svatby. Brzo zdomácněl Froliš po svém návratu, oženil se a zalíbil se sousedům skromnou svou povahou, znalostí světa a písma. Starý posel velice se už zapíjel a proto jej se služby shodili.

* * *

Přijetím do obce Hrabec stal se účastným všech výhod obecních. Mohl užívat jako druzí obecností, vyhánět do stáda, chodit do hromad a do „sýpek". Zatím co měl pole v nájmu, málo arci všeho užíval.

Část sousedů mrzela se na to, ale bylo jich maličko. Chovanec Krátký s kým o tom mluvil, každému opakoval:

— Pamatujte si, že ste si nasadili škvora do ucha.

Hrabec pořád byl s inženýry a vedl pohodlný život. Hleděl, aby jim lidé vzdávali čest, a sám z toho měl nejvíce. Inženýři začali být až rozpustilí a svévolní, jak se jim dobře vedlo. Zrzavý Němec hleděl víc a víc džbánkům na dno a páchl rumem; mladší švihák zase jako mlsný kocour slídil, kde jaké hezké děvče a páchl pomádami. Nenechal děvčete pokojně přejít, aby ho neštípnul do tváře nebo nevzal za bradu; a při tom vedl i daremné řeči někdy, že se děvčata pýřila a někdy studem mohla shořet.

Zvláště v neděli ráno, když dědina se svátečně nastrojila a kolem Hrabcových ubírala se do kostela. Páni zasedli si mezi zahrádkami na kamenné lavce a rozsuzovali obec. Stará i mladá Hrabcová také odešly do kostela, Vojtíšková vařila pro pány; aby páni také šli na slovo boží, ani jim na mysl nevstoupilo. Ostatně nebyli by tam dělali než pohoršení.

Zevlovali, hvízdali, pokřikovali až bez práva. Starší ke všemu jen se hloupě smál, kdežto mladší dokazoval, že nedává své hubě nadarmo jíst.

Šel starý člověk, zpracovaný a pokulhával. Snad kůň mu stoupl na nohu. Mladému nedalo, aby se mu neposmíval:

— Patnáct, patnáct, patnáct . . .

Kroj brumovský připadal mu hrozně směšný.

Sváteční šaty, pestré a barevné, zdály se mu býti křiklavými.

— Ty, koukej, to je maškaráda! ukazoval Němcovi některého sedláka v žlutých koženkách a s velikou vydrovkou na hlavě. Takovou beranici v horku nosit, je to pitomost!

A zase šel šohaj v bílých gatích a v pestré kordule; za kloboukem pyšně třásla se mu vonička a třepetaly se ve vzduchu tři dlouhé kohoutí kosárky; rukávy široké, za ňadry šátek od milé — junák jako jedlička.

— Ne, tidle Slováci mají moc malej pojem o harmonii barev, kritisoval jej zeměměřič. Zrzoun jen pokyvoval. „To je v Čechách zcela jinak, viď; kdyby takovej chlapík přišel k nám, celá ves by se opraudu sběhla jako na komedii."

— To je nic, přidával se Hrabec, ale co teprvá u Břeclavy!

— No to jsou tepru as hastroši. A já se divím, že tady tak žijete mezi tím lidem a neřeknete jim to, aby se nedělali směšnými.

Hrabec nevěděl, co na to říci. „To není nic platno," chtěl se jaksi omlouvati, ale nedovedl inženýrovi vysvětlit, že tento sváteční kroj tak patří k tomuto slováckému kraji jako jeho černá půda, modrá obloha a štěbetavé ptactvo, že to všechno tu vyrostlo, žije to tu a jinak to nemůže být, protože to s těmi lidmi srostlo.

— Koukejte, teď jde jedna, ta má dolíčky v obličeji, ta má ráda hochy! volal již mlsný kocour na švarnou děvčici, která se sklopenou hlavou kráčela pomimo zahrádek. Když slyšela inženýra, zrychlila krok.

— Ta je ještě as panenka, ta si vyšlapuje! volal na jinou.

Některé z děvčat minuly pyšně ani nedavše znáti, že vidí a slyší pány, některé zapýřily se nad všetečným pokřikováním, některé však i směle odpovídaly. Tato, o které inženýr pravil, že si vyšlapuje, zasmála se a odsekla mu:

— Taky byste si vyšlapoval, ale nemožete.

— I proč pak? zarazil se zeměměřič.

— Protože ste jako drkotina (rosol), sotvá stojíte na nohách.

— Ale ta má jazejček!

— No ba, hodila pyšně dívka hlavou a pohrdlivě spěchala dále.

Přicházel nový hlouček děvčat, mladých žen a zpovzdálí také mužští. Páni se čemusi chechtali; když se však ženštiny přiblížily, zeměměřič vybral si jednu na mušku.

— Sakrment, tahlec v tej červenej sukničce by se mně líbila, ta je chutná. Mlaskl si a posílal jí hubičky. Holka! Počkala, zlatá, nedívala se pryč. (Oslovená byla se odvrátila). Jak se jí sukničky házejí! Hned bych se ženil . . .

— Nejni vás hanba svitná zlobit lidi, kteří idú na pobožnost? rozhorlila se ta v červené sukni. Nebylo to děvče, nýbrž mladá žena, sotva vdaná. Byla to helvítka jako celý ten zástup; neboť i helvíti zároveň s katolíky v tu dobu vypravovali se v neděli na služby boží do Klobouk.

Inženýr chechtal se její spravedlivé nevoli a posílal hubičky dále.

— Styďte se! zakřikla uražená žena.

— Toto sú mně čistí páni! přidal se k tomu jeden ze sedláků, kteří ženu dohonili. Byl to Krátký, rozhněvaný jak sršeň.

— No no? ozval se Hrabec.

— Žádné „no no", hanba je to. Vy jako hospodář máte zakřiknút nestydy, keří na naše ženy pokřikujú.

— Šak jich neukúsne.

— Kdyby pokřikovali necudně na vašu ženu, zpíval byste jinačí.

Mužští všichni kolem Krátkého reptali hlasitě a někteří bez okolku vyslovovali své mínění o pánech.

— Co povídal der Kerl (ten chlap)? ptal se společníků svých uslzený Němec.

— A nic! mávnul Čech rukou, jako že to nestojí za řeč.

Hrabec nebyl toho smýšlení, nýbrž odpoledne zašel si velmi rozhodně ke Krátkému. Zaklepal a vešel. Krátkého zastal za stolem nad knihou. Žena seděla u kamen a hladila vlásky klučinovi, který matce schoval hlavu do klína, když cizí člověk a k tomu vousatý zjevil se ve světnici. Krátký pozvedl hlavu a udiveně i nevlídně změřil příchozího od paty k hlavě. Ani mu neřekl: Sednite si!

Hrabec sám začal, že páni inženýři jsou dopoledním výstupem uraženi, že se volalo ze zástupu na ně „trhani" a „lumpi" a že Krátký je musí odprosit. Aby to dobře uvážil, že mu to může škodit. To všechno povídal velmi pánovitě, jako by rozkazoval.

Krátký zavřel knihu a povstal u stolu, po-

slouchaje klidně Hrabcovu řeč. Když domluvil, řekl na to zkrátka:

— Já se temu divím, pantáto, že ke mně idete s takovú. To by nám scházelo, aby naše děvčata lebo naše ženy nebyly v ubci jisté. Já nic neodprosím, protože sem nic neudělal. Esli je vina na nekom z nás dvú, teda na vás, že to tem pánom trpíte. Už moc v dědině se povídá, co ten Čech vyvádí. Ať si dá enom pozor, aby to špatně neskončilo!

— Bude to vám škodit! pravil výhrůžně Hrabec.

— Co mně to povídáte? Ti páni sú tady, aby měřali. Dyby nejednali správně, najdu si ešče cestu. Enom hlúpí lidi naši myslijú, že presentama se neco spraví.

— Mlčte! okřikl jej Hrabec při poznámce o presentech.

Krátký se zpřímil, jakoby o kus narostl, oči mu zasvítily jako žhavé uhly, rozkročil se ku předu a ukázav na dveře, rozkřiknul se na Hrabce:

— Mně bude nekdo v mým domě okřikovat? Tady su já pán. A marš mně odsuď, lebo . . .

Žena vstala u kamen, aby muže zadržela, chlapec se rozplakal, a Hrabec zaražen nejdřív ucouvnul, potom obrátil se ke dveřím a plana záštím i studem, jektal mezi zuby:

— Nešlo to po dobrým, půjde to po zlým.

Krátký neodpovídal. Zůstal v hrozivém postavení a vyprovázel Hrabce očima, až zmizel v síni, ani za sebou nezavřev.

Mluvilo se čas o nestydatém chování inženýrů po dědině, ale zase to přešlo. Chasa se však dávno

všude třásla na inženýra, že nedával děvčicím pokoje. Už v Kobylím prý jednou vyprovázeli jej večer z vesnice kamením, že měl co utíkat. Až teprve po žních, když byla muzika v Brumovicích, trpělivost chlapcům došla. Oslavovaly se dožínky, oba páni inženýři s Hrabcem, i mnoho sousedů sešlo se na obecní hospodu. Ani to nebyla pořádná muzika, nýbrž jenom mistřínský gajdoš (dudák) veselil chasu na svůj nástroj.

Najednou mezi chlapci o půl noci nastal šum.

— Císař pán ho poslal měřat rola a ne děvčatom sukně, vykřikl kterýsi chasník.

— No ba, zlobili se všickni.

Sem tam stranou se zašeptalo, některý mrkl významně okem, jiný souseda poštouchl loktem. Inženýr Němec, Hrabec a sousedi seděli ve vedlejší jizbě, mladší Čech zrovna přicházel ze dvora, vybral si tanečnici a začal se vrtět. V tom shasla jako na povel světla, uprostřed hospody srazil se chumáč a rány sypaly se jako krupobití.

Z vedlejší světničky sousedi volali:

— Co je to, chlapci? Ticho!

Z chumáče zaznívalo úpěnlivé volání:

— Ach ouvej, ouvej! Vždyť mě zabijete.

Když hospodský přiběhl se světlem, chlapci stáli u svých sklínek před muzikantem jakoby nic, děvčata rozprášená svolávala se po koutech, a v okamžiku nastal taneční rej a výskání. Mužští nedbali toho a našli v síni vyhozeného milého inženýra samá modřina a samá boule.

Inženýra odnesli k Hrabcovi, a ráno tři drábi odvedli dva nejstarší chasníky do šatlavy.

Na úřadě zavedli s nimi výslech: Kdo je navedl, aby pana inženýra zbili, kdo ho bil a kdo začal. Chlapci odpovídali: „My nic nevíme". Potom odvedli oba chasníky do Čejkovic, svázali je v šerhovně a voják je palicí bil, aby prozradili. Oni však zase odpovídali: „My nic nevíme." Justiciár hrozil, že sem dá odvést jiné dva a tak pořád po dvou, až se přiznají a udají pachatele. Chlapci odpovídali: „Zbite nás, lebo všecky, ale nic nevíme. U nás je tak, že jeden za všecky a všecí za jedneho". Justiciár dal je zakouti spolu do želez, mořil je týden hladem, a každý den voják měl poručení, aby je bil palicí po stehnech. Strašil, že je dá za žebra pověšet, nebudou-li mluvit. Ale oni nic jiného nemluvili než: „My nic nevíme."

Když se jich za týden do vůle natrápili a namučili, pustili je domů. Inženýři pak se odstěhovali na Čejč. Pobitého inženýra vezli na zvláštním voze v peřinách. Ten podzimek však bylo již konec jejich práci, neboť byli už s celým panstvím hodonským hotovi. Hrabcovi tak už mnoho neuteklo.

Už mu tenkráte bylo hej. I když inženýři byli pryč z panství, dařilo se mu dobře a zveleboval se rok od roku. Převzal své hospodářství z rukou nájemníků, když nájem vypršel, a začal je spravovat na svůj vrub. Sám sedlákem se však nestal. On jen jednou hospodařil — hned po smrti otcově — a to špatně. Proto jak od toho mohl utéci, už sekal pána, selská práce byla mu málo čestná! On, pravda, nevyrostl na selské hroudě, ale matka i žena jeho byly z dobrého selského rodu. O tom nerad myslil a málo s pokrevními

přáteli svými obcoval, ač mu strýc Jakubčík býval dobrý. Žil z toho všeho, ale nevážil si stavu ani půdy, která mu dávala živobytí. Nikdá necítil, že je z toho kořene. Inženýři pomohli mu, že mohl lehce žít, když už už viděl nezbytí, aby začal sedlačit. A od té doby vždycky se rád povyšoval a dával špatný příklad druhým, aby se také učili měkce dělat. Sedlák musí mnoho pracovat, musí svým potem role více zalívat než Pán Bůh deštěm, aby něco měl. V Hrabcovi zůstalo přesvědčení, které mu vštípila kdysi brumovská ranní procházka, že člověk musí něco více znamenat než druzí, aby byl šťasten. A toho se domáhal ne prací, nýbrž chytrostí. Matku jeho rozradovala ta trefa s inženýry, později však nejednou se zamyslila: „Bylo to opravdu štěstí?" I mladá žena Hrabcova málo radosti pociťovala, když její pantáta jen s pány se tlácel, když místo sedláka měla pána a když místo družky života stávala se služkou, která nemohla se pantátovi rovnat. Náhradu nalezala u tchýně své, kterou milovala jako vlastní matku.

Když inženýři odešli, nejmladší pomocník jejich, totiž Sedlinský, zůstal jako ryba na suchu. Tento člověk padl Hrabcovi do očí, hned jak se s ním ponejprve potkal. Hrabcovým přičiněním stal se hlídačem a v celé službě výborně se osvědčil. Nač se podíval, všecko pochopil. Znal svět a byl všemi mastmi mazaný, jen žádnou dobrou. Proto byl zrovna vítán Hrabcovi, když teď potřeboval pomocníka do vlastního hospodářství.

Sedlinský stal se Hrabcovým hospodářem. Když inženýři poslední čas sídlili na Čejči, obsluhovalo je nějaké děvčisko trochu popanštělé. To

si Sedlinský vzal za ženu. Oženil se, třebas neměl, kam by hlavy položil. Hrabec přestavěl trochu dům a z někdejší ovčírny upravil mladým manželům bývání s oknem jedním na dvůr, s druhým do humna.

Na domě Hrabcově zavedl se starý pořádek, jak býval už za nebožtíka. Lid pracovitý nebral se do domu, nýbrž platilo se od kusa a na den. Tenkrát se ten pořádek neosvědčil, ale nyní Sedlinský rozuměl práci, oči měl všady jako výr a byl na nádenníky ostřejší než na panském dráb. Když se rok s rokem sešel, Hrabec spočítal, že hospodářství vynáší.

On zatím ohlížel se po jiném zisku a jinaké obchody zavíral.

Obec brumovská zřídila si cihelnu za potokem Haraskou nedaleko pastuchovy chalupy, která se kývala na kořenech veliké lípy. Mezi cihelnou a chalupou vedla cesta do Klobouk, vedle samé cihelny vedl srázný chodník k větrákům. Hospodářství s cihelnou však šlo v rozpust. Každý si bral cihly sám, kdo mohl, pokryl i střechu křidlicí, ale peníze sháněj! Pudmistr upomínal, strhoval s dáňky a křikům nebylo konce. Když se spočetlo, co se ročně dá cihlářům, obec měla z cihelny škodu. Stavba školy r. 1821 něco za cihelnu vynesla, neboť vrchnost obci zaplatila za materiál hotovými. Od té doby však celá cihelna nestála za zlost.

Hrabec pilně chodíval do hromad obecních. Když se opět jednou strhl křik o nepořádky, jaké panují s obecní cihelnou, chytrá myšlenka svitla v Hrabcově hlavě. Nešel však na vrabce s bubnem.

Obešel si pudmistra, člověka letitého, kterému tím snímal jednu starost s krku, dal dobré slovo a nějakou kapku vína i druhým úřadům: a najal pod rukou obecní cihelnu. Pole nebo louky obecní, ty by se nesměly jen tak pronajat, to by sedláci byli strhli křik, ale k cihelně neříkali nic, protože ani ve snu nikomu nepřipadlo, jaká to může být spekulace. Hrabec nabídl 200 zlatých šajnů ročně, a sedláci ještě si pochvalovali, že obec dobře pochodila. Proto mu ji pronajali ochotně hned na dvacet let, až do roku 1847.

— Hlúpý všecko skúpí! smál se Koníček.

— Enom se neraduj! Ten má věc v malíšku než my v hlavě všecí dohromady! odporoval Sklenář.

Hrabec cihelnu přestavěl a vzal si zkušené cihláře, sám jenom dohlídal a zapisoval účty.

S počátku cihelna nenesla skoro nic. Kdeby také! Domy v dědině stavěly se napořád pěchované a střechy si pošívali slaměnými došky. Ty, kteří měli červené střechy, spočítal bys na deseti prstech. Jen na sklepy bývalo potřeba cihel.

Teprve po dvou letech došlo na opravu fary a z cihelny něco se trhlo. Milý pan farář Ničkytakletutom totiž dostal se na velikou faru do Pavlovic a místo něho Brumovice dostaly mladšího panáčka P. Benedikta Vacka. Plakalo se v Brumovicích za oblíbeným knězem a na svých vozech odstěhovali jej do Pavlovic na faru. Nemohli se s ním ani rozloučit, jak s ním srostli. Brzo však slzy osušili, neboť i nový kněz zalíbil se jim. Byl ovšem muž jiného rázu než starý dobráček P. Bücherle, a uměl si jinak své farníky získati. Byl

mladý muž ještě, s vysokým čelem, orličím nosem a černýma očima. Nosil se elegantně, vždycky míval černé rukavičky na rukou. A při tom byl veselý, šprýmovný, hovorný, veliký hudebník a výmluvný kazatel, jenž uměl v kostele rozebrat. Jen s úctou každý k němu přistupoval.

Rozumí se, že nový pan farář nemohl přebývat v takové faře jako předchůdce jeho. Vždyť tu všecko padalo! Uznávali to, a tak mu faru opravili, že byla jak zámeček. Zdi obnoveny z cihel, střecha položena docela nová, a na dvoře rovněž z cihel vydláždili mu dva široké chodníky křížem. Také prostředkem zahrady až k bránce, kudy kněz chodíval k zákristii, upravili mu chodník. Bylo radost podívat se, jakou Brumovice měly teď školu i faru.

Na svou instalaci pan farář pozval všechny úřady obecní a ještě několik sousedů a vzdával jim neobyčejnou úctu. Takové „trachty" za starého faráře nikdy nebyli účastni. Brumovští sedláci seděli mezi kněžími z okolí a mezi vybranými přáteli knězovými. Tato pozornost velice jim lichotila, víno je rozehřálo, a tak si libovali, že prostořeký Kňůr uznal za dobré připomenout, kterak i obec má svůj díl v tom, že fara tak pěkně vyhlíží.

— Velebnej pane, povídal rozjařen, herdek tak to máte zřízené, že byste na to deset tisíc vyženil.

Panu faráři jen se oči smály.

Tak měli všichni radost, Hrabec však měl radost i peníze. Tato oprava stála obec přes tisíc zlatých a skoro polovic padlo do Hrabcovy kapsy jakožto výnos z cihelny.

## XI. JEZERO SE SPOUŠT

Tato léta náležela k nejšťastnějším v rodině Hrabcově. Kdykoli si později Hrabec nebo jeho manželka zpomínali nazpět, utkvěli na těchto rocích, jako by slunce v nich bylo tepleji zářivalo. Jejich pozemské štěstí nemohlo býti úplnější nežli nyní. Hrabcovi se dobře vedlo, staré nepříjemnosti v obci pominuly. S příbuzenstvem žili v souladu, mezi sebou v lásce, se sousedstvem aspoň nebylo křiků. Hrabec již netoužil z Brumovic. A kdyby v duši jeho nebyla zaklíčila touha po mamonu a po vykořisťování svého postavení, nebylo by v něm nic zbylo ze starého odporu proti lidem, mezi něž osud ho postavil. Ona touha po zbohatnutí a po moci byla však naprosto nepřemožitelná, i hrozila nepředvídanou srážkou, v níž probudit se mohly zlé vášně a zlé vlastnosti tvrdé jeho povahy, které nyní dřímaly. Na druhé straně arci také byli lidé, kteří nezapomínali, čím Hrabec byl a co do Brumovic s sebou přinesl; ale i ti časem zmírnili se a nestavěli se mu do cesty.

Hrabec byl opravdu šťasten několik roků. Manželka jeho, vždy tichá a oddaná muži svému jako pánu, spravovala dům. Porodila zdravé děvčátko, kterému dali jméno Verunka. Děvčátka byl plný dům. Všichni se kolem něho točili, a starostlivá babička měla s ním od rána do večera co vyvádět. Když se dítě na ní usmívalo, a jak její hlas někde zaslechlo, hlavičku po ní obracelo, tu byla šťastná jako by to bylo její dítě. Co měli Verunku, i svoje včeličky v humně trochu zanedbávala. Měli mnoho včel. Hned, jak se hospodářství zlepšilo, Friedrich musil jí nakoupit úlů. To bývala s počátku jediná její radost. Naučila se opatrovat včely ještě za svobodna, neboť nebožtík otec býval veliký včelař a všecky děti k tomu měl. Stará Hrabcová vůbec dožila se života, jakého sobě a synu svému vždy přávala. Cítila se už doma, jak syn byl přijat do obce, a všechno hleděla urovnat v dobrém. I lidé měli rádi „panimámu", protože každému přála. Děti školní zrovna ji obskakovaly. Co dělával její nebožtík otec, že včelařství vždy rád ukazoval, o něm poučoval a mládež k němu naváděl, to i panimáma nyní dělávala.

Téměř zároveň s novým farářem dostal se do Brumovic i nový učitel. Starý rechtor zemřel na nepořádný život, a vdova po něm musila se vystěhovat ze školy do své chaloupky pod kostelem, kterou před tím obýval zatím jakýsi podruh. Nový učitel byl študovaný člověk. Musil bohužel také on přivydělávat si na živobytí muzikou po hospodách, musil koledovat, tři krále psát atd. jako předchůdce jeho, ale přece víc uměl a více na děti dbal. Děti pilněji chodily do školy, a to Hrabcové dělalo ra-

dost. A proto několikrát do roka, zvláště z jara, když šla ze mše, zastavila se ve škole a říkala:

— Pane rechtor, ať všecí školáci dnes po učení dondú k nám a Vy s něma.

A to už po škole Hrabcovo humno hemžilo se dětmi. Panimáma ukazovala jim včeličky, jak právě pracují, potom rozdala jim chléb pečený s medem, každému po krajíci. Učitel zůstal u Hrabců na oběd. Když podřezovali u Hrabců včeličky, to děti mívaly jako hody! — — —

Na podzim roku 1831 zjevil se na Moravě dávno lidskýma očima nevídaný morový pták a přikryl smrtonosnými křídly krajinu. Od tureckých válek byl od něho pokoj. Zaletěl do Moravy jak obyčejně z Uher, zatřepetal ohromnými křídly i nad naším krajem a z jeho křídel vanul dech smrti. Koho ovanul, jakoby ho podťal. Byla to kolera.

Dech smrtonosných křídel zasáhl i panimámu Hrabcovou. Byla jedna z prvních, kterou ranil, když začal řádit v dědině po sv. Václavu r. 1831.

V podzimní sychravé odpůldne ucítila těžké bolesti, a hned zmocnila se jí předtucha, že dnové života jejího jsou sečteni. Předtucha její do večera změnila se v jistotu. Byla smutná, ale pokojná. Poslali pro kněze, který dodal duši její poslední útěchy a smířil ji se světem. Byla připravena na odchod, smutná sice, ale opět pokojná. Pokud mohla, rozmlouvala s nevěstou i se synem i s Vojtíškovou. „Neplač, děvečko moja," napomenula několikráte nevěstu, „neplač, to je mně horší, když plačeš." Střípek hořel celou noc na stole, a Vojtíšková nemocnou přikrývala peřinami. Když byla

půlnoc, mladí sdřímnuli, jen Vojtíšková nehnula se od lůžka. Sotva na minutku odběhla jednou ze světnice, aby připravila hromničku.

Asi po třetí hodině zbudila mladé.

— Bude brzo konec, pravila. Viděla sem to včera, jak s Dusilkú bylo . . . Zrovna tak to začíná s panimámú . . .

Všichni zůstali při nemocné. Bylo znát, že strašné bolesti ji sevřely, zrak její byl skleněný, už dětí svých neviděla. Vztáhla pojednou ruku, a bezvládně ji pustila. Nikdo nevěděl, co ten pohyb znamenal a zdali se stal z její vůle.

— Dokonává, zašeptala Vojtíšková.

— Maměnko drahá! vykřikla nevěsta, panimáma však už neslyšela. Vydechla a byla nebožka. I po smrti tvář její zůstala smutná a pokojná.

Nevěsta, když stála u ní naposled v síni, nežli zatloukli rakev, zavrávorala a zůstala bez sebe. Lidé ji zachytli a zkřikli: „Pro Boha, snad ju to taky drží." Hned ji uložili, a Vojtíšková zůstala s ní, opatrujíc ji i malou Verunku, která hleděla s jednoho na druhého a vidouc druhé plakat, rozplakala se s nimi.

Hrabec chodil bled jako stěna. Zavzlykal několikrát nad nebožkou, s nikým nemluvil. Všechno na něho působilo, jakoby byl dostal kladivem do hlavy. Nemohl se probrat k vědomí, co se vlastně děje. Jen tolik cítil, že matku nekonečně více miloval než otce. Podoba matčina vznášela se před ním s oním dobrotivým pohledem, jak ji vídal v květu života, poslední podobu její nemohl si představiti. Potom strach o ženu zápolil v něm s lítostí o matku. Plačící dítě viděl už sirotkem . . .

a všechno byl zmatek a směs a hrůza, že mu připadala všude tma . . . U hrobu stál kamenný, nic neviděl a neslyšel.

Ještě než matku odnesli na hřbitov, umíráček už dvěma lidem zase zvonil na skonání. A proto všechny obřady farář Vacek konal rychle. Když si Hrabec pomyslil, co se děje, už hrobaři zahazovali hrob, kněz složiv černý pluviál, v rochetce spěchal do dědiny zaopatřovat a učitel se školáky jak dozpíval píseň za dobroditelku dětí, odcházel s několika do školy, ostatní se rozbíhaly domů.

Bylo tak strašné umírání v dědině, že kněz nestačil chodit pro velebnou svátost do kostela, a proto vystavil ji za oknem na faře, aby rychleji mohl obsluhovat umírající. Lidé chodíce kolem fary, smekali a křižovali se před oknem. Památka na hrůzy těch časů zachovala se v Brumovicích podnes. Lidé dosud smekají a žehnají se před farou, která roku 1831 takovým způsobem byla posvěcena.

„Hodná k upamatování, hrozná a neslýchaná nemoc, cholera vypukla v dědině r. 1831" — napsal pamětník do knihy obecní toho času — tak hrozné nemoci nebylo a není v celej Moravě pamětníka, kdežto v krátkém časi u nás mnoho lidí pomřelo a v okolečních dědinách stejně. Začátek tej nemoci byl 28. října 1831 a lidé padali jako muchy." Kolera nenasytila se obětí až r. 1832 a když odešla, 160 známých tváří, starých i mladých, brumovští postrádali mezi sebou.

Žena Hrabcova okřála.

U Hrabců bylo prázdno v domě a smutno bez babičky. Mladí lidé cítili nepřítomnost její v každém kroku, osiřela maličká vnučka Verunka i vče-

ličky. Přes zimu včeličky v nejlepším babiččině úle pomřely. Teprve potom Vojtíšková a hospodář Sedlinský vzali si ty druhé na starost.

A hned stalo se něco, že Hrabec neměl kdy myslit na sebe a zabývat se rodinnými událostmi. Dne 15. dubna 1832 stihlo dědinu druhé veliké neštěstí. Vypukl oheň a za velikého větru spláchl půl dědiny, selská stavení i chaloupky, takže lidé sotva životy své zachránili. Od roku 1804, kdy Brumovice vyhořely celé, nebylo tak hrozného požáru. A neštěstí dostavilo se z jara, kdy beztoho nedostatek a bída tlačily se do domů.

Spekulační duch Hrabcův probudil se v plné síle. Rozjel se do okolí, vyhledal o čtyři dobré cihláře víc, a ve dne v noci začal pálit v cihelně. Peněz nebylo, dával na úvěr, a snad půl vesnice se u něho zadlužilo.

Koníček i Sklenář také vyhořeli. Když si zároveň přijeli pro křidlici a vedle sebe nakládali na vůz, Sklenář připomenul Koníčkovi, jak před pěti lety povídal: „Hlúpý všecko skúpí."

— Vyzrál na nás! přisvědčoval smutně Koníček a máchnul rukou.

Přišly však ještě lepší časy Hrabcovi, ve kterých za dva roky stal se boháčem. Pustil se chytrostí svou do spekulace, která prý mu každý měsíc tolik vynesla, že mohl leckterému sedlákovi vzkázati: Co chcete za svůj čtvrtlán?

Dvě léta po koleře přišli totiž opět inženýři do Brumovic, do Kobylího, do Terezova a na Čejč a začali prohlížet jezero ze všech krajů. Hrabec hned zvěděl, že jezeru má se pustit žilou. Již třetí rok napořád byl suchý, a proto byla příznivá

doba provést myšlenku císařských správců, aby se jezero spustilo a proměnilo se v úrodná pole a louky.

Hrabec začal spekulovat. I žid z Tabačova dověděv se, co bude s jezerem, začal spekulovat. Zrovna v ten čas byla na prodej taberňa, stojící uprostřed dědiny, na které měl kupecký krám jakýsi Gregor. Gregor najal si od obce hospodu a kupecký svůj domek prodával. Mezi kupci — byli to židé přespolní a domácí žid Bulf z Tabačova — vyskytl se jako Saul mezi proroky pantáta Hrabec. Nebylo mu za těžko přeplatit židy a také snadno pohnul obec k tomu, aby dala jemu právo k obchodu, který na taberně od nepaměti se provozoval. Křesťan byl obci milejší nežli žid.

Jak se otevřelo jaro roku 1835, hned se ukázalo, nač Hrabec spekuloval. V Kobylím usadil se vrchní inženýr jménem Sommer, přivedl s sebou několik příručích a začal najímat lid do práce. Rok byl zase velmi suchý, a proto se již v květnu začaly vyhazovat příkopy pod Kobylím a Trkmanickému potoku vykopalo se koryto jako velké řece. Práce přibývalo a příkopářů též, takže hospody v Kobylím i v Brumovicích byly nocležníky přeplněny. Hrabec zřídil si na taberně silný obchod se smíšeným zbožím, s chlebem, moukou i kořalkou. Pro dělníky dal vystavět dlouhou noclehárnu z prken. A obchod byl zrovna jako na ráně. Od rána do večera „pantáta" měl plné ruce práce i s pomocníky svými.

Když přišlo léto, na jezeře už pracovalo lidí ze všech konců jako mravenců, několik set jich bylo.

Bylo živo v Brumovicích. Dědina nezažila tak veselého roku a nikdy už podobného se nedočká. Domácím lidem otevřel se výdělek, jezero naposled poskytlo jim darů svých, až jimi pohrdali, pracovní lid nechával tu mnoho peněz. Dobře se zpeněžilo víno, ušípané i drůbež. Pravé žně nastaly sedlákům i lidem chudým, když voda začala opadávat. Co ryb, co ptactva se nanosilo domů! A palachový les chudina odvážela si chvatem, zrovna stohy stály ho kolem chalup!

Ještě se vyskytli noví inženýři a jakési komise. A lidu hemžilo se všude, takže ani v noci nebývalo pokoje a spánku. Příkopáři jsou tvrdý lid, surový a hýřivý. Zvláště Polehradští byli velicí bijáci a nebylo snad dne, aby neprovedli výtržnosti.

Než i smutno bylo brumovským, když to slavné v celém okolí jezero viděli odtékat. Pamětníci vzpomínali toho, že tu za vodou dědina bývala jako schována, a nejedno vojsko se jí vyhnulo. Za francouzských válek v prosinci roku 1809 vydalo se vojsko, které leželo posádkou v Brně, na pochod k Hodonínu a odtud do Uher. Oddíl vojska táhl přes Brumovice a tu se stavil 17. prosince přes poledne. Po obědě zaměřili k Terezovu. Jezero bylo zamrzlé a led jako křišťál hladký. A vojákům, jak v řadách kráčeli, začaly nohy klouzat, mužstvo padalo a podráželo nohy jiným, div se tuhý led neprolomil. Nebylo jiné rady, než rozdělit se na řídké chumáčky. A větší díl, kteří po ledě chodit neuměli, nemohl s místa. Důstojníci musili jim tedy nechat na vůli, jak přejdou. Mnozí tedy kolenačky a po čtyřech lezli

k Terezovu, šťastnější, kteří uměli klouzat a dříve na břeh dorazili je chytali a kartáči třeli, aby neomrzli. Jezero bývalo zlatým dolem pytlákův a smělých chlapců, bývalo i vzácným divadlem pro okolí, když sem přijíždělo vznešené panstvo a sám císař pán někdy z Vídně na hony. Tehdy brumovští prosekávali cesty v palachových houštinách, vozili pány na loďkách, nabíjeli jim pušky a nadháněli plaché vodní ptactvo. Kdo mohl, pospíšil si na břeh a díval se odtud na veselé zábavy panstva.

Mnoho znamenitého událo se na honech i mnoho veselého. Císaři Františkovi, když tu byl naposled v podzim roku 1816 podali láhev čerstvého vína. A mezi pány byl jakýsi ministr se zlatým límcem, který se až směšně bál husí. Také byl tehdy na honech jakýsi cizí princ, kterému na loďku dán byl za průvodce chalupník Zkúmal. Ten princ, kdykoli vystřelil, nahnul se velice z loďky, až konečně žblunkl do jezera. Zkúmal pomohl mu z vody. Ale princem třásla zima, protože voda byla už studená. Čím více však v cizím jazyku na Zkúmala křičel, aby ho zavezl ku břehu, Zkúmal tím horlivěji projížděl s ním palachovým lesem, neboť se domníval, že pán se s ním vadí, že je pomalý a liknavý.

Všechny kousky a všechny užitky tím rokem přestaly. Od toho roku zpustla i kuřenčářská cesta k lesu, a pozdější lidé ani nevěděli, proč se jí tak říkalo.

Chlapci když pásávali koně za měsíčních nocí, drželi se daleko od břehů jezerních. Ukrývali se pod halenkami, nebo vypravovali si kolem ohňů.

O samotě žádný nepásl. Báli se vody, neboť říkali, že vodník, než se z jezera odstěhuje, jistě mnoho lidí potopí, protože má zlost na ně, že mu spouštějí vodu.

— A jak enom odplave? byli by rádi věděli.

— Jistě v noci, tajně, řekl snivý, tichý Martinek.

— A strýček Matulka, jak šli z hodů Kobylských, viděli ho „u fišúzu" (u rybárny) na vrbě, zlosťú si vlasy škubal. Už bývá tam na dolním koncu, kde voda odtěká, už se stěhuje k Dyji.

— Ano! Nejni mu co věřit, připomínal černooký nebojácný chlapec. Možná, že včil je toťkaj u nás čúhá a z palachu nás poslúchá...

A mráz projel až do kostí chlapcům při tom pomyšlení.

— Esli pak nandú jeho dům pod vodú, až jezero vyschne? rozmluvil se snivý, tichý Martinek.

— On ho rozkope! mínil černovlasý.

— A lebo si ho odstěhuje preč, mínil jiný, který se ještě neozval. Nevěděl však dobře, kdo mu dům bude stěhovat, zdali utopené duše nebo to na ryby naloží...

Potom si šeptali, kde asi bude bydlet vodník z jezera. Někteří mysleli, že se odstěhuje do Dyje a druzí, že do Dunaje, protože mu bude v Dyji málo vody. A jeden si myslil, že se vodník vůbec neodstěhuje. Jednou v noci přeběhne choboty a usadí se v malém jezírku pod dědinou a bude tam topit děti. „Dyť on na žičce vody utopí, keho chce", potvrzoval svou domněnku.

Kdykoli v tiché letní noci ozval se křik ptactva

vodního, říkali si chlapci: „To on zpúzá sem tam a plaší jich z hnízda."

A když se výkřik ozval hodně na blízku, zatínali pěsti a dodávali si odvahy, kdyby sem přišel. Žádný se nechtěl bát; ač mnohý měl malou dušičku v těle. Každý také něco musil mluvit, aby se nezdálo, že se snad bojí ozvat. A když si povídali, dodávali si tím jaksi smělosti. Proto hovor neumlkal.

I staří lidé poslouchávali ptactvo přeletující i pokřikující, a bylo jim ho líto. Když vyplašeno vznášelo se nad dědinou, bývalo až tma v oblacích. A křičelo smutně i žalostně naříkalo.

Pastýř, který v noci pásával koplu, koně ve stádě, říkal, že pozná, kdy je půlnoční hodina. Že všecko ptactvo prý o dvanácté hodině teprve usíná. Tu je chvilku ticho. A potom zase už kolem jedné s půlnoci vstává. První naříká: „Bolí, bolí, bolí". Druzí začnou za ním: „Trápí, trápí, trápí" nebo „Svrbí, svrbí, svrbí", a chřástalové na lukách jakoby křičeli do toho: „Trp, trp, trp!"

— Aji by to chlapa rozplakalo! říkával koplař.

Vody ubývalo, břehy vystupovaly výš a výše. Luňáci a jiné ptactvo naposledy lovili bohatou kořist, neboť mnoho ryb plovalo v kalužinách a loužích. Práce přibývalo. Začalo se vyvážet bahno. Sedláci s koňmi měli práce, že jí nemohli zastat vedle roboty a své vlastní potřeby. A pantáta Hrabec zase měl větší výhody než druzí, neboť jeho koňmi vozili se páni. Mnozí lidé zbohatli, takže se o nich po letech nejinak soudilo, že našli v jezeře peníze. Však i ti páni Kleinové byli prý tak šťastni.

Jak by si byli mohli vystavět na Čejči parní mlýn? kdyby tu nebyli našli nějaký poklad?

Voda najednou neodtekla. Příštím jarem, když sníh roztál, bývalé jezero stálo znova pod vodou. I vodní ptactvo začalo se sem stěhovat jako jindy. Trvaly pořád práce regulační a odvodňovací, opět bylo třeba lidu pracovního jako v loni, opět bylo živo v Brumovicích, a opět pantáta Hrabec měl osoh, jakoby z loterie vyhrával.

A tak ještě mnohé roky Brumovice měly veliké výdělky a dobrou pohodu.

Cesta z Kobylího už byla kratší. V těchto stranách v jezeře vždycky bývalo viděti ostrůvek, zarostlý bujným křovím a hájkem. Jakmile voda opadla, vystoupil z ní pahorek, který se spojoval s brumovskými roli. S té strany od Kobylího pavlovský správce císařského statku, Čejka, dal vystavět dřevěný most, a tak Kobylští do Brumovic a naopak chodili přes „ostrůvek". Za pomníkem sv. Mikuláše „u fišúzu" založena i cihelna.

Hrabec měl plné ruce práce. Shromažďoval mamon a vždy ještě byl lačný po větším. Také jeho vliv na panských úřadech i v obci vyrostl mocně. S úředníky kancelářskými a písaři byl zrovna jedna ruka. Věděl, jak to zařídit, aby zamželi jedno oko, kde toho potřeboval. Aby pak vliv svůj v obci na vždycky si pojistil, k tomu pracoval nepřetržitě, ale nenápadně.

Měl ke službám svým mnoho sedláků, kteří ho potřebovali. Někteří byli mu dlužni, jiné zavděčoval si, že jim prokazoval všeliké laskavosti u pánů, a jiní aspoň báli se ho, že by někde mohl jim škodit.

Když přišly na podzim roku 1836 volby obecní, pantáta Hrabec tak měl spočítané hlasy svých věrných, na které mohl spoléhat, že obecní výbor dosavadní byl shozen a zvoleni jenom sedláci, Hrabcovi oddaní a povolní. Místo starého pudmistra Františka Beneše stal se hlavou obce Isidor Mikulič. Radní Sklenář odstrčen byl také, protože byl tvrdý a neoblomný, chovanec Krátký nezvolen za sádčího, kterýž úřad po mnoho let zastával, Šebesta přestal být kostelním hospodářem, ba ani Dusil nedostal hlasy za náhradníka, nýbrž splašený Koníček.

Hrabec sám schovával se za větrem; nijaké volby nepřijal, jakoby mu všechno bylo lhostejno. Nikde nepromluvil, nikde nesbíhal, o nic nezavadil. Jen jako pavouk ze sítě pozoroval každičké hnutí.

Výsledek voleb způsobil pravé pozdvižení, protože ho nikdo nepředvídal. Už jak padaly hlasy na Mikuliče a na jeho soudruhy, někteří pokřikovali a vyskakovali na lavice.

Avšak teprve po volbě, když hospodský začal nalívat, jazyky se rozvazovaly. Sousedé rozhrnuli se na dvě polovice, které čím dál více od sebe se oddělovaly. Byla to dvě mračna, která každou chvíli se mohla srazit. Staří úřadi seděli dosavad pod obrazy, a byli jak zařezaní. Avšak mezi stoly byla chumelice, vadění, cinkot sklínek, časem nesrozumitelný hukot.

Hned od počátku v té chumelici vynikali Koníček a Dusil. Pantáta Hrabec přišel sem jako namátkou, zavdával si u nálevny se sousedy, ani si nesedl. Po oku stopoval účinek svého díla, stavěl se chladným a pořád byl na odchodu.

— Ale je to, pane, správa! povídal kdosi za jeho zády druhému.

— Je, přisvědčoval oslovený, má to jak na drátkách ten Hrabec.

— A sám nic! Nač enom smýšlá?

— Nač? Já myslím, že na rychtářství. Vlček už sú jako pára nad hrncem, a to mu páni už dajú, jak Vlček zavře oči.

— Mhm, zamyšleně bylo slyšeti druhého.

Hrabec slyšel dobře, ale nechtěl se ohlídati. Sousedé však už nepokračovali, neboť patrně Hrabce zpozorovali, a také už Dusilův hlas přehlušoval ostatní.

Dusil stoje před stolem úřadním rozloben, volal na shozeného starostu:

— Tož tak, Benešu, vy už nejste tej cti hoden, už bude za vás úřadovat ten obližmiska Mikulič.

Všechno utichlo. Na straně Mikuličově bylo pozorovat hněvivé pohyby, až Mikulič se protlačil do předu:

— Co su já? Kdo mně tak ešče řekne, na teho se podívám!

— A beztak že oblizuješ, hodil stranou Dusil.

— Co já oblizuju?

— Misky u „pantáty" oblizovals a budeš oblizovat, vztekle křičel Dusil.

Byla v těchto slovech dvojí narážka. Jedna na to, že Mikulič Hrabce obskakoval vždycky, všady mu přichvaloval a nadlízal; druhá týkala se zvláštního zlozvyku osobního, že totiž Mikulič, ať mluvil nebo nemluvil, pořád se oblizoval jako po obědě. Jazyk mu jezdil z koutka do koutka. A to přezdisko „obližmiska" dal mu již ve škole

nebožtík rechtor. Tak mu zůstalo; neboť přezdisko jde s člověkem do hrobu.

Mikulič po slovech Dusilových napřáhl pěst a chtěl se vrhnout na utrhače, strana jeho však zastoupila mu cestu a převáděla ho: „Nechte ho mluvit, na vás se to včil nepatří, abyste se ostúzal s ledakým." Za to jiní hrozivě Dusila měřili.

— Chápejte mú řeč — vložil se do hádky chlácholivě a rozvážně Maicner — chápejte mú řeč, súsedi. Já myslím, že ten úřad nemá žádnej z nás v pachtě, a tož jednú já, jednú ty: dyť přece sme svoji, ne? Šak on si Beneš proto hlavu nestrhne, a za čas zasej Mikuliča shodijú. Tož nač se hádat?

— Ale co on dokázal? ukazoval Dusil na Mikuliče.

— Tolej dluhů, co vy ste nadělali, taky dokážu, jízlivě odsekl Mikulič a oblízl se.

— Chápejte mú řeč, začal zase moudrý Maicner, nevidíte si do huby. Ty Dusile taky. Už ste si teho zvolili, kdo má nad nama panovat a proto mu dávejte čest. Na všecko vyčítání je pozdě. Šak já nejsu z vašej strany, já myslím, že by v tem Beneš ešče byl mohl chodit; ale když už pudmistra máme, mějme ho v poctivosti. Ta čest patří jeho úřadu. Nebudem-li si ho vážit my, jak si ho budú vážit úřady a přespolní?

Když všichni mlčeli, rozhlídnul se po hospodě a dodal:

— Mám já pravdu lebo ne?

Protože nikdo neměl se k odpovědi, Maicner upřel oči na pantátu Hrabce, vyzývaje ho, aby mu přisvědčil.

— Máte pravdu, řekl jasným hlasem Hrabec. A taky je Mikulič přece hodnej člověk.

Bůh ví, proč se Dusil rozčertil Hrabcovou odpovědí. Už se zase cítil uražen, už zase myslil, že Hrabec právě jemu naschvál to řekl.

— Hm, foukl si a pyšně hodil hlavou, Mikulič je hodnej člověk. Vidíš si ho! ‚Hodnej člověk', ještě jednou to po Hrabcovi posměšně opakoval, přidávaje: A my nejsme? Co my nejsme nic? My sme tu usedlí, a tu donde přivandrovalec a donde si sem lagotat: ‚To je hodnej člověk'. Vy temu rozumíte! Ten temu rozumí! obracel se k druhým. Vidíš, ty, Caletko, ty nejsi hodnej člověk, Mikulič je hodnej člověk. Já taky nejsu hodnej člověk — aby do teho hrom uderil!

— To žádnej neříká, skočil mu beze zlého úmyslu Koníček do řeči.

— Co ty? Ty taky s ním táhneš za jeden provaz! Nežádej si mně!

Maicner sám sebou spokojen, nahnul se také k Ráčkovi:

— Co vy temu říkáte, starej?

Ráček dlouho se kýval a mrkal očima a potom zamyšleně, z hlubokosti své duše, odpověděl:

— Ať je tak lebo tak, pamatujte si, že donde na moje slova.

— A vy dycky stejnú melete, utrhl se Maicner.

— No šak je dobře, řekl Ráček a zase se zadumal.

Okolostojící trochu se usmívali. Hádka mezi Koníčkem a Dusilem rostla, i jinde z koutů slyšet bylo dva a dva hlasy proti sobě. Když tak rozči-

lení stoupalo jim do hlavy, Hrabec odešel tiše domů, že si toho málokdo povšimnul.

Najednou, když Koníček s Dusilem trochu se pustili, začala veliká hádka mezi kostelníkem Šebestou a kmocháčkem jeho Hrázou. Čtvrtláník Hráza byl sedlák v prostředních letech, trochu poďubkaný v obličeji po neštovicích, červený a zdravý, zrovna sálal z něho oheň. Nad jiné sedláky chodil pěkně oblečen, v čisté košili a v naleštěných botech. Celý jeho dům, žena i děti chodily si tak čistě, což bylo zásluhou tetičky Hrázové. Ona na to dbala, jakoby byla z panského domu. Hráza nápadně líšil se od mnohých sedláků v té hromadě, kteří bosí a nedbale oblečeni, ve špinavých halenách, kolem se hemžili. Ale nitro Hrázovo lišilo se od zevnějšku jeho. Nebyl Hráza nějaký ulízaný, tichý človíček, právě naopak prchlivec a člověk tvrdý jako železo. Nebyl zámožný. Měl jen dvě děti sice, chlapce a děvče, ale několikero neštěstí za sebou stihlo jeho majetek. Sotva se trochu zkřísil po ohni roku 1832, zdechl mu pár pěkných koní, takže v tu dobu, co druzí sedláci na jaře měli s potahem pěkný výdělek, on sotva zmohl se na volky, aby postačil robotu, ba s počátku musil spokojit se docela jen kravkami. Ale proto pyšný byl jako druzí.

Kostelník Šebesta byl v manželství nešťasten. Neměl dětí a soužil se proto velice. Jediné jeho přání bylo, aby měl syna — toho by dal vyučit na kněžství. Chtěl být první z obce, jenž to podnikne, neboť nikdo z Brumovic dosud nebyl knězem. Když však Pán Bůh přání jeho nevyslyšel, byl by aspoň z přízně někoho rád viděl knězem. Zrak

jeho padl na Hrázova Tomáška, kterého nosil na rukou, a proto jednou důvěrně promluvil s Hrázou: „Kmotře, dejte teho synka na študie." — „Kde to cílí!" odmítal kmotr. Ale Šebesta řekl: „Já na něho budu dvě třetiny nakládat a vy třetinu, šak sem ho nosil na rukách." Hráza se bránil, až konečně povolil, a Hrázová radostí div neplakala, že bude mít syna panáčkem. Tomášek se dobře učil, a nový pan rechtor ještě zvláště ho pocvičoval. Na podzim roku 1837 měl už nastoupit do Hustopeč k Piaristům.

Všechno toto přátelství však rozškubaly dnešní volby. Hráza byl švakrem Mikuličovým a proto volil s jeho stranou. Šebesta do duše uražený hledal příležitost, jak by to kmotrovi vyčetl. A tu najednou přitlačí se k němu Hráza a podává mu sklínku s vínem:

— Ná tož zavdejte si, kmotře!

Šebesta se zarazil nejdřív, potom odstrčil Hrázovu sklenici a řekl zpurně:

— Já si nezavdám od žádnýho, kdo prodává ubec. Mikuličovi si zavdávejte a ne mně!

Hráza zdřevěněl hanbou. Když se zpamatoval, vyrazil ze sebe:

— Já neco prodávám, kmocháčku? A co sem od keho dostal?

— To vy mosíte vědět nejlepší.

— Ej, kmocháčku, Šebesto, vy si myslíte, že možete po mně šlapat? To ne, panečku! A Hráza zrovna rostl ze země, jak proti Šebestovi stál. Udeřil na stůl, že všecky sklenice poskočily, a všichni se k němu obrátili. Já nejsu špata chlap. Já sem

volil, jak sem volil, a nejsu chlapčisko, aby mně někdo káral!

— No dobře, odpovídal Šebesta, ale ať se na temto místě propadnu, esli udělám, co sem vám slíbil. Ať si Tomášek pase krávy. Včil máte místo kmotra „pantátu".

— Já od vás nic ani nechcu, kmocháčku, ani co by za neht!

A odvrátiv se Hráza k druhým, pokračoval:

— On si myslí, že můj chlapík bez něho nevyštuduje? A just! Že já ho sám nevydržím? Hneď půjde, hneď zejtra ho zavezu do Hustopeč. Neprosím se živej duše. Ešče mně nic nedal a už vyčítá, vidíš si ho! Se mnú žádnej orat nebude!

— Enom Hrabec, s tebú aji s celú obcú, podotkl zlobně Krátký.

— Kdybys ty mlčel, lepší bys udělal, odbýval ho Hráza. Ty bys to nejlepší měl uznat, že do výboru patřijú lidi, kteří umijú číst a psat, ne?

— A kdo neuměl? Krátký na to.

— Ná třeba Kupka lebo Dusil.

Tu se namítl už zase Dusil a nezaslechnuv dobře, co se mluvilo, honem se ptal:

— Co že já?

— Že prej neumíš číst ani psat, povídali mu přístojící.

— Kdo to može věděť, esli neumím, bránil se Dusil, dyť sem já to nikdová nezkúšal? Taky bych ty čáry máry snáď trefil.

— Cha cha cha, řehonil se z plna hrdla Koníček. On by to trefil! No to je špás za desítku. Hospodo, dejte sem deset másů vína, sem na ten špás!

A celá skoro hospoda vypukla ve smích nad Dusilovým nápadem.

— A sem dejte dvacet másů vína, křičel Dusil.

Všechno vlastně skončilo vesele. Obě strany si zavdávaly, smály se, a nejspíš byly by se v nejlepší svornosti rozešly, až by si byly všechno pověděly. Ale tų kdosi do hádky zamíchal Lebedu, obecního posla.

Lebeda už měl trochu v prvním patře, a když se ho kdosi zeptal, co on o tom všem soudí a jak on bude novým úřadům sloužit, dohřál se velice na novou stranu a nadával, že to ten pantáta spískal, že protivá starým úřadom nemože žádnej křivýho slova říct a kdyby bylo po jeho, že by tú volbu zvrhl, pumy a granáty!

— Nepleť se, Lebedo, ať to neodskáčeš; napomenul ho rozvážný Maicner. Ty slúžíš ubci, máš ženu a děti, hleď si chleba a mlč.

— A co já nejsu člověk jako druzí? hněvivě se rozkřikl Lebeda. Já mám mlčet, protože slúžím? Já sem se nebál, dyž mně z kanonů okolo hlavy střílali. A náš komandant....

— A nech si komandanta, dopálil se starý Maicner, a nic tu nepredikuj!

— A tady se mám bát? hulákal uražený Lebeda. Napřeď chlapovi střílajú do oken a potem se mu podložijú....

— Šak ten, kdo střelil, jistě je z vašéj strany a včil se bojí, okřikl ho kdosi.

— Z našéj? Och ne... och ne... breptal Lebeda, ale už si ho málokdo všímal. Bylť za stolem znenáhla se zdvihl sedlák, který doposud jen očima zalupoval a s nikým se nehádal.

Byl to Matúš Kupka, ten, který také neuměl psát. Jeho se nikdo neopovážil drážditi, ani zavadit o něho ne! Byl to chlap statný, do padesátky mnoho mu nescházelo, pomalý, zavalitý, boky, stehna i nohy měl široké i tlusté, oči mu svítily jako žhavé a tváře měl masité s lalochem pod bradou. Už byly silné mrazy, ale Kupka ještě chodíval v režné košili a v režných gatích, bez haleny, rozumí se bosky. Košili ještě měl i dnes pod krkem rozhalenu. Tento Kupka byl veliký silák, říkali, že větší nežli nebožtík Cejgr. Ale byl povahy zvolné a chladné; ovšem za to tuhé. Už z takové silácké rodiny pocházel. Matka prý ho kojila do šesti roků. Když mu byly dva roky, donášel si sám stoličku a postavil se k matce. Když byl sedmiletý, tetička, sestra otcova, přijela k nim z Vrbice na hody. A Matúšek na ni: „Tetičko, poďte za pase!" Tetička si zažertovala, že ano, a chytá po chlapíkovi, ale Matúš ruče opásal ji rukama kol boků a než se nadála, bác s ní. Od té doby říkali lidé: „Ej to bude paďoch." Když byl výrostek, nebylo smělejšího pytláka na jezeře ani v lese. Už byl ženáč a nenechal toho. Na Buchlovské hory ještě s jinými jezdíval a jeleny pod drvem vozívali domů. Když byl mladý, měl nohy jako baně. Sukno na gatě nesměli mu šít na délku, nýbrž napříč. Jednou byl v Uhrách v Nitře. Došel tam na trh, neboť nebožtík otec jeho handlíval trochu s dobytkem a Matouše posílal na trhy. A tam v jedné krčmě byl velmi silný stárek, klobouk měl plný kosárků, co cizí chase pobral nebo těm, kteří prohrávali za pase. Milý Matouš něco právě pojídal, když ten stárek měřil očima cizí chasníky a vyzýval je:

„Kdo chce jít se mnú za pase, za padesátku?“ Všechno mlčelo. Tu se ozve Matouš: „Třeba já.“ Stárek byl vysoký jak hora, změřil posměšně pomalého Matouše, a druzí Slováci se posmívali: „A ty Moravče, kde bys nabral padesátku?“ Matouš sáhl za ňadra, rozvázal cípek šátku a položil padesátku na stůl. Byli v hospodě rychtáři z okolních dědin a ti byli svědci. Oba chlapci vzali se za řemeny. „Tož kos napřeď ty“, povídal Kupka stárkovi. Stárek nazdvihoval Kupku, napjal žíly, prohýbal ho, ale nic; položit Kupku nemohl. Když nemohl dechu popadat, řekl: „Nuž kos ty, Moravče!“ Matúš jenom objal stárka v půli, zmáčknul ho v loktech svých, a stárek hned vyvalil oči a krev se mu pustila z úst i nosu. Položil ho pomálu na zem, a padesátky od stárka nevzal. Byli v Nitře svědci z okolních dědin a povídali, že stárka bylo co křísit. A jako byl Kupka sám vychován, tak i rostli jeho chlapci — měl dva. Učil je zdvíhat vůz, pít z vědra, učil je pasovat a bít se. Jemu nesměl chlapec přiběhnout plačky z dědiny: „Tatinku, chlapci mě bili“, neboť dostal teprv řezu s naučením: „Nemáš se dat.“ A také když chlapci Kupkovi byli školáci, už se nikoho nebáli. „Vy budete takoví zbůjníci jako váš tata“, říkali jim lidé v dědině, protože vyvedli nejednu nezbedu v dědině.

Všechny tyto představy mihly se před očima těm, kdo viděli popuzeného Kupku vstávat za stolem. Kupku nerozhněvaly všelijaké řeči o Mikuličovi nebo Benešovi; ani to ne, když Hráza udělal narážku na něho, že neumí psát. Před ním se jen

jedna věc nesměla vysloviti a to bylo: „Ty se bojíš" nebo „Ty máš strach".

To právě kdosi vykřikl a Kupku jako když bodne:

— Kdo se bojí, kdo? zarachotil chraplavým svým hlasem do vřavy. Nastalo ticho.

A než by napočítal deset, už držel za krk dva sousedy Mikuličovy strany, srazil jim k sobě hlavy jako makůvky a vyhodil je z hospody. Bitka byla hotová. Strana Mikuličova bránila se Kupkovi, strana Benešova mu pomáhala. Kde se vzali, tu se vzali oba synové Kupkovi, jako vítr přihnali se hospodského kuchyní. „Kupci idú!" zavolal kdosi postrašeně a za odpověď mu znělo: „Tatínku, nebojte se!" Starého to trochu zarazilo, že synové ho napomínají, ale vida na nich, jak prahnou po bitce, ustoupil z chumáče a kývnul jim: „No tož, chlapci, ukažte se!"

V několika minutách byla hospoda na polovic vymetena. Stará strana zvítězila a jásala. Z venčí bylo slyšet nadávky a hrozby, znenáhla však i ty utichly. Chlapci Kupkovi zasedli ke starému, pili s ním a se stranou při volbách poraženou až do půlnoci.



## XII. SRDCE SE VYSTĚHOVALO.

Několik dní po této události „panimáma“ Hrabcová šila sama ve světnici, hrála si s dětmi a zahloubávala se do myšlenek. Měla již tři děvčátka, po stupínkách, která jako veverky poskakovala po světnici. Nejstarší, Verunka, které šlo na desátý rok, rovnala v koutě u kamen panenky, ale ne pro sebe, neboť ona již zabývala se vážnější prací; rovnala panenky pro Tekličku, asi o tři roky mladší, která byla pořád nějaká plačtivá a nespokojená. Nejmladší, Anežka, žvatlala s nimi, smála se a dováděla, až unavena na konec opřela si hlavičku o nohu u lůžka a usnula tiše. Rozumná Verunka napomínala ufňukanou Teklu: „Neplač, zbudíš ju.“ Ale Teklička odpovídala jen novým zlostným kvikotem, dokud ji matka nezavolala a neutišila několika sušenými švestkami.

Potom se i Verunka zabrala do jakéhosi šití, a ve světnici bylo slyšeti jen zdravé dýchání malé Anežky, na kterou matka občas po očku pohlížela se šťastným úsměvem mateřským.

Bylo nedlouho po poledni, v ty dni však už podzimní obloha bývala jak olověná a skoro se stmívalo. Už byla zima přede dveřmi. Strnadi a vrabci přelitovali po zahrádkách jako přestydlí a když holými halouzkami révy vítr chřestil, chvěli se, jak by jim bylo zima. Bláto na ulici mlaskalo pod koly vozů a pod podešvemi lidí. Ostatek i vozy a kroky málokdy se ozvaly, dědina byla tichá, lidé už se tlačili ke kamnům a k pecím. V takovém počasí maně se zadumáváš. Okolo člověka je prázdno, a proto obraznost pracuje za smysly; v odloučení od přírody začínáš hloubat o sobě; přítulnějším se stáváš k lidem, známým a přátelům.

I na Hrabcovou zpomínky jakoby se zavěsily. Cítila se šťastnou. Mezera, která zůstávala mezi jejím srdcem a srdcem mužovým, vyplněna byla mateřským blahem a láskou k těmto třem hlavičkám, jež se tulily kolem ní. Ona nikdy ovšem nemohla se povznést, aby všechno cítila a myslila s mužem, aby pracovala a pomáhala mu svým dílem k tomu, co život žádal na nich. Ona nebyla schopna porozumět mnohému, a muž sám vylučoval ji ze společné práce. I tomu přivykla a přijímala odevzdaně, co učinil a co přišlo. Bolívalo jí někdy, že je jako Popelkou v domě, ale znenáhla všechnu sílu citů přenesla na děti a jen pro ně žila.

V tomto stavu pokládala se za tak šťastnou, že jen toho litovala, že maminka Hrabcová není mezi nimi, aby se mohla s nimi radovat. Jak ten čas běží! Už je tomu pět let, co na ní tráva roste! Už pátý rok kněz slouží černou mši svatou za její

duši v den jejího úmrtí. A dosud tak živě viděla tu dobrotivou tvář její před sebou, jak by to včera bylo, co maminka na svatbě, podle starého obřadu, dávala jí tolar do koláče a pravila: „To ti dávám, dcero moja, až umřu, aby ses za mne pomodlila." Tato slova zanechala v nevěstě nesmazatelný dojem. Jak obyčejně žertuje se na svatbách. Tu bratr dobíral si ji: „Toto ti dávám, abys mě nevyhnala, až k tobě dondu", tu kmotřenka usmívala se: „Toto ti nedávám, enom poščávám, až já svú dceru budu vdávat, abys jí oplatila", a každý něco obyčejného; ale slova mužovy matky utkvěla jí v paměti, že mnohokrát do roka opět a opět se jimi obírala.

Na to se myšlenky její obrátily na Vojtíškovou, která u nich slouží už patnáct roků. To byla druhá osoba, která v Brumovicích se jí zalíbila, když ji sem otec vydal . . .

V tom vrzly dveře od ulice a hned na to do světnice vešel Hrabec. Vysoké boty měl trochu zablácené, fajfku postavil do koutka v okně a čepici hodil na peřiny. Zpozorovav Anežku spící, usmál se a pohleděl na ženu. I ona se usmála a ten úsměv znamenal ženino štěstí.

— Co mně nesete, tatínku? ozvala se Tekla.

— Sám sebe hodnej kus, Tekličko, odpovídal otec a sedal za stůl.

Tekla už zase brečela.

Sotva však vypukla, Anežka otevřela očka, zasmála se jako ptáček a běžela k otci. A pořád něco švitořila a pořád se smála.

— Kde ste se túlali, tatínku? povídala v dětské prostotě, ej jej, vy máte fúsa vlhký!

— Byl sem v dědině, u Mikuličů . . .

Mezi tím vešla do světnice Vojtíšková, zamazávala kamna, kde mezi kachly zdály se jí být štěrbiny, zalepovala je povidly. A jak poklidila, zas odešla.

— Chcela sem s vama promluvit, pantáto, oslovila po jejím odchodu Hrabcová muže svého, odloživši šití a pozvednuvši hlavu k němu.

— No? krátce otázal se muž.

— Už si tak dlúho myslím . . . Tu se však Hrabcová přerušila a zamlčevši se na okamžik poručila: Verunko, jdi tetičce do kuchyně pomoct, třeba tě potřebujú . . . .

A když Verunka odskočila, Hrabcová jala se „pantátovi" předkládat úmysl svůj, který se týkal Vojtíškové. Vojtíšková že už za nebožtíků rodičů a nyní opět tak věrně slouží, je pravá ruka v domě, ty děti má v opatrnosti jak oko v hlavě a pořád ještě na stará kolena že se krčí v té malé komůrce, kde jsou v zimě studené zdi a zima fičí okenicemi. „Spravte jí to obývání", končila, „ať tam nepřestydne v zimě. Už je přece stařena..."

— Taky sem na to myslel, řekl Hrabec po krátkém přemýšlení. Hrabcová se velice podivila, když to řekl. A těšilo ji to, že muž sám má uznání tolik k zásluhám této ženy, ačkoli na pohled vypadá, jakoby si takových věcí v domácnosti ani nevšímal.

Hrabec potom vstal a odešel na dvůr. Měřil dvůr očima, prohlížel šířku zdí a něco srovnával. Vojtíšková krmila drůbež před spaním, aby ji mohla pozavírat do kůrníků a chlívků. Sypala zvláště husám a zvláště slepicím a pořád řečňovala a

durdila se. Nemohla stačit odhánět holuby, kterých neměla ráda zrovna jako králíky. „Půjdeš ty mně, nasbírej si v poli ešče“ a zatleskla na sivého holuba, že se až slepice rozletěly. „A ty taky, voláču — šš, šš!“ A zase mazlila se s kropenatou slípkou. Slípka ta byla chromá na jednu nožku. Byla to roztomilá lichotka, pořád jen kolem Vojtíškové se měla, hned za sukni, hned za zástěru ji poštipujíc, aby na sebe upozornila. „Tebe, chuderko, odstrkujú?“ mluvila Vojtíšková na slepici, která upírala oči na její dlaň a na slaměnku se zrním.

Když Hrabec šel okolo, povídala mu:

— Podívejte se na tú sedlatú hus . . . s tú se nebožka maminka tak mazlívaly . . . Ona chodila za paňmámú jako pes. Tá už je stará.

— Která? řekl Hrabec, ač ho to nezajímalo.

Vojtíšková ukázala mu ji a pohladila ji po hlavě. Husa přisedla honem k zemi a zavřela oči, což vždycky činívala, když jí mazlení těšilo.

Hrabec vrátil se do světnice a začal sám mluvit o té věci, kterou žena napověděla.

— Sedlinský si najde bývání jinde a Vojtíšková nechť se nastěhuje na místo něho. Stavjat nebude třeba.

Zase se Hrabcová velmi podivila. Sedlinský je hospodářem, je ho nevyhnutelně potřeba, proč má přijít z domu? Jaké plány to má muž zase v hlavě? Nemohouc se domakati z mužových slov ničeho jistého, odvážila se ptáti:

— Co chcete Sedlinského dat z domu?

— Uděláme ho obecním poslem. A když bude poslem — za to mně može děkovat — už si nejakú

chalupu najme. Ani by se to nepatřilo, aby potom u nás býval na dvoře. A ty jeho dvě jizbičky rozdělím mezi Vojtíškovú a Hansa. Od nového roku Hans bude slúžit u nás.

Tento Hans byl výrostek, syn onoho Němce z Kurdějova, který u Hrabců kdysi pracovával. Před několika lety přišel za otcem do Brumovic a uchytil se tu ve službě u inženýrů, když spouštěli jezero. Potom dostal službu u panských koní na dvoře Rovinkách a tam byl dosud.

— A co uděláte s Lebedú?

— Shodíme ho. Má nevymáchanú hubu . . .

— Je to hodnej člověk.

— Ja ba, jako druzí. Po těchto slovech trochu se zarazil námitkou své ženy. Potom se i trochu pohněval na to, že se žena zastává člověka, jenž proti němu křičel, a velmi rozhodně, zrovna přísně dokládal: On byl původem tej poslední bitky onehdá. Včil ať ví, zač je teho loket. Však já vím, jak on je protivá mně, slota! Zrovna před chvílú mluvil sem už o tem se starostú Mikuličem. Žena už nic neodpovídala. Ale Hrabec jakoby pořád slyšel její přímluvy, zase po chvíli dodal: „Mosí to byt. To by si každej trúfal!"

Kdyby byl z čista jasna hrom udeřil z té podzimní mlhy, Hrabce ani Hrabcovou nebylo to víc překvapilo, jako když někdo zaklepal třikrát na dveře panským způsobem a na prahu se zjevil Froliš Lebeda.

Pozdravení i jiné způsoby jako přímé držení těla pořád připomínaly něco vojanského, odměřeného a úsečného na něm. Krátce přistřižené vlasy a na spáncích krátké licousy dodávaly jeho tváři

také něco cizího, neselského. Bylo znát ovšem, že přichází s vážnou věcí.

Hrabcová uvítavši jej, vyšla ven z jizby, a zavolala s sebou i děti.

— Pane Hrabče — začal Lebeda, nesednuv si — přišel sem vás pěkně poprosit, abyste zapomněl na to, co se onehdá v hospodě stalo. Pravda, jak člověk řekne slovo, ani čtyřma páry koňů nedostane ho zpátky, ale stalo se to v podnapilosti. Tož vás prosím, abyste mě s chleba proto neshazoval. Už se to povídá. Jak sem přišel z vojny — bylo to zrovna o vašej svatbě — tak sem v tej službě poctivě stál a v poctivosti chcel bych slúžit zasej dál.

— Ale co mně je po tem? odpověděl Hrabec, klada důraz na slovo mně. Já nejsu v úřadě.

— Já vím, že to možete spravit, aby se to nestalo.

— Nejni to možná. To je pudmistrova starosť.

Lebeda vyhýbal se přímo říci: „Já vím, že Mikulič je starostou, ale vy komandujete“ a jen obcházel. Ostatně Hrabec dobře cítil, co Lebeda má na jazyku, ale nemůže toho vyslovit. A tak stáli tu proti sobě; něco jiného myslili a něco jiného mluvili a přece si dobře rozuměli.

— Co nejni Sedlinský dobře u vás v teple? A nemá dětí!

— Sedlinský? škubnul sebou Hrabec překvapen, že Lebeda zná jeho plán.

Nastala pomlčka. Hrabec nevěděl, co má odpovědět, a to ještě více ho proti Lebedovi zaujalo.

Mlčení přerušil Lebeda sám, postoupiv o krok blíže Hrabcovi:

— Pantáto, já vás naposledy prosím. Proč mě chcete zkazit?

Těchto několik slov pronesl měkkým hlasem, ale zároveň tak klidným, že Hrabcovi připadalo, jakoby slyšel hrozbu a jakoby z každého slova sálala nenávist. Mžiknul po Lebedovi a i z pohledu zdálo se mu, že tento člověk neprosí, nýbrž rozkazuje. V takových chvílích probouzel se onen jed na dně srdce Hrabcova, který do něho nakapaly roky 1821 a 1822. Kdykoli mu někdo odporoval a jen stéblo křížem překládal, už v něm viděl nepřítele na smrt, už mu připadal každý: „To je ten, co po nás střelil!" Jed rozlil se po srdci, až je strávil celé nedůvěrou, podezřením, pýchou a nemilosrdenstvím. V takovém okamžiku neznal ohledův a neměl citu.

Už byl Hrabec najednou přesvědčen, že Lebeda mu vyhrožoval, že záští z člověka toho mluvilo a že jen proto přišel, aby mu ukázal svou nenávist. Strčiv ruce do kapes, začal rozčileně přecházet po světnici.

— Nejni to nic platný, milej člověče, to je moje poslední slovo.

— No tak s Pánem Bohem, odpověděl pevně Lebeda a vyletěl ze světnice pokořen.

„Co ty červe mně můžeš škodit?" přemýšlel Hrabec, který opět ve hlase Lebedově slyšel hrozbu. „Červ je to. Já ho zašlápnu, kdy budu chcet."

Hrabcová tušila, že Lebeda špatně pořídil. Za jedno znala mužovu povahu a za druhé viděla Lebedu odcházet k humnu zapáleného a rozčileného.

V humně u včelína Lebeda potkal Vojtíškovou. Vojtíšková ráda se s ním zastavovala; bývalať kamarádkou nebožky matky Frolišovy, spolu na trávu chodily, spolu u muziky stávaly a proto syna jejího měla tak ráda skoro, jako by byl z příbuzenstva. Froliš šel vzhůru humnem, upíral oči do země a i když naň Vojtíšková zavolala, ještě hleděl, jak by chtěl dědinu vypálit.

— Cos nám donesl? ptala se Vojtíšková laskavě.

— A chcel sem odnest.

— Prosím tě, co je ti, že tak zapaluješ očima?

Zarmoutilo ji velice, když slyšela, jak se Froliš ponížil a jak s ním Hrabec zacházel. Co si ten člověk počne, pomyslela si, dětí má jako kvítí.

— Oh, Bože, ten (ukázala hlavou na dům Hrabcův) je z kameňa, ten se nevrhne po matce. No šak nezúfej!

— A co! hodil Froliš hlavou a kráčel domů.

Druhého dne z rána Vojtíšková zabloudila mezi horní chaloupky a stavila se u Lebedů, kdy muž nebýval doma. Zavolala si Lebedku na slovo do síně a radila jí, že musí orodovat za muže. Radila jí, aby přišla hned dnes podvečer k Hrabcům. Lebedka namítala, že muž by se zlobil. „Nic nemosí vědět," namítala tetka, „enom když to dobře dopadne." Dvakrát ostatně nemusila zarmoucenou ženu pobízet; ženu vyděšenou, která nevěděla chudák, jak budou živi, když muž ztratí poselství. „Ale nemá srdca ten člověk," zdráhala se ještě Lebedka, „nic to nepomože beztak." Vojtíšková doufala a těšila ji: „Milá brachu, dřeva ukúsneš, člověka uprosíš." Sama hledala

před tím vhodný okamžik, aby se mohla u Hrabce za Lebedu přimluvit, ale k velikému žalu jejímu nepodařilo se jí to za celý den. Skládala naději svou na věc samu a na Boha, který obměkčí srdce hospodářovo, neboť nešlo jí na rozum, že by srdce Hrabcovo bylo silnější než slzy matky, prosící za děti, než slzy ženy, prosící za muže.

Když se smrákalo, Lebedka opravdu přišla humnem. Vojtíšková jí na dvoře dodala srdce a sama zůstala v síni. Čekala, až se hospodyně vrátí odkudsi, aby jí také pohnula k přímluvám.

Lebedka vešla do světnice, malé dítě držíc na rukou, dala pozdravení a stanula hned u dveří. Hrabec se zapálil, když ji poznal, nemohl neuhodnouti, oč přichází. Utrhl se na ni hned jak z řetězu:

— Co chcete?

— Pantáto, prosím vás, co vám ten můj udělal?

— Ať vám poví sám.

— Tož prosím vás, odpusťte mu to a neubližujte nám. Zima je na krku, a když od novýho roku ztratí službu, kde nande výdělek?

— Ale co je mně po tej věci na konec? nakvašeně začal Hrabec, kterému bylo nepohodlno dívat se na ženu, opravdu sklíčenou. Jakási útrpnost vkrádala se do jeho duše, ale poněvadž plány jeho byly nezměnitelné, byl by se rád této ženy a zároveň nepříjemného citu zbavil.

— Dyž nemáte útrpnosti se mnú, slitujte se nad našima dětma, hořekovala Lebedka.

— Ale? Mám já se starat o vaše děti? Proč jich tolej máte? Podívejme se!

— Pro Boha vás prosím! Styděla se a třásla. Sepjala ruce namáhavě, držíc dítě na rukou. V tom se dítě probudilo a rozhlédlo se po neznámém okolí. A vidouc vousatého člověka, dalo se do pláče.

Vojtíšková nepozorovaně vešla do světnice a stanula u dveří za Lebedkou. Zaslechla ještě poslední prosbu pro Boha. Když Hrabec nic neodpovídal, Lebedka vzmužila se ještě k poslední prosbě:

— Nebyďte z kameňa, pantáto. Vojtíšková povídala mně: Milá brachu, oroduj za muža, dřeva ukúsneš, člověka uprosíš. Ale vás uprosit nejni možná. Pamatujte na Boha! Žádnej neví, co ho čeká . . .

— Co? vskočil jí do řeči rozlícen Hrabec. Ještě Vojtíšková bude mně předpisovat? Chlap mně v hospodě nadá a potom pošle ženu vrangat. Jdite mně z očí, já nepotřebuju, aby mně roba nějaká dělala postní kázaní v domě. Teho pána Boha si nechte, až ho budete sama potřebovat, já sem ho ešče nikdá nepotřeboval.

Lebedka i Vojtíšková ztrnuly. Jak se rouhá ten pyšný, zlý člověk! Nebojí se ani lidí ani Boha. Jako vtělený zlý duch seděl za tím stolem.

— Tož já idu... v slzách skončila Lebedka a spravovala vlňák na dítěti.

— A já taky idu... ozvalo se naráz z kouta u dveří za Lebedkou. U takovýho člověka — Bůh mne netresci! — nemožu ostat. Pojď, dcero milá, a nech ho . . .

— Čert vás vem! rozkřikl se Hrabec, nemohl se už opanovat.

Hrabcová vrátila se z dědiny za hodnou chvíli a nevěděla, co se sběhlo. Všecka byla jak u vidění,

když Vojtíšková šukala z komory do kuchyně, snášela, co bylo jejího a vázala do velikých uzlů. Potom přišel Lebeda s ženou a odnesli dva největší uzly a Vojtíšková svazovala třetí.

— Co to děláte, tetičko? zastavila ji Hrabcová v kuchyni.

Vojtíšková nemohla už zdržet dlouho potlačovaný pláč, a štkaní vypuklo. Zatáhlo jí krk, že nemohla hospodyni odpovědět.

— Snad nechcete od nás?

— Vy máte zlatý srdce. Verunko, řekla na toto druhé oslovení Vojtíšková, ale já u vás nebudu.

— Co sme vám ublížili?

Vojtíšková neodpověděla, nýbrž jen hlavou hodila směrem ke dveřím světnice, na to políbila ruku Hrabcové a v slzách mluvila: „Pán Bůh zaplať všecko dobrý, co sem u vás zažila." Pevným krokem šla do světnice za Hrabcem, hospodyně zmatená za ní. Hrabec seděl za stolem a hleděl lhostejně.

— Tož, pantáto, postavila se Vojtíšková až ke stolu a rozhodně, zvýšeným jakýmsi hlasem pravila, — já už teda idu pryč . . .

Hrabce slova ta ohromila. Všecek byl pomaten. Netušil, že Vojtíšková před chvílí hrozila opravdovsky. Zaraziv se jejím ohlášením, prohlídl si ji od hlavy k patě.

— Neblázníte?

— Ne, neblázním.

Nebylo pochybnosti, že Vojtíšková odchází. Byla ve vlňáku zmotána už na cestu. Nemohl najíti slov. Vojtíškové nemohl nic vyčítat, přivykl jí jako nezbytnému nábytku v domě, ba víc, zdálo

se mu, že s ní odchází druhá polovice matky jeho. Toho se nenadál. Začal v něm bojovat dobrý hlas, jenž pravil: Tato žena nesmí od nás, to by byla křivda. Naprav to! Ale vzdor a uražená pýcha, které nesnesly pokory, mluvily jiným hlasem: Kdo mě má co poroučet? Já se mám podvolit a všecko odvolat, co jsem už s Mikuličem smluvil? Co by si o mně myslili? Starý zlý duch přidával se k tomu a podpaloval: To je urážka. Lidé by tě utopili na lžici vody. Ani Vojtíšková není lepší než druzí. Rázem si Hrabec zpomínal, jak ho Vojtíšková i kdysi pomlouvala. To mu naráz zastiňovalo všecky dobré vlastnosti Vojtíškové a všecky služby, které prokázala matce i ženě jeho a které sám včera uznával, takže ji chtěl přilepšiti. Přece však cítil, že tuto ženu nesmí urazit. Z víru myšlenek, které se prohnaly hlavou jeho, zachytil konečně slova, která mírným tonem pronesl a nejistě se jaksi k nim usmíval.

— Snad ste se přece zbláznila, osobo?

— Chvala Bohu, ne.

A zase stála mlčky, domnívajíc se, že Hrabec se dovtípí, co vlastně chce.

Hrabcová trnula u kamen jako socha. Stud a zármutek a jakási záhadnost všeho toho, co se děje — úplně ji zmátly. Nebyla schopna uvážit, má-li či nemá také jednat. Když však aspoň jedna věc už jí byla jasná, že Vojtíšková od nich utíká takořka v noci, promluvila k ní:

— Co se vám enom stalo, že nám takovú haňbu děláte, tetičko?

Hrabce slova ženina uštkla:

— Já se nepotřebuju hlúpéj baby prosit. Když chce, ať ide. Poslední slova pronesl obrácen k ženě. Bylo vidět, že soptí hněvem a není sebe mocen.

Po tomto zakřiknutí Hrabcová už se neosmělila promluvit a namítat. Odevzdávala se do vůle boží, cítila svou málomoc, ač jí srdce usedalo a odporem k muži div nepřekypělo. Sedla na lavici u kamen a zírala na svého muže, ač se v ní všechno proti němu vzpíralo. Byla to nenávist, která podnítila všecku její slabou bytost. Zdálo se ženě, že tohoto člověka vždycky nenáviděla, co ho zná, a ničeho nebyl hoden leda nenávisti. Hned, když k nim přišel na námluvy a ona utekla plačky ze světnice, byla to nenávist. Chtěla se odvrátit od tohoto — — člověka — bezmála byla by si pomyslila: od této obludy..., ale upřený pohled na něho zdřevěněl jí v oku. Bylo jí jaksi naráz lhostejno, co ti dva spolu mluví a jako v polospánku slyšela, když Vojtíšková řekla:

— Och, šak já nechcu, pantáto, abyste mě prosili. A když Hrabec pořád ještě se nedovtipoval, přidala: „Dejte mně, co mně patří, a já půjdu s Kristem Pánem."

— Ah tak! trhl sebou Hrabec. A toto připomenutí ho hrozně zahanbilo. Tak mu krůpěje vyskočily na čele, jak se zapálil a zahřál.

Chvatně vytáhl z vesty klíč od truhličky, která stála v koutě za stolem a odčítával na stůl ledovým hlasem peníze, jež si Vojtíšková u Hrabců za 15 roků vysloužila a nechávala si je uschované u hospodářů. Mívala ročně 30 rýnských, to činilo 450 rýnských. Hrabec snad aby napravil svou nevtip-

nost či opravdu uznával služby Vojtíškové, nebo z furiantství, chtěl být velikomyslným. Přidal padesátku k penězům na stole odčítaným a pravil chladně:

— Tu máte pět stovek!

Jakési vnitřní uspokojení následovalo v nitru jeho po těchto slovech. Blahořečil svému nápadu, neboť se mu zdálo, že tak vyhrál nad touto tvrdohlavou babou. Nic mu Vojtíšková nemůže vyčítat. Ale ani Vojtíšková nechtěla milostí. Jí se tento člověk, jenž odkopl ubohou ženu prosebnici, tak zošklivěl, že by kouska chleba z ruky jeho nebyla vzala, kdyby hladem umírala za plotem.

— Já nechcu nic věc, než co mně patří, řekla umíněně a odstrčila padesátku stranou. Já to mám spočítané na půl páté stovky, ani trojník věc. Když ste neměli srdca k Lebedce — — —

Nedopověděla, nemohla vyslovit, co si myslila.

Hrabec vzal lhostejně padesátku a zamknul truhličku.

Vojtíšková zavázala si peníze do šátku, strčila je za ňadra a otočivši se na podpatku rozhlédla se zamyšleně po světnici, kterou opouštěla navždy. Slzy lítosti přece vydraly se jí z očí a vzdech z prsou . . . Spatřivši Hrabcovou na lavici, zamlklou a uslzenou, ještě jednou chytla ji za ruku a políbila a sotva slyšitelně lkala: „Nemějte mně za zlý, panimámo.“

Odešla, nepohleděla na Hrabce, její kroky zněly v síni a odtud na dvůr. Odcházela humnem. Nikdo jí nevyprovázel. Děti ani nevěděly o jejím odchodu, neboť byly po čas tohoto výstupu v malé světnici za síní, a Verunka uspávala obě mladší

sestřičky vypravováním pohádky o čarodějnicích a zakleté princezně.

Ve světnici nastalo ticho, hluboké, mrtvé ticho. V tom tichu dřímalo však něco hrozného. Toto hrozné něco dřímalo mezi Hrabcem a jeho ženou jako příšerný netvor blýskající v přítmí zelenýma očima, jed z tlamy chrlící po celé světnici, který otravoval vzduch. Žádný z nich neopovážil se promluvit hlasité slovo, aby příšerného netvora neprobudil, aby neprobudil tu saň nelásky a nenávisti, pýchy a umíněnosti, jež se mezi muže a ženu postavila.

Hrabec nemohl se přes všechno vědomí své neviny ubránit obžalobě, kterou v zamlklosti své ženy četl, ani citu viny, který v nitru jeho se ozýval a který ho před ženou pokořoval. Avšak tomu stavu on nebyl zvyklý, on vždy rozkazoval a druzí poslouchali. A proto soptěl tím hněvem, který marně zakrývá vinu a slabost, který však právě proto bývá zběsilejší, bezohlednější a surovější. V tom okamžiku tak byl proti ženě zaujat, že kdyby ona byla řekla jen slovo proti Hrabcovi, byl by ji snad vyhnal za Vojtíškovou a rozkřikl se na ni: „Čert i tebe vem.“ Ani láska, ani lidské milosrdenství nemělo v duši jeho koutečku. Stál v tom tichu hleděl oknem do dědiny do tmy.... Co pak se vlastně stalo? snažil se setřásti nelibý, pokořující cit se sebe. Kdo mně může co poroučet? Měl jsem snad babiznu odprošovat? Pokus byl marný, znova něco nepříjemného vkrádalo se mu do hlavy a když na ulici ozvaly se kroky, trhl sebou mimoděk, jakoby někdo přicházel činit mu výčitky.

A Hrabcová ruce majíc na klíně složené hleděla

do sebe a nevšímala si muže. Ani to nebyl muž, co jí tu stál na blízku. Jakoby seděla ve vězení a v tom vězení někdo ji hlídal, aby nesměla ani cítit ani myslit; jakoby bylo stavení na ni spadlo a ona v rumech zasypána plakala sama nad sebou, že tu tak zahyne opuštěná, cizí... Ano před očima jejíma zel hrob a v něm spočívalo zmařené její blaho. Ani jiskřičky dobré necítila k muži, nevěděla v té chvíli, že má děti....

Toho večera již manželé Hrabcovi nevečeřeli, nepromluvili spolu, nepohleděli na sebe. A i v následujících dnech chodili po domě jako cizí. Děti se ptaly matky: „Kde sú tetička Vojtíšková?“ A matka nevěděla, co jim říci. „Optejte se tatínka,“ odbyla je a hned litovala i slova toho, neboť nechtěla myslit na muže.

V domě Hrabcově dlouho bylo smutno. Jakoby měli ve světnici mrtvolu na márách.

A v pravdě zemřela jedna bytost u nich, štěstí ženy Hrabcovy, které ještě včera malovala si v myšlenkách. Z této rány už se nikdy nezotavila. Vrátil se klid po čase i láska k dětem a jednotvárná práce rodinná: všeho ostatního se zřekla a obětovala Tomu, kdo rozsoudil, aby se tak stalo. Byla tichá, poslušná a pracovala v domě jako služka nebo jako stroj... Měla-li kdy dříve maličký vliv na to, co se u nich dělo, zřekla se i toho malička nyní sama docela.

Zřekla se i vlivu svého na to, když se rozhodovalo, co se stane s děvčaty. Příštím rokem Hrabec ohlásil, že Verunka půjde do Brna na vychování. Matka to vyslechla, připravila děvčeti

šatstvo, prádlo a čeho bylo třeba, sama o tom nemluvila, ani nenamítala.

* * *

Čím více Hrabec cítil, že tento poslední skutek jaksi se mu nepodařil, tím zatvrzelejším se stával a tím víc na odiv stavěl svou moc. Nač on potřebuje ohlídat se na někoho, on se nikoho nebojí, nikoho nepotřebuje. Naopak v obci ani prstem nikdo nepohne, když on to neschválí a nedá k tomu svolení — běda každému, kdo se mu zpříčí! Toto sebevědomí bylo vrcholem štěstí, po němž od mladosti prahnul. Ani si nepomyslil, že tak brzo dosáhne té moci v dědině, aby úřadi podle jeho noty tancovali. V bohatství nikdo se mu nevyrovnal na míli cesty okolečně. Hrabec by byl spíše mohl dáti dva syny své na studie, kdyby je byl měl, nežli Hráza jednoho. Dcerám svým dá vychování a věno — ty nerostou pro sedláky. Takové myšlenky plnily jeho hlavu, jimi se kochal a pomocí jich zaháněl vzpomínku na ošklivý výstup s Vojtíškovou.

Dle mínění jeho nebylo to nic zvláštního, neboť co na tom záleží, odejde-li baba ze služby? A přece nemohl si uvěřit, že druzí lidé také tak soudí. Než co je jim do cizích věcí na konec, ať si hledí svého.... Že druzí lidé vidí v tom něco většího, a něco jiného než on, to ho zlobilo, popuzovalo, dlouhé týdny byl podrážděn a nebylo radno přijít mu do cesty.

Sedlinský ovšem od nového roku stal se poslem obecním, trochu i písařem a Němec Hans hospo-

dářem u Hrabce místo něho. Hrabec Sedlinského podporoval, ne že by byl cítil, že je mu zavázán, ale že nechtěl Lebedu. Sedlinský arci rozuměl každému tajnému mrknutí jeho oka a jeho slídivému zraku nic v obci neušlo, co mohlo pantátovi Hrabcovi posloužit. Hans naproti tomu byl chasník neohrabaný, nehodil se k světu a v práci dřel jako kůň. Neměl karamádů ani karamádek v dědině, špatně se uměl s lidmi domluvit a proto vůbec málo mluvil. Jediná jeho návštěva bývala na skok k židovi vyvrátit kalíšek hořké. Ani si tu nesedl, ani nerozprávěl, a to byl služebník pro Hrabce jako stvořený.

Brzy na to Hrabec prodal svůj obchod židovi odkudsi z cizí dědiny, ale taberňu samu si nechal. Pustil se do přestavování a pohodlně si ji spravil k bývání. Líbilo se mu to místo více nežli na starém zděděném domě, kde humno šlo náramně do kopce a těžko se s koňmi vjíždělo. Tu při taberně vjezd z dědiny byl pohodlný, zahrada táhla se až k jezírku po rovině jako dlaň. Sem se tedy přestěhoval, a dosavadní dům pronajal témuž židovi, který od něho koupil obchod a jej také na Hrabcův dům z taberně přenesl.

Lidem se vedlo dobře. Sedláci si pěkně stáli, a chudina si vydělávala pořád na jezeře groš. Robota nebyla lehčí než jiná léta, ale lidé byli tak skromně a šetrně živi, že jim ještě přebývalo po všech trampotách a slotách. „Nejdřív vydělej, potom propíjej", bylo pravidlem před rokem 1848. Ani v šatstvu ani v domě nepěstovala se nádhera, na trzích nenechávaly se peníze, na formankách nepřilepšovali si. Na trhu v Hustopečích prodalo

se dobře obilí, sedlák pojedl sýr, který si přivezl s sebou a zapil „štucem" vína. A kdyby byl jel kraj světa, vzal s sebou kus slaniny a chléb v sotůrku — ve světě peněz neutrácel.

Avšak události, které se v dědině sběhly, nepůsobily k pokoji a k dobré vůli mezi sousedy. I stará přátelství vzala za své. Když Hrabec obchod popustil židovi, protivníci jeho ukazovali na to rozhorleně: „Vidíte, plodí nám tu židy! Bylo teho třeba?" A jako sedláci stáli proti sobě, tak i chalupníci a podruzi mívali šarvátky podle toho, u které strany nádeničili. Každý se zastával svého hospodáře.

I na robotách bývaly křiky.

Na počátku jara roku 1838 lidé zvláště měli jednoho dne co povídati. Dráb Batík chodil za svítání po domech a volal: „Na robotu! Na jezero, na robotu!" Z každého domu vycházel někdo s motykou, rýčem nebo lopatou a dostavoval se k lipce u Boží muky. Byla toho dne robota pěší. A jak někdo na zavolání nebyl připraven, tu hned Batík bil palicí do dveří i do oken a klnul, až se hory zelenaly.

Tento panský dráb byl Slovák z Uher rozený, člověk surový a hloupý, ale uměl nadávat, až vlasy vstávaly, a proto se hodil do panské služby. Ani ozvat se lidé nesměli, hned jako vzteklý pes se trhal.

— Drábe, už ste nás zapsal? ptal se kdosi u Boží muky z opatrnosti, protože dráb, neuměje psát, špatně si robotníky někdy znamenal a potom z toho povstávaly tahanice na úřadě, když kancelářský neprávem předpisoval pokuty.

— Ej strela do tvej duše ohnivej, strevnatej, prepálenej — už se běsil Batík, zapsau som dobre, a kebych já písat moheu, já by som vás celé čaganom popísau po chrbátě!

Už se všichni sešli. Slunce vstávalo nad Čejčem, a bylo v mlhách zabaleno jako do vlňáků. Třáslo se zimou. Byla ještě tuhá zima, a mráz perlil se na trávníku jako stříbrný povlak. „Cigánská rosa je", povídali si lidé a mnuli si nebo dýchali na ruce, ve kterých nesli náčiní. Dech zmrzal před ústy v bílou páru, jakoby všichni kouřili.

Mnoho se mluvilo, bylo mnoho novin od včerejška v dědině, a každý snad věděl něco přidat, co druzí nevěděli. Dráb kráčel asi 30 kroků před nimi a dýmal kroucený tabák, jehož vůně za ním se šířila. Robotníci za ním kráčeli v tlupách, mladí spolu a staří spolu.

Vypravovali si o nejmladším Kupkovi.

„Jednú hrabali sme seno," bylo slyšeti z chumáče mužských, „bylo to na lúkách u Rovinek. Dráb přižene se k Ondřejovi s kocarem: Co ty lenochu postáváš, cvalú mně běhej pro seno! — Co já cvalú? povídá Ondřej. Mám teho dosť, choďa pomali, ne to ešče cvalú! A ty mně enom šlahni, tak tě tema vidlama džignu, hneď se v tobě utopijú! Čert mu věř, pomyslil si dráb a už mu slovečka neřekl."

„Jednú zasej chlapci orali pod Skalú na panščině" — připomenul jiný robotník. „Ondra, dyž bylo ale jedenáct hodin, zdvihl ruku ke slunci a podívaja se na tín, povídá: Chlapci, podle tínu je už poledně. Jak já smeknu opratě s klečí, všecí smeknite a sednite na koně, pojedem. A jak ty

opratě smekl, chlapci škrk na koně, nechali pluhy na roli a ujížďali dom za milým Ondrú. Odpoledňa Ondra byl první na místě. Dráb s kocarem už čekal; seděl na Ondrovým pluhu a zhlížel na Ondru: Ná ty sakramente, co ty máš kumpas, abys věděl, kdy je poledně? Co ty mně odháníš chlapce z oračky? Ale jak se rozpřahl kocarem, Ondra nemeškaje šup s koňa důle, chytňa milýho drába pác s ním do brázdy a popadňa honem otku, jak ho řeže, tak ho řeže, hlava nehlava. A šlapal po něm tak dlúho, až se dráb dal do prosení, aby ho nechál. Když ho Ondra pustil, dráb tak měl škraně podlité, odvlekl se do Kobylího a žaloval. Všecí Kobylští drábi se schytli, vzali sebú aji mlatce, pod vrbama za jezerem se poschovávali a čekali na Ondru, až večír pojede z oračky, aby ho svázali a odvedli do šatlavy. Dyž chlapci doorali, povídá jim Ondra: Chlapci, jeden z vás mně vezmite pluh a jeden vláky, a já pojedu enom s koňma, lebo se budu bit. Potem si o kameň nabrúsil otku a jel první na koněch jako vůdce, ostatní pacholci s pluhama za ním. Jak dojeli k vrbám, chlapů se vyhrne ale deset do cesty. Ondra se nelekl. Pohrozil otkú a povídá: Jak se mně nekerej přiblížíte, ste syn smrti, podívejte se, jak je otka nabrúšená! Žádnej si netrúfal, a chlapci okolo nich jeli a ešče se jim do vůle posmívali."

„Teho měli chlapci ze všeckých Kupkú nejradši — převzal slovo jiný z posluchačů, „protože byl velice pevnej a s každým špelil. Už jako chlapčisko nebál se pánom až do zahrady lozit na ovoce. A dyž bývala muzika, nekdy na húsle a na gajdy, nekdy celá, nebylo nad něho. S každým za dobře,

pořád zpíval a skákal, a dyž bylo jít na hody přes pole, jakživi brumovští neutržili haňby, když on byl mezi chasú — — Včil už třetí rok měl jít za regrúta", dodával po přestávce týž vypravovatel, „třetí rok ho úřadi chytali a teprvá včerá ho chytli. Že prej byl na hůře schovanej ve slámě —"

— Ale co by, odpíral jiný — zastali ho v maštali, jak řezal sečku. Došli tak z nenadálé, že na nic nepomyslel. Ondra odepjal kosíř a pohrozil jim: Ani se neopovažujte ke mně dostúpnút, lebo vám pozutínám hlavy, vy obludy. Ale úřadi hodili na něho žebř, přiklačili ho ke zdi a svázali ho pútama — ty měli sebú. A hned ho ze dvora odvedli. U Kupků nebyl žádnej doma. Tak byl zarputilej, že enom rodičom zkázal pozdravení a na všecky hleděl jak zbůjník. „Ej šak vám Kupci povijú nekdy", zakřikl, dyž ho zavírali, ale mě Brumovice jakživy neuvidijú!"

Bylo viděti, že všichni ti vyprávěči Ondřeje měli rádi a také to hned kterýsi mužský, jenž se k zástupu přitočil od jiné skupiny, pověděl: „Ja šak kdo by ho neměl rád?"

A přidával k tomu: „Všecí hádajú na Hrabca. Ten měl na Kupky s kopca, už co Helena ho nechcela . . . A jak Kupci pozvyhazovali tú jeho stranu z hospody, tož enom pásl, jak by se jim dostal na kobylku. Jak byla regrutýrka odbytá a Ondřeja nechytli, už jistě si Ondra myslel: Včil na mě nezapomenú. A čapli ho!"

— Och já vím, že Hrabec se tuze umí mstit. Jemu abys nic neudělal! Povídajú, že rychtář nechcel, ale Hrabec na něho dorážel, že Ondřeja chytli.

— A Lebeda je chlapík včil, obrátil kdosi řeč na jiný předmět. Je hajným a má se lepší než v ubci. Kobylskej myslivec prej velice na Lebedu drží.

— Ja, pokračovala ženská ve vlňák zabalená, a je Vojtíškovej zle? Co by bylo? U Lebedů má opatrnost aji lásku.

— To sú vám hodná osoba, jakživ by to žádnej nehledal, vpletla se do hovoru mladší ženská z chalup. Oni vám ta Vojtíšková ty Lebedovy děcka jako vlastní opatrujú. Lebedka može jít, kde všecko.

— Mně kdosi pečetil, že ty peníze, co si u Hrabců vyslúžila, má uložené v Klobúcích a dala jich na Lebedovy děcka připsat. Za to si vymínila bývání u nich a aby ju na starosť dochovali.

— Už má líta, pravda.

— Dyž člověk takovú dobrú osobu vidí, na mú dušu, je radši na světě. Nekdy si myslíš: Čert aby to všecko pobral. Třebas tento zbůjník (ukázala hlavou po Batíkovi) jak nás dře. Ale zásej nandeš takovú ženu z Boha, tož se to vyrovná.

Už od počátku hovoru o Vojtíškové jedna z ženských robotnic pořád se usmívala, a čím více se chystala k tomu, že také ona něco už poví o Vojtíškové, přicházelo jí do smíchu, takže veselé „cha, cha" zaznívalo mezi posledními slovy.

— No co ty, čuřidlo? strčila do ní sousedka loktem. Tobě je dycky do smíchu.

A veselá společnice už už chtěla začít, ale nemohla pro smích. Konečně zpola ve smíchu a zpola vážně vyložila, co ji k veselosti lehtalo:

— Chachacha, že nevíte, co tetku Vojtíškovú

rozplakalo? — Bylo těžko hádat. A vypravovatelka ostatně nečekala. „Húser, pomyslite si, húser“ a proud veselého smíchu přetrhl jí opět řeč.

— No, no! durdily se společnice její netrpělivě.

— „Dondú vám Vojtíšková do komory, kde měly pár husí zavřených. A nandú hus zkapanú, pěknú hus. Nohy hore a tak tam leží. A ten húser nad ňú nad nebožkú stál a smutně gagotal. Tetka ho volajú, vyhánijú z komory, a on živú mocú nedal se od mrtvej odehnat. A tož tetce to tak došlo líto, že se rozplakaly a stály v komoře aji s húserem. „Babičko, co pláčete!?“ volaly děti Lebedovy. A oni tetka schovaly se do jízby a zamkly za sebú, aby nemosely děckám povídat, že jim bylo teho húsera líto, jak nad svú nebožkú hořikal. Cha cha cha!

Posluchači i posluchačky se usmívali.

Když zástup přišel na jezero, slunečko již vylezlo z mlhy a mráz na travinách tál. Batík rozdělil brumovské a morkovské po dílech. S druhých stran dostavovali se také robotníci; z Krumvíře, z Terezova a z Čejče přicházeli od luk; Kobylští, Němčičtí a jiní zůstali blízko ostrůvku.

Jezero vyžadovalo ještě mnoho práce, než bylo upraveno.

Prvý rok po spuštění zůstaly tam veliké jámy, a rozsedliny. Lidé z Brumovic už se tuto pouštěli do Terezova, ale stávalo se, že tu i zapadli a když přišla pomoc, po žebříku musili vylízat ven. Správec pavlovský Čejka rozdělil tedy jezero okolním dědinám zadarmo, aby si na něm popravovali kusy polí, sázeli a seli. Byl z toho dobrý užitek; úroda veliká. Zvláště zelí mělo hlávky jako vědra. Za

to mu po krajích a prostředkem s obou stran hluboké příkopy pomáhali vysazovat hustý vrbový les od samých Hatí až pod Bořetice, ve kterém se mnoho polní zvěře usadilo. Sem tam upraveny chodníčky a záhony růží a jiných krásných keřů jako v zahradě. Správec měl úmysl upraviti jezero na drobné hájky, nadělat bažantnice a j., aby císařský dvůr mohl sem dojíždět jako dříve na hony. Ale neujalo se to. Jarní vody všecko zaplavily.

Proto robotníci vyhazovali hlavní svodnici ještě hlouběji pro odpad vody, vyváželi napříč stoky a kopali hluboké nádržky. Letos mohlo se s prací brzo začít, že nebylo sněhu v zimě a voda záhy opadla. Pod Terezovem, kde bylo jezero hluboké a voda odtékat nemohla, zůstal trojhranný rybníček s vysokými hrázemi, do kola obsázený palachem a vrbovým lesíkem. To byl jediný útulek ptactva vodního, lísek, hukačů, luňáků, kačen i husí divokých z jezera vypuzených.

Na „ostrůvku" mezi Brumovicemi a Kobylím začaly se zdvíhat bílé zdi nového dvora, i nad Terezovem z bývalé krčmy vyrostl úhledný dvorec.

Jezero hemžilo se pracovníky s rýči, motykami a lopatami.

Brumovští zůstali na robotě pohromadě a vedli rozprávky své dále. Někteří vypravovali o Hrázovu Tomáškovi, jak už letos otec zavezl ho do Brna do latinských škol a jak výbornou prý má hlavu. Druzí hubovali na pantátu Hrabce, jak plemení židy v dědině.

— Šak bude s nama zle, jak ti budú panovat, povídal strýc Korčák. Už můj nebožtík otec, dej jim Pán Bůh nebe, říkávali, že ten Rúčil (Rot-

schild) je takovej boháč... a že sú mu aji císaři dlužni. Ten všady židom pomáhá. Proto každá ubec má se před něma zavírat. Tento císař pán Ferdinand je prej na ně tuze dobrej. Ale byl sem malej kluk, dyž sem slýchal, že židi majú přijít pryč z Moravy a to tak, že dyby žičku dávali k hubě, mosijú všeho nechat a jít do tej svej země.

Večer opět společně vraceli se robotníci do dědiny, nebyli příliš upracovaní a zemdlení. Starší šli pohromadě, mládež krátila si cestu škádlením a prozpěvováním. Jeden z chlapců morkovských, kteří se vraceli s chasou brumovskou společně, byl houslista a zpěvák. Co si myslil, to zazpíval a co mu kdo předzpíval, to na housle pochytil, ačkoli neznal jediné noty. Říkali mu Vávra.

— Chlapci, já sem složil pěsničku! zasmál se Vávra, když byli na brumovském pastvisku.

— Zazpívej ju!

Chasník s jemným obličejem zakýval hlavou, přimžel oči, opět se usmál — úsměv ten byl výrazem sebevědomí i rozpaků — a tichým hlasem předzpěvoval:

V Brně pod Štymberkem
sú tam lavky kolem,
brumovští pacholci
sedijú za stolem.

Za stolem sedijú,
dobré vínko pijú
a svýma rukama
sklinky dolívajú.

Chasa vpadla do smutného nápěvu a pochytovala již notu; i děvčata tenkými hlásky se súčastnila. Morkovský zpěvák sesiloval hlas a vroucněji jaksi vždy poslední dva verše opakoval.

Ten brumovský rychtář,
ten na to tuze stál,
aby Pavel Kupka
syna na vojnu dal.

Počkejte úřadi,
také synků máte,
až vám jich budú brát,
vy budete plakat . . .

Když zpěvák pojmenoval Pavla Kupku, všichni se na sebe podívali a prozpěvovali s jakousi lítostí, kdežto z posledních veršů vyrážela netajená nevraživost. Nežli došli k Boží muce brumovské, už skoro všichni písničku pochytili. Staří zaslechnuvše cosi neobyčejného, přiblížili se chase a pokyvovali na souhlas hlavami. Skladatel byl spokojen, že se jeho skládání líbilo, dal brumovským „s bohem“ v Hrachůvce s chasou morkovskou, která již skoro za tmy vycházela z Brumovic a šla „přes draha“ k Morkůvkám.



## XIII. ZNAMENÍ NA ZEMI.
(1846.)

Na dolním konci Kobylího v zahrádce nárožní chaloupky plela děvčica a tiše si zpívala. Vytrhávala neužitečnou travinu mezi svými květinami a házela ji na chodník před zahrádku, aby ji lidé pošlapali. Přidušeným hlasem pro sebe si zpívala:

Stojí šohaj pod naším okénkem,
ťuká na mia svým zlatým prsténkem.
— — — — — — — —
— — — — — — — —

Po cestě zahrčel kočár, směrem ode dvora. Děvčica se vzpřímila — taková byla ztepilá, mladičká a pěkná. Byla čerstvá jako květ pokropený rosou a nadýchnutá barvou třešní, když se zapalují. Prsa její se chvěla, jakoby měla dvě hrdličky za ňadry, a když se celá pohnula, zajiskřilo se v očích tomu, kdo na ni hleděl.

Osmero očí z kočáru upřelo se na dívku. Ona se pohnula, jakoby se odvracela a přece se neodvrátila, protože byla trochu zvědavá a chtěla být

nebojácná — proč by se nedívala na lidi, vždyť nikomu tím neublíží? — Zastínila si dlaní oči proti slunci a dívala se na vzácné panstvo v kočáře. Tak rozdiveně jako dítě pohlížela na vraníky i na kočího; a v kočáře seděl vzadu starý pán šedivý a vedle něho mladá slečna v měňavém hedvábí a se pštrosími péry za kloboukem; proti nim seděl důstojník a mladší pán.

— Co to jede, Maryšo? ozval se tázavý hlas ze síně, hlas starší ženy, patrně matčin.

— Ej, nejací velcí páni, čejckej správčí sedí s něma v kočáře.

— To myslím do Pavlovic lebo na štáciju pod Zaječí.

— Myslím, řekla děvčica, a mimoděk se zadívala za kočárem. V kočáře si povídali o ní, poznala to a nemohla odolat, aby se nepodívala, zdali se neohlížejí. Věděla o sobě, že je pěkná děvčica. Kdyby jí to i chlapci nebyli šeptali, viděla to lidem na očích; pokyvovali hlavami a přisvědčovali si něco, když ji potkávali. Proto na sebe držela, chodila si čistě a pečlivě si uplétala vlasy kolem hlavy.

Když kočár zmizel, ohnula se opět v zahrádce a pozpěvovala si znovu tichounce:

— — — — — — — —

— — — — — — — —

jak mu svědčí za jeho klobúčkem,
jak mé líčko s jeho pravým líčkem.

Dojista líčko její svědčí švarnému chasníkovi, když u muziky v tanci své líčko přitiskne k jejímu. V zahrádce po jedné straně zelenala se jí nad hlavou třešně a její plody se zapalovaly, po druhé straně omamně voněl bílý akátový květ, poloroz-

kvetlý a obsypaný včelami. A děvčica pohybovala se pod oběma stromy, sama jako májová ratolest lidská, ztepilá, mladičká a pěkná. Nebyla podle kroje zdejší, nýbrž čistokrevná Slovenka z krajiny dál k východu. Dvě lehké přilnavé sukničky jí sahaly jen pod kolena, nabíraná košile s rukávci v nadloktí zavřenými leskla se sněhobíle v slunci, strakatá kordulka spínala, ale nespjala bujná ňadra, a hnědé oči její zářily a hnědé bohaté vlasy stočeny byly úpravně kolem hlavy, jakoby nosila korunku — každá kněžna mohla by jí závidět takovou korunu.

Byl den májový a sváteční den májový, rozesmátý a rozehřátý veselím. Bylo dnes 30. května, svátek císaře Ferdinanda, panovníka celé říše a majitele tohoto panství. Jak se to ztrefilo! V tu dobu bývá překrásně v našem kraji, nejkrásnější doba v roce. Bylo to vidět a cítit i z té zahrádky, odkud Maryška Košuličova viděla do krajiny. Viděla na stráních vinohrady ve vrané zeleni, klasnaté obilí v polích, jak stojí vysoko a vlní se; louky se pestřily, a nad tím nade vším tetelil se jarní vzduch, a všecko se smálo a hrálo milou pohodou. A protože v této přírodě i Maryška byla májovou zelenou ratolestí, také ona vyzařovala jarní štěstí, jež teprve dozraje. Tu zelenou ratolest lidskou oblévalo bílé světlo a ševelila z ní radostná tichá hudba a voněl kolem ní vzduch jako akátovými polorozvitými květy.

Sotva se ohnula a dotrhávala trávu v záhonech svého Mařího listí, karafiátů, pivoněk a božího dřevce, nový kočár zahrčel po cestě; ale tentokrát s jiné strany, od sv. Mikuláška. Premovaný kočí

vezl dva černě oblečené pány. Koně frkali a vypínali hlavy. Maryška neodolala, narovnala se a hleděla ke kočáru.

Ani tito páni nenechali jí bez povšimnutí, rychle obrátili hlavy k zahrádce za sličným zjevem. Neboť děvčica byla taková ztepilá, mladičká a pěkná; byla čerstvá jako květ pokropený rosou a nadýchnutá barvou třešní, když se zapalují; prsa její se chvěla, jakoby měla dvě hrdličky za ňadry, a když se celá pohnula, zajiskřilo se v očích tomu, kdo na ni hleděl.

Kočí zahnul na cestu, kterou jel první kočár.

— To je jakýchsik kočárů? podivila se matka Maryščina a vyhlédala ze žudra; viděla ještě, jak se práší za kočárem.

— Též jedú do Pavlovic nebo snáď na štácí.

— Já ti povím, milá brachu, co to bude. Sjížďajú sa do Pavlovic hosté na trachtáciju, je císařůj svátek. Ten první kočár byl možná z Hodonína.

— Byl, byl — Pochválen buď... přisvědčovala a pozdravovala jedním vrzem tetka, jež vyšla z hořejší jedné chaloupky a kráčela s plachtou na ruce do polí. Byl v něm delektor císařskej a títo tady sú páni z Klobúk, Najbali, lebo jak se jmenujú. Idu trochu na slak ušípaným, když se dnes nerobotuje.

— Aj my půjdem po chvíli toť s Maryšú, pravila Košulička.

— Ja ba, dnes je času dost, s obědem se nemosí pospíchat, když se chlapi scházijú do šenku. Tož s Pánem Bohem.

— S Pánem Bohem, však náš Pavel už tam též išel.

Kočáry hrčely zatím jen k Pavlovicům, nejely na nádraží. Byl císařův svátek, nerobotovalo se dnes.

Všechny kočáry sjížděly se do panského domu. Direktor císařského panství sezval na císařský svátek nejbližší sousedy a přátely na hostinu. Poručil ji vystrojit u pavlovského správce Čejky a již před několika dny dal k němu dopravit srnčí, kapouny, selata, mladé husy, vína od bojanovského až po tokajské a šampaňské, zákusky, ovoce a všechno, co jarní sezona mohla nejvybranější panské tabuli poskytnout. Direktor byl povinen dáti revanž příteli svému, vrchnímu liechtenštejnskému z Břeclavy, u něhož byl hostem před nedávnem na Břeclavě. A dával ji v Pavlovicích, protože do Hodonína měli daleko hosté pozvaní z Hustopeče a z Brna. Břeclavský vrchní se ženou a dcerou byl první v Pavlovicích, neboť přijel vlakem pod Zaječí a panský kočár pavlovský na něho čekal. V půl hodině dojely kočáry z Hustopeč, z Hodonína a z Klobouk. Z Hodonína přijel direktor s dcerou (byl vdovec), přivezl s sebou však rodinného přítele hejtmana ve výslužbě a čejckého správce, jehož vybídl, aby si přisedl; čejcký správec byl muž z lepší vídeňské rodiny a byl pokládán za nápadníka dcery direktorovy. V kočáře kloboučkém přijeli majitelé panství, dva bratří, rytíři Neuwallové. Ještě jednou jel pavlovský kočár na nádraží pro brněnské hosty od krajského hejtmanství, potom ještě přijel kočár z Lednice s lesmistrem liechtenštejnským a správcem podivínských dvorů.

Na třicet osob shromáždilo se v šumu a hlučném vítání v prostranném sále starého panského domu k tabuli, která dělala čest svému hostiteli i vykonavateli jeho vůle, správci Čejkovi a jeho kuchařkám.

V těch letech, kdy se spouštělo jezero kobylské a řetěz rybníků od Brumovic až po Pavlovice, hodonské panství dostalo nová střediska úřadů; byloť celé panství dostalo nové vzezření. V Hodoníně zřízen veliký ústřední úřad, jehož hlavou byl direktor, všemohoucí muž a nejvyšší pán na panství po císaři; v Čejkovicích a v Pavlovicích dosazeni správcové hospodářští, neboť odtokem vody získáno mnoho úrodné půdy, žírné jako v Banátě, a vedle nich úředníci kancelářští, kteří obstarávali obvyklé potřeby poddaných. Na Čejči byl jen správec hospodářský, na dvoře Ostrůvku mezi Kobylím a Brumovicemi bylo správcovské místo právě uprázdněno; zastával je zatím pojezdný. A v Bořeticích byl vůbec jen pojezdný.

Po krátkém snídaní všechno panstvo se zdvihlo a šlo do kostela na slavnou zpívanou mši, kterou sloužil farář Bücherle. Po mši dostavil se na panský dům i náš milý známý farář Bücherle s kaplanem a kobylský farář bez kaplana. Pod okny panského domu u dlouhého stolu usadili se muzikanti, kteří panstvu vyhrávali po celý čas hostiny.

Hostina byla veselá. Po direktorovu přípitku na zdraví krále a majitele panství Ferdinanda Dobrotivého přípitky se honily: na zdraví panujícího knížete z Liechtenštejnů, na zdraví přítomných dam, na zdraví direktorovo, vrchního břeclavského, na zdraví hostí z Brna atd. A muzikanti vyhrávali

„hore“, poháry zvonily a veselé hlasy rozléhaly se po celé budově a okny po celém dvoře. Ta stará budova panská jediná nebyla v souhlase s rozjařeným veselím svým hostí. Bylo to stavení jednopatrové, staré, stavěné asi ještě bývalým majitelem panství. Dělalo dojem ponurý a těžký, jako vězení, jež bylo mnohokrát oplakáno a prokleto. Vysoká zeď dvorní a za zdí řada řídkých starých topolův oddělovala dům od vesnice jako hlavu od trupu, kteráž podobnost byla tím ještě zvýšena, že dvouřadová topolová alej, vedoucí ode dvora ke vsi, vypadala jako krk mezi hlavou a trupem. Sluneční záře, která zalívala v krásném májovém dni krajinu, rozrážela se o topoly, než dopadla na panský dům, a stíny topolů padaly do oken. Také uvnitř byl dům neveselý s dlouhými tmavými chodbami a kouty. Ve dvoře se nepracovalo, kromě těch, kteří krmili dobytek. Čeleď dvorská dílem posluhovala v domě, dílem obstupovala hudebníky pod okny nebo přecházela tiše po dvoře. U zavřených vrat tlačila se zvědavá pavlovská mládež, prohlížela si kočáry a zkoumala, zda-li by se nedostala do dvora; kdykoli však objevil se šafář, prchala od vrat.

Ke třetí hodině bylo po tabuli, a hosté roztrousili se do kuřárny nebo sesedali se ve skupiny důvěrnější, dámy pro sebe, mladší a starší panstvo pro sebe; lokajové odklízeli se stolů mísy a talíře a roznášeli víno.

Ve skupině starších pánů hlavní slovo vedl setník, který přijel s direktorem. Jeho galantnost k dámám povolila, když bylo po tabuli, a za to hrála prim jeho vychloubavost vojenskými skutky. Protože za každou pátou větou připomínal, kterak

býval adjutantem generálmajora Fleischera, přezdívalo se mu „adjutant". Bylo patrno, že ve skupině kolem něho přetřásaly se poddanské poměry, neboť pojednou bylo slyšet adjutanta:

— Kruzi Türken, já jsem jim sázel nepočítaných u Znojma, když si r. 1821 zarebelovali. Mord Element, já vám dám rebelii, chrapouni! A na vzdor guvernéru Mitrovskému a komisaři Mayernovi a všem, just na lavici s chlapy a hůl jen hvízdala; tak tomu rozuměl generálmajor Fleischer.

— Kdy to bylo, pane setníku? ptal se kdosi.

— Kdy — v tom posledním pozdvižení sedláků roku 1821! Já jsem byl tenkrát adjutantem generálmajora Fleischera, byli jsme do Znojma posláni, abychom rebelii utišili. Chrapouni si usmyslili, že nebudou rozumět císařskému patentu (z roku 1817) o provisorní dani pozemkové.

— Vypravujte o svém dobrodružství, hejtmane, ozvala se za ním vrchňová břeclavská, prosím! Mne to interesuje, jsem Znojemačka, ale nic jsem o tom neslyšela.

— Prosím, s potěšením, když poroučíte, milostivá paní, ačkoli to není pro něžné uši dam! Also — že nebudou robotovat, stávkovali. Ale šli na to zchytra šelmy chrapounské, nedopustili se ani jediného skutku násilného. Co nerobotujete? Bojíme se, pravili ve vesnici X, protože sousedé z vesnice Y nám psali, že nás vypálí. A ve vesnici Y říkali: Sousedé z vesnice X nám podhodili paličské listy, že nám zapálí střechy nad hlavami, půjdeme-li na robotu. A šelmy kujonské psali si to sami. To bylo s nimi nějakého mazlení! Guverner Mitrovský poslal tam krajské komisaře a ti

pořád chtěli vojsko. Už se brněnský velitel zlobil a vzkázal Mitrovskému: Ja, ja, už jsme tam vypravili všecky druhy vojska, pošleme tedy sedlákům ještě dělostřelce, aby viděli, jak vypadají kanony. Dvorská kancelář z Vídně poslala tam komisaře Mayerna, a ten strkal chlapům patent císařův pod nos s pečetí a říkal jim ‚Moji milí sedláčkové', a tak jsme to vzali do ruky my vojáci. Fleischer dával vyplácet hotovými, jednomu buřiči dal vysázet až 125 ran holí. Za tři měsíce bylo po rebelii. Vojsko je nejlepší utišující prostředek. Domluvil adjutant a zasmál se jízlivě.

— Nevím, pochybuji, pravil vážně starší rytíř Neuwall.

— Jak myslíte, blahorodí? nadul pohrdlivě tvář adjutant.

— Vím, opáčil Neuwall, že „utišující prostředek" vypovídal i sám tenkrát službu. Vojákům bylo hladovějících sedláků líto, nechtěli buřiče trestat a rozdělovali své vlastní komisárky hladovým dětem. A setník Brojáč od pluku Colloredova přitloukl tajně ve Slavonicích na vrata panského domu revoluční provolání k vojákům. V něm stálo: „Vojáci! Neposlouchejte rádců císařských, kteří se udržují jenom krví vojska a potem plačících poddaných! Považte, vojáci, že všichni tito nelidští lidé mohou provozovat svou libovolnou hru jen skrze vás, pokud vy jich chcete poslouchat!"

— Na, břinkl jazykem o zuby adjutant na znamení, že tomu nevěří. Na, nic jsem o tom neslyšel.

— Nebudu vás ujišťovat, odvětil chladně Neuwall, jen řeknu ctěné společnosti, že policejní ředitel brněnský, Muth, je mým kolegou ze studií.

A ještě dopovím: Aby čest armády byla kryta, vojenský soud neodsoudil setníka Brojáče, navrhl jenom jeho pensionováni v hodnosti majorské.

Adjutant nepokojně se vrtěl, byl jako odzbrojen, že někdo ví více o rebelii nežli on. A k jeho pohoršení ještě většímu zamíchal se do hovoru holobrádek, čejcký správec Schratt.

— Dnes už by ani vojsko nic nespravilo, podotkl správec, dnes by vzpoura selská nezůstala omezena na nějakých dvacet vesnic. Jak já pozoruji své lidi tady v kraji, a co slyším z Haliče...

— Musíme si přiznat mezi sebou, přerušil ho Neuwall opět vážně a ledově, že robota musí konečně pryč. Nám, majitelům statků, nepřináší nic dobrého, práce je špatná a mizerná, a lid se učí špatně a mizerně obdělávat i vlastní pole. My máme půdy, které by dvakrát tolik vynášely, kdybychom si najali své dělníky. Když se znojemští sedláci bouřili, měli radost z toho měšťané i úředníci sami, guberniálni úředníci — prosím — říkali: Dobře pánům! A co nejhoršího — nikdo se neumí se sedláky dorozumět. Jsem Němec, dobrý Němec, ale naučil jsem se moravsky a nevezmu do služby úředníka, který neumí moravsky. Žijeme tu jako mumie mezi lidem, s nímž si nerozumíme. Docela nic hezkého...

— Mluvíte jako ti ‚flaštenci', pane barone, podivil se direktor hodonský. Ale máte ve věci pravdu! Vy příteli — obrátil se k čejckému správci — musíte se učit šlovakisch, nic nepomůže.

— Nu, jen se mazlete s chlapíky, zavrčel adjutant. Na konec nic mně po tom není. Já trvám na svém.

— Snad budou velectěné panstvo zajímat nejnovější zprávy z Haliče, pravil čejcký správec. (Adjutant zaloupl očima na holobrádka, domnívaje se, že se s ním chce přít.) Vytáhl z kapsy dopis — „dostal jsem ho včera od bratra vojáka z Haliče" — a přečetl jej společnosti. Společnost tichla víc a víc a zůstala užaslá, když správec dočetl. Bylo sice známo všem, že v únoru tohoto roku nastalo pozdvižení ve svobodném městě Krakově, ale že bylo potlačeno plukovníkem rakouským Benedekem a republika krakovská že byla k rakouské říši přivtělena. Ale co následovalo! Revoluce polská skončila proto tak smutně, že selský stav odepřel jít se šlechtou. Pohlížel na ni jako na utiskovatele s hlubokou nenávistí a běhal o radu ke krajským úřadům, má-li poslechnout či neposlechnout. Ještě i po porážce Krakova potloukali se mezi lidem národní emisaři, kteří podněcovali k nové vzpouře. Tarnovský krajský hejtman řekl sedlákům, když k němu přišli na radu: „Jen svůdce chytněte, kdyby k vám zase přišel, a odevzdejte ho soudu!" A sedláci viděli v tom pokyn. Ozbrojili se vidlemi, kosami a motykami a povraždili pány, své utiskovatele, a hlavy nabodnuté na vidlích přinesli krajskému hejtmanu jako vítěznou kořist... Teď teprve vojsko zastavuje plenění, pálení a vraždění, a vláda přes hlavy vrchností slibuje, že zruší roboty..

— Kruzi Türken! vykřikl první adjutant, ježil se a jízlivě začal špičkovat rytíře Neuwalla. Tady to máte, josefinství, liberalism — bane barone.

Nálada veselé společnosti vůčihledě chladla a kysla. První, kdo se zdvihli k odjezdu, byli rytíři Neuwallové. Omlouvali se vzdálenou cestou.

Ostatně již slunce svítilo do šedé budovy panské vodorovně, sklánějíc se k západu za lesy. Začaly opět cinkat talíře a příbory a zvonit sklenice, sloužící lítali po schodech a direktor hodonský jako hostitel pobízel a velel k tabuli. Hudba hrála pod okny a někteří rozjaření pacholci při hudbě zpívali.

Sotva společnost však zasedla ke stolu, bylo slyšet otevřenými okny, jak na dvůr přicválal jezdec. Správec čejcký vyhlédl z okna a ohlašoval:

— Pojezdný z bořetického dvora!

— Co to? zavrtěl direktor hlavou, vstal a šel ke dveřím naproti. Pojezdný již vcházel. Rozčilen a uhřát. Přál si mluvit s direktorem. Oči všech přítomných vpíjely se na jeho ústa.

— Co se stalo? Jen to řekněte zpříma! Žádné tajemství! oslovil jej direktor.

— Poslušně hlásím, narovnal se pojezdný jako starý voják, kobylští chlapi vpadli ozbrojeni holemi a klacky do dvora Ludwigshofu (tak se německy jmenuje Ostrůvek), vyrazili vrata a přepadli pojezdného. Utloukli ho, snad je mrtev.

— Co jim udělal? vyhrkl netrpělivě direktor.

— A potahal nějakou děvčicu z Kobylího. V Kobylím je hotové pozdvižení.

— Dobře. Stavím se tam! řekl úsečně a nevrle direktor a propustil pojezdného.

Neblahý posel zmizel, v prostranné jídelně panského domu však zanechal náladu temnou a mrazivou. Marně snažil se direktor zachovat klid a dával na jevo lhostejnost, marně pobízel a mluvil. Nikdo ze společnosti nevěděl, kde navázat nit hovoru. Kdyby byla do jídelny spadla umrlčí hlava, nebyli by hosté pomatenější a vyděšenější.

— Jaký je to člověk? zdvihl hlavu vrchní břeclavský. Ten kobylský pojezdný totiž.

— Osel, blbec — rozkřikl se jaksi bezdůvodně direktor, jakoby sám sobě odpovídal na něco, o čem přemýšlel. Čert ho vem, když si tak nadrobil. Já ho varoval, znal jsem ho. Jestli ho nezabili, ten se vylíže jako kočka. Není to poprvé, co se mu sedláci dostali na kobylku pro ženské. Nu, nemysleme na chlapa, nestojí za to!

Ještě sem tam opakovaly se otázky a ozvaly se domněnky, nit hovoru však zůstávala tenká a tenčí. Ze slavnostní nálady, jakou dnešní krásný den začal, už nezbylo nic. Po jídelně šířily se stíny topolů a umrlčí hlava koulela se neviditelně po podlaze. Hosté se pomalu sbírali a rozjížděli. Poslední odjížděl direktor s dcerou, se setníkem a čejckým správcem, jak se na hostitele slušelo. Ve voze teprve začal hromovat a svolávat blesky boží na ty chámy selské. Kdykoliv zavadil o přepadení Ostrůvku, vykřikl, až se koně lekali. —

*

Pěkný je ten Ostrůvek, pěkný dvůr a výstavný! Jednopatrové stavení, v němž jsou byty pro panstvo hospodářské, svítilo svou bělostí do celé kotliny bývalého jezera. Kolem dokola obsázeli stavení křovinami zelenými, které za deset let zhoustly a nyní už okrašlovaly dvůr a voněly panstvu do oken. Bývalo tu v prvních letech vlhko a ve dvoře řádila zimnice, ale nyní už je veselo na Ostrůvku bydlet, třebas je to samota; samota však milá, z lesů brumovských pod večer doletují sem zpěvy slavíků.

Tato léčivá samota a zpěvy slavíků nebavily pojezdného, jenž poslední dobou byl nejvyšším velitelem ve dvoře. Byl to člověk ne mladý, snad již padesátník, ale rozpustilec a zhýralec. Proto patrně nestal se nikde správcem a přeskakovali ho úředníci o mnoho mladší. Potloukal se po rozličných službách u vrchností a nepochybně odnikud neodešel se ctí. Hospodářství až rozuměl, i pracovitý a opatrný byl, ale opíjel se a po ženských byl jako posedlý. Neměl ani nábytku mnoho, a protože by hořejší pokoje, stavěné pro správce, byly zely jen prázdnotou na něho, bydlel raději v přízemním bytě o pokojíku a kuchyni, který byl určen jen pro adjunkta nebo praktikanta, kdyby nějakého bylo ve dvoře potřebí. Na stravu chodil k šafáři.

Dnes byl císařův svátek, nerobotovalo se a nepracovalo se ve dvoře, jen co pacholci krmili dobytek.

Ve dvoře bylo ticho. Pojezdný přecházel sem tam a nudil se. Jeho povinností bylo jít na císařský svátek do kostela kobylského, pojezdný odbyl si tu pobožnost s ostatní dvorskou čeledí, a teď zevloval a zíval. Zevloval a zíval na krásný májový den, kdy do dvora voněl jasmín s akáty a omamovala pozdní střemcha.

Myšlenkami byl pojezdný v Kobylím. Jeho chtivý zrak padl v poslední době na švarné mladičké děvče z Kobylího. Měla jen matku a bratra, bydlela na Dolním konci. Dolní konec kobylský měl některé zánovní obyvatelstvo. Po koleře roku 1831 vylidnily se některé familie selské a zvláště chaloupky. Vrchnost hodonská potřebovala však

právě mnoho sil robotních v Kobylím i v okolních dědinách, protože tu přibylo mnoho pole po jezeře a rybnících. Dopomohla tedy některým slovenským rodinám z Uherské strany pomocí levných zápůjček, že se zakoupily v Kobylím. A tak přišli do Kobylího i rodiče té švarné děvčice. Starý zemřel v novém domově, matka také byla obstarožní, a tak robotu z chaloupky odbývali střídavě syn a dcera. Tím způsobem pojezdný poznal krasavici. 52 dni roboty ročně připadaly na jejich chaloupku. Říkalo se jim Slováci, protože matka mluvila čistě slovensky a děti podle ní ještě zatrhovaly do slovenčiny, jakou se v Kobylím nemluvilo.

Náramně dlouhou chvíli měl pojezdný.

— Pojď sem! zavolal na chlapce poklasného. Jdi do Kobylího, k těm Slovákům na Dolním konci, jak jim říkajú, a řekni, že Maryša má přijít hneď do dvcra. Hneď, rozumíš?

— Ano.

A již běžel klučina, jen se za ním zaprášilo. Netrvalo ani půl hodiny, a už byl nazpět. Pojezdný stál u brány.

— Co, přijde?

— Hneď, pane pojezdný.

Pojezdný vyšel ze dvora a chodil, jakoby se maní procházel, po cestě ode dvora až po most, jenž přepínal hluboký Ždánský potok. Byl v tu chvíli nehezký, nehezčí nežli kdy jindy. Obličej jeho byl bezvousý jako olezlý a vypadal spíše jako obličej starší ženské. Vlasy měl bělavé a řídké, rty masité a zuby řídké a drobné. Procházel se nepokojně a každou chvíli pohlížel na cestu k osa-

mělé chalupě, kde za dřívějších dob bydlívali rybáři.

Nečekal dlouho.

Na cestě ke dvoru objevila se dívčina. Jak byla doma, tak se rozběhla do dvora. Bosé nohy pospíchaly. Spíše růžový obláček než děvče chalupnické, spíše písnička letící zeleným krajem obilí a luk než člověk pozemský.

A čím více se blížila dvoru, tím více bylo vidět, jak byla ztepilá, mladičká a pěkná. Byla čerstvá jako květ pokropený rosou a nadýchnutá barvou třešní, když se zapalují. Prsa její poskakovala, jakoby měla dvě hrdličky za ňadry, a když se celá pohnula, zajiskřilo se v očích tomu, kdo na ni hleděl.

Jiskřilo se pojezdnému v dychtivých očích.

Byla zardělá chůzí v májovém dopoledni, sama jako májová ratolest. A z rozkošné bytosti dívčiny vyzařovalo štěstí v rozpuku, jež teprve dozraje na prsou toho, komu jednou bude patřit. Oblévalo ji bílé světlo a ševelila z ní radostná tichá hudba a voněl kolem ní opar vzduchu jako akátovými a jasmínovými květy.

— Vítaj, Maryčl! oslovil ji pojezdný.

— Daj Pán Bůh šťastné dobré dopoledně! odpověděla.

— Ideš k nám?

— Prosím poníženě, poslali pro mě, abych išla do dvora.

— No tak pojď!

Maryška se zarazila, ale chtěla být nebojácná. Nedívala se na pojezdného a přece ho dobře viděla a viděla, jak ji očima svíral. Trochu vyplašená, zaražená a bezradná vešla s pojezdným do dvora

a do průjezdu panského domu, kde s jedné strany bydlel pojezdný a s druhé rodina šafářova.

— Chcu s tebú promluvit o službě, navazoval pojezdný.

— O jakéj službě, prosím poníženě? zeptala se nesměle, když vešli do bytu pojezdného a pojezdný ji posadil na legátku a sám stanul před ni jaksi nedbale rozkročen.

— Vidíš, Maryčl, já sám potřebuju, aby mně nekdo posluhoval. Mně snídaní uvařit, večeřu uvařit, to bys aji trefila, a trochu poklidit tady mú jizbu, trochu vyprat též — však oběd nám uvařijú toť šafářovi.

Usmíval se jakoby mlsal, a začal hladit Maryšku pod bradou. Maryška uhnula hlavu šetrně a hleděla před sebe jako do temna a daleka.

— Já nemožem nic řéct, odpověděla tiše, mosím to povědět mamičce. A vstala, aby odešla.

— Nic to, pravil pojezdný jako vesele a žertovně a přitisknul ji rukou na obě ramena, aby jen seděla. Co bys tak spíchala, možeš u mě bár chvílku počkat, popovídáme si. Jaká jsi hodná, hezká — a zase ji začal hladit pod bradou.

— Pusťte ňa dom! vykřikla Maryša a prudce odstrčila pojezdného, neboť byla silná děvčica. A pohnula se rychle ke dveřím.

— A just ne, Maryčl, Maryčinko! a pojezdný zastoupil cestu ke dveřím a zamkl je. Možeme si popovídat, jsme tak sami.

— Pusťte ňa, prosím poníženě! Budem kričat na lidi! Chcete mně ublížit. Já sa nedám, já su poctivé matky dcéra!

— Kričat nemosíš, Maryčl, opáčil posměšně její slovenčinu pojezdný. A kdybys kričala na celý svět, žádný tě neuslyší, ve dvoře není živé duše. Uděláme to tak, já mám prácu, budu pracovat, a ty si pěkně sedni a rozmysli se. Však ty se rozmyslíš, že, má drahá Maryčl. Podívej se, jak je tu hezký chládek u mne.

Pojezdný usedl ke stolu a snažil se psát. Marně však zakrýval rozčilení, ruce se mu tetelily. Maryška seděla v úzkostech smrtelných, ale připravená bránit se na smrt, kdyby jí tento zlý člověk chtěl ublížit. Pozorovala, může-li vyskočit oknem. Nemohla, bylo silně a hustě zamřížováno.

Pojezdný několikrát vstal od stolu a znovu pokoušel děvče, aby mu bylo po vůli. Sliboval jí peníze, sliboval jí na sváteční šaty, sliboval jí koupit role a co mu na jazyk přišlo. Z Kobylího zalehl do dvora hlas zvonů; bylo již poledne. Byl čas, aby pojezdný šel k šafářům na oběd. Poslední pokus pojezdného selhal. Násilně by děvče nebyl zdolal, bylo silné a bylo by se mu ubránilo. Zahořel sklamáním a pomstou. Na dvoře objevili se pacholci, vycházející z maštalí. Pojezdný, rudý v obličeji, vzteklý a zahanbený, pootevřel okno a zavolal jednoho z pacholků pod okno. Zlomyslný blesk šlehl mu z očí po dívce.

— Jdi, Matěju, přiveď všecky pacholky sem a ty dones nůžky. Když pacholci přišli, pojezdný otevřel dvéře svého bytu do průjezdu a rozkázal:

— Chyťte ju a ostříhejte jí vlasy! a zachechtal se ďábelsky.

Maryška vykřikla, prosila pojezdného i pa-

cholky pro Boha, pro všecky svaté, vrhla se na zem k jejich nohám a objímala je a křičela:

— Pusťte ňa dom, lidé drazí. Já su poctivá, čistá — nedělajte mně téj hanby pro milosrdenství boží.

Pacholci váhali, a Maryška vyškubla se jim a vběhla do průjezdu.

— Co sem poručil? rozkatil se na ně pojezdný, a pomstychtivost sršela mu z očí.

Tři pacholci skočili po ní, sevřeli silnýma rukama zoufalou dívku, bránící se s nasazením všech sil, a čtvrtý hrubými koňskými nůžkami nelítostně ostříhával její krásné hnědé pletence. Ej Bože můj, ej Bože můj milosrdný — vzlykala již jen Maryška a omdlévala — tatíčku můj drahý, má mamičko zlatá, jaká krivda sa mi děje, ej bratříčku můj milý, kdybys toto viděl — —

Jakmile pustili děvčicu z rukou, sebrala poslední síly a úprkem utíkala ze dvora. Pološílená, vyděšená, zahanbená prchala s místa hanby cestou — necestou. A poněvadž se jí zdálo, že trýznitelé její ji pronásledují, skákala přes příkopy a břehy, jako štvaná laň před divokými psy dala se za mostem napříč vysokým žitem, které se jí zaplétalo mezi nohy, svazovalo ji a překáželo. Několikrát upadla. Upadla několikrát i na cestě o kámen a kořání stromů, zaryla tváří do země, ale necítila, jak jí krev crčí z rozbitých rtů a rozdrásaného obličeje.

Minula rybárnu a pádila stále šíleně, neohlížela se, neboť se bála, že by uviděla, jak jsou jí pacholci v patách. Zdálo se jí, že slyší jejich dupot za sebou, že ji chytnou a znova ztýrají. Neplakala,

jen syptěla. To již nebyla ta dívčina ztepilá, mladičká a pěkná, která dopoledne poletovala touto cestou ke dvoru lehounce jako ptáček, spíše růžový obláček a letící písnička než děvče Košuličovo. Nevyzařovalo udivené štěstí z rozkošné bytosti dívčiny, neoblévalo jí bílé světlo májového dne a neševelila z ní tichá radostná hudba a nevoněl kolem ní opar vzdušný jako akátovými a jasmínovými květy.

Teď to byla dívčina zoufalá utrpením, nechápající, zbičovaná mukami nezaviněnými, zohavená ve své kráse, surově ztrýzněný obraz božské podoby. V této dívčině zdrásané a krví zalité ztělesněny byly všecky lidské strasti, které sto padesát let choulily se v tomto kraji, i všecko ponížení oplakané slzami a provázené kletbami; její slabé nožky a vysílené ručky křičely k nebi svou bezradnost a bezpomocnost; její bolestí zkřivená tvář a ozdoby zbavená hlava byly stělesněným hořem deptaného lidství a kletbou poddanskou zamořeného tohoto kraje. Opar krve a zápach smrti provázel její útěk.

Když Maryška přibíhala do chalup, dědina byla liduprázdná. Jediný bratr Maryščin stál u zahrádky. Vraceje se z šenkovny z obecní hromady, pohleděl na cestu ke dvoru. Viděl utíkající, jako honěnou děvčicu a zarazil se. Podivení změnilo se v leknutí, když poznal sestru. Šel jí naproti jaksi pozvolna, nemoha sebrat myšlenky své.

— Co je ti, Maryšo? vykřikl a Maryša vletěla mu do náručí, jako když se tonoucí chytá skály a nasadí poslední síly. Přitiskla hlavu bratrovi na prsa, sevřela ho a zavřela oči.

— Kdo ti ublížil, Maryšo? a z hlasu jeho zněla hrozba jako z hlubokosti země.

— Pojezdný — ve dvoře — nechcela jsem mu být po vůli, vydychovala těžce slovo po slově ve dlouhých přestávkách.

— Nepůjdeme dom k mamince, neplač, pojď se mnú, Maryško moja! oddechnul si bratr a podpíral dívku; více ji nesl, než vedl, a ona jednu ruku ovinula mu okolo krku.

Na císařův svátek se nerobotovalo.

Nerobotovali tedy ani Kobylští a dali si na ten den hromadu do obecního šenku. Bylo potřeba zaopatřit některé obecní sirotky, pronajímaly se obecní pastviska a odměrky a někteří mladí sousedi platili „za přijatú do obce". Jindy se tyto věci vyřizovaly na sv. Jiří, letos je odložili.

V hospodě bylo hlučno a veselo. Neboť pilo se vínečko, které mladí hospodáři dávali za přijetí. A také nový pudmistr chtěl se dát vidět. Po nebožtíku pudmistrovi Nejedlíkovi zůstalo v obecní pokladně 300 rýnských, a tak mohlo se něco utratit i na obec.

U dlouhého stolu seděli starousedlí sedláci, podsedníci a familianti po lavicích u zdi a chalupníci neseděli, přecházeli nebo stáli po koutech. Strýc Veselý, půlláník, vtipkovali na podsedníky, kteří teprve tři dohromady měli jednu odměrku, že „tři podsedníci sú do jedneho člověka". Řemeslníci licitovali obecní práce jako kovář a kolář, kostelníci dostávali zavdanou. Řečí bylo dost, někde i křik a hádka. Letošní rok ukazoval na bohatou úrodu a tak všecka obec byla veselá. Někteří ze sousedův odskočili aspoň na oběd domů,

většina zůstala v hospodě i přes poledne a podle starého zvyku rozcházela se až podvečer. I některé ženy byly v hospodě.

Když byla takto obec pohromadě a všechna rozjařena vínem, rozlítly se dvéře a Pavel Košuličův stanul ve dveřích s okrvavenou Maryškou. Držel ji kolem pasu a plakal.

„Ej! Ojha! Kriste Ježíši!" ozvaly se výkřiky.

— Co se jí stalo?

— Kdo jí to udělal — ostříhaná!

— Dej ju sem, chuderku, sběhly se ženy k Pavlovi, vzaly děvčinu mezi sebe, odnesly ji do kuchyně hospodské a umývaly ji.

Pavel stanul prostřed hospody a hněv i lítost z něho justly.

— Poctiví páni úřadi a poctiví súsedi, toto udělál méj sestře ten lotras ve dvoře, pojezdnej!

— Zmrhal ju? ozvaly se hlasy.

— Chvala Bohu ne, ale že mu nechcela být po vůli — —

„Ej! Ojha! Basama teremtete, lunt panská, hanbář, potvora," — rozlehly se výkřiky ze všech stran, a muži vyskakovali zeza stolů. „To se može stat každej našej děvčici!"

V té přibelhala se do hostince stará Košuličová, prostovlasá a lomící něme rukama, neboť jí už pověděl kdosi, že se něco stalo s Maryškou a že Pavel vedl ji vzhůru dědinou jako bez vlády, zakrvácenou a zohavenou. Když Maryšu v kuchyni spatřila, vydral se jí z prsou srdcelomný pláč: „Děvečko moja, sladká, kdo ti ublížil, jak sis zaslúžila takéj hanby!" zapotácela se a padla na zem jako špalek. Ženy myly dceru i matku, třely je octem a křísily je.

Maryška jen vzdychala z hluboka: „Ach Bože, Bože můj, tatíčku můj, pomožte!" Když se stará Košulička probrala z mrákot a ženy jí vysvětlily, že se to neštěstí nestalo, které ji naplňovalo hanbou, přec jen se hoře její neumenšilo. Proklínala hanebníka, aby nemohl umřít, aby zdechl za plotem jako pes...

Na padesát mladých mužů vyhrnulo se z hospody, rozběhlo se po domech dolů dědinou, a co kdo pochytil do ruky, tím ozbrojen hnal se k Ostrůvku. K tomuto zástupu připojilo se mnoho svobodné chasy, selských synů i čeledínů.

Když přiběhli ke dvoru, našli všechna vrata a všechny vchody pozavírané a psy odvázané, dvě veliké anglické obludy, které zuřivě dorážely na lidi za vraty. Ale několik chlapců vystouplo druhým na ramena, vyhoupli se na zeď a poskákali do dvora s vidlemi, kterými dogy zahnali. Vrata otevřena, a muži vrazili do dvora jako povodeň. Překážka jen ještě víc rozlítila jejich pomstychtivost.

Dvůr byl jako po vymření. Dvorští lidé pozavírali se do svých příbytků a pacholci zalezli do chlévů a do stohů. Kobylští muži s křikem vrhli se na byt pojezdného. „Otevři, ty krvavá bestijo!" křičeli do okna. Potom se opřeli o dvéře, vypáčili je s praskotem a prohledávali světnici. Pojezdného našli schouleného za kamny, zsinalého hrůzou a bázní, až mu zuby cvakaly. „Polez ven, šelmo, potvoro!" a když pojezdný se nehýbal, palice začaly padat na jeho hlavu.

— Ne tak, braši! zakročil sedlák, bývalý voják. To by dostal málo! a jakýmsi ohňovým hákem vytáhl pojezdného do prostřed světnice.

— Chyťte ho a vyveďte ho ven, na dvůr! rozkazoval dál. Pojezdný bled a třesa se jako list začal prosit:

— Nezabíjejte mě! Já jsem nikomu neublížil!

Rány však padaly na něho jako krupobití, a nikdo nehleděl, kam ho zasáhne, hlava — nehlava. Pojezdný padl na kolena, plazil se po zemi a volal o milosrdenství boží.

— Měls ty milosrdenství, bestijo jedna proklatá? křičeli na něho muži a kopali ho a šlapali mu opatky po rukou.

Potom ho vytáhli a vlekli ho za sedlákem, starým vojákem, kam on ukazoval. Přivedli pojezdného do panské stodoly, strhali s něho šaty, uvázali mu provazy na ruce a na nohy a vytáhli ho na trám, asi na půl sáhu vysoko od země. A když tak visel roztažen ve vzduchu, teprve jako na povel začali do něho mlátit a bušit. Ubožák se třepal, skučel a volal všechna svatá jména o pomoc. Potom znenáhla umlkal, jen tělo jeho se při některých ranách škubalo, až umlkl docela. Někteří bili jej sukovitými holemi, někteří čerstvě nařezanými pruty, na nichž zůstaly pahýly, a tak tělo pojezdného pokrývalo se otevřenými ranami a na zádech visely z něho cáry.

Rozzuřená pomsta nasytila se tohoto hrozného divadla, až když se podobalo, že pojezdný už nedýchá. Teprve potom kobylští muži opustili dvůr, jenž zůstal opět jako po vymření.

*

Když kočár direktora hodoňského dojížděl ke Kobylímu, začali se na cestě ukazovat jednotliví

sedláci a mlčky pozdravovali. U prvního domu bylo slyšet heslo: „Už jede!" A po několika krocích vjel kočár do ulice, hustě osazené lidmi po obou stranách. U samé dolní hospody ozval se z řad mužů povel kočímu: „Zastavit!" a několik rukou chopilo se s každé strany koní u huby.

Ke dvířkám přistoupilo několik mužův a jeden z nich pravil: „Vzácnej pane delektor, vystupte!"

Direktor bledý, rozčilený, ale zarytě mlče vystoupil. Za ním také ostatní panstvo. Sedláci hustě všecky obstoupili a jen směrem k hospodským dveřím propustili je uličkou. Před hospodou a v celé ulici, kudy kočár měl projet, byla hlava na hlavě, většinou ovšem muži. V hospodě bylo přítomno jen asi dvacet mužů. Dva z nich uvítali direktora a oslovili ho, aby se posadil.

— Kde je rychtář? rozhlížel se direktor.

— Nejni ho tu a nejni ho ani potřeba, pravil jeden z mluvčích. Vzácný pane delektor, stala se u nás taková příhoda, jaké nejsú pamětníci — — A stručně vypravoval příhodu až do ubití, snad smrti pojezdného. Tu se zamlčel na okamžik a potom dodal: Však já nevím, je-li tá mrcha živa či vypustila dušu, sám jsem tam nebyl, ani žádnej z nás tady přítomných (řečník rukou ukázal na sousedy v hospodě), ale my —

— To je rebelia! vykřikl direktor. To se nesmí trpět. Vy máte právo žalovat, když se vám stala křivda, a víte dobře, že pachatel by byl podle zásluhy potrestán. Vykonávat spravedlnost náleží soudu, ne sedlákům. To je srocení, přepadení dvora. A co vlastně žádáte ode mne?

— Možete volit, vzácnej pane delektor! My žádáme, abyste žádným úřadom nic neoznamoval; my nedopustíme, aby jeden jedinkej z našich súsedů byl trestanej; bár by aji tá potvora byla už zdechla, pochovejte si ho, lebo zakopejte do škarpy, ale žádnej súd, žádnej trest! Vy, pane delektor, budete mlčet jako hrob a my se svej stránky taky to nebudem roznášet. Nehnete prstem, jako byste o ničem nevěděl — —

— Vy mně předpisujete? To je drzost! Já vás potrestám, přísně potrestám — —

— Nepotrestáte, pane delektor, usmál se trpce druhý z mluvčích.

— Jak to myslíš? Jak? Co chcete?

— Jestli byste nám neslíbil, co žádáme, my za nic neručíme. Podívejte se na ty lidi venku, jste v jejich rukách. Všecí se enom enom třasú zlosťú, a běda, kdo jim dnes padne do cesty. Když my vyndeme z hospody a zavoláme: „Slíbil", všechno se v pořádku rozende. Kdyby ne, my neručíme za vaše poctivý hlavy. Dáváme vám pět minuť na rozmyšlenú —

Direktor bručel, hryzl si pysky a obrátil se ke své společnosti. Jeho hovoru se sedláky rozuměl adjutant i dcera, čejcký správce pouze tušil, oč běží a dost ustrašeně stopoval celý výjev. Nejmenší odvahu měl z nich však adjutant. Přimlouval dušeným hlasem a po německu direktorovi, aby povolil. Co uděláš, je chlapů jako máku? Am Ende nic tak hrozného se nestalo, ďas pojezdného vem. Slyšels, co vyvádějí v Haliči... Direktor zamračil se jak noc při vzpomínce na Halič. Obrátil se k sedlákům a pravil:

— Už se stalo. Já uznávám, že jste byli rozčileni a přenáhlili jste se. Doufám, že se nic takového nebude opakovat, a proto vám to odpouštím a zamezím všeliké vyšetřování soudů, i kdyby pojezdný byl nebožtík.

— Podejte nám ruku na to, vzácnej pane delektor!

— Tadyk je má ruka, udělám všecko, co je v mé moci!

— My jsme svědci na to, řekl ten, jemuž direktor ruku podal, a tito poctiví páni sú taky svědci, ukázal na direktorovy průvodce.

— Ja, ja! přitakal adjutant, šecko je v rychtyku!

Jeden z mluvčích vyšel na práh hospody a zvolal do ulice: „Všecko slíbil! Možete se rozejít v pořádku!" Lidé přijali ohlášení tiše, zástupy se jen zaševelily; leč lidé nerozcházeli se, jen utvořili dlouhou uličku, aby kočár mohl bez překážky odjet.

— Jak je s děvčicú? ptal se direktor docela již vlídně sedláků.

— Zle, je rozpálená, má fantas a neví o sobě.

— Doveďte mě tam! — Bylo patrno, že všecka zlost již direktora přešla.

— Však je to enom pár kroků odtáď, odpověděli sedláci a vyšli z hospody jako průvodčí před ním.

Na rozlícený lid působilo velmi konejšivě, když pozoroval, že direktor panství hodonského jde se podívat na pohaněnou a ztýranou děvčinu.

Jakmile se objevil direktor na prahu jízby u Košuličů, stará matka se rozplakala a zaryla

hlavu do peřin na lůžku u nohou své dcery. Rozpálená dívka ležela na znak, ostříhanou hlavu měla zavázánu bílým šátkem. Její oči žhavé jak uhly pohlížely upřeně ke stropu, kolem nich tměly se veliké černé kruhy. Prsa se jí zdvihala, jakoby měla prasknout bolestí, která pod nimi pálila a zuřila. Z úst vycházely vzdechy a ne pláč, nebo jen nepřetržité skolení vysokým tenkým hláskem, jak štěňátka skolívají.

Poznala-li, že v jízbě je nějaká návštěva, nebylo vidět. Maryška se nedívala, vůbec nepohleděla na pravo ani na levo.

Za to direktor pohleděl na své průvodce a všichni si pohledem rozuměli: „To je děvče, které jsme zahlédli ráno!" Ano, byla to ta Maryška, kterou viděli a která hleděla za kočárem ztepilá, mladičká a pěkná; byla to dívčina, která ráno byla ještě čerstvá jako květ pokropený rosou a nadýchnutá barvou třešní, když se zapalují; byla to ona, jejíž prsa se chvěla, jakoby měla dvě hrdličky za ňadry, a když se celá pohnula, zajiskřilo se v očích tomu, kdo na ni hleděl. Ta Maryška to byla, která si zastínila oči dlaní a rozdiveně i zálibně hleděla na panstvo, na vraníky i kočár, jejíž hnědé oči zářily a jejíž bohaté hnědé vlasy stočeny byly vysoko kolem hlavy, jakoby nosila korunku, které jí každá kněžna mohla závidět.

Vešel do jízby bratr Maryščin.

Direktor dal se s ním do řeči. Ukládal mu, aby se vzkázáním jeho, direktorovým, poslal zítra ráno do Čejkovic pro doktora. O výlohy aby se nestarali. Rozevřel tobolku a podával Pavlovi papírové

peníze, Maryšce prý na přilepšenou. Pavel jakoby peněz neviděl.

Direktor položil 25 zl. šajnů tedy na stůl a odešel.

Když kočár s direktorem projížděl mimo Ostrůvek k Terezovu, dvůr tměl se v šeru jako veliká černá obluda.

— Tam leží ten hňup, kývl vrchní hlavou. Jak mu asi je? Ale nechci ho vidět. Vy, pane Schratte, podíváte se tam zítra a spravte to. Není-li po něm a bude-li se moci jen trochu pohnout, dejte ho naložit na vůz a odvezte ho k sobě na Čejč. Musí přijít lidem zdejším z očí. Na Čejči ho uložte v lázeňské hospodě, je tam pokojíků dost, a doktor nechť se s ním moří, s hňupem blbým —. — Já pošlu zítra z Hodonína jiného pojezdného do dvora. Zatím ať šafář hospodaří.

„Blbý hňup" ležel už v tu chvíli ve svém bytě, byl také již umyt a zavázán v prostěradlech. Věděl-li o sobě či nevěděl, kdož ví, ale dýchal.

Když rozvzteklení Kobyláci vykonali pomstu a zmizeli, přestrašená čeleď dvorská začala vycházet z bytů a vylízat ze svých skrýší, zejména pacholci. Vrata u stodoly byla otevřena, a tam našli pojezdného. Visel za ruce i za nohy uvázán na trámě, byl samá rána, jízva, podlitina, zsinalost a přisychající krev. Obličej nebylo lze rozeznati, vlasy měl krví zpečené, na ústech pěnu, zdálo se, že už nedýchá. Titéž pacholci, kteří pomáhali držet a stříhali hnědé pletence vlasů bránící se Maryšky, smilovali se nad pojezdným, omyli ho a uložili do postele. Poklasná a šafářka zapůjčili mužům po prostěradle, muži je

namočili do studené vody a zabalili do nich zjízvené a rozedrané, bezvládné a někde ještě krvácející tělo.

Nad tím, co se sběhlo, trnuly ženy zvláště a nemohly se zlobit na pachatele. A přece šafářce zželelo se ztýraného člověka, navařila lípového thé, dala do něho jakýchsi kapek a přikázala, aby je pojezdnému po lžíci pouštěli do úst. Pacholci střídali se u lůžka po celou noc a střídavě dávali mu thé i studenou vodu po lžičkách. Pojezdný občas zastěnal a tak jevil známky života.

Ráno druhého dne časně přijel čejcký správec Schratt a vyřídil šafáři ostrůveckému, jaká opatření učinil pan direktor. Ačkoli pojezdný nemluvil, neslyšel a neviděl, rozhodnuto odstranit ho na Čejč. Čím dřív, tím snáze se musí převézt, neboť až se rozleží a rány se mu zanítí, nebylo by možná.

Od té doby v krajině nikdo pojezdného neviděl. Byl dlouho zavřen v lázeňské hospodě na Čejči pod opatrností lékařskou a potom někam přeložen, kde ho neznali. Kdosi tvrdil, že mu chybělo několik zubů.

Vyšetřování nebylo žádného. Direktor panství dostál slovu. Úřadům se něco doneslo k uším, ale kde nebylo žalobce, nebylo ani soudce.

Zle se však vedlo Maryšce Košuličové. Padla do nemoci z té hanby, kterou zažila. Přišel doktor z Čejkovic a jen kýval hlavou. Předpisoval prášky a prášky nepomáhaly. Předpisoval ledové obklady a obklady nepomáhaly. Těžkou horečkou sklíčená ležela Maryška, blouznila, plakala, smála se a vzdychala: „O Bože! O Bože můj!" Sousedky snášely

útrpně, co dobrého k jídlu měly, kuřátka, holoubata, boží milosti, hovězi polévky, a Maryška jen volala: „Vody, mlíka mi dajte!“ Nic nejedla a co vypila, to zvrátila. „Horkú nemoc“ měla, jak usoudili domácí lidé. Matka lomila rukama, kudy chodila, bratr nemluvil a jen smutně hleděl. Maryška ležela tak týden a druhý týden, matka prosila o radu, koho viděla, sháněla léky domácí, na modlení dala, a Maryška třetí týden umřela. Zhubeněla děvčina, uvadla, byla bělučká jako šatka. Za krásného červnového dne vynesli ji mládenci nahoru ke kostelu kobylskému na hřbitov.

Matka utrpením vysílená omdlévala nad dcerou, nad rakví a nad hrobem: „Och má děvčico hodná, lúbezná, panenko čistá, co já ubohá bez tebe si počnu, má holubičko sladká; tys vrkávala a vyzpěvovala po domě jako ptáček veselej, a jak tě se světa zprovodili!“ Celá obec byla na pohřbu, mladí — staří. Bratr za matku začal odprošovat: „Prosím vás pro Boha, přáteli i nepřáteli, esli vám moja sestra ublížila, abyste jí odpustili,“ ale dále nemohl, zatřásl se a zakryl si rukama obličej.

Mladí — staří poplakávali po tichu. Všichni si byli vědomi, že pochovali nevinnou obět panské zvůle. Něco hrozného, velikého, nezaviněného, nenasytného, neodolatelného viselo nad životy všech, a oni jako zakletí patřili té obludě a byli jí zapsáni životem i smrtí. Poroba! Z úst příšery zavanul jedovatý dech, otrávil a sežehl májovou ratolest lidskou, dívčinu ztepilou, mladičkou a pěknou Před necelým měsícem stála v zahrádce čerstvá jako květ pokropený rosou, nadýchnutá barvou třešní,

když se zapalují. Prsa její se chvěla, že se jiskřilo v očích tomu, kdo na ni hleděl. A z rozkošné bytosti její vyzařovalo se štěstí, jež teprve dozraje. Oblívalo ji bílé světlo a ševelila z ní radostná tichá hudba a voněl kolem ní vzduch jako akátovými květy.

A zhynula, protože byla — p o d d a n á.



# XIV. VÁLKA VŠECH PROTI VŠEM!

Zneuctění nešťastné děvčice kobylské a přepadení Ostrůvku nezůstalo tajemstvím. Celé okolí zvědělo o tom v několika dnech. A později na pohřbu Maryšky Košuličové byli lidé z Brumovic, z Terezova, z Vrbice, z Bořetic i z Němčiček.

Že se věc ututlala a neměla zlých následků, to mělo vliv na rozličné osoby způsobem rozličným, a každá jinak hleděla při tom ohníčku ohřát své zájmy a své zámysly.

Direktor hodoňský hryzl se, kdykoli si připomenul, jak sedláci kobylští sebevědomě vystupovali a jak mu vykali: „Sestupte s kočáru", „rozmyslete si", „slibte", kdežto jednotlivci, kdykoli před ním doposud o něco žádali, onikali mu pokorně a „vzácnej pane delektor" sem a „ráčijú, poníženě prosím" tam a nikdy jinak. Bude třeba přitáhnout uzdu sedlákům! —

Poddaným sedlákům vnucovalo se mimoděk poučení z nešťastné příhody, že přišel čas, aby si trochu narovnaly páteře, ale že k důraznému hájení svých zájmů bude potřebí, aby vždy vystupovali

svorně jeden za všecky a všeci za jednoho. — Několik schytralců a sobeckých stvůr na beztrestnosti kobylského srocení stavělo zámky jiného druhu: moucha vletěla do plamene a nespálila si křídla — proto vletí do plamene co nejdříve a s větší smělostí, a tu si je pořádně spálí!

Ale bylo v kraji našem také několik pokrokovějších a vzdělanějších mužů, kteří hodlali se kobylské příhody chopit z toho konce, že by si získali důvěru sedláků, aby mohli poučovat, radit a vést lid v našich vesnicích přes nebezpečná úskalí, neboť bylo stejně potřebí neohroženosti jako opatrnosti při horké krvi a vznětlivosti našich lidí.

Nejprobudilejším mužem v kraji byl tehdy rakvický mlynář Kornyšl. Byl jediný syn bohatých rodičů. Dali ho na studie, vychodil latinské školy a připravoval se na kněze. Když rodiče zemřeli, vystoupil z alumnátu a ujal se mlýna i hospodářství v Rakvicích. Dařilo se mu dobře. Přes to, že byl studovaný člověk, nestýkal se s pány, nýbrž držel se sedláky. Odstraňoval znenáhla nedůvěru k sobě, neboť lid náš vždy míval a posud má nechuť a nelásku k lidem sběhlým se studií, a každý je sběhlým studentem, kdo se nestal knězem, ať si je třeba potom profesorem, lékařem, advokátem, inženýrem, úředníkem a velmi užitečným člověkem. A Kornyšl se stal jenom mlynářem! Kornyšl byl uvědomělý vlastenec. Kdo byl v těchto letech vlastencem mezi Čechy, Moravany a Slezany, byl muž, který žil ne ve dvou světech, ale ve třech; který své jednání spravoval nejen zákony božskými a světskými, nýbrž také národními; který štěstí a blahobyt svého národa očekával nejen od spravedlivých

zákonů vlády, od uvolnění a osvobození sedláků, nýbrž také od osvícení a uvědomění jich v duchu národním. Tento třetí svět byl na Moravě zanedbáván a neznám, tento třetí svět přikazoval člověku věděti, že žije nejen císař Ferdinand a vláda — vrchnosti a poddaní, nýbrž že v Praze pracují pro českou národnost a práva našeho jazyka mateřského učenci František Palacký a Pavel Šafařík, že Jan Kollár a Fr. Lad. Čelakovský v jazyce mateřském složili zlaté knihy a že Kajetán Tyl a Karel Havlíček vydávají v jazyce českém noviny. To byl nový svět myšlenek, strastí a radostí, který byl zavřen duším panským a úřednickým a skryt ještě před očima lidu našeho. Kornyšl vstoupil do tohoto světa, když byl bohoslovcem.

Doma potom zřídil kolem sebe aspoň malý kroužek čtenářů. Nemohl jim půjčovat Ohéralův časopis Moravii, protože neuměli německy, ale půjčoval jim Besedník, list zábavný z Brna a Pražské Noviny s Českou Včelou, které redigoval Karel Havlíček v Praze.

Dávaje pozor, kde se co v kraji hýbá, Kornyšl ponenáhlu poznal a vyhledal také v jiných dědinách muže pokrokovější a schopnější pochopit myšlenky národní.

V Kobylím byl to kupec František Bezděk a v Čejkovicích Josef Wurm. Krásný a výmluvný muž, jako byl Kornyšl, brzo si získal důvěru obou tichých vlastenců. Nejednu noc až do svítání proseděli u Bezděka v lisovně, která bývala střediskem jejich schůzek. A v posledních letech Bezděk rozšiřoval kroužek důvěrníků ještě o některé sedláky; zvával ke schůzkám Josefa Vykydala z Kobylího,

Hubáčka z Vrbice i jiné. Z okolních vzdělanců přidružil se ke kroužku mladý lékař kloboucký doktor Waraus.

Tak seděli za letního večera 1847 opět v lisovně Bezděkově: Bezděk, Kornyšl a Waraus a sedláci Vykydal, Hubáček a Borovička. Josef Wurm nepřišel, žil v tu dobu již v rodišti svém Kloboukách a měl plné ruce práce.

„Něco viselo ve vzduchu", jak pravil Kornyšl, a proto se vlastenečtí a pokrokoví lidé měli připravovat, aby připravovali zase své sousedy. Bylo veselo ve sklepě, víno rozjařovalo a řeč tekla.

Připomínali si, co dělají vrchnosti; jak se chovají kněži na dědinách; že mezi selským lidem zavládla taková nedůvěra ke každému, kdo není sedlák. A nedivili se tomu.

— Tak Bezděk nám povídali, pravil Hubáček, jak to vypadá na tem sněmě. Nevím, nevím — —

— Musíme se vzdělávat, abychme mohli být svobodni, pokyvoval hlavou Bezděk. Jiné pomoci není. To byla oblíbená slova Bezděkova a oba sedláci Kobylští věděli, kam míří.

Kornyšl si odkašlal, zavdal si a prudce hodil rukou. Bylo vidět, že chce mluvit. A začal rozhorleně:

— Naše doba měla by vzít rýč, vykopat hluboký hrob a pochovat do něho tato středověká strašidla. Byl jsem vloni v Brně a viděl ta strašidla, jak se plížila do zemského domu na sněm. Napočítal jsem jich asi třicet, a třicet těchto lidí spravuje celou zem, pfuj, hanba — — — feudalismus! Toto slovo Kornyšl vycedil mezi zuby pomálu a s velikým opovržením.

Kornyšlovo nakvašení směřovalo proti dosavadnímu feudálnímu zřízení a proti stavovskému sněmu moravskému, který byl plodem feudalismu.

— Feudalism zná jen privilegované stavy. Jací privilegovaní stavové ještě dnes? rozohňoval se Kornyšl. Vzít metlu a vymést to. Privilegovaní stavové — kněz a šlechtic! Člověk se musí smát a zlobit. Proč mají mít tito lidé výsady před ostatními? Měli význam ve staré době, já bych to sám uznával, ale tak za stěhování národů, v hluboké tmě, když země byla porostlá lesy a nebylo cest ani silnic, když loupežnické roty přepadaly lid a nebylo bezpečnosti v zemi, když nepokojné kmeny vraždily pokojné sousedy, za krále Svatopluka a za Svatého Cyrila a Metoděje to ano, tenkrát byly v pořádku ty privileje: ale za dnešních časů? Máme už všichni rozum a ne z tisíce jeden, můžeme si zemské věci spravovat všichni stejně a ne třicet Habakuků. My pracujeme, my platíme daně a my dáváme vojáky, ne? Kdo pracuje a platí, každý má mít stejné výsady, ale my chceme, aby vůbec nebylo výsady. Všichni lidé jsou si rovni před Bohem, ať jsou i před zákony.

Dokud lid byl jako zvěř za starých časů, a národové se přeháněli po Evropě jako stáda; dokud se honili z Asie a od severního moře divocí národové k nám, protože tu byla po Římanech už vzdělaná půda, tenkrát byl kněz křesťanský jako posel s nebe: přinášel potěchu a posilu barbarům, chléb duševní, jak se říká, osvěcoval je. Slovanští věrozvěstové přišli k nám ze země, kde byly spořádané poměry, školy, věda i umění, a učili naše předky modlit, učili je číst a psát a chránili je

proti Němcům panovačným a hrabivým, tenkrát lidé líbali právem ruce kněžím a vyznamenávali je úctou. Kněží přinášeli osvětu do země, byli rádci knížat, psali za ně a mírnili krvežíznivost válečnou, zakazovali držet lidi v otroctví a zakládali kláštery. Ty kláštery byly velikým dobrodiním pro zemi, jako třeba ten rajhradský — mniši vysušovali napřed močály, připravovali v nich ornou půdu, káceli křoviny a lesy a usazovali všelijaký neužitečný lid, žebráky, tuláky, vojáky, pastýře na těch místech poblíž kláštera, stavěli vesnice a lidské příbytky a tak vychovávali z potulných lidí rolníky, ženili je, učili je, živili je a vypěstovali z nich rolníky a řemeslníky. Tenkrát měl kněz a mnich právo na uznání, na výsadu a přednost v zemi, tenkrát byl právem privilegovaným stavem biskup až po kaplana, jako byl chrám svatyní mezi vesnickými chatrčemi. Ale dnes jsou privilegovaným stavem arcibiskup olomoucký, biskup brněnský, starobrněnský prelát, novoříšský prelát a ještě čtyři nebo pět fialových pánů. Oni jsou prvním stavem v zemi! Nikdo nedostává ve světě nic zadarmo, ale tito lidé sedí po pravici zemského hejtmana víc než zadarmo!

Druhým stavem privilegovaným jsou páni knížata, hrabata a baroni; třetím stavem privilegovaným jsou rytíři a ti, kteří jsou herfon, oni všeci mají modrou krev, jen páni o něco ještě modřejší než rytíři. Starý válečník, chrabrý voják v rytířském brnění — to bylo ve středověku něco! Často ochránce celého kraje proti nepříteli, nastavoval prsa za jiné, a proto si lid vážil jeho přítomnosti a rád v něm uznával náčelníka. Náčelník zřídil si

vojenskou družinu, s níž byl na stráži a hotov bojovat. Lidé byli rádi, že jsou živi, že mohou bezstarostně spát, že jim nějaká horda nezneuctí ženy a neodvleče děti do otroctví. Osadníci ochotně tedy rytíři vzdělávali pozemky, dávali mu poplatky a čeho potřeboval, aby mohl živit své válečné mužstvo. Z válečníka náčelník, z náčelníka šlechtic a zaslouženě. Jenže na obrat ruky země byla jeho a z osadníků jím chráněných i nechráněných stali se poddaní. Konečně v staré době bylo to dost spravedlivé, protože on se také o své poddané staral, čistil kraj od loupežníků a dravé zvěře, a opatřoval pracovníkům příbytky i domov, rozsuzoval jejich pře a trestal zločiny. Kam sáhala jeho moc, bylo jeho panství. A z nejlepšího válečníka a nejmoudřejšího soudce stal se král, panovník nade všemi. Pokud až sáhala jeho moc, od hranic do jiných zemí, to byla vlast lidu a stát. Teď? Co nyní mohou říkat a čím se mohou vykázat dnešní páni rytíři, kteří mají výsady jen proto, že zdědili statky a panství? Viděl jsem, hastroši jsou to, strašáci na zajíce v zelí. Vymohli si na nebožtíkovi císaři Františkovi komediantskou uniformu: lidičky, přál bych vám ty pány a rytíře vidět, když jdou na sněm v červených kabátech s modrými límci a výložky, s bílou vestou a bílými kalhotami a na všem zlaté vyšívání a porty! Jak se čertili tito panáci, když císař Ferdinand r. 1844 dovolil baronu Samuelovi Rothschildovi, aby si koupil na Moravě šlechtické panství. Že prý aby císař uvážil, zda-li tato nová šlechta nasadí prsa pro vlast a dá život pro panovnický rod jako ta stará šlechta rodová. Takový hrdina, jak oni, je ten Rotschild

taky. A prý jak ten Rotschild shromažďuje peníze! Jako nějaký generální pachtýř prý vyčerpává sílu země tím, že staví železnice a silnice jako podnikatel. Jakoby si páni modré krve vydělávali peníze svým potem! To není vyssávání — ty hrozné roboty, to právo propinační, že v obvodu panství všeci poddaní musejí kupovat víno, pivo a kořalku jenom z panských sklepů, pivovarů a palíren? A jak nás šatí při stavbě silnic a mostů? My dáváme roboty jeté a pěší, a vrchnosti platí jenom na materiál, ale mohou si na každém mostě postavit mýto pro sebe a vybírat pro sebe, aby si vydání svoje nahradili!

V zadních lavicích o stupeň níž sedí hromádka měšťanů po dvou magistrátních radech ze královských měst — z Brna, Olomúce, Jihlavy, Znojma, Hradiště, Kyjova a Unčova. Dohromady 14 pátých kol u voza, protože všichni dohromady mají jenom jeden hlas. A sedlák nikde, za nás jednají naše milostivé vrchnosti. To je pořádek! Co tomu máme říkat? Pořád nemůžeme mlčet. Kdo neklepá, tomu se neotevře. —

Těmi slovy Kornyšl zakončil svou přednášku. Trochu samolibě se rozhlédl po sousedech, neboť sám se rád slyšel a rád poslouchal úsudky lidí o svém umění řečnickém, když říkali: „Škoda, že nebyl tým knězem, to by byl kazatel, ten by to byl uměl rozebrat!"

— My sedláci přece, jak říkával císař Jozef, jsme první stav v zemi, pravil Borovička. Když my nemáme nic, nemajú druzí teprv nic.

— A že nynější císař pán to trpí? pozastavoval se Vykydal.

On je přece největší pán v lontě a mohl by říct: Až potud a nic věc dál. Na to se já podívám, esli neposlechnete!

— Co má dělat císař? vysvětloval Kornyšl. Vrchnosti stojí mezi ním a poddaným lidem jako skála. To hned vytahují všecky staré zákony od Adama a hned ukazují: „Na to je zákon takový a takový...", „roku toho a toho je psáno..." a pořád mu strkají před oči, že císařovo heslo zní: Práva hájiti — Recta tueri!

— A však císař Jozífek se jich neptal, poznamenal opět Vykydal.

— Pravda, ale každý není tak kurážný, vysvětloval Dr. Waraus. A oni straší jeho ministry, že se otřese základem státu a sloupy společenského zřízení, že se to všecko sboří, že sedláci nejsou pro svobodu zralí a že hned bude mít císař pán revoluci na krku. Císař pán je Dobrotivý, ale zdědil ministra Metternicha a to je huncvút, u toho začíná člověk až od barona.

— Já sem to slovo už kolikrát slyšel a čtl, pravil Hubáček z Vrbice, ale co je ten feu-dalis-mus, nikdová sem si neuměl vyložit. Tož tým se myslí panování nekerých lidí, keří majú výsady: císař, kněží, šlechta! A ostatní sú jako otroci. —

Pozdě do noci seděli v presúze vlastenci a sedláci, rokovali a horlili, ale na ničem se neustanovili. Vlastenci jen zkoumali zatím půdu a řekli si, když naposled osaměli, že by půda byla připravena. Dr. Waraus i mlynář Kornyšl spali přes noc u Bezděků a teprve ráno rozešli se každý v jinou stranu, do Klobuk a do Rakvic.

Stavovský čili feudální sněm moravský, o kterém Kornyšl tak popuzeně zpíval, vypadal v posledních letech opravdu, že jeho jednání volalo o milosrdenství boží u současníků a že potomkům zanechal paměť, pro kterou největší opovržení ještě je slabým slovem.

Vrchnosti začaly na příklad kolem roku 1840 opouštět úhorové hospodářství jako zpozdilé. A bylo zpozdilé. Ale když bylo po žních, ovčáci panští a pastýři začali honiti stáda panských ovcí po strništích a úhorech selských. Poddaní kterési krajiny podali stížnost na to císaři, a ministerstvo poslalo na sněm moravský roku 1841 šetrný dotaz: jakým právem vrchnosti pasou dobytek na úhorech a strniskách svých poddaných? Mají-li na to nějaké právo? A privilegovaní pánové hned se ježili, že takto pást je prastaré právo jejich, že zrušení toho práva mělo by za následek úpadek ovčáctví a když má císař heslo Recta tueri, že musí chránit také práva vrchností, aby jejich dobytek směl vypásat sedlákům úhorové a strniskové pastvy. O tom však ani nemukli, že páni vlastní úhory obdělávají, pastviska že také potrhali a že sedlákům odňali možnost tedy přehánět selský dobytek po panských úhorech navzájem, jak se to dříve dělávalo.

Krvavá pozdvižení poddaných v Haliči vyburcovala vídeňské ministry ze spánku. Vláda nejdřív odstranila ze své moci nejkřiklavější nepravosti haličského panstva a potom začala myslit na to, aby konečně v celé monarchii habsburské osvobodila lid od útisků vrchností, které znala až tuze dobře. Ale hned byla obléhána brečícími vrchnostmi, že přijdou na mizinu, a hrozbami, že stát

se sboří a že vyšlehne v říši plamen revoluce... Vláda, jak obyčejně, zastavila se na půl cestě. Když se hora přichystala k porodu, porodila myš. Dekret dvorské kanceláře z 18. prosince 1846, z něhož vrchnosti dostávaly před vydáním smrtelné úzkosti, bylo docela nevinné napomínání a říkání:

„Všecky poddanské roboty a všechna práva desátková mohou dobrovolným dohodnutím býti proměněny v jiné závazky anebo mohou býti vykoupeny složením jistiny, postoupením pozemku a zřeknutím se vzájemných závazků."

Jakoby plácl rukou do vody! Dekret nic neporoučel a nic nezakazoval. Takových dekretů a patentů, že poddaní se mohou z roboty a z desátků vykupovat, bylo na koše. Ale jak a zač vykupovat? Poddaní totiž peněz neměli. Ani obce neměly tolik obecního majetku, aby z výnosu a přebytků toho jmění mohly se celé vykoupit. A kolik bylo sedláků, že mohli vrchnosti místo výkupu v hotových penězích postoupit částku svých pozemků? Slovem byla to bublina a nic pořádného.

A přece páni i z tohoto dekretu dostávali husí kůži. Hrůza naplňovala nejbližší zasedání moravského sněmu. Mnoho let nesešlo se tolik sněmovníků! Jindy jich přicházelo sněmovat třeba jen třicet — čtyřicet a vypadali jen tak, jakoby chtěli provětrat své červené fráčky, kdežto r. 1847 bylo pánů a rytířů hlava na hlavě. Sněm sešel se 2. června a hned začal vyslovovat pochybnost, jsou-li

všechna ustanovení zimního dekretu ve shodě s právy a poměry země moravské. Vrchnosti prý jsou pravými otci svých poddaných, starají se vřele o blaho jejich, v neštěstí osvědčují k poddaným dobročinnost a lásku, a proto jsou zarmouceny, že císař je chce připravit o možnost, aby i nadále svou nezištnost, lidumilnost a péči mohly poddaným prokazovat. Dekret prosincový holduje „modním bůžkům nové doby“ a otřásá starým zřízením. A ostatně vrchnosti mají obavu, že selský lid pro své chatrné vzdělání nebude schopen, aby nabyté svobody moudře užil a získaného času využitkoval na svůj prospěch a snadno při zahálce nakloní sluch svůdným živlům, které hlásají státní převrat.

A proto většina šlechetných pánů těch souhlasila nadšeně s řečí hraběte Egberta Belcrediho, že důležitějši než zrušení roboty je potřeba zavést — důkladné a rozsáhlé zlepšení národního školství. „Dávno již zářící světlo pravdy dosvědčilo nesrovnatelnost věty v celé její nevkusnosti a nemravnosti, že nižší třídy lidu dlužno udržovat v temnotě, aby mohly býti náležitě řízeny a vedeny, ano právě naopak dokázalo, že v pravdě nebezpečným může býti jen ten lid, který je v bludu, duševní lenosti a pověře poklesl ý...“

Napřed tedy dobré školy a dobré učitele, a potom vláda může začít opravovat poddanské poměry!

A tak sněm po velikém rozčilení přijal návrh hraběte Stockaua, že se napřed má v celé zemi vyšetřovat, jaké jsou potřeby poddaného sedláka, jak poddaní vůbec o tom výkupu smýšlejí, jsou-li

schopni podle svého majetku se vykoupit, jaký účinek by vykoupení mělo na selský blahobyt a mravní život a zdali poddaní vůbec nevykládají si dekret o výkupu nesprávně, aby se v čas předešlo nějakého porušení veřejného pořádku. Poněvadž stavové to všechno nevědí, ať v každém kraji dva až tři členové stavovští ústně a písemně prozkoumají panství za panstvím a výsledky svého zkoumání ať odevzdají zemskému stavovskému výboru. Radikální kníže Hugo Salm návrh připepřil dodatkem: Co prý se mají členové komise vyšetřovací rýpat v záležitostech svých sousedů a jiných statkářů: všichni statkáři v zemi ať prozkoumají roboty a desátky a ať podají sněmu své návrhy a přání!

Usneseno, schváleno, a panstvo v červených fracích a bílých kalhotách unavené a zpocené těžkou prací rozjelo se na svá panská sídla. Už roku 1847 měli páni osvědčený prostředek na všechno, co chtěli pohřbít — zvolili na to komisi, jistý druh pohřebních ústavů, který posud kvete.

Osvícení lidé v celé zemi musili být uraženi touto komedií: Napřed školství — konec komise!

Tato šlechta, a právě největší křiklouni mezi ní, bála se každého průvanu, jenž by mohl přinést do země trochu čerstvého vzduchu. Tato šlechta zatarasovala prameny a ucpávala zřídla, z nichž by se osvícená myšlenka mohla zrodit. Tato šlechta obehnala zemi moravskou čínskou zdí, aby ani paprsek světla z cizích krajů nepronikl do tmy moravské. Tato šlechta sama byla nevzdělaná, úzkoprsá, zabedněná a stála málokde výše nežli sedláci, jenže měla kavalírské choutky a trochu lesklého

laku ve svém společenském chování. V Rakousku půl století strašilo. Rakousko podobalo se starému hradu se zpuchřelými schody a sklepním vzduchem nezdravým jako mor. Nejen v chodbách, i v sálech proháněli se netopýři a sovy za bílého dne. A u vrat tohoto hradu hlídali dva draci: zahraniční ministr kníže Metternich a policejní ministr hrabě Sedlnický, aby nikdo nepřišel a neprovětral. Běda, kdo jim padl do spárů! Nešťastníci, kteří se opovážili, mohli přemýšlet na Špilberku a Kufštejně o své opovážlivosti. Vzdělanější lidé učenci a básníci, prchali z říše, aby se nezalkli. A v této zpuchřelé dusné budově vedla život spokojený česká i moravská šlechta, tučněla při despotismu a chránila jej. Jestliže se někteří z nejpyšnějších bouřili, bylo to tehdy, když byla uražena jejich pýcha, že i dvorští rádové, krajští hejtmané a nejvyšší úředníci nebyli vybíráni z ní, že vláda podporuje demokracii a připravuje revoluci, když na úřady bere někoho ze stavu měšťanského a ze stavu studovaných, kdož nebyli modré krve. Smrtelně byla pobouřena tato šlechta, když panovník poněkud otálel povolit jí v Čechách novou uniformu se širšími portami, než nosili úředníci nejvyšších hodnostních tříd, aby každý z daleka mohl poznat šlechtice.

Dne 20. srpna 1845 zahájena byla jízda na železnici z Olomouce do České Třebové přes Litovel, Mohelnici a Zábřeh. Na slavnost přijel zástupce císařův v zemi české, arcivévoda Štěpán, ale kníže Hugo Salm z Blanska nepřijel. „Běží o obět na oltář Mamonu, napsal, má býti slaven skutek, o němž jest velmi pochybno, zdali nepo-

skytne více politování hodného než potěšitelného, událost podobající se bouřce, jejížto škodlivost na ten čas je jista, budoucí prospěšnost pak pochybná. Není proč se radovati, nýbrž třeba vyčkati, zdali ze železnic vyplyne dobro či zlo." —

Tak šlechta moravská přála pokroku.

Pro pokrok ve školství a ve vzdělání lidu nehnula prstem. A je to pochopitelno: v jejím zájmu bylo neškolství, protože se zatemnělým lidem mohla orat. Ale když vláda pohnula robotou, ó tu se šlechta zjitřila a licoměrně začala křičet: Kde pak svoboda! Napřed se musí opravit školství! — Licoměrnosti té teprve porozumíme, když si uvědomíme, že národní školství platil si větším dílem lid sám a vláda že jen částečně na ně přispívala z tak zvaného normálního neboli studijního fondu, jejž teprve Marie Terezie založila a jenž byl hubený a nedostatečný; roku 1841 placeno bylo z něho jen 1154 osob kněžských, učitelských a mládeneckých při školách, kdežto 3369 osob učitelských živilo se tím, že chodili dům od domu na obědy, sbírali od rodičů školních dětí vejce, koláče, chléb, uzeninu, mouku a luštěniny. Ten lid poddaný, který peněz neměl, a ten normální fond státní, který také peněz neměl, ti dostali poučení na sněmě moravském r. 1847, že mají provést „důkladné a rozsáhlé zlepšení národního školství."

A hrdopyšná, nabotnalá šlechta moravská zapínala své kapsy, jak se jen o školství zavadilo. V království Českém stavové přetvořili technické učení pražské již r. 1806 v zemský technický ústav a platili daň: stavové moravští radili se sice od

r. 1837 o zřízení technického ústavu v Brně skoro každoročně, ale nedoradili se, neboť jednou překazil jej arcibiskup olomoucký Somerau-Beeckh, ježto prý „síly poplatníků" toho nesnesou; po druhé Hugo Salm raději by byl náklady na techniku převalil na živnostníky, kteří budou mít z techniky největší prospěch; a konečně se řeklo, že technika v Brně beztoho by neměla dost posluchačů, když Praha a Vídeň už mají kvetoucí ústavy technické.

Kdo uváží tuto licoměrnou komedii modrých a fialových pánů se školstvím, sotva uvěří v upřímnost dalších přání některých pánů stavů ze sněmu moravského r. 1847. Někteří totiž prohlásili se za české vlastence a přáli si, aby na Moravě zavedeno bylo oro „důkladné a rozsáhlé zlepšení školství" v jazyce českém, v jazyce většiny obyvatelstva zemského. Česká řeč že patří také do středních škol a na bohoslovecké ústavy. Státní úřady větřily v šíření češtiny nebezpečné a podezřelé hnutí a biskupské stolice obě obsazeny byly zapřisáhlými Němci. Jaká ironie! Jaký výsměch! —

*

Za takových okolností prosincový dekret z r. 1846 zapadl také do našich vesnic. Hodonský direktor dal jej vyvěsit ve všech obecních hostincích, doručil jej pudmistrům a kněži jej přečetli s kazatelny.

V celku dekret zůstal bez účinku po celé Moravě. Na některých panstvích, kde vrchnost byla bílou vránou, sedláci vykupovali se už od desíti let, a proto dekret neměl pro ně významu. Na

většině panství však vrchnosti této novotě nepřály, říkajíce, že sedlák raději pracuje, než by platil, což byla lež; ale ovšem sedláci neměli tolik peněz, kolik se na nich žádalo. A byly konečně takové vesnice, kde se novota ani sedlákům nelíbila, protože čekali o mnoho víc. Báli se, že je to nějaká nalíčená past na horkokrevné — ti horkokrevní se vyplatí, a za nějakou dobu ti ostatní že budou z roboty propuštěni zadarmo.

„Páni Francové" tušili, že přec jen robotě bude brzo odzvoněno umíráčkem a proto spíše přitužovali, aby ze sedláků v poslední chvíli ještě něco vyždímali.

Direktor hodonský byl muž ve starých řádech sešedivělý, vžil se do svého postavení, a každá úleva byla by mu připadala jako zmenšení úcty a vážnosti vrchnostenských úřadů. Dal tedy sedlákům o dekretu vědět, ale jinak neprojevil k výkupům za mák ochoty, jednal tak, jak se jednalo na sousedních panstvích. Jeden z úředníků vrchnostenských však začal rozdmýchávat oheň, aby si při něm uvařil vlastní kaši. Chtěl vymačkat, co se dalo, než udeří poslední hodina. Byl to pavlovský kancelářský Heyduck, člověk zchytralý, tvrdý, nemilosrdný a veliký pletichář. Podle jazyka nebyl ani Čech ani Němec, zadrhoval po polsku, vyslovoval krátce dlouhé slabiky a říkali mu Wosserpolák. I po zevnějšku byl nepříjemný. Hlavu měl vypelíchanou, tvář zarostlou řídkými vousy a na levém oku měl bělmo, které se mu divoce mrskalo, když se zlobil. A on se zlobil a pěnil pořád. Nepříjemno bylo se dívati na toho

člověka, kterému neříkali jinak, než že jméno jeho převraceli na „Zlej duch.“

Sedláci už nebyli tak bázliví jako před půl stoletím. Měli v kapse i některý groš i v těle hrdost a věděli, kde hledati právo. Ale proti chytrosti vrchnostenských úředníků přece byli málomocni, a proto platila zásada „S pány nic nezačínat, a kde musíš, raději po dobrém,“ čili jak brumovský strýc Maicner radíval svým synům: „Při koněch věc spravíte hvízdem, než praskem a s úřadama jak by smetl.“

Na kanceláři v Pavlovicích pořád to chodilo po starém. Sedlák chce oženit syna a přijde na kancelář o povolení. Není rekrutýrky a sedlák ví, že není žádné překážky. Ale kancelářský krčí rameny i nosem: „Pánečku, to nejde; ještě chasníka vašeho musím postavit pod míru.“ Co dělat, myslí si sedlák a už chytá po opasku, kde pro strýce Příhodu uložil si několik bankovek. A úředník už zpívá vlídněji: „Chasník je ovšem hodný a poslušný ... uvidíme, co se dá dělat.“

Sedlák vdává dcery a potřebuje pro ně věna. Nesežene ho jinak, než dá-li část polností do nájmu. K tomu je potřeba dovolení vrchnostenského a hodně brzo — ženich je nedočkavý a z kanceláře povolení nejde, nejde, nejde! Co naplat? Sedlák klne a hromuje, na konec však přece jen Heyduckovi stiskne ruku, vtlačí mu do ní pár dolarů „na papír“, a povolení nejen že dostane co by pět napočítal, „Zlej duch“ sladce se ještě sedlákovi nabídne, že napíše smlouvy s nájemci, že sám účty za nájem povede ... to znamenalo,

že za kolky a taxy napočítá si peněz, až sedlákovi dubkem budou vlasy vstávat...

Rekrutýrka na panství znamenala pro „pány France" pravé žně. Proto ji také Heyduck nejméně šest neděl napřed dal chytře po dědinách rychtářům ohlašovat. Kdo byl bohatší, hleděl syna vyplatit, vzdorovití uschovávali své syny do sklepů a do lesů, chudí to odnesli. Panství bylo zavázáno tolik a tolik vojáků dodati, a proto jich páni nachytali, kde se dalo. Z toho bývala nenávist mezi syny selskými a chalupnickými. A když chudí byli vojáky a přicházeli potom sedlákům na kontribucí, běda zase sedlákům.

Málo bylo na celé Moravě takových vydřiduchů jako Heyduck. Jako jestřáb vrhal se na lidi, u kterých cítil groš. Vymýšlel protokoly, taksy, kolky a procenta a nikdá neměl dosti.

Brumovští znali ho jako druzí. Býval také v Brumovicích vařený pečený u pantáty Hrabce.

Hrabec seznámil se s ním a uzavřel s ním také přátelství v době, když se jezero spouštělo, neboť tenkrát Heyduck často se objevoval na březích s direktorem hodonským a s pavlovským správcem Čejkou a zejména v Hrabcově kantýně, ke které on Hrabcovi dopomohl lacino za dobrou podmazánku pro sebe. Roku 1846 často dojížděl Heyduck do Brumovic k Hrabcovi, a v dědině nemyslilo se jinak, než že mu padla do oka Hrabcova Verunka, která se vrátila z Brna jako vzdělaná slečna, pansky vychovaná a vysoko smýšlející. A z jara r. 1847, to už jakoby nemohli bez sebe žít: Heyduck s Hrabcem byli nerozlučni.

Vedli společně jakési obchody peněžní, do

novin nakukovali a jakési tajemné plány měli za lubem.

Kancelářský mezi jiným našel nový prostředek, jak by se pohodlně daly vydělávati pěkné peníze. Stává se, že sedlák má syny na vojně neb oženil dcery a hospodářství trochu klesá. Je tedy potřeba peněz. Postěžuje si panu kancelářskému a poprosí o radu, neví-li o penězích.

„Nač má půjčovati fond nebo žid?" vypočetl si Heyduck. „Proč bych nemohl zužitkovati svoje úspory?" K tomu však potřeboval pomocníka. I svěřil svůj plán Hrabcovi a našel ochotný sluch, vždyť Hrabec na jiné straně uměl si za to získat, co jen si zamanul. Hrabec také byl z těch, kteří se z roboty nevykoupili, ač jistě mohl. Neučinil to však jen proto, že on o robotě věděl sotva dle jména a posílal pacholka s koňmi na panské, když se mu zrovna jen zráčilo. I jinak Heyduck zacházel s ním jako s malovaným vajíčkem. Což teprve, když mu teď povolil.

Heyduck uložil své peníze u Hrabce, a kdykoli přišel sedlák z panství s uctivým dotazem na kancelář, kancelářský dával mu radu: „Jděte prosit pana Harabesa do Brumovic!" Hrabec peněz půjčil, Heyduck za dobrou odměnu ještě napsal potřebné písemnosti a tak z jedněch peněz míval dvojí užitek. Stalo-li se, že sedlák špatně splácel, sepisoval jménem Hrabcovým žaloby a exekuce, ano přijímal úplatky, aby se u pantáty Hrabce hleděl přimluvit a pohnout ho k poshovění.

V červenci r. 1847 zase před tabernou zastavila panská bryčka, a z ní vyskočil Heyduck. Bylo to v podvečer, kdy vedro se zmírnilo a slunce

bezmála již se sklánělo za polehradské lesy. S Hrabcem vyšli brzy ven z domu a poslavše prázdnou bryčku před sebou, rozmlouvali a kráčeli za ní.

— Já sem tě vytahl ven, pravil kancelářský (tykali si), když vyšli z domu, já něrad ve světnici mluvím. Aj zdě majú uši.

— Neboj se. U mne nemajú. Ale nic neškodí, aspoň se projdu, řekl Hrabec.

— Dvě věci mám na srdci. Jedna týká se vrbeckého Gajdúška — donde si některýděň o peňaze. Chlap strašně zadlužená...

Po těch slovech velmi nepříjemně se Heyduck zasmál; Hrabec nechápal, co je tu do smíchu.

— A druhá bolest, která mě tlačí,... hm, začíná se tuze obloha kabonit... Jestli si nepospíšíme, hrom nám do teho všeho uderí a půjdem s prázným. Tých vrtáků se množí jako hub po dešťu a nic jiného nepšú, edem porad: „S robotú preč! S robotú preč!" V Praze aj v Brně sú teho plné noviny. Ale my máme také ještě slovo... v tom by sám rohatý musil vězet, jestli my jim tu radost nezkazíme...

Oba se zabrali do řeči. Ani nepozorovali, že se dostali až k Ostrůvku, kde kočí Heyduckův měl poručeno zastavit a počkat.

Heyduck za hovoru vytáhl z kapsy dva německé brněnské časopisy Brüner Zeitung a Moravii, v nichž Hrabcovi ukazoval na důležité zprávy, které se týkaly jejich hovoru.

— Ale mezi nama řečeno, pravil Hrabec, je to banda, tito šlechtici. Jak oni to chytře zaonačili. Ti umijú vládě se vykrútit a císařa strašit.

Recta tueri, opakoval si několikrát jako pro sebe, neboť mu lahodilo, že ze svých strážnických studií u Piaristů aspoň tolik latiny si ještě zapapatoval, aby rozuměl, že to znamená: Spravedlivé věci chránit!

— Nu, to je jejich věc, podotkl Heyduck, my musíme myslet na svoju věc. Po nás ať prídě potopa.

— Rozmyslím si to.

— Nač dlúho rozmýšlať, tvoja škoda to nebude.

— Dobrá.

Oba podívali se na sebe na znamení, že si dobře rozumějí, plácli si na ruce, jakoby uzavírali obchod, Heyduck skočil do bryčky, a Hrabec vracel se zamyšlen domů.

O celém plánu Hrabec přece měl pochybnosti. Co se Gajdúška týká, to se rozumělo samo sebou. Ale druhá věc nebyla tak snadná. Heyduck byl přesvědčen, že robota praskne. Domníval se však, kdyby sedláci sem tam vyvedli... hloupost, že by z připravovaného osvobození sešlo. Mělo se císaři dokázat, že selský lid ještě je pro svobodu nezralý a že běda zemím, jakmile úřady nebudou nad pořádkem držet ruku. Hrozí revoluce, povstání, zabíjení vrchností jako v Haliči... Proto se mělo pracovat, aby sedláky svedli — k hloupostem.

Hrabec uvažoval, má-li si pálit prsty. Co se stane, padne-li robota? Sedláci budou jistě pyšní a bohatí. Hrabec sám byl vlastně sedlák, třebas jeho z poddanství jakživ hlava nebolela. Ale oni? ... na výkupy potřebovali by peněz a lezli by

ke kříži! Z toho by on škody neměl a spíše dostal by je na provázek. To stojí za uváženou.

Ale budou chytřejší, a to Hrabcovi vrtalo mozkem! Už ledakde kněži i učitelé mladší se mu nelíbili. Cpou do sedláků a do školáků myšlenky zhola neslušné, pánovité. Ti chlapi se nebudou ničeho bát... A ďas ví, jaké úřady povstanou. Nebudou-li sedlákům na ruku jako krajské úřady za císaře Josefa? Tenkrát to úřadům dělalo zrovna pochoutku, když mohly vrchnostenské úřady pokořit! Potom by ani on se selskými furianty neobstál.... To by bylo se slávou Hrabcovou v Brumovicích amen! „Ano amen!" opakoval si Hrabec v myšlenkách a žluč se v něm jitřila při pomyšlení, že by se stal nullou mezi nimi.

Za nynějšího stavu se mu přece líp vede. Má na ruku úřady a se sedláky smí zatočit, jak si zlíbí. Ať si zpomněl na první inženýry, jak mu to pomohlo, ať rozjímal o druhých inženýrech, jak mu peníze z jezera jenom pršely, nebylo pochybnosti, že z toho všeho měl větší osoh a že by si měl přát, aby se do smrti nic v tom nezměnilo.

Má tři děvčata, zaopatří je a provdá je.... jistě ne za sedláky. Proto ještě více musí se ohlížet po lidech z lepších stavů.

A čím hlouběji sáhal věci na kloub, tím více vážky klonily se pro Heyducka. Uvažoval o tom několik dní po sobě. A zase na konec rozhodl, že rada kancelářského není zlá. Nejvíce utkvěla mu na mysli představa, jak by sedláci zpyšněli, že by se mu vyrovnali, a toho on nemohl připustit. Příčilo se to jeho názoru o štěstí a postavení vlastním mezi nimi. Jeho svrchovaným sebevědomím

naplňovalo, když on byl víc nežli oni, když on stál nejvýš v obci, a když nikdo se mu nesměl rovnat. Bylo v jeho povaze kus povahy dravé šelmy, která doupě své staví o samotě a nikoho netrpí na blízku sebe... Všechna ta špatnost, k níž se propůjčoval, v očích jeho vyhlížela jako nezbytná starost o sebeochranu. Byl přesvědčen, že co činí, tím hájí jen vlastní kůži!

Začal své plány vštěpovat patrně i Sedlinskému, jehož si k sobě povolal a při zavřených dveřích dlouho s ním vyjednával. I Sedlinskému dovedl nepochybně namluvit, že jeho postavení v obci bude otřeseno, dojde-li brzo k osvobození sedláků. Potom kdo ví, jak bude obec vyhlížet a pro Sedlinského snad nebude v ní místa. Má tedy být Hrabcovi na ruku...

Úklady sedlákům našim strojené dobře byly promyšleny a se dvou stran sítě nataženy. Současně v jiných obcích jiné stvůry Heyduckovy prováděly týž plán, a zdá se, že několik takových Heyducků i na jiných panstvích stálo mezi sebou ve spojení, aby svými pletichami dohnali sedláky — k hlouposti. Mělo se využít obecného sklamání a rozezlení proti vládě, která svým prosincovým dekretem zavinila všude nedůvěru poddaných proti sobě.

Do panských drábů jakoby ďábel byl vjel. Brumovský dráb Batík bušíval na dveře a křičel jak nezavřený, když dům od domu vyvolával, jaké náčiní mají si lidé brát na robotu. A jak někdo robotu zameškal, nedávala se mu lhůta, aby ji podruhé nahradil, ne, hned pokuta.

Lidé běhali prosit Heyducka za odpuštění

roboty až do Pavlovic, a on křičel: „Ni, ni, ni! Nic se neodpuščá!" Jakmile pokuta nebyla odvedena v čas, rychtář s drábem přišli na exekuci. Přišli tak na exekuci k chalupnici Horňačce, a když našli chalupu na zámek a Horňačka nebyla doma, chytili hák ohňový, který u stavení pod okapem býval přivázán, vyrazili okno a tím hákem vytahali jí z jizby peřiny z lůžka, stáhli s ráhna kožich a co napopáceli. Horňačka musila si ty věci u rychtáře vyplácet a nadbytkem měla škodu na rozbitém okně.

Na robotu — — —

Na robotu musili chodit sedláci sami a lidé jen dospělí. Jindy hospodář posílal třeba pasáka na panské; i děti, sotva školu vychodily, mohly odbývat lehčí robotu. Najednou páni přísně dohlíželi, aby sedlák měl dobrý pár koní a ještě přísněji, aby jen silní lidé práci odbavovali.

Jako na práci tak i na desátcích se pohoršilo. Sedláci nesměli dříve sklízet, dokavád pole selská nebyla vydesátčena. Ale pánům neuráčilo se přijít, dokud nechtěli. A tak sedláci mandele na strniskách mívali už oborané, obilí růstlo a sklízet pořád nesměli. Burian na podsedkách vyhořel po žních. I pomyslil si: „Co mně kdo udělá, když si já nasvážím trochu ovsa." Ale jak jel s fůrou, nastřetl se dráb a strhl křik. Milý Burian hned musil oves zavést na panský mlat na Ostrůvek, tam mu ho sházeli a člověkovi nenechali z fůry ani kláska.

Ano, když sedlák jenom na povřísla chtěl si o něco dříve užat obilí, musil to rychtářovi hlásit a ukázat, kolik nažal.

Pro brumovské lidi desátky kobylského faráře byly vždy ještě nejhorší. Byl toho času v Kobylím kněz velmi pyšný, lakotný a nepřejný, který hůře si počínal než vrchnost sama. Když páni desátkovali, přijížděl z kanceláře jeden písař a s ním šel třeba rychtář. Od jednoho konce k druhému v polích, sečítali sedlákovi mandele, zapsali tolik a tolik a desátý díl dali odvézt. Ale kobylský kněz chodíval osobně s učitelem už jak lidé vázali, a hned každý snop zapsal. Prohlídnul si nejlepší část pole a poručil: „Odtuď mi dáte!" Pány sedláci občas ošidili. Vybrali na desátek špatnější zrno nebo „púchlé", někteří v noci přikradli se i na pole a trochu mandele oklepali. Na blízku mívali tajné „lochy" a do těch naházeli oklepané obilí a odvozili je z lochu, až nebylo žádného podezření. Lochy bývaly skrýšemi na obilí v čas válek, ale také v čas pokoje skrýšemi před pány a jejich nemilosrdnými desátky. Někde ukrývali do lochů i hrozny o vinobraní. Kobylského kněze jakživ nikdo nenapálil. Jak měl stodoly veliké, tak je míval po kalenici plné.

Na kanceláři páni Francové prohledali stará písma a smyslili všelijaké nové povinnosti poddaných, kterých po mnoho roků sedláci už byli sproštěni. Tak bývali r. 1847 poddaní přetíženi, že při měsíčku musili na svých polích pracovat, když chtěli pracovat pro sebe.

Lidé byli velmi podrážděni a někteří se vzpírali. Ale těm bylo běda.

Úřady zemské byly jak ospalé. Než se sedlák práva dovolal, „páni Franci" už mu dávno stáhli kůži. Jak se o čtvrt hodiny opozdil na robotu,

dráb vrátil ho domů a ten den mu nepočítal. Byl-li obeslán někdo na kancelář a nedostavil se na minutu, kancelářský Heyduk dal ho mušketýrovi na den do šatlavy. A ti, kteří měli syny na ženění nebo byli do důchodu vrchnosti něco dlužni, ti se nesměli teprv ozvat: nevyšli z žumpy, dokud poslední halíř nezaplatili, anebo jim Heyduck řekl: „Počkaj, ogare, lumpe, až bude rekrutýrka, já ti povím, kdo je pán a budeš-li vrchnosť poslúchat!"

Lidé nemohli se jaksi zpamatovat, co jim to ten rok 1847 přinesl. Sužování a týrání až hrůza, začali reptat, neboť nebylo v dědinách pamětníků na tak zlé časy. Tehdy se často ozývala po našich dědinách písnička robotní:

Ideme z roboty
těžko nadělané,
ešče nám říkajú,
že tam postáváme.

Kdo by temu věřil,
može jít zprubovat,
šak mu drábi budú
na zádech bubnovat...

— Ja baže budú bubnovat a dobře vám tak, však chcu říct dobře nám tak všeckým! povídal jednou Sedlinský, obecní posel. Trefil se zrovna k robotníkům, když večer dozpěvovali a rozcházeli se u obecní hospody.

— A neplkoc! okřikl ho starší sedlák.

— Ej, ale vy strýčku Kučí, poďte radši na trochu vína!

Kučí šel na víno sám od sebe a Sedlinský vklouzl s ním do hospody, kde sedělo již asi deset sedláků. Sedlinský ulebedil se mezi nimi, přebíhal jak čamrda k tomu i onomu, zavdával druhým a sám přijímal zavdanou.

— A co vy jste se na mě tak uškubli, strýčku Kučí?

— A protože plkoceš a breptáš hlúpoty. Co my svedem? Myslíš ty, že by nám to tak lehce prošlo, jako Kobylákom lůní, kdybychme nekerú tu potvoru zmrzačili?

— Kdo ví? řekl Sedlinský dvojsmyslně a stáhl tajemně obličej.

— Nic nezačínej! napomenul Kučí.

— Já vím, co vím, zase tajemně Sedlinský. Šije se k vojně. Francúz zasej neco proti nám smýšlá se Sardýnem. A v takovým časi císař pán bude chcet ve svých zemiách mět pokojnej lid. Však jsem čtl ve starých knížkách, jak bylo zle s Marijú Tereziú, když přitahl Babor do českýho království. Protože tak tento pracovní lid byl nespokojenej, žádnej nešil Mariji Terezii na pomoc a lidi říkali v Čechách: „Slúžit temu lebo temu, horší nám nebude, spíš lepší." A jak se to Maria Terezia doslechla, hneď liďom ulevila.

— Ale včil sú inší čase! odpírali někteří sedláci.

Odpírali a přece střihali ušima. Jed po kapce se jim vkapával do duše, aby se nebáli vzpoury. O Sedlinském si mysleli, že může od Hrabce ledacos vědět, co oni nevědí, protože Hrabec ležíval v novinách.

Tak Sedlinský, kde se mu kdo nastřetl, tomu našeptával jako zlý duch, že jiné pomoci není, než aby se tomu soužení opřeli. Kdyby sedláci nebyli jako baby a vzali cepy na pány, jistě že by hned robotám i desátkům byl konec. U soudů že je marno volat po spravedlnosti; je to jeden čert, pán od pána není a nebude!

Někteří sedláci brumovští začali přemítat, že se přece raději té roboty zbaví výkupem, k němuž dekret císaře Ferdinanda jim dával právo. Je pravda, že se tím sedlák do smrti zakrvácí! Ale nežli snášet to trápení, raději půl majetku by byli obětovali.

Šibalové však sváděli od toho úmyslu. Roboty musejí prý zahynout i bez výkupu. Jen se nedat a ukázat pánům zuby!

Poštěstilo se nadháněčům panským, že v několika obcích našli hrstku divokých lidí, kteří se dali svésti „k hloupostem", jak to Heyduck pojmenoval. Při té podrážděnosti nebylo divu. Také nikdo nemohl vědět, jak toto nové vymyšlení trampot dlouho potrvá.

V Rakvicích mladý mlynář z trkmanického mlýna Kornyšl, nechtě pustil vodu na Heyduckův mlýn. Jakmile sedláci sklidili pole v polovici července, panský ovčák začal přehánět ovce po selských strniskách a úhorech. Také po Kornyšlových, a tu Kornyšl svolal sedláky i s čeledí a zahnal panské ovce pryč. Druhého dne zase. Ale tu již drábové se vyrojili ze dvora a začali ovčáka bránit. Z toho došlo k bitce, ve které drábové od přesily nehorázně byli pohmožděni. Kornyšl se takto vzepřel proti vrchnosti a vedl sedláky k tomu,

aby neposlouchali, sám pak odjel do Brna ke krajskému hejtmanu hrab. z Bubna. Zajisté neměl ani tušení, že někteří z těch, kteří zároveň s ním horlivě sedláky popuzovali, měli úmysly docela jiné, od Heyducka našeptané. A za tři dny už měli kumpanii hulánů z Brna na ležení a vojáci tak dlouho v Rakvicích zůstali, až sedláci změkli a ještě velikou pokutu zaplatili. Kornyšl utekl kamsi do světa, aby ho nelapli. A vrátil se až z jara roku 1848.

V Brumovicích také se přihodilo něco, čeho si „Zlej duch" přál. A tak brzo, že se ani Heyduck ani Hrabec tak šťastného obratu nenadáli.

Sousedé brumovští byli dosti rozvážní. Když se jim toho sužování zdálo přespříliš, když trvalo už přes půl roku a nebylo vidět naděje k lepšímu, smluvili se, že půjdou žalovat do Brna jako jejich otcové dělávali. Byli k tomu vybráni ze sousedů Jakub Sklenář, kostelník Šebesta a Krátký evandělík. Sklenář byl nejstarší, kostelník nejrozhodnější a Krátký nejvýmluvnější jazykem i písmem.

Měli k tomu ustanovenou poslední neděli v srpnu.

V tu dobu brumovský farář Vacek ležel těžce nemocen na hlavničku. Ve farnosti vypomáhal za něho tedy kobylský kaplan, přijížděje křtít, zaopatřovat a pochovávat. Služby boží však jen ob neděli sloužíval v obci a ob neděli brumovští odkázáni byli do Kobylího, což činili neradi, neboť farář kobylský pro své zlé desátky byl jim milý jak sůl v očích.

Na den 15. srpna připadá svátek Panny Marie nanebevzaté. V neděli před tím o hrubé farář ko-

bylský ohlásil všem svým farníkům a také brumovským, aby na ten svátek všichni vykonali pouť do Žarošic, že tam budou svatí misionáři. V Brumovicích tedy že nebudou služby boží slouženy a v Kobylím jen ranní pro ty, kdo se pouti nemohou súčastnit.. Brumovští chodívali každoročně na pouť do Žarošic, ale až na narození Panny Marie, a proto se velice mrzeli na tuto novotu.

„Co to zavádí nového?" kroutili hlavami tím více, že zároveň vrchnost odpouštěla všem na ten den po svátku robotu. Nestalo se to snad, co svět světem stojí.

Sešla se veliká procesí do Žarošic ze všech okolních dědin. V kostele žarošském nastal tisk, že by jablko nebylo propadlo. Vedro bylo strašné, poutníci byli zpoceni, zaprášeni, a všude lidu hlava na hlavě, takže vzduch byl k zadušení. Byli v Žarošicích skutečně dva misionáři z poručení biskupa brněnského, protože došly stesky k jeho uchu, kterak mnozí lidé na venku neumějí ani kříže udělat, ani otčenáše se pomodlit; a druzí zase že prý přidržují se učení falešného, přechovávají kacířské knihy a dávají se svádět od helvítů a luteránů. Oba misionáři kázali tudíž proti falešným prorokům, proti kacířským knihám a hrozili časnými i věčnými tresty. Jeden kázal na hřbitově a druhý v kostele. V kostele však nebylo možná vykonati pobožnost bez roztržitosti, neboť lidé začali padati do mdlob jako mouchy pro veliké vedro a pro nesmírné množství poutníků. Šum a křik a tlačenice povstávaly hned na tom, hned na onom místě kostela. Některé omdlelé vynášeli ven hlavními dveřmi, jiné sakristií na hřbitov.

Najednou nějaké děti, které byly v kostele, vypukly v pláč, takže i ti, kteří seděli v lavicích, polekali se, jakoby se bylo přihodilo nějaké neštěstí. Začali se tlačit z lavic, zrovna jako když hoří. Farář žarošský chtěl se od oltáře dostat na kazatelnu, aby poutníky upokojil, než pro proud, který se tlačil k zakristii, nemohl s místa. Teprve za hodinu, až víc než polovice poutníků se vytlačila za křiku a hluku z kostela, mohlo se pokračovat ve službách božích. Kde však lid byl od pobožnosti!

Tak vracelo se brumovské procesí nespokojeno domů. Všecka dnešní pobožnost nestála za nic. Reptalo se hlasitě, že i v takových věcech zavádějí se novoty!

— Ja Bože, to byla taky púť — naříkal starší bratr, když brumovské procesí scházelo od Násedlovic ke dvoru Rovinkám a když u dvora pacholci od panských koní pozdravovali poutníky: „Vítáme vás z púti."

— A co? ptali se pacholci.

— Ale novoty. Lidu se tam sešlo jako dršcu, že nebylo žádnej pobožnosti. A bůh ví ke všemu, co z teho ponde.

— Stalo se neco?

— Podívejte se za procestvím! ukazoval starší bratr.

Za procesím jely dva vozy polehoučku, a na nich leželi nemocní.

Na prvním stařena s chlapcem asi osmiletým, kterého v tlačenici pošlapali, kdežto stařena v kostele zamdlela a nyní blouznila, takže na longoši stál syn její, dospělý muž, a opatroval ji.

Na druhém voze leželo v slámě, majíc pod hlavou houni, děvče asi osmnáctileté. Tváře děvčeti jen hořely rozpálením, víčka unaveně zpola se občas pozdvihovala a zase zavírala. Byla to Bětka Kňůrkova. Roznemohla se rázem v Žarošicích, takže soused Starosta půjčil pro ni koně a raději šel i se ženou pěšky v procesí. Dívka se ani nehýbala, nevědouc o sobě. S počátku myslili si o ní: „A co, dostala z očí, jak to u takových děvčic bývá!" Ale když zůstala bez vlády a chytaly ji křeče, tím více je takový případ poplašoval.

V procesí málokdo se modlil; i když starší bratr zanotoval písničku, následovalo jenom několik hlasů. Ostatní měli sice smeknuto, neboť šli za křížem a pod korouhvemi, pobožnost však byla ta tam.

Selka Burianka, zkušená osoba, hned za Žarošicemi, povídala hlasitě:

— Jak se ti panáčci začnú slízat, z teho se dycky neco vyklube. Slýchávám to od malička.

— Ja šak ba — doložil sedlák Horňák, který kráčel na konci procesí blízko Burianky. Šak se nadarmo neporúčajú takový nebývalý pobožnosti. Aji hlúpýmu to može napadnút, lebo to modlení není enom tak, mosí se neco hýbat.

Mladší soused kterýsi, slyše tu rozprávku, přidal také k ohni své polínko. Burianka vyslovila vlastně něco, co všichni temně cítili, co je jakýmsi podezřením naplňovalo, hned jak uslyšeli, že kněz a páni je posílají. Povídá tedy soused:

— Snáď k vojně se nekde šije, lebo kolera ide?

„Tož kolera?" letělo najednou jak úl včel po procesí, ačkoliv nikdo nic netvrdil a nic nevěděl. „Tož kolera?" Když procesí od Rovinek šlo mezi lukami a pastvisky a když na zvonici brumovské už ozvaly se zvony, vítající poutníky, mnozí poutníci ohlíželi se na Burianku s úzkostí a hrůzou. Neboť na předním konci procesí hned za křížkem už se povídalo, že tetka Burianka koleru v Žarošicích viděly, že kolera letěla nad krchovem...

Po návratu z pouti bývá v kostele modlení. Tentokrát z modlení nebylo nic, všichni spěchali domů. Nemocné složili s vozů, s těmi nejeli ovšem ani ke kostelu. Lidé se začali rotit kolem domů, v nichž nemocní odpočívali. O ničem se nemluvilo než o koleře. Myslilo se, že stařenka Lukášková a Bětka Kňůrkova mají koleru.

— Je-li to kolera, nic nepomůže od ní, mínil kdosi v zástupu, jenž stál v dědině u zahrádek Kňůrkových. A hrůza přepadala všecky, kdo pamatovali nebo slýchávali o koleře, jak řádila v dědině roku 1831.

— Hledejte cendeliju a bedrník, povídal starší mužský stoje v zástupu.

— To je jisté, potvrdil hlas druhý. Všichni se ohledli na pastýře, který to mluvil. Byl to Slovák z hor za Strážnicí, kterého obec po smrti Slancarově vzala za pastýře.

— Když sem já byl malý chlapec, tož říkali tehdová u nás, že aj smrť bála sa kolery. Chodila po dědinách v noci a zpívala liďom, aby jim poradila: „Cendelija bedrník, od kolery dobrý lík. Kdo ho bude užívati, ten nebude umírati. Já ho taky užívám, ja nikdá neumírám."

Poslali hledat do polí cendeliu a bedrník.

Pastýř odcházel odtud k hospodě, a druzí mužští trhli se za ním. Před hospodou stál už zase jiný chumáč lidí, kteří docela vážně mluvili, že kolera je tu a co by se proti ní mělo začít...

Konečně nadhodili otázku, kdo tu koleru na ně poslal? Hádali tak i tak a zašli do hospody, kdež se po chvílce shromáždilo skoro polovička sousedů.

— Kdo to posílá? Co sme kemu udělali? bylo slyšeti z rozčilených hovorů. A pořád točila se řeč okolo kolery a stávala se čím dál zlostnější a hrozivější.

— Co myslíte vy, pastýřu? — tázali se příchozího, jemuž dělali místo na kraj stolu mezi sedláky. Tehdy ještě mívali v obci pastýře u větší vážnosti než učitele.

— Co myslím? opáčil pastýř, pošoupnul širák do týla a pozdvihoval ramena. Já vám neco reknem. Koleru posílávajú páné na lid. Když sem já byl tolký — a ukázal rukou zvýši stola — tož páné tenkrát poslali na nás koleru. To bylo tam na — Horňákoch. A u nás v dědině měli sme starého faláře. Ten falář byl tuze dobrého srdca a nechcel kolery do dědiny přijat, když mu ju páni poslali. Věděl dobře, že bude za to potrestaný a proto si k sobě zavolal sedláků a pověděl jim tak a tak.

Pastýř to všecko vypravoval s velikými přestávkami a tajuplnými posuňky. A při tom zadrhoval do nářečí horňáckého: „Běda temu, velebný pane, kdo by vám ublížil!" volali sedláci a hneď aby jejich duchovnímu nebylo ublíženo,

obstúpili faru a hlídali ju ve dňa v noci. Čekali den, dva — nic. Až na třetí noc přijel k fáře kočár a v něm seděl černý pán a chcel na fáru. Chlapi ho zastúpili. „Kde idete?" Černý pán: „Toť na faru." A sedláci: „Ano, my ti dáme na faru." Černý pán: „Já tam mosím být." A sedláci: „Mosí — nemosí. Vrať sa pěkně, lebo tě hned i s koňma rozmlaždíme." Černý se zalékl, obrátil koně a hrrr pryč. Tak byl falář zachráněný. — —

Po této pastýřově historii nastalo kývání hlav u všech stolů, které poslouchaly. V tom většina souhlasila, že vrchnost na brumovské koleru posílá a kněži ji přijali. Když kdosi vyslovil jméno kobylského faráře, jakoby byl prach zapálil.

— To se ví, křičel jeden přes druhého, kdo jinej než ten? Ba na mú dušu!

A toto přesvědčení tak se ustálilo, že nikdo do večera už o tom nepochyboval. Chlapi zůstali v hospodě, víno jen teklo až pozdě do noci a všecko záští, ba proklínání padalo na hlavu kobylského kněze.

Vrchnost světská odpustila sedlákům den po svátku robotu, podporujíc ve zbožném smyslu brněnského biskupa. Ale nepomyslila na to, že sedláci budou vysedat v hospodě, jakož se stalo i po svátku. Brumovští sedláci seděli druhého dne už zase v obecní hospodě u sklenic a radili se o dvou věcech, jak obžalovat toho Heyducka a co udělat faráři, který je do Žarošic poslal pro koleru.

Většina shodovala se v tom, že sousedi, kteří půjdou příští týden do Brna, musejí žalovati na

vrchnost, na Heyducka i na faráře kobylského, jak sužuje lid.

Bylo už k osmé hodině večer a popíjelo se od božího rána. Na práci málokdo pomýšlel. Zabývali se jen zprávami, jak se daří tomu Kňůrkovu děvčeti.

Stařence Lukáškové i tomu pošlapanému chlapcovi se polepšilo. Ale děvčica měla nemoc, jaké dosud nikdo neznal. Křičela, nikoho neznala, nevěděla o světě, a horkosti... tak z ní sálalo. A vždy za hodnou chvíli dostávala takové křeče, že jí zkroutily všecky údy, až bylo hrůza se na ni podívat. Čím více k večeru, tím s ní bylo hůře. „To nejsú úroky", říkaly baby.

— Už je nebožka! ozval se čísi hlas v dědině pod okny hospody. Bylo jej dobře slyšeti otevřeným oknem.

— Tak už je v Pánu ta Kňůrkova děvčina, oznamoval Sedlinský vcházeje z ulice do hospody. Mužští sebou pohnuli, někteří zbledli.

— Už je to svatý, že je to kolera! vykládal Sedlinský, mžouraje očima a tváře se rozčileně. Nic nepomohlo. Babka dávala jí to aji to, děvče sotva oči otevřelo. Potom babka ju zažehnávala, děvče o světě nic. Já vím co, povídala babka, jestli to nepomože, tož Pánu Bohu poručeno. Kdo má v dědině obraz její patronky? „U Sadílků," povídali jí. Šla k Sadílkom, seškrabala prach se svaté Alžběty, hodila to do vína a dala to děvčeti vypít. No, děvče se pohnulo, mysleli si, už snáď bude lepší — ale za hodinu bylo po ní, chuderce. To nejni jiná nemoc než kolera... Kdo ju včil dostane druhej... Od kterýho konca to ale začne...

Kdyby tu byli chlapi měli kobylského faráře, byli by ho roztrhali.

Boží dopuštění nastalo druhý den po smrti Bětky Kňůrkovy. Přijeli do Brumovic odpoledne na kočáře dva doktoři, pavlovský a čejkovský, s nimi justiciár. Zavolavše k sobě rychtáře, oznámili mu, že budou děvče pitvat, protože příznaky a smrt její budí podezření, že byla otrávena nebo se sama otrávila. Z toho nastalo v dědině veliké pobouření a úžas. Jakživ nikdo nic takového neslyšel! A jak se páni tak rychle dověděli o její smrti! To všechno je zpantlováno, aby se lidem nasypalo písku do očí. Otrávena! Kdo by ji trávil? A proč by se sama trávila, taková spořádaná a poctivá děvčica? Umřela na koleru a dost!

Nikdo z brumovských neměl tušení, že včera v noci Hrabec poslal k Heyduckovi do Pavlovic Sedlinského, aby oznámil, co se stalo. „Pozor! Už to praská! Ptej se posla!" oznamoval mu v dopise, a Sedlinský měl historii vyložit.

Nejvíce se bouřili rodiče mrtvé dívky. Že oni nedopustí, aby jejich dítě bylo řezáno. Že je to proti Pánu Bohu! A co mohou doktoři uvidět a poznat, když je mrtvá. Matka plakala a otec postavil se mezi zahrádky výhrůžně a křičel na komisi:

— Ani na krok mně nestúpnete do stavení. Každýho zabiju jako psa.

— Mějte rozum! napomínal ho justiciár. My jsme úřední komise, my jsme přijeli z poručení soudu, budete přísně potrestán, opovážíte-li se nám překážet. Děvčica nesmí být bez soudního povolení pochována.

Také oba lékaři přemlouvali Kňůrka, ale on zůstal ve svém hrozivém postavení a křičel:

— Kemu je život drahej, ať jde od mýho stavení!

Zatím začali se sbíhat lidé, takže komise najednou byla obstoupena davem a davem hrozivým. Někteří ze zástupu přidávali se ke Kňůrkovi a dodávali mu kuráže: „Enom se nedej, ty jsi otec, co by ses dal! Kdo ti má co porúčat!" Od minuty k minutě stával se stav komise povážlivější, až uznala za vhodné ustoupit násilí. Z rozkazu justiciárova rychtář a pudmistr začali rozhánět lid, napomínat k pokoji a přemlouvat Kňůrka. — Jakoby mluvili ke kamení. Komise vidouc, že nic nepořídí, vsedla do kočáru a odjížděla. Chlapci a výrostkové pustili se za kočárem a vyprovázeli jej hroudami a kamením. A staří křičeli: „To je vaše ščestí, že jedete, odkáď jste přijeli!"

Děvče mělo být druhého dne po odjezdu komise pochováno.

Byl to divný pohřeb. Nebylo pamětníka v dědině, aby se stala taková událost. Rodiče zemřelé dívky oznámili podle obyčeje úmrtí na faře, rozumí se, tentokrát na faře kobylské, když domácí farář stonal. Byl-li den před pohřbem božím dopuštěním, den pohřbu vypadal jako soudný den.

Na Ostrůvku brzy po ránu začali se shromažďovat drábové a dvorští čeledínové ze všech okolních panských dvorů. Sjížděli se z Čejče a Terezova, z Čejkovic, z Bořetic, z Pavlovic a s druhé strany z Rovinek. K nim přibylo několik žandárů a z Rakvic půl kumpanie vojáků, kteří doprovázeli kočár a v něm tři členy včerejší ko-

mise. Poslední byl kobylský kaplan. Celý tento průvod vydal se na cestu do Brumovic mezi 9. a 10. hodinou dopoledne. Toto neobyčejné shromáždění nezůstalo utajeno před očima brumovských. Děti vybíhaly na kopeček k Písníku a oznamovaly do dědiny: „Už idú!"

Když komise přijela do dědiny, bylo všude prázdno a ticho. Až když se přiblížila chalupě Kňůrkově, nalezla před ní veliký sběh lidu: mužů, žen i dětí. Žandáři šli před komisí a vyzvali jménem zákona, aby se lidé hned rozešli, sic že při nejmenším hnutí nebo dokonce násilí užijí bodáků a ostrých patron oni a vojsko také. Důstojník, který vedl vojáky, hlasitě zavelel vojákům, vojáci postupovali a vyklízeli místo před chalupou a vchod do ní. V zástupu lidu bylo vidět ženy ozbrojené motykami, vidlemi, lopatami a kopistmi.. Muži stáli poněkud opodál se založenýma rukama a děti přebíhaly nedočkavě a ustrašeně mezi oběma skupinami. Na vyzvání žandárů a při povelu důstojníkově ozval se temný repot, nadávky a výkřiky žen, opravdu však ženy couvaly a ustupovaly bez odporu, kam je vojsko vytlačovalo.

Nastala však neočekávaná potíž, když žandáři proklestili komisi cestu do chalupy. Chalupa byla zamčena. Byla pozamykaná z ulice i v zadu ze dvorka, na vyzývání nikdo se uvnitř neozýval. „Kňůrkovi nejsú doma! Šli preč!" volala děcka na žandáry. Bylo pravda, nikdo nebyl v chalupě. Nezbývalo četníkům než mocí vytrhnout zámek. Prohledali stavení, a nikdo živý nebyl doma, jen mrtvá děvčica ležela v síni v rakvi na dvou legátkách, u hlavy svíčky, pokrytá obrázky a při-

pravená k pohřbu. Bylo patrno, že Kňůrkovi před příchodem vojska nakvap zamkli a někam utekli k sousedům.

Za úřední komisí a za žandáry zavřely se dvéře. Pitva nebožky Bětky konána za asistence vojska a drábů. Kaplan kobylský seděl zatím na lavici mezi zahrádkami. Již se blížilo poledne, když komise vyšla a dovolila pohřeb. Na zvonici ozvaly se zvony, a protože nikdo z příbuzných Kňůrkových se neukázal, šest drábů vzalo na ramena rakev a nesli ji na krchov. Nebylo ani kostelníka ani ministrantů v průvodě, za rakví nešli plačící rodiče Kňůrkovi ani živé děti jejich. Ostatní brumovští v zástupu šli teprve z pozdálí na hřbitov a pozorovali ustrašeně nevídaný pohřeb.

Za přítomnosti komise kněz odříkal modlitby u hrobu a hrobař hned zasypal hrob. Teprve když komise, žandáři, drábové a vojáci opustili Brumovice, rodiče zesnulé dívky ukázali se na dědině a lidé vedli je na hřbitov, kdež se s nimi nad hrobem pomodlili a zazpívali pohřební písničky. Bětka měla dvojí pohřeb.

Lidé byli zastrašeni, ne však uklidněni. Že zejména kostelník při pohřbu se neobjevil, to mělo zvláštní příčinu. Lidé nabyli totiž přesvědčení že kněži rozšiřují koleru — kouřem kaditelnic. V té vůni a v tom kouři kadidlovém roznášela se po kostele žarošském kolera. Jak to někdo vyslovil, ihned se víra ujala všeobecně. A proto učiněna také rozsáhlá opatření pro příští nedělní služby boží, ke kterým měl dojet kaplan z Kobylího. S hrůzou a napjetím očekávána neděle, která měla rozhodnout, bude-li v Brumovicích kolera či ne-

bude. Zatím aspoň neukazoval se žádný případ náhlého onemocnění.

Ze soboty na neděli střežilo deset chlapů kostel po celou noc, aby snad tajně někdo z fary nepodstrčil do kostela smrtelnou tráveninu, z níž pocházela kolera. Kostelník a kostelní hospodáři prohlídli kaditelnici a kadidlo v zákristii, nežli rozfoukáno uhlí k nedělní mši. Jestřábími zraky stopovali každý pohyb kaplanův a běda, kdyby nevědomky byl vzbudil podezření hlídačů! Lid by ho byl nepochybně roztrhal. Nestalo se nic podezřelého. A přece kostel byl při mši poloprázdný. Když po mši před požehnáním kněz se chystal podkuřovat velebnou svátost, největší část přítomných vyhrnula se rychle ven z kostela na hřbitov nebo se dala na útěk domů, jenom nejsmělejší stáli blízko dveří a nahlíželi k oltáři. Ani příklad ostatních neustrašených, ani napomínání kostelníkovo nedovedly jich pohnouti, aby vstoupili do kostela a usedli do lavic.

Přestrašení bylo takové, že lidé po několik dní nekupovali u žida ani sůl, kvasnice a tabák. Všady stáli lidé na stráži. Kočár nebo černě oděný pán nebyl by se směl dědině přiblížit. K faráři jejich dojížděl kloboucký doktor. Na štěstí nebylo ho buď potřeba nebo schválně nepřijel v těch dnech do Brumovic, jistě by mu byli zastoupili cestu.

Ukázalo se, že to nebyla kolera, protože nikdo už se v Brumovicích nerozstonal. Ti nejpověrčivější však povídali veřejně, že jen mladému kaplanovi bylo zač děkovati, neboť mu nejspíše bylo líto brumovských a proto koleru poslal pryč. Těmto

pověstem tím více bylo věřeno, když hned za měsíc na to kaplan kobylský jinam byl přesazen. Říkali: „Aha, falář mu to nemohl odpustit!" O kobylském faráři totiž mezi lidmi vypravovaly se věci jako o černokněžníkovi. Na příklad: že i mračna vodil, kam chtěl. Když se ukázaly mraky, chodíval prý ven do polí s knihou v ruce, říkal v ní a pořád se na mračna ohlížel, až je spustil, kam chtěl. Věrohodní lidé, kteří před lety pracovali kdesi u lesa morkovského, pečetili docela, že kobylský farář přivedl si mračno, vskočil do něho a hnal se na faráře polehradského, se kterým měl nějaký spor. A polehradský zase hnal se mu od Polehradic naproti a „Na hraničkách" vrazili do sebe, bili se a tahali za vlasy v oblacích. Až najednou v mračnech zahučelo a cosi se sneslo s nich na zem. A to byl kobylský farář, který prohrál. Dlouhý čas potom nevycházel z fary. Někteří však ho viděli, jak stál u okna a měl hlavu zavázanou a prý i po domě chodě natahoval si rukavičky na ruce, aby nebylo vidět, jak je má poškrábané.

Dílo Heyduckovo a Hrabcovo dařilo se nadějně. Jen jen docela nepatrná jiskřička chyběla, aby zapálila a rozpoutala požár. Dost malé nedorozumění bylo by stačilo, aby při všeobecném rozčilení a podezření vyšlehla vzpoura, která by nebyla ušetřila nikoho. Raporty lítaly z našich vesnic do Pavlovic, z Pavlovic do Hodonína a z Hodonína na gubernium, že mezi sedláky doutná revoluce, že vane duch, který hrozí obrátit dosavadní pořádek vzhůru nohama.

Za rozčilení tehdejšího Sklenář, Šebesta a Krátký do Brna nejeli. Uznávali, že by jejich ža-

loby a stížnosti nebyly dobře přijaty u krajského hejtmana, když bouřka rakvická a brumovská ležela jim v cestě.

Až do zimy nestala se však žádná větší výtržnost. Jen jednou několik mladších sedláků a divoký Koníček rozjařili se z mladého vína a usmyslili si, že večer, jak se setmí, vytlučou okna kobylskému faráři. Běželi do Kobylího, zmolou, která ode dvorců táhne se pod faru, připlížili se až k faře. Ale sotva že uhodili několikrát kameny do oken a do dveří, drábové vyřítili se z fary a lapli výtržníky do řetězů. Nehádali jinak později, nežli že Sedlinský je prozradil. Drábové odvedli je do šatlavy a odtud do Hodonína, kdež si několik neděl poseděli.

* * *

Po novém roce zase byla schůzka uvědomělých vlastenců v Bezděkově lisovně v Kobylím, ale bez mlynáře rakvického Kornyšla, jenž se někde skrýval v cizině. Tentokrát vůbec sešli se jenom tři — Dr. Waraus, Bezděk a Vykydal.

Všichni si byli vědomi, že za těchto rozčilených časů nelze pomyslit na apoštolování mezi lidem.

Vrchnosti a jejich úřady stopovaly nedůvěřivě každé hnutí na našich vesnicích. Žandáři se jen hemžili všude. Více než kdy jindy kněžstvo stálo ve službách vrchností a vykonávalo služby špehounské a podávalo zprávy o svých osadnících.

Lid poddaný pojal podezření proti všem jiným stavům. Nejen že nenáviděl vrchnosti a jejich úředníky, pojal nedůvěru i k úřadům vládním a nevěřil nikomu na světě: kdo byl pán, ať byl kněz

nebo lékař, všechny měl ve zlém domnění, že smýšlejí zle o lid selský. „Císař o tom neví, je obstoupen špatnými rádci, kteří mu neříkají pravdu.“ A lid věřil také, že židé chtějí panovat a že Rúčil (Rothschild) už dělá, co chce, protože má miliony. Knih ani novin nebylo na vesnicích leda Nebesklíče, Meluzíny, Jenoféfy, Bruncvíci...

— Začala vojna všech proti všem, přátelé, bellum omnium contra omnes, dokončil latinsky Dr. Waraus. Musíme čekat na příznivější vítr!

— Budeme čekat, jakáž pomoc! přitakali soudruzi.



# XV. SVOBODA! SVOBODA! SVOBODA!

Březnové slunce r. 1848 vyskočilo starostlivě na oblohu, užaslo nad tím, jak tvrdá, mrtvá je země po dlouhé zimě, i začalo ji láskyplně svými paprsky hladit a dýchat na zkřehlé její tělo. Země ucítila teplo, a tvrdá její kůra měkla, zmrzlé hroudy se rozpadávaly den ze dne, takže kolem 15. března půda na poli již byla hebounká jak aksamit. Na křovinách a stromech vyrazily pupence, a ve vzduchu rozplesaly se písně skřivánků. Vrány poplašené přeletovaly a nemohly se vpravit do příliš náhlého nového pořádku.

Vstávalo mladé jaro, a lidé radovali se ze života. Jak zavanou od jihu teplé větry, sedláci vycházejí z vesnic jako včely z úlu a rozbíhají se po polích. Ve vzduchu ještě cítit vlhkost, která vystupuje z vod a z nasáklé země, ale slunce ji den co den vysušuje. Sedláci buď na panském nebo na svém vyrývají hluboké brázdy na jařinu, co zatím ozim v čerstvé zeleni veselí oči jako krásné koberce. A z druhé vesnice zrovna tak vidíš dlouhé

řady oráčů pod kopcem, slyšíš hvízdání pacholků a praskot bičů. Tak všechno je prosté, vysvětlitelné, a přece v duši chvěje se člověku sladký hlas, jakási hudba, která rozlívá se po žilách. Napínáš sluch, neboť se zdá, že to slyšíš zvenčí, ale marné pátrání: to v nitru člověkově také se probouzí jaro, s ním chut a potřeba života, obnova sil a vášní! Tak to chodí v přírodě i v nás každoročně podle stejných zákonů; znenáhla trávníky a luka nalívají se živější barvou a nad potoky ptáci staví svá hnízda: i v člověku je zkypřena půda a duše prosycená láskou k životu a krásným dnům pěje si radostnou píseň jako skřivan.

Naši lidé jako vždy, i roku 1848 pracovali a lopotili se, práce jim svědčila a ruměnila jejich tváře. V tu dobu na nic jiného nemyslili než na práci a na šťastnou pohodu. Nejsou tak tupí, že by vyšší myšlenka nenašla místa pro sebe v jich hlavě, naopak jsou bystří, vtipní a chápaví. Ale právě z jara k dumání nebývá kdy; nad to minulý rok přinutil je nevšímat si než svých potřeb. Ohnuti pod jařmem poddanosti a útisku, jaký jim přinesl rok 1847, byli rádi, že měli svatý pokoj. Lidé z našich rovin nemají podnikavosti a odbojného ducha jako horáci, kde fouká ostrý vzduch a kde s kamenitou půdou vedou tuhý boj o každý ovesný klásek. Naši lidé vyrůstají většinou v pohodlí životním, jež jim dobrá půda zaopatřuje a jež rovnoměrně rozděluje jim rok na práci a odpočinek, a oni mimo tento rámec nesnadno podnikají něco, co obvyklý pořádek porušuje. Odevzdanost do vyšší vůle je vrchol jejich moudrosti a jen málokdy vztahují ruce, aby násilně rozřešili spor —

jako se stalo po pouti v Žarošicích v návalu záští a strachu před kolerou.

Než po prvních jarních dnech přiletěly nějaké zvěsti do našeho zákoutí, že se cosi hýbá ve světě. Už tolikrát byli zklamáni! Proto jen jedním uchem naslouchali, nerozpalovali se a neoddávali horkokrevným nadějím. Byli nedůvěřiví jako vždy. Oni podle své povahy i po trpkých zkušenostech nejméně jsou schopni horovat předčasně pro něco, co nemohou makat.

A přece bylo pravda, že se cosi pohnulo ve světě.

V postranní ulici pařížské vyrostlo divoké děvče. Čím více blížilo se osmnáctému roku věku svého — narodilo se v červenci r. 1830, když francouzský národ vyháněl ze země krále Karla X. —, tím více oslňovalo krásou a rozplameňovalo smělostí srdce mužů. Rodiče jeho nebyli starého rodu. Vědělo se o nich jen, že děd přišel do Paříže z venkova a padl při dobývání Bastily. Otec jako malý hoch také bojoval, roku 1830 opět bojoval a potom se stal chuďasem v modré dělnické bluze. Toť celý rodokmen dívčin, než dívčina i bez rodokmene byla by stejně vábila k sobě pohledy mužů mladých i starých, protože byla krásná, smělá, divoká. Pohled na ni rozplameňoval krev. Neklopila očí a volala před soud všechny, kdož porušovali spravedlnost. Rozličná jména měla v dětství, v osmnáctém roce ulice však dala jí jméno Revoluce. Dívčina zpívala ulicím píseň, jejíž začátek zněl: „Všecka moc pochází z lidu", a jejíž konec zněl: „Do zbraně, občané!" Byla všetečná i drzá, neboť nešeptala, ale hlasitě volávala po ulicích paříž-

ských, že trůny nejsou z boží milosti, ona že trůn viděla a že trůn je pouhé sedadlo z pěti prken. Až konečně rozjitřený a zvědavý lid v únoru 1848 vlámal se do Tuillerií, sehnal s trůnu krále Louisa Filipa, skácel trůn a podíval se, že je to skutečně jen sedadlo z pěti prkének, třebas bylo zakryto purpurem.

A tato dívčina vydala se z Paříže na cestu po Evropě. Vydala se na cestu koncem února roku 1848, ještě byly mrazy. Běžela nebojácně po silnicích vedoucích k hlavním městům, zjevovala se na náměstích i v starých ulicích, a kde se kmitla, oči lidí poddaných upíraly se na ni, uši lidí poddaných rozuměly její všetečné a dráždivé písni, ruce lidí poddaných zdvihaly se silné a sevřené vztekem. Byla prostovlasá jak Amazonka, její prsa zdobila rudá šerpa, kytlice ji přikrývala chudá a nohy byly bosé. Zastavila se počátkem března v Německu, a ve dvaceti drobných státech otřásla trůny, některé překotila a sehnala muže toužící po svobodě do Frankfurtu. Odskočila do Dánska, a válečná pochodeň vzplanula jí v patách. Přiběhla do Vídně a rozmetla sedadla, na kterých sedávali všemohoucí Metternichové a Sedlničtí. Přiběhla do Pešti, a Košut zamával maďarským praporem svobody. Zastavila se v Praze, a lid český hrnul se do sálu Svatováclavských lázní a provolal novou dobu národa, ano vojsko, policie a všechny stráže hleděly ztrnule a bezradně na Revoluci, jež metala blesky z očí svých a zpívala všetečnou píseň lidu, aby rozpálila jeho vášně. Tu ji však ovanul mráz, neboť v našich krajinách lidé mají krev studenou a krve málo, protože jim vytekla před dvěma

sty lety. Přelítla tudíž jen k moravským hranicím a vydala se na cestu do Italie, tam šlapala po purpuru a tleskala radostně rukama uprostřed rachotu pušek a hukotu děl. A tak cestovala Evropou.

Přes to i v našich krajích zůstaly sledy po té záhadné a tajuplné dívce, jež zpívala písně divoké a vedla řeči všetečné, otřásavé. Lidé tvrdili, že ji slyšeli. Proč by se nevěřilo viděním takovým v kraji, kde mnozí vídali posud lesní víly, kouzelné divoženky, klekanice a polednice?

A tak jednoho dne z čista jasna hrom udeřil i do slováckých vesnic. Vyburcoval všechny, rozčilil, nezapálil chalup, nýbrž sedlákům hlavy, těm střízlivým, nedůvěřivým, nefantastickým Brumovčákům jako jiným. Přiběhli dva, tři, co jim nohy stačili z Klobouk a přinášeli neslýchané, neuvěřitelné zprávy: „Už máme konštitucí, už nejni roboty!"

Nerozuměli dosti všem slovům, viděli však účinek jich v Kloboucích a z toho rozuměli, že jde o něco velikého. Dědina hned rojila se lidem, neboť ten den nebylo roboty. Lidé vycházeli z domů, potkávali se a hleděli na sebe jako z jiného světa.

Mnozí hospodářové a čeledínové orali na polích. Druzí rozbíhali se však za nimi po polích a vinohradech a svolávali je domů. Přiběhl třeba pohůnek za mladým synem sedlákovým; upocen a s tváří hořící křičel již s podolka: „Hej, Martine, máš jet dom, máme konštitucí a nejni už roboty!" A sám zas už upaloval k dědině, aby mu nic z toho neuniklo, co se doma stane a povídá.

Pacholek zastavil koně a postál. Viděl, jak

všechno chvátá domů, jako by hořelo. Vytrhl také z brázdy pluh, otočil a ujížděl domů za jinými; za ním druhý, třetí...

Mnoho bylo nevěřících Tomášů. Starý Sklenář na ten poplach vyšel mezi zahrádky, aby se podíval na sousedy. Zrovna letěl mimo Koníček, sotva pozdraviv.

— Co je? volal za ním Sklenář.

— Poďte honem do hospody. Noviny nesu! v běhu odpovídal Koníček.

— Ty si dycky splašenej, opovržlivě zabručel Sklenář, ale Koníček dávno slov těch neslyšel nebo jich nedbal.

Cosi hudruje jako krocan Sklenář vrátil se domů pro vydrovku a přece se také ubíral k hospodě, neboť nemohl odolat zvědavosti.

Nejvíce nedůvěřivých bylo v těch rodinách, jichž členové seděli v žaláři pro nezdařený útok na kobylského faráře. V domech těch hleděli se zavírat proti novému pokušení. Všichni zprávy přijímali s výrazem, který pravil: „Enom si neco začnite, šak uvidíte, zač je teho loket."

Toho večera se nikdo nedověděl nic, všechno bylo poplašené, zmatené, nedočkavé a tak se hospoda rozcházela v nespokojenosti.

Druhého dne — bylo to 20. března — přišly nové zvěsti přes Klobúky. Tam v městečku bylo všecko na nohou. Všechna okna v příbytcích byla večer osvětlena a na rynku hrála hudba písně a tance a zvláště císařskou hymnu, „Zachovej nám, Hospodine", kterou byl k tomu cíli poštmistr Wurm z němčiny na honem přeložil. Zástupy lidu hemžily se po náměstí a na pokynutí děkana Vrby

i poštmistra Wurma občanstvo provolávalo: „Vivat císař pán Ferdinand Dobrotivý, že udělil konštituci selskému lidu!"

Z řeči Wurmovy a některých pánů bylo slyšet slova, že praskla pouta absolutismu a poroby, jimiž byla naše vlast spoutána a že selskému lidu nastává příchod do zaslíbené země, doba z mrtvých vstání a mnoho podobného, co nebylo všem jasno, ale tím více je opojovalo. Mnoho bylo na té slavnosti příchozích zvědavců z vesnic, kteří nemohli doma vydržet a třebas o slavnosti nevěděli, sbíhali se do Klobouk. Tam se mohli nejspíš něčeho domakat, protože pan Wurm měl noviny z Vídně i z Prahy. A viděli tedy a slyšeli a potom doma všechno vypravovali udivenými slovy.

Tak konečně i brumovských zmocnilo se veselí, smělost a bujnost. Nyní přece už to bylo jisté, že se cosi neobyčejného a pravdivého stalo. To všechno, co slyšeli, i je strhovalo k něčemu novému. Jen že chtěli něco podniknout, hořeli po tom, ale nevěděli kudy kam. Málo kde probudila se msta. Divoký Jurka Koníček a prchlý Josef Kňůr — protože byl maličký, říkali mu Kňůrek — sami dva vyběhli ku kříži nad písník, ukazovali na panské pole a na Ostrůvek a klnuli pánům, hrozíce zaťatými pěstmi v tu stranu.

Jiným svědectvím, že zprávy jsou pravdivé, bylo chování drábů panských. Již druhý den sedláci zaháleli, a z panských služebníků nikdo nevystrčil hlavy, aby je do práce naháněl.

Proto se v Brumovicích vesele začalo pít. V tom obřadu všichni se shodli, když uznali, že by měli oslavit konstituci. Pilo se a pilo, výskalo

a křičelo; ani snad nedělo se to z potřeby, jako aby ukázali, že chtějí a mohou být veselí a nikdo jim v tom nemůže bránit.

I rychtář i Sklenář i starý foit Ráček i Mikšán, starověcí sedláci a nepřátelé novot, když všechno uvážili, nemohli neuvěřit, že nastává nová doba. Jim platilo dosud nic nechtít a být spokojen s tím, co Bůh dá. Ale ve všech se cosi nyní pohnulo. Starý foit Ráček kýval a mrkal očima a v duchu snad si myslil na svou starou, vždy osvědčenou pravdu: „Já neříkám ani tak ani tak, ale pamatujte si, že donde na moje slova," ale tentokrát mlčel.

Brumovští pídili se po novinách. Aby to viděli černé na bílém. Nebylo jich nikde, a nevěděli, jak si je opatřiti. Proto se posílalo do Klobouk, evandělíci zabíhali ke svému faráři Totůškovi. Všude se znova a znova potvrzovalo, že císař Ferdinand 15. března dal konstituci, ale co bude dál, to sedlákům nikdo nemohl povědět.

V neděli 23. března Brumovice po příkladě Klobouk oslavily konstituci. Našily červenobílých praporů a zatkly je na střechy. Mezi nimi zvláštní pohled působily praporce, které s domů evandělických děsivě vlály, černé praporce s rudými kalichy uprostřed. Za kostelem na trávníku stříleli chlapi z hmoždířů, a po dědině chodila hudba od jednoho konce ke druhému. To, co sami ustrojili, bylo jim všem tak veliké, okázalé a divné, že mlčky a zvědavě se procházeli, jakoby čekali, že se něco jiného, nadpřirozeného stane. Oni posud jen Bohu strojili procesí s korouhvemi a prapory měly v jejich očích nesvětský význam. Proto slav-

nost opravdu způsobovala jim pohnutí, že mnozí zaplakali.

V Brumovicích měli konštituci! Měli ji v Kobylím, všude. Zvěst ta přilítla také do Morkůvek, a jak přeletěla přes lesy až do Němčiček, málo kdo ví. A kdož by se také ptal. Dost na tom, že svoboda byla tu a robota byla pryč. Lidé chodili jak omámeni jistě i tam za lesem.

Morkovští evandělíci, kteří sice tušili příští svobody a ona tudíž nalezla je připravenější, vystrčili na svoje střechy nejen barevné prapory husitské, většinou též černé s červeným kalichem, oni připadli ještě na jinou slavnost. Od rána 24. března zněl hukot hmoždířův a dědinou rozléhala se vítězná hudba. Mládež, staří a nejstarší rojili se po vsi. Na práci nikdo nevzpomněl.

Z jakéhosi vnuknutí někdo z Morkovských navrhl. „Zakopme tu robotu!"

„Zakopme, zakopme!" vítali návrh všady.

A tak rozběhlo se všechno do statků, do chalup, do podruží. A potom vycházeli s podivnou zbraní, jako předkové naší husitští: jedni nesouce cepy, druzí motyky, třetí rýče, jiní srpy, hrabice, vidle... jakoby šli na pány.

Nikoli, nešli na pány. Kráčeli s výskáním na draha, vykopali hlubokou jámu a za zvuků hudby naházeli hospodáři, hospodyně i čeládka do ní ty nástroje nešťastné roboty. Nekleli nástrojům těm, ba mnozí radostí slzeli.

Takový hrob vystrojen robotě. A ještě podivnější byla „slavnost pohřební". Hlína se udupala, upěchovala a za vířivé hudby mládež nemládež tančila na hrobě mrtvé roboty!

Tak uplynulo několik dní v radovánkách. Vrchnosti byly bezvládné a hleděly na dědiny bázlivým okem. První opojení však už vyšumělo z hlav, a rozvážní sedláci začali se znepokojovat. Pořád nic neviděli tištěného. Také z úřadů trousily se znepokojující pověsti, že starému pořádku ještě není konec. Robota že ještě nepřestala tak lehce a hned.

Několik dní po slavnosti někteří brumovští sedláci časně ráno po mši sešli se na poradu v obecní radnici a povážlivě přetřásali nynější stav. Vždyť nic nemáme jistého? Co nám dnes dali, může se nám zítra zase odebrat? Tu věc musíme mít na papíře a pod kolkem!

Proto dva sousedi vysláni byli k rychtáři a také pudmistrovi, co mají od úřadů písemně a mají-li něco, proč to tají? Ať se svolá obec!

Rychtáře nenašli doma, odjel za nějakým řízením do Brna. Rychtářka nic nevěděla, že by nějaké písmo bylo došlo z Hodonína. Hledala pod peřinami, kde muž míval úřadní věci, nic tam nebylo. Proto udeřili zhurta na starostu Mikuliče, ačkoli to do jeho úřadu nenáleželo. Věděli však, že on všecko slýchá od pantáty Hrabce, a proto dozajista i tady bude mít spolehlivé zprávy.

Mikulič krčil rameny. Věděl tolik, co druzí. Slíbil však aspoň, že na zítřek dá vybubnovat schůzku v obecní hospodě. Zašel si k fojtovi Ráčkovi, nemá-li on něco z kanceláře. Ráček dlouho nemohl pochopit, co se na něm žádá, na konec pak vyjádřil se k Mikuličovi, „až nejaký písmo dostane, však že ho nesní."

Šel tedy přednosta na poradu k pantátovi

Hrabcovi. Šel tam nerad. Od několika dní Hrabec choval se nevlídně a na potkání sotva pozdravoval, jakoby Mikuliče neznal. „Taky mu leze za nehty," myslil si Mikulič.

Měl pravdu. Hrabcovi „lezlo za nehty", ačkoli slunce jarní všechno rozhřívalo. Hrabec byl také událostmi ohromen, ovšem v jiném smyslu nežli sedláci. Pochopoval, že se valí něco, co žádná moc už snad nedovede zadržet, když císař promluvil. On slovům konstituce a zrušení roboty rozuměl více než kdo jiný v Brumovicích. Co znamenají pro jiné, o tom uvažoval méně. Pro něho nový pořádek znamenal konec nadvlády; znamenal, že jeho výpočty se zmátly a že všecky úskoky, jichž byl nástrojem i strůjcem, vyšly na marno. A co víc, ten proud, který se valil, mohl podemlít základy jeho majetku a všeho, co nahromadil.

První dojem, který se Hrabce zmocnil, byl strach. Nevycházel z domu, neboť se bál výtržností lidu. I doma lekal se každého šustu. Byl tak polekán, jakoby už stavení na něho padalo.

Když prvé dni uplynuly v pokoji, nabyl staré rozvahy a dostavilo se chladnější uvažování. Cítil, že je v kleštích, že je jako zrno mezi dvěma mlýnskými kameny. Jeho sebevědomí bylo ohroženo, také jeho panství a neobmezená vůle v dědině — ale to všechno týkalo se budoucnosti! V horším světle jevil se mu přítomný stav, neboť kus jeho životní práce mohl se hned sřítit do propasti. Kdyby jen hlesl proti sedlákům, je vydán jeho majetek v šanc. Zapálí mu dům nad hlavou. Na jedné straně bez toho již není pomoci. Zrovna byl provdal nejstarší svou dceru, Verunku, za patri-

moniálního úřadníka hraběte z Neuwallů do Klobúk — to byl chybný krok. S postavením těchto úřadníků je konec. Nač jich budou vrchnosti potřebovati teď? Zeť půjde — hledat si živobytí a ďas ví, kam ho voda zanese.

Jeho styky s Heyduckem učinily ho podezřelým i nenáviděným mezi sedláky víc než kdy jindy, o tom nepochyboval. Ještě bral na sebe ty obchody peněžní a snímal hříchy za Heyducka! To bylo čertovo nadělení, myslil si dost pozdě. Jeho dravčí povaha však nebyla schopna, aby toho litovala, toho citu Hrabec neznal. „Přelom a pošlap", to bylo jeho zvykem. Také bylo pozdě zříkat se přátelství s Heyduckem, neboť byl příliš zapleten. Ze všeho toho ukazovala se jediná cesta: honem se vyprodat v Brumovicích a odstěhovat se někam do města, do Hustopeč nebo do Brna.

Na tomto plánu se ustanovil, ale dlouho nenosil ho v hlavě. Myšlenka rozbila se hned, jak ji dopodrobna začal probírat. Jak pak se může nyní vyprodat? Kdo mu co odkoupí, když nikdo nemůže určit, jakou cenu má nyní statek selský a jaké bude výkupné z roboty?

Ještě jiskřička naděje první dni svítila mu v husté tmě, která jej obkličovala. Ale po těch slavnostech, při nichž také on ověsil svůj dům prapory, a při tom, jak ustrašeně chovaly se úřady, ukazovalo všechno k tomu, že vrchnosti nezprotiví se patentu císaře Ferdinanda. Už nový pořádek nikdo nezvrátí.

Všechen důvtip vynakládal tedy na hádanku, jak on má plovat s proudem?

V takovém rozpoložení zastal jej Mikulič, když přišel na poradu. Hrabec cize, nevlídně ho přivítal a mlčel.

Mikulič rozpačitě mačkaje čepici a frkaje nosem nutil se k jakési důvěrnosti a úsměvu, ale úsměv mrznul mu na rtech, neboť k úsměvu nebyl pravý čas.

— Tož, co budeme včil dělat, pantáto? ozval se po chvíli a touto otázkou chtěl dáti na jevo, že Hrabec beztoho ví, oč se jedná.

— Kdo? udiveně a nuceně řekl Hrabec a hleděl na Mikuliče, jakoby byl zaslechl největší urážku.

— Víte přece, co se v dědině tento...

— Nic nevím, nedal mu Hrabec domluvit.

— Chcú schůzku a chcú přípis z kancelářa — já nic nevím, rychtář nejni doma; jak se chlapi podnapijú, oni mě snáď zabijú.

— Mám já vždycky myslet za vás? rozkřikl se Hrabec. Nač máte vy hlavu? Vy jste pudmistrem, ne já — —

Mikulič cítil, že Hrabec má vlastně pravdu. Jen že jindy tak nemluvíval. Zahanben a rozpačit seděl na lavici, žmolil čepici v ruce a nepřirozeně stahoval oči, jakoby mu ostré světlo na ně padalo. Když ani slova, ani rady od Hrabce nedostával, zdvihl se pomalu a odcházel, brumlaje mezi zuby:

— Ja, Bože, to je zle!

Rozuměl tomu tak, že i s Hrabcem je zle, když se ho najednou tak zříká.

— Ať dá fojtík zapřahnút, zavolal za ním do dveří Hrabec, ať jede do Hodonína. Do večera može být nazpátky.

To byla jediná rada Hrabcova, a Mikulič chopil se jí vděčně. Než se starým fojtem nebylo řeči. „A-a-a," zpěčoval se, „ti by si teho naporúčali — ani krok se nehnu. Ať je to tak lebo tak, šak na moje slova donde..."

Tak zůstal Mikulič na holičkách.

Hrabcovi po Mikuličově návštěvě tolik bylo jasno, že do zítřka také se musí na něčem rozhodnout. Bude-li schůzka sedláků, musí už vědět, jak se zachová. Ale jak se zachová? Hlava se mu mohla rozskočit. Všechny síly, které v sobě cítil, převaha, moc, rozkazy, které podle povahy jeho jaksi úkradkou se mu do hlavy dostávaly, to byly nejhorši rady zajisté, a proto hned je odvolával. A pokořit se, podložit se sedlákům, výt s vlky a táhnout s nimi za jeden provaz? Za tu myšlenku až se zastyděl. To by byla podlízavost — a té při své tvrdé, panovačné povaze nejen že nebyl schopen, pouhé již pomyšlení urážek jej a hnalo mu krev do tváře.

A přece dědičná vlastnost po jeho otci hlásila se víc a více a zvítězila v něm v čas nouze. Liščí chytrost, kterou se otec jeho z nepříjemných rozpaků uměl vymotat, měla pomoci i jemu. On posud býval spíše vlkem, možno-li tak říci; nyní nezbývalo než vzíti na sebe srst liščí. Později se snad najde jiný východ.

Rozuměl tomu tak, že se nepřidá k žádné straně a z a t í m zařídí svoje počínání tak opatrně, aby byl vlk syt a koza celá. Však se brzo ukáže, na kterou stranu se kloní vítězství, a potom mu nic nebude bránit, aby podle toho jednal.

Jeho náklonnosti, jeho život od mladosti a

všechno, co v něm bylo, táhlo jej na stranu, která mu dosud přinesla jen štěstí (jak on štěstí rozuměl) a když by dle svého srdce měl vyznat, nenáviděl do hlubin, co se stalo. A zase na druhé straně totéž prospěchářství a táž starost zachovat, čehož nabyl, přikazovalo mu největší opatrnost. Proto musí tancovat mezi vejci, nosit na obou ramenou, obě strany klamat a — čekat. Ani po tomto rozhodnutí nedostavila se spokojenost; předsevzetí to znamenalo ponížení před sebou samým, a proto jen ještě více nenáviděl nový pořádek a patent císařův.

Odbyv Mikuliče, poslal Hansa do Pavlovic. Napsal Heyduckovi stručný lístek německý: „Zvířata jsou zuřivá. Prosím tě o schůzku dnes v lese na cestě u němčické búdy. Očekávám tě v 5 hodin večer. Není radno, aby nás někdo viděl pohromadě. Odpověď „ano" neb „ne". Ústně více." —

S Heyduckem viděl se Hrabec po druhé od té doby, co přišla zpráva o konstituci, když v umluvenou hodinu sešli se na příčné cestě u Němčiček v lese. Slunce svítilo nad západem širokým pruhem, a paprsky jeho prorážely řídkým lesem od němčické strany. Němčičky ukryty jsou za lesem a z jiných dědin nezabloudí v tyto končiny nejmenší ruch. V tu dobu ani hajných nebývá v lese. Bylo ticho všude. Nebe stálo jak mramorové, suché listí sotva zašustělo, když Hrabec neb Heyduck o ně zavadili. Celým lesem táhla vůně vlhkého setlelého listí dubového, které přes zimu bylo postlalo zemi.

Když se oba potkali, pohleděli na sebe s úsměvem jako dva lidé, kteří si rozumějí a kteří oba

stejně byli napáleni. Tomuto úsměvu Heyduck dal výraz slovíčkem: „Fuj!"

Přešli vedle sebe kus příční cesty a zase se vrátili. Hrabec nemohl promluvit. Posléze vzav soudruha pod páždí, rozmluvil se tichým hlasem po německu:

— Milý příteli, mosíme tu komedii dohrát do konce. Ty to starému (direktorovi) vysvětli, aby se nedivil. Už jsem i prapory vyvěsil. Ale musím-li s vlky výt, budu výt nejvíc. Spoléhejte na mne a nedávejte se mýlit, kdyby vám něco hned nešlo do hlavy. Však oni si přece nejak spálí prsty.

— Dobře, řekl Heyduck mechanicky, a zabral se sám do uvažování o té komedii.

Na to Hrabec obšírně mu vypravoval, jaká nálada panuje mezi sedláky a jak se jich zmocnila netrpělivost, takže zítra chtějí mít schůzi.

— A co u vás na úřadech? vyzvídal na Heyduckovi.

Heyduck se zachmuřil a jeho bělmovité oko v šeru rychle sebou mrskalo.

— Abych pravdu řekl, myslím, že je všecko ztraceno, pravil pomálu a sklíčeně. Nezbude nám, než vyčkat na blízku. Náš starý (mínil tím také hodonského direktora) ztratil hlavu. Posavad není však nic jistého, kdy nám řeknou „Marš!" A starý všecko tutlá, sedlákům nic neposílá — z toho může mít polízanou. Za řeči vyndal z kapsy hrubý, pokud bylo lze rozeznat, úřadní papír a pravil: „Tu to máš černé na bílém, co vlastně císař povolil. Dnes to došlo."

Když takovým způsobem asi půl hodiny rozmlouvali, rozešli se každý svou stranou cestami,

které dobře znali. Hrabcovi velmi ulevilo. Vycítil z řeči kancelářského, že vrchnostenské úřady nemíní jednat jinak než jedná on — vyčkávat. Mají také strach! Kráčel lehčeji domů, hleděl kolem sebe a stále se rozptyloval. Když lehounce zavadil o jarní omlází, které se klonilo do cesty, ucítil rosnatou vlhkost a utrhl ruku. Nad cestou prosvítalo modravé nebe a kmitající se hvězdy. Nějaký pták, který se již vrátil z jihu, vyplašen jeho kroky, vyletěl nad jeho hlavou a zapadal hlouběji do lesa, bije křídly o větve. Hluk ten Hrabce tak poděsil, že mu husí kůže naskočila. „Je to nesmysl chodit tak pozdě do lesa," řekl si zlostně. Když vyšel na cestu nad Novosády, zavanul teplejší vzduch, a Hrabec nevyrušován nočními ptáky a praskajícími větvičkami došel do dědiny. Jedná-li dobře a poctivě, o to nezavadil, jako se o to nikdy nestaral.

Podivná věc, u Hrabce nikdy nezjevovaly se pochybnosti o vlastním jednání. Tak byl zvyklý bezohledně a sobecky pracovat, že mu ani nepřipadlo slovo „chybuju". Pro něho bylo nejvyšším zákonem: „To udělám". Že by měl někdo právo nad ním rozsuzovat a že by nějaké vyšší zákony bděly nad lidským svědomím, to buď popíral nebo toho ani netušil. Viděl-li při jiných jakési podobné ohledy, přičítal to hlouposti. Dnes o mnoho klidněji večer šel spat, nežli ráno vstával.

Mezi lidem vědělo se, že císař pán dal jim konstituci, ale čekalo se, že robota a desátek panský i kněžský pominou. Úřady však na mnohých místech rychtáře nezpravily, co by sedlákům povědět měli a někde snad opravdu poddané chtěly podvésti. Mikulič v úzkostech, opuštěn jsa od Hrabce,

zašel aspoň do Kobylího ke kupci Bezděkovi na poradu, a donesl si papír, který by mohl zítřejší schůzi předložiti.

Bubeník druhého dne časně z rána, sotva do kostela odzvonili, bubnoval, že každý se má v deset hodin dostaviti do obecní hospody, sedlač, chalupníci i podruzi, že se tam bude číst resolucí od císaře pána.

Když hospoda byla nabyta, fojt, pudmistr a radní zasedli mezi okna. Vedle stolu stál připraven Sedlinský. Rychtář nebyl ještě z Brna doma.

— Súsedi, promluvil Mikulič, včil poslúchejte, bude se číst resolucí od císařa pána. Náš rychtář nejni doma a proto sem já zašel do Kobylího, abych neco psanýho donesl. Tady Ráček, toť, sú starej a tož tá úloha zostala na mně. Vy, Sedlinskej, přeříkejte to, máte lepší oči!

A Sedlinský četl:

„My Ferdinand první z boží milosti — — — dali jsme taková usnesení, jaké jsme k vyplnění žádostí Našich věrných národů zapotřebí uznali.

Svoboda tisku jest Mým vyjádřením vyzdvižení censury v tom samém způsobu přivolena, jako ve všech státech, kde jí stává.

Národní stráž, zřízená na základech majetnosti a rozumnosti, koná již nejprospěšnější služby.

Ohledně povolání vyslanců všech provinciálních stavů a centrálních sjezdů Lombardsko-Benátského království v čase co nejmožněji nejkratším s sesíleným zastoupením stavu měšťanského a pod ohledem na stávající provinciální

řády zemské k oučelu Námi uzavřená konstituce vlasti jest co potřebí nařízeno.

Následovně očekáváme s důvěrou, že smyslové upokojeni, studie opět pravidelný další chod míti, řemesla a pokojný obchod opět oživeny budou.

V tuto naději důvěřujeme tím více, ješto jsme se dnes uprostřed mezi Vámi s pohnutím byli přesvědčili, že věrnost a nakloněnost, jež jste od století Našim předkům nepřetržitě a i Nám při každé příležitosti byli dokázali, Vás ještě nyní jako ode dávna oživuje.

Dáno ve Vídni 15. března 1848.

Ferdinand.

Karel hrabě z Inzaghi,
nejvyšší kancléř.

Fr. svob. pán z Pillersdorfu,
dvorní kancléř."

Když Sedlinský skončil, ve shromáždění rozhostilo se ticho jako v hrobě. Sedláci na sebe hleděli udiveně a rozpačitě.

— To nejni všecko! vykřikl Koníček.

— To je jistý! To nemože být všecko, přisvědčovalo mu hlomozně shromáždění.

Mikulič vstal rozpačitě a bázlivě začal:

— Já sem se cestú z Kobylího zastavil u správca na Ostrůvku a ptal sem se ho: „Pane správčí, a co o robotě, nic? A on mně řekl: „Vy si myslíte, pudmistře, že robota pominula aji desátek? A vidíte, posavád nepominula. Co bývalo, bude zaséj. Dávejte, co je císařovo císaři a co je božího Bohu." Tak já nevím.

V tom vyskočil na lavici u kamen Koníček

(ostatně rozčilení byli všichni i podnapilí mnozí z nich) a křičel:

— Mlčíš? mlč, mlč! A vy, potvory, chcete robotu? Aji ty, pudmistře, chceš, aby robota nepominula? Tak tobě voní panský seno? Vy to písmo máte přejinačené, přetisknuté. Co pak sem já neslyšel v Klobúcích, jak aji pan děkan Vrba a pan Wurm jináč to vykládali? Dnes je prvního aprila, a vy nás chcete vodit za nos. My vás na kusy roztrháme, obludy!

Mikulič pro hluk těch, kteří Koníčkovi přisvědčovali, nemohl se dostat k slovu. Když pak promluviti mohl, všecek rozkacen křičel:

— A co je mně naposledy po tem? Držte vy si rychtářa lebo tady fojta, ti majú za pány mluvit, ne já. Já enom z dobrej vůle sem pro ten přípis šel.

Fojt Ráček seděl mlčky a jen rychleji mrkal. Sedlinský zatím už za řeči Koníčkovy opatrně se vytratil, neboť se mu nezdálo, že to po dobrém skončí.

Shromáždění se pohybovalo, chumelilo a rozkvašené poznámky lítaly ze všech koutů. Byla to rozhodná chyba, které se dopustila správa hodonského panství, nedavši rychtářům naučení, co se stalo a co se nestalo. Některé úřady učinily tak schválně, hodonský direktor ze stařecké slabosti. V lidu následkem toho kolovaly nejbáchorkovitější smyšlenky. Vymstilo se to na rychtářích, neboť nejen v Brumovicích, i jinde lid přestal je poslouchati, někde je i zbil.

Hrabec viděl příhodnou chvíli, aby kul železo, dokud bylo žhavé. Postoupil vedle Mikuliče a

ukázal zdviženou rukou, v níž měl plno papírů, že chce mluvit.

— Nic, nic! bylo slyšet proti němu.

Hrabec zsinal, neboť viděl proti sobě i pěsti zaťaté. Ale v takových okamžicích právě odvaha jeho jen rostla. Vykřikl:

— A vy si myslíte, že já vás budu prosit?

— Nechte pantátu mluvit, ozvaly se na to konejšivé hlasy.

Hrabec nevěda ani, co dělá, vyskočil také na lavici jako před tím Koníček a pravil zlostně:

— To, co já vám povím, z techto žádnej vám nepoví! (ukázal při tom na úřady).

— Ticho teda! zakřikl pudmistr Mikulič.

Za značného repotu Hrabec začal svou řeč vypravováním, že co pan Bezděk Mikuličovi dal a co správce řekl, není všechno. V Praze 11. března že se stalo veliké shromáždění lidu ve Svatováclavských lázních a odtamtud poslali deputaci k císaři pánu do Vídně. Ale nežli ještě tato deputace do Vídně se vypravila, císař pán že sám shodil ministra Metternicha 13. března a 15. března že vydal ten patent, který tu Sedlinský četl. Než to není všechno. Když 22. března deputace pražská měla u císaře pána audienci, že císař pán jí odpověděl. (Tu Hrabec vzal do ruky jeden z papírů, podle všeho nějaké noviny, a četl:)

„K vykoupení z roboty poskytuje zákon ze 14. prosince 1846 znamenité usnadnění, a jakož mnohá větší panství v Čechách již dobrovolně osvědčila ochotu, poddaným svým v tom napomáhati, taktéž uzavřel jsem i Já, že závazek ke konání roboty skutečně přestati

má koncem března r. 1849 za mírnou náhradu, o čem vůli Svou co nejdříve prohlásím ve zvláštním patentu."

— Tak je to! vzdychl si kdosi přesmutně i nespokojeně, a všichni už měli sklamaný výraz ve tváři. „Tož za rok až! Pchý!" Pokyvovalo se hlavou, a Hrabec mohl už slabším hlasem pokračovat.

— Ten patent, který císař pán slíbil, už také vyšel. Dostal sem ho včera, poslúchejte:

„My Ferdinand I. atd. Naším rozhodnutím ze dne 15. prosince 1846 učinili Jsme příhodné ustanovení, aby dle možnosti usnadněny byly dobrovolné úmluvy o vyvazení robot a se zvláštní blahosklonností znamenali Jsme, že tato opatření, kdekoli použita byla, se zdárným výsledkem se setkala. Vedeni vřelým přáním, aby citelné břímě roboty naturální bylo zdviženo a aby proseb, které Nás od mnohých o blaho poddaných sedláků dbalých vrchností došly na jejím místě přiměřené odškodnění nastoupilo, vidí se Nám nařiditi:

1. „Povinnost konání roboty přestati má v Našem království Českém v době jednoho roku a tudíž nejdéle dnem 31. března 1849, proti tomu, že oprávněnému dáváno bude ode dne zrušení naturální roboty přiměřené odškodnění.

2. Vyšetřování tohoto odškodnění a ustanovení způsobu, kterým má býti od povinných dáváno a oprávněným odevzdáno, stane se zákonitou cestou dle nejmožnějšího zrychlení.

3. Vyvazení, která dosud byla uskutečněna, netýkají se tato ustanovení a rovněž jest volno účastníkům, aby dobrovolné úmluvy činili, jimiž

plnění naturální roboty před vypršením řečené doby přestane.“ —

Sedláci mnoho nerozuměli jednotlivým slovům, ale že robota do dne a do roka přestane, tolik pochopili.

— A to je jisté, co císař pán slíbil pro Čechy, po kratičkém oddechu mluvil Hrabec, že to platí aji pro Moravu.

Hrabec rozhlížel se jako vítězoslavně po hospodě.

— Teda robota opravdu je už zrušená, enom že nepřestane hneď a nebude to zadarmo. Tož ešče jeden rok to mosíme trpělivě snášet, milí sousedi! chopil se slova pudmistr.

— A jací sú to úřadi, že tyto věci nevijú? bylo na to slyšeti reptání. Někteří k tomu dodávali:

— Co nám tady pantáta povídajú, može byt pravda a nemosí, to nejni z úřadu.

Hrabec zahořel trochu buď studem nebo zlostí, pozdvihoval rameny na znamení, že jako s takovými umíněnými lidmi je těžká práce a na to jaksi jedovatě a bezmála již i pohrdlivě začal znovu mluvit. Byl už tak svým vítězstvím jist, že se nemohl opanovat a mluvil svým starým pyšným způsobem.

— A tož vy mně nevěříte? Vy ste divní lidi. Včil přestává každej rozdíl, včil sme všecí sedláci nebo rolníci, jak se nám říká v písmách. Vy myslíte, že já nejsu sedlák? To už minulo, poslúchat pánů, když nám včil císař pán dal svobodu. Včil už se říká: „Já pán, ty pán.“ Já sem se pravda míval lepší než vy za starých pořádků — a taky zeťa mám z teho panskýho semínka —, ale milí braši, včil bych si nerozuměl! S tým je amen!

Repot i šepot úplně umlkl, když Hrabec jaksi se zříkal své minulosti. Aspoň tak všichni jeho slovům rozuměli.

Hrabec potom pokračoval v řeči, ale nemluvil už o sobě, nýbrž z novin jim vyhledával — bylo viděti, že se jmenují Týdenník —; dle těch novin 30. března v Brně už se měl sejít sněm na poručení císaře pána a sněm ten dle řeči Hrabcovy povolá nejen města, nýbrž nejspíše i sedláky, aby svůj stav také na sněmě zastupovali.

Ještě pak nežli se rozešli, Hrabec učinil sedlákům návrh — Hrabec stal se už svatým duchem celého shromáždění — aby k milostivé vrchnosti učinili zadání. Předně, aby vrchnost poručila svým úřadům, posílat do dědin přípisy a listy, které od císaře pána vycházejí, protože lid trvá v nevědomosti, co má dělat. Za druhé sedláci nejpokornější prosbu vznášejí, aby jim vrchnost darovala nějaké zbraně, když sedláci mají zastávati národní gardu. A konec nejhlavnější věc, o které bylo všelijak uvažováno: navrhovali milostivé císařské vrchnosti, když robota přestati má za výkupné, že by se z roboty chtěli vykoupit odstoupením pastvisk, a úlehlí z obecního majetku k císařskému panství, protože peněz mezi nimi je málo.

Většina přítomných mnoho neuvažovala a hned souhlasila. Bylo málo těch, kdo nebyli přesvědčeni, že pantáta Hrabec je dobrodiním pro obec a že tak zběhlých a důmyslných lidí je vůbec málo na světě. Mezi odpůrce jeho však v duchu se hlásil ode dnešní chvíle i Mikulič. „Když on mě od sebe vyžene jako psa, soptěl starosta, nic mně

nepoví, a potom mě tak vystrčí před obcú na svitnú hanbu!“

Když na panském úřadě slyšeli, jak si Hrabec v Brumovicích počínal, Heyduck podal uspokojující vysvětlení, že všechno stalo se jen na oko, a kdyby sedláky nebyl umírnil, že z toho mohlo vzejít mnoho zlého. Při tom neopomenul poukázat na poslední část žádosti sedláků brumovských, která jistě pro pány je výhodnější než pro Brumovice.

Z úřadu vrchnostenského došla 10. dubna 1848 odpověď na žádosti brumovských, v níž k první žádosti odpovídalo se příznivě a slibovalo se, že úřadní přípisy a císařské patenty obci budou oznamovány, druhá i třetí žádost však se zamítaly; druhá proto, že vrchnosti do gardy nic není a tudíž občané že mají si pro národní gardu zbraň sami pořídit; třetí pak proto, že ještě není nic jistého, jak vysoký bude výkup z roboty a proto tedy vrchnost že zatím úmysl brumovských občanů bere jenom na vědomí. Mimo to uvádělo se občanům na pamět, že zatím staré robotní povinnosti musejí dále vykonávati, jak toho potřeba jest.

Památnou byla odpověď ta potud, že tu ponejprv vrchnost titulovala sedláky brumovské občany, nikoli jako dříve svými poddanými.

* * *

Dlouho do noci hořela svíčka na jednom z pultů ve studovně bohosloveckého semináře v Brně. Studovna byla prázdná, po černých pultech srovnány sešity a knihy, vzduch dosti nečistý, ačkoliv jarní větřík vnikal sem otevřeným oknem

z nádvoří. Celým domem cítiti bylo jakousi vlhkou stuchlinu, jež srostla s chodbami starých tmavých klášterů nebo věznic. A toto býval dominikánský klášter. Větřík občas zavanul i do plamene lojové svíce, tak že nepokojně plápolala a po jedné straně nerovnoměrně uhořívala.

Toho všeho majitel její si nevšímal. Seděl nad pultem hned hlavu v rukách, hned rychle myšlenky své přenášeje na papír, s tvářemi horečně rozpálenými; oči jeho pak neklidně těkaly po papíře, na němž hromadily se černé řádky jako rovné brázdy na poli. Tvář pisatelova byla pěkná, okrouhlá, bezvousá — mladý bohoslovec v černém svém oděvu byl sličný jako panna. Z tváře jeho plála zanícenost a nadšení.

Soudruhové jeho dávno odebrali se do ložnic, v tichu nočním ozvalo se nanejvýš vrzání otevřených okenic, kterými větřík lehce klátil, a v pravidelných periodách odbíjení hodin na Dominikánském kostele.

Po levici před bohoslovcem leželo veliké psaní s velikými neumělými písmeny, na nichž nalepena byla lehká vrstva vápna se zdi, užitého místo posýpátka a s podpisem: „— — tvůj otec, Tomáš Hráza z Brumovic." Psaní to znova a znova bohoslovec bral do rukou, přelitoval jeho obsah, než chápal se pera, které chvatně na to jezdilo po papíře z jednoho kraje ke druhému.

Psaní otcovo psáno bylo den po valné schůzi brumovské. Tomáš Hráza napsal dlouhý list synu svému, aby mu pověděl, co se doma děje a na mnohou věc se zeptal, o které byl v nejistotě. Hráza také náležel ke starosvětským sedlákům,

kteří hleděli s nedůvěrou na nový stav a nevěře v poctivé úmysly pánů, bál se, že přijde něco horšího. Naprosto nesouhlasil s návrhem, aby obec nějaké pozemky odstupovala vrchnosti. „Já myslím, — psal — že by nás páni enom neměli utiskovat jako vlůní. Kdyby tá robota byla jako před tým bývala, dva dni v týdni, to by nám tak neublížilo. Taková robota je od nepamětných časů. A byli u nás hodní sedláci, keří se enom trochu opatrovali, tak že aji svoje dítky pěkně vybyli na místa, a mívali aji majú peněz dosť, aji v bázni boží měli zač se napit. Ale včil, jak na ten výkup vstúpnem, všecí do velikej bídy upadnem. Co je to za rozum z obecností tolej pánom postupovat? Že prej rozoráme trávníky a v Zadním žlíbku bude pro dobytek pastvy dosť. A že prej budeme mět míň chase a míň dobytka. Ale já povídám: dyž budeme mět míň dobytka, jak pohnójíme? Jak sedlák nemá dobytka, co z něho bude?" Takovým způsobem probíral po svém rozumu Hráza zrušení roboty, o kterém soudil, že sedláci na ně nemají peněz. A na konec přidal: „A straněvá tej konštituce, censury a národní gardy, to ani nevím, co si mám o tem myslet."

Když syn toto psaní otcovo dostal, byl velmi pohnut. Všechna jeho mysl obrátila se na tento předmět, všechen žár mladého srdce vzkypěl v něm láskou k rodné vesnici, a proto zrovna zimničně přemítal, jak poraditi svému otci a nepřímo všem svým rodákům, jak pozdraviti jitro svobody a nového života národa.

Bohoslovec Hráza nebyl sám v bohosloví, co po události 15. března 1848 byl rozčilen a nadšen.

jakoby mu hudba hrála pod nohama. Byl tu v bohosloví četný kruh příštích pracovníků na vinici Páně, který pochopil ohromný význam skutku císařova. „Et antiquum documentum novo cedat ritui," napsal si do svého denníku (t. j. starý řád ať ustoupí novému), jak se praví ve velebné písni kostelní.

Nadšený jinoch poznával to více srdcem než rozumem, že patent z 15. března 1848 je skutkem tak velikým, jakého za několik set let dějiny naše nemohly zaznamenati. Konstituce! Zrušení roboty! Příštího rolníka viděl ve světle netušeném. Robota byla největší překážkou, že rolnictví naše zakrnělo. Práce z donucení, práce pod karabáčem neprospívala ani té půdě cizí, kterou rolník nemohl obdělávati s láskou, ani té vlastní půdě, kterou sotva stačil zkypřiti jen tak úkradkou. Pánům ve dne, sobě v noci. Jak mohl rolník milovat zemi, kterou svlažoval nejen potem, nýbrž i slzami? To všechno se změní. Pokrok, svoboda, vítězství ducha! jásalo v duši Hrázově. Vy lány krásné vlniti se budete těžkými klasy, vy bohaté vinohrady roditi budete těžké hrozny jako v zemi zaslíbené, vy luhy a lesy rozzelenáte se pod dělnou rukou selskou, vy tiché, zašlapané vísky zahlaholíte veselým zpěvem svobodných občanů!

Náš národ vstane z hrobu zatemnělosti a vyjde ze zajetí nepřátel. Pouta dolů! Svobodný občan bude hrdý na svou čest a bude podoben zemanům, z nichž Přemysl povolán byl na knížecí stolec. Nebude se mravně zahazovati, podlízati a vydávati posměchu úštipkářů. Hráza vzpomněl si na báseň Čelakovského: „Český ty sedláčku, vychytralý

ptáčku" a cítil urážlivost a nevhodnost takových básní. Viděl v duchu takový mohutný lid, který s cepem v ruce obránil se statisícům nepřátel. Co časem nachytalo se rezu na povahu našeho lidu, to nová doba s něho setře a zlatý lesk dobrého českého jména oslní cizinu!

Jak krásné poslání kyne nyní knězi, jenž stane se apoštolem takového lidu? horoval mladý Hráza dále. Viděl se v duchu na venkově mezi lidem zámožným a uvědomělým, který lpí na jeho ústech, obec mění se v rodinu, v níž členové se milují a obětují za sebe jako bratří, v níž bohabojnost a čistota mravů zavládá jako v první obci křesťanské a není svárů v ní a není zločinů! Viděl ráj na zemi. —

Právem z takového rolnictva, jakým se náš sedlák stane, těšiti se bude celý stát a volati je do sborů zákonodárných, aby rolník s hrabaty a měšťany stejně budoval zákony pro sebe.

Sláva Bohu na výsostech! Blahořečím vám nebesa, blahořečím dobrotivému panovníku, že lid uvedl do zaslíbené země! Blahořečím Bohu, že si mě vyvolil za jednoho ze sluhů svých, kteří království boží nyní šířiti budou na zemi!

Hráza cítil se nevýslovně šťasten, že se stane bojovníkem církve, upřímným vůdcem duchovním. Sedlák neměl dávno důvěry k žádnému — ani k sobě samému, jsa opuštěn ode všech a zmalátněn na těle i na duši. Jediná církev neopustila ho, uznávala ho za syna, jen v té poznával, že vší ceny není zbaven a že duše jeho tak je nesmrtelná jako duše vyšších a mocných. Ovšem ne vždy i sedlák upřímně k ní, k matce své, se vinul —

neb i proti ní, bohužel ne bez příčiny, někdy pociťoval trpkost, protože dávala se do služby těch, kteří i sedláka tiskli a nejednou stávala se jejich ramenem. Ale nyní pouta i s církve padla a ona svobodně skrze své sluhy rozdávati bude dary z rohu své milosti, dary útěchy a lásky Kristovy.

Tímto ideálem svého příštího povolání Hráza tak byl prodchnut, že chvílemi až se mu oči zavlažovaly. Slzy jeho byly čisté, nad kterými radují se andělé v nebesích.

Takovými city zmítán byl mladý bohoslovec po březnových událostech. Všechno jejich kouzlo vstoupilo mu opět na mysl, když došlo psaní otcovo. A všechny tyto představy vzrušily jej znova, když svému otci začal psát odpověď. Div se mu srdce nerozskočilo, přetékajíc blahem a nadějí. Proto bral hlavu do dlaní a tiskl horečně čelo, jakoby rozum volati chtěl na pomoc. Ale rozum v ničem nepřekážel a nerušil vnitřní náladu jeho, ani neochlazoval bití tepen a varu krve. Celý den jen na Brumovice soustřeďoval své myšlenky.

V tom horoucím nadšení sotva se mohl dočkati večera, kdy zůstal ve studovně sám.

Chopil se papíru a psal, jak mu diktovalo srdce:

„Drahý tatínku!

Toto psaní píšu nejen Vám, ale všem svým drahým rodákům brumovským. Přečtěte je každému, kdo k Vám přijde, aby i hluší slyšeli a slepí viděli, jaká doba nám všem nastává, když dobrotivý císař a markrabí náš Ferdinand tak vzácné dary nám udělil. Patentem ze dne 15. března 1848 císař Ferdinand Dobrotivý dal nám konstituci — svo-

bodu tisku — samostatné zřízení obcí s představenými od obce svobodně volenými — národní stráž a ústní veřejné právní jednání.

Vás nejvíce, drahý tatínku, zajímá zrušení roboty, které císař pán brzo na to prohlásil. Odpusťte, že svůj úsudek ponechám si o této věci až na konec svého psaní a začnu po pořádku, co mi na srdci leží.

Co je konstituce? O tom Vy píšete, že nevíte, co si máte myslit. Tak jistě soudí také jiní spoluobčané. Nuže vězte, až dosavad dával zákony a vypisoval berně císař sám. Měl k tomu všelijaké úřady a ministry. Ale to byli knížata, hrabata, baroni a takoví lidé. Co myslíte, jaké dělali zákony? Podle přísloví, že košile je bližší než kabát, vymýšleli zákony, které jim nejméně škodily. Břemena a platy uvalovali na měšťáky a sedláky, sami sobě neškodili. Oni snědli smetanu, druhým nechávali jenom syrovátku. Oni chodili v hedvábí a se sedláka dřeli řemeny. Vidíte, drahý tatínku a milí rodáci, císař pán uznal, že nyní už nebudou jen velmožové zákony dávati, nýbrž celý národ bude sám sobě zákony psáti a to na sněmu, kam také Vy sobě spolehlivého zástupce pošlete. Od nynějška také platí, že všichni jsme si před zákonem rovni, pán nepán. Vy budete míti taková práva jako před 200 lety a musíte se jich držeti zuby nehty. Národ náš byl šlapán nohama, už ho počítali mezi mrtvé, ale kdyby národ všecka práva ztratil, všech si dobude nazpět, jen toho ne, kterého se sám vzdá. Proto musíte věděti, co máte. Bez Vás už nesmí býti nařízen žádný zákon, bez Vás už nesmí nikdo plýtvati penězi, na které se mozolíte, neboť bez

dovolení celého národa nesmí se žádná vojna s cizím národem vést ani krev prolévat. V Brně dne 30. března sešel se starý stavovský sněm a hned druhý den (31. března) usnesl se, aby stavu selskému povoleno bylo vyslati do sněmu své zástupce. To se stane už v květnu, snad jste o tom slyšeli?

Svoboda tisku také není malá věc. Až do dneška mohli jste sice svobodně mysliti, neboť do srdce Vám nikdo neviděl, ale kdybyste byli chtěli mluvit, co Vám na srdci leželo, drapli Vás do želez. Svobodně mluvit ani psát se nesmělo. Zpomeňte si, jak Pecúch z Čejkovic a náš Krátký bez milosti octli se v kazamátech na Špilberku, když je někdo udal, že nesmýšleji dobře. Rolníka měl poučovati kněz, úřadník, soudce. Ale jak mohl, když nad ním bděl dráb? Vy snad řeknete, že svoboda tisku prospěje pouze lidem od péra? O nikoli! I selskému lidu prospěje, když každý, kdo Vás miluje, smí Vám v novinách poradit, smí psát spisy a noviny, kde veřejně vysloví svou nespokojenost a pokárá neplechy úřadů! A vy můžete také svobodně do novin napsati stížnost a říci, kde Vás bot tlačí, kde úřadník lidu křivdu činí, jako Vám činil dosud Heyduck. O tom se doví vrchnost a sám císař, a když bude na pranýř postaven takový lotr, to je pro něho větší trest, nežli když do chudé kasy 20 zlatých pokuty zaplatil. Kdo tobě pelyněk sype, syp jemu hořec, nic nedávejte sobě líbiti.

A v dědině sedláci budou pány. Císař pán povolil samostatné zřízení obcí. Do těchto časů koho Vám vrchnost za rychtáře ustanovila, s tím jste musili být spokojeni. A kolik bylo takových

bohaprázdných rychtářů, že ve všem jenom pánům na ruku šli, na občany žalovali, úplatky brali a nespravedlivě úřadovali? Vrchnostenské úřady na Vaše stížnosti nedbaly, rychtářovo slovo platilo, a když jste reptali, kladli sedláka na lavici. Nyní však Vy si podle své chuti zvolíte hodného představeného, který bude jenom jednomu pánu sloužiti — Vám. Ten bude obecní věci spravovati, jak mu uložíte Vy sami a nikdo se nesmí do Vašich věcí míchati. Vy starostu zvolíte i shodíte, neboť Vám musí on ze svého úřadování účty klásti. Proto může býti starostou, koho všichni máte rádi. A tím způsobem každý sedlák má veliké slovo v obci.

Zdá se mně, že na venkově nejvíce strachu působí, co to je s tou národní stráží? Měšťáci i sedláci někde myslí, jak jsem četl v novinách, že se chystá k nějaké ukrutné vojně, do které pošlou každého, kdo se naučí se zbraní zacházet. V nějaké obci rychtář ani o gardě nechtěl slyšet. Povídali mu: „Rychtáři, proč Vy sousedům neradíte a nevysvětlujete, aby vstoupili do národní stráže, kterou císař pán povolil?" A on řekl: „No ba, já mám svůj rozum. Až by nás naučili střílet, poslali by nás do Italie nebo do jiné vojny!" To je mýlka, to jsou blázni, kdo tak mudrují! V čas pokoje císař pán chce pro ušetření peněz vydržovati jen málo vojska. Ale to by mnozí taškáři a zbojníci myslili, že všeliká prostopáš smí se beztrestně páchati, loupiti, že smějí lidi přepadati. Proto císař pán si přeje, aby se zřídila národní stráž z lidu a ta aby pečovala o pořádek a bezpečnost v zemi. Není to tedy ani k vojně ani hra na vojáčky, nýbrž veliká svoboda. Až dosud každý se před

vojákem třásl, nyní budete sami sobě vojáky, jako máte své polní hlídače a hlásné. Když od nás jezdívají na trh do Brna, co je to strachu tam za Telnicí ve vrbovém háji, kde lidi obírají anebo neradi jezdíte všichni hodonskou doubravou: nyní si sami postavíte stráž. Takové stráže i naši předkové mívali, aby dávaly obyvatelům výstrahy před vojskem tureckým, uherským a j.

A co se dělo, když jste někoho žalovali? Popsalo se papíru na fůry, vyházelo se peněz na kolky a napsalo se protokolů, že s nimi Moravu mohl zastavit. To všecko přestane. Také to přestane, že soudce mohl se podmazat, neboť když se každý proces písemně vyřizoval, soudce často mohl rozsouditi, jak se mu líbilo. Už se nebude říkati, že peníze světem vládnou. Nyní při každém jednání smí býti přítomen každý, ať se ho týká nebo ne a proto úřadník musí souditi spravedlivě, jak slyší a jak svědkové z očí do očí vypovídají. To znamená vítězství spravedlnosti.

A nyní o robotě, drahý tatínku!

Nebe se otevřelo nad selským stavem tím zrušením roboty. Věřte mně, drahý tatínku a Vy všichni milí rodáci, že kdo má jen kus poctivého srdce, raduje se s Vámi. Vy přestanete být otroky, jste uvolněni na těle i na duchu a vstupujete do řady mezi jiné stavy. Nebudete už v potupě a v opovržení. Zvelebíte své hospodářství a dětem svým zanecháte dobré dědictví. Co se výkupu týká, vrchnosti slibují, že Vás lehkým způsobem zbaví poroby, neboť s Vámi mnozí cítí. Císař pán nevezme slovo nazpátek. Po mém rozumu, jestliže bych Vám raditi mohl, měly by obce našeho pan-

ství scházet se na porady a zavírat úmluvy, abyste stáli všichni za jednoho a jeden za všechny. Tak si na vrchnosti více vymůžete. Tak se také líp ujednotíte na poslanci k národnímu sněmu. Raďte se s muži uvědomělými, s panem Wurmem nebo s panem Prúdkem z Rakvic, který tu v Brně žije. Já bych s Vámi, drahý tatínku, souhlasil, že by obec neměla žádný díl ze svých obecností popouštěti k panství za výkup. Nastává doba, kdy púda bude dražší, uškodili byste obci. A za druhé, když obce samy se spravovati začnou, bude pro počátek potřeba více výdajů, tedy i více příjmů. Máte v Brumovicích chalupníky a podruhy, kterým prokážete dobrodiní pachtováním obecních gruntů. A oni pilnou rukou je budou obdělávati. To přinese obci jen užitek. A Vy ani nemáte práva zmenšovati obecnosti, které Vám otcové tak těžko zachovali. Co jste sami zdědili, to spíše máte rozmnožovati svým dětem nežli zmenšovati. Proto nechte si všechny obecnosti.

A ještě jednoho je potřebí. Ne samým chlebem živ jest člověk, a rolníkovi také je třeba duchovního chleba. Vy nesmíte zůstat hloupí, aby Vás taškáři balamutili. Duševní strava, pokrok, vzdělávání — to Vám spíše prospěje pro budoucnost než dobré bydlo. V našem posvátném jazyku, kterým mluvili věrozvěstové sv. Cyrill a Metoděj, vychází už hojně spisů a začíná i více vycházeti novin — odbírejte je a čtěte. Našemu jazyku všady jsou dveře otevřeny, vaše žaloby i právo slyšáno bude v mateřském jazyku, za který se dosud mnozí styděli. Tu v Brně vycházejí noviny „Týdenník, listy ponaučné a zábavné,“ a z Prahy zrovna tyto

dni došlo nám první číslo (4. dubna) „Národních Novin“, kterých vydavatel a nakladatel je hrabě Vojtěch Deym a píše je Karel Havlíček, — to jsou zlatá slova, která Havlíček v prvním a druhém čísle napsal. Každý ať si je zapíše do srdce svého.

Ale ještě musíte čas počkat, než všechno se převrátí. Co máme býti, ještě nejsme, jsme všichni jako nemluvňátka slepí a neumělí. Každý tedy „pracuj s chutí usilovnou na národa roli dědičné, cesty mohou být rozličné, jenom vůli mějme všichni rovnou,“ jak praví náš věštec Jan Kollár.“

Při tomto místě zanícený bohoslovec pocítil rozpaky, zdali bude otci pochopitelno. — Proto když dopsal až k tomuto místu, učinil přestávku a přelitoval zběžně popsané listy. Také byl již unaven. Venku se i noční šum městský utišil, a v malé chvílce na věži odbila dvanáctá. Snad aby znova soustředil myšlenky, bloudil horečnatými zraky v nočním temnu; potom vstal a tiše přivřel okno studovny.

Nešlo mu vlastně ani tak o soustředění myšlenek jako o výlev citů přetekajícího srdce, k němuž se teď na konec nemohl odhodlati. Jaksi se styděl za to před svým otcem. Stál nad pultem a prsty mu jen jen hrály, rozčechrávajíce husté kučeravé vlasy. Při mdlém a kalném světle lojové svíce, jejíž zář osvěcovala sotva pult, přece bylo pozorovati, že Hráza je vysoký, urostlý, zdravý mladík s velkýma očima, jež se leskly ohněm, s tvářemi čerstvými, kyprými rty; v jeho pohybech zračila se síla, energie a mladistvá mrštnost, které ani řasnatá klerika dosti neutlumovala.

Napsal větu a zastyděv se za ni, pečlivě ji

zaškrtal. Cítil bouři v sobě, ale co mohl slovy vyjádřiti, to zdálo se mu jen bídnou pěnou. Proto znova a znova přikládal péro k papíru a zase je odtrhoval. Na konec po těžkém zklamání, že by dovedl říci dobře, co myslí, spokojoval se tímto vyznáním:

„Je potřeba dětí nové doby, apoštolů rozhodných a osvícených. Je potřeba i rolníků statečných a silných, aby nový vítr jich neporazil. Nepravím, že z rolníků mají se státi páni, uhlazení jako měšťáci, čtenáři, kteří by leželi v knihách a zanedbávali pole, a znalci písem jako lidé od péra: ať sedlák zůstane samorostlý a neuhlazený, ale dobří a poctiví buďme! Již, drahý tatínku, vidím v tom prst boží, který mě po tolika bojích vedl na toto posvátné místo. Jsem přenesmírně šťasten, že jsem si na konec vyvolil roucho kněžské. Bude mou svatou povinností pečovati o štěstí bratří svých v Kristu, starých i mladých, kde mně Bůh státi poveií. Cítím v sobě sílu i oheň. K tomu mi dopomáhej Bůh i svatí naši patronové Cyrill a Metoděj!" — — —

Hráza byl nespokojen s tím, jak se vyjádřil, nemohl si však vymyslit jiných slov, aby mu domácí porozuměli. Připsav ruky políbení otci i matce a pozdravení sestře i všem milým rodákům, zavřel list a zapečetil. Noční chlad již ho pomalu roztřásal, a proto odebral se na lůžko. V domě panovalo hrobové ticho.

Marně bohoslovec usiloval usnout. Vnitřní pohnutí zahánělo spánek od jeho lůžka. Soudruhové jeho spokojeně spali, zdravý dech i zvučný chrapot naplňoval společnou ložnici. Hrázovi uplynulé

obrazy tlačily se před duševní zrak, a s neobyčejnou živostí viděl se několik let nazpět, kdy nebyl tak šťasten a tak spokojen sám se sebou jako dnes.

„Jak jsem to tenkrát mohl nevidět? Jak jsem mohl nevidět, že nejužitečnějším člověkem mohu se státi právě v duchovním stavu? Co se to se mnou dělo? Proč jsem pátral, pochyboval a zápasil s Bohem o tak jasnou pravdu? Vždyť pravda leží tak blízko! Ona zní jasně: Milovati Boha v bližním a obětovat se. Rozum můj se zpečoval, hledaje jiné formy. Zdali bych komu byl prospěl přestoupením k jiné církvi? Z toho mně kynul jen boj, nářek matčin a zlost otcova, jichž zarmucovati bylo by hříchem, neboť obětovali na mne půl svého majetku. Abych učinil jedno dobré, byl bych se dopustil několikerého zlého .... A zdali bych se mohl stát užitečnějším člověkem při jiném zaměstnání než kněžském? . . .

Božskému sluší dávati přednost před lidským. Ručí mně za to rozum můj, že to bylo pravé, k čemu mi radil? Ano. Moje přesvědčení káže mi činit dobré, ztráta rodičovské lásky a hřích nevděku nebylo činit dobré. A jestliže vidíme a cítíme rez nebo skvrny v církvi katolické, jen s tím větším úsilím máme pracovat, aby náš lid viděl ji čistou, božskou a vinul se do loktů její jako do loktů pečlivé matky."

Tyto úvahy mladého bohoslovce vztahovaly se k tomu, co předcházelo před jeho vstoupením do semináře kněžského.

Bohoslovec Hráza nebyl z oněch mladíků, kteří dychtili po duchovním stavu, protože jim v něm kynul pohodlný, neřku zahálčivý život a pro-

tože to bylo přáním rodičův od toho okamžiku, kdy je vypravili na studie. Hrázův vstup do bohosloví provázen byl hlubokým otřesením veškeré jeho bytosti. S city jasnými hledíval nyní zpět na ony prázdniny, v nichž prožil boje, utrpení, pochybnosti, ba zoufání. Jediná chmura pochybnosti nekalila nyní čistou hladinu jeho mysli.

Bylo to v ročnících filosofie, kdy začal hlodat na srdci jeho červ pochybností a hryzl s takovou silou, div mladý strom nezhubil. Pocítil nechut k povolání kněžskému a k církvi katolické přímo odpor. Aby se vyhnul rozporu tomu, zatoužil věnovat se profesuře. „Nebudu nucen o těch věcech přemýšlet, rozhodl se, budou mi lhostejny a hodným člověkem mohu zůstat."

Chtěl jíti do Prahy.

Poněvadž se před rodiči nemohl tajit svým úmyslem, matka začala poplakávat a otec velice zatvrdnul proti synovi, div ho z domu nevyhnal. Že chce jít do Prahy, to bylo starému Hrázovi dokladem, že syn jeho je naprosto zkažený. Nevěrecké knihy mu pomátly hlavu. V očích tehdejších našich venkovanův Praha byla hnízdem bezbožnosti a zkaženosti. O tuto představu zásluhu měli kněží a kazatelé na poutích, kteří o utopení Jana z Pomuka lidu tak vykládali vášnivě, jakoby se to bylo stalo včera nebo vloni a jakoby ho byl utopil lid. „Češi utopili svatýho Jána," víc se o nich v lidu nevědělo.

Lidu venkovskému nelze se divit, že ideálem jeho jest, jakmile dá syna na studie, aby byl z něho panáček. Knězovo povolání je mu nejbližší — jiných stavů skoro nezná. I převládá v rodičích

touha, aby synovi zaopatřili bezstarostný život, při němž se nebude lopotit prací rukou svých. Život knězův pokládají za bezstarostný, poněvadž není nucen konat hrubou práci. Vedle toho působívá tajné přání, aby z jejich krve někdo byl povznešenější nad jiné — tím je kněz, jenž přisluhuje Bohu a odpouští lidem hříchy na jeho místě.. Kněz je prostředníkem mezi Bohem a lidmi. Z té úcty, která jeho posvěcení patří, padá něco na všecku rodinu i na příbuzenstvo a proto i marná pýcha lidská posiluje jejich tužbu, aby syn byl knězem. Konečně sedlák — a za časů před r. 1848 bylo to ještě přirozenější — obětoval na syna část jmění, jsa přesvědčen, že syn, až se dostane na místo, bude podporovat zase rodiče na stará kolena a také ostatním dětem pomůže, kdyby potřebovaly. V čas roboty už dokonce lid náš po jiném neprahnul, než zbavit děti tělesné práce, která přinášela potupu a podřízenost. Tato nenávist k tělesné práci, jakoby tato práce nebyla tak čestná a vznešená jako jiná práce, teprve znenáhla mizela, ač dosud nezmizela úplně. Ba jsou ještě převrácení lidé, kteří raději vidí syna svého vychrtlého a znuzovaného s pérem za uchem jako škrabáka v okresním městečku, nežli spořádaného, zdravého, třeba nemajetného rolníka a chalupníka na vesnici.

Snad všechny tyto pohnutky i ve starém Hrázovi vězely, když ze syna chtěl mít kněze. Ještě i ta sobecká pomsta se družila ku všemu, že totiž chtěl pomocí syna svého vyzrát nad kmotrem Šebestou. Chtěl dokázat, že ho na kněžství přivedl i bez pomoci kmotrovy. Že stav ten kněze zavazuje k nadlidským povinnostem, k slepé poslušnosti a

zejména k bezženství, to v očích starého Hrázy neznamenalo nic. Za výhody života kněžského dle jeho rozumu každý mohl obětovat radosti světské a tělesné. Když syn uváží oběti a strádání rodičů, nemůže ani na okamžik váhat. Že by mohl být ještě i jiný boj — duševní boj a vnitřní spor — o tom Hráza ovšem neměl tušení a zajisté tisíce jiných nemají tušení dosud.

Váhání synovo bylo tedy starému Hrázovi známkou zkaženého mladíka.

Druzí lidé měli podezření, že v tom vězí nějaké děvče městské, nějaká „panička" že mu spletla hlavu. Proto i cizí lidé, kterým po něm nic nebylo a nikdy se o něho nestarali, mezi nimi mnoho hodných lidí, domnívali se mít právo, aby na mladého Hrázu hleděli přes prsty, aby jím opovrhovali jako zkaženým studentem, jemuž panička pomátla hlavu.

Co opravdu kvasilo v mladém Hrázovi, tomu porozumět nebyli schopni. Vždyť nebylo to pochopitelno ani faráři, k němuž Hráza upřímně obracel se v úzkostech.

Od mladosti v srdci mladého studenta Hrázova klíčila jakási soustrast a mlhavá náklonnost k protestantům, kteří tu v Brumovicích žili s katolíky a na které jiní lidé strkali psí hlavu. Byla to snad původně čistá útrpnost toho rázu, jakou chová dobrý člověk s každým trpícím, s žebrákem u cesty, s nemocným, utlačovaným a bitým. Když se u studenta dostavila všetečná chtivost všecko zvídati, všechno hltavě čísti, dychtivě čítal o protestantech, nač padl, aby mohl s nimi doma rozprávěti, aby se zablyskl snad i svou znalostí mezi nimi. A k tomu styku bylo příležitosti dost.

Jejich dům i pole selská sousedila s obou stran s helvítskými. Každý den tedy snadno někoho ze sousedů potkal i rád potkával vrstevníky školské nebo jejich rodiče, k nimž jako školák chodíval. A zrovna se těšíval na to, když strýc Krátký svým vlídným, laskavým způsobem s ním, přece ještě studentíkem, se zastavil, když projevoval radost nad tím, jak vyrostl a když s neobyčejně opravdovou vážností s ním řečňoval jako s dospělým a učeným člověkem o věcech vyšších. Každá taková potkaná bývala studentovi jako vyznamenáním a on se zrovna pachtil, aby Krátkému udělal něco, zač by byl zase pochválen.. Slýchal z úst Krátkého o počátcích sboru klobúckého, o jeho vlastním žalařováním v Brně. Co však zvláště jej překvapovalo, bylo to, co neslýchal; nikdy totiž z jeho úst nezaslechl tvrdého slova o katolickém knězi a „naší stránce", jak se lidé o rozdílných církvích vyjadřovali. Mezi helvíty pak našel větší znalost písma a knih duchovních i světských vůbec. Tomu všemu nebyl zvyklý při sousedech „naší stránky" a nejméně v kostele slýchal slova o náboženské snášelivosti. Ovšem byl přesvědčen, že v kostele helvítském asi stejně káže se proti katolíkům jako v katolickém proti helvítům. Život evangelíků brumovských, snad proto, že mu byl od malička tajemnější — měli jiné svátky, jiné obřady pohřební, jiné obrazy na stěnách — připadal Hrázovi o mnoho krásnější. V pozdějších letech se i přesvědčil, že mezi sebou měli opravdu lepší kázeň, více lásky bratrské, větší znalost knih a vyšší stupeň vzdělání.

Ta nejasná a dětská náklonnost vzala na sebe

vážnější tvář v posledních letech studií, kdy mladý Hráza octl se mezi posluchači Klácelovými. Zlatoústý učitel a mudřec ten vedl mládež k rozumování, přemítání a hloubání. Ten jeho mužný duch, planoucí láska a roznícenost pro vše, co nad pozemskou všednost je vyvýšeno, to vroucí pobízení k životu mravnímu a zvláště ke svobodě myšlení a jednání, jeho obdivná a nadšená slova o Husovi, to vše ozvalo se mocným ohlasem v srdcích snad všech posluchačů jeho. Klácel připadal Hrázovi jako Sokrates, který filosofii s nebe přinesl na zem. Hrázovi stal se Klácel vzorem, jemu chtěl býti podoben svou povahou, láskou k pravdě a odhodlaností podstoupit smrt za své přesvědčení.

Takto naladěn a vyzbrojen Hráza v tu dobu pročetl Palackého „Dějiny národu českého." Když za posledním svazkem zavřel desky, nebyl to již veselý, rozmarný a lehký Hráza, nýbrž vážný, ne-li rozervaný, aspoň zádumčivý jinoch, který začal hledat smysl v životě národa i smysl v životě svém a sbírat těžké odpovědi na otázky, jež najednou před něho se stavěly urputně a tvrdošijně. Že by takové otázky v životě byly, o tom dříve nevěděl a nyní nemohl udělat kroku dále, leč by je odvalil násilně nebo rozřešil.

Kdo je Hus? Co je reformace? Kdo přetrhl souvislost mezi námi a minulostí? Právem-li se můžeme pokládati za dědice slávy otců svých a za kost z kostí jejich? A na konec co je pravda?

Hráza nemohl dobu Husovu pokládati leč za nejskvělejší epochu českého národa. A když srdce jeho pýchou se šířilo, když osoby slavných předků měl podle srdce svého jmenovati, byla to slavná

jména Hus, Jeronym, Žižka, Chelčický, Jiří z Poděbrad, Ctibor Tovačovský, Komenský, Žerotín... A když vytryskly mu slzy nad zdupanou vlastí, na níž nebylo místa zdravého než samá zsinalost, nad těmi vyhnanci bloudícími širým světem, a když viděl Bratry české líbající prach země na hranicích, žehnající ubohé vlasti...., tu slyšel slova Kšaftu Komenského.

V tomto poznání tkvěl však šíp, který zraňoval hluboko mladé srdce. Jak byl Hráza ohnivý, neměl ani na chvíli pochybnosti, že je bezcharakterní, když jinak cítí a jinak žije. Nemohl jen to pochopit, že on je první, kdo tuto hlízu dvojakosti na sobě poznali. Proto pídil se po smýšlení druhých a hledal u nich léku, jehož nemohl nalézti v sobě.

Tuto vnitřní rozervanost přinesl s sebou na prázdniny r. 1845. Z bludiště sporů a protiv vyváznutí viděl Hráza dvojí. Postavil proti sobě důvody tím způsobem, že mu nezbývalo než přilnouti k té víře, která byla Bratří českých. Byl přesvědčen, že tak musí učiniti národ celý. Intelligenci však náleží, aby učinila počátek a vedla národ za sebou.

Anebo ještě druhá cesta mohla být stejně spasná a vyváděla jej z bludiště. Církev katolická je církví většiny národa, na tom nic nezměníš. Jeden člověk to nepředělá. Smiřme se tedy s tímto skutkem dějin jako s veličinou nepřemožitelnou. Ale nechť církev tato stane se národu milou, nechť ona smyje staré křivdy národu zasazené tím větší láskou a živou útěchou a nechť všechno vynaloží, aby se stala církví národní. Tak by se dvěstěleté

jízvy zacelily, a sami evandělíci mohli by v lůně jejím nalézti útulek.

Lhostejným k těmto otázkám pravý syn vlasti býti nemůže, tvrdil si Hráza a poznával, že oklikou přes profesuru neuteče těmto myšlenkám. Lhostejným proto býti nemůže, že národ není lhostejný, že všecka životní filosofie jeho spočívá v náboženství. Mám-li býti rádcem a apoštolem lidu, vysvětloval si dále Hráza, musím s ním žít jeho život, rozumět jeho citům a vášním. V našem lidu tkví už hluboko, co protireformace mu přinesla. Proto zůstanu ve víře otcově a matčině. Ideálem Hrázovým stal se Bohuslav Balbin — po jeho šlépějích chtěl kráčet, aby našel cestu smíru mezi národem a církví. I Klácel vznášel se před jeho zraky. Jaký to muž vzácný a nevadí jeho svobodnému duchu říza mnicha augustiniánského.

V těch letech mladé kněžstvo moravské začalo budit v národě zapomenutou památku na první apoštoly moravské, na soluňské bratry Cyrilla a Metoděje, kteří přišli na Velehrad a služby boží konali ve slovanském jazyku....

„Velehrad" byl heslem nadšeného kroužku. Co v sobě heslo to tají, bylo Hrázovi jasno. S tím heslem bral on jako student do rukou korouhev církevní, pod tím heslem sešla se v semináři tehdejším četná družina. Od počátku let třicátých rozkvétal duch vlastenecký v bohosloví brněnském. Ruchu tomu ze srdce přál nový biskup Gindl. Povědom jsa svatých povinností úřadu pastýřského, ač rodem Němec, sám s láskou učil se jazyku svých oveček a ohnivé jinochy v semeništi svém rád povzbuzoval a rozněcoval. Čilý Kampelík a vroucí

Zrzavý byli jeho miláčky. Šlechetný biskup založil stolici jazyka českého v ústavě svém a pamatoval na ni vždy, i když vzdálen Moravy seděl na biskupské stolici Kerkské v Korutanech, ano na smrtelném loži věnoval jí odkaz, aby každoročně odměňován byl z něho alumnus, přednášející v bohosloví brněnském jazyk sv. Cyrilla a Metoděje.

Tak v Brně od roku 1833 založena národní knihovna, tak ze semeniště toho vycházeli kněží a vlastenci. Mladý Hráza octl se v této družině. Posvětil život všem vyšším ideám, kterým sloužit chtěli i druzí mladí jeho spolubratří; nad to však žízeň reformační hárala v duši jeho. Heslem té prahnoucí žízně bylo — církev ozdobit a učinit ji milou lidu. To heslo vřelo v něm hlasitěji, když do pochmurných a nevlídných zdí semeniště brněnského zaletěla zvěst o patentu 15. března 1848. S tím heslem na rtech usínal onoho dne, kdy pozdě v noci dopsal list svému otci a marně se s počátku snažil přivábit spánek na svou rozpálenou hlavu.

Usnul blouzně o budoucí své činnosti, viděl v duchu, jak stoupenci k němu se hrnou, jak mateřský jazyk sladce zněl se stupňů oltáře a hlaholí ozvěnou ve zbožných zástupech. Tu přistoupil k němu v chrámě nejdůstojnější biskup, políbil jej a pravil: „Dobře činíš, milý synu!“ Jeho příklad všude s chválou byl jmenován i následován. Pýcha vkrádala se do jeho duše.... Když ranní zář oblila ložnici ostrým dubnovým světlem, na jeho rtech nalezla šťastný, spokojený úsměv mládí....



## XVI. HLAS Z BLANÍKA.

Hurrah! již je tu čas!
Vzbuďte se, vzbuďte se, bratři,
již nás trouba volá,
hrňme se, hrňme ze skály,
kdo chceš býti Slovanem,
rychle připoj se k nám,
věčná hanba čeká nedbalce.
Stojte! stavte se v řad!
Čechia heslo je první — — —

Hurrah, hurrah! hřmělo v prsou Edvarda Kornyšla, když spěchal ve vlaku z Prahy domů, na Moravu, na Trkmanský mlýn, mezi své rodáky, aby začal apoštolovat mezi nimi za lepších časů. Od té doby, co zmizel z Rakvic, žil v Praze pod cizím jménem a byl hercem v divadelní společnosti Kajetána Tyla. Tento „Hlas z Blaníka" s mocným hurrah! znal z básní zbožňovaného svého učitele Matouše Klácela, když byl na filosofii v Brně, a rád jej deklamovával v malých kroužcích pražských vlastenců. Hurrah! Teď nastává teprve ono Hurrah, jež věšteckým duchem tušil

Klácel před jedenácti lety. Hurrah, nyní je čas, aby rytíři a obránci vlasti vyšli z hory Blaníka, kde spali 250 let a čekali na vhodnou dobu. Rytíři ducha — to jsou vzdělanci čeští, kteří mají se chopit vedení lidu svého, zanedbaného, ušlapaného.

Praskla pouta, otřásl se vzduch, císař udělil konstituci!

V žádné zemi rakouské nepolekalo se panstvo tak revoluce, nepolekalo se té záhadné, divoké dívčice, která v únoru 1848 vydala se na východ z ulic pařížských, jako panstvo moravské. Uleklo se svědomí panstva, že nastane den soudu a odplaty. Sotva z dálky hrom zaburácel, stavové moravští 11. března už žádali vládu Metternichovu, aby jim dovolila konat mimořádné zasedání sněmu moravského. Kolotoč dějin je vždycky stejný: utlačení — vzpoura — revoluce! Dříve ještě než vypukla revoluce ve Vídni a v Praze, kníže Metternich dal Moravě svolení ke sněmu a sněm sešel se v Brně 30. března 1848. Žádný jiný sněm v zemích rakouských v té době nezasedal.

Za bouří v říši ostatní a za převratů v Evropě, při nichž se bořily trůny, moravský sněm spěchal zastavit revoluci v zemi moravské. Už stála na hranicích! Stavové vzdávali se na rychlo svých výsad, ujednávali nové zřízení zemské, povolávali na sněm měšťany a sedláky, dávali lidu volební právo, svolovali k tomu, aby český jazyk zaveden byl do úřadů a do škol, propouštěli svobodu slova (tisku) a svobodu shromažďovací. Všechno šlo rychle a ochotně, jako kdyby nad hlavami sněmovníků visel na nitce pověstný Damoklův meč, který se mohl každou vteřinu utrhnout. Sněm moravský zasedal

od 30. března do 13. května, byl posledním stavovským sněmem privilegovaných pánů, ale byl k nepoznání proti sněmu ještě jen před rokem konanému. O hej! Revoluce stála na hranicích!

— Viděl jsem ten sněm, přátelé, vypravoval Kornyšl. Cestou z Prahy zdržel jsem se několik dní v Brně, abych viděl ty pány s červenými fráčky. Ale oni přišli na sněm bez červených fraků, posměšně a zlomyslně poznamenával Kornyšl.

Dne 20. května na večer seděli totiž v Bezděkově sklepě v Kobylím naši staří známí — Josef Wurm z Klobouk, dr. Waraus z Klobouk, Edvard Kornyšl z Trkmance a s ním sedlák Prúdek z Rakvic, kupec Bezděk z Kobylího a s ním sedláci zdejší Vykydal, Borovička a Kovářík, z Vrbice mladý sedlák Hubáček, ještě chasník takořka; tentokrát pozván byl i z Brumovic evandělík Krátký.

Uvítali Kornyšla, a Kornyšl byl ve svém živlu. Líčil jim ohnivě revoluční schůzi ve Svatováclavských lázních v Praze, vypravoval o předních mužích českých, o Fastrovi i tajném spolku Repealu. Ale všechny přítomné zajímal více moravský sněm a jeho úmysly.

— Sotva nejvyšší sudí zemský hrabě Wolkenstein, jmenovaný císařem za ředitele sněmu, sněm zahájil, sotva noví členové složili přísahu, — pokračoval Kornyšl, — hned připomenul sněmu, že císařský reskript ze dne 18. března vyslovil přání ke stavům všech zemí, aby uvažovali, jakým způsobem by se stavu měšťanskému zjednati mělo větší zastoupení na sněmě. Ale to nebylo všecko. Sám Wolkenstein hned připojil návrh, aby ze sedmi královských měst, která jsou na sněmě zastou-

pena, každé mělo hlas a ne všechny dohromady jeden. Baron Eichhoff řekl: „Sedm hlasů, to nic není, to není žádné zastoupení měst." K němu se přidali jiní a ihned zvolena komise, aby se okamžitě radila, kolik se má dát hlasů královským městům. Předbíhali se všichni v horlivosti; a tuhle (Kornyšl hodil hlavou jako ke Kloboukám) rytíř Neuwall povstal a navrhl, že také olomoucká universita jakožto ústav lidí učených má být na sněmě zastoupena. O hej! Revoluce stála na hranicích. Prelát augustiniánského kláštera Napp, hodný muž jinak a osvícený, špetl cosi neprozřetelného proti městům, a měšťané brněnští, gardisté a učeníci uspořádali mu kočičinu a vytřískali v noci 31. března v klášteře starobrněnském okna. Prelát několik dní bál se vyjít na ulici, aby nebyl pohaněn.

— A dobře mu tak! podotkl Waraus jako sám k sobě.

— Přišla druhá schůze 31. března, pokračoval Kornyšl. „Také sedláci musejí být zastoupeni na sněmě moravském!" začaly se ozývat hlasy panstva. „Zavolejte je dobrovolně, nevydávejte se v nebezpečí, sice později budeme musit povolit víc!" A ve sněmovně octl se návrh zemského výboru, jakoby s nebe spadl, aby komise okamžitě také se radila, jak a kolika poslanci má být zastoupen na sněmě stav selský. O hej! Revoluce stála na hranicích.

Když se sněm shromáždil ke 4. schůzi 14. dubna, už to bylo upečeno. Kurie tří vyšších stavů jednomyslně hlasovaly, — slyšte! — aby ihned do sněmu byl přijat čtvrtý stav a to tak, že sedm královských měst má mít 30 poslanců. Vědělo se to

napřed, města dostala už dříve vyrozumění, že mají volit. Sotva tedy byl návrh přijat, otevřely se dvéře, a do sněmu vstoupilo 30 nových osob, které už čekaly za dveřmi; mezi nimi jsou první čeští vzdělanci, z Uh. Hradiště na př. advokát dr. Pražák.

— A co sedlákům? dychtili zvědět přítomní sedláci.

— To přišlo až v 6. schůzi 27. dubna. Přátelé, nic naplat, toho dne nezapomenu do smrti. A Kornyšl uhodil se do prsou. Ej, byl to památný den pro nás. Dvě věci stejně mně vždycky čpěly do nosu — česnek a ti červení feudálové. Dne 27. dubna byl jsem hotov odpustit jim všecky hříchy. Když jsem slyšel, jak se tomu pergamenovému hraběti Egbertu Belcredimu hlas třásl pohnutím, když podával sněmu návrh, jak budoucí sněm moravský má vypadat; když poslanci stavovští a měšťanští povstávali rozčileni ze sedadel, cítil jsem, jak důležitý to byl okamžik. Dva dni před tím císař Ferdinand vydal listinu o tom, jak má být upravena ústava říše, a v ní byla jenom zmínka, že sněmy zemské mají příštímu říšskému sněmu navrhnout zemská zřízení — a moravští stavové předstihli v ochotě všecko očekávání! Hrabě Belcredi oznamoval, že Morava má mít příště sněm, který bude „zastupitelstvím lidu, jež by zahrnovalo v sobě veškeré zájmy zemské a jež by spočívalo na nejširších co možná základech volebního práva a volitelnosti". To je veliká věc, bratři. Sněm přijal všecky návrhy. Vždyť o hej, revoluce stála na hranicích! Sedláci po venkově mají si volit své poslance. Na každých 15.000 obyvatelů připadne jeden poslanec. Zvolen může být každý zachovalý

člověk, je-li mu 30 let a volit má právo každý zachovalý člověk, je-li mu 24 let a platí-li nějakou daň. Volit se bude podle děkanství a krajské úřady budou volbu řídit. Každých 300 sedláků smí si zvolit jednoho volitele, tito volitelé sejdou se v městě, kde krajský úřad přikáže. Považme, přátelé, že selský stav byl za nášlapek pánů již od XV. století, že 500 let trčel v otročině, v porobě a robotě, a nyní má právo, aby se svobodně účastnil na sněmě, kde se budou dělat zákony pro celou zem moravskou. Může nám z toho jít hlava kolem. Nuže, hurrah, do boje (a tu Kornyšl povstal jako u vytržení a zpíval zvučným mužným hlasem:) — „brána slávy se odmyká, svatí táhnou od Blaníka, hr do boje, hr na vraha, vede nás Praha" — — —

Když nastala pomlčka po rozjařeném a poněkud divadelním finále Kornyšlově a když dozvonily sklenice s perlivým vínem, jimiž si přátelé přiťukávali, ujal se slova kupec Bezděk. Pomalu a skoro suše proti Kornyšlovu způsobu pravil:

— Je vám známo, milí pánové, že na 31. května už je svolán nový sněm, že toho dne mají se do Brna dostavit všichni poslanci, které zvolí vyšší stavy i měšťané i sedláci. Císař pán usnesení moravského sněmu schválil už 13. května. My jsme se usnesli, že v našem kraji dáme hlasy tady našemu příteli, tady mezi námi přítomnému, Josefu Wurmovi. Občané kloboučtí poctili ho právě důvěrou, že si ho zvolili za starostu a my ho zvolíme do sněmu. On zná tam ten kraj „za jezerem", jak se říkávalo, vždyť se narodil a vyrostl v Kloboucích. Ale zná také hodoňské panství, protože byl kolik roků kupcem tady v Čejkovicích. Má rozum a léta,

jak se říká; je mu zrovna 31 let, a tedy dle volebního řádu smí být volen. Byl na studiích v Kroměříži, má tedy schopnosti, aby uměl za nás myslit a jednat. Moje zdravice platí tobě, příteli, a zvolejme všichni: Ať žije náš první selský poslanec Josef Wurm!

Sklenice vesele zacinkaly.

Wurm děkoval za důvěru a sliboval, že se přičiní, aby důvěry sedláků nesklamal. Byly však starosti přec, bude-li zvolen. Ve vesnicích našich už byly vykonány volby volitelů, ne všude však bylo spolehnutí, komu volitelé dají hlas.

— Jak si stojíme u vás, Krátký? ptali se někteří.

— Není to plechý, odvětil Krátký rozpačitě.

— Kdo je volitelem?

— To možete vědět, pantáta Hrabec a pudmistr Mikulič. Ani se nemože říct, že u nás nejaká volba byla. Falář vyhlásil s kazatelně (slyšel jsem), že músedi majú volit dva důvěry hodné a křesťanské muže (on tak mluvívá, jakobychme my s našej strany nebyli křesťani), a tak byli zvoleni ti dvá. Však nevím, dostanete-li jejich hlasy, pane Wurme!

— Přátelé, pracujte ještě v poslední chvíli, aby se za nás potomci nemusili stydět! pravil Kornyšl. Poslouchejte, Wurme, hned zítra, až půjdete odtud, zastavte se v Brumovicích a promluvte s těmi sakramenty! Hrabec je huncvút, to víme. Ale svolejte sedláky a vyložte jim, že na příštím sněmě bude se jednat o zrušení roboty. Císař Ferdinand ohlásil patentem, že robota má přestat až 31. března 1849 a to za náhradu. Sněm také bude jednat o vyvazení desátků. Slibte jim (však právem), že budete zastancem selského stavu. A také

byste je měl varovat, aby nevolili do Frankfurtu, beztoho čerta vědí, kde leží Frankfurt. Tady v našich dědinách my za vás tu práci obstaráme.

— Naše tři hlasy kobylské dostaneš, to víš, podotkl Bezděk.

— V Brumovicích musíme promluvit, zamyšleně pravil dr. Waraus. Snad i moje slovo něco spraví. Znám skoro všecky sedláky.

— Nevím, nevím, odpíral Krátký. Přišlo k nám psání pana Ohérala, že máme podpisovat díkůčinění císaři pánu za ten neocenitelný dar, který nám dal. Přišlo 18. března a do 8 dní mělo být vráceno do Brna. Ale u nás nechceli slyšet. Byli v radnici, a pan Hrabec, jak se podíval na podpisy, četl je nazhlas a povídá: „Sú tady podepsaní Klácel, Šembera, hrabě Sylva Tarouca, Otto, Ohéral . . . Kdo ví, jací sú to lidi. Víte, kdo je to Klácel? Nevíte. Tož co se mu budete podpisovat!“ „Ja ba,“ povídali výboři. A pantáta strčil psání do kapse. A žádnej ani nemukl. Já jsem při tem šak nebyl.

— Ale jak to je straněvá teho Flankfurta? ptal se mladý Hubáček vrbecký. Nemožu si to srovnat v hlavě. Čtl jsem, že náš sněm tech voleb nechce, enom Němci že jich chcú. Čtl jsem psání, které František Palacký poslal do teho Flankfurta, že tam jako on a jinší Slovani nepůjdú. A včil došlo nařízení od gubernia, aby se konaly volby do Flankfurta a nekde už poslechli. Aji bitky z teho byly, z tech voleb.

— To máte tak, rozmluvil se Kornyšl, protože Hubáček na něho hleděl, když ty otázky dával. Sněm moravský za to nemůže. Tam to chytli za

pravý konec, to se mně líbilo. Naše říše rakouská patří do německého Bundu. To je svazek německých knížat a byl utvořen, když porazili Napoleona (1815). Tento svazek knížat má se nyní proměnit ve svazek národů. Ze všech německých zemí mají se ve Frankfurtě sejít poslanci — bude jich 800 a z těch na naše rakouské země připadá poslanců 190, teda skoro čtvrtina. Vídeňské ministerstvo praví, že tam poslance vyslat máme, protože všecky jiné země tam zastoupeny budou. Jináč že by se tam mohlo něco odhlasovat protiv nám, na úkor rakouských zemí. Také je prý možná, že náš císař mohl by být zvolen za německého císaře. Ale zemský výbor moravský na ty řeči nic nedal a žádal, aby sněm ohlásil, že Morava nechce být připojena k německému národnímu spolku. My že máme svého císaře a kromě toho Morava je země slovanská, Němců je trocha. Hrabě Belcredi — ten měl dlouhou řeč, aby Morava jen volila. „Po tisíc let," povídal, „byli jsme spojeni s Německem, které stojí v čele civilisace a takto svůj světový úkol vyplňuje; nezamítejme jeho bratrskou ruku." Ale jiní křičeli: „Nic, nic!" Žijeme v Rakousku a v Rakousku má dávat zákony jenom říšský sněm. Druhého sněmu (ve Frankfurtě) nepotřebujem. Volit do Frankfurta byla by zrada Moravy. Co mají mezi Němci dělat Češi, Haličané, Uhři, Chorvati, Slovinci, Dalmatinci? To je směšné. A kdyby si Německo zvolilo císařem krále pruského, budeme mít císaře dva. Potřebujeme my vedle císaře svého ještě druhého? Nejlíp proti Frankfurtu brojil kníže Hugo Salm a ten to vyhrál. Sněm moravský přijal návrh, aby se nyní

nevolilo a přenechalo se to až novému sněmu; ten aby řekl, chce-li volit. To se stalo 26. dubna.

Ale vláda vídeňská přece nařídila volby. A' tož se někde volí a někde se nevolí, jak kdo chce. My volit nebudem, to se rozumí.

— Ja, milí poctiví páni, pravil Krátký. Naši zvolenci brumovští dozajista půjdú do Hustopeč volit. To už tak pantáta Hrabec jedná po svéj hlavě.

— Řekněte mu, že je lotr! zvolal zlostně Kornyšl.

* * *

Sněm moravský, který se potom sešel 31. května, potrval dlouho; rozešel se až 24. ledna 1849 a měl 130 schůzí. Říkali mu páni někde selský sněm, a sněm ten měl právo velice vážné na to, aby se nazýval selským sněmem. Za velkostatky (i s virilisty) bylo poslanců 76, za universitu olomouckou 5, za moravská města 77 a za venkovské selské obce 103. Sedláci měli skoro polovičku poslanců, ve skutečnosti mívali na sněmě většinu, protože velcí páni šlechtičtí dost často chyběli. Selský byl to sněm, protože první starost, kterou se začal obírat, byl selský stav. Předsedou sněmu byl kníže Hugo Salm. Jenom první schůze zabrána byla formalitami. Hned na druhé schůzi 5. června 1848 baron Widmann podal návrh: Císař Ferdinand nařídil nejvyšším patentem z 28. března 1848, aby robota přestala 31. března 1849; ale moravský sněm nechť se usnese, aby ta lhůta byla zkrácena, aby tělesná robota a všechna ostatní bře-

mena přestala už 1. července 1848 a o náhradě za robotu a za desátky aby se jednalo až později. Několik dní rokovalo se živě a hlučně, a již 9. června sněm slavnostně prohlásil robotu i s desátky za zrušené od 1. července! 14. června přišel od ministerstva z Vídně přípis, že usnesení to předloženo císaři Ferdinandovi a císař opravdu je schválil 3. července 1848. Od 1. července 1848 na Moravě už nikdo nerobotoval.

Na ten první březnový sněm stavovský podána byla od mnohých obcí moravských petice čili „ponížená poddanská a vřelá prosba", ve které se k pánům stavům mluvilo: „Vyzdvihněte slušně s poddanýma tu mnoho zlého plodící matku — tu zkázu lidskou — tu zkázu chleba — tu zkázu dobytka — tu podporu krádeže a rozličné falše — tu pravdivou příčinu lenosti — to pokažení mnohých dobrých čeledínů — tu milostivé vrchnosti málo užitečnou a stavu rolnickému nanejvýš škodnou tak nazvanou naturální robotu, ku kterému vyzdvihnutí již hned v roku 1846 náš nejmilostivější Císař a země Pán svým patentem napomáhal." A na tomto květnovém sněmě selském 160 hlasy proti 25 zrušena ta kletba a poslanci selští volali: „Jsme svobodni, navždy svobodni!"

* * *

Hurrah! již je tu čas!
Vzbuďte se, vzbuďte se, bratři!

Hurrah, hurrah! hřmělo v prsou Edvarda Kornyšla, když se vracel z vyhnanství domů.

Hurrah, hurrah! hřmělo v prsou všech vzdělanějších mužů, kdekoli se shromáždili a kdekoli myslili na to, že jsou povinni osvěcovat zástupy obecného lidu; oni že jsou ti, kteří vycházejí z Blaníka rytířovat, vést a radit lidu, kterému spadly řetězy s rukou po 500 letech. Ale na mnohých vesnicích ležela tma, jako ležela na Brumovicích. Zlý duch dědiny rozestíral křídla nad ní, aby světlo neproniklo do hlav lidu.

Dvě strany stály proti sobě v Brumovicích a obě byly nespokojeny. Lidé starosvětského rázu, když robota po březnovém hluku a oslavování trvala dál, říkali: „Co jsme to neříkali? Co to bylo zbytečných hamárů!" A libovali si i dále, jakoby svým zrakem viděli do budoucnosti, v jakémsi zlém prorokování, že to všecko nynější pozdvižení vezme špatný konec. Oni nevěřili v možnost nového pořádku.

U Kučích v dědině scházívali se v neděli po požehnání ti staří sousedé na besedu. Mezi ně chodil i Hráza. On všude a zvláště tady ukazoval synovo psaní z Brna a byl pyšný na to, když sousedé mu syna pochvalovali, že z něho bude hodný panáček. Ale dlužno vyzradit pravdu, že psaní bohoslovcovu nerozuměl nikdo. Co bohoslovec psal o apoštolování, o vlasti, o rozličných cestách, to jim bylo vznešené a panské. Jediný, kdo se z psaní radovat nesměl, byl kostelník Šebesta. Od osudné schůze v hospodě obecní r. 1836 trvalo mezi dvěma domy zaryté nepřátelství, že ani děti Hrázovy nesměly k Šebestům chodit, neřku aby staří na sebe promluvili. Všem známým Hráza ukazoval synovo psaní, ale Šebestovi bůh zavaruj! A tu u

Kučích mezi starosvětskými bývalo často v hovorech slýchat: „Co pak tech mladých ta robota tak omrzela! Bývaly horší čase. Zažili jsme jinačí psoty! Když by to nebylo tak horúcí jako vlůní -- no s Pánem Bohem dá se to snést.“ — „To se ví. Kdož pak može vědět, jakú sumu by chceli za ty výkupy. Kdybychme se do výkupů zaplantali a kdyby potom na nás Pán Bůh dopustil neščestí ohňa, lebo dobytky kdyby uhynuly, budú z nás žebráci. Kde bychme my tolej peněz nabrali?“ — „Já to taky říkám, naši otci robotovali a měli se dobře. Bože a jací to byli lidi, — starej Jakubčík, Výnos, Bula, Ševela, Hovězák, na koněch mohl líhat, jak byli opluskané, vína dost a sádla bečky!“

Zrovna tak v chaloupkách u Šlampů na vrchním konci scházívali se besedníci mezi zahrádky, posedali na lavičky na práh i na zemi a přetřásali staré časy. Mužští i ženské povídaly si a děti skotačily kolem nich. Tehdy babička Horňačka často vypravovala pověst, kterak císař Jozef chodíval mezi pracující lid a plakával vida, jaké břemeno snáší. Těšíval lidi, až si umínil, že těm Bídám udělá konec. Chodil potom po krajinách a schytal všecky Bídy. Když je schytal, dal ukovat železnou rakvičku a Bídy do ní zavřel na sedm zámků. Ona sama to neviděla, ale staří lidé, když byla školačkou, vyprávívali o tom. Potom císař Jozef sám nesl tu truhličku jako dítě ke křtu na rukou a dal ji zazdit v Brně na vrchu Petrově pod biskupským kostelem do skály. Ale potom kdysi páni, kteří nechtěli, aby se lidu dobře vedlo, v noci dali rakvičku vypáčit, a Bídy zase pustili na lid. Rakvička je zazděna, ale prázdná.

„A Bídy byly zasej mezi liďma. Proto císař Jozef neměl pokoja," pravila babička a proto on zasej přišel do Vídňa, ukázal se nynějšímu císařovi a řekl mu: Už dost! A tak císař polevil lidu — no ale páni dlúho to nenechali a zas to zvrátili. Budeme zasej robotovat." — — „A pamatujte na moje slova," končila hlasem pozdviženým a prorockým, a ukazovala na děcka, které při jejím vypravování napjatě poslouchaly, „vy ste děcka, vy teho možete dočkat, bude zle a pořád horší. Budú si vymýšlat dáňky, o jakých lidi neslýchali: z dobytka, z jídla . . . . ale až se bude mět platit aji z metle, přinde císař Jozef zasej a tenkrát bude s pánama konec. On tú metlú to vymete."

Besedníci s uspokojením poslouchali proroctví, a děcka s dechem zatajeným hleděla na staré, když slyšela, že na děti cosi čeká a že se o nich povídá.

Druhá strana v obci byla ta, která se do novot hrnula a vymýšlela nejpodivnější báchorky, co všechno ještě se stane. Konstituce, svoboda, garda — to nebylo dost. S touto stranou držel Hrabec a vlastně celou ji držel v hrsti, a šířil v ní nespokojenost s novým pořádkem. Učil své stoupence hubovat, že je toho málo, co císař dává a možná na konec že i to je jenom komedie, protože je s císařem zle. Poklepával si rád na kapsu, kde míval složené noviny, jakoby odtud čerpal poučení pro své názory. V Taliánsku vypukla vojna, a sám Radecký neví kudy kam. Ve Vídni zbouřili se měšťané a studenti. To arci sedláci z novin věděli také, v tom nebylo nic tajemného. Starosvětští sedláci slyšíce to říkali: „Postřílet sloty, co nám majú študenti panovat místo císařa?" Ale Hrabec,

který po všechen ten čas najednou býval hovorný a sdílný, fukal si při příležitosti na čelo a dával mladým na srozuměnou: „Vy blázinci, co je tu tiščené, to nejni všecko. Myslíte snáď, že se to tak do novin dá na buben, jak je to? Ani polovička ne. To už musí být s císařem stokrát horší, když tolej noviny smijú psat. To nebudú enom študenti, ano!"

„Včil je jedna rada pro nás sedláky," říkal. „Nebát se, mět kuráž a hodně žádat, třeba po zlém. Kdyby se najednú karta obrátila, myslilo by se, že nám zasej všecko možú sebrat, co nám doposavad dali na papíře. Proto je dobře, když budem dělat jak ti študenti ve Vídni."

A tak připravoval si Hrabec zvláště mezi mladšími sedláky náladu, aby je měl zpracovány, kdyby toho mohl potřebovat. V tu dobu v Čechách i na Moravě jednalo se živě o to, jak víme, mají-li z našich zemí a z našeho českého lidu vysláni být poslanci na německý sněm do Frankfurtu, kde Němci chtěli založiti svazek německého národa místo svazku knížat. Jménem Čechův zamítnul pozvání do Frankfurtu 12. dubna slavný krajan moravský František Palacký. Uveřejnil odpověď v novinách a pravil v ní:

„Jsem Čech rodu slovanského, i se vším tím nemnohým, co mám i mohu, oddal jsem se zcela na vždy ve službu svému národu. Tento národ malý sice jest, ale odjakživa zvláštní a sám o sobě stávající ... Druhá příčina, která mi brání, porad Vašich býti oučasten, jest, že podlé všeho toho, co posud o záměrech i úmyslech Vašich veřejně se prohlásilo, nevyhnutelně směřovati chcete i budete

k tomu, abyste navždy zemdlili, ba nemožným učinili Rakousko co říši samostatnou . . ." Všem národovcům v Čechách, na Moravě i ve Slezsku Palacký mluvil ze srdce.

Také sněm moravský — ten březnový — radil se o to, má-li voliti do Frankfurtu a rozhodl se, že by to pro Moravu bylo nebezpečné, že každá menší národnost byla by od německé pohlcena a proto že proti volbám protestují a že mají být aspoň odloženy do nového sněmu.

Hrabec to sedlákům také vykládal dle svých potměšilých úmyslův a převracel to dle svého rozumu. Aby potvrdil, že to nemá jen ze své hlavy, rozdával mezi sedláky noviny, které se voleb do Frankfurtu zastávaly. V jedněch novinách německých vydali pro sedláky českým jazykem psané provolání, aby lid obalamutili. Tam stálo:

„Radí se Vám, by jste žádný vyslanci do Frankobrodu k německému sněmu nevolili, že nyní svobodní muži jste. Svobodní ale ještě nejste, svobodní máte býti, a abyste svobodu dosáhli, tak musíte vaše vyslanci do Frankobrodu odeslati. Posaváde dávali knížata rozkazy samy, nyní mají Vaše vyslanci též nějaké slovo do toho rozprávěti, a takové zákony ustanoviti, které Vám užitečné jsou. Aby Vy jste svobodní muži byli, mají Vaše vyslanci se sousedami ve Frankobrodu samy nějakou smlouvu uzavřít, protože jen společně spojení dost silní proti Francouzu a Rusu býti můžeme; zůstanem-li jen samy, tak nás pohltí buď jeden aneb druhý aneb délem oba, a Vy pak nebudete svobodní, nýbrž utisknutí otroci od Francouze neb

Rusa . . . Proto volte a odešlete vyslancové do Frankobrodu.“

Sedlákům bylo těžko rozsoudit, kdo má pravdu. Poněvadž však jiného rádce neměli, věřili Hrabcovi, který byl nejchytřejší z nich. Farař se do ničeho míchat nechtěl a proto k němu ani na radu nechodili; rechtor Kobza rozuměl tomu tak málo jako sedláci.

Co se dělo na sněmě v Brně, na to brumovští sedláci hleděli velice lhostejně, protože také o tom jich nikdo řádně nepoučil. Mladší lid za to liboval si v mnohých nevázanostech, které dle jejich domnění dovolovala jim konstituce. Hráli si na potřebné osoby v gardě, která měla strážnici v Klobúcích, nosili zbraň a execírovali na drahách, ještě více však chodili na zajíce a odstřelovali je pánům před nosem pod samým Ostrůvkem. Chudina opět myslila, že lesy od té chvíle jsou boží a ne panské a proto v rozpust lámala i sekala v panském lese. Hajný Lebeda byl stále na nohou, a když i lapil škodníky, proti přesile nemohl nic začít. Udávat lidi se bál, hrozili mu, že mu posadí červeného kohouta na střechu.

Jediný snad rozumný muž z mladších hospodářů brumovských byl Bacháček. Byl také gardistou, jezdíval rád na koni a palaš po boku, ale aspoň rozuměl vážně celé věci, protože odebíral Ohéralův T ý d e n n í k z Brna. S ním se přiživoval v novinách rovněž mladý sedlák Chlup. Bacháček byl však do všeho jako vítr a oheň, nebyl z nejbohatších a měl ostrý jazyk. A proto neměl dost důvěry u lidí starších a váhavějších sedláků. Připadal jim rozličnými nápady svými jako podivín

nebo potřeštěná hlava. Chlup byl pravý opak jeho: všecko rád zvěděl, četl noviny s Bacháčkem i mezi staré docházel, ale byl tichá voda. Měl za ušima, jak se říká, poslouchal jen, usmíval se, nikdy však nemluvil a nepletl se do sporů.

Brumovské i okolní gardisty ostatně brzo vítr rozfoukl. Právě že to byla jenom hra na vojáčky u většiny. Ukázalo se to v čas prvního vídeňského pozdvižení, následkem něhož císař Ferdinand tajně ujel z Vídně a přesídlil do Inšpruku. V Kloboucích žil tenkrát jakýsi pensionovaný důstojník, který hleděl jako starý voják velice posměšně na selskou gardu. Udělal si ze statečnosti gardistů povedený žert. Prohlížel si jednou jejich cvičení a na náměstí je na požádání komandoval.

Chválil a chválil. Při rozchodu mužstva povídal s velikou vážností: „Jak vidím, vy už za týden můžete táhnout na Vídeň. Oznámím to do Brna, že jste dobře vycvičeni. Docela dobří vojáci!"

Tenkrát byla většina gardistů brumovských, morkovských, krumvířských a vůbec okolečních naposledy pohromadě. Největší část poschovala pušky a víckrát se v Kloboucích neukázala. Z Brumovic zbyl jediný Bacháček. Marně dokazoval soudruhům, že je to žert a národní obrana že nesmí ze země být pryč poslána. „Čert aby temu věřil," říkali pochybovači a zůstávali doma. Bacháčkovi nevěřili, vykřikovali ho za splašence a za pochába.

V ty doby tvořila se v Brumovicích ještě jedna stránka a té vůdcem a hlavou byl evandělík Krátký. Evandělíků v Brumovicích přibývalo od spuštění jezera. V ničem nestala se s Krátkým změna, leda že se mu již neříkalo „chovanec".

V roce 1848 byl statný muž, zavalité postavy, vzezření jeho vždy bylo důstojné, snad nikdo neslyšel ho žertovat a smáti se. Chodil vždy pěkně oděn, vlasy nosil dlouhé uprostřed „na pútec" rozčesané, kroj miloval starosvětský. Velmi milo bylo poslouchati jeho řeč. Rád mluvil jako spisovným jazykem, zvolna a rozšafně. Když mluvil ve shromáždění obce, radíval moudře a s jakousi zvláštní uctivostí v titulech a oslovení. Od něho mladí hospodáři učili se starodávným moresům a zvyklostem. U Krátkého od samého počátku březnového hnutí začali se scházívat někteří souvěrci jako Leksa, Bula, Hořica, Žalkovský a jiní. Krátký sám od sebe začal odebírati Havlíčkovy Národní Noviny z Prahy. Jakkoli ani Krátký ani kdo jiný ze souvěrců jeho do obecních věcí zatím se nemíchali, Hrabec z něho měl opravdu vítr. Posavad ovšem Krátký v ničem nezvítězil nad ním, neboť sousedé, i když Krátký sebe líp radil, mívali strach před farářem a s Krátkým nedrželi.

P. Vacek byl velikým nepřítelem evandělíků. Sotva se ohřál v obci a poznal poměry, kázal s kazatelny předůtklivě, že katolíci jeho farnosti (z Brumovic a z Morkůvek) nesmějí účastniti se helvítského pohřbu nebo helvítské svatby a zrovna tak že evandělíci při pohřbech nesmějí do katolického kostela, jak se dosud stávalo. Za jeho faráření žádný evandělík nesměl býti zvolen do úřadu obecního, to vždy před valnými hromadami sedláky zpracoval v kostele. Krátký od r. 1836 už nebyl sádčím. Takovým způsobem Hrabec dosud nemusil se Krátkého obávati. Avšak když nyní nastala větší svoboda, nedoufal, že Krátký bude umlčen a to

tím méně, že P. Vacek všeho ruchu se stranil. Byl to kněz, který smýšlel výš než zůstat v Brumovicích na lokálce, byl to jak říkáme „šplhavec", a proto ve všem dbal jen toho, aby se zachoval vzácnému patronátu hodonského panství, jejž vykonával direktor.

Za takového stavu věcí brumovští vykonali dvojí volbu. Ke konci května volili v Hustopečích poslance do Frankfurtu. Hrabec docílil toho s Heyduckem a jinými, že kandidát frankfurtský dostal 22 hlasů; hlasy brumovské byly mezi těmi 22 hlasy odrodilců a pobloudilců, kteří se dali svést ke skutku tak hanebnému. Současně nadešly volby na sněm. Ostatní obce volily svorně Wurma z Klobouk, brumovští však k volbě nešli.

Když po kobylské schůzi sám Wurm a dr. Waraus dali si obecním bubeníkem Kuchaříkem vybubnovat schůzi na večer do hospody, sešlo se dost lidí; vyslechli je, ale Hrabec s Mikuličem dělali po své hlavě. „Ano, budeme volit frakaře," povídal odmítavě Mikulič, když mu Bacháček mluvil do duše.

Jestliže oba skutky nestačily, aby na vrchnostenských kancelářích upevnili se v přesvědčení, že Hrabec je jejich muž, jako býval, ještě na konci května stala se v Brumovicích příhoda, která Hrabcovi pojistila neobmezenou důvěru u panstva. K této vděčné příležitosti dopomohl Hrabcovi jeho věrný panoš Sedlinský.

Sedlinský stále dosud zastával obecního písaře i posla (jen bubeníkem nebyl) a byl pravý Všudybyl. Nepokojná krev, která tohoto člověka kdysi pudila utéci od ovec do světa a na vojnu, dosud

se v něm neusadila, jakkoli více než padesátka seděla mu na zádech. Byl člověk, který všecko uměl, všeho byl schopen, ke všemu se dotřel, všady zavazel a přece nic neměl. Štěstí ještě, že byl bezdětný. Nouze sice neměl, mnoho do ní však časem nescházelo. Dobře říkají: Devateré řemeslo, desátá nouze. Sotva se za všechna ta léta zmohl na chaloupku na horním konci, kde byly chaloupky nejlacinější. Příčina spočívala v tom, že on i žena jeho náramně si přáli. Do sebe i na sebe bylo jejich životním pravidlem, ani za mák pro budoucnost. Jistě málokterý pololáník brumovský žil tak tučně jako brumovský písař. U Sedlinských vždycky se peklo a škvařilo a s velikou láhví chodilo do hospody pro víno.

Byla-li pouť v Žarošicích, Sedlinský se ženou nikdy nechyběli; na jarmarku v Kloboucích nebo v Hustopečích bývali první a poslední; hodů v okolních dědinách, svěcení křížů — ničeho nevynechali. A v dědině? Sedlinský se ženou byli na každé muzice a na každé veselosti. Na trzích, ač Sedlinský sám hrubě nic neměl kupovati, dohazoval, obskakoval, prostředkoval a na konec na haldamáších popíjel a se hostil. Žena se ho držívala jako klíště. Sedlinský býval i vyhozen i zbit, ale to jakoby patřilo k jeho povolání, otřásl se z toho jako pes, kterého hodili do rybníka, a zase byl zdráv. Žena se trochu při tom vykřičela a následovala přece opět muže, jak někam páchl. A přes všechno tento nepokojný člověk nezanevřel na své dohazovačství a pletichářství, ač měl jinak od čeho být živ. Při své obecní službě kdyby si byl najal kus pole, aby také žena nezahálela, mohl si ledacos

na stará kolena zahospodařit. Ale toto, práce se štítil jako jedu. Měli sotva kozu v chlívě, ostatek žili z ulice. Byla to dotěrná moucha, která leze po okrajích mís a v čas nouze sedne i na zdechlinu.

V Sedlinského ženě také nebylo žilky dobré. Pověsti neměla od dívčenských let valné. Jako vdaná ženská v hospodách dávala si zavdávat od chasy, donášela a dohazovala mezi chlapci a děvčaty a ničeho se nestyděla, co mužští před ní kluzkého klábosili. Jak se někde vyskytl pán na dědině, ona mu posluhovala, ona prala panské prádlo, ona na svatbách kuchyně řídila, i na farách brávali si ji na výpomoc před hostinami. Při tom všem chování její bylo jaksi upejpavé jak u děvčátka, tuze sladce se usmívala, vždycky trochu po pansku se strojila, chodila i mluvila. „Tá je fajnová," říkaly o ní selky. Opravdu Sedlinská měla velmi mlsnou hubičku a pořád chodila nastrojená i ve všední den jako ve svátek. „Ach, bože," vzdychla si jednou svým slaďounkým, mazlivým hláskem, „šak co člověk na tem světě má, leda co užije a co si pěkně nachodí!" Podivná věc byla, že Sedlinský se ženou žili v největší svornosti. Nikdy hádek a křiku nebylo u nich v chalupě.

Sedlinský tedy v květnu 1848 zavděčil se velice pantátovi Hrabcovi, a stalo se to takto:

Sedlinskému tuze se také zalíbila ta národní garda. Od jakživa míval chuť na zvěřinu a s oky na zajíce i na koroptve uměl zápolit už jako pasák. Když nyní jako gardista směl nosit pušku, vykrádával se pytlačit za měsíčných nocí do vrchních polí k lesu a málokdy vracíval se bez kořisti.

Hajný Lebeda dvakrát zaslechnul podezřelou ránu a číhal u dědiny, kdo se bude vracet. Ponejprv číhal marně. Po druhé sedě za živým plotem, poznal v šeru Sedlinského. Vyskočiv objal jej v půli, domnívaje se, že nese zajíce kolem sebe opásaného, ale nic.

— Mně se zdá! pohrozil mu jen a vyslovil určité podezření.

— Škoda, že jsi starej kamarád, odpověděl uraženě Sedlinský.

Lebeda bručel hrozivě, staré karamádství málo na něho účinkovalo. Od té chvíle za to tím bedlivěji hlídal. Než Sedlinského těžko bylo lapnout. I když zastřelil ušáka, nikdy nenesl ho domů, ani pušky. Zajíce zahrabal někde při cestě a poslal tam druhého dne ženu, jakoby šla s plachtou na trávu; pušku míval rovněž někde v poli ukrytu. Měl šroubovací pušku, která snadno se dala skrýt.

Bylo to tedy na konec května. Tichý, lahodný večer. Sedlinský zabrousil si až k morkovským ochozám. Štěstí mu nepřálo. Seděl na čekané už dvě hodiny přikrčen v houští, ruce i obličej pálily jej od komárů, ale na dostřel ani králík lesní se neukázal. Když se hodně sešeřilo, rozšrouboval svou pušku, postrkal ji do křoví a mrzut vycházel na cestu. Sotva vykročil z houští, rozlehl se za ním dupot koňský, a dva husaři na koních stáli mu v patách. Sedlinský polekán uskočil. Jeden z husarů zavolal po česku:

— Nebojte se, člověče, a ukažte nám cestu!

Sedlinský chvěje se ještě na celém těle, obhlídnul oba vojáky a pátravě stanul na kraji houštiny.

— Jak daleko máme odtud do Uher? ptal se opět týž husar.

— A hezkej kus ešče, odpovídal Sedlinský. A když se dotazovali, kterým směrem mají nejblíže na hranice, dával jim vyhýbavé odpovědi. „Ukážu vám, vojáci," pravil, „ale přes našu dědinu mosíte beztak jet se mnú... Tak, tadyk túto cestú jeďte za mnú!" a ukazoval levému husarovi, který mířil na jinou cestu a byl by zajel do kobylských lesů.

Oba koňáci volným krokem přijeli k Sedlinského chalupě. Bylo již skoro tma. Sedlinský nabídl jim, aby si u něho oddechli, a jak lidé v dědině usnou, že je v noci nejkratší cestou vyvede a povede až blízko hranic uherských. Umluvili se s ním tak daleko, že mu oba koně, kteří byli strašně uhnáni, nechávali za deset zlatých a chtěli na přídavek jenom, aby jim zaopatřil dvoje selské šaty. Sedlinský pochopil, že jsou to desertéři.

Když oba koně již měl v nízkém svém chlévě a zbraň v komoře zamčenu, odešel pod záminkou, že nějaké šaty musí vypůjčit. Žena jeho zatím přinesla láhev vína z hospody, podala husarům chleba a slaniny, nalívala a cukrovala s nimi svým mazlivým hláskem jako hrdlička.

— No, svatá pravda je to, ujišťoval Sedlinský Hrabce, jenž nechtěl tomu věřit, že obecní písař zajal dva desertéry. Hrabcovi nešlo to do hlavy; to byl příliš smělý kousek. „Svatá pravda!" dušoval se znova Sedlinský. „Leželi až kdesik u Prahy se svým regementem a utekli. Chcú za Košutem. Tož co mám honem dělat?..."

Hrabcovi tato kořist byla velmi vítána. On, který v dědině horoval pro revoluci, měl v rukách příležitost dokázat úřadům, že není takový, jak se zdá.

— Víš ty co — radil Sedlinskému — mně do teho nic nejni. Ale ty dej nohy na ramena a pověz to pudmistrovi. Ať vezme deset chlapů a husary zajme . . . Já se postarám, že tě odměna nemine.

Za půl hodiny deset silných mužů vrazilo do Sedlinského chalupy, a pudmistr Mikulič oznámil jim, že jsou zajati. Sedlinský se neukázal v tu chvíli doma, dokud oba husary neodvedli do obecní šatlavy.

Uprchlíci vidouce, že jsou zrazeni, neprotivili se. Starší z nich, který se v Čechách naučil české řeči, když zástup lidu byl je obklíčil a zvědavě doprovázel k šatlavě za obecní hospodou, pravil smutně: „Vím, že sme chybili, protože sme zrušili vojanskou přísahu. Už nás trest nemine. Ale snad podaří se Košutovi s pomocí boží, že i bez nás ochrání vlast, za kterou sem já i můj přítel chtěl umřít . . .“ Z řeči husarovy bylo poznat, že to byl nějaký důstojník převlečený za obyčejného husara. Jeho smutná slova dojala přítomné muže i ženy tak, že hlasitě vojáků litovali. Přinášeli jim víno i koláče do vězení, a sedláci kdyby jeden před druhým nebyli měli strach, byli by je pustili. Na druhý den s velikou útrpností hleděli na ně, když je odváželi na voze do Brna, na nohách i rukách spoutané.

Lidé cítili, že všechno se stalo podle zákona, ale jakýsi jiný zákon že ještě panuje, který vojáky ospravedlňuje. Sedlinskému zůstalo vypáleno Jidášovo znamení na čele. Pořádní lidé od té doby se

ho štítili. Dlouho nesměl mezi lidi a jak se kde ozval, hned na něho pokřikovali: „Jdi z očí, Jidášu škaredý!"

Hrabec zajel si do Brna a celou věc připsal sobě za zásluhu. Sedlinského neminula odměna, třebas koně i zbraň vydat musil. Sedlinská dala se slyšeti: „Bože, co to tem vojáčkom enom napadlo utěkat, dyť to mohli vědět, že jich nekdo chytne!"



Bohoslovec Hráza hořel nedočkavostí, aby mohl spolupůsobit na díle apoštolském mezi svými rodáky v tak slavném čase. Prázdniny letos nastaly dříve pro nepokojné časy, a tak dychtivý jinoch octl se v Brumovicích, kdy ještě obilí vysoko stálo na polích, krajina byla samá zeleň, krása a lahoda. Mladý Hráza tonul v rozkoši, nepokoji a nadšení, když přijížděl k domovu. Ústa mu přetékala slovy, která se málo hodila do střízlivé domácnosti otcovské, neboť nebylo tu, kdo by mu rozuměl. Večer po svém příjezdu, zlíbav rodiče a přechodiv celý dům, dlouho proseděl mezi zahrádkami. Pozdě šel spat a přece nemohl se dočkat rána. Všechno v něm plálo . . .

První cesta jeho měla být do kostela a na faru. Dychtil po rozmluvě s farářem, jemuž se chtěl představit jako spolubojovník a pomocník, jako muž, který už je zrovna tak vědom sobě nových úkolů jako zkušený duchovní pastýř. S ním ruku v ruce chtěl pracovat . . .

V ranním svěžím vzduchu, když se ubíral na mši svatou, Hrázovi zruměnily se tváře. Hleděl svýma veselýma očima po vsi — všechno bylo tak milé, sladké a jaksi ozářené, jako by byl svátek. Když vešel do kostela, bylo v něm prázdno skoro. Jen v žebračce jednotvárně kostelní almužníci odříkávali své modlitby, a do zadní lavice přibelhala o berličku se opírajíc stará Vojtíšková. Ale i ten známý kostelíček, i ty modlitby žebráků, které znal od dětství, dojímaly jej jakousi vřelostí a novotou. Starý kostelník, kmotr Šebesta, vyšed ze zákristie, podal mu radostně ruku, div mu ji nepolíbil.

Bohoslovec sklonil hlavu nad lavicí po pravé straně oltáře a modlil se breviář. Nechtěl se vítat přede mší s farářem: první jeho myšlenky patřily Bohu. Duše jeho vznášela se a pokořovala, prosila za sebe, za své rodáky a za všechno lidstvo. Když ministrant zacinkal a varhany zahlaholily, duše mladého Hrázy jak u vytržení na perutích těch zvuků zdvihala se k nebesům a ssála do sebe hudbu, jež jindy bývala mu všední, jakoby nořila se v hlahol kůrů andělských. Kněz obraceje se při prvním Dominus vobiscum, uzřel Hrázu, i všimnul si ozářeného obličeje jeho.

Po službách božích představil se Hráza duchovnímu v zákristii. Políbili se po kněžsku, a farář vybídl jej k sobě. Šli zahradou, podívali se na včely, na dvoře prošli hejnem drůbeže, dva psi vesele na ně zaštěkali a pletli se jim mezi nohy. Zastavili se potom oba páni v kuchyni, kdež hospodyně projevila radost z příštího kněze. Jak dobře mu seminář slouží a jak vypadá malovaný zrovna

jako panenka. Všechny tyto první dojmy bohoslovci byly všední.

„Velebný pane, jsem sice ještě mlád, ale zahořel jsem prospět svému národu. V těchto nových časech je povinností každého z nás obětovat lidu, co máme nejlepšího. Přijměte ve mně pomocníka a povězte mi, jak mám začít nejdříve, tu mezi svými rodáky, s nimiž i vy jste srostl."

Tak asi sestavil si bohoslovec první oslovení k faráři, až s ním vyjde ze hřbitova. Ale nedošlo k tomu. Pořád a pořád zastavovali se u všedních světských věcí. Při tom bohoslovec nevrle nesl, že farář s ním nemluví jako s mužem, nýbrž jako s odrostlejším chlapcem, se školákem, kterého zná od let ministranství. Tím blahosklonným tonem mluvila k němu i kuchařka.

Farář zpozoroval jakousi nevoli na tváři svého hostě a udiveně upřel naň své oči. To ještě více Hrázu popletlo. Uplynulo několik minut, posnídali a při tom vzdalovali se ještě více od předmětů, kterými bohoslovci srdce přetékalo.

Farář byl zdravý, otylý, jeho nemoc loňská nezanechala po sobě nejmenší stopy. Výraz spokojenosti jeho, čili spíše světskosti neshodoval se nikterak s tím, co Hrázovi viselo na rtech. Farář zapálil si dýmku a živě pokuřoval a nabízel doutník i bohoslovci.

— Zakuřte si! Tady smíte, tu není seminář.

— Děkuji, nekouřím.

Všechny farářovy způsoby a pohyby měly jakousi eleganci, připomínajíce trochu staré šviháky velkoměstské. Také nářadí a pořádek v bytě měl ten panský ráz.

— Před veliké události jsme postaveni, velebný pane — začal Hráza konečně, dodav si zmužilosti — světodějné události přihodily se v našich dnech . . . .

Ale začal takovým nepřirozeným a nevhodným hlasem, že se zastavil po těchto slovech a začervenal. Rozpaky jeho byly ještě trapnější, když farář hledě na svou dýmku poklepával klidně lžicí kávovou na talíř a hlavou přitakal, jako kdyby se mluvilo, že je venku krásný den.

— Pravda, pravda . . .

Bohoslovci vyschlo v hrdle. „Musím jinak začít," pomyslil si, „neboť co jsem řekl, to je hloupé. Nač mi měl odpovědět?"

— Víte, velebný pane, co svatý otec Pius IX. pravil Italům?

Farář pozdvihl udiveně hlavu, jako když před chvíli pozoroval Hrázu, a zase tak jen upřeně hleděl, že Hráza nemohl poznat, ví-li farář nebo neví, co svatý otec pravil. Ale na konec bylo mu to již lhostejno, neboť si umínil za každou cenu pomocí slov papežových zahájiti důležitý svůj hovor.

— Svatý otec pravil — pokračoval zase tím falešným tonem — : „Běda tomu, kdo v tomto větru, který cedry a duby pohybuje, hlasu Páně neslyší." Já myslím, že i nám nastává povinnost, abychom hlasu božího uposlechli na prospěch národu a církve.

Farář otevřel oči úplně. Bohoslovci zdálo se, že teprv nyní mu porozuměl a chtěl teď i vyslechnout mladého spolubratra a potom též své názory projeviti. Dokonce se zdálo Hrázovi, že farář s po-

těšením naň hledí a že je jen tak překvapen jeho nadšením, kterého nejspíše neočekával a které je tak krásné, upřímné a čisté. Proto směleji a už jaksi přirozeněji vykládal svůj program o vzdělání lidu, potom o působení kněží pro myšlenku cyrilometodějskou, která znamená vlastně — národní církev a která by dovedla snad připoutat i protestanty.

Ve tváři farářově měnil se však výraz docela jiný, mohlo by se říci ukrutný. Nikdo by nepomyslil, že v pěkné té tváři jeho mohl by se vůbec zjevit rys tak nepříjemný, až šeredný.

Poslouchal a poslouchal a bylo zřejmo, že tyto věci jsou srdci jeho cizí, za hranicemi jeho zájmů ležící a že to všechno zamítá. Následkem toho pozorování zase se proud řeči Hrázovy trhal a na konec program o „národní církvi" už odříkával jen jako školák svou úlohu před učitelem. Skončil otázkou, jak o tom soudí pan farář a jak by se v Brumovicích mělo začít.

— Já mám tolik starostí, přítelku — těžce sbíral farář slova a bylo patrno, že ho to stálo mnoho práce, aby jistou krutost svého tonu zmírnil — že byste... No však až vy budete v duchovní správě, pochopíte to. Dají vás na takovou lokálku, že jste rád živ ve svatém pokoji. Tu mi z jara spadla stodola, a sotva jsem byl s ní hotov, dostala se mi do sklepa voda; stavět, přezdívat se musí, nevím, kde mi hlava stojí. Sedláci jsou dlužni za štolu, abyste se s nimi hrdloval. Takový je to život. Okno mi puká, hleďte (odhrnul záclonu), a sedláci povídají, abych si to spravil sám. A to se vám potom odnechce mezi ně se míchat . . .

Domluviv, zlostně přecházel po pokoji.

Hráza mlčel.

Farář domnívaje se, že dostatečně nepřesvědčil naivního nadšence, rozpřádal dále, co patrně nemluvil dnes ponejprv.

— Jsou divocí, neposlušní, jsem tu živ jako na poušti. Tomu já nejsem zvyklý. Já se na konec nechci do ničeho pouštět. Nevěděl bych... Hned páni, hned sedláci jsou na vrchu. Udělám něco a jakživ se na lepší faru nedostanu. Hledím si tedy svého a ostatek ať si dělají s Pánem Bohem. Je to pod mou důstojností, abych se mezi nimi otíral. Víte, co naplodili ostudy vloni za mé nemoci.

— A v čem záleží naše poslání? namítl Hráza povážlivě.

— Ještě v tom nejste, nevíte, řekl nevrle kněz, patrně jsa uražen, že nezkušený mladík jej poučuje. Co vy víte o poslání.

— Lid by vám byl vděčen.

— A dá mi také lepší faru? Mám v tomto brlohu splesnivět? Já s politikou nic — A s protestanty, s těmi by se mělo jinak zatočit!

— Kněz katolický, když světskou kazajku vyměnil za posvátný talár, nesvlékl přec a nezměnil tím povahu člověčí, nemá jiný rozum, jiné srdce nežli druhý člověk. Svazky státní a národní upínají se spíše na jeho mnohem citlivější srdce. Proto má a musí býti politikem — rozumí se ve vyšším smyslu.

Tato slova bohoslovec pronášel rozhodně a pevně, neboť sobecké stanovisko P. Vacka uvedlo jej v rozhorlení.

— A hleďte, důstojnosti, dodával, jakoby si byl vzpomněl na něco pojednou, náš slavný mistr Sušil přidal se k novému národnímu ruchu, muž zajisté svou mírností podivuhodný, svou holubičí snášelivostí nedostižný. Takto se Hráza opříti chtěl o autoritu, ačkoli jí nepotřeboval pro věc, o které soudil, že je tak samozřejmá.

Nastala trapná pomlčka. Farář přecházel popudlivě po pokoji, bohoslovec každý jeho krok provázel nepohnutě, jako někdy zadíváme se na kyvadlo u hodin.

V tom přinesla kuchařka na tácku láhev vína, nalila do skleniček a postavivši je před oba velebníčky (říkalať i bohoslovci už „velebníček"), založila si ruce pod zástěru a usedla si proti nim ke stolu. Byla to ženština mladá, silou kypící, hovorná a rozesmátá. Na plné tváři dělaly se jí dolíčky, jaké děti mívají, a oči se jí vlhčily od smíchu. Ona hovor jejich přetrhla svými dobrosrdečnými nápady a škádlením. Krutý rys na tváři farářově zmizel. Hospodyně nikoho se neptala, má-li k žertům právo a štěbetala rozmarně dále. Mladému bohoslovci začala rozebírat před očima rejstřík far, kam se může na patronátě císařském po roce dostat, vypravovala s nepřetržitým smíchem, jak to kde chodí a jaký je kde principál. Nepřála Hrázovi však, aby se dostal do Čejkovic. Farář pokuřoval, a když hospodyně i zákusky k vínu přinesla, vděčně na ni pohlédl. Dle všeho byl rád, že její přítomností byl vysvobozen od dotíravých řečí bohoslovcových.

Zkormoucen zdvihal se Hráza po chvíli k odchodu. Farář vyprovázel jej velmi laskavě až na

schody, zval jej k neděli na oběd a tiskl mu vřele ruku. Na schůdku nahnul se k němu s jakousi otcovskou důvěrností a jakoby buď litoval jeho přenáhlení nebo mu svěřoval důležité tajemství, pravil potichu:

— Vypusťte ty vrtochy z hlavy . . .

Hráza byl tak zaražen slovy těmi i tonem, že se jen trpce usmál a mlčky odcházel.

Byl jako polit studenou vodou. Ten ton farářův zněl opravdu jako šetrné a ohledu plné politování nad chlapeckým poblouzením, které se však hodným dětem odpouští. Zlobil se, že kněz nemohl pochopit svého poslání. Neméně i na to, že s ním zachází jako s nerozumným žáčkem. S tím úmyslem Hráza právě šel na faru, aby dal na jevo: „Už nejsem chlapec. Žádám, abyste na mne pohlíželi vážně." — „A přece není to kněz starého rázu," divil se Hráza, „je to muž v nejlepších letech, dobrý kazatel a znalec světa? A jak může při tom myslit, že svoje povinnosti zastává vzorně? Odkud to sebevědomí proti mně?"

Farář Vacek byl spokojen sám nad sebou, tak jak žil. Byl z těch, kteří na studia hleděli jako na žebřík, po němž se člověk vyšplhá k dobrému bydlu. Tu povinnost on vykonal, octl se u cíle, koná zase své předepsané povinnosti a chce mít příjemný život. Kdo by mu směl něco vytýkat? Hřeší? Jedná neprávě? Křtí, pochovává, slouží mše, káže a hlídá orličím zrakem svůj ovčinec proti „druhé stránce", aby se mu ani jediná ovce nezatoulala. S tím upozorněním byl na brumovskou stanici také poslán. Proto zavedl on přísné odlučování svých věřících od nekatolíků — byla mu

také s vyšších míst vyslovena za to spokojenost. Víc mu předepsáno nebylo, víc také nečiní. V každém jiném směru byli mu sedláci lhostejni. Nebude-li knězem zde, bude knězem jinde. Nebyl z venkova, a proto všechen venkovský život byl mu vzdálen, že v něm nenalézal nic zajímavého a sebe důstojného.

Bohoslovec stavil se ve škole; už nebyl tak horoucně naladěn, ale přece těšil se na shledání s učitelem svým Kobzou, milým člověkem.

Nalezl jej na dvoře, an s vyhrnutými rukávy a v šatech roztrhaných cosi popravoval, po domě šukal. Způsobil mu tím překvapením velikou nepříjemnost. Učitel býval všelijak za těch časů živ, po pansku jistě málo, ale Kobza společenských způsobů a jistých panských zvláštností velmi dbal. Tenkrát učitel vesnický, který svými vědomostmi a svými mravy měl dávat občanům příklad a v dětech budit úctu, býval odkázán na zákonitý způsob žebrání. Vybíral si po domech koláče, chléb, vejce a chudý groš. Kde mu dali masa, mouky, omastku, vína, to už bylo nad jejich dobrou vůli a z lásky. Ale Kobza i se sedláky uměl důstojně jednat a svůj stav povyšoval. Panské způsoby osvojil si, když jako mládenec v Pavlovicích vyučoval v některých úřadnických rodinách. Proto neusedl ani nyní dříve, dokud na sebe nevhodil černý kabát s dlouhými šosy. Seděli potom na dvoře v koutku u dřevěného stolu, a Hráza nedostal se brzo k řeči, poněvadž učitel stále a stále svou toiletu omlouval.

— Nu a jak naši sedláci? ptal se Hráza. Radíte jim, pane učiteli, v těchto nových časech?

— Ja, holenku, (při důvěrném slově tom se učitel se trochu zarazil), ti sú včil páni! Velcí páni!

— Ale poučujete je?

— To se ví, sebevědomě přisvědčoval učitel, Pánbičku nebeský a jak! To máte někdy konfúsi, že hlava jde kolem. A nemaje nejmenšího tušení, kam bohoslovec bije, vykládal o přípisech, smlouvách, kupech a vysvědčeních, které psává. A nejšíře začal vypravovat, co se nahledali — ovšem marně — Ondřeje Kupky. Psalo se na všechny regimenty, ale nikde o něm slechu. Splnil dle všeho co sliboval, že ho Brumovice jakživy neuvidí.

„Špatně jsem se vyjádřil,“ pomyslil si Hráza a chtěje napraviti chybu, učinil náležitou předmluvu, co by se nyní sedlákům mělo radit . . .

Učitel byl muž v letech, dobráček měkký jako z vosku a vášnivý hudebník. Hrázovy otázky přesahovaly jeho obzor a schopnosti. Podivná měl obočí, veliká, že oči pod nimi se skrývaly jako pod stříškou. To činilo výraz jeho tváře velmi přísným a hrozným, zvláště na nováčky ve škole. Ve skutečnosti nebylo snad mírnějšího člověka. Jak tak nyní učitel na krásnou postavu bohoslovcovu se zahleděl, zpomněl si na jeho školská léta a zvláště, jak čistý míval diškant a jak krásně zpíval o jitřní sólo jednoho z pastýřů starodávné koledy. Následkem toho nejen že zapomněl poslouchat, nýbrž z nenadání skočil do řeči, přes to, že byl velmi pozorný a šetrný.

— Ej, ctihodný pane, kde jsú ty časy, co jste tak krásně zpíval na kruchtě! Zpozoroval hned,

že se bohoslovec přerušením zarazil, ale myslil, že je to následek pochvaly. Víte vy co — a vzav bohoslovce za rukáv, vedl jej do světnice k chatrnému piánu. Mám novú mšu, sám jsem ju skládal. Co jí řeknete? A už sedl a břinkal na malé fortepiánko a žádal si slyšet o důležitých místech bohoslovcův úsudek.

Hráza podrobil se osudu. Již nezačínal mluvit. Kdyby nebyl znal dobromyslného učitele, byl by musil myslit, že si z něho dělá šašky. Takto sedě za stolem, zase neposlouchal hudbu, jako dřív učitel neposlouchal jeho výkladů, nýbrž rozbíraje vzdělání tohoto muzikanta i jeho svět myšlenkový, sám sobě doznával, že učitel mu rozuměti nemůže. Byl Kobza nepoměrně lepší sice svých předchůdců, ale kromě hudby zabýval se jen rolnictvím. Proto i dnes také všecku rodinu měl na poli a sám na dvoře před chvílí stloukal chlívky pro ušípané — celkem jeho vzdělání v těchto věcech nebylo větší, nežli sedláci sami měli. Učitel hrál, špoulil významně ústa na některých význačných místech, jimiž byl unesen a mrkal na bohoslovce, jako by řekl: Teď, teď poslouchejte! Hráza bezděky občas přikyvoval beze všeho smyslu . . .

Krajní humno podsednické u školy bylo obrostlé hustým živým plotem, na němž zralé plody acházu (kustovnice) červenaly se jako korálky. Ve stínu plotu hrály si děti, kutajíce si domky a sklepy v břehu. Jejich veselé dětské hlasy vytrhly bohoslovce ze zadumání, s jakým odcházel ze školy. Děti přiskočily a líbaly mu ruku. Hráza hledě do šťastných oček jejich a vyptávaje se každého, čí je, okřál při nich na duchu

a tak se čemusi zaradoval, že se nemohl od nich odtrhnout. Hned by si byl sedl k nim a hrál s nimi.

„To je veselé," povídal si v duchu vcházeje uličkou do dědiny, „chci být apoštolem a mám takové nápady . . ."

Týž úsměv, s jakým šel do kostela, vrátil se mu na tvář, když v letní záři sluneční patřil na domy, na zahrádky a na lidi. Zas to všechno pro něho vypadalo jako ve svátečním jasu. Z očí jeho mluvilo účastenství k lidem i k těm domům, všechno svou láskou objímal — a proto i lidé ochotně se s ním vítali a dávali do řeči. Tak mu všechno vypravovali jako starému známému, i důvěrná rodinná tajemství mu svěřovali. Bylo jim radostno s ním promluvit a jemu také.

Postál s některými tetkami, které se k bohoslovci měly jako starostlivé kvočny a zasypávaly jej otázkami, kdy už bude to primicí. Viděl pojednou, že od Klobouk blíží se dva muži. Starší, když už byl jen asi dvacet kroků od skupiny, nápadně se odtrhl a zahnul zpět do Hrachůvky. Mladší ozbrojen po vojansku puškou a šavlí, zastavil se a salutoval, když se přiblížil, a známě, důvěrně se usmíval. Bohoslovec poznal, že je to gardista Bacháček.

Ženské se rozešly, a Hráza s Bacháčkem kráčeli dále dolů dědinou. Bacháček měl velikou radost z příchodu bohoslovcova, neboť rád od něho zvídal a rád si k němu i pro knihy zacházel.

— Kdo to šel s Vámi? napadlo Hrázovi mimoděk.

Bacháček jakoby přeslechl, začal cosi vypravovat.

— Kdo? opáčil bohoslovec.

— A bratr, odpověděl Bacháček jaksi nerad.

Hráza již se dále neptal. Než došli k zahrádkám Hrázovým, Bacháček mu vypravoval, jak Sedlinský zradil maďarské husary. S tím se rozešli.

Hrázovi nešlo z mysli, že Starosta opět tak nápadně se mu vyhnul. Bratr, o němž Bacháček mluvil, byl nevlastní bratr Bacháčkův různo otců, sedlák Starosta. Bohoslovec velmi si obou bratrů vážil, neboť oba byli nevšední lidé na dědině. Než Starostovu lásku nedávno ztratil.

Tento Starosta byl trochu jako podivín. Mohl být něco přes čtyřicet let, chodil však zamračen jako noc, nevlídně a skoro až zlostně choval se k lidem. A přece jako svobodník i potom ještě jako mladý ženáč býval prý švarný, veselý společník, miloval muziky i karban. Později stala se s ním na ráz změna. Stal se zamlklým, ač ne tupým. Zrak jeho pátravě a nepokojně se třásl, v nitru jeho něco vězelo, co nemohl lidem svěřit.

Když byl Hráza ve filosofii, v oněch bouřlivých pro něho převratech, potkal se jednou se Starostou u lavečky krumvířské. Starosta pátravě prohlížel si studenta z daleka a byl tomu dle všeho rád, že student nejen pozdravil, nýbrž se i zastavil s otázkou:

— Kam jdete, strýčku?

— A idu kácet toť vrbu!

— Tož půjdem spolem.

Starosta sám byl by studenta sotva oslovil, protože nepěstoval žádných styků s neznámými lidmi.

Slovo dalo slovo, Starosta se nápadně rozehříval, až mu z úst vyklouzla bázlivá otázka, která, zdálo se, dávno mu vězela na mysli:

— Čtáváte taky o náboženství nejaké knížky?

— A mnoho! řekl živě Hráza, a tvář jeho se rozjasnila.

— Já mám doma jedny knížky — Starosta na to, pátravě hledě do očí studentovi — sú po nebožce matce, která pocházela z Morkůvek z helvítskej rodiny. Víte, přijala našu víru, když se s nebožtíkem otcem brali. Enom to nevím, kdo ty knížky složil, protože nemajú prvních listů. Začínajú tak (a Starosta upřev oči do země, odříkával se zvláštním staromodním přízvukem): „Čechové, národ slovanský, v modlářství až do léta Kristova 894 pohříženi, bez pravého Boha a náboženství byli. Ale toho vlastně léta kníže jejich Bořivoj, hostem byv u Svatopluka, moravského krále, divným božím řízením známosti Kristovy nabyl a ihned tam v Velehradě 23. dne měsíce června s třiceti vývodami (aneb vladykami) křest svatý přijav, s radostí se domů navrátil a Strachotu (jinak Methudia) biskupa moravského, aby českým apoštolem byl, s sebou přivedl . . .“

Z dalších poznámek bylo viděti, že Starosta snad celou tu knížku umí z paměti.

Student nemálo se podivil i nemálo zaradoval. Starosta rázem se mu stal vzácným a vyšším člověkem. Stal se mu i bližším a drahým, neboť ona kniha byla také z těch, jež mnoho přispěla k jeho tehdejšímu stavu. A netušil, že by kdo měl knihu tuto v Brumovicích.

— Znám tu knihu, znám, přisvědčoval rychle

Hráza, a způsobil zase radostné překvapení Starostovi. Jmenuje se „Historie o těžkých protivenstvích církve české."

— Takových knížek v našej církvi nemáme, že ne? pravil Starosta. Kolikrát sem prosil faláře, aby mně takovýho neco půjčil, že bych se rád ponaučil.

— Není to katolická knížka, to sám jste poznal.

S tou odpovědí sedlák nebyl spokojen. Čekal, že student řekne víc.

— Nejni, ale naplakal sem se nad ňú dosť. Vida podivení v tváři studentově, pokračoval: „Já myslím, že nás naši kněži šidijú."

— Mluvil jste o tom i s jinými lidmi?

— Ne, to sú hlúpí lidi. Enom bratr Bacháček to zná. Povídali sme si jednú, že bychme hneď byli takovýma Českýma Bratrama jako ti . . . . . Škoda, že tej víry už nejni.

— Není, řekl student a Starostovi vysvětlil stručně, jak se stalo za císaře Josefa II., že zbytky Českých Bratří musily se po tolerančním patentě přiznat buď k helvetům nebo luteránům a že vlastně i brumovští evandělíci jsou možná dědici Českých Bratří, protože tady všady v našich dědinách bývaly bratrské sbory.

Starosta se zamyslil.

— A tož nahlídnite nás nekdy! pravil na to, podávaje studentovi ruku na rozloučenou. Trhl sebou, jakoby byl víc mluvil, než chtěl a položiv sekeru na rameno, ubíral se k lavečce po práci.

V době křiků s rodiči, když i celá obec nevražila na studenta, že nechce být panáčkem, za-

stavil Starosta jednou Hrázu u kostela, kdež nebylo svědků a zpytavě i útrpně pohlížeje na ubledlý jeho obličej, dal se s ním do řeči:

— Trápiju vás, slyšel jsem.

Hráza přisvědčoval s trpkým úsměvem.

— Nezaprodávejte svú dušu. Ste mladej, zkazíte si život na temto světě, aji snáď na věčnosti.

Toto účastenství aspoň jediného člověka v dědině bylo tenkráte jinochu jako balsám na rány. Později však Starosta nikdy s ním nemluvil, nápadně se mu vyhýbal a jak se zdálo, nenáviděl bohoslovce. Už dávno umiňoval si Hráza, že schválně Starostu vyhledá a vyloží mu své stanovisko, které jistě i jemu vštípí. Vloni k tomu nedošlo. Po dnešním nápadném chování sedlákově umínil si to tím pevněji.

Přes tuto událost, která na chvíli také radostnou Hrázovu náladu zakalila mráčkem, mysl bohoslovcova vrátila se zase rychle k onomu sladkému opojení vlastními city, s nimiž se chystal na práci apoštolskou. Po celý den přecházel z místa na místo, jakoby netrpělivě čekal na shledání s někým, koho mnoho let neviděl . . .

Bylo mu po několik dní tak jako Kornyšlovi z jara, když se vracel na Moravu. Všechno bylo růžové v Brumovicích, všechno zdravé a všechno pučelo na nový květ. Kdyby byl bohoslovec Hráza znal Klácelovu báseň, byla by mu také hřměla v prsou, kudy chodil. City a nadšení jeho byly stejné.

Hurrah! již je tu čas!
Vzbuďte se, vzbuďte se, bratři!



## XVII. VYŠEL ROZSÉVAČ.

Podivná věc. V době, kdy se lidem pohybovala země pod nohami, v Brumovicích sedlo na lidi zvláštní vystřízlivění, jakási únava a chmura po březnovém vzplanutí. Ochablost jako po horečce u nemocného. Všeho toho nového bylo jim málo, očekávání končilo sklamáním. Je pravda, kdo by měl být z naděje živ, často umírá hlady. Ale jaro a leto roku 1848 přineslo ne pouhé naděje, nýbrž skutečný zisk. Z počátku rozradovali se, že robota i desátky pominou; ale jistota, že to všecko skončí až za rok, vypadala jim tuze vzdálena. Neměli trpělivosti a přímo klnuli, že se musili do roboty vrátit. Záhy se dočkali, že sněm moravský zkrátil jejich čekání a zrušil poddanství od 1. července 1848. Ale ani to jich nenaplnilo radostí, neboť zase je tížila vzdálenost okamžiku, kdy budou znát cenu výkupu, a nejistota, jaké jim nastanou starosti sháněním peněz na to výkupné. Únava a chmura jen tím se daly vysvětlit, že příliš dlouho čekali na vysvobození a když vysvobození přišlo, že nepřišlo rázem dle nadějí v nich

probuzených, až na konec císařův i sněmovní dar zdál se jim být zcela nepatrný a samozřejmý. Nač dědové a otcové těšili se v horečných snech a přece marně, to sedlákům našim tuze rychle připadalo, jakoby se rozumělo samo sebou a jakoby ani jinak nebylo se mohlo stát.

Opakoval se v Brumovicích a snad i jinde starý zjev, že hranice mezi štěstím a neštěstím, mezi svobodou a nesvobodou jsou velmi pohyblivé. Když jim jindy mandele na poli zarůstaly, když seno na lukách hnilo, když při měsíčku sklízeli, tenkrát reptali; když se ukázalo, že nyní budou pracovat na svém podle své vůle, že dráb nebude za nimi postávat s holí, že na kanceláři nebudou se třást před frakaři, a když škodolibě mohli si pozpěvovat:

Hej, vy páni s fráčkem,
už vašemu grobiánství
zvoní umíráčkem,
my už práva máme,
vzít si jich nedáme, —

tu reptali zase. Zač dřív modlili se k Pánu Bohu a čeho aspoň svým dětem přáli, se dočkali, to jim najednou sotva stálo za řeč.

Ve velkém světě sběhly se od července do konce roku 1848 události dalekosáhlé, ohromující, jichž smyslu však na našich dědinách nechápali a ovšem chápat nemohli, protože o nich hrubě nevěděli. Ale ani převratné a hlomozné události v českých zemích, hlavně v hlavních městech Čech a Moravy, nezasahovaly do naší krajiny. Dva tři lidé stopovali běh těch věcí a, jak uměli, vysvětlovali po svém rozumu význam jejich sedlákům. Zá-

jem vesničanů všeho toho vzdálených byl nepatrný: netýkalo se jich to osobně.

Proto bylo v kraji ticho. Ten vírný ruch a bezmála revoluční vítr, jenž jinde českým venkovem hýbal, měl mezi našimi Slováky slabounkou ozvěnu. Bezvládnému tělu národa vracela se krev od srdce do žil a rozlívala se pomalu po údech, ale konečky prstů ještě byly studené. Tím srdcem byla roku 1848 Praha, konečky — naše krajina; do naší krajiny životní teplo lilo se pomalu.

Život v Brumovicích podobal se malému, stranou od lesní cesty skrytému mravenisku. Musíš blízko přiložit ucho, abys ruch jeho slyšel.

Hlavní město Vídeň bylo předním pramenem převratů v celé říši. Císař nejsa tu pro samá vzbouření bezpečen, uchýlil se do Inšpruku. V Lombardii povstali Vlaši, v Uhrách Košut mínil císaře svrhnout s trůnu uherského. Proti tomu opřeli se Charváti a Srbové pod bánem Jelačičem. V hlavním městě České země, v Praze, scházel se slovanský sjezd a konaly se přípravy na příští sněm. Na slovanský sjezd jeli z našeho kraje pouze Kornyšl, jenž vzal s sebou sedláka Prúdka z Rakvic. Než z nedorozumění v pondělí svatodušní 12. června, když studenti a lid vraceli se ze mše ze Svatováclavského náměstí, stala se srážka s Windischgrätzovým vojskem, stavěny barikády a nad Prahou prohlášen stav obležení.

V srpnu sešel se říšský sněm ve Vídni, jenž skončil bouřemi, a císař Ferdinand 11. října přestěhoval se na Moravu. 12. října uvítala jej sněmovní deputace v Židlochovicích. Odtud jel do Olomouce. V podzimní měsíce oživl sousední slo-

vácký kraj. Ban Jelačič od jihu a kníže Windischgrätz z Prahy dobyli Vídně, jejímž zbouřencům Maďaři táhli na pomoc, a potom společně obrátili se s vojskem do Uher proti Košutovi, proti jehož vojsku slabě se bránili slovenští dobrovolníci pod Hurbanem, luterským farářem z Hluboké.

Císař v tu dobu svolal na 22. listopadu 1848 říšský sněm do Kroměříže a brzo po zahájení sněmu 2. prosince vzdal se pro churavost trůnu, jejž postoupil nejstaršímu synu bratra svého, Františku Josefovi I. — — —

Bohoslovec Hráza plul v proudu těchto událostí, to jest on žil den ze dne s nimi a v nich, radost i strach nad zdarem provázely každý nový čin národa, on rostl i padal s tím, co se dělo, slovem on byl živou součástí národa, jednou z žilek, které skládaly těleso národní. Vášnivě stopoval každé hnutí, o němž zvídal z Havlíčkových Národních novin, z Ohéralova Týdenníka a později z Moravských Novin.

Jedna věc naplňovala ho úžasem. Prostředkovati své city dále, vtělovati v krajany všechny své dojmy, toho dokázat nemohl. Toto poznání bylo pro něho hrozné, a příčin domakati se neuměl. Jestliže v sousední dědině vypukl dobytčí mor, to v obci udělalo poplach. Každý člověk o tom mluvil. Ale jestliže Windischgrätz střílí na Prahu a lid padá na barikádách, to jimi nehnulo. A přece byl jist, že lid o svých osudech a své národní souvislosti má tajemné vědomí. Jak je možná, že národ někdy jako jeden muž zdvihl se na svou obranu? Kdyby pod dědinou cigán týral slabšího cigána, každý Brumovčák byl schopen pomoci to-

mu, na čí straně viděl právo. Ale že slovenští povstalci pod Hurbanem jsou takovou stranou, kterou Maďaři bijí, k tomu v okolí svém pochopení nalézt nemohl. Projevu národního citu, jak o něm blouzníval Hráza, zde nebylo. A přece to nebyl lid ani zvrhlý ani tupý?

Nemohl se pohroužit v to srdce lidu. Kdysi představoval si úlohu apoštolskou snadněji. Nyní pohyboval se v jakémsi začarovaném kruhu, z něhož nemohl ven. Nejasně cítil, že lid v nitru svém jinak žije, jeho city a snahy že se spravují jinými zákony, pro něž on neměl dosti jemného sluchu, ačkoli z téhož lidu pocházel.

Než neumdléval. Svoje probuzování vědomě rozdělil si tak, že staré vážené sedláky — kmotra Šebestu, Sklenáře Jakuba, Kňůra, Mikšána vyhledával na besedách v neděli po požehnání a chodil mezi ně do radnice.

Mladší spíše přicházívali k němu pro knihy a noviny. Nejvíce lnuli k němu Bacháček, Pavel Kupka, který byl švakrem jeho, Ledahudec a někteří ze spolužáků: Skřivánek, Petr Beneš a jiní, ještě svobodní šohaji. Bacháček z nich byl nejvnímavější, ale politika ho netěšila. Z šohajů Benešův Petr byl horkokrevný nad ostatní, všechno rád zvěděl, po slavnostech dychtil, ale všechno jen z jakési chtivosti, parády. A při tom byl vrtkavý.

Do tohoto kruhu svých přátel Hráza nemohl však přivábit Jakuba Starostu. Ze Starosty stával se dokonalý podivín. Nebydlel na svém statku v dědině, koupil si osamělou chalupu u kloboucké cesty blízko cihelny a tam žil v ústraní. Lidem se vyhýbal. Žena Starostova byla pravý

odlesk svého muže, vždy němá jako bez duše. I když musila odpovědět, jakoby jí to působilo největší tělesné bolesti.

Oba manželé byli podivíni; jmenovitě na děti z dědiny působili strachem. Děti se jejich chalupě daleko z cesty vyhýbaly a mezi sebou pokládaly za jisté, že v chalupě u cihelny straší. Zahrada při chalupě bývala plná ovoce, jež viselo přes plot na cestu, ale ani nejsmělejší chlapec po něm nesáhl.

Hráza potkal od prvního dne, co byl na prázdninách, ještě několikrát Starostu, ale svého předsevzetí, že s ním promluví, se vzdával. Starosta vrhal naň pohledy odmítavé, zlé, nenávistné. „Co jsem tomu člověku udělal?" myslíval si Hráza, však marně po tom pátral.

Hospodářství všímal si Starosta jakž takž, ponechával starost o ně více chudému kmotřenci svému, který i na gruntě jeho bydlil; větším dílem sedal doma. V poslední dobu ani do kostela nechodil. Stále ležel v bibli a mezi lidem občas mluvíval zmatené řeči o šelmách a obludách — patrný vliv zjevení sv. Jana.

Od domácích zvěděl o něm Hráza, že z jara 1848 jednou obořil se v kostele na faráře v čas kázání a hádal se s ním. Vyvedli ho z kostela, byl zavřen, ale brzo propuštěn, protože prý je duševně chorý.

Jednou přišed domů Hráza, nalezl na dveřích domovních přilepený lístek. Byl to lístek od Starosty, psaný rukou nemotornou a zněl: „Podlé zjevení věčného Beránka a já Jakub Starosta

ohlašuju Vám: Psáno jest: hořel, ale neshořel!" Nebylo pochybnosti, že Starosta upadá v blouznění.

Bohoslovec mluvil o tom s Bacháčkem, ač Bacháček nerad se o nevlastním bratrovi zmiňoval. „Mě to taky chytalo," pravil bohoslovci, „no zpamatoval sem se. Co je z mudrování? Tu to vidíme. Na to mosijú být jinší hlavy, než my máme. Nejlepší je hodně dělat. A když člověk nekrade, neubližuje, nemamoní a na děti dbá, přece nejak dopadá."

Snahou Hrázovou bylo pracovat tiše. Vštěpovat do srdce lidí, co je mohlo učiniti lepšími a do hlavy jejich, co je mohlo učiniti moudřejšími. „Jen proto mi tak málo rozumějí, že nejsou uvědomělí," soudil. A také s bolestí pozoroval mnoho necností mravních. Toho se lekal. Národ když klesá, hyne nejdříve mravně: ale ty krádeže lesní, falešné přísahy, nepravdomluvnost, podlízavost a bázeň před vyššími, to vše přičítal dědictví z minulosti, jež brzo se dá vykořenit.

Jeho náboženské plány nesly se k tomu, aby protestanty získal svou snášelivostí, aby v přátelském zacházení mohl jim ukazovat krásné stránky církve katolické. Proto často jako za let studentských rozmlouvával i s Krátkým.

Krátký znal dobře, snad nejlépe z celé dědiny, program Havlíčkův, co v něm o náboženství praví.

Když s ním bohoslovec na tu stránku zabočil, Krátký se ochotně rozhovořil:

— Já říkám, že nad Havlíčka nejni mezi vama lepšího člověka, Bůh mu dej zdraví! Ale nesmí ostat na půl cestě . . . .

— Jak to?

— Já su přesvědčenej, že kdo miluje Husa, nemože milovat Řím a kdo základ hledá na Písmě, nemože ho stavět — — Tu se Krátký zarazil, pohleděv na bohoslovce a neodpověděl. Hráza lehce mohl uhodnouti, že chtěl říci — — stavět na knězích. Krátký zatím rychle obrátil řeč jinam.

— Vidíte, vy ste, ctihodný pane, taky takovej člověk, že každej vás má rád. Jak byl náš dvojctihodný pán toť u nás na nešporách, potom přišla řeč na to: aji on vás velice chválil a povídal: „Škoda ho, on nic nedokáže."

Hrázovi řeč ta lichotila, v přesvědčení svém však se neviklal, že by Krátkého i souvěrce získat dovedl pro své názory. Proto tím horlivěji vykládal mu, jak si představuje jeden ovčinec v národě českém. Stavěl mu před oči ihned, že jich — evandělíků v Čechách i na Moravě — je hrstka, národ převážnou většinou pak že je katolický a to hluboce katolický jako na př. zde na jižní Moravě. Na tom se dá těžko měnit něco a proto s tím počítejme. A tato většina, řekněme tento národ, svázán je politicky s osudem dynastie habsburské, také katolické . . . Proto by se menšina měla podrobit. Připomínal i Krátkému, jak za nynějších časů církev svatá stává se šetrnou a povolnou k národům. V Praze 4. června na náměstí sv. Václava archipresbiter z Nového Sadu sloužil mši na slovanském jazyku. I nám Čechům zajisté se národního jazyka dostane i mnohých jiných ústupkův.

— To nejni tá hlavní věc! namítl Krátký. Sednime si!

Sedli si u rybníka před cihelnou, tam kde byla hráz vysoká a suchá. Nechodilo tu mnoho lidí a nikdo jich nerušil.

— To nejni tá hlavní věc, opakoval Krátký. Naša víra má základ na Písmě a vaša na knězech. Abych já enom za sebe mluvil, ctihodný pane, jak bych já mohl přejít na vašu stránku? Od malička jsem se učil a také jsem si to našel u sv. Matúša v kapitole 26., verši 27., kde praví: „A vzav kalich a díky činiv dal jim řka: Píte z toho všickni." Ne teda enom nekteří, enom kněži.

— To je formální, řekl Hráza.

— Dobrá. Já jsem se od malička učil a také jsem si to našel v Písmě. Pán Ježíš pravil: „Já jsem dvéře" a „Jestliže byste co prosili ve jménu mém, toť učiním, aby oslaven byl otec v synu". A církev vaša učí, že svatí a světice majú být od nás vzýváni a ctěni, protože se možú za nás přimlúvat u Boha. Z Panenky Marie vaši kněži udělali štvrtú Božskú osobu.

Hráza chtěl odpovídat. Krátký ho zadržel:

— Počkejte! My evandělíci nemožeme najít v Písmě žádnéj očistec. A ještě věc — žádnýho otca pápeža. Když Pán Ježíš řekl Petrovi: „Ty jsi Petr a na té skále vzdělám já církev svou," tož to není papežství. Petr nebyl po smrti Páně nejvyšším správcem církve a prvním mezi apoštoly, to byl Pavel a Pavel jednú dokonca pokáral Petra za nesprávný jednání. Není v Písmě slovečka, že by Petr byl přišel do Říma a že by tam 25 roků byl spravoval sbor křesťanský. A když to tam nestójí, nemožem temu věřit. V Písmě není ani slovečka o zpovědi ušní, o takových věcách, že by

kněz mohl být prostředkovatelem mezi liďma a Bohem. Temu my taky nevěříme. Máme kazatele, ale to sú lidi jako my. A tož to jsem vám chcel ze všeckýho teho vyvést: evandělík, kerej si zvykl věřit v Pána Boha bez kněza, bez Panenky Marie, bez pápeža — ten si nemože vytrhnút mozek z hlavy, zmňačkat ho jako papír a zahodit.

— Naše církev je založena na Písmě jako vaše — pravil pokojně Hráza, ačkoli se mu tváře rděly rozčilením, neboť neočekával tak prudkého útoku od Krátkého —, rozcházíme se pouze u výkladu některých míst. K tomu je třeba učenosti, abychom my dva rozhodli, která strana má pravdu, to nedovedeme, to je věc náramná.

— O ne, učenosti k náboženství nejni třeba. Pán Ježíš udělal si apoštoly z rybářů, tí mu bez učenosti rozuměli. Mezi vašima liďma je moc učenosti a mezi týmto lidem moc pověry. To latinský říkání, klekání, obracení, zdvihání ruk, svěcení vede lid — a právě ty nejnábožnější, že sú samý čáry a kouzla a strašidla. Oni neumijú rovně myslet.

— Nastala nová doba, přijdou školy, přijde vzdělání. Oni se myslit naučí.

— Dejž to Pán Bůh nebeskej, pokyvoval Krátký hlavou. Podívejte se na teho Starostu. Já už jsem poznal za svýho života štyry takoví lidi, kteří byli z vašej stránky a začali číst v bibli. A všady to skončilo tak: Začnú s knihú nejtěžší a nejtmavější, začnú číst zjevení sv. Jána a pomiatú se na hlavě. Proč začnú číst to? Proto, že vyrostli odmalička v takovým fantazu . . .

Hráza sebral zatím své myšlenky a po pořádku vyvracel námitky Krátkého proti své církvi. Byl

zrovna krásný, jak se rozohňoval a jak upřímně hledal východisko z prohlubin, do kterých ho zavedl ten starý písmák. A znova se vracel ke své zamilované myšlence na jednotu církve. Evandělíci by prospěli i svým rozumem a znalostí písma těm ostatním. Vyšli jsme všichni z Cyrila a Metoděje, vraťme se k nim.

Krátký poslouchal ho šetrně a se zalíbením. Přece však nechtěl, aby si Hráza mlčení jeho vykládal za souhlas a proto pravil:

— No, já myslím, že ostanem každej při svým. Vy jste hodnej člověk. Ale už mosím na pole. Tá svornost byla by jaksik pro parádu, ale ne podlevá pravdy.

A s tím se rozcházeli.

Bylo to v září, co Hráza zpozoroval mezi lidmi řeči, které ho poděsily. Už se tak mluvilo, jako že s císařem je amen, že by bylo nejlepší přidati se k uherské straně a že by Morava nejlíp udělala, kdyby se na nic neohlížela.

Měl silné tušení, odkud vítr věje. Pořád byly v dědině křiky s Košutem. A čím dál nesmyslnější.

Nemýlil se Hráza. Hrabec s počátku pohrdlivě, brzo však s odporem stopoval činnost bohoslovcovu. S počátku viděl v něm bláhového mladíčka, brzo však přesvědčil se, že slova jeho padají leckde na úrodnou půdu. Ať přišel kam, bylo slyšet: „Panáček Hrázůj povídali," „panáček Hrázůj čtli v novinách" a to v jednom kuse. „Je to nebezpečný mladík," pomyslil si Hrabec, a proto tím horlivěji zpracovával své známé v duchu, který jim lichotil. Tím chtěl přehlušit působení bohoslovcovo.

Nejpatrněji postavily se proti sobě názory v dědině, jak dolétaly zprávy o Hurbanově povstání. Slováci uherští při hranicích moravských jsou většinou katolíci. Mezi nimi nejdříve rozšířily se bohaprázdné klevety, které obratně šířili maďarští náhončí, že povstalci pod Hurbanem jdou hubit katolíky a drancovat katolické osady. A tak neuvědomělí Slováci naši i jiní nemohouce poznati, kdo je jejich přítel a kdo nepřítel, dávali se spíše na Košutovu stranu.

Toto mínění v Brumovicích šířil také Hrabec. Nějací padouchové složili v tu dobu písničku o povstání Hurbanově a Hrabec neštítil se takový podlý hanopis šířiti na dědině. Byla to „Nová píseň o uherském Hurbanu, knězi luteránském, kterak víru katolickou zlehčoval, svaté tupil a mnohé katolické křesťany zmordoval. V Brně 1848."

Jak neslýchané věci v dědinách kolovaly, — poznati možná z ukázky té písně, která měla 27 sloh.

„Dušičko křesťanská, pro Ježíše Krista
jak v uherské zemy byla zašlapána
svátost pána Krista.
O svátost oltářní budiž zvelebená,
tělem, krví Krista, věřme dozajista
všechněm představená.
Ale Hurban, pohan křesťani verboval,
tu víru pohanskou zlatem, stříbrem
vždy vychvaloval.
On nutil křesťany, aby se klániěli
jeho šikovnosti a zlatu hojnosti
lidé mordovali.

Našli se tisíce, kteří se přidali,
a tomu pohanu za jeho mamonu
bezbožnost konali . . ."

Po tomto hrůzyplném úvodě vypravovalo se, že přes 40.000 bylo těch pohanů, jež Hurban zverboval, a ti jeho lidé jedni pálili, druzí malé děti a všechno mordovali. Okolo Myjavy čtyři sta zabili, kteří pro víru Krista poddat se nechtěli. Stará Turá od pohanů vypálena byla, ale když byla úzkost největší, Bůh byl nejbližší: od města Prešpurka 3000 gardy, z Trenčína 1600 a z Nitry 600 gardistů zmáhali Hurbana a „při městě Tůře 500 jich zabili". Tak jich rozehnali a Hurbana chytli. Na konec písně přidáno zbožné vzdychnutí a poděkování Bohu i Panně Marii za to, že víru katolickou chrání.

Když pak uherské vojsko už táhlo k Vídni a noviny zděšeně hlásaly Košutovo vítězství, Hrabcovi zdálo se, že se blíží rozhodný okamžik, kdy sedláci mohou vyvésti „hloupost", k níž si je s Heyduckem od počátku připravoval. Nebylo nemožno, že Košutovci vtrhnou na Moravu. Naši sedláci snadno by se k nim mohli přidávat. Až pak císařským vojskem Košut přece bude poražen — o tom Hrabec nepochyboval — císař důkladně ztrestá odbojníky, ovšem i moravské odbojníky, a tím Hrabcovy sobecké, nízké plány dojdou splnění.

Lehkověrnost a pověrečnost sedláků byla Hrabcovi pomůckou. Nemusil zpomínati na událost loňskou, jak snadno dali se chytit na koleru, letošní rok se všemi svými převraty otevřel povídačkám dvéře dokořán. Dva svatojanští poutníci z Krumvíře na příklad přinesli z Prahy pověst, že

prý v noci před sv. Janem v 12 hodin přiklusal krásný jezdec na bílém koni před Novou bránu a zatloukl na ni. Když strážníci přišli otevřít, tu prý ten rytíř ve stříbrném brnění na bílém koni zamával svatováclavským praporem a za ním zjevilo se četné komonstvo také obrněné. Strážníci jak omráčeni propustili jezdce do Prahy. Rytíř jel pozvolna na Svatováclavské náměstí, postavil prý se před sochou svatého Václava a odtud požehnal prý Prahu a zmizel. Dle domnění všeho lidu pražského byl to sám vévoda české země sv. Václav s Blanickými rytíři.

Jakmile bylo slyšet o vojně, potloukali se po jižní Moravě agenti a svůdcové převlečení za drátenìky z Trenčína. A ti přemlouvali lid pro Košuta. Někde nepotázali se s dobrou, neboť byli poznáni jako nadháněči, avšak jinde našli se lidé, jenž od té doby na Košuta nedali dopustit. Slyšeli o něm tak tajůplné věci, že zahořeli hněvem na císařské vojsko.

Pověsti o Košutovi byly tak hanebné, jako písnička o Hurbanovi. Dráteníčkové ti podezřelí velebili v Košutovi muže zázračného a balamutili lid. Košut prý je muž spravedlivý, bez něho by desátky ani roboty nebyly vyzdviženy.

I v Brumovicích ukázal se dráteník, jenž sedlákům v hospodě vypravoval:

Do vězení na Špilberk že byl Košut nespravedlivě odsouzen a proto ho Bůh také z vězení toho zázračně vysvobodil. Když totiž nějaký čas na Špilberku strávil, slyšel jedné noci neznámý hlas: „Košute, vstaň! Košute, vstaň!" Když se Košut přesvědčil, že to není žádný sen ani přelud,

přiblížil se ke dveřím a nalezl je otevřeny. Chodba pak byla jasně ozářena, a Košut beze překážky, neviděn od stráže, vyšel ze žaláře. Právě jako se čte o sv. Petru.

Bylo prý mu pak zvěstováno, že sice ještě jednou do vězení uvržen bude, ale podobným způsobem že zase vyvázne. Že proti němu povstane množství nepřátel, s nimiž dlouho vojnu povede, ale nad nimi všemi šťastně zvítězí a svým vítězstvím teprve lidu pomůže a nadělá boháčů z něho. —

Hráza, kde mohl, vysvětloval sedlákům, co se v Uhrách děje a že se děje něco zcela jiného, než oni myslí. Děsil se svedeného, zatemnělého a pověrčivého lidu. Pohleďte na ně! Jsou to sedláci, majitelé usedlostí, ne světoběžní pobudové, vylezlí z otravných brlohů pálenky a temné společnosti. Když si je prohlížíte v kostele, ani se modlí v lavicích, obličej vedle obličeje inteligentní, lidé schopní a nadaní. A přece tito lidé byli by s to, aby spáchali nejčernější zločin s čistým svědomím, protože jsou pověrčiví a naklonění věřit cosi nadsvětného, nadsmyslného, čarodějného. Jejich duševní svět naplněn je bytostmi strašidelnými, čáry a kouzly, vždy něčím nadpřirozeným, nemožným, neskutečným. Bylo by přece pravda, nač narážel Krátký? Bylo by přece pravda, že náboženské vychování těchto lidí vede je přímou cestou ze světa skutečného, prostého a přirozeného do tajemných hlubin pověry, tmy a zločinu? „Oni neumijú rovně myslet“, pravil Krátký. Nikoli, bránil sám sebe Hráza, je to jenom nevzdělanost zatím. Kdyby paprsky pravého vzdělání pronikly

srdce jejich, byli by jiní, moudří a důmyslní. Vždyť je ten náš lid tak nadaný!

Kde mohl, Hráza tedy vysvětloval, co je s tím Košutem.

Ta dívčina záhadná a divoká, která se koncem února vydala z ulic pařížských na cesty k východu a zpívala pobuřující písně a kácela trůny i oltáře, ta revolučni dívčina odskočila také do Uher. A Maďaři vypověděli poslušnost císaři. Přejme každému národu, aby se sebe svrhl despotismus, aby byl svým vlastním pánem. My Čechové také chceme být svým vlastním pánem. Ale Maďaři chtěli svobodu a jiným šlapali na krk. Ani ne čtyři miliony Maďarů a chtěli přec, že oni jsou pány v celých Uhrách, kdežto Chorvati, Srbové, Rumuni, Slováci a Sasíci budou jim za podnož. Jejich říše nebude se jmenovat Uhersko, nýbrž Maďárie. A tak se vytvářily poměry, že dvůr císařský držel se Slovany, kdežto Vídeň, její měšťané a němečtí vlastenci z celé říše drželi s Maďary.

Tehdy pozdvihli se proti Maďarům na jihu Srbové, Chorváti i Rumuni a na severu Slováci, naši pokrevní bratři. Pozdvižení slovenského lidu vedli evandeličtí duchovní Hurban, Ludevít Štúr, Hodža a jiní. Ale ne proti katolíkům, neboť pod jejich korouhví bojovali také katolíci, a Košut sám není katolík, nýbrž také evandělík, kalvinského vyznání. Čechové a Moravané drželi s Hurbanem a konali sbírky peněz jim na pomoc. Zrovna v září 1848, když arcikníže Štěpán jakožto místokrál opustil Pešť a sněm uherský vypověděl císaři Ferdinandovi poslušnost — takže Ludvík Košut s jistým výborem stal se vladařem v zemi —,

zrovna tehdy 600 mladých mužů dobrovolníků sebralo se v Čechách a na Moravě a šli Slovákům pomáhat. Od Bzence postupovali vojensky k uherským hranicím. Jejich vůdci byli Zach a Bloudek. Dorazili k Myjavě. Byli však od maďarského vojska za týden vytlačeni nazpět do Moravy. Také slovenští povstalci byli rozprášeni a vůdcové odebrali se do Prahy znova sbírat dobrovolníky. Vojsko sloužící Košutovi zapalovalo slovenské vesnice a věšelo každého Slováka, jenž byl podezřelý. Košut je veliký řečník a chytrý státník, ale tyran na každého, kdo není Maďar. Svatého na něm není nic.

Hráza vykládal a poučoval a kdo mu věřili, byli rozechvěni. „Já kdybych neměl ženy a dětí, sám bych šel mezi ně za dobrovolníka," pravil Bacháček.

Jakmile Hráza nabyl jistoty, že pantáta Hrabec svůdcovství nadržuje, vybral se k němu.

Bylo to ponejprv, co překročil práh jeho domu. Nalezl Hrabce ponořeného v noviny a zdálo se mu, že se nemálo zarazil bohoslovcovou návštěvou.

— A' to sú hosti! vítal jej Hrabec s líčenou zdvořilostí. Co mně dává česť ctihodného pána vidět u sebe?

Hráza vzezřením Hrabcovým ještě více byl utvrzen, že má před sebou člověka se zlým svědomím. Poděkovav na pozdrav zdvořile a chladně, pravil usedaje:

— Prosím, abychom přes zdvořilosti přešli k hlavní věci. Jestliže mne nemýlí všecky známky, nejsme přátelé. Proto nechci býti licoměrným a

tvářit se jinak; doufám i ve vaši upřímnost, pane Hrabče, abychom si nehráli na schovávanou.

— Nerozumím, řekl udiveně Hrabec.

— Zdá se mně, že mluvíte před lidmi nebezpečné, paličské řeči. Tím by lid mohl být sveden s pravé cesty.

— To nechápu, odtušil docela klidně Hrabec a vzav na sebe velmi úlisné vzezření pravil: „Já se v duchu dávno raduju, že ste jako anděl s nebe tady se objevil a sedláky poučujete. Ale nikdá neměl sem příležitosti, abych vám to řekl do očí. Vám oni spěš uvěřijú než mně."

— To nevím.

— Och ano, bylo teho třeba, lid náš je surový, svéhlavý, prostopášný a zkažený . . .

— Že zkažený? vskočil mu prudce do řeči Hráza. O ne, více nevidomý nežli zkažený, a mravní síla proto mu schází, že mu chybí rozumné vzdělání. Já vím, jaké jsou tu neřesti . . . Hrabec za řeči té docela nebyl popuzen, nýbrž tvářil se, jakoby mu bohoslovec z duše mluvil. Proto Hráza o něco mírněji pokračoval: „Pravá osvěta chybí a a proto vůdcové jeho měli by dbát, aby rozumně vzdělán byl duch jeho. Lidu nesmějí se však na tomto stupni vštěpovati zhoubné myšlenky . . ."

— To je moja řeč! přitakal ochotně Hrabec. Snáď sem se nekdy vyjádřil trochu víc, to neškodí, co je nechtící, to se promine. Ale nedivte se, su tady sám, farář nepomáhá, já sem se mnoho neučil na školách . . . Jenom teho se bojím, aby lid nezpyšněl a nepotřeštil se z tech nových časů.

— Nebojte se, nezpyšní a nepotřeští se. Čím vzdělanější bude, bude i skromnější. Zpomněv si

také na faráře, který všelikých nových se učení bojí proto, aby se lidí nechytlo beznaboženství, pravil důrazně: „Lid nezpyšní, ani vzděláním neupadne na scestí nebo snad do neznabožství, jak se někdo domnívá, nýbrž i víra jeho bude pevnější a poslušnost rozumnější. Kdo byl tak dlouho poroben jako náš lid, v tom zůstalo mnoho špatnosti a podlosti. Podívejte se na židy! Ale my musíme sebevědomí v něm budit a říkati mu: „Čiň právě a neboj se císaře ani krále". Ale to je jiná věc, než vy, pane Hrabče, našeptáváte lidem . . .

— Ano, tak to má byt! Hrabec opět klidně přikyvoval, co bohoslovec ohnivě řečnil. Musil však se opanovat, aby ani brvou nezradil svého smýšlení, nýbrž aby dohrál komedii až do konce.

„Neměl byste tedy, pane Hrabče, být tak neopatrný a pouštět mezi lidi řeči o Košutovi. Za takových časů musíme stát na zákoně, sic můžeme lid uvrhnouti do neštěstí.

— Abych upřímně řekl, jaksi ostychavě a sladce odvětil Hrabec, já Košutovi přeju (mezi nama to ostane, trúfám); on bojuje za svobodu. Nemyslíte, že bychme si taky tak měli svobody vybojovat? Je to nejakej hřích, když Košut chce, aby národ maďarskej byl svobodnej? Mám pravdu nebo ne?

Na tuto otázku tak zhola postavenou Hráza neopatrně a roztržitě přisvědčil. Zpozorovav Hrabcův úsměv, chtěl sice hned obmezit tento souhlas na okolnosti, ale poněvadž Hrabec pokračoval rychle ve svých názorech, nepřerušil jeho řeč, až toho konečně úplně nechal. Později vždy toho litoval a vyčítával si: „Proč jsem přisvědčil? Vždyť

to nebylo pravda? A ten člověk mohl mne zhubit . . ."

Hráza nebyl znalec lidí. Stálým souhlasem Hrabcovým a rovněž stálým lichocením byl nejen odzbrojen, nýbrž nabýval důvěry k Hrabcovi, nemaje ani tušení, že si pantáta s ním hraje jako kočka s myší. Tak se dal svést od cíle své návštěvy, že se rozpovídal o svých příhodách, o svých plánech ideálních, až hořel nadšením. I byl přesvědčen, že Hrabec nadšení to s ním sdílí.

Když se zdvihl k odchodu, Hrabec podával mu ruku a řekl důvěrně:

— Ode dneška budeme snáď přátelé. Já sem si ledaco o tech věcách myslel, ale nevěděl sem temu konca, jak se patří. Vy máte bystrý rozum a dar jazyka . . . Pěkně děkuju za návštěvu. Dondite zasej . . .

Hráza rovněž přátelsky děkoval a cestou domů si myslil: „Proč tento Hrabec má tolik nepřátel? Není na něm nic zlého?" Nemohl si úkaz ten jinak vysvětlit než pravdou, že nikdo není doma prorokem.

Hrabec také se zamyslil po jeho odchodu, ale zlé vrásky na jeho čele nevěštily, že by byl o bohoslovci přátelsky smýšlel.

Někteří známí velice byli překvapeni bohoslovcovým smýšlením o Hrabcovi a zvláště švakr Kupka varoval ho: „Švagříčku, to ho neznáte! Ó to je huncvút!"

Prázdniny blížily se konci, a bohoslovec nezapíral si, že se těší na Brno a na dokončení studií. Byl stálým napjetím, rozčilujícími zprávami a svým vnitřním životem unaven do úpadu. Letošní prázd-

niny nebyly pro něho zotavením. Doma ho měli rádi, otec i matka. Matka s tajnou pýchou pohlížívala úkradem na svého syna, otec s uspokojením. Matka někdy napomínala ho: „Co pořád ležíš v tech novinách a nic jinyho nepovídáš"; otci bylo to celkem lhostejno. Jedenkrát ho trochu sice zaleklo, že mu farář stranou a zdá se schválně pravil: „Domluvte panu synovi, ať si trochu dá pokoj. Pan biskup to nerad vidí. Kdyby se mu to doneslo, ať pan syn nemá zle." Neopomenul to vyřídit synovi, ale upřímně sám si přiznával, že neví, co by v chování synově bylo závadného.

Zářijové dni byly krásné. Léto, co mělo ještě krásy, tepla a vůně v zásobě, na sklonku dní svých rozhodilo po krajině. Bohoslovec nyní častěji vycházel do kraje pokochat se posledním letem, procházíval se lesem a prohlížíval dozrávající úrodu ve vinohradech.

Bylo to několik dní před svatým Václavem, co seděl doma zahloubán časně z rána nad breviářem a ponořen ve své zamilované, čisté plány. Najednou slunce střelilo několika paprsky na podlahu, jakoby něco zakřiklo. Bohoslovec vytrhl se z dum a pocítil, že je mu mezi čtyřmi stěnami nevolno.

Vyšel do polí. Vzduch byl čistý, daleko bylo viděti modravé Karpaty, všechno okolí zřetelněji leželo před ním, marně upoutával však na předměty svůj zrak, nedovedl se rozptýliti. Nesl nepokoj a neklid v sobě. Vyšel k lesu, všímal si uschlé trávy, hejna špačků, jež hlídači střelbou plašili z vinohradů, i s lidmi se zastavoval. Než

opět marný byl boj proti tesklivosti a bezvládné ztrnulosti, která ho držela ve své moci.

Tento stesk a sklíčenost nebyly Hrázovi neznámy. Uskočně a nevyzpytatelně přepadával jej občas tento zvláštní smutek jako zákeřník. Často po dnech práce i veselí dostavovaly se chvíle, jakoby se byl napil jedu. Přepadalo ho to jako výčitky svědomí, jakoby prchal odkudsi pro nějaké těžké viny, nebo se chystal k nejtěžším zločinům. Hořkost v nitru a sebevražedná nálada ubíjely každou myšlenku na svět. Připadával si nicotný, bídný prach na božím světě, jehož by měla tajemná ruka sprovodit se světa, aby nehyzdil svět. Ani jiskřičky lásky k rodině, národu, k ničemu na světě nepociťoval.

Všechno se mu protivělo: i půda, po níž kráčel, i větřík, který mu zavanul do tváře, i křoví, které se sklánělo do cesty.

Hráza nebyl pověrčivý, ale této nálady pokaždé se hrozil. I dnes cítil, jakoby právě v tu chvíli osud s životem jeho osnoval neblahé plány, jakoby Sudičky kdesi na tajemném místě smlouvaly se o něčem pro něho záhubném.

Usedl nad Světlou pokraj lesa a bloudil mdle a tupě po krajině očima. Všechno bylo tak ohromné a nepochopitelné. Co je to vlastně? Pastviska, louky, pole, skála, les, pahorky, potok. A přece to všechno dnes mělo jiný smysl. Zdálo se mu, že to dnes naposled je v tomto pořádku, všechno se to chvěje, až tetelí. Najednou se pahorky zdvihnou — každou minutu to čekal — a shroutí, potok na jezeře vymrští se nad hráze, stromy se rozběhnou, louky převrátí a obloha nad

tím praskne jako veliká skořápka s ohromným rachotem a ze všeho nastane směs, propasti, vody, tma. I ty topoly, na nichž krákorají právě vrány, vytrhnou se z kořene a kamsi poletí — jen jakýsi duch volný a šťastný bude se vznášeti nad tím a pěti hymny rozkoše: Vivat, vivat, vivat!

Zaletěl k němu hlas zvonů kobylských. „Je to poledne," přeletělo hlavou bohoslovcovou, „ale co to znamená proti věcem, jež budou následovati?" Hlas zvonů zněl lahodně, a bohoslovec konečně maní vstal a modlil se „Anděl páně". Bezděky také rozešel se k dědině jako bezduchý stroj.

Až se octl u samé vsi, nabýval vědomí svého okolí a bylo mu, jakoby se probouzel ze strašného snu.

Nepříjemně byl překvapen doma dopisem z Brna, jehož obálka ukazovala pečeť konsistoře biskupské. Hráza dlouho nepřemítal, co tají asi neobyčejný tento list, nýbrž chvatně jej roztrhnuv, četl zdrcující rozhodnutí. Jeden z kanovníků, inspektor semináře, jménem biskupovým ohlašoval mu, že je z bohosloví propuštěn jakožto — slovanský rýpal a agitátor.

Zůstal kliden a klidně oznámil obsah dopisu rodičům. Jakoby to byla bezvýznamná nicota.

Zpráva ta působila na rodiče, jakoby z čista jasna hrom udeřil. Matka se rozplakala, otec zamlkle vyšel ze světnice.

Bohoslovec snažil se ukonejšit je, že proto svět není mu zavřen a že snadno může být přijat do semináře arcibiskupského v Olomouci.

Uplynul týden, a z Olomouce přišla také odmítavá odpověď.

Tehdy už otec, jak byl prchlivý, zasýpal syna zuřivými výčitkami. Syn trpělivě snášel nespravedlivé urážky a hleděl otce smířit tím, že začal pracovat na poli jako každý jiný nádeník, aby si zasloužil chléb. Přestal nosit kolárek na krku a dřel. Než prchlivost otcova propukala každou chvíli. Jednoho dne, když se vracel s otcem z oračky, otec byl nad obyčej nevrlý a drsný. Syn hleděl mu ve všem vyhovět, co mu viděl na očích, ale otec byl už tak zlostně naladěn, že se nezdržoval ani hrubých nadávek.

Přijeli domů v poledne. Na dvoře čekal handlíř přespolní, Slovák z Mutěnic, kupoval po dědině volky.

— Strýče, máte praj na prodaj vouky? vítal Hrázu.

— Nemám, odtušil mrzutě Hráza.

— Žádného neprodáte? opakoval Slovák.

— A jeden ně stál 3000 rýnských, teho nekúpíte, zlostně odsekl starý a bičem ukázal na syna.

Po několika takových výstupech bohoslovec odstěhoval se ke svému švakru, Pavlu Kupkovi. Kupka ho měl rád a matka nemohouc mužovo jednání přenésti přes srdce, podstrkovala synovi sem tam groš nebo něco lepšího k snědku, aby nebyl zrovna tak z domu zavržen.

Vinu svého vyloučení Hráza nesvaloval na nikoho. Přemítal sice, nebyl-li farář původcem; možná však bylo, že udání pocházelo od vrchnostenských úředníků, kteří po celé Moravě páchali nehoráznosti a pásli po nebezpečných lidech.

Vrchní dávali zatykat zvláště študenty, že bouří lid a hledí Moravany získávat pro sjednocení Moravy a Slezska s Čechami. Také hejtman kraje brněnského hrabě Bubna do kraje brněnského poslal oběžník proti takovým rýpalům a emisařům prý českým. Věděl také o tom, že biskup Schafgotsch vydal oběžník děkanům své dieceze 16. května, v němž zakazováno kněžím zabývat se politikou a jmenovitě poučovat lid moravský o spojení Moravy s Čechami, což prý může mít za následek rušení veřejného pokoje. Věděl pak i z novin, že faráři všude, kde zvoleni byli za voliče při sněmovních volbách, musili se z toho poděkovat. Snad byl Hráza tajně udán a očerněn spíše z Pavlovic, než z Brumovic. Kdož to může vědět.

Pravda bylo, že farář brumovský na Hrázu otevřeně zanevřel a netajil se tím. Přihodilať se věc, která je úplně rozdvojila. Jeden ze spolužáků Hrázových, jenž s jinými stal se horlivým čtenářem, hodlal se oženit a vzít si nejen děvče z protestantské rodiny, nýbrž i přestoupit na víru své nevěsty. Docházel již na klobouckou faru k pastorovi Totůškovi. Farář tuto lehkost k církvi katolické u milého ženicha přičítal svobodomyslným názorům mladého Hrázy a veřejně to říkal před lidmi. A co více, příklad ten hrozil nakazit i jiné: také Petr Beneš už několikráte zabloudil do klobouckého kostela, aby víru protestantskou poznal . . .

Tak neměl vyloučený bohoslovec jediné duše, u níž by nalezl porozumění a k níž by se utekl v pochybnostech svých. Na faru vůbec nechodil.

Ucházel se o nějaká místa v Brně, nastala již zima, vyřízení nepřicházelo. Byl by se chytil čehokoliv jako stébla, jen aby přišel lidem s očí.

*   *
*

V listopadu začaly po Brumovicích nové křiky s Košutem. „Košut ide z Uher!" „Ide na Moravu!" Co enom z teho bude!" To bylo v době, kdy císařský generál Šimunič byl sevřen vojskem Košutovým se tří stran tak, že ucouvl na Moravu a ve dne v noci táhna, o půl noci ze 4. na 5. listopadu dorazil do Hodonína. Maďarští vojevůdci za ním. Když ho nedohonili, vymstili se podruhé na Slovácích. Ve stolicích nitranské, trenčanské a prešpurské věšeni byli Slováci a zvláště studenti napořád. Na Slovensko Košut prohlásil stanné právo. Kde i jakého Čecha nebo Moravana chytli, cestující, obchodníky, vandrovní — marš do vězení a po krátkém výslechu, když byl podezřelý, na šibenici s ním.

Když se Košutovo vojsko objevilo při moravských hranicích, ve všech našich dědinách nastal poprask. V Hodoníně i garda chystala se na odpor, a kasy císařského panství odvezeny byly až do Holešova. Lidé v dědinách schovávaly dvacítky, zabíjeli ušípané a nasolené zakopávali, a na obilí vykopávali staré zapomenuté lochy, čistili je a vypalovali, aby do nich mohli ukrýt obilí. Na kopcích zaplály ohně v noci, aby obyvatelům dávaly výstrahy o nebezpečí. Než Maďaři vystřelili pouze na zadní stráže Šimuničova vojska a na Moravu poslali několik koulí z kanonů, kdežto do Moravy

nevtrhli. Do Hodonína ani nemohli, neboť Šimunič dal strhnout most přes Moravu. Vrátili se od Hodonína do města Senice a tam slavili krvavé hody nad Slováky.

Obyvatelstvo slovenské v Uhrách samo nevědělo, čí je. Smýšlelo pro císaře, a úřadníci smýšleli pro Košuta a Košutovští náhončí sepsali a vytiskli ve slovenské řeči falešný manifest císaře Ferdinanda. Císař v něm přikazoval svému generálovi, že má hned rozpustit vojsko a odtáhnout z Uher. Manifest rozhozen byl po vesnicích slovenských, aby pomátl sedláky a odvrátil od Šimuniče.

Generál Šimunič už dávno odtáhl z Hodonína zase do Uher a pronásledoval vojsko Košutovo, když dostal posilu od generála Windischgrätze, ale v Brumovicích se krev neusazovala. Oči brumovských upíraly se k Čejči a na Kobylské Stráže, brzo-li se tam objeví vojsko. Čekali, že přitáhne vojsko Košutovo; a přitáhne-li, oni se přidrží Košuta. Košut byl v jejich obraznosti zázračný bohatýr. Pověsti, které se dříve vypravovávaly o císaři Josefu II., věšely se nyní na jeho tajůplnou bytost. Košut osvobodí lid selský, pobije pány, vyžene židy z Moravy, a nastane rajský život. Košut byl selský Mesiáš, z pola člověk, z pola vyšší bytost, Bruncvík z pohádek, od Boha poslaný mstitel, muž zázračné moci, a proto se ho císař pán bojí a proto ho páni pronásledují.

Přišla neděle; druhá neděle listopadová. Byl večer zimavý a měsíčný. Už mráz přituhoval, když slunce zapadlo a tím více na noc. Ženy vycházející z chalup a domů schovávaly si ruce pod zástěry a muži vyhledali na komorách beranice. Mě-

síc svítil z večera bíle jako skleněný a velice jasný. Ve vesnici nedélo se nic neobyčejného ani nápadného: tu a tam přešli lidé přes ulici, dva tři se zastavili v hloučku, jiní šli do presúzů popravit víno. Někde rozdělávali oheň v ohnisku a čerstvý kouř razil do okolí a voněl suchým klestím. Tu a tam chasník zastavil se u zahrádky s děvčetem a švitořili.

Pojednou rozlehl se nahoře v chalupách pronikavý výkřik:

— Už ho bijú! Už ho bijú!

Výkřik mužský, silný, rozčilený, jakoby se byl dral někomu z hrdla, kdo na to hledí, že někoho bijí a nemůže mu pomoci. Když se vykřikne nahoře v chalupách, slyšet hlas dolů do dědiny, jakoby zatroubil na křídlovku.

— Už ho bijú! začalo se opakovat po celé dědině, až mráz kosti projížděl. Mužští, ženské i děcka vybíhali ze stavení. A v tom už letěl chalupník Kašuba dolů uličkou s cepem na rameni. Letěl skokem, muž padesátník. Proběhl i druhou uličkou vedle Vašinů a hnal se kolem jezírka ven z dědiny do polí.

— Co je? ptali se ho ulekaní lidé.

— Přece ho nedáme? Bránit ho budeme! Milion set sakrů . . . A letěl jak divý, uřícený a nedočkavý.

— Tož tam důle je tá mela! Na chobotech! divili se lidé.

— Důle, důle, na choboty! letěl dědinou vyzývavý hlas. A muži i mladí chasníci už vybíhali do dědiny ozbrojeni, čím se kdo mohl opatřit ve chvatu. Měli kosy, vidle, kopáče, sekery a ohlíželi

se po nějakém vůdci nebo pokynu. Hluk a šum rozechvíval dědinu, jako když hoří. Děti začaly plakat, ženy pištěly strachem a ze všech stran do toho znělo hrozné a tajemné slovo: „Už ho bijú!" „Ježíš Maria, už ho bijú!" „Chudáka zabijú!"

V tom zavzněly od kostela zvony ve zvonici. Někdo šturmoval, zvonil na poplach. Tento děsivý hlas zvonů, jenž vždycky oznamoval jen hrůzu a neštěstí, dovršil rozčilení a zmatek. Bylo slyšet vyděšené křiky.

— Už ho bijú! Bijú ho!

— Keho bijú? Kde?

— Už ho bijú! Na chobotech! Přitáhl od Terezova!

Dusot nohou ozýval se v uličkách, jimiž muži chvátali z dědiny na choboty. Muži vyběhli za kovárnu a pátrali, v kterou stranu se mají dát. Měsíc svítil jako ve dne. Bylo vidět, že po polích běhají rozčilení lidé. To byli ti první, kteří vyrazili z dědiny, když se strhl poplach. Druhé a třetí hloučky pospíchaly k nim a zase se zastavovaly, aby napjaly sluch, odkud by se ozýval křik. Už byla skoro celá dědina mužská na chobotech, ženy zavíraly doma okenice a větřily, ozve-li se něco z polí. Žádnému nebylo jasno, co se děje. A přece se dálo něco hrozného. Slyšte! v dědině ozval se buben divokého Kuchaříka, paličky jeho bily do bubnu jako divoké a zoufalé. A do zvuků bubnu mísily se výkřiky žen a pláč děcek. Poplach! Zmatek! Co se to jenom stalo!

— V dědině sú! ozvaly se výkřiky mužů na chobotech.

— Dyť v dědině ho bijú!

— Do dědiny! Zpátky!

Asi dvě stě mužů sbíhalo se zase z polí ke kovárně u jezírka a po chumáčích hrnuli se ozbrojenci zase do dědiny oběma uličkami, které vedou od jezírka. Kosy a sekery se blyštěly v měsíční záři, nohy dupaly po umrzlé zemi, otázky a odpovědi, všecko zmatené, udýchané, hrozivé.

— Kde sú? volaly hlasy na dolním konci.

— Na horním konci, u kostela!

— Kde sú? volaly hlasy na horním konci.

— Na dolním konci! U hospody.

A tak jedni lítali s hořejšího konce dědiny dolů, druzí z dolního konce nahoru, v dědině nikdo nevěděl rady, zvony na zvonici bily na poplach a divoký Kuchařík mlátil do bubnu kdesi v horních chaloupkách u Tabačova.

— Hore v chalupách je to pozdvižení! zavolal jeden hlas.

— Hore?

— Hore v chalupách!

Mužští řítili se zase dvěma uličkami nahoru do kopce, kudy kdo měl blíž. Někteří chvátali svými humny, a všichni konečně srazili se nad zmolou. Štěstí, že měsíc svítil jako ve dne a že se navzájem poznávali. Být tma, byla by nastala hrozná řež mužských mezi sebou. Nad zmolou se navzájem zastavovali, uříceni a unaveni běháním a tázavé otázky se sypaly: „Tož co je? Kde ho bijú? Kde to je? Nedáme ho zamordovat!" Jediný člověk nevěděl, co se stalo a kde se to stalo.

Potom už rozmlouvali polohlasitě a někteří začali dělat směšné poznámky, ač většina mužů měla ve tváři něco děsivého, připraveného na život

a na smrt. Sem tam v dědině ozval se ještě osamocený křik, opozděný chlap dupal v těžkých botách uličkou nahoru, znenáhla však ukládalo se obvyklé večerní ticho na Brumovice. Muži se zpytovali navzájem, co se vlastně stalo.

— Já sem viděl Kašubu, jak letěl s cepem, pravil kdosi. Co si enom myslel?

— Kašubo, co ste si tak myslel?

— Já sem slyšel, jak v chalupách povídali, že ho bijú na chobotech.

— Ale kdo to říkal?

— Co já vím? Slyšel sem, baby to křičely.

Kdo na zvony šturmoval, nedalo se zjistit a proč Kuchařík bubnoval, také nikdo nevěděl, protože Kuchaříka nebylo, jakoby se do země propadl.

— Víte vy neco, úřadi? ptaly se hlasy pudmistra, rychtáře a výborů.

— My nevíme nic.

— Ale to je přece špás! mrzutě a hněvivě odpovídali si muži. Dyť se přece moselo neco hýbat.

— To je nemlich, jako se nám stalo jednú v Netálii, vypravoval starý voják. Taky zatrúbili alarm, a potom nepřítela nikde nebylo.

Hloučky se rozcházely od zmoly. Bylo vidět, že někteří byli bez čepic, jiní byli oblečeni sic, ale ledabyle v nahodilých hadrech a Durchan dokonce měl jednu nohu v botě a druhou byl na boso, protože ve zmatku neměl kdy druhé boty nazout. Zatím co sousedi jeho na něho vtipkovali, jiní muži mlčeli jako hrob, hleděli do prázdna a patrně přemítali, jaké následky mohla mít bitka s vojáky na chobotech; už nejeden z nich mohl ležet mrtev na hroudách hore bradou a teplá krev byla by crčela

z ran do studené země. K některým mužům přiběhly děti, chlapci i děvčice, a otcové vedli si je za ruce domů, protože se nedaly odehnat. Kluk asi pětiletý hledal tatínka a byl jen v košili a bosý a bez čepice, jak právě matce z domu utekl. Capal hbitě drobnýma nožkama po studené zemi, pletl se mužům pod nohy, až kdosi ho poznal a zvolal:

— Možnare!

— Co je? ozval se nedaleko Možnar.

— Máš tady chlapca!

— Tady su, tatínku, zvolal chlapec vesele.

Možnar přiběhl a zastrčiv cep pod paždí, takže se mu táhl po zemi, vzal chlapce do náručí, trochu ho balil do kabátu a odnášel ho domů.

U mnohých toto pozdvižení skončilo v hospodě. Šli to zapít. A tam teprve bylo řečí zmatených, pošetilých i veselých. Ani později, když se všichni vyspali, nebylo možno rozřešit záhadu, co to jenom bylo v ten nedělní večer listopadový. A byli ochotni uvěřit, že hrozný onen výkřik Už ho bijú!, který se rozlehl nad dědinou, nebyl hlas lidský; že to byl tajemný hlas s oblak, který je tajemnou předzvěstí něčeho zlého. Jistě císařské vojsko porazilo Košuta, a proto se ozval hlas po šíré zemi, aby mu lid selský šel na pomoc.

— Ná, keho ste mysleli, že bijú? ptal se jednou Krátký své sousedky.

— Ná keho jiného, teho chudáka Košuta přece.

— Co temu říkáte, ctihodný pane? ptal se v těch dnech Krátký smutného bohoslovce Hrázy, když se v dědině potkali a když mu vypravoval svůj hovor s tetkou.

— Srdce mě bolí.

— Vidíte to, co sem vám v lítě říkal o pověrečnosti našich súsedů? Oni neumijú rovně myslet. A my mosíme mlčet a zavírat se v domech na zámek, když jich nemoc posedne. Kdyby pozorovali, že s něma nesmýšláme, snáď by nás pomordovali.

— Tak horoucí přece to snad není, namítal Hráza, ale jen tak bezmyšlenkovitě.

— Och, pane, ctihodný pane, jedna baba si može smyslet, že vaši matka — nepřirovnávaja — že vaši matka sú čarodějnica. A hneď se nandú ne baby, ale sedláci a pudmistr a rychtář a všeci budú věřit nejakým znamením, kterýma se to dokazuje, že vaši matka — odpusťte! — čarujú súsedským kravám, aby nedójily. Takovej to je lid. Běda temu, kdo rozpaluje jejich hlavy. Jak oni začnú potom fantasírovat, žádný lidský stvoření neví, co se stane a jak to skončí. Měl jste to vlůní poznat, když si smysleli, že kolera . . .

Mladý Hráza chodil s hlavou svěšenou. Nehledíval na lidi, hledíval do sebe. Krátký nevědomky ukápl několik kapek jedu do jeho krve. „Oni neumijú rovné myslet". A proč? Byla by toho skutečně příčinou náboženská výchova? Ne a tisíckrát ne, křičelo cosi v prsou Hrázových, aby přehlušilo pochybnosti. Nesmí mít pochybností, jinak by bylo amen s jeho kněžstvím a s jeho vírou a jeho církevním přesvědčením.

Byl sešlý a přepadlý. Sotva rozneslo se, že knězem nebude, mnozí hleděli na něho přes prsty jako na zkaženého studenta. Mnoho bylo sice těch, kteří ho litovali, že tak mladý život je zkažen, ale jen několik přátel cítilo křivdu jeho a zůstali mu

tak oddáni jako dříve. „Bože, jak chudák vypadá,“ povídaly si ženské na cestě z kostela jednou, „býval hezkej jak majolena. Očička černý, líčka červený, vlasy jak uhel a pěkně učesanej jak panenka. Člověk se bál na něho podívat, aby ho neuřkl. A včil enom mu oči zatlačit!“

Tak nevesele plynuly mladému Hrázovi dni, až uplynuly i vánoční svátky a nový rok 1849. Přes to nepřestával poučovat aspoň svůj kroužek známých o nových událostech, nejnověji o významu kroměřížského sněmu. Kterýsi den po novém roce seděl se švakrem Kupkou v obecní hospodě a ukazoval sousedům dva zlověstné dopisy v Moravských Novinách, jež redigoval v Brně zbožňovaný kdysi, ale v ten čas již také pronásledovaný professor Klácel.

Dopisy ty psány byly od nějakého prohnaného Košutova náhončího nebo svůdce lidu, jenž pomocí revolučních názorů sváděl lid k věrolomnosti císaři a jenž byl tak bláhový ovšem, že doufal snad, že mu Klácel sedne na vějičku. Hráza učiniv o tom předmluvu, četl první dopis, jenž zněl:

„Vaše šlechetnost pane redaktor
F. M. Klácel!

Jako rozený moravský Slovan, zradoval jsem se velmi nad tím, vida slovanské Noviny v našej obci, myslíce, že jest jedenkráte ten začátek k vzdělání a vyjasnění ducha slovanského s tím založen, ačkoliv ale mne ten duch z těch novin tuze faraonským větrem zaváněl, však přece jsem sám sobě nedověřoval, nýbrž jsem očekával mlčky, až co

druzí k tomu řeknú, a ejhle shledal jsem brzy, že mne můj duch v posudu vašej tendencije nezmýlil. Ptal jsem se jedneho nebu druhého čtenáře těchto Moravských novin, co tam dobrého našel, a dostal jsem za odpověď: dneskej staví, zýtra búrá, nestojí to za čtení. Umínil jsem sobě tedy vám vznešený pane to sdělit, co těch čtenářů vašich novin mrzí a k zlosti proti Vám popuzuje, totiž vaše vychvalování jenerálů Jelačiča a Windiškréca. Šak aji sú ledakde po dědinách nekeří kněží a zkažení študenti, kteří to po vašich novinách opakujú a lidu hlásajú, kdežto by tito jeneráli měli u obecného lidu stát v tej největší ošklivosti.

Vy nejste hlúpý člověk, vznešený pane redachtore, vy jste študovaný a učený muž a vy dobře to mosíte v srdci vědět, co ti jeneráli sú: ale ti velcí páni z Vídňa vás myslím dobře podplatili, abyste podlevá jejich noty psal.

Já si myslím, že byste měli náš lid v tech svých novinách napomínat ke statečnosti ano k revolucii. Nechť sedláci nechajú svoje pluhy ležet a chytnú do ruky cepy a kosy jako za starých husitských časů a nech přidajú se k osvoboditeli Košutovi, který nás vyvede ze zajetí babylonského a z poddanství egyptského — —

Já su sice chudobnej obchodník, ale vím mnoho taky ze zkušenosti o téj vychválenej svobodě nynější povídat.

Jestli byste mne vznešený pane nevěřili že tomu jest tak jak jsem Vám tady řekl tak se můžete lehce o tom přesvědčit.“ — — —

Dopis psán byl v Kroměříži 15. prosince 1848 a do redakce došel 18. prosince. Redakce přidala

k němu poznámku: „Klademe toto psaní zde jak jest, abyste vlastenci poznali, odkud vítr věje.“

Zatím, co se dopis četl, vešel do hospody Sedlinský. Byl jaksi ošumělý a páchl kořalkou, což se u něho poslední dobou stávalo často. Usedl u sousedního stolu a poslouchal také. Porozuměv dopisu, jevil překvapení a nepokojně sebou vrtěl. Domníval se, že občané čtou dopis proto, že se jim líbí. Sotva tedy Hráza dočetl, ozval se sebevědomě:

— A to já všecko dávno vím . . .

— Ticho!

— A na moi dušu, vím, dyť sem to psál.

— Vy?

— Ano, já to znám . . .

— Mlčte Sedlinský, okřikly jej hlasy. Vy znáte neco — gořalku znáte!

— A že ne? A to by bylo! uražen škubal se obecní posel.

— Jdite si délat křik tam, kde ste se opil, okřikl jej hospodský.

— A mordije! Dyť sem já toto všecko sám psal túto rukú, vidiš ju, ty trúbo hospodská, střapil se Sedlinský ještě víc.

— Není možná! vmísil se Hráza do toho.

Sedlinský, jsa rozčilen urážkou a nedůvěrou, pořád ještě nechápal, proč by to nebylo možná.

— Je to možná! odpovídal Hrázovi. Pantáta Hrabec to skládali, a já sem to opisoval. Šak sú ty dopise dva, já si to merčím slovo od slova jako dneskaj.

— Ticho, pokynul Hráza některým, kteří po těchto slovech chtěli mluvit a položiv prst na ústa,

vzal opět Moravské Noviny do rukou a pravil k Sedlinskému: „Poslouchejte, Sedlinský, já budu číst to druhé psaní. Je to tak?"

„Velevážený F. M. Klácel!

Velmi potěšitelné je to zjevení, že i na Moravě se noviny v našej mateřskej řeči do našich dědin zasýlajou a nám se věci sdělujú, které nejenom pro ukrácení chvíle a lepšímu zaměstnání nežli do hospody chodit a všelijaké lživé povídky poslúchat, nobrž taky k ponaučení smyslu a rozvažování obecných potřeb, dobrou příčinu dávají. Nic méně, přece taky Bohu žel k ukrácení těch dobrých oučinků, se v těch novinách nějaké věci zmiňujú, které smutkem a hořkostí mnohého lidu — a pravdy milujícího občana srdce naplňujú. V tej naději že Oni velevážený, drahý Pane, Spasiteli Novin těchto moravských, jenž se nás Slovanů zaujaly, se nebudú horšit, když jim mínění stranivá těch okolností, které někdy v těch novinách zaznamenané bývají a nás truchlivosťú naplňujú, jim upřímně oznámíme. Tyto jsou následující, totiž: my neradi slyšíme vychvalovat úřady a vládu, my chceme s Košutem se spojit. To spasí náš slovanský lid. Ale vy enom pány a kněze vychvalolovat, a proto haňba vašim novinám!

Poněvač se ta pověsť mezi námi rozmáhá, že aji Oni k tej zpátečnickej straně patřijú tak je k obávání, že ty jejich noviny nebudou po chvíli od žádného čtené, a že při tej příležitosti to se ztratí, co byloby z těch novin pro všeobecnosť dobrého pošlo. Naši občané se mlčky od čtení od-

chylují a tajnú náchylnosť jenom k říšskému sněmu mají a jenom tej doby očekávají, aby to mohli na jevo vydat, ale posavad se bojijú těch tak nazvaných dobromyselníků, kteří by člověka za marný groš na šibenicu prodali. Tito dobromyselníci sú ale největší nepříteli sněmu, z čeho je poznat, že sú nepříteli svobody.

Já dúfám v Pána Boha, že lid moravský se nedá ukolíbat a uspat a že se přece zdvihne. Jenom aby to udělal brzo a hneď. A potom až zvítězíme, však vy a vám podobní tichošlápkové polezete ke křížu, abychme vám odpustili. Ale já myslím, že vám lid neodpustí, protože to s vámi jináč nejni, leda že jste vídeňskýma penězama podmazaní.

Z toho krátkého obsahu mužú k užitku člověčenského dobra mnoho vybrat rázný Pane, jestli jim něco na přání našeho občanského lidu záleží. S nejhlubší pokorú a úctou

poníženy Goiš.

V Hradišťském kraji, dne 17. pros. 1848."

Co Hráza četl, Sedlinský míně, že ho zkoušejí z nedůvěry k němu, pilně poslouchal a pořád přisvědčoval: „Na mú dušu!" — „Akorát!" — „No just". — „Ani slovečka nezměnili". — „Ja, ja, just tak sem to psál". A jinde sám napřed uhadoval slova, než Hráza je přečetl, skákaje mu do čtení.

Ostatní jak vyjeveni pohlíželi jeden na druhého. Aby se nikdo neunáhlil, Hráza opět položil prst na ústa. Očima pak napomínaje sousedy, aby mlčeli a sám pravil:

— A vy přece lžete, Sedlinský, vždyť je to psáno slovensky a všelijak i spisovným jazykem a posláno z Kroměříže a z Hradiště.

— I to je na štrych! bránil se písař. To se tak zmuchlalo. Já sem to donesl panu Heyduckovi do Pavlovic a on už to myslím nejak tam zašantročil.

— A proč to pantáta Hrabec psal? pokračoval Hráza.

— No aby brumovščí věděli, co majú dělat. On to tak chcel narafičit, jako že aji jinde tak smýšlajú lidi jak on . . . On to dobře myslel . . .

V tom okamžiku však začal poznávat již, že vyvedl nepředloženost a že vybreptal tajemství, zač mu pantáta Hrabec bude málo vděčen. Rozpačitě a polekaně hleděl s jednoho na druhého, když viděl hněvivé jejich obličeje, a bezmála už vystřízlivěl.

— Řekněte svému pantátovi, že je padouch, že je ničema, který nezasluhuje, aby ho země nosila! zvolal z hluboka oddychuje Hráza.

— Neříkal sem vám to? vpadl vítězoslavně Kupka, udeřiv rozlíceně na stůl. O to je huncvút!

— Řekněte svému pantátovi, pokračoval zdrcený Hráza, že — — a nemohl domluvit. Slzy vyskočily mu do očí lítostí nad takovou zlotřilostí a špatností. Jak ho tento člověk sklamal! Jak on, Hráza, pracoval mu do rukou, háje ho před známými a jak poskvrňoval tím všecko své dosavadní dílo na dědině.

Vzpřímil se u stolu a zděšenému Sedlinskému pronikavě poroučel:

— Vyřiďte svému pánu, že jeho otec okrádal sirotky, mamonil, udával nevinné lidi, ale on je horší ještě, neboť je odrodilcem, který zaprodal svou krev.

— Ano, je to krýv hrabcovská, přisvědčovali všichni. V tej nejni nic dobrého a nebude, dokáď to plemeno mezi nama nevymře.

Brzo po události v hospodě odjel z Brumovic bývalý bohoslovec Hráza. Kam zapadl, věděl jen asi Kupka. Lidé zpomínávali na něho a osmělili se zavdy ptát i starého Hrázy, ale Hráza mlčíval a pohyboval rameny. Až uplynul rok, proslechlo se, že mladý přece bude prý knězem. Pravilo se, že ho přijali do bohosloví ve Štyrském Hradci, ba že snad už je vysvěcen.

Starý Hráza velmi se stydíval, když o minulosti bývala řeč. Byl si vědom křivdy na synovi a kál se z ní. Byl by syna snad na kolenou odprosil, syn však do Brumovic nepřijížděl, ani nepsal.

Byla to zvláštní věc, jak se lidé na obrat ruky začali chovat k Hrabci. Nekřičeli, nenadávali, nestříleli mu do oken, ale nevědomky cítili v něm vtělené zlo, které obci vždycky strojilo nepřátelství a nákazu. „Není z nás," cítili především a hleděli naň jako na vřed. Hrabec dlouho nevěřil tomu nejasnému odporu v lidu, napjal naposled síly, když podle zákona z března 1849 obec měla svobodně si volit starostu: nebylo však člověka, který by se ho byl zastal; ještě s ním někteří drželi ze strachu, ale veřejně se k tomu neznali.

S Hrabcem padl také Sedlinský. Přišel s obecního chleba a začal ještě víc pít kořalku. Potom

prodal zadluženou chalupu a odstěhoval se za les do Němčiček. Bůh ví, jak se plahočil. Neznámo také, jak vypichl si v lese oko. Po čase zjednal si kolovrátek, s nímž vytloukal krčmy, a žena jeho, nejčastěji opilá, zpívala k flašinetu oplzlé písně, nebo vyrážela chasu sprostými žerty.

*

Po odchodu bohoslovce Hrázy z Brumovic nebylo v obci člověka, který by byl ve tmě rozsvěcoval lampičku.

Josef Wurm byl poslancem zemským a jeho věcí bylo starat se o trochu světla v dědinách, které zastupoval. Bylo. Ale nikdo právě v té době nemohl toho žádat po něm. Až do 24. ledna 1849 pracoval (a dobře pracoval) na sněmě brněnském. Když se vrátil, měl starosti své, byl starostou obce a měl také své hospodářské povinnosti. Aby z jiných míst přicházeli do dědin uvědomělí mužové, bylo obtížno a nebylo radno. Již již hlásila se reakce a ta měla zase veliké ustrašené oči jako doba předbřeznová. Na Moravě začalo strašit nejdřív. Prý je Morava prolezlá českými emisary a pobuřovači. Co se z jara pronásledovalo s jakousi stydlivostí, to nyní propukalo v čiré šílenství a bezhlavost úřadů. Už zase každý šum stával se podezřelým.

Za českého emisara byl od úřadů vykřikován každý uvědomělý občan, který lid poučoval o nových právech lidu a zejména o tom, že přestalo panování němčiny a že každý úřad je povinen přijímat české podání a vyřizovat je po česku, když se týká těch, kteří jsou Čechové čili Moravané, jak

se tehdy říkalo. Bylo to nařízení císařské a bylo to usneseno na prvním i druhém sněmě r. 1848.

Úřadům nevonělo. Usnesení sněmu bylo velice slavnostní, neboť revoluce stála na hranicích! Zůstávalo však na papíře. Vždyť sám ten selský sněm jednal ve schůzích i v komisích skoro výhradně německy. Kromě selských poslanců z českých okresů málokdo uměl česky. Německé řeči musily se dávat překládat do českého jazyka skrze tlumočníky. V předsednictvu sněmovním nebylo nikoho, jenž uměl správně česky. Ti bývalí úředníci vrchnostenští, kteří nyní nazatím zastávali úřady císařské a zemské, větším dílem opovrhovali naším mateřským jazykem a pojednou měli se mu obratem ruky naučit? Ta panská čeština! Roku 1821 v srpnu c. k. krajský úřad jihlavský stihal zatykačem člověka podezřelého ze žhářství. A zatykač ten, rozeslaný po celé Moravě, zněl česky takto: „Osobní popis. Jedneho neznámého člověka, který 5tým tohoto měsíce v lesi u Krahulče, teleckého panství, jednej tamněj obyvatelkyně, po vyzvídání přítomnosti vojska (nach eingeholter Auskunft über die Anwesentheit des Militärs) a držení stráže na oheň v místě, pohrožil ves Krahulči do ohně a popele s položiti. On byl prostředné velký a starý, na hlavě měl roztrhaný klobouk, tvář byla s černými vlasými porostlá, že jenom oči a zuby k vidění byly. Na těle nosil černou koženou vestu, černý kožený kalhoty a krátký špatný boty jako čižmy. Kabát měl svynutej na ramenách viset". — Před rokem 1848 stávalo se často, že učitelé na českých školách neuměli česky. Zachovaly se ukázky z té doby, že učitelé takto mluvili s dětmi:

„Ty klápec (chlapec), póvez mi, můše-li šlóvěk tak mír nyks týr niks holt do nebe pšijít?" Říkali „před bohem se kóřit". Jen nadávat se umělo česky na úřadech sedlákům; „šelmy chrapounský" — to páni Francové uměli jadrně.

Na prvním sněmě r. 1848 rytíř Petr Chlumecký (z Říkovic u Přerova) zalichotil stavům, že prý vždycky jim leželo blaho lidu na srdci a tudíž že nebudou ani nyní od toho, „aby rovnost moravské řeči s němčinou v církvi a škole, v úřadech a soudech byla zavedena". Všechna pouta že se mají odstranit, která bránila samostatnému vývoji moravské řeči a literatury. Stavové návrh přijali.

Když na druhém sněmě později sdělíváno bylo zřízení země moravské, tu paragraf slavnostně zněl: „Kmenu slovanskému a německému země zaručeny jsou neporušitelnost národnosti a právo rovné". Tím dáno každému sedlákovi právo, aby ve všech svých potřebách mohl užívat jazyka mateřského a nedal se odbývat německými přípisy, kterým nerozuměl.

Ano právo bylo dáno, jenže sedlák o něm nevěděl. A kdo by sedláky byl poučoval a budil ze spaní, ten vydával se v nebezpečí, že bude pronásledován, zatýkán a pokutován.

Záminku pronásledovat nalezly si vrchnostenské úřady velice vítanou. O buditelích lidu říkaly, že jsou náhončí, kteří prý chtějí Moravu zaprodat Čechám. Když se pražský lid revolučně v březnu 1848 pozdvihl a složil požadavky své, které deputace měla odevzdat císaři Ferdinandovi, žádal mezi jiným, aby Čechy, Morava a Slezsko spojeny byly v jednu korunu, jak bývalo za

starodávna. Ale když tato žádost předložena byla sněmu moravskému, prvnímu i druhému, nastala veliká bouře. Na prvním sněmě souhlasil s českou žádostí jediný hrabě Sylva Tarouca, kněz národní. Kdežto druzí prskali a křičeli na sněmě, že se tím Morava má prodat, že se Morava ma vzdát samostatnosti, hrabě Sylva Tarouca ústně i písemně je přesvědčoval: „Moravané jakožto Slované mají toliko dvě cesty před sebou: buď své národnosti samochtíc se vzdáti a poněmčiti se docela; aneb pevným vnitřním přilnutím (nikoli podrobením) k Čechům zachrániti se před úplnou germanisací. Kterou cestu má nastoupiti Morava, jest jí zeměpisnými a dějinnými poměry jasně a nepochybně předepsáno". Byl to týž ušlechtilý šlechtic, který za faráře Vrby kaplanoval v Kloboucích v letech 1844 až 1846 a znám byl jako štědrý podporovatel studentů a chudiny. Zůstal osamocen na sněmě.

O nic lépe nevedlo se našemu poslanci Wurmovi na druhém sněmě. Když v srpnu začalo se sdělávat zřízení země moravské, tehdy Wurm opětně žádal, aby Morava se spojila s Čechy. Bouře z jeho návrhu byla tak veliká, že němečtí poslanci vyskakovali na lavice a hrozili pěstmi. Pohříchu on, poslanec dr. Dvořáček z Tišnova i poslanec Chlumský z Imramova zůstali opět oslyšeni. Neboť i největší část českých poslanců z venkova a z měst tak byla nevědomá ještě, že nic nevěděla o spojení Čech s Moravou a Slezskem, které kdysi bývalo, které se zvalo korunou českou za krále Karla IV., Jiřího z Poděbrad a jiných králů českých. Německý poslanec dr. Mandelblüh z Olomouce hrozil předsedovi, že Němci odejdou ze

sněmu, nezakáže-li mluvit o spojení Moravy s Čechami, neboť prý „nejsme tu, abychom poslouchali pohádky". A tak se stalo, že byl skoro jednohlasně přijat první §. zřízení zemského: „Markrabství moravské jest země samostatná, toliko s konstitučním císařstvím rakouským a to organicky spojená".

Kde po venkově vlastenci souhlasili se spojením Čech a Moravy, prohlašováni byli za zrádce země. A přece mohl rozumět každý sedlák, oč jde, kdyby se mu byl jen ukázal obyčejný měděný halíř z doby Marie Terezie. Takových peněz bylo vidět u sedláků ještě dost a na nich bylo vidět tři znaky zemské vedle sebe: Čech, Moravy a Slezska, které dohromady tvořily slavnou kdysi korunu českou, království české.

Němci, kteří doposavad celou Moravu měli v rukách, ačkoli jich nebylo v zemi ani třetina, ulekli se toho, že by selský lid moravský si uvědomil svůj význam v zemi, a proto pletli rozum venkovanů. V Olomouci vydali provolání „k milým vesničanům moravským", ve kterém vesničané varováni. „Čechové" — četlo se tam — „jakovesi nové královstvy České chtějí ustanoviti, kterého Vy poddany máte býti. To by bylo štěstí pro Vás. Měli byste dvouch Pánu, jednoho ve Vídni a druhého v Praze; žádný ale nemůže dvoum Pánům sloužiti, a musili by ste ba i dvojnásobně platiti. Z tého všeho sice, nic nebude, ale by předce nepokoj a nepořádek mohl mnohou škodu učiniti, ba i krveprolití, loupeženství a rabování způsobiti".

Také pudmistr Mikulič dostal toto provolání do rukou. Na štěstí zahodil je. Nerozuměl ani to-

mu, co podepsaní Holomoučané říkali, ani tomu, co chtěl poslanec Wurm. A tak v Brumovicích nebylo „krveprolití, loupeženství ani rabování".

Proti Wurmovi zasil nedůvěru v Brumovicích pantáta Hrabec, dokud ještě měl moc. Ovoce nedůvěry dozrálo však až později, jak uslyšíme. Týkalo se asendy.

Zatím Brumovice upadaly ve spánek a spaly a spaly. Nežli však šly spat, přečetly si v zimních večerech knížky švabachem tištěné, které byly přiměřeny jejich rozumu a obrazotvornosti — o Meluzíně, Jiříkovo vidění, Bruncvíka a Jenoféfu. V jednom statku nalezena byla po stařečkovi knížka stará, roku 1813 vydaná knězem Tomášem Fryčajem v Brně, Muza Moravská. V ní čítávali také sousedé podvečír a bavili se písničkami o narození Hanákově, o soužení jednoho Hanáka v praiské vojně a psaním, které starý Hanák psal svému studujícímu synovi v Holomouci. Kdyby byli Brumovčáci slyšeli, že na moravském sněmě odhlasováno bylo v září 1848, aby se pro lid moravský vydávaly úřední Moravské Noviny švabachem, a že někteří poslanci čeští cítili v tom potupu, Brumovčáci nebyli by za nic na světě pochopili, co je na švabachu potupného. Jim byl švabach oblíben, srostl s nimi, a písmo latinka bylo jim těžké, protože nové.

Nežli se ten druhý moravský sněm rozešel, usnesl se slavnostně nazývat císaře Ferdinanda D o b r o t i v ý m. Deputace sněmovní nesla mu díkůvzdání do Prahy, kde císař bydlil od té doby, co se vzdal trůnu, a on jí pravil, že na Moravany vždycky bude rád vzpomínat. Druhá deputace sně-

movní jela do Olomouce pozdravit nového císaře Františka Josefa I. Mladý císař odpověděl německy a česky a česky zejména pravil: „Slíbil jsem všem národnostem volný rozvoj a volné právo a dovedu také splniti svůj slib. Ať si národové této veliké říše mluví tím oným jazykem, důvěřuji v ně, že se všichni přiznávati budou a také se osvědčí jako věrní synové celé vlasti.“ —

Část císařovy odpovědi adresována nebyla do Brna, nýbrž do Kroměříže. Tam byla shromážděna ta celá vlast. Morava totiž stala se neočekávaným způsobem nejdůležitější rakouskou zemí, když vídeňská revoluce vypudila z Vídně dvůr i říšský sněm. Od podzima 1848 sídlel císařský dvůr v Olomouci, v Olomouci císař zřídil také nové ministerstvo, jehož předsedou byl voják kníže Felix Schwarzenberg. A před očima dvora na blízku Olomouce shromáždil se také říšský sněm v Kroměříži. Poslanci z Vídně rozprášení sjeli se do malého města moravského, do letního sídla olomouckého arcibiskupa a v paláci arcibiskupském od 22. listopadu pokračovali v jednání o poměrech celé říše.

Bylo velice živo na Moravě.

K císaři Ferdinandovi i potom k mladému císaři Františku Josefovi do Olomouce přijížděly deputace z Moravy a nejvíce z Hané. Hanácké deputace přijížděly do Olomouce v krojích selských a na koních. A za nimi na kočárku nebo ve voze přijížděly selky hanácké, které bývaly obloženy košíky vajec, drůbeže a koláčů pro kuchyň císaře pána. Hanáci pokládali císaře pána za svého hosta

na Hané a proto se starali, aby mu v hospodářství nic nechybělo.

Ještě když císař Ferdinand byl v Olomouci, stalo se mu, že jeden hanácký stařeček přišel mu nabídnout peníze. Stařeček slyšel, že císař pán je velice zadlužen vojnami v Italii a v Uhrách. Sám už byl výměnkář, neměl ženy ani dětí a proto si vyžádal u císaře audienci a položil před něho na stůl tři sta dukátů, které měl zahospodařeny. Dalo mnoho práce, než stařečka přemluvili, aby si peníze jen nechal, tak zle že s císařem pánem není.

Velice živo bylo i v Kroměříži.

Město mělo asi 6000 obyvatelů, a pojednou přijelo do města na 300 poslanců ze všech zemí rakouských (mimo Uhry). Mimo to sněmovní úředníci, vojenské stráže a sluhové, takže město bylo přeplněno.

Také do Kroměříže přijížděly deputace z venkova moravského, Hanáci i Slováci, často na koních a vždycky s hudbou. Tehdy Karel Havlíček zasmál se ve svých Národních Novinách Němcům moravským a brněnskému sněmu, který ustanovil, že Morava se s Čechy nikdy nespojí. „Člověk ale míní a Bůh mění, myslel jsem, a tím ustanovením, že budoucně na 10.000 duší v sněmu moravském jeden zástupce lidu seděti bude bez rozdílu měst a venkova, tím ustanovením vyřknuto jest — spojení Moravy s námi. Počkejte jen, až lid zachovalý moravský, až naši Hanáci, Slováci a Valaši v Moravě poznají dějiny národa svého, až poznají, že nebyl nikdy rozdíl mezi Moravanem a Čechem ve zlém ani v dobrém, až poznají, že spisovní jazyk v Čechách užívaný je vlastně čistá moravština, až

tento lid vyrozumí, jak těžko jest Moravě a Čechům každému zvláště brániti se proti outokům vašim: pak najednou oni zástupcové na sněmu vyřknou to, co již Bůh dávno vyřknul, totiž že Morava a Čechy jsou jedno."

Sněm kroměřížský začal sdělávat ústavu pro říši a v prvním paragrafu vyslovil zásadu: „Všeliká moc ve státě vychází z lidu."

Tento sněm byl rozehnán vojskem 7. března 1849, protože byl velice svobodomyslný, ale nikdo už nesprovodil se světa přesvědčení, že všeliká moc ve státě vychází z lidu... Dříve nebo později zásada tato stane se skutkem.

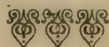
Rokem 1848 začínala nová doba našeho národa a našeho lidu. Ale ne všechny dědy a otce naše nalezla připravené. Nejméně snad ze všech krajin připraven byl náš kout slovácký, Bůh polituj!

„Aj vyšel rozsévač, aby rozsíval. A když on rozsíval, některá zrna padla podlé cesty, a přiletěli ptáci i sezobali je. Jiná pak padla na místa skalnatá, kdež neměla mnoho země, a rychle vzešla, protože neměla hlubokosti země. Ale když slunce vzešlo, vyhořela, a protože neměla kořene, uschla. Jiná pak padla do trní, spolu vzrostlo i trní a udusilo je. A jiná padla v zemi dobrou; i vydalo užitek, některé stý, jiné šedesátý a jiné třicátý.

Kdo má uši k slyšení, slyš!"

Slyš ty, Hrabče i náhončí tvoji, slyš, Bacháčku i Chlupe, slyš, Krátký se spoluvěrci svými — jaké osení vzejde ze zrna zasetého v obci, které jste občany, občany nové doby!?





# OBSAH.


I. Stříbrná podkova . . . . . . . . . . 7
II. Za nové vrchnosti . . . . . . . . . 34
III. Toleranční a nevolnický patent . . . 56
IV. Matěj Pecúch . . . . . . . . . . 86
V. Hrabec v rodišti . . . . . . . . . . 116
VI. Mladý Hrabec . . . . . . . . . 141
VII. Na rozcestí . . . . . . . . . . . 174
VIII. Slavnost Božího těla . . . . . . . 211
IX. Cesta na levo . . . . . . . . . . 232
X. Nová rodina Hrabcova . . . . . . . 274
XI. Jezero se spouští . . . . . . . . . 309
XI. Srdce se vystěhovalo . . . . . . . 332
XIII. Znamení na zemi . . . . . . . . . 360
XIV. Válka všech proti všem . . . . . . 392
XV. Svoboda, svoboda, svoboda . . . . . 437
XVI. Hlas z Blaníka . . . . . . . . . . 483
XVII. Vyšel rozsévač . . . . . . . . . . 524


1/2 DM 44'-ant.